

בסייעתא דשמיא

אם תשיב

איסור והיתר

מליחה, בשר בחלב ותערובות
כולל כללי ספק ספקא
וכן שאלות ותשובות

הסיכום נכתב במהלך לימוד הלכות איסור והיתר בכולל ההלכה בישיבת בית אל. במהלך הלימוד נעזרתי לעיתים בספרים שונים, והשתדלתי לציין בתוך הסיכום כשנעזרתי בספרים אלו.

אשמח לקבל הארות, הערות ותיקונים

במייל arye.minkov@gmail.com

אריה מינקוב

התשפ"א

תוכן עניינים

בסוף הסיכום מובא מפתח נושאים

131.....	סימן צו דין דבר חריף	4.....	תוכן עניינים.....
138.....	סימן צד הכנת לחם חלבי	5.....	הלכות מליחה .....
140.....	הלכות תערובות	5.....	סימן סט סדר מליחה .....
140.....	סימן צח דיני התערובות וביטולן	28.....	סימן ע מליחת חתיכות יחד .....
155.....	סימן צט ביטול איסור לכתחילה	36.....	סימן עא מליחת הראש, הטלפיים והמוח.....
165.....	סימן ק דין בריה	38.....	סימן עב מליחת הלב והריאה .....
168.....	סימן קא חתיכה הראויה להתכבד	43.....	סימן עג צליית כבד .....
175.....	סימן קב דבר שיש לו מתירים	50.....	סימן עד מליחת טחול .....
182.....	סימן קג נותן טעם לפגם	51.....	סימן עה מליחת המעיים .....
190.....	סימן קד עכבר שנמצא בין	54.....	סימן עו צליית בשר במקום מליחה .....
194.....	סימן קה איסור שנפל להיתר	60.....	סימן עז עופות שמילאו בבשר שלא נמלח..
213.....	סימן קו כיצד מבטלים בשישים	62.....	סימן עח דיבוק בצק בבשר שלא נמלח.....
	סימן קז בישול ביצה ודבר מאוס שנמצא	63.....	הלכות בשר בחלב.....
215.....	בתבשיל.....	63.....	סימן פז הגדרת בשר והגדרת בישול .....
218.....	סימן קח מעבר איסור על ידי ריח	75.....	סימן פח הרחקות באכילה משותפת .....
227.....	סימן קט דין יבש ביבש	78.....	סימן פט המתנה בין אכילת בשר לחלב.....
231.....	סימן קי ספקות בתערובות	88.....	סימן צ דין כחל.....
245.....	כללי ספק ספקא.....	95.....	סימן צא בשר וחלב שהתערבו .....
254.....	סימן קיא דיני ספק תערובות.....	103.....	סימן צב חלב שנפל לסיר בשר .....
262.....	מפתח נושאים	114.....	סימן צג בישול חלבי בסיר בשרי .....
	שאלות ותשובות.....	117.....	סימן צד כף חלבית בסיר בשרי .....
	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.	125.....	סימן צה פרווה שהתבשל בכלי בשרי.....

הלכות מליחה

סימן סט | סדר מליחה

סעיף א | הדחת הבשר

הגמרא בחולין (ק"ג, א) אומרת שדם לא יוצא בצורה טובה מהבשר אלא אם כן מולח את הבשר יפה יפה ומדיח אותו יפה יפה. בגמרא שם מובאות שתי מימרות שנראות סותרות: הראשונה אומרת שקודם מדיח ואחר כך מולח, והשנייה אומרת שקודם מולח ואחר כך מדיח, אך הגמרא מבארת שאין מחלוקת: לכל הדעות צריך להדיח לפני המליחה, אלא שאם הטבח כבר הדיח את הבשר לא צריך להדיח שוב לפני המליחה אלא רק אחריה.

טור וש"ע: לפני המליחה צריך להדיח את הבשר, ואם הטבח כבר הדיח אין צורך להדיח שוב.

❖ **חיתוך הבשר לפני המליחה.** אם לפני ההדחה הטבח חתך את הבשר לחתיכות - צריך להדיח את החתיכות שוב לפני שמדיח, מכיוון שדוחק הסכין גרם לדם להיפלט החוצה במקומות שחתך, וצריך לשטוף אותו לפני החיתוך (מדברי והגהות אשרי). אפילו בדיעבד אסור, ולכן אם הדיח רגלי בהמה ולאחר מכן הסיר את הטלפיים - נחשב שלא הודח כלל (או"ה). משום כך כתב המהרי"ל שאסור לחתוך חתיכה לשתיים אחרי ההדחה ולפני המליחה.

כך פסק שו"ע¹⁻².

❖ מדוע צריך להדיח (ב"י ודרכי משה)

הראשונים נחלקו מה הסיבה שצריך להדיח עוד לפני המליחה:

◀ **רא"ה, הגהות מיימוניות וסמ"ק:** ההדחה מורידה מהבשר את הדם הקרוש, ואם מלח בלי להדיח חוששים שלאחר המליחה הדם הקרוש נבלע בתוך הבשר.

◀ **ר"ן, רא"ש ושערי דורא:** ההדחה מרככת את הבשר כדי שהמלח יכנס לתוכו ויוציא את הדם³.

❖ נפק"מ במחלוקת:

- א. מלח את הבשר ללא הדחה כלל: לדעה הראשונה אין אפשרות להדיח ולמלוח שוב, כי כבר נבלע דם קרוש בבשר והוא לא יוצא בהדחה. לדעה השנייה יכול להדיח ולמלוח שוב (ש"ך וט"ז).
- ב. איזו הדחה צריך לעשות: לדעה הראשונה מספיק הדחה קלה, ולדעה השנייה צריך הדחה משמעותית (דרכי משה ס"ק ד).

הערות

¹ אמנם דעת הר"ן ומהר"י בן חביב שאם חתך אחר ההדחה אינו צריך להדיח שוב, אך זה בגלל שסוברים שסיבת ההדחה היא רק בשביל לרכך את הבשר, ובסעיף ב לא נפסק כך (ש"ך).

² **נחתך חלק קטן מהבשר.** אם חתול אכל חלק מהחתיכה - אין צורך להדיח את מקום האכילה (חוו"ת דעת, בפת"ש). במקרה שנחתך בסכין רק מעט הפמ"ג כתב שמותר בדיעבד מכיוון שיש שישים כנגד מקום החתך וכן מכיוון שאם במליחה נשאר מעט מקום בלי מלח הש"ך מתיר וה"ה כאן, ואם החתך גדול אסור. ונשאר בצ"ע לדינא (שם).

³ דעה נוספת: ההדחה מורידה מהבשר את הדם הקרוש, כדי שהמלח יוציא את הדם מהבשר ולא ייבלע כולו בתוך הדם הקרוש (מדרכי).

ג. מלח בלי להדיח - האם הדם מתבטל בשישים בבשר: לדעה הראשונה הדם הקרוש מתבטל בשישים, לדעה השניה אין ביטול בשישים מכיוון שהדילוג על ההדחה גרם לדם להיבלע בכל הבשר (שם).

א. שריית הבשר. לכתחילה ישרה את הבשר יותר מחצי שעה, ואחר כך ישפשף את הבשר במים בצורה טובה (או"ה). כך פסק **רמ"א**, והוסיף שגם אם לא שרה אלא שטף היטב זה מועיל. אם הדיח מעט צריך לחזור ולשרות או לשטוף היטב, אבל אם כבר מלח בדיעבד ההדחה הקצרה מועילה (ש"ך).

ל אם חצי מהחתיכה הושרתה במים וחצי נשארה בחוץ מועיל לדעות שההדחה היא בשביל לרכך את הבשר, וממילא אם הדיח את החצי השני שלא נשרה במים ודאי מועיל, כי לדעה שההדחה בשביל להסיר דם קרוש מספיקה שטיפה (פמ"ג, בפת"ש).

ב. שימוש בכלי ההשריה. אסור להניח מאכל בכלי ששורים בו בשר לפני המליחה, מחשש שמא נשאר בו מעט דם (אך מאכל קר ויבש מותר, כי אין חשש שידבק אליו). בדיעבד מותר מכיוון שזה כלי כשר והאיסור הוא רק גזירה. אם שרו את הבשר בכלי מעת לעת - הכלי והבשר נאסרים⁴, ולמרות זאת מותר לחזור ולשרות בו עוד בשר, כל עוד לא שורה גם את הבשר השני מעת לעת (או"ה). בדיעבד אם שרה מעת לעת בשר שהודח ונמלח כראוי - הוא מותר, כי טעם האיסור הבלוע נפגם אחרי שעבר זמן מעת לעת. (ש"ך).

ג. רמ"א כתב שנהגו שלא להשתמש בכלי ההשריה לדברים אחרים, והש"ך ביאר שאמנם מעיקר הדין מותר, אך נהגו לא להשתמש בכלי בכלל, גם לא לצונן. בדיעבד אם השתמש בכלי והדיח אותו קודם - מותר, אפילו ברותח.

ג. הכשרת בשר קפוא. אם בשר מלא קרח צריך להפשיר אותו קודם כדי שמליחה תועיל, ואפשר לשרות אותו במים חמים בכלי שני, כי כלי שני אינו מבשל וממילא הדם לא יתבשל אלא יפלט החוצה באמצעות המליחה (רשב"א והגהות שערי דורא). לדעת **או"ה** יש להשרות במים פושרים ולא חמים, ובדיעבד אם השרה במים חמים בכלי שני מותר (דרכי משה). אם מלח את הבשר אך הקפיא אותו לפני ששהה שיעור זמן מליחה - לכתחילה טוב למלוח אותו שוב, ואם לא מלח אך הבשר שהה שיעור זמן מליחה אחרי שהוא הפשיר לפני הבישול - מותר בדיעבד. **מהרש"ל וש"ך**⁵.

ד. מים רותחים מיד אחרי המליחה. אם הכניסו את הבשר למים רותחים מיד אחרי המליחה, לפני שהדיחו אותו במים - הבשר נאסר, כי הדם נבלע בו ושוב לא יוצא (רשב"א).

ה. ההדחה הנדרשת אצל הטבחים. אם הטבחים רוחצים צלעות שלמות - אינו מועיל אפילו אם לא חתכו ואפילו בדיעבד אסור, ורק אם שרו את הבשר מעט כדרך שעושים כשרוצים לבשל - נחשב הדחה (או"ה וש"ך). וכן אם הדיח היטב מועיל, כמו שהוזכר לעיל. אם יודעים שהטבח הדיח את החתיכה - מסתמא הדיח היטב (ש"ך).

הערות

⁴ אך אם הבשר התערב בחתיכות אחרות ויש שישים כנגדו - בתורת חטאת כתב שהכל מותר, כולל הבשר עצמו. **מהרש"ל** חולק ואוסר את החתיכה תמיד (ט"ז).

⁵ **מליחת בשר שחלקו קפוא.** בספר **לויית חן** כתב ששוב אין אפשרות למלוח את הבשר, כי הבשר שליד הקרח לא יפלוט שוב את הדם. **בתשובת הר הכרמל** כתב שהסיבה לאסור היא בגלל שהחלקים שפלטו את הדם יבלעו מהמקום שהיה קפוא ולא יפליטו עוד, אך לבסוף דחה טעם זה. **בתשובת גבעת שאול** כתב שאם הבשר עדיין לא הודח יכול להדיח אותו כדי להעביר את הדם הקרוש מלמעלה, ואז יכול למלוח שוב ומועיל, אך אם כבר הדיח אין תקנה אלא רק בצלייה. אם מלח כדין אחרי הדחה גמורה - גם צלייה לא תועיל (פת"ש).

סעיף ב | מלח בלא הדחה

אם מלח בשר בלי להדיח אותו קודם, הפוסקים נחלקו האם אפשר להדיח ולמלוח מחדש, או שאין לבשר תקנה:

◀ **סמ"ק, מהר"י טרושיין והגהות שיערי דורא:** אם מלח את הבשר בלי הדחה קודם - אין תקנה לבשר, כי המלח גורם לחלק מהדם לצאת, ובגלל שלא הדיחו הדם חוזר ונבלע בבשר ואין דרך להכשיר אותו.⁶

כך פסק מהרש"ל.

◀ **תרומה, רא"ש, מהר"ם ושערי דורא:** יכול להדיח ולמלוח פעם שנייה, והבשר מוכשר.

כך פסק **שו"ע** (סתם ו"א), אך בב"י כתב שרק במקום הפסד מרובה ניתן לסמוך על המתירים.

רמ"א פסק שאין תקנה לבשר, אך במקום הפסד מרובה התיר (וכתב הש"ך שעל פי דברי הב"י הנ"ל יוצא שאין מחלוקת ביניהם, לכתחילה אסור ובמקום הפסד מרובה מותר, וכך הש"ך עצמו פסק).

א. שהה במלח זמן מועט. הפוסקים נחלקו מה הדין כשהבשר שהה במלח פחות משיעור זמן מליחה: לדעת רמ"א וש"ך ניתן להכשיר אותו בצליה, ולדעת מהרש"ל וב"ח גם אז אין לבשר שום תקנה (ש"ך).⁷

ב. הדיח את הבשר מעט. אם עשה הדחה קלה לבשר לפני המליחה - מותר בדיעבד⁸, וכך הדין גם אם יש בבשר שישים כנגד הדם (רמ"א). בד"כ אין שישים כנגד הדם, ומדובר במקרה שיודע בפירוש שיש שישים כנגדו. ש"ך). ההיתר בדיעבד הוא גם אם עדיין לא בישל את הבשר, ואינו צריך להדיח ולמלוח שוב (ש"ך).

האחרונים נחלקו האם ההיתרים של רמ"א בדיעבד הם דווקא אם הדיח ומלח שוב (פמ"א), או שאמנם לכתחילה צריך להדיח ולמלוח שוב, אבל בדיעבד מותר גם ללא הדחה ומליחה (לבושי שרד). (פת"ש).

ג. מלח את החתיכה עם אחרות. אם מלח חתיכה מבלי להדיח אותה, והיא הונחה יחד עם חתיכות אחרות - אמנם החתיכה הזאת נאסרת, אך שאר החתיכות מותרות אפילו אם טפטף עליהם דם מהחתיכה הזאת (או"ה, בדרכי משה).

ד. בישל את החתיכה שלא הודחה. אם גם בישל את החתיכה שלא הודחה עם אחרות - צריך שישים כנגדה כדי להתיר את שאר התבשיל, והחתיכה עצמה אסורה לעולם (שם).

הערות

⁶ **צליית החתיכה שנמלחה ללא הדחה.** אמנם במקום אחד בהגהות שיערי דורא משמע שצליה תועיל לבשר כזה, אך במקום אחר משמע שאפילו צליה לא מועילה, כ"כ או"ה וכך נראה לפסוק (דרכי משה וט"ז).

⁷ **שהה זמן מועט וגם השתמש בכמות קטנה של מלח.** בצירוף שני הדברים הב"ח התיר, אך הט"ז חולק וסובר שגם אז אסור. בצירוף שני הדברים ובתוספת צליה לאחר מכן - הבשר מותר (רמ"א, תפארת למשה ובאר היטב בפת"ש).

⁸ מכיוון שבדיעבד סומכים על הדעה שהצורך במליחה היא בשביל להסיר את הדם הקרוש מבחוץ (בסעיף א). ש"ך וט"ז.

סעיף ג | סוג המלח

הגמרא בחולין (ק"ג, א) מספרת שרב דימי מלח את הבשר במלח גס וניפץ (ניער). הראשונים נחלקו האם כוונת הגמרא שדווקא כך צריך למלוח, או שאפשר למלוח גם במלח גס:

א. מליחה במלח דק:

◀ **רמב"ם:** לא מולחים בו (כשהוא דק כקמח).

◀ **ראב"ד ורשב"א:** אפשר, אבל לפני ההדחה האחרונה צריך לשפשף אותו היטב.

◀ **רא"ש:** מולחים בו לכתחילה.

ב. מליחה במלח גס:

◀ **רמב"ם, ראב"ד ורשב"א:** מולחים בו.

◀ **רש"י ומהרא"י:** אפשר, אבל לפני ההדחה האחרונה צריך לנפץ אותו.

◀ **או"ה:** אם הוא פחות גס ממלח הים אפשר, אם יותר גס ממנו - צריך להדק אותו.

☞ **רבנו ירוחם ושו"ע:** צריך למלוח במלח דק כדי שמצד אחד הוא לא יפול מהבשר, ומצד שני לא דק כקמח כדי שלא יבלע בבשר.

◀ **רמ"א** (עפ"י הרא"ש): אם יש רק מלח דק כקמח - מותר למלוח בו (ובדיעבד בכל מלח שמלח - מועיל. **תורת חטאת, ב"ח וש"ך.** אם המלח גס יותר ממלח הים - צריך להדק אותו. **ט"ז.** כשיש מלח גס אסור למלוח במלח דק, וכשחלק מהקמח נשחק והופך לדק מאוד צריך להיזהר שלא יהיו מקומות ללא מלח גס. **חמודי דניאל,** בפת"ש).

❖ **להיזהר שמלח דק לא יגע בבשר קודם.** המדקדקים נהגו להיזהר שלא להניח בשר לפני מליחה על מקום שאינו מיוחד לכך, שמא יש שם מלח דק ובמליחה המלח הגס לא יגיע לאותו מקום בבשר (מהרש"ל). ולכן אין להניח מלח על מקום שמיועד לבשר (ט"ז).

סעיף ד | צורת המליחה

הגמרא שהובאה בתחילת הסימן (חולין ק"ג, א) אומרת שצריך למלוח את הבשר יפה יפה. הראשונים למדו מכך שצריך למלוח את הבשר עד שלא ייאכל מחמת מלחו (רבנו תם), וחלק מהראשונים למדו מכך שגם צריך למלוח משני הצדדים (רא"ש ור"ן).

בדף צז (עמוד ב) הגמרא מספרת שמלחו בשר יחד עם גיד הנשה שעליו, והאמוראים אסרו את הבשר מדין מליח כרותח. הבשר והגיד נמלחו כל אחד רק מצד אחד (שהרי בצד השני הם דבוקים אחד לשני), ובכל זאת האמוראים דיברו על כך שהם נמלחו יחד - משמע שגם מליחה מצד אחד נחשבת מליחה (כך הוכיח הרשב"א).

הראשונים כתבו שתרנגולים ואווזים צריך למלוח גם מבפנים, ואם מלח רק מבחוץ או רק מבפנים - זו אותה מחלוקת כמו מליחה מצד אחד:

◀ **רשב"א:** צריך למלוח יפה יפה עד שהחתיכה לא תהיה ראויה לאכילה בגלל המלח. לכתחילה יש למלוח משני הצדדים ובדיעבד גם מליחה מצד אחד מועילה, וכך גם במליחת אווזים ותרנגולים מבפנים ומבחוץ.

◀ **תרומה ורא"ש:** צריך לפזר מלח באופן שלא ישאר שום מקום בלי מלח, מכל הצדדים. בתרנגולים ואווזים צריך למלוח גם מבפנים וגם מבחוץ.

ל הפוסקים נחלקו האם הראשונים מסכימים או חולקים:

◀ **ב"י:** אין הכרח לומר שהראשונים נחלקו. לכל הדעות לכתחילה יש למלוח משני הצדדים ולמלוח את התרנגולים והאווזים גם מבפנים, ובדיעבד גם מליחה מצד אחד מועילה.

☞ כך פסק בשו"ע.

◀ **או"ה** (שפסק כשיטת הרא"ש): אם לא מלח משני הצדדים הבשר אסור אפילו בדיעבד. אם כבר בישל אותו אין לו תקנה, ואם עוד לא בישל יכול לצלות אותו (דווקא במקום הפסד מרובה. ש"ך. ואם עוד לא עברו 12 שעות מזמן המליחה החלקית - יכול לחזור ולמלוח גם מהצד השני⁹).

☞ **רמ"א:** כך נהוג, אם אין צורך גדול.

א. מליחת חתיכות עבות. הרשב"א הוכיח שמספיק מליחה מצד אחד מכך שאפשר למלוח גם חתיכות עבות, ולא אומרים שהמלח לא מגיע לאמצע - ומכך מוכח שאין צורך שהמלח יחלחל ממש לכל החתיכה. אמנם **המרדכי** חולק וסובר שאי אפשר למלוח חתיכות עבות וצריך לחתוך אותה, אך קי"ל כהרשב"א (מהרש"ל וש"ך).

ב. נשאר מקום בבשר בלי מלח. לדעת **רמ"א ומהרש"ל** המנהג לאסור אפילו בדיעבד כשאין צורך גדול הוא גם אם נשאר מקום בבשר בלי מלח, כמו במליחה בצד אחד, אך **ב"ח, ש"ך וט"ז** סוברים שיש חילוק ואם נשאר מקום בלי מלח מותר בדיעבד, גם ללא הפסד מרובה (ש"ך).

ג. מלחו את הבשר רק מלמטה. אין הבדל בין אם מלחו רק מהצד העליון של הבשר ובין אם מהצד התחתון, כי המלח מושך את הדם משני הכיוונים (**שו"ת רב משולם**, בפת"ש).

סעיף ה | חיתוך אחרי המליחה

רשב"א: אם חתכו את הבשר אחרי המליחה - אין צורך למלוח שוב, כי המלח מסביב משך את כל הדם שבתוך החתיכה.

☞ כך פסק **שו"ע** (דווקא אם המלח שהה כדי שיעור מליחה. אם המלח היה פחות זמן מהנצרך - לא כל הדם נמשך, וצריך להדיח ולמלוח את מקום החתך. ש"ך וט"ז).

סעיף ו | שיעור זמן המליחה

◀ **רא"ש וכן תוס', בה"ג, רשב"א, אור זרוע, שערי דורא והגהות אשרי:** הבשר צריך לשהות במלח כשיעור זמן הצלייה שלו (דם יוצא או במליחה או בצליה, ולכן מסתבר ששיעור הזמן שווה).

◀ **רמב"ם וכן הגאונים ורש"י:** הבשר צריך לשהות במלח כשיעור הילוך מיל (18 דקות).

☞ **שו"ע:** זמן המליחה הוא לכל הפחות כדי הילוך מיל.

הערות

⁹ **מלח מצד אחד וגם הדיח.** האחרונים נחלקו מה הדין האם אחרי המליחה מצד אחד הדיחו את הבשר: לדעת ב"ח וש"ך שוב אי אפשר למלוח את הבשר, ולדעת הט"ז מליחה מועילה גם אז.

◀ **תרומת הדשן:** העולם נהגו להשהות את במלח לשעה (מכיוון שיש הבדל בין גדלי החתיכות השונות, קבעו שיעור אחיד¹⁰). בשעת הדחק (בדיעבד, או לכבוד אורחים או שבת) יש לסמוך על הסוברים שמספיק כדי שיעור מיל.

כך פסק רמ"א.

א. מתי מסתפקים במליחה כדי הילוך מיל. רמ"א כתב שבדיעבד גם אם שהה במלח רק כדי הילוך מיל מותר. משמע מהש"ך שאם עדיין לא התבשל צריך לחזור ולמלוח גם אם הודח, אך בדגול מרבבה כתב שאם שהה במלח חצי שעה יש להקל וא"צ למלוח שוב (פת"ש).

ב. לאיזה אורחים מיקלים. לדעת החיי אדם בכל מקום שהוזכר להקל לכבוד אורחים זה רק לאורחים מכובדים - בעלי תורה או מעשים טובים, או עשירים שראוי לכבדם. לא מקלים לעניים שעוברים ומחפשים טרף ומזון. כמו כן, לדעתו מקלים רק לאורח שמתארח בביתו, אך לא כשמזמין את חברו לסעודה בלבד. **הסולת למנחה** חולק עליו, ולמעשה כתב שלכתחילה לא יזמין חבר אם יודע שיצטרך להקל בשביל, אך אם כבר הזמין - יש להקל (פת"ש).

סעיף ז | ניפוץ והדחה אחרי המליחה

בגמרא שם מסופר שרב דימי מלח בשר במלח גס ("מילחא גלניתא") ואז ניפץ. הניפוץ הוא בשביל שלא יניח את הבשר עם המלח והדם בתוך כלי עם מים, כי אז המים גורמים לבשר להפסיק לפלוט, והדם שעל הבשר ייבלע בתוכו ושוב לא יצא.

הראשונים נחלקו באיזה סוג מלח צריך לנפץ, ובאיזה ניפוץ לא מספיק וצריך להדיח:

◀ **יראים ור"ן:** במלח גס מספיק לנפץ, במלח דק ניפוץ לא מועיל וצריך להדיח.

◀ **בה"ג, רמב"ם, רשב"א וטור:** בכל מלח צריך גם לנפץ וגם להדיח.

כך פסק שו"ע.

◀ **רש"י ומרדכי:** במלח גס צריך לנפץ ולהדיח. במלח דק מספיק רק להדיח.

◀ **רשב"א:** במלח גס מספיק לנפץ מעט ואז להדיח. במלח דק צריך לשפשף היטב כדי שהמלח ירד (וניפוץ לא מספיק), ואחר כך להדיח.

❖ מספר ההדחות הנדרש (ב"י, ש"ך וט"ז)

בגמרא בחולין (ק"ג, א) שמואל אמר שצריך להדיח את הבשר יפה יפה. הראשונים למדו מכך שצריך להדיח את הבשר פעמיים אחרי המליחה - פעם אחת כדי להסיר את הדם והמלח, והפעם השניה בשביל להעביר את לחלוחית המים שנשארה מהשטיפה הראשונה (מרדכי).

◀ **הגהות אשרי:** לכתחילה יש להדיח את הבשר שלוש פעמים, ובדיעבד גם אם הדיח פעמיים - מועיל.

הערות

¹⁰ וכתב שמונה העולם מבוסס על הסוברים שצריך לשהות כדי צליית הבשר, ומפסחים (נה, א) משמע שאפילו גוף שלם של קרבן מספיק לצלות בשעה, ולכן זהו השיעור שישפיק לכל סוגי הבשר (בגמרא שם נאמר שבערב פסח שחל ביום שישי שצריכים לסיים את צליית קרבן פסח לפני כניסת שבת - מקדימים את הקרבן בשעה כדי שישפיקו לצלות אותו).

◀ **הגהות שערי דורא ואו"ה:** לכתחילה יש להדיח שלוש פעמים, ובדיעבד אם הדיח פעם אחת - מועיל.

◀ **רא"ש, מרדכי, סמ"ק וטור:** מספיק להדיח פעמיים. בדיעבד גם הדחה אחת טובה מועילה (סמ"ק).

Ⓜ כך פסק שו"ע.

Ⓜ **רמ"א** כתב שצריך להדיח שלוש פעמים, ולכן צריך לנפץ או להדיח ואז לעשות עוד שתי הדחות, ונחשב שלוש הדחות, או שיניח את הבשר בתוך כלי עם מים שלוש פעמים (ובדיעבד אפילו שטיפה אחת מועילה. ש"ך).

↳ **האחרונים הסתפקו האם רמ"א חולק על שו"ע** (נהרי שו"ע פסק לעשות ניפוץ ואז עוד שתי הדחות), **ואם כן במה:**

◀ **ש"ך (א):** דעת שו"ע שאם מחזיק את הבשר ומדיח אותו מספיק לשפוך מים פעמיים - אין צורך בניפוץ או ההדחה הראשונית. רמ"א מחמיר ומצריך ניפוץ או הדחה ראשונה אפילו אז.

◀ **לבוש"ו וש"ך (ב):** וכתב שכך יותר נראה: רמ"א מסכים לשו"ע, ולכ"ע אחרי ניפוץ או הדחה ראשונית מספיק לעשות עוד שתי הדחות בלבד.

◀ **ט"ז:** רמ"א סובר שצריך לשטוף שלוש פעמים, אלא שאם עושה גם ניפוץ וגם הדחה - מועיל גם בתור שטיפה ראשונה, ומספיק לשטוף רק עוד פעמיים (וכתב שיש טעות סופר בדברי רמ"א, שכתוב שצריך ניפוץ או הדחה).

א. שטיפת הכלי. בין הרחיצות ישטוף את הכלי משאריות הדם והמלח שנדבקו בו (טור ושו"ע. כדי ששאריות הדם לא ידבקו בו).

ב. הדחה במים מרובים. לכתחילה בהדחה הראשונה (שאחרי הניפוץ) יתן הרבה מים, כדי שיבטלו את כח המלח (רמ"א).

❖ **הדחה במי פירות** (דרכי משה, ש"ך, ט"ז ופת"ש)

ר"ן ורמ"א: יכול להדיח את הבשר אחרי המליחה במי פירות, ואין צורך להדיח דווקא במים.

↳ **האחרונים נחלקו האם גם את ההדחה שלפני המליחה ניתן לעשות במי פירות:**

◀ **שו"ת רמ"א ובית הלל:** אי אפשר. מי פירות גורמים לבשר להתקשות וממילא הוא לא יפלוט את הדם.

◀ **רדב"ז, ש"ך, ט"ז ופת"ש:** אפשר. כמו בהדחה שאחרי המליחה¹².

הערות

¹¹ הלבוש הביא רק את דברי השו"ע, ומשמע שהבין שרמ"א לא חולק עליו.

¹² **ביאור המחלוקת.** רמ"א הוכיח שאת ההדחה שאחרי המליחה אפשר לעשות במי פירות מדברי תוס' בחולין (ג), המשנה אומרת שאם שחט ולא יצא דם - השחיטה כשרה, ומותר לאכול את הבשר בידיים טמאות כי הוא לא הוכשר לקבל טומאה. תוס' שם הקשו כיצד יתכן שהבשר לא הוכשר לקבל טומאה, הרי צריך להדיח אותו במים אחרי המליחה והמים האלו מכשירים אותו? תוס' מתרץ שמדובר שהדיח אחרי המליחה במי פירות, ולכן הבשר

סעיף ח | הדחה ללא ניפוי

טור: אם אחרי המליחה לא ניפץ אלא ישר הדיח - הבשר לא נאסר, בין במלח גס ובין במלח דק, כי המים שבכלי ההדחה מבטלים את כח המלח, ולא נחשב רותח שאוסר את הבשר.

כך פסק שו"ע.

❖ הנחת הבשר בכלי בלי מים (ב"י)

◀ **הגהות אשרי:** בהדחה שאחרי המליחה צריך למלא קודם את הכלי במים, ורק אחר כך להכניס את בשר. למרות זאת, אם הכניס קודם את הבשר - הכלי לא נאסר, מכיוון שהבשר כבר שהה כראוי במלח, והדם שנמצא בלוע במלח.

◀ **מרדכי:** מהסיבה הזאת מותר לכתחילה להניח את הבשר בכלי ריק, ורק אחר כך להכניס את המים.

◀ **שערי דורא:** מותר להניח את הבשר בכלי ריק רק לזמן מועט (ואפילו אם יצא מהבשר לכלי קצת מוהל. אם יצא ציר ממש - הכלי נאסר. ש"ך).

כך פסק רמ"א (והוסיף שדווקא בהדחה הראשונה יש להקפיד לכתחילה, ואחר כך אין לחוש).

ש"ך: אבל אם אין מים בכלל אלא רק נוזל של דם איסור - המלח חוזר ונבלע בבשר.

❖ הדחת הבשר בכלי חלבי (ב"י, דרכי משה, ש"ך וט"ז)

◀ **הגהות שערי דורא:** אם הדיח את הבשר בכלי חלבי שהיו בו קצת שאריות חלב - הבשר אסור אלא אם כן יש שישים כנגד שאריות החלב, והכלי עצמו צריך הגעלה.

◀ **או"ה ודרכי משה:** הכל מותר, מכיוון שהמים מבטלים את כח המלח ולא נחשב רותח.

רמ"א: כל עוד יש בכלי מעט מים הוא לא נאסר כי המלח כבר לא נחשב רותח (אפילו אם הכלי טריפה - הבשר לא נאסר. רמ"א. אם הכלי החלבי לא מלוכלך - אפילו כשהכלי בן יומו הוא לא נאסר. ש"ך).

מהרש"ל: גם אם הכלי החלבי ריק ממים ויש בו פירורים של שאריות מאכל חלבי, ואפילו אם השאריות לחות - אינו נאסר, כל עוד אין בכלי לכלוך חלבי ממש.

סעיף ט | בשר שהתבשל ללא הדחה

במקרה שעבר ובישל את הבשר לפני ההדחה - צריך לאמוד כמה איסור נכנס לתבשיל, כדי לדעת לבדוק האם יש שישים כנגדו:

הערות

עדיין לא הוכשר לקבל טומאה. רמ"א בשו"ת דייק שדווקא אחרי המליחה ניתן להדיח במי פירות, ואת ההדחה שלפני המליחה אי אפשר לעשות במי פירות כי הם הופכים את הבשר לקשה.

ש"ך וט"ז הקשו על רמ"א: הגמרא מדברת שהבשר לא הוכשר לקבל טומאה, והמשמעות היא שמעולם לא נגעו בו מים. אם לא עם מי פירות - איך עשו את ההדחה הראשונה?! מוכח שגם את ההדחה הראשונה ניתן לעשות במי פירות!

בסימן צב (סעיף ד) נחלקו הראשונים האם אומרים חנ"נ בשאר איסורים או רק בבשר בחלב. לדעת רבנו אפרים וסיעתו אומרים חנ"נ רק בבשר בחלב, ולדעת ר"ת וסיעתו אומרים חנ"נ גם בשאר איסורים. שו"ע פסק כרבנו אפרים ורמ"א פסק כר"ת (והיקל בהפסד מרובה בתערובת לח בלח). הנפק"מ לעניינו מהמחלוקת הזאת היא האם כשבישל את הבשר ללא הדחה צריך שישים כנגד הדם הבלוע במלח, או כנגד כל המלח:

◀ **ר"ת, ריב"א ור"ש מקוצי:** האיסור כאן לא מתבטל אפילו באלף, מכיוון שהמלח נותן טעם בתבשיל¹³.

◀ **סמ"ק, או"ה וטור:** צריך לבדוק שיהיה בסיר שישים כנגד המלח.

☞ כך פסק שו"ע¹⁴.

◀ **מהר"ם והגהות שערי דורא:** התבשיל מותר, כי בדרך כלל יש בחתיכה שישים כנגד הדם והמלח.

◀ **רבנו אפרים:** מספיק שיהיה שישים כנגד הדם הבלוע במלח.

◀ **מהרש"ל:** צריך שיהיה בסיר שישים כנגד כל החתיכה, כי המלח עם הדם נחשב איסור דבוק¹⁵.

❖ **בשר יבש (ב"י, ש"ך)**

בארצות אשכנז היה מנהג לייבש את הבשר אחרי המליחה. לכו"ע מותר לייבש את הבשר אם קודם הדיחו אותו (ב"י וש"ך), אך הראשונים נחלקו מה הדין אם לקח את הבשר היבש ובישלו אותו ללא הדחה:

◀ **ראב"ן, ריב"א, הגהות שערי דורא, יראים ומרדכי:** בשר יבש שהתבשל ללא הדחה מותר בדיעבד, כי מטרת ההדחה היא להוציא את לחלוחית הדם - ובבשר יבש אין לחלוחית דם.

☞ כך פסק רמ"א (אך לכתחילה אין לבשל או להדיח ברותחים לפני הדחה מהמלח).

◀ **רוקח:** אפילו בשר יבש, אם הפשירו אותו ובישלו אותו ללא הדחה - הבשר אסור. אם הניחו את הבשר בכלי שני צ"ע האם נאסר (וצריך שישים כדי להתיר את התבשיל).

❖ **שימוש חוזר במלח עצמו (דרכי משה ס"ק י, וש"ך)**

◀ **כל בו ורמ"א:** אסור להשתמש במלח שכבר מלחו בו, וכל שכן שאסור לאכול את המלח עצמו.

הערות

¹³ הראשונים האחרים דוחים את סברתו וכתבו שדווקא אם האיסור עצמו נותן טעם הוא לא מתבטל, אבל אם דבר שנותן טעם בלע איסור - הוא מתבטל בשישים (הגהות מיימוניות, ב"י).

¹⁴ ה"ט"ז כתב שהמלח כולו נעשה נבלה, ולכן צריך שישים כנגד כל המלח ולא רק כנגד הדם. ה"ש"ך כתב שלא ייתכן לומר כך, שהרי שו"ע סובר שדין חנ"נ הוא רק בבשר בחלב ולא בשאר איסורים, וטעמו של השו"ע הוא מפני שלא יודעים כמה דם נבלע במלח, ולכן צריך לאמוד כנגד המלח כולו (כעין האמור בסימן צח, ד).

ה"ש"ך הוסיף (עפ"י התורת חטאת) שכוונת הטור והשו"ע היא שצריך שישים כנגד המלח והלחלוחית, ולא רק כנגד המלח לבד.

¹⁵ הב"ח, ה"ש"ך והט"ז כתבו שראיות המהרש"ל אינן נכונות, והביאו שכל ראיות המהרש"ל מהראשונים נדחות, ואדרבה גם פוסקים הסוברים שבאיסור דבוק צריך שישים כנגד כל החתיכה - כאן כתבו שמשפיק שישים כנגד המלח בלבד.

לֵב בדיעבד אם מלחו במלח פעם שניה וכבר בישלו את הבשר - מותר. אם עוד לא בישלו את הבשר ימלח שוב במלח חדש (ש"ך עפ"י תורת חטאת).

◀ **ר"י בעל המנהיג ואפי רברבי:** אם המלח התייבש היטב מותר לאכול אותו (הש"ך הקשה עליו ונשאר בצ"ע לדינא).

❖ בשר ללא הדחה בכלי שני (ש"ך וט"ז)

◀ **או"ה ורמ"א:** אם אין שישים בתבשיל כנגד המלח שעל הבשר - אפילו אם הניחו אותו בכלי שני הבשר אסור (כי המלח והציר גורמים שאפילו כלי שני יבשל, וכן אם יש שם דבר חריף. דווקא כשהכלי חם בשיעור יד סולדת. ש"ך).

Ⓢ **ש"ך:** יש להחמיר כך כשאין הפסיד מרובה.

◀ **מהרש"ל וט"ז:** אם הניחו בכלי שני הבשר לא נאסר.

א. בשר חי ללא מליחה בכלי ראשון שאינו על האש. מדין בשר ללא הדחה בכלי שני משמע שבכלי ראשון הבשר נאסר אפילו ללא מליחה, כשהוא עדיין חי. אמנם **רבנו ירוחם** היקל בזה כי בשר שור צריך בישול מרובה, אך **הרא"ש והטור** כתבו שנחשב בישול בגלל הלחלוחית שמתבשלת, ועל פי דבריהם כתב **בתורת חטאת** שבשר חי נאסר מהלחלוחית שמתבשלת ונבלעת בו. **הט"ז** הקשה שהרא"ש והטור עסקו בדין בישול בשבת ולעניין איסור והיתר הבשר של השור לא מתבשל ולכן הלחלוחית לא נכנסת לתוכו. מכיוון שכך **מהרש"ל וט"ז** פסקו שבבשר שור הבשר לא נאסר, ובבשרים אחרים (שמתבשלים גם בכלי ראשון שאינו על האש) - הבשר כולו נאסר (ט"ז).
ב. בשר שנמלח ולאחר מכן נמלח שוב. אם אחרי המליחה מלחו את הבשר שוב - אין לחוש שהמליחה השניה גורמת לדם שבמלח הראשון להיבלע, כי מלח לא מבליע דם (תרומת הדשן עפ"י הנהות אשרי).

ג. ספק האם הבשר נמלח משני צדדיו. אם לא זוכרים האם מלחו כראוי או רק מצד אחד של הבשר: הבשר מותר, מכיוון שאם מלחו צד אחד מסתבר שמכח ההרגל מלחו גם מצד השני (ה"ד **שבתי כ"ץ**, בפת"ש. וסברא זו כתב גם **המהרש"ל** לעניין אשה שמסתפקת האם מלחה את הבשר בכלל, בצירוף העובדה שכבר בישלה וגם אם יש איסור - הוא איסור דרבנן בלבד (בט"ז ס"ק כד)).

ד. בשר שהגיע ולא ידוע האם נמלח. אשה שלחה לבעלה בשר, לא ידוע האם היא מלחה אותו והבעל כבר בישל אותו: **הפנים מאירות** התיר בצירוף סברא (למשל אם שלחה סמוך לשבת, שמסתמא לא שלחה לו בשר שצריך עוד טיפול מרובה). **השבות יעקב** חלק עליו וסבר שמכיוון שזה ספק היכול להתברר אין להתיר מבלי לברר (פת"ש).

ה. מי הדחה שנשפכו על מלח. במקרה כזה אפשר לייבש את המלח ולמלוח בו בשר, אבל לא לאכול אותו. אם יש כמות גדולה של מלח אסור להשהות אותו, שמא יטעו ויניחו בתוך מאכל (שבות יעקב, בפת"ש).

סעיף י | נאמנות גוי על הדחה

במקרה שישראל השאיר בשר עם מלח ויצא, וכשחזר גילה שהמשרת הגוי בישל את הבשר - מתעורר לנו ספק, האם הגוי הדיח את הבשר מהמלח והדם לפני הבישול. בעניין הזה יש שלושה מקורות בגמרא:

- א. גוי נאמן לעדות אשה בלבד (ב"ק קיד, ב).
  - ב. המניח גוי בחנות יינות של ישראל, אם הישראל נכנס ויוצא היין מותר ולא חוששים שהגוי נגע ביין ואסר אותו (ע"ז טז, א).
  - ג. גויים אמנם לא מקפידים על איסורים, אך הם מקפידים על ניקיון (שם ל, א).
- מתוך כך, הראשונים נחלקו באיזה תנאים הגוי נאמן לומר שהוא הדיח את הבשר לפני הבישול¹⁶:

◀ **ר"י מאורלייניש ואו"ה:** הגוי נאמן בזכות החזקה ששטף את הבשר בשביל נקיות.

◀ **סמ"ק וטור:** הגוי נאמן אם הוא מסיח לפי תומו, עם סברא נוספת (חזקה ששטף את הבשר משום נקיות, או מכיוון שכאן הוא איסור דרבנן וגוי מסיח לפי תומו נאמן). כמו כן, נאמן כשיודע שישראל מקפידים על הרחיצה וישראל נכנס ויוצא¹⁷.

Ⓢ כך פסק רמ"א.

◀ **סמ"ג:** הגוי נאמן רק אם ישראל נכנס ויוצא יחד עם החזקה ששטף את הבשר משום נקיות.

Ⓢ כך פסק שו"ע¹⁸.

◀ **ריב"א:** הגוי לא נאמן. התבשיל מותר רק אם טבח גוי טועם את התבשיל ואומר שאין בו טעם חזק של מלח (טעימת קפילא. סימן צח, א).

א. גוי שלא חושש. אם אמר לגוי שלא ידיח את הבשר שלא בנוכחות ישראל והגוי עבר ובישל את הבשר לבד - הבשר אסור כי הוכח שהוא לא חושש מהיהודי ואין לסמוך על דבריו (הנהגות שערי דורה, או"ה ורמ"א).

הערות

¹⁶ ר"י מאורלייניש הסתמך על הגמרא בע"ז - המקור השלישי. סמ"ק הסתמך על אותה גמרא בצירוף מסיח לפי תומו, או במסיח לפי תומו לבד וחילק שהגמרא שלא האמינה לגוי אלא רק בעדות אשה עוסקת באיסורי תורה בלבד. כמו כן, לשיטתו סברת נכנס ויוצא מספיקה בפני עצמה. סמ"ג הצריך את המקור השני והשלישי יחד כדי להתיר, לפי ריב"א אין להתיר על פי אף אחד מהאפשרויות מכיוון שסבר שניתן להתיר על פיהן רק אם אין אפשרות לברר - וכאן יכול לברר באמצעות טעימת טבח גוי (ב"י).

¹⁷ גוי המסיח לפי תומו שיודע שישראל מקפידים. הפוסקים כתבו שהגוי נאמן בתור מסיח לפי תומו גם כשיודע שישראל מקפידים על כך. הב"ח והדרישה הקשו - כיצד גוי יכול להיות נאמן בתור מסיח לפי תומו כשהוא יודע שישראל מקפידים על כך?

א. ש"ך וט"ז: מדובר במקרה שהוא סיפר מעצמו שהוא שטף את הבשר מסיבה אחרת, והידיעה שלו לא מזיקה ועדיין נחשב מסיח לפי תומו.

ב. נוב"י: גוי נאמן באיסור דרבנן כשיש רגליים לדבר גם כשאינו מסיח לפי תומו - ולכן כאן שהדם אסור רק מדרבנן (בגלל שהוא התבשל או נמלח - ומלוח כרותח), והגוי יודע שישראל מקפידים על כך (רגליים לדבר) - נאמן גם כשאינו מסיח לפי תומו.

¹⁸ **הש"ך** כתב שכך פסק השו"ע, והביא שאפשר לומר שרמ"א הבין בדעת שו"ע שגם הוא פסק כדעת סמ"ק - אך למעשה כתב שנראה ששו"ע פסק כדעת סמ"ג.

ב. היהודי שנכנס ויוצא. לא רק יהודי גדול הנכנס ויוצא מועיל, אלא גם קטן שנכנס ויוצא מספיק (ב"י). אפילו אם הקטן לא יודע את הצורך בהדחה אלא ראוי לדעת - מספיק כדי שהגוי יחשוש וינהג כראוי (דרישה עפ"י ביאור הש"ך בנקודות הכסף).

סעיף יא | בשר שהתבשל ללא מליחה

רא"ש וטור: בשר שהתבשל ללא מליחה - צריך שישים בתבשיל כולו כנגד הבשר (מכיוון שלא יודעים כמה דם יצא מהחתיכה, צריך שישים כנגד חתיכת הבשר כולה).

↳ הפוסקים נחלקו מה דין הבשר עצמו כשיש שישים בתבשיל כנגדו:

◀ **הגהות מיימוניות, הגהות שערי דורא, ראב"ן ואו"ה:** אמנם התבשיל מותר, אבל הבשר עצמו תמיד אסור (כי הבשר התבשל עם הדם שבו ועבר ממקום למקום).

Ⓢ כך פסק **רמ"א**, אך הוסיף שאם יש צורך כמו שבת או אורחים (או הפסד מרובה. ש"ך עפ"י תורת חטאת) יש לסמוך על המיקלים.

◀ **רא"ש, רשב"ט (במרדכי) ור"ש משאנץ:** גם הבשר עצמו מותר באכילה (דם שיצא מהחתיכה התבטל בשישים, ומה שנשאר הוא דם האיברים שלא פירש, שמותר באכילה)¹⁹.

Ⓢ כך פסק **שו"ע**.

א. חתיכה שלא נמלחה כראוי. חתיכה שלא נמלחה כראוי נחשבת כאילו לא נמלחה בכלל, וכן חתיכה שלא מלחו בשלושת הימים שאחרי השחיטה נחשבת שלא נמלחה, גם אם לאחר מכן מלחו אותה (או"ה ורמ"א). חתיכה שלא נמלחה כראוי פירושו שלא שהתה במלח מספיק זמן, כי אם שהתה מספיק זמן ולא נמלחה כולה - רמ"א בסעיף ד פסק שבדיעבד מותר (ט"ז).

ב. חתיכה שלא מלחו בשלושת הימים שאחרי השחיטה. נחשבת שלא נמלחה, גם אם לאחר מכן מלחו אותה (שם). האחרונים נחלקו מה הדין כשחתיכה כזאת נמלחה בטעות עם אחרות והתבשלו יחד - לדעת ר"ש הלוי ובנו של שמש צדקה הכל מותר באכילה, ולדעת המעיל שמואל אסור (באר היטב ופת"ש).

ג. חתיכה חיה שהניחו בסיר חם. צריך שישים כנגד כל החתיכה גם אם לא התבשלה לגמרי אלא רק הניחו אותה בסיר שחלקו חם והיד סולדת בו (מהרי"ל, שערי דורא, תורת חטאת וש"ך).

ד. חתיכה שהתבשלה מצד אחד לפני מליחה. חתיכה חיה שנגעה מצד אחד בכלי רותח - אסורה, כי לחלוחית הדם שבלועה בבשר התבשלה, נבלעה בו ושוב לא תצא (רבנו ירוחם).

ה. חתיכה שהתבשלה ללא מליחה והתערבה באחרות. אמנם להלכה החתיכה עצמה אסורה, אך אם התערבה באחרות היא מתבטלת ברוב למרות שהיא חתיכה הראויה להתכבד, מכיוון שאין בה איסור עצמי אלא נאסרה בגלל הדם הבלוע בה (או"ה).

ו. בשר שנחלט ללא מליחה. אם הכניסו בשר חי למים רותחים שיתבשל שם - בדיעבד מותר גם כשאין שישים כנגדו, אך יש להקל רק כשיש דוחק או סברא אחרת להקל (ברית יעקב, בפת"ש).

הערות

¹⁹ **תרנגולת שלמה שלא נמלחה.** אם תרנגולת לא נמלחה והתבשלה כמו שהיא - גם לסוברים שהחתיכה מתבטלת בשישים היא אסורה, כי הכבד ובני המעינים שבתוכה פולטים דם שנבלע בבשר התרנגולת, ולא רגילים להשאיר תרנגולת במים מספיק זמן כדי שהדם שנבלע יפלט (ר"ש משאנץ), ובה לא מיקלים אפילו בשעת הדחק ובמקום צורך (תורת חטאת וט"ז).

סעיף יב | בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה

גאונים, טור ושו"ע: אם בשר שהה שלושה ימים אחרי השחיטה ללא מליחה, הדם שבתוכו התייבש ומליחה כבר לא תעזור, ולכן אסור לבשל בשר כזה.

↪ הראשונים נחלקו האם צלייה מועילה כדי להתיר את הבשר:

◀ **תשב"ץ ואור זרוע:** צלייה מועילה, ואחרי שצולה יכול לאכול את הבשר.

Ⓜ כך פסק שו"ע.

◀ **או"ה:** צלייה מועילה, אך ראוי למלוח את הבשר לפני הצלייה.

◀ **מנהג ברצלונה (הובא בריב"ש):** אפילו צלייה לא מועילה. אין שום דרך להכשיר את הבשר.

א. השריית הבשר במים אחרי ששהה. אחרי שבשר שהה שלושה ימים שוב מליחה לא מועילה בו, ואפילו אם ישרה את הבשר במים - מליחה כבר לא מוציאה את הדם (תורת חטאת, מהרש"ל וש"ך).

ב. השהיית בשר המיועד לצלייה. אמנם כשרוצים לצלות את הבשר אין צורך למלוח, אבל עדיין לכתחילה יש למלוח אותו קצת בתוך שלושה ימים, כדין צלי (שו"ך עפ"י סי' עו, ב).

ג. ניקור החלב בתוך שלושה ימים. לכתחילה צריך גם לנקר את החלב מהבשר בתוך שלושת הימים, ובדיעבד אם ניקר אחר כך הבשר מותר, גם בבישול (שו"ך עפ"י סי' סד, יח).

ד. בליעת דם בבשר ששהה. אמנם בשר ששהה שלושה ימים מתקשה ולכן הדם לא יוצא ממנו, אבל אפשר שהוא בולע דם, ולכן אם מלחו אותו עם בשר רגיל - הבשר ששהה נאסר, כי חוששים שהוא בלע דם ולא הוציא אותו (ט"ז עפ"י מהרש"ל).

ה. ציר שיצא במליחה שניה. אם מלחו בשר ששהה שלושה ימים (ומליחה כבר לא מועילה), ולאחר מכן מלחו אותו שוב ויצא ממנו ציר לתוך כלי - הכלי לא נאסר ממה נפשך: אם מליחה מועילה כל הדם יצא בפעם הראשונה, ואם מליחה לא מועילה גם מה שיצא עכשיו זה לא דם (מהרש"ל, בט"ז).

ו. שומן ששהה שלושה ימים. דעת השבות יעקב להקל בשומן אווזים ששהה שלושה ימים בלי הדחה (מכיוון שבשומן יש פחות דם), אך הנוב"י ורעק"א חולקים וסוברים שאין חילוק בין בשר ושומן (פת"ש).

ז. ממתי מונים את שלושת הימים. עוף ששהה מספר שעות אחרי השחיטה עד שמת לגמרי - יש למנות את שלושת הימים מהמיתה בפועל, ולא מהשחיטה (ברית אברהם, בפת"ש).

❖ **בישול הבשר אחרי הצלייה** (ב"י, דרכי משה, ש"ך, ט"ז ופת"ש)

◀ **תרומת הדשן:** אמנם מותר לאכול את הבשר אחרי צלייה, אך אסור לבשל גם אחרי הצלייה.

Ⓜ כך פסק מהרש"ל.

◀ **אחד הגדולים (בתרומת הדשן) ואו"ה:** אחרי הצלייה מותר לבשל את הבשר.

ש"ע: לכתחילה אין לבשל את הבשר אחרי הצלייה, ובדיעבד יש לסמוך על המתירים (לכתחילה חוששים שמא יש דם שלא יצא בצליה והוא יצא בבישול, ובדיעבד תולים שכל הדם יצא, ואם נשאר משהו הוא כבר לא יצא. ש"ך וט"ז).

- א. בישול אחרי מליחה וצלייה.** אם אחרי שלושה ימים מלח את הבשר כראוי וצלה אותו - יכול לבשל את הבשר לכתחילה (קובץ ישן, בט"ז ובבאר היטב, אך המעיל צדקה חולק וסובר שאין לסמוך על זה אפילו בהפסד מרובה. פת"ש).
- ב. חליטה אחרי הצלייה.** אמנם אסור לבשל אחרי הצלייה, אבל מותר להכניס את הבשר הצלוי לתוך מים רותחים (רדב"ז), ויש לסמוך על זה בעת הצורך (פת"ש).

❖ השהיית בשר לכתחילה (בי" ופת"ש)

תרומת הדשן: לכתחילה אין להשהות בשר שלושה ימים אפילו אם מתכוון לאכול אותו אחרי צלייה, מחשש שמא ישכח ויבשל אותו.

כך פסק **רמ"א** (אך כבד וכחל מותר להשהות, מכיוון שודאי יצלה אותם. **חמודי דניאל**, בפת"ש).

סעיף יג | השריית הבשר בתוך שלושת הימים

תרומת הדשן והנהות שערי דורא: אם שרו את הבשר במים בתוך שלושת הימים - יכול להשהות את הבשר עוד שלושה ימים מזמן השרייה, פחות חצי שעה²⁰.

כך פסק **ש"ע**.

א. בשר שספק האם נמלח ושהה שלושה ימים. מותר למלוח את הבשר כעת למרות שעברו שלושה ימים (או"ה ורמ"א).

ב. השרייה במים כדי לדחות את המליחה. לדעת רמ"א בתורת חטאת אין להשרות את הבשר במים בכוונה כדי לדחות את המליחה, אך כתב שבמקום שנהגו להתיר בזה לכתחילה יכולים להמשיך במנהגם, ולכן לא העיר כלום על הש"ע (ש"ך).

ג. העברת מים על הבשר. דווקא שרייה מועילה. אם רק העבירו על הבשר מעט מים אינו מועיל. אם ניקרו את הבשר בתוך שלושת הימים סומכים בדיעבד על העברת מים, אך לפני המליחה ידיחו את הבשר שוב (או"ה, בש"ך).

ד. השרייה של עופות שלמים. האחרונים נחלקו האם השרייה של אווזים שלמים מועילה רק לעור החיצוני כי המים לא מחלחלים (מהר"ש), או שיש בעור נקבים ולכן השרייה מועילה לאווז כולו (מנחת יעקב). הנוב"י פסק להקל בזה וכתב שאמנם המים לא מחלחלים דרך העור, אבל הבשר מתרכך ע"י השרייה במים (פת"ש).

הערות

²⁰ כמה זמן מותר להשהות אחרי שרייה. האחרונים נחלקו האם הכוונה לחצי שעה דווקא שהוא שיעור זמן מליחה (ט"ז), או שאין הכוונה דווקא לחצי שעה אלא למעט זמן פחות משלושה ימים שלמים (ש"ך). אמנם דעת **ספר לויית חן** שאפשר להשהות רק שלושה ימים פחות שלוש שעות מחשש שמא יטעו ביום המעונן, אך זו חומרא יתירה (פת"ש).

ה. השרייה של עופות עם הנוצות. יש להסיר את הנוצות לפני השרייה, ואם עבר והשרה עם נוצות והבשר שהה שלושה ימים - אפשר לתלות שהמים חדרו בין הנוצות והגיעו לבשר, ולמעשה צ"ע (חת"ס, בפת"ש).

ו. השרייה של בשר קפוא. אם השרה בשר קפוא - אינו מועיל אפילו בדיעבד, כי המים לא מצליחים לרכך בשר קפוא וקשה (פמ"ג, שם. ומאותה סיבה גם השרייה במי פירות לא מועילה).

סעיף יד | חתיכה ששהתה והתערבה באחרות

בסימן קב (סעיף א) נפסק שדבר שיש לו מתירים לא מתבטל אפילו באלף. לפי זה לכאורה גם חתיכה ששהתה שלושה ימים בלי מליחה לא מתבטלת אם התערבה באחרות, כי יש לה היתר באמצעות צלייה. מאידך, בשונה מדבר שיש לו מתירים שכעת הוא אסור ובעתיד הוא יהיה מותר - כאן לא יהיה שינוי, לעניין בישול החתיכה תמיד אסורה, ולעניין צלייה היא תמיד מותרת.

מכיוון שכך, הראשונים נחלקו האם הבשר נחשב דבר שיש לו מתירים:

◀ **רי"ף:** בשר ששהה שלושה ימים נחשב דבר שיש לו מתירים, ואם התערב בחתיכות אחרות לא מתבטל.

◀ **ראבי"ה ותרומת הדשן:** הבשר לא נחשב דבר שיש לו מתירים, ואם התערב באחרות מתבטל ברוב ומותר לבשל את כל החתיכות (כשמלח את כל החתיכות ובתוכן גם את החתיכה ששהתה. ש"ך)²¹.

כך פסק שו"ע.

א. חתיכה שהתבשלה ללא מליחה והתערבה באחרות. גם במקרה הזה היא מתבטלת ברוב והכל מותר (או"ה ורמ"א).

ב. חתיכה הראויה להתכבד. גם אם החתיכה ששהתה בלי מליחה ראויה להתכבד (וגם חה"ל אינה מתבטלת ברוב. סימן קא, א) - עדיין כאן היא מתבטלת, מכיוון שהחתיכה לא אסורה בעצמה אלא נאסרה בגלל הדם הבלוע בה (וכנזכר שם בסעיף ב) (תרומת הדשן ושו"ע).

ג. בישול החתיכות יחד. אמנם מותר לבשל את כל החתיכות, אך יש לבשל אותן בנפרד או בסיר גדול באופן שיהיה בתבשיל כולו שישים כנגד גודל החתיכה (ש"ך. ואין צורך להשליך חתיכה אחת כדי שלא להנות מחתיכת האיסור, מכיוון שהאיסור הוא חומרת הגאונים ולא איסור גמור).

סעיף טו | בשר שנשרה במים מעת לעת

בסימן קה (סעיף א) נפסק עפ"י הגמרא (פסחים עו, א) שדבר שנכבש שיעור מעת לעת - נחשב מבושל.

הערות

²¹ הש"ך התקשה מדוע הפוסקים כתבו שהביטול ברוב ולא בשישים. בדעת שו"ע כתב שאפשר שסובר שאיסור הבישול של בשר ששהה שלושה ימים לפני המליחה הוא חומרת הגאונים, וסובר גם שלא החמירו לגמרי וברוב מתבטל, אך לדעת רמ"א בשר זה אסור מדינא, ומדוע כתב בעצמו בתורת חטאת שהבשר מתבטל ברוב. לבסוף הש"ך כתב שצריך לומר שכאן אין הכוונה שהבשר מתבטל ברוב של חד בתרי, אלא בשישים.

הגמרא שם (מד, ב) אומרת שבבשר בחלב יש דין מיוחד, שאפילו אם שרו בשר כל היום בחלב - הוא לא נאסר. הראשונים דייקו מכך שאם בשר נשרה יחד עם הדם שבו יום שלם - הוא נאסר כי נחשב שהבשר התבשל יחד עם הדם (כי רק בבשר בחלב שרייה של יום שלם לא אוסרת).

◀ **תוס' ומהר"ח אור זרוע:** בשר שלא נמלח שנשרה במים מעת לעת - מותר ע"י מליחה (כי אינו חמור יותר מבשר קפוא שהופשר בכלי שני, שמליחה מתירה בו).

◀ **יש אומרים** (באגור): הבשר מותר רק ע"י צלייה, ומליחה לא מועילה כדי להתיר אותו.

☞ כך פסק שו"ע.

◀ **רבנו ירוחם ואו"ה:** הבשר נאסר לגמרי, כי נחשב שנכבש עם הדם ושוב הדם לא יוצא ממנו.

☞ כך פסק רמ"א.

א. כשיש שישים במים כנגד הבשר. אם שרה את הבשר בכמות מים גדולה שיש בה שישים כנגד כל הבשר - הדם שיוצא מהבשר מתבטל במים, וגם אם הדם חזר ונבלע בבשר אינו אוסר, ולכן במקרה כזה הבשר מותר (מהר"ם, הנהות שערי דורא ושו"ע). אמנם, **המהרש"ל** סובר שהחתיכה אסורה אפילו אז. למעשה **הש"ך** התיר רק בצליה, **והט"ז** היקל גם בבישול.

ב. בשר ששהה בכלים שונים. אם הבשר שהה חלק מהזמן במים בכלי אחד, וחלק מהזמן במים בכלי אחר - אינו נחשב כבוש, והבשר לא נאסר (**שביעקב ומהר"ש שפירא**). לפי זה, בשר ששהה בתוך מים זורמים (כמו נהר) לא נחשב כבוש כי המים כל הזמן מתחלפים (**פת"ש**).

סעיף טז | באיזה כלי מולחים

בחולין (קיג, א) שמואל אומר שמניחים בשר בזמן המליחה רק על גבי כלי נקוב. הראשונים כתבו שמותר למלוח גם על משטח ישר אם הוא חלק ולא מחוספס (סמ"ג ותרומת הדשן), ואפשר להניח על קש וקיסמים (רא"ש).

הרא"ש קבע כלל: מותר למלוח בכל מקום שנוזלים לא מצטברים בו אלא מיד נשפכים הלאה.

טור ושו"ע: מולחים רק במקום שלא מצטברים נוזלים - על כלי מנוקב, על קש וקיסמים או על משטח שנמצא בשיפוע.

☞ **רמ"א:** משטח חלק אפשר להניח בצורה ישרה, משטח מחוספס צריך להניח בשיפוע. בכלי מנוקב צריך להקפיד שהנקבים יהיו פתוחים, ולכן לכתחילה אין להניח אותו על הקרקע כי הנקבים נסתמים. מאותה סיבה יש המחמירים להניח קש או קיסמים בתחתית הכלי כדי שהבשר לא יסתום את הנקבים. בדיעבד אין לחוש לזה (הדברים האחרונים. משטח מחוספס שהניח בצורה ישרה מעכב. ט"ז).

❖ עבר ומלח במקום שמצטברים נוזלים (ב"י וש"ך)

בגמרא שם (קיא, ב) שמואל אומר שאסור לאכול דבר רותח בקערה שמלח בה בשר, מכיוון ש"מליח כרותח", וממילא הקערה בלעה דם ונאסרה. הגמרא מספרת שכך סבר גם רבי יוחנן, ותלמידו שבר כלי שמלחו בו בשר.

בנוגע לסכין ששחט בה (ונבלע בה דם רותח מהשחיטה), שמואל אומר שם שאסור לחתוך איתה דבר רותח, ולעניין חיתוך דבר קר נחלקו האם מותר להשתמש בה כפי שהיא או שצריך להדיח אותה לפני השימוש.

הראשונים נחלקו האם וכיצד מותר להשתמש בכלי שמלחו בו לשימוש צונן:

◀ **רשב"א וטור (דעה א' ברשב"א):** מותר להשתמש בכלי שמלחו בו לצונן, ואפילו בלי להדיח את הכלי (הקערה נחשבת צוננת. תלמידו של רבי יוחנן שבר את הכלי מחשש שישתמשו בו בדבר חם, או שמדובר על כלי חרס שבו אסור להשתמש אפילו צונן. אפילו לסוברים שבסכין צריך הדחה לפני שימוש בקר - זה בגלל שבסכין יש דוחקא דסכינא).

Ⓢ כך פסקו **התורת חטאת ומהרש"ל** (אך צריך לקנח את הכלי היטב לפני השימוש. בכלי חרס אסור).

◀ **רמב"ן וראב"ד (דעה ב' ברשב"א):** מותר להשתמש בכלי לצונן, אבל לפני כן צריך להדיח את הכלי (הקערה נחשבת רותחת גם לאחר זמן. עפ"י הדעה שבסכין צריך להדיח לפני שימוש בצונן. אמנם "מליח הרי הוא כרותח" ונחשב שהקערה בלעה דם כשהיא רותחת, אך רתיחת הקערה שווה לדוחקא דסכינא והדין שווה. אם השתמש בכלי בלי הדחה - מדיח את מה שהניח בתוכו).

Ⓢ כך פסק **שו"ע**.

◀ **דעה ג' (ברשב"א):** אסור להשתמש בכלי גם לצונן, ואפילו הדחה לא מועילה (מכיוון שהקערה בלעה בעודה רותחת, ונחשבת רותחת תמיד. אם השתמש בכלי - מה שהניח בתוכו צריך קליפה).

א. עבר ונתן מאכל בכלי שמלחו בו. לדעת הרמב"ן והראב"ד שאחרי המליחה הקערה נחשבת צוננת ואחרי הדחה מותר להניח בה מאכל צונן (ב"י):

1. הניח בכלי מאכל רותח ויבש: לכל הדעות מספיק להסיר מהמאכל כדי קליפה.
2. הניח מאכל רותח שקצת לח: לדעת רשב"א ותוס' מספיק להסיר מהמאכל כדי קליפה, ולדעת הראב"ד צריך ליטול את מקום מגעו (שיעור גדול יותר מכדי קליפה).
3. הניח מאכל רותח ולח לגמרי: לדעת הראב"ד הכל אסור, ולדעת תוס' אם יש שישים כנגד שיעור קליפה מהכלי - מותר (ונפסק כתוס')²².

Ⓢ **רמ"א** פסק את הדין הראשון והשלישי.

ב. עבר ומלח בכלי חרס. גם לדעות שניתן להשתמש בכלי לצונן אחרי שמלח בו בשר - לכלי חרס אין תקנה, מכיוון שאין דרך להכשיר אותו לעולם ואם ישתמש בו לצונן יש חשש שישתמש בו גם לרותח (מגיד משנה ור"ן. **תורת חטאת ומהרש"ל** פסקו שבכלי חרס אסור להשתמש לכתחילה בלי הדחה).

ג. הנחת בשר אחרי המליחה ולפני ההדחה. מדברי שמואל בגמרא מדוייק שלא רק את המליחה עצמה צריך לעשות במקום שלא מצטברים נוזלים, אלא גם אחרי המליחה אסור להניח את הבשר במקום שמצטברים נוזלים כל עוד הוא לא הודח (ר"ן).

ד. שימוש בכלי למליחת בשר נוסף ולאחסון בשר. גם לדעות שהכלי צריך הדחה - מותר להניח בתוכו בשר בזמן המליחה (אם עשה חורים בכלי, שהרי אסור למלוח בכלי שאין בו חורים) או בשר שכבר

הערות

²² **הש"ך** העיר שאמנם מסימן קלז מוכח שבכלי יש שישים כנגד קליפת הכלי, אבל נראה שזה לא בקערה רחבה ולא גבוהה אלא בכלים אחרים. בקערה רחבה ונמוכה אין שישים כנגד קליפת הכלי. כך משמע **מאורה**, וכ"כ בספר **אפי רבני**.

הוכשר וכעת מולח אותו שוב לצורך אחסון²³ (ואפילו אם לא עשה חורים) (רמ"א). הסיבה שמותר היא בגלל שרגלים להדיח את הבשרים האלו לפני השימוש, וממילא מכיוון שתהיה הדחה מותר (ש"ך).
ה. מליחת בשר בכלי חרס ישן. אם מלח את הבשר בכלי חרס ללא חורים אבל הכלי ישן והשתמשו בו פעמים רבות - יש אומרים שהכלי לא נאסר, כי הכלי כבר בלע בפעמים הקודמות, והמליחה שגורמת לכלים רק לבלוע ולא לפלוט לא משפיעה על הכלי, כי המליחה לא מצליחה להפליט חלק ממה שכבר בלוע בו וממילא איסור עכשיו לא מצליח להיבלע (חכם אחד, בפמ"ג). הפמ"ג עצמו חולק וסובר שאפילו בכלי ישן הכלי נאסר, וכך סובר החוות יאיר (פת"ש).

סעיף יז | שימוש בכלי מליחה

כמו שהוזכר בסעיף הקודם, שמואל פסק שאסור לאכול רותח בקערה שאכל בה בשר (חולין קיא, ב). הראשונים נחלקו האם מדובר דווקא בכלי שאינו מנוקב (ובזה עסק סעיף טז), או שאפילו בכלי המנוקב כראוי אסור לאכול דבר רותח:

◀ **רא"ש, טור ותרומת הדשן:** כלי מנוקב כראוי שמלחו בו לא נאסר, ומותר לאכול בו.

☞ כך פסק שו"ע.

◀ **ר"ן, רשב"א, ראב"ד, רמב"ן ורמב"ם** (להבנת הבי"י): גם כלי מנוקב נאסר ולכן אסור לאכול בו רותח, ולמרות זאת מותר למלוח בו פעמים נוספות (מכיוון שהחתיכות הנמלחות בו טרודות בפליטת הדם ואינן בולעות)

☞ **או"ה ורמ"א:** לכתחילה מחמירים שהכלי נאסר ואין לאכול בו. בדיעבד מותר.

◀ **רבנו פרץ:** כלי עץ מנוקב לא נאסר ומותר לאכול בו לכתחילה. כלי חרס מנוקב נאסר ואסור לאכול בו.

☞ כך פסק מהרש"ל.

☞ **ב"ח וש"ך:** בשאר הכלים לכתחילה אין לאכול בהם רותח ובדיעבד מותר. בכלי חרס אסור אפילו בדיעבד.

❖ **שימוש בכלי מליחה לצונן.** לכו"ע, מותר להשתמש לצונן בכלי שמלחו בו בהיתר, אם קינחו אותו היטב אחרי המליחה (ש"ך).

הערות

²³ **הדרישה** הקשה מדוע מדין כבוש כמבושל הבשר לא נאסר כשהוא שוהה בכלי שיעור מליחה או מעת לעת. **הש"ך** השיב שדווקא אם בשר נמלח בפעם הראשונה בכלי שאינו מנוקב הבשר נאסר מהדם שנפלט ממנו, אך הכלי עצמו לא אסור כשמולחים בו, כי אין מליחה לכלים. אפילו אם הבשר שוהה מעת לעת הוא לא נאסר, כי טעם האיסור הפך לפגום כשעובר שיעור מעת לעת מהבליעה. עם זאת, לכתחילה אין להשהות בשר יום שלם בכלי כזה, כי נותן טעם לפגם אסור לכתחילה.

סעיף יח | דין בשר שנמלח באיסור

רא"ש, רשב"א, תרומה, מרדכי וטור: בשר שנמלח בכלי שאינו נקוב אסור באכילה, ואפילו צלייה לא מועילה בו כי נחשב שהתבשל עם הדם וצלייה לא מוציאה דם שנבלע בבישול (ואפילו מליחה לא מועילה. **מרדכי וב"י**).

כך פסק **שו"ע**.

❖ בשר שחלקו מחוץ למלח (ב"י)

הראשונים נחלקו מה הדין כשמלח בשר בתוך כלי שאינו נקוב, אבל חלק מהבשר היה מחוץ למלח - האם כל הבשר נאסר, או רק מה שהיה בתוך המלח?²⁴

◀ **רבנו פרץ:** גם החלק שנשאר מחוץ למלח נאסר.

כך פסק **רמ"א**.

◀ **רא"ש ורשב"א:** רק מה שהוכנס למלח נאסר. מה שנשאר בחוץ לא נאסר.

כך פסק **שו"ע:** מה שבתוך המלח נאסר, והחתיכה שמחוץ למלח נאסרת רק כדי קליפה.

א. חתיכה שיש בה שומן. לדעת המתירים, אפילו אם יש שומן בחתיכה - מה שנשאר מחוץ למלח לא נאסר (טור, וכך פסק **שו"ע**).

ב. חתיכה שנמלחה על גבי אחרות. אם הניח כמה חתיכות יחד, ואחת מהחתיכות לא נוגעת בציר שמצטבר למטה - היא לא נאסרת, כי עבודה נחשב כלי נקוב. החתיכה התחתונה גם לא אוסרת את העליונה בכלל, כי לא החמירו בזה (**או"ה ורמ"א**).

❖ שיעור זמן שהייה במלח שאוסר (ב"י, ש"ך ופת"ש)

◀ **רבנו תם, ר"י, תרומת הדשן ואו"ה:** הבשר נאסר מיד (כי הדם מתחיל לצאת מהבשר מיד, והבשר נכבש בו ובלוע אותו חזרה).

◀ **רא"ש:** הבשר נאסר אם הוא שווה במלח שיעור התחלת בישול: הנחת מים על האש ושיתחילו לרתוח (ואם שהה פחות זמן מזה - נאסר רק כדי קליפה).

כך פסק **שו"ע** (ובפחות משיעור זה הבשר לא נאסר בכלל, אפילו לא כדי קליפה. **ש"ך** עפ"י **רא"ש** וטור).

הערות

²⁴ **סברות האוסרים והמתירים.** הסוברים שהבשר כולו נאסר מתבססים על הגמרא בחולין (ק"ב, ב) שדגים שנמלחו בכלי אחד עם עופות נאסרים (כי הם בולעים דם מהעופות), והגמרא מעמידה שמדובר על כלי נקוב. מכך שהגמרא לא מחלקת משמע שהדגים אסורים לגמרי, גם מה שלא היה צמוד לעופות, ומכאן נלמד שאם חלק מחתיכה בלע דם בגלל מלח - החתיכה כולה אסורה.

המתירים סוברים שאין משם ראייה, כי הדגים לא אסורים לגמרי. המתירים לומדים מדין חתיכה שחלק ממנה הוכנס לציר של איסור - ושם הדין שרק מה שנכנס לתוך הציר נאסר, ולא כל החתיכה. האוסרים אומרים שבחתיכה שהוכנסה לתוך ציר אין דם בתוך החתיכה, והציר לא מפעפע בחתיכה כולה, ואילו כאן הדם שיצא ונבלע חזרה אוסר את החתיכה כולה מדין דם שפירש ממקום למקום בתוכו.

◀ ה"ר יהודה אלברצלוני: הבשר נאסר אם הוא שווה במלח שיעור מליחה.

Ⓢ **רמ"א:** בשר נאסר אפילו בזמן מועט, מאז שרואים מעט ציר בכלי (בתחילת מליחה. באמצע תהליך המליחה נאסר מיד כי נפלט דם כל הזמן. חמודי דניאל, בפת"ש)²⁵.

❖ מלח את הבשר במעט מלח (ב"י, דרכי משה וש"ך)

◀ **רבנו ברוך ואו"ה:** גם בכמות קטנה של מלח (שהבשר נאכל מחמת מלחו) הבשר נאסר, כי המלח הוציא לכל הפחות מעט דם, ואותו דם נבלע חזרה בבשר ואוסר אותו.

Ⓢ כך פסקו רמ"א וש"ך.

◀ **ראב"ד:** אם השתמש בכמות קטנה של מלח הבשר מותר ע"י הדחה, אם הבשר לא שהה זמן מרובה. אמנם מלח מועט לא מוציא את כל הדם, אבל מה שיוצא ממלח מרובה בשעה יוצא ממלח מועט בשעתיים.

◀ **רשב"א:** הבשר נאסר רק בכמות גדולה של מלח (כמו שמולחים לקדרה. הבשר פגום מאכילה בגלל המלח).

Ⓢ כך פסק שו"ע (להבנת הש"ך).

❖ **התערבה באחרות.** אם החתיכה שהתה זמן קצר במלח ונמלחה בכמות קטנה, ולאחר מכן התערבה בשתי חתיכות מותרות - הכל מותר, כי מדאורייתא חד בתרי מתבטל, ורק בדרבנן הביטול בשישים, ובזה יש לסמוך על דעות הראשונים שבזמן קצר ובכמות קטנה של מלח החתיכה לא נאסרת (מהרש"ל. ש"ך נשאר בצ"ע למעשה).

סעיף יט | חליטה

הרמב"ם כתב שאחרי המליחה וההדחה צריך להכניס את הבשר למים רותחים, כי באופן הזה הבשר 'נסתם' ודם האיברים לא יצא בבישול. הראשונים ביארו בדעתו שאמנם הגאונים כתבו ששיעור מליחה הוא כדי הילוך מיל, אבל רואים במוחש שאחרי הזמן הזה יוצא מוחל יותר אדום ממה שיצא קודם. מזה מוכח שמליחה מוציאה רק את הדם הסמוך לקצוות הבשר, ומה שעמוק יותר לא יוצא, וכדי שהדם הבלוע לא יצא צריך לחלוט את הבשר. החולקים עליו סוברים שמליחה מוציאה את כל הדם מהבשר, כמו שמוכח מהגמרא בחולין (צג, ב) שאפילו הדם שבתוך הנימים יוצא במליחה, והמוחל האדום שיוצא אחרי זמן מליחה הוא לא דם אלא מוחל שאינו אוסר.

◀ **רמב"ם:** גם אחרי מליחה והדחה - צריך להכניס את הבשר למים רותחים כדי שדם האיברים שעדיין בלוע לא יצא ממנו בבישול.

הערות

²⁵ **חתיכה לפני מליחה שנפלה לתוך ציר בכלי שאינו מנוקב.** אם ברור שהחתיכה שהתה בתוך הציר שיעור זמן מליחה - החתיכה כולה אסורה, כי הדם הבלוע בחתיכה מפעפע וגורם לציר להתפשט לכולה. אם יש ספק כמה זמן החתיכה שהתה בציר (וכ"ש אם ברור ששהתה זמן קצר) - רק מה שבתוך הציר נאסר (משאת בנימין וש"ך, עפ"י הפוסקים).

◀ **רשב"א, ר"ן, מגיד משנה, ראב"ד וטור:** לא נהגו כן. אחרי שבשר נמלח והודח כראוי לא חוששים שיצא ממנו עוד דם.

כך פסקו **שו"ע** (סתם וי"א²⁶) **ורמ"א**.

סעיף כ | מוחל שיצא אחרי המליחה

"מעשה דרש"י": מעשה ואחרי המליחה העבירו את הבשר לכלי שאינו נקוב לפני ההדחה, והכלי התמלא בציר שיצא מהבשר. רש"י התיר את הבשר מכיוון שאחרי שבשר שוהה שיעור מליחה שוב לא יוצא ממנו דם, והציר הוא מוחל בעלמא. הראשונים נחלקו בדין זה:

◀ **רש"י, ראבי"ה ורא"ש:** מוחל שיצא אחרי המליחה אינו אוסר, אפילו אם עוד לא הדיחו את הבשר²⁷.

◀ **יראים, רבנו יונה, סמ"ג ומרדכי:** נהגו העולם שהמוחל שיוצא אחרי המליחה אוסר, ואין להקל.

◀ **שערי דורא:** המוחל אוסר, אבל רק כדי קליפה.

כך פסק **רמ"א**.

◀ **או"ה:** בשר שבתוך המוחל אסור כולו, ומה שמחוץ למוחל אסור כדי קליפה.

כך פסקו **מהרש"ל וט"ז** (אך אם התערבה באחרות מתבטלת אפילו חד בתרי).

◀ **שו"ע:** הבשר מותר כי הציר שיוצא הוא מוחל שלא אוסר (כדעת רש"י), אך יש מי שאוסר ויש לחוש לכתחילה (כדעת היראים).

א. ציר שיצא אחרי הדחה. אם הדיחו את הבשר ואחר כך יצא ממנו ציר - לכל הדעות אינו אוסר (תורת חטאת וש"ך).

ב. חתיכה שנפלה לתוך ציר. הסוברים שהציר אוסר - גם אם חתיכה נפלה לתוך ציר שיצא מבשר היא אסורה, ולסוברים שהציר אינו אסור - החתיכה לא נאסרת (שו"ע).

ג. ביטול בשישים לחתיכה שנפלה לתוך הציר. לדעת **רמ"א** שהאיסור הוא רק כדי קליפה - כשדבר נאסר כדי קליפה אין לו היתר בשישים, ולכן לשיטתו אין שום תקנה לחתיכה שנפלה לתוך ציר. לדעת **מהרש"ל** מה שבתוך החתיכה אסור לכמרי, ולכן יכולה להיות תקנה - אם יש שישים בחתיכה שבתוך הציר כנגד הציר - הכל מותר (ש"ך).

ד. דין הכלי. לסוברים שהציר אוסר כדי קליפה - גם הכלי שנפל לתוכו הציר נאסר (רמ"א), ועל פי האמור בסעיף טז, בכלים שיש אפשרות להוריד כדי קליפה, מספיק להוריד כן ושאר הכלי

הערות

²⁶ בב"י כתב שאמנם כל הראשונים חלקו על הרמב"ם, אך היכן שאפשר טוב לחוש לדעת הרמב"ם, והש"ך כתב שלכן שו"ע הביא דעה זו בתוך ו"א, כדי לומר שהיכן שאפשר יש להחמיר.

²⁷ **מדוע מוחל לא אוסר אחרי שיעור זמן מליחה.** הש"ך כתב שהציר היוצא מהבשר אחרי שיעור זמן מליחה הוא מוחל בעלמא - אין בו איסור. לעומתו, ה"ט"ז כתב שאמנם במוחל יוצא דם, אבל אחרי שהמלח הפליט דם ועבר שיעור זמן מליחה - המלח כבר לא נחשב כרותח אלא כצונן גמור, ולכן המוחל לא אוסר את הבשר.

מותר, ולכלי חרס אין תקנה²⁸ (ש"ך). נראה שלדעת הט"ז בכל מקרה הכלי אסור לגמרי כי הוא בולע הרבה מהציר.

ה. בשר אחרי מליחה בכלי חלבי. אם הניח את הבשר בכלי חלבי שיש בו שאריות חלב - הבשר אסור אפילו אחרי שיעור זמן מליחה, כי עדיין נחשב רותח. בהפסד מרובה ובצורך סעודת מצווה יש להקל שאינו נחשב רותח אחרי שיעור זמן מליחה (רמ"א עפ"י הנהגות שערי דורא). לדעת רמ"א ומהרש"ל בכלי חלבי נקי אינו נאסר אפילו כשהוא בן יומו כי אין מליחה לכלים, ואמנם הלבוש והט"ז חולקים, אך נראה כדברי רמ"א (ש"ך)²⁹.

ו. מליחת בשר לשימור. לדעת המחמירים שהמוחל אסור, אם רוצים למלוח בשר בשביל לאחסן אותו - צריך להדיח אותו אחרי המליחה ואחר כך למלוח אותו שוב (שו"ע, ועפ"י ביאור הש"ך).

ז. צליית הבשר אחרי המליחה. גם לדעת המחמירים יכול לצלות את הבשר אחרי המליחה גם בלי להדיח את הבשר, כי האש שורפת את הדם ואינו נבלע בבשר חזרה. עם זאת, אם הבשר שהה במלח הוא בלע מהדם וצריך להדיח היטב לפני הצליה (שו"ע).

❖ חיתוך בשר שנמלח ולא הודח (ב"י)

רבנו יונה (בטור): אם חתך בשר שנמלח ועדיין לא הודח - הסכין נאסרת וצריכה הגעלה ברותחים, כי המלח גורם לבשר להיחשב רותח ("מליח כרותח"), ומלח ודם נבלעים בסכין.

⌋ **הב"י הקשה:** הרי הטור הביא את מעשה רש"י ומשמע שפסק כמותו, כלומר שאחרי מליחה המוחל לא אוסר. אם כן, מדוע הוא הביא גם את דברי רבנו יונה שחולק על רש"י וסובר שהמוחל אוסר?

◀ **ב"י:** כנראה שתלמיד הכניס את דברי רבנו יונה לטור, והטור עצמו כלל לא סובר כך.

◀ **דרכי משה:** הטור הביא את דברי רבנו יונה כדי ללמד יסוד שאם חתך בסכין את הבשר לפני שעבר שיעור זמן מליחה - הסכין נאסרת וצריכה הגעלה.

◀ **ב"ח:** לעניין חיתוך בסכין גם רש"י מודה שהסכין בולעת קצת דם, אפילו אחרי שיעור זמן מליחה.

Ⓢ **שו"ע** (בשיטת היראים שמחמיר במוחל היוצא אחרי המליחה): אסור לחתוך את הבשר לפני ההדחה, ואם חתך הסכין צריכה הגעלה³⁰.

הערות

²⁸ **דין כלי חרס.** הפמ"ג התיר בכלי חרס רק בערב שבת כשלא היה כלי אחר והציר נטף על הכלי מרחוק, כשעושים גרידה טובה, ובסתמא סובר שכלי חרס אסור כולו. **המנחת יעקב והפרי תבואה** חולקים וסוברים שדין כלי חרס כשאר כלים, ואסור רק כדי קליפה (ומה שהש"ך הזכיר כלי חרס זה בכלי חרס שאי אפשר להסיר מהם כדי קליפה ולכן כל הכלי אסור). והוסיפו במקרה שהרוטב נפל על מקום גבוה בכלי התירו אפילו בלי קליפה, כי אם יגיע מאכל עד המקום שבו נגע הציר - ודאי יש במאכל שישים כנגד המקום שנאסר (פת"ש).

²⁹ כתב בספר תפארת למשה שאם הבשר שהה בכלי חלבי שיעור כבישה - כדי שיתן סיר על האש והמים יתחילו לרתוח - גם לדעת הש"ך אסור אפילו כשהכלי החלבי נקי (פת"ש).

³⁰ **קילוף הבשר אחרי המליחה במקום הדחה.** שו"ע כתב שלדעת הסוברים שמוחל אחרי המליחה עדיין אוסר - צריך להדיח את הבשר יפה. הש"ך התקשה מדוע שו"ע כותב זאת, הרי לכל הדעות צריך להדיח את הבשר אחרי המליחה בגלל המלח והדם!

הש"ך מבאר שהחידוש לדעה זו היא שההדחה היא לא רק בשביל להסיר את המלח והדם, אלא גם כדי לסתום את נקבי הפליטה כדי שלא יצא עם מוחל. ממילא, הנפק"מ היא שלפי הדעות שציר אחרי שיעור זמן מליחה לא אוסר - אפשר לקלף את השכבה החיצונית של הבשר אחרי המליחה במקום להדיח אותו, אך לדעות שהמוחל עדיין אוסר צריך דווקא להדיח, כי אחרת יצא מהבשר עוד ציר של איסור.

ל שו"ע כתב לעיל שיש לחוש לדעת המחמירים רק לכתחילה, ולכן לדעתו לכתחילה אין לחתוך בשר בסכין אחרי שיעור זמן מליחה, אבל אם חתך הסכין לא צריכה הכשרה (ש"ך).

רמ"א: אחרי שעובר שיעור זמן מליחה הסכין לא נאסרת כי אין מליחה לכלים, והדם לא נבלע בסכין. עם זאת, הסכין צריכה הדחה ואם הציר שעליה התייבש - נעיצה בקרקע.

מהרש"ל: לכתחילה צריך להגעיל את הסכין, ובדיעבד מותר אם קינח את הסכין בדבר קשה. המחמיר לעצמו לאסור בלי הגעלה תע"ב, ולאחרים יש להתיר בדיעבד.

א. סכין שיש בה גומות. אפילו אם יש בסכין גומות, לדעת רמ"א הסכין מותרת כי בהולכה והבאה של הסכין גם הגומות מתנקות (תרומת הדשן, הגהות שערי דורא, תורת חטאת וש"ך).

ב. חיתוך הבשר בסכין לכתחילה. מדברי רמ"א משמע שלכתחילה מותר לחתוך בשר בסכין אחרי שיעור זמן מליחה ולפני ההדחה. הש"ך התקשה מדוע לא חוששים שישכח להדיח או לנעוץ את הסכין ולהשתמש בה באיסור, ותירץ שבסכין הציר על הסכין נראה לעין ואין חשש שישכח (בשונה מקערה של איסור שאין להניח בה מאכל מחשש שישכח להדיח אותו, בתחילת סימן צא).

סעיף כא | צלייה במקום מליחה

הראשונים כתבו שבמקום שאין מלח - יצלה את הבשר עד שכל הבשר יזוב ממנו, ואחר כך מותר גם לבשל אותו. הראשונים נחלקו עד כמה צריך לצלות את הבשר:

◀ **ר"ן:** צריך לצלות את הבשר כשיעור מאכל בן דרוסאי (שליש בישול).

◀ **טור:** צריך לצלות את הבשר עד חצי שיעור הצלייה (שבכך זב כל דמו), ואחר כך יבשל.

◀ כן פסקו שו"ע ורמ"א (סי' עו, ב).

◀ **רשב"א:** צריך לצלות את הבשר עד שיהיה ראוי לאכילה לרוב בני האדם.

◀ **הגהות שערי דורא:** נוהגים לצלות את הבשר עד שיתייבש מבחוץ, כי לא בקיאים בדבר.

◀ כן פסק ט"ז.

◀ **כף החיים:** לכתחילה צריך לצלות כל צורכו, ובדיעבד אם צלה עד חצי שיעור הצלייה אין לאסור.

הערות

(גם הט"ז התקשה בשאלה זו, הציע תירוצו אחר ונשאר בצ"ע כי לא משמע כדבריו בלשון שו"ע. נראה שאינו יכול להסביר כדעת הש"ך משום שלשיטתו גם לדעת רש"י המוחל היוצא הוא מוחל של איסור, וממילא גם לרש"י ההדחה שאחרי המליחה היא לא רק בשביל להסיר את המלח והדם אלא גם בשביל לסתום את נקבי הפליטה כדי שלא יצא עוד מוחל איסור).

סימן ע | מליחת חתיכות יחד

סעיף א | מליחת חתיכות אחת על השניה

בחולין (ק"ג, א) מסופר שרב ששת מלח כל חתיכה בפני עצמה, מחשש שדם יפלט מחתיכה אחת ויבלע בשניה. הגמרא אמרה שאם חוששים לכך גם חתיכה אחת אי אפשר למלוח, שמא צד אחד שלה יפלוט דם והצד השני יבלע אותו, ואין חילוק. רש"י ביאר שמסקנת הגמרא היא שניתן למלוח כמה חתיכות יחד.

תוס' הקשה מדוע מותר למלוח כמה חתיכות אחת על השניה, הרי יכול להיות שהחתיכה התחתונה סיימה לפלוט דם והעליונה עדיין פולטת, וממילא דם מהעליונה ייבלע בתחתונה. הוא מביא שלושה תירוצים:

- א. בזמן צלייה או מליחה הדם 'מישרק שריק': מחליק על החתיכות, ואינו נבלע בתוכן (עפ"י הגמרא בדף ק"א, א. אך תוס' הקשה שלהסבר זה אם ציר מתקבץ בגומא שבבשר - הבשר ייאסר).
- ב. גם אחרי שבשר מסיים לפלוט דם הוא פולט ציר, וכל עוד בשר פולט ציר הוא לא בולע דם.
- ג. מרגע שבשר מתחיל לפלוט דם שלו הוא ממשיך ופולט גם דם אחר שנבלע בו, כל עוד אין הפסקה.

טור ושו"ע: מותר למלוח הרבה חתיכות אחת על השניה, ולמרות שחלק מסיימות לפלוט את הדם לפני האחרות הן לא נאסרות (ואפילו אם ציר מתקבץ בגומות), כי אחרי פליטת הדם החתיכות פולטות ציר, וכל עוד חתיכה פולטת ציר היא לא בולעת (התירוף השני בתוס').

לכך הדין במליחה של כל סוגי הבשר יחד, אפילו בשר שור עם בשר עופות, כי אפילו בשר עוף לא מפסיק לפלוט ציר לפני שבשר השור מסיים לפלוט את הדם (רשב"א, טור ושו"ע).

א. בשר שיש בו גומות. אמנם ציר המתקבץ בגומות לא מעכב, אבל נוהגים להחמיר לכתחילה להפוך חתיכה שיש בה גומות כדי שלא יתקבץ ציר. בדיעבד אין לחוש (או"ה ורמ"א).

ב. מליחה אחרי מליחה. אם מלח חתיכה, ולאחר מכן מלח אותה שוב בלי להדיח אחרי הפעם הראשונה - החתיכה מותרת, ולא חוששים שהמלח השני יבלע דם שיצא במליחה הראשונה (מהרא"י ורמ"א), אך לכתחילה אין לעשות כך אלא צריך להדיח את החתיכה אחרי המליחה הראשונה (ש"ך)³¹.

♦ מליחת דגים עם בשר (ב"י, דרכי משה)

בגמרא שם רב נחמן אומר שאם מלח דגים ועופות יחד - אסורים, מכיוון שהעור של הדגים רך והם פולטים מהר, לפני העופות שלא ממהרים לפלוט, וממילא דם מהעופות נבלע בדגים³².

הערות

³¹ מדוע המלח השני לא מבלע את הדם. לדעת הרא"ש מלח לעולם לא מבלע אלא רק מפליט, ואילו הש"ך והט"ז כתבו שהמלח השני לא אוסר כי הבשר ממשיך לפלוט ציר ולכן אינו בולע. לפי זה כתב הט"ז שאם הבשר סיים לפלוט את כל הציר (אחרי שיעור מעת לעת) - אין היתר אלא רק לדעת הרא"ש, וכתב שהבשר אסור.

³² הגמרא מתיישבת בצורה הטובה ביותר עם התירוף השני של תוס' לעיל, כי הסיבה שהדגים אסורים היא שהם מסיימים לפלוט את הדם והציר לפני שהעופות מסיימים לפלוט את הדם. לפי ההסבר השלישי קשה, כי דוחק לומר שהעופות בכלל לא מתחילים לפלוט לפני שהדגים מסיימים, ואכן הרשב"א כתב שההסבר השלישי רחוק בעיניו מסיבה זו.

רש"י, רשב"א, טור ושו"ע: אם מלח דגים עם עופות - אסורים, כי הדגים סיימו לפלוט והעופות עדיין לא, וממילא דם מהעופות נבלע בדגים.

↳ הראשונים נחלקו מה דין העופות:

◀ **רשב"ם ורא"ש** (להבנת הטור): גם העופות אסורים³³.

◀ **רש"י, רמב"ם, רשב"א, ר"ן, תוס', הגהות מיימוניות ורא"ש** (להבנת הב"י): העופות מותרים, ורק הדגים אסורים.

Ⓢ כך פסק שו"ע.

א. התיכה שבלעה איסור במליחה. רא"ה סובר שנאסרה כדי נטילה, רמב"ן, רמב"ם ואו"ה סוברים שהחתיכה כולה אסורה, וכך פסק רמ"א (ולכן אם התערבה באחרות מתבטלת בשישים), ואילו רא"ש, ר"ן ורבנו ירוחם סוברים שנאסרה כדי קליפה בלבד, וכך פסק שו"ע.

ב. כשהדגים עדיין עם הקשקשים. הראשונים הסכימו שאם הדגים עם הקשקשים - הם מותרים, אך נחלקו האם זה בגלל שהקשקשים נחשבים 'כדי קליפה', וכשמסיר אותם שאר הדג מותר (טור). מכיוון שבסעיף א סוברים שהחתיכה נאסרת כדי קליפה בלבד, או בגלל שכל עוד יש קשקשים הדג לא ממהר לפלוט וממילא הוא בכלל לא נאסר (או"ה, הגהות אשרי, רמ"א וט"ז)³⁴.

ג. סכנה בדגים שנמלחו עם בשר. הדיון כאן הוא רק מצד בליעת הדם ולא מצד סכנה, כי אין סכנה במליחה של דגים עם בשר (אלא רק בבישול יחד. או"ה (בדרכי משה ס"ק ו) ט"ז (בסעיף א), ש"ך (בסעיף ב). וגם בכבישה של דגים עם בשר אין סכנה. בית יהודה, בפת"ש סק"א).

סעיף ב | מליחת דגים ליד עופות

טור: האיסור הוא דווקא כשמולח את הדג עם הבשר. אם לא מלח אותם יחד אלא אחרי מליחת הדג הניח אותו סמוך לעוף - גם הדגים מותרים (מכיוון שהדגים מלוחים והעוף תפל - העופות לא פולטים כלום).

Ⓢ כך פסק שו"ע (ואפילו אם נוגעים אחד בשני, בשונה מהצד להחמיר בסעיף ג, כי דווקא ציר יכול לעבור בנגיעה ולא דם ממש. ש"ך).

❖ עוף מלוח ודג תפל (ב"י, דרכי משה, ש"ך וט"ז)

הערות

נראה לומר שר"י מאורליינש (בעל התירוץ השלישי בתוס') יידחק להעמיד שאכן עופות לא מתחילים לפלוט עד שהדגים מסיימים לפלוט את הדם.

³³ מכיוון שהדם מהעופות אסר את הדגים, וחלק מהציר של הדגים חזר ונבלע בעופות. **רשב"ם** גם דייק מלשון הגמרא: "דגים ועופות שמלחן זה עם זה - אסורים. משמע ששניהם אסורים. החולקים משיבים על הראיה מהגמרא שאם היה כתוב "דגים שנמלחו עם עופות - אסורים", היינו חושבים שהדגים אסורים אפילו אם העופות לא נמלחו אלא רק הדגים, וזה אינו (ר"ן וב"י).

³⁴ **הש"ך** כתב שגם לדעת רמ"א הקשקשים נחשבים כדי קליפה, אלא שכתב שהקשקשים גורמים שהדג לא ימהר לפלוט כי לשיטתו אם הדג נאסר - כדי קליפה לא מספיק. הנפק"מ בזה היא במקרה שדג נמלח עם איסור אחר שיבש לגמרי, שבזה גם לדעת רמ"א נאסר רק כדי קליפה ומספיק להסיר את הקשקשים (עפ"י סי' קה, ט).

◀ **רבותיו של הרשב"א, ב"י, או"ה** (להעמדת הש"ך) **ודרישה**: אם העוף מלוח והדג תפל - הדג נאסר, כי הוא בולע דם מהעוף (בדג שהעור שלו דק נבלעת כמות גדולה של דם, שלא יוצאת גם אם ימלחו את הדג לאחר מכן. ש"ך בשיטתו).

☞ כך פסק **שו"ע** (להבנת הש"ך) **וט"ז**.

◀ **רשב"א, ר"ן, או"ה** (להעמדת התורת חטאת) **ודרכי משה**: הדג מותר, כי לאחר זמן כשימלחו אותו יצא גם דם העוף שנבלע בו.

☞ כך פסק **רמ"א**.

א. דגים שמונחים על גבי העופות. הדגים נאסרים דווקא כשהם מתחת לעופות או לצידיהם, אבל אם הם מעל העופות - אינם נאסרים, כי דם נפלט רק כלפי מטה, וממילא דם מהעופות לא מגיע לדגים (**או"ה**, בדרכי משה ס"ק ג' **ורמ"א**). **הש"ך** הוסיף שאמנם הדגים לא נאסרים לגמרי כי הדם נפלט כלפי מטה, אך בכל זאת אסורים כדי קליפה (וכתב שכך סובר גם **רמ"א**).

1. רק אם יודעים בבירור שלאורך כל זמן המליחה הדגים היו למעלה יש להתיר, ובסתמא יש לחשוש שהם התהפכו ואסורים (**מהרש"ל**, ש"ך).

2. אם הדגים צמוד לעופות, אך חתיכות הדגים גבוהות יותר - החלק שגבוה יותר מהעופות ולא נוגע בעופות לא אסור, ונאסר רק עד גובה העופות (**הגהות או"ה וש"ך**).

ב. מליחת דג ליד עוף ששהה שיעור מליחה. הטור בסעיף א כבר הזכיר שאם מולח דג ליד עוף - הדג מותר. **הב"י** הביין שהטור כאן חוזר על אותו הדין, **בדרכי משה** כתב שכאן הטור מתכוון למקרה נוסף: העוף והדג מלוחים, אלא שהעוף כבר שהה שיעור מליחה לפני שהניחו לידו את הדג ולכן הדג מותר. וכך **רמ"א** פסק בהגהות על השו"ע (וכך הדין גם אם הדג כבר נמלח ושהה שיעור מליחה. ש"ך).

ג. שימוש בכלי למליחת בשר בשביל למלוח דגים. אם השתמש בכלי המיוחד למליחת בשר כדי למלוח דגים - הדגים מותרים, כי הכלי לא פולט דם ממש אלא טעם בלבד (**רשב"א ורמ"א**). אך הדגים צריכים הדחה. ודווקא דיעבד, אך לכתחילה אין לעשות כך מחשש שישכח להדיח את הדגים, כי לא רגילים להדיח דגים לפני הבישול. ש"ך).

ד. שימוש בכלי איסור למליחת דגים. דווקא בכלי שנאסר בגלל דם שנבלע בו הדגים לא נאסרים, בכלי שבלע איסור אחר אפשר שהדגים נאסרים (**רשב"א**, בב"י). אך לדעת **מהרש"ל** כלי עץ בכל מקרה לא פולט איסור במליחה (ט"ז).

ה. כמות המלח שאוסרת את הדגים. בסימן צ"א (סעיף ה) הפוסקים נחלקו מה שיעור המליחה שגורם למאכל להיחשב רותח. **שו"ע** פסק כדעת הר"ן שרק במליחה כשיעור המליחה לקדרה (והזכיר זאת גם בב"י כאן בסעיף א), ואילו **רמ"א** החמיר כדעת האו"ה שכבר משיעור מליחה לצלי נחשב רותח (כשאין הפסד מרובה), וממילא לשיטתו אצלנו אם העופות מלוחים אפילו מעט, כשיעור מליחה לצלי - הדגים נאסרים.

סעיף ג | בשר כשר שנמלח עם בשר טרפה

הגמרא בחולין (ק"ב, ב) מספרת שנמלח לרב מרי בשר כשר יחד עם בשר טרפה, הוא שאל את רבא מה הדין ורבא השיב לו שגם ציר של איסור אסור, וממילא בשר ההיתר נאסר מציר האיסור (אמנם הבשר טרוד בפליטת הדם שלו ולכן אינו בולע דם אחר, אבל ציר נבלע בו).

בהמשך הגמרא (ק"ג, א) מבואר שכך הדין גם אם דג טהור נמלח עם דג טמא, שהטהור נאסר מציר הטמא.

טור וש"ע: בשר כשר שנמלח עם בשר טרפה - נאסר, כי נבלע בו ציר מבשר הטרפה. דג טהור שנמלח עם דג טמא - נאסר, וכל שכן אם הטמא מלוח והטהור תפל. אם הטהור מלוח והטמא טפל - הדג הטהור לא נאסר בכלל.

⤵ הפוסקים נחלקו באיזה אופן הבשר הכשר (והדג המהור) נאסרו מהמליחה עם האיסור:

⬅ **ר"ן, רשב"א, רא"ש וטור:** הבשר נאסר כדי קליפה בלבד.

Ⓢ כך פסק שו"ע.

⬅ **רא"ה:** הבשר נאסר כדי נטילה.

⬅ **רמב"ן ורמב"ם:** הבשר נאסר לגמרי³⁵.

Ⓢ כך פסק רמ"א (עפ"י סעיף ד).

❖ היתר מלוח ואיסור טפל הנוגעים זה בזה (ב"י, ש"ך וט"ז)

הרא"ש התקשה מדוע כשחתיכת ההיתר מלוחה והאיסור תפל מותר, הרי המלח שעל האיסור נוגע בחלק מהאיסור, ואותו חלק הופך לרותח ואוסר את ההיתר. הרא"ש תירץ שני תירוצים:

א. מדובר שבנקודה שבה החתיכות נוגעות זו בזו אין מלח (חתיכת ההיתר נחשב מלוחה כי רובה עם מלח, וחתיכת האיסור לא נחשבת מלוחה כי שום מלח לא נוגע בה).

ב. למרות שמעט מלח נוגע בחתיכת האיסור - ההיתר לא נאסר, כי כל עוד חתיכה לא נמלחת יפה היא לא נחשבת רותחת.

הנפק"מ בין התירוצים ברורה, כשחתיכת ההיתר נוגעת עם המלח שעליה בחתיכת האיסור. המחמירים הסוברים כתירוץ הראשון מעמידים את ההיתר כשהחתיכות לא נוגעות אחת בשניה ממש, אלא סמוכות זו לזו עד שפליטת חתיכת ההיתר ופליטת חתיכת האיסור מתערבות.

⬅ **ר"ן ותרומה:** ההיתר כשהבשר הכשר מלוח והבשר האסור תפל הוא רק כשהחתיכות לא נוגעות אחת בשניה ממש, אלא סמוכות זו לזו כך שהפליטות של החתיכות מתערבות. אם נוגעות ממש - אסור.

Ⓢ רמ"א (בסימן קה, י): אם אין הפסד יש להחמיר.

⬅ **רשב"א, הגהות אשרי, מרדכי וטור:** אפילו אם החתיכות נוגעות זו בזו - חתיכת ההיתר המלוחה לא נאסרת מחתיכת האיסור הטפלה.

Ⓢ כך פסק שו"ע (סתם ויש מי שאוסר), אך צריך להדיח את חתיכת ההיתר.

א. היתר ואיסור שנמלחו יחד מבלי לגעת ממש. גם אם האיסור וההיתר לא נוגעים ממש אחד בשני, אם הפליטות שלהם נוגעות זו בזו - ההיתר נאסר (רמ"א, וש"ך בדעת שו"ע).

הערות

³⁵ אך כתב הב"י שאפשר לומר שלדעת הרמב"ם דווקא בשאר איסורים נאסר לגמרי, ואם הבשר בלע דם הוא נאסר רק כדי קליפה.

- ב. היתר שנמלח סמוך לאיסור ולא נגע בו.** אם ההיתר נמלח סמוך לאיסור ולא נגע בו - הוא מותר, ואפילו לא צריך להדיח אותו (ש"ך).
- ג. ספק האם האיסור נמלח עם ההיתר.** כשיש ספק האם האיסור נמלח יחד עם ההיתר - זה ספק דאורייתא, ולחומרא (ט"ז).

סעיף ד | היתר ואיסור שנמלחו ואחת מהן שמנה

שו"ע: ההיתר נאסר כדי קליפה דווקא כששתי החתיכות יבשות. אם אחת מהן שמנה - השומן מפעפע ואוסר את כל חתיכת ההיתר (אך אם חתיכת ההיתר הטפלה למטה וחתיכת האיסור השמנה למעלה - ההיתר לא נאסר, מדין תתאה גבר).

⌋ **רמ"א** (בסימן קה, ט-יא): לא משנה איזו חתיכה למעלה ואיזו למטה, ובנוסף אנו לא בקיאים בין כחוש לשמן ותמיד נחשב שמן (וממילא חתיכת היתר שנמלחה עם חתיכת איסור לעולם אסורה כולה).

סעיף ה | להשהות בשר במלח

⬅ **רשב"א, רבנו יונה ור"ן:** אסור להשהות בשר במלח אחרי שסיים לפלוט את כל הציר, כי אחרי שהבשר מסיים לפלוט הוא בולע את הדם שבמלח. אם עבר והשהה צריך להסיר מהבשר כדי קליפה.

⬅ **ר"ת ורא"ש:** מותר להשהות בשר בתוך המלח אפילו כמה ימים (כי למלח כבר אין כח להבליע את הדם בבשר. רא"ש. או בגלל שחתיכה שנמלחה לא בולעת דם בכלי נקוב, כי הדם מישרק שריק. ר"ת).

Ⓢ **שו"ע:** לכתחילה יש לחוש לדברי האוסרים (רשב"א וסיעתו) ובדיעבד מותר (עפ"י רא"ש וסיעתו).

⌋ גם המחמירים ב'מעשה דרש"י' (סי' סט, כ) יכולים להתיר כאן, מכיוון ששם יש ציר בעין שהבשר בתוכו, וכאן אין ציר בעין אלא לחלוחית בלבד (או"ה, דרכי משה, ש"ך וט"ז).

סעיף ו | הנחת בשר שנמלח עם בשר שלא נמלח

❖ הנחת בשר עם בשר בתהליך המליחה (ב"י)

כפי שהוזכר בסעיף א, בגמרא נאמר שאם מלחו דגים עם הבשר נאסרים, כי הדם מהדגים יוצא מהר, והדם שנפלט מהבשר נבלע בדגים ולא יוצא. הפוסקים נחלקו מה הדין כשהניח בשר בתהליך המליחה (שעריין לא סיים לפלוט את הדם) יחד עם בשר חי או בשר שכבר נמלח והורד: הסברא לאסור היא שכמו שהדם הנבלע בדגים לא יוצא, כך דם שנבלע בבשר לא יוצא (בזמן שהבשר לא פולט דם בעצמו), סברא להתיר היא שדם בתהליך מליחה בכלל לא נבלע בבשר אלא מחליק ויוצא דרך הנקבים שבכלי המליחה³⁶, וסברא להתיר רק בבשר חי היא שאמנם הדם נבלע בבשר, אך כשהבשר יפלוט את הדם שלו, הוא יפלוט גם את הדם שנבלע בו.

הערות

³⁶ הב"י הקשה על סברא זו מדברי רב ששת, שמלח כל חתיכה לבד (הגמרא מוזכרת בתחילת הסימן). אמנם למסקנת הגמרא אפשר למלוח גם כמה חתיכות יחד, אבל זה מסברא שחתיכה העסוקה בלפלוט לא בולעת, ולא מסברא שדם הנפלט מבשר לא נבלע בבשר אחר, ומהיכן נלמד לחדש סברא זו.

- ◀ **רא"ה ור"ן:** אסור, מכיוון שהדם הנבלע בבשר החי או בבשר שכבר נמלח והודח לא יוצא.
- ◀ **תרומה, רבנו יונה, רשב"א, רא"ש, רבנו ירוחם וטור:** בבשר חי מותר (מכיוון שימלח את הבשר אחר כך ואגב דמו יצא גם הדם שנבלע בו), ובבשר שכבר נמלח אסור.
- ☞ כך פסק **רמ"א**, והוסיף שאם הבשר נמלח ועדיין לא שהה מליחה - הוא לא נאסר.
- ◀ **ר"ת ורבותיו של הרשב"א:** הדם לא אוסר את הבשר (לדעת ר"ת הבשר שכבר נמלח מותר כפי שהוא כי הדם מחליק ולא נבלע בבשר, לדעת רבותיו של הרשב"א צריך למלוח אותו שוב).
- ☞ **שו"ע:** לכתחילה יש לחוש לדברי האוסרים (כוונת השו"ע שלכתחילה יש להיזהר בכל זה, ובדיעבד הכל מותר. ש"ך).

א. בשר חי שלא הודח שהונח עם בשר באמצע מליחה. ההיתר בבשר חי שבלע דם הוא רק בתנאי שהבשר כבר הודח לפני כן, כי אם הבשר לא הודח קודם לכן - נחשב כבשר שנמלח לפני הדחה, שאסור (הגהות שערי דורא עפ"י סי' סט, ב). בדיעבד כתב **או"ה** שהבשר מותר (דרכי משה).

ב. בשר חי שלא הודח ונפל לציר. לדעת הגהות שערי דורא הבשר נאסר כי הדם שעליו נבלע בו בגלל הכבישה בציר, אך המרדכי ואו"ה מתירים (שם).

❖ זמן פליטת הציר (ב"י ודרכי משה)

הראשונים נחלקו כמה זמן עובר שעד שהציר כולו נפלט מהבשר, ומזמן זה אם הבשר בולע דם הוא נאסר (לדעות שדם שנבלע בבשר שכבר סיים לפלוט אוסר בלי אפשרות להכשיר). כמו כן, לכתחילה אין להשהות בשר במלח לאחר שסיים לפלוט את כל הציר, כנזכר בסעיף ה.

- ◀ **רשב"א ומגיד משנה:** ציר נפלט מבשר במשך שתים עשרה שעות.
- ◀ **הגהות שערי דורא וספר התרומה:** ציר נפלט שיעור זמן מעת לעת - עשרים וארבע שעות.
- ☞ **רמ"א:** בשר בתוך מעת לעת עדיין פולט ציר, ובמקום שאין הפסד מרובה יש לאסור אחרי י"ב שעות.

❖ בשר שנפל לציר (ב"י, דרכי משה, ש"ך, ט"ז ושירת הים)

א. בשר חי שנפל לתוך ציר. אינו נאסר, כי כשיפלוט את הדם שלו, יפלוט גם את הציר שנבלע בו, וכך הדין גם אם הבשר נמלח אלא שלא שהה עדיין שיעור מליחה³⁷. במקרה השני צריך להדיח

הערות

³⁷ **ש"ך וט"ז הקשו:** מדוע רמ"א כתב שבשר אינו נאסר עד שישהה בציר שיעור מליחה - הרי רמ"א פסק שכבש כמבושל, וממילא כבר מאז שהבשר שוהה בציר שיעור רתיחה (שהוא קצר יותר) צריך לאסור? נוסף על כך, רמ"א כתב שהבשר מותר אם הוא לא נכבש בציר יום שלם. מה החידוש, הרי אפילו אם הבשר נכבש במים יום שלם הוא נאסר, מדין כבש כמבושל? ותירצו:

א. יש ברמ"א טעות סופר, וצ"ל שאם הבשר שהה בציר שיעור רתיחה - נאסר (ט"ז).

ב. אם בשר שהה בציר (או במים) יום שלם אין לו שום תקנה, אך אם שהה שיעור רתיחה - יכול להדיח ולמלוח שוב, ומועיל (ש"ך).

את הבשר ולמלוח אותו מחדש, ובדיעבד אם לא הדיח אותו לפני ההדחה השניה - מותר (או"ה רמ"א. אך מהרש"ל, ש"ך וט"ז כתבו שאפילו לכתחילה אין צורך להדיח את הבשר שוב, כי הלכלוך הראשון כבר הודח והבשר התרכך).

ב. בשר חי שנפל לציר ונכבש שם. אמנם מתירים בשר חי שנפל לציר, אבל זה בתנאי שלא שהה שם זמן מרובה. אם הבשר שהה בתוך הציר שיעור כבישה - אין לו תקנה (או"ה, בדרכי משה). אם שהה שיעור מליחה יש אוסרים למרות שעדיין פולט ציר (מהרש"ל), אך לצורך הפסד גדול רמ"א וש"ך התיירו בתוך זמן פליטת הציר לחומרא (שתים עשרה שעות), אם מדיח את הבשר ומולח אותו שוב³⁸.

ג. תוך כמה זמן נאסר. במקרה שבשר נאסר לגמרי בגלל הציר (בבשר שכבר נמלח וסיים לפלוט) - הוא נאסר מיד כשנופל לתוך הציר, ואין שיעור זמן לדבר (רמ"א, ועפ"י ביאור הט"ז).

ד. החלק שנשארו מחוץ לציר. מה שמחוץ לציר כלל לא נאסר (רמ"א. ואפילו אם הבשר שמן. בכל מקרה צריך להוריד שיעור קליפה ממה שמחוץ לציר. ש"ך).

ה. ציר שנטף על כלי. אם ציר נטף על כלי - מקלף את מקום הטיפה, ולא משנה האם יש בכלי שישים כנגד הציר שנטף עליו, כי לא מבטלים איסור בכלי (או"ה והגהות שערי דורא). לכלי חרס אין תקנה, והכלי כולו נאסר (שערי דורא).

ו. בשר שהודח אחרי שיעור מליחה ונפל לציר. האחרונים נחלקו מה הדין בבשר שהודח לפני שפלט את כל הציר שבו ואז נפל לתוך ציר. לדעת הש"ך הבשר אסור, כי בהדחה נסתמו נקבי הפליטה שבו והציר שנבלע בו לא יצא לעולם, הט"ז חולק ומתיר את הבשר ע"י מליחה נוספת במקום הפסד גדול, כי בהפסד מרובה סובר שאומרים שנקבי הפליטה לא נסתמו.

ז. בשר שנפל עליו דם ממש. רק בציר אומרים שהפליטה מהבשר מוציאה גם אותו, ולא בדם ממש, ולכן אם דם נפל על חתיכה בתהליך המליחה - היא נאסרת, כי המליחה גורמת לבשר להיחשב רותח והדם נבלע בה (או"ה ורמ"א).

^ל וגם אחרי שנגמר שיעור זמן המליחה, כל עוד המלח על הבשר נחשב רותח, אלא אם כן זה מקום הפסד וסעודת מצווה, שאז מקלים שאינו נחשב רותח (ש"ך, עפ"י פסיקתו בסימן צא, ה).

ח. בשר שנפל על ציר שעל הקרקע. ציר שנטף על הקרקע, ובעוד שהקרקע לחה בגללו נפל על אותו מקום בשר חי - יש להסתפק האם הקרקע נחשבת כלי מנוקב או כלי שאינו מנוקב ואז ממילא הבשר נאסר (הגהות שערי דורא, בדרכי משה). רמ"א הכריע שנחשב כאילו הציר בתוך כלי (מדובר דווקא בבשר שנמלח ולא שהה שיעור מליחה, כי בבשר שלא נמלח כלל פשוט שמותר ובשר שנמלח ופלט את כל דמו - אסור אפילו בכלי מנוקב. ש"ך. בנוסף, נאסר רק כדי קליפה במקום שנוגע בציר, ולא כל הבשר).

ט. בשר שנגע בחתיכה שנמלחה בכלי שאינו מנוקב. אם בשר חי נגע בחתיכה שנמלחה בכלי שאינו מנוקב - היא נאסרת (הגהות שערי דורא ומרדכי, בדרכי משה, וכ"פ מהר"י כהן מקראקא). הדרכי משה עצמו תמה על כך וכתב שדווקא בבשר שכבר נמלח ויצא דמו הוא נאסר, אך אם הבשר עדיין לא נמלח - ציר האיסור שנבלע בו יפלט יחד עם הדם (וכך פסקו רמ"א, מהרש"ל וש"ך).

הערות

ג. דווקא בכלי שאינו נקוב הבשר נאסר בשיעור רתיחה, אך כאן מדובר בכלי נקוב ולכן עד כבישה של יום שלם אינו נאסר (ש"ך).

³⁸ האחרונים נחלקו בעניין הדחה זו: יש אומרים שאין להדיח כי הדחה תסתום את נקבי הפליטה (ב"ח, וכתב שיש ט"ס ברמ"א), יש אומרים שצריך להדיח הדחה מועטת בלבד כדי שלא לסתום את הנקבים (ש"ך ופר"ח), ו"א שניתן להדיח כל הדחה, כי כל הדחה לא סותמת את הנקבים (ט"ז).

י. ספק ציר. כשיש ספק האם זה ציר או מים - ספק לקולא, מכיוון שזה ספק דרבנן (מרדכי, בדרכי משה ורמ"א).

יא. ציר המעורב עם מים. בשר שנפל למים המעורבים בדם - אפילו אם אין במים שישים כנגד הדם, הבשר לא נאסר. כך הדין גם בציר המעורב במים, מכיוון שהמים מבטלים את מליחות הציר (אגור, ב"י ורמ"א). האחרונים נחלקו אפילו כשהרוב הוא הציר המים מבטלים את מליחות (מג"א), או שצריך שהמים יהיו הרוב (ש"ך, וכך פסק הפרי תבואה).

יב. דגים שלא נמלחו שבלעו דם מבשר. אמנם מדברי הב"י ואו"ה משמע שהדגים אסורים בגלל הדם, אך הדרכי משה דייק מדברי רבנו יונה ובמקום אחר באו"ה שגם אם יש רק מעט דם - הוא מפליט איתו דם שנבלע, ולכן יכול למלוח את הדגים ויחד עם הדם שלהם יצא גם הדם שנבלע (דרכי משה)³⁹.

סימן עא | מליחת הראש, הטלפיים והמוח

סעיף א | מליחת הראש

רשב"א וטור: כדי למלוח ראש, חותך את הראש לשניים ומלוח מבפנים, ולאחר מכן מולח מבחוץ למרות שיש שערות על הראש, כי השערות לא מעכבות את המליחה.

כך פסק שו"ע.

ל הפוסקים התקשו, אם מליחה דרך שערות מועילה, מדוע צריך לחתוך את הראש?⁴⁰

◀ **ב"י ושו"ת בית יעקב:** צריך לחתוך את הראש בשביל מליחת המוח, כי מליחת הראש מבחוץ לא מועילה למוח (ואם לא חתך - המח אסור. שו"ת בית יעקב).

◀ **ש"ך, ט"ז ופת"ש:** אין צורך לחתוך את הראש (ובשביל המח מספיק לעשות נקב קטן בעצם, כנזכר בסעיף ג), ורק מי שרוצה לעשות מצווה מן המובחר חותך.

סעיף ב | מליחת הטלפיים

רשב"א וטור: צריך לחתוך את הטלפיים מעט מלמטה, כדי שהדם יצא דרך החתך.

כך פסק שו"ע (וכתב שצריך למלוח גם על מקום השיער. רמ"א הוסיף שאם לא חתך את הטלפיים - מה שבתוכם נאסר אפילו בדיעבד, והט"ז כתב שיש למלוח את הרגל אחרי חיתוך הטלפיים).

ל הפוסקים נחלקו מדוע צריך לחתוך את הטלפיים:

◀ **סמ"ק, הגהות מיימוניות וב"י:** הדם יוצא בכל מקרה, אך עדיין צריך לחתוך כדי שלא יצטבר דם בתוך הפרסות.

◀ **ש"ך:** כי הטלפיים מונעים מהדם לצאת.

סעיף ג | מליחת המוח

עצם הגולגולת מקיפה את המוח, ולכן אם מולחים את הראש מבחוץ - המליחה לא מועילה למוח, כי העצם מונעת מהדם לצאת החוצה. לכן מוסכם שאי אפשר למלוח מוח כפי שהוא. הגמרא בחולין (צג, ב) אומרת שאם רוצים להכשיר את הראש והמוח בצלייה יחד - ניתן לעשות זאת, אם מניח הראש כשבית השחיטה כלפי מטה או שמנקב את העצם כך שלדם יש דרך לצאת.

הראשונים נחלקו האם למעשה ניתן להכשיר את הראש והמוח באופן הזה:

◀ **רשב"א:** יכול לצלות את הראש כשמניח את בית השחיטה כלפי מטה ובאופן הזה הדם יכול לצאת, להניח כשהחוטם כלפי מטה ולנקב בו, או לנקוב את עצם הגולגולת⁴¹.

הערות

⁴⁰ הב"י הקשה לשיטת הרשב"א גם לאידך גיסא - מכיוון שסובר שמליחה מצד אחד מספיקה (סי' סט, ד), אם חתך את הראש ומלח מבפנים, מדוע צריך למלוח גם מבחוץ? והשיב שהצורך למלוח גם מבחוץ הוא לכתחילה, וכנזכר שדעת הרשב"א היא שרק בדיעבד מליחה מצד אחד מועילה.

⁴¹ כשצולה את הראש עם המח מספיק לנקוב את העצם בלבד. כשמולח אותו - צריך לנקוב את העצם וגם את הקרום שמקיף את המח (ב"י בביאור הרא"ש, בסוף הסעיף).

כך פסק שו"ע.

◀ **רא"ש:** היום לא סומכים על צליה באופן כזה אלא מוציאים את המוח ומולחים אותו לפני הצליה, מכיוון שלא צולים בצורה מאונכת אלא מאוזנת, ויש חשש שהנקב יסתובב כלפי מעלה והדם לא יוכל לצאת⁴².

כך פסק רמ"א.

❖ **בישול המוח אחרי מליחה (ב"י)**

◀ **רמב"ם:** גם אחרי מליחה, אין לבשל את המוח אלא לצלות אותו (ואחרי הצליה יכול לבשל).

◀ **רשב"א:** מוציא את המוח ומולח אותו כראוי, ואז יכול לבשל אותו.

◀ **רא"ש, עיטור ומרדכי:** אחרי שמנקב את העצם ואת הקרום ומולח - יכול גם לבשל את המוח, בלי לצלות אותו⁴³⁻⁴⁴.

כך פסק שו"ע.

◀ **או"ה:** לכתחילה צריך להוציא את המוח ולמלוח אותו, ובדיעבד אם מלח את הראש והמוח בתוכו אחרי שחתך את העצם - מספיק, גם אם בישל אותם כך.

כך פסק רמ"א.

א. בישל את הראש עם המוח מבלי לנקב. גם אם לפני הבישול מלח את הראש עם המוח שבתוכו - אסור (רמ"א עפ"י הראשונים), ואפילו בעוף הדין כך (תורת חטאת וש"ך). הראשונים נחלקו האם צריך שישים כנגד המוח (ר"ן, מרדכי והגהות שיערי דורא), או שהמוח לבדו נאסר ולא כל הראש (או"ה). רמ"א פסק שהמוח נאסר לבדו (מכיוון שעצם הגולגולת מפסיקה וממילא שאר הראש לא נאסר. ש"ך).

ב. עצמות שיש בהן מוח. עצמות כאלה צריכות מליחה, ומליחת העצם מועילה למוח שבתוכה ואין צורך לנקוב את העצם מכיוון שיש בהם רק קצת דם שנפלט במליחה מועטת (רשב"א, טור ורמ"א. אם בישל מבלי למלוח המוח שבתוך העצמות אסור. ש"ך). לכתחילה יש למלוח עצמות כאלה לבד, ולא עם בשר אחר (או"ה ורמ"א), אך יחד עם הבשר שעל העצמות ניתן למלוח לכתחילה (תורת חטאת וש"ך).

הערות

⁴² הב"י כתב שדברי הרא"ש הם חומרא יתירה שאין לחוש לה, והעמיד שגם הרא"ש רק יישב מנהג מחמיר ובעצמו לא סובר כך. הדרכי משה השיב על דבריו וכתב שדברי הרא"ש נכונים, כי אמנם במליחה אם מנקב את עצם הגולגולת מספיק, אך בצליה שהדרך לסובב את הצלי כדי שייצלה היטב מכל הצדדים - יש להחמיר, והרא"ש עצמו סובר כך ולא רק יישב מנהג.

⁴³ כהמשך להערה הקודמת, מדברי הרא"ש כאן לכאורה יש סתירה לדבריו בתחילת הסעיף, משום שבתחילת הסעיף כתב שלא סומכים על נקב מחשש שהבשר יתהפך, וכאן כתב שאם יש נקב ניתן למלוח את הראש והמוח ואחר כך לבשל.

הב"י מסביר שהרא"ש סובר שסומכים על נקב לכל דבר ומה שהובא בתחילת הסעיף זה רק יישוב למנהג, ואילו הדרכי משה מבאר שהרא"ש מחלק בין צליה שבה נקב לא מועיל, לבין מליחה שבה נקב מועיל.

⁴⁴ וכשמולח את הראש עם המוח לא מועיל להניח את בית השחיטה כלפי מטה או את החוטם ולנקוב אותו, אלא צריך לעשות חור בעצם ובקרום (ש"ך עפ"י הראשונים).

סימן עב | מליחת הלב והריאה

סעיף א | מליחת הלב

הגמרא בחולין (קט, ב) אומרת שלפני שמולח את הלב צריך לקרוע אותו כדי שהדם שבתוכו יצא. **רמב"ם, רשב"א וטור:** בשעת השחיטה דם מתקבץ בתוך הלב, ולכן צריך לקרוע אותו שתי וערב לפני המליחה, כדי שהדם יצא. כך פסק שו"ע.

❖ בישול הלב (דרכי משה, ש"ך וט"ז)

◀ **או"ה:** אחרי שקורע את הלב כראוי, יכול לבשל אותו ואפילו עם בשר אחר.

כך פסקו שו"ע, מהרש"ל וט"ז.

◀ **שערי דורא:** אין לבשל לב אלא רק לצלות אותו, גם אם קרע אותו כראוי לפני המליחה (ואחרי הצלייה יכול לבשל אותו).

◀ **רמ"א** הביא את שתי הדעות, אך בדרכי משה כתב להחמיר כדעת השערי דורא, ובתורת חטאת כתב שבמקום שנהגו להחמיר אין לשנות, והוסיף שבדיעבד מותר אפילו למחמירים (ש"ך).

א. להימנע מאכילת לב. הגמרא בהוריות (יג, ב) מביאה שאחד מהדברים הגורמים לשכחה הוא אכילת לב בהמה. **התשב"ץ** כתב שלמרות שהגמרא אומרת שדווקא לב בהמה גורם לשכחה - הוא נהג שלא לאכול גם לב עוף, **והש"ך** ציין שראה שנזהרים בזה, וכ"כ **הבאר היטב**.

סעיף ב | לב שלא נקרע

הגמרא שם ממשיכה שאם לא קרע את הלב לפני המליחה - יכול לקרוע אותו אפילו אחרי הבישול, ומותר.

הסברא בזה היא עפ"י הגמרא בפסחים (עד, ב) האומרת שלב חלק ואינו בולע דם, ולכן אפילו אם התבשל עם הדם, אינו נאסר ורק צריך להוציא את הדם הכנוס בו (כך הבינו רש"י, רמב"ם ורשב"א). מאידך, ניתן להבין שהגמרא בפסחים אמרה כך רק בתור דחייה בעלמא, וגם לב בולע דם (וכך הבינו ר"ת, ר"י, רמב"ן וראב"ד. ואת הגמרא בחולין מעמידים בצלייה, שאם צלה מבלי לקרוע יכול לקרוע גם אחרי הצלייה).

◀ **רש"י, רמב"ם ורשב"א:** גם אם בישל את הלב בלי לקרוע אותו - יכול לקרוע אחר כך והלב מותר.

◀ **ר"ת, ר"י, רמב"ן, ראב"ד, הגהות שערי דורא, סמ"ק ואו"ה:** רק אם צלה יכול לקרוע אחר כך ומותר. בבישול אם לא קרע קודם - הלב נאסר, ולא יועיל לקרוע כעת.

כך פסק שו"ע.

❖ **מדוע לב אינו נאסר בצלייה (ש"ך)**

הפוסקים התקשו מדוע הלב לא נאסר כשצולים אותו ללא קריעה, הרי בדם בעין לא אומרים כבולעו כך פולטו. ותירצו מספר תירוצים שיש ביניהם נפק"מ:

א. הלב חלק, ולכן הוא בולע רק דם מועט שנחשב כמו דם פליטה ולא כמו דם בעין, וממילא אומרים בו כבולעו כך פולטו (תורת חטאת וש"ך).

ב. הדם שבתוך הלב מתייבש במליחה ובצלייה, והופך לדם פליטה (הגהות שערי דורא וש"ך).

ג. הלב חלק ולכן אינו בולע בכלל, לגמרי (מהרש"ל, וש"ך כתב שכך מדויק מהגמרא⁴⁵).

לפי הסברא הראשונה והשלישית הדם שבלב אוסר, אלא שהלב עצמו לא נאסר. כלומר, אם מלחו בשר אחר עם לב - הבשר נאסר לגמרי. לפי הסברא השנייה הדם שבתוך הלב לא נחשב דם בעין. לפי הסברא השלישית אפילו אם לב נפל לתוך ציר של דם אחר - הוא לא בולע את הדם. לפי הסברא הראשונה והשנייה הלב ייאסר במקרה כזה (אם הוא כבר נמלח ופלט את כל דמו).

❖ **לב שלא נקרע והתבשל עם בשר אחר (ב"י וש"ך)**

הראשונים כתבו שגם לרמב"ם וסיעתו הסוברים שאם לב התבשל ללא קריעה אפשר לקרוע אותו אחר כך, אם הלב התבשל עם בשר אחר - הוא אוסר את שאר הבשר, אך נחלקו כיצד משערים את האיסור:

◀ **תשובת רש"י:** זורק את הלב לבד, ושאר הבשר מותר (כי לב הוא חלק - לא בולע ולא פולט. אך אם הלב דבוק בחתיכה אחרת אפילו לשיטתו החתיכה נאסרת. **הגהות אשרי**).

◀ **ר"י, שערי דורא והגהות שערי דורא:** מספיק לשער שישים כנגד הדם שבתוך הלב (כי הדם צבור במקום אחד ואפשר לדעת כמה דם יצא ממנו, והדם שבלוע בבשר הלב יצא ע"י מליחה. **הגהות שערי דורא**).

☞ כך פסק **שו"ע** (להבנת הש"ך. אם מלח את הלב קודם).

◀ **רשב"א, מגיד משנה ואו"ה:** צריך שישים כנגד הלב (כולו, כי לא יודעים כמה דם יצא ממנו. **טור** ודרכי משה. או בגלל שהלב כולו נעשה נבלה בגלל הדם שבו. **או"ה**).

☞ כך פסקו **שו"ע, רמ"א** (בתורת חטאת) ו**ט"ז** (ואפילו אם הלב נמלח קודם. **רמ"א וט"ז**).

❖ **דין הלב עצמו כשהתבשל עם בשר (ב"י, ש"ך וט"ז)**

◀ **מרדכי:** אם הלב התבשל עם בשר אחר ויש שישים כנגדו - גם הלב עצמו מותר.

☞ כך פסק **שו"ע** (להבנת הש"ך).

◀ **שערי דורא, הגהות שערי דורא ואו"ה:** הלב אסור אפילו אם יש שישים כנגדו (כי הדם שבתוכו מתייבש בחלל הלב בבישול ולא יוצא ממנו. **ש"ך**).

☞ כך פסק **רמ"א** (וכתב שצריך גם לקלוף כדי קליפה מהבשר שמסביב ללב, אפילו אם יש שישים כנגדו).

הערות

⁴⁵ בפסחים מנסים להוכיח את דברי רבה שאומרים כבולעו כך פולטו, והגמרא מנסה להוכיח מלב שניתן לקרוע גם אחרי בישול. הגמרא דוחה שללב יש דין מיוחד מכיוון שהוא חלק. משמע שבלב כלל לא צריך את סברת כבולעו כך פולטו כי אינו בולע כלל.

א. דין הלב עצמו כשהבשר נאסר. אם לא היה שישים כנגד הלב כך שהבשר נאסר, יש אומרים שגם הלב עצמו נאסר ולא יועיל לקרוע אותו, כי אמנם לב חלק ולא בולע דם, אבל הוא כן בולע שמנונית מהחתיכות שנאסרו (מגיד משנה, הגהות אשרי, מרדכי ור"ן), אך יש מקלים שכשם שלב לא בולע דם כך אינו בולע שמנונית (פ"א בר"ן)⁴⁶.

ב. לב שהתבשל עם העוף בתוך רוטב. במקרה שעוף התבשל בתוך רוטב והחלק שהלב בתוכו היה מחוץ לרוטב, הנוב"י פסק שמספיק ליטול כדי נטילה מסביב ללב. במקרה שהלב היה בתוך הרוטב הפני אריה פסק שחלקי העוף שמחוץ לרוטב לא מצטרפים (פת"ש. ולפי טעמיו של הנוב"י נראה שהיה מיקל אפילו בזה).

❖ **בשר שנמלח עם לב** (ב"י ודרכי משה בסוף סעיף ג, ש"ך).

◀ **ה"ר פרץ וה"ר מתתיה:** שאר הבשר נאסר, כי דם הלב שמטפטף עליו נחשב דם צלול, שמליחה לא מועילה לו (עפ"י הביאור הראשון מדוע לב אינו נאסר בצלייה או מליחה. ממילא משמע שאפילו אם יש שישים כנגד הלב - עדיין אסור)⁴⁷.

Ⓜ כך פסק מהרש"ל.

◀ **או"ה ומהר"א כץ** (בשערי דורא), וכן **מהר"א וטור** (להבנת הדרכי משה): הבשר מותר מדין כבולעו כך פולטו (כי נחשב דם פליטה ולא דם בעין).

↳ למרות זאת, נהגו לקלוף כדי קליפה מסביב ללב (או"ה ומרדכי).

Ⓜ כך פסקו רמ"א וש"ך.

א. הלב עצמו. גם למחמירים הסוברים שהבשר נאסר במליחה עם הלב - הלב עצמו מותר, כי הוא חלק ואינו בולע כמעט דם (ש"ך).

ב. בשר שנצלה עם לב. האוסרים בשר שנמלח עם לב, אוסרים גם בשר שנצלה עם לב, מכיוון שלגבי בשר אחר הדם נחשב דם בעין (הגהת שערי דורא, בש"ך). לפי זה ומכיוון שרמ"א החמיר במליחה להצריך כדי קליפה - בצלייה יצריך כדי נטילה מסביב למקום הלב (ש"ך עפ"י רשב"א ורמ"א בסימן כב, א).

ג. צלייה של בשר עם לב לכתחילה. אמנם להלכה הבשר לא נאסר כולו, אך לכתחילה אין לצלות או למלוח בשר עם הלב, כי נאסר כדי קליפה או כדי נטילה (ש"ך).

ד. כדי קליפה כשהלב לא דבוק בבשר. דעת הב"ח שצריך להסיר כדי קליפה סביב הלב רק כשהוא דבוק בבשר ורק במליחה, אך הש"ך סובר שצריך להסיר כדי קליפה אפילו במליחה וגם אם אינו דבוק.

ה. לב הסגור מלמעלה. לדעת או"ה אם הלב סגור מלמעלה ולא קרעו אותו הוא נאסר לגמרי ולא תועיל לו קריעה אחרי הצלייה, ואם הוא פתוח מלמעלה מותר גם ללא קריעה אחר כך. הדרכי משה עליו, שאם כך באיזו מציאות צריך לקרוע אחרי הצלייה, ולכן פסק בהגהות

הערות

⁴⁶ שו"ע ורמ"א לא התייחסו למקרה זה, אך פשוט שלרמ"א הלב אסור מק"ו, שהרי אפילו אם יש שישים כנגד הלב אסר. בדעת שו"ע יש להסתפק.

⁴⁷ הדרכי משה הביא את דעת המרדכי וראב"ה שנהגו לאסור את הבשר גם במליחה, אם אין בו שישים כנגד הלב.

רמ"א שאין חילוק בין אם הלב סגור או פתוח מלמעלה. עם זאת, אם הלב פתוח מלמעלה והפך אותו - מועיל, כי הדם יוצא (ט"ז בשם תורת חטאת).
ו. חיתוך ערלת הלב. נוהגים לכתחילה לחתוך את ערלת הלב ואת הגידים שבפנים, וזו חומרא וזהירות בעלמא (רמ"א). מכיוון שהלב הוא כנגד הברית, וחותרים את הערלה כדי לבער את כוחות הטומאה. ש"ך בשם רקנטי).

סעיף ג | שישים בעוף כנגד הלב ודין דבוק

רא"ש, ראבי"ה ושו"ע: בכל עוף יש שישים כנגד הלב שלו (הלב כולו, ולא רק הדם שבתוכו. ש"ך).

↪ הפוסקים נחלקו האם הכוונה רק לעוף שלם לגמרי, או גם במידה וחלק מהאיברים נחתכו ממנו:

◀ **מהרי"ל:** רק בעוף שלם לגמרי יש שישים כנגד הלב.

◀ **תרומת הדשן והגהות אשרי:** גם אם הורידו מעט מהאיברים עדיין יש שישים כנגד הלב.

☞ כך פסק רמ"א.

א. עד כמה אפשר להוריד ועדיין יש שישים. רמ"א כתב שניתן להוריד את ראש העוף והרגלים התחתונות, עד הארכובה, כדרך שרגילים להסיר. **מהר"י מינץ** היקל שאפילו אם מסיר את הכנפיים והרגלים עדיין יש שישים, אך בזה היה מצריך לשער באומדן העין (ט"ז). ואם מסיר רק את הראש והרגלים התחתונות אין צורך לשער). **הדרישה** היקל כדעת מהר"י מינץ כשיש עוד צד להקל (באיסור דבוק). **הט"ז** כתב שגם ללא העור עדיין יש שישים כנגד הלב.

ב. לב בהמה. דווקא בעוף יש שישים כנגד הלב, אך בבהמה אין שישים כנגד הלב (או"ה, בדרכי משה ורמ"א). אמנם **הלבוש** סובר שיש בבהמה שישים כנגד הלב שבה, ואף כתב שרואים בפועל את גודל הבהמה כנגד גודל הלב, אך **הש"ך** כתב שנעלם מהלבוש דברי הפוסקים, ובנוסף בבהמה רגילים להסיר את הראש, הכרעיים והקרביים - ואז רואים שאין שישים כנגד הלב.

ג. לב אווז. **מהרש"ל** כתב שאם הפשיטו אווז מהעור שלו - אין בו שישים כנגד הלב. **הט"ז** חולק וסובר שעדיין יש בו שישים כנגד הלב.

ד. עוף שמילאו בביצים. אם מילאו עוף בביצים ובישלו אותו יחד עם הלב - הביצים לא מצטרפות לבטל את הלב, כי הביצים נקרשות. אם מילאו בשר - נחשב כמו שאר תבשיל הקדרה (שמצטרף לבטל רק אם הלב לא דבוק), ואם מילאו בשר וביצים יחד - אם הבשר מלוח לא מצטרפים בכלל, ואם הבשר לא מלוח הכל נחשב בשר, גם הביצים (מהרש"ל עפ"י מהרי"ל). רמ"א חולק וסובר שביצים תמיד מצטרפות כמו שאר התבשיל, וכך פסק הש"ך.

❖ **דין דבוק (ב"י בסעיף ב, רמ"א)**

◀ **יש אומרים** (ברשב"א): אם הלב דבוק בעוף - כולו נעשה נבלה, וצריך שישים כנגד כל העוף.

☞ כך פסק רמ"א (ואם יש שישים בעוף כנגד הלב - העוף מותר).

◀ **טור:** אין לחוש לזה (הטור לשיטתו בסימן צב, שסובר שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים אלא רק בבשר בחלב. ט"ז)⁴⁸.

א. דין הלב עצמו. גם אם יש שישים בעוף כנגד הלב, הלב עצמו לעולם אסור אם בישלו אותו (ש"ך, עפ"י סעיף ב. מכיוון שהדם שבלב לפעמים מתייבש בבישול ואינו יוצא).
ב. יש שישים בתבשיל כנגד העוף. גם אם יש שישים בתבשיל כנגד העוף - העוף עצמו נשאר אסור, כי אין בו בעצמו שישים כנגד הלב (רמ"א).
ג. לב שנדבק לחתיכה בבישול. לדעת מהרש"ל נחשב דבוק וצריך שיהיה שישים בחתיכה לבדה כנגד העוף. הש"ך חולק וסובר שלא נחשב דבוק בזה.

סעיף ד | מליחת ריאה

ריב"ש ותשובת בר ששת (דרכי משה סי' עג, ט): אמנם מעיקר הדין לא צריך לחתוך ריאה לפני המליחה, אבל נהגו לקרוע ולפתוח את הקנוקנות, ומנהג יפה.
 כך פסק שו"ע.

↵ **ש"ך:** ופשוט שבדיעבד אם לא קרעו - מותר בדיעבד.

הערות

⁴⁸ גם למי שלא אומר חנ"נ בשאר איסורים, יש סברא לאסור גם אם יש שישים כנגד הלב, מחשש שמא החתיכה שהלב דבוק אליה יצאה מהרוטב ונאסרה בגלל הלב, וכשמתערבת שוב היא אוסרת את האחרות (סברת הסמ"ק). **הט"ז** כתב שחוששים לסברא זו רק באיסור תורה, ולא באיסור דרבנן (ולכן בסימן קז לעניין דג טמא שהתערב בדגים טהורים חוששים, וכאן לא חוששים לזה)

סימן עג | צליית כבד

סעיף א | הכשרת כבד לבישול

בחולין (קט, ב) ילתא אשתו של רב נחמן אמרה לו שלכל איסור יש דבר דומה שהתורה התירה, וכשאסרה לאכול דם התירה לאכול כבד (וכהמשך לכך ביקשה ממנו לאכול דבר דומה לבשר בחלב, ורב נחמן הורה לתת לה כחל. דין כחל בסימן צ). כבר מגמרא זו ניתן ללמוד שכבד שונה מבשר רגיל ודומה לדם.

בהמשך שם (קי, ב) מסופר שאביי ביקש מרב ספרא לשאול את רבני ארץ ישראל מה הם אומרים לגבי הכשרת כבד. רב ספרא הגיע לא"י, ושמע מרב זריקא שמותר לבשל כבד. כשחזר ואמר זאת לאביי, אביי אמר שכבר מההתחלה היה ברור לו שמותר (עפ"י המשנה בתרומות שכבד אוסר ולא נאסר כי הוא פולט ולא בולע), והשאלה היא האם כבד אוסר בשר אחר שהתבשל איתו. רב ספרא שאל האם מאותה משנה אי אפשר לענות גם על זה, הרי מפורש שכבד אוסר, ואביי השיב שאולי המשנה מדברת דווקא בכבד של איסור. הדיון נגמר בשלב הזה, ללא תשובה לשאלת אביי. הגמרא מספרת גם על רבה בר רב הונא שהגיע לבית רבה בר רב נחמן, וראה כבד שבסמפונות שלו יש דם. רבה אמר להם שצריך לחתוך את הכבד שתי וערב מהצד התחתון, כדי שהדם יצא. הגמרא לא הכריעה בשאלת אביי לגבי הכשרת כבד ולכן מחמירים בספק, אך הראשונים נחלקו מה בדיוק השאלה שאביי הסתפק בה וממילא במה מחמירים:

◀ **ר"ת:** אביי רצה לדעת האם מותר לבשל כבד בלי מליחה יחד עם בשר אחר (מכיוון שכולו דם מליחה לא עוזרת בו, ובכל זאת התורה התירה אותו⁴⁹), או שצריך למלוח גם את הכבד לפני בישול עם בשר (מחמירים שצריך למלוח את הכבד לפני הבישול).

◀ **ר"ן:** אביי רצה לדעת האם מותר לבשל כבד יחד עם בשר אחר או שאסור, ולדעתו מליחה לא מעלה או מורידה בכבד (מחמירים שאסור לבשל כבד עם בשר אחר).

◀ **רש"י:** אביי רצה לדעת האם מותר לבשל כבד שמלחו אותו עם בשר אחר, או שאסור מכיוון שבבישול נפלט ממנו דם⁵⁰ (מחמירים שאסור לבשל כבד עם בשר אחר, אפילו אם נמלח).

◀ **'רוב המפרשים'** (בר"ן): אביי רצה לדעת האם אפשר לבשל כבד עם בשר אחרי מליחה, או שצריך גם לקרוע את הכבד שתי וערב בשביל זה (מחמירים שצריך לקרוע את הכבד שתי וערב בנוסף למליחה ורק אז לבשל).

❖ בישול כבד (ב"י, שירת הים)

בגמרא בהמשך שם (קיא, א) מסופר שרבה בר רב הונא הגיע לבית רבה בר רב נחמן וראה שם כבד שבסמפונות שלו יש דם. הוא אמר לבני הבית שכך לא טוב לעשות, אלא צריך לחתוך את הכבד שתי וערב ושהחתך יהיה כלפי מטה, כדי שהדם יצא. מתוך הגמרא הזאת ויחד עם מחלוקת הראשונים בביאור הגמרא לעיל, נחלקו גם בשאלה והאם וכיצד מותר לבשל כבד:

הערות

⁴⁹ הלוש ביאר את סברת רבנו תם, שהתורה אסרה דווקא דם שנשפך כמים, והכבד קרוש ואינו נשפך ולכן התורה לא אסרה אותו למרות שכולו דם.

⁵⁰ אמנם הרא"ש כתב בדעת רש"י שמדובר על בישול כבד לבדו, אך כתב זאת על גבי השלב הראשון בגמרא, ולפי המשך הגמרא מבואר שהספק של אביי הוא לעניין בישול הכבד עם בשר אחר (שירת הים).

◀ **רש"י, תוס', רא"ש ור"ן:** מותר לבשל רק אחרי צליה. כדי לצלות צריך לקרוע את הכבד ולמלוח אותו (כשהחיתוך כלפי מטה)⁵¹.

כך פסק שו"ע.

◀ **רי"ף ורמב"ם:** מותר לבשל רק אחרי צליה. יכול לצלות גם בלי לקרוע שתי וערב ולמלוח (אלא מספיק חיתוך כלשהו. הקריעה שהוזכרה היא רק בחליטה, והיום לא חולטים עפ"י תקנת הגאונים⁵²).

◀ **ר"ת ו'רוב המפרשים'** (בר"ן): צריך לקרוע את הכבד שתי וערב ולמלוח אותו (כשהחיתוך כלפי מטה), ואז מותר לבשל אותו אפילו עם בשר נוסף⁵³.

א. בישול כבד בדיעבד. הטור כתב שאסור לבשל כבד אפילו אם קרע ומלח אותו. **הב"י** ביאר שהטור סובר כדעת רבנו תם, אך מכיוון שראשונים רבים אסרו לבשל כבד החמיר לאסור והתיר רק בדיעבד, וכך סובר **הרשב"א**. לעומתו, **מהרא"י ואו"ה** סוברים שאפילו בדיעבד אסור, ורק אם הרב טעה והתיר עפ"י רבנו תם - אינו צריך לאסור את מה שכבר התיר (**דרכי משה**). **הב"י** העיר שגם לשיטת רש"י אסור בדיעבד, עפ"י הדרך שבה ביאר את הספק של אב"י בגמרא).

ב. הצלייה הנדרשת לפני הבישול. כדי לבשל את הכבד, צריך לפני כן לצלות אותו כדי שיהיה ראוי לאכילה (או"ה, בדרכי משה, ורמ"א. 'ראוי לאכילה' הוא שיעור חצי צלייתו. **ש"ך** עפ"י סימן עו).

ג. ניקוב הכבד בסכין במקום חיתוך. אם מנקב את הכבד בסכין פעמים רבות, נחשב כמו קריעת שתי וערב (**מנהג צרפת שהובא בעיטור** (סעיף ג), או"ה ורמ"א). דווקא בדיעבד, אך לכתחילה אין לנקב במקום לקרוע שתי וערב כשרוצה לבשל את הכבד אחרי הצליה (**ש"ך**). במקום שאין צורך בקריעה מעיקר הדין (כשאינו מתכוון לבשל את הצלי אחר כך), טוב לנקב בסכין (**ט"ז**).

ד. כבד חתוך. אם חתך את הכבד או נטל את המרה שליד הכבד ויחד איתה חלק מהכבד - נחשב כקריעת שתי וערב (**הגהות שערי דורא ורמ"א**). באופן הזה מותר לכתחילה לבשל, בשונה מניקוב בסכין (**ש"ך**).

ה. כבד שלא נקרע. אם לא קרע את הכבד שתי וערב לפני הצלייה - נוטל את הסמפונות (שיש בתוכם דם) אחרי הצלייה, ואז מותר לבשל (או"ה ורמ"א). אם קרע את הכבד לפני הצליה אין צורך להוציא את הסמפונות (**רבנו ירוחם ורמ"א**).

ו. הדחת הכבד אחרי הצליה. דעת רמ"א שנהגו למלוח בשר מעט גם לפני צליה (סי' עו, ב), ולכן כתב כאן שצריך להדיח את הכבד אחרי הצליה ולפני הבישול (כדי להסיר את המלח וגם כדי שלא תהיה מראית עין שמבשלים כבד עם דם. **ש"ך**), אך אם בישל מבלי להדיח - מותר (**ראב"ה, או"ה ורמ"א**).

ז. צליית כבד על קרקעית התנור. לדעת שו"ת **הר הכרמל** מותר להניח כבד שייצלה על קרקעית התנור, כי ברגע שיוצא ממנו דם האש שורפת אותו. **צל"ח ופת"ש** חולקים ואוסרים, כי רק בדם מועט אומרים שהאש מיד שורפת אותו, ולא בדם המרובה שיוצא מהכבד (פת"ש. והביא שהט"ז התיר לצלות על גבי נייר, ובתשובה מאהבה אסר).

הערות

⁵¹ הב"י ביאר שגם לסוברים שהכבד עצמו לא נאסר - אין לבשל אותו, מכיוון שבד"כ מבשלים כבר יחד עם דברים נוספים, ולכן כשהגאונים גזרו לאסור על חליטת כבד (בסעיף ג), גזרו שאסור גם לבשל כבד אפילו לבדו.

⁵² יובא בסעיף ב. הצורך לשיטתם בחיתוך כלשהו לצליה מובא בב"י בסעיף ג.

⁵³ ואם בישל את הכבד מבלי למלוח ולקרוע - לדעת ר"ת הכבד מותר והסיר והבשר נאסר, ולדעת רוב המפרשים גם הכבד אסור, אא"כ מלח אותו.

❖ **כבוד שהתבשל ללא הכשרה (ב"י, ש"ך, שירת הים)**

רבי יוחנן בן נורי אומר במסכת תרומות (י, יא) שכבוד אוסר ואינו נאסר, בגלל שהוא פולט ולא בולע. מדברי המשנה יוצא שהכבוד עצמו מותר בכל מקרה. הגמרא בחולין (קיא, א) מביאה שדברי רבי יוחנן בן נורי תלויים במחלוקת תנאים, כי רבי אליעזר סובר כמותו, ואילו רבי ישמעאל סובר שכבוד מתובל אוסר ונאסר, וכן כבוד שלוק אוסר ונאסר. למעשה הראשונים נחלקו מה הדין בכבוד שהתבשל כפי שהוא, ללא שום הכשרה:

◀ **רמב"ן, רשב"א, רא"ש, מרדכי, הגהות אשרי וטור:** הכבוד מותר, כי כבוד אוסר ואינו נאסר (כדעת רבי אליעזר שסובר כרבי יוחנן בן נורי. הבשר והסיר שעם הכבוד נאסרו, אך לא הכבוד עצמו).

☞ כך פסק **שו"ע** (סתם וי"א), והוסיף שהסיר נאסר⁵⁴.

◀ **רמב"ם:** הכבוד אסור, מכיוון שהוא מלא דם (הפוסקים נחלקו כיצד פסק הרמב"ם במחלוקת התנאים, ע' בהערה⁵⁵).

◀ **הגהות סמ"ק, הגהות מרדכי והגהות שערי דורא:** הכבוד אסור, כי כבוד שלוק אסור (ואנו לא בקיאים מה ההבדל בין שלוק למבושל. כדעת רבי ישמעאל בחולין).

☞ **רמ"א** פסק שהכבוד אסור, והאחרונים נחלקו האם סובר כרמב"ם (**ערוך השולחן**) או כהגהות סמ"ק ומשום כבוד שלוק (ש"ך וט"ז⁵⁶).

א. כבוד שנקרע, נמלח ואח"כ התבשל. רמ"א החמיר גם בזה, אך מבואר בתורת חטאת שאם המורה התיר בזה כשיטת ר"ת המתיר לבשל אחרי קריעה ומליחה - לא מחזירים את הדין, והכבוד מותר (ש"ך. ואפילו אם התבשל עמו בשר, גם הבשר מותר).

ב. כבוד שהתבשל ללא מליחה ואין בתבשיל שישים נגדו. לדעת מהרש"ל אם הכבוד התבשל עם בשר אחר, והבשר נאסר מהכבוד - רוטב הבשר נבלע גם בכבוד, וגם הכבוד עצמו נאסר. הש"ך תמה עליו וכתב שעפ"י היסוד שדבר שנאסר לא יכול לאסור במקום שהאיסור המקורי לא יכול לאסור - הכבוד לא נאסר.

סעיף ב | חליטת הכבוד

הגמרא שם (חולין קיא, א) מספרת שרב הונא חלט כבוד בתוך חומץ ורב נחמן חלט כבוד במים רותחים. רש"י ביאר שהאמוראים חלטו את הכבוד כדי שהדם הנמצא בתוכו ישאר שם ולא יצא גם אם יבשלו את הכבוד, וכל עוד הדם נשאר בתוכו הוא לא אסור, כדין דם האיברים שלא פירש⁵⁷.

הערות

⁵⁴ אך לכתחילה אסור לבשל כבוד, אפילו אם רוצה שהכלי ייאסר. אם בישל כבוד עם בשר אחר - הבשר נאסר אפילו בדיעבד, כמו הסיר (ש"ך).

⁵⁵ לדעת הר"ן, הב"י והט"ז הרמב"ם למד מכך שהמשנה בתרומות הביאה את הדין בשם רבי יוחנן בן נורי ולא בסתמא - שחכמים חולקים עליו וסוברים שכבוד גם נאסר בעצמו, וכמותם הרמב"ם פסק. לגר"א הייתה גרסה אחרת בגמרא בחולין, ובגרסה שלו רבי אליעזר סובר שהכבוד נאסר גם בעצמו, ולשיטת הגר"א הרמב"ם פסק כרבי אליעזר.

⁵⁶ וכן מציין מראה המקומות בתוך דברי הרמ"א עצמו. הש"ך הביא בשם או"ה ותורת חטאת שאמנם הסיר נאסר, אבל אם העביר את הכבוד המבושל לצלחת - הצלחת לא נאסרת.

⁵⁷ **דין בשר שהתבשל עם כבוד שנחלט.** הב"י דייק מהגמרא שם שחליטה מועילה אפילו להתיר בשר אחר שהתבשל עם הכבוד: הגמרא מספרת שרב זריקא אכל חתיכה הכוללת את הכבוד עם איברים נוספים, ורב אשי אמר שאולי חלטו את החתיכה קודם ולכן היה מותר. מוכח שאפילו אם הכבוד נמצא עם בשר אחר, חליטה מתירה הכל.

הרשב"א כתב שגם אם חלטו את הכבד - צריך להוציא את הסמפונות שיש בהם דם ממש, כי לדם כזה חליטה לא מועילה.

הרי"ף הביא ששלחו מהישיבה שהיום אנו לא בקיאים בחליטה, ומחמירים בספק איסור. לכן אין לסמוך על חליטה כדי להתיר לבשל כבד, אלא צריך לצלות אותו (הרי"ף לשיטתו).

טור (עפ"י רי"ף ורשב"א): מדינא דגמרא ניתן לחלוט כבד במים רותחים או בחומץ ואחרי שמוציא את הסמפונות גם לבשל אותו. הגאונים תקנו שלא לחלוט כי אנו לא בקיאים בחליטה.

כך פסק שו"ע.

❖ עבר ובישל אחרי חליטה (ב"י וש"ך)

◀ **רשב"א, רא"ש וטור**: בדיעבד הכבד עצמו מותר (כי הגאונים אסרו רק לכתחילה. אפילו אם לא מלח את הכבד), אך הסיר נאסר (וכן אם בישל את הכבד עם בשר אחר - גם הוא נאסר).

כך פסק שו"ע.

◀ **רמב"ם**: הכבד אסור אפילו בדיעבד⁵⁸.

כך פסק רמ"א בתורת חטאת⁵⁹.

❖ **חליטת בשר בחומץ**. הב"י ביאר שהגאונים גזרו על חליטה במים רותחים מחשש שהמים לא יהיו מספיק חמים, ומתוך כך אסרו גם חליטה בחומץ. מתוך כך כתב שבבשר שחליטה ברותחים לא מועילה אלא רק בחומץ - גם היום ניתן לחלוט. עם זאת, **רבנו ירוחם** אסר כל חליטה גם בבשר.

סעיף ג | צליית הכבד

◀ **רי"ף, רמב"ם, ר"ת, ר"י, 'רוב המפרשים'** (בר"ן) **ואו"ה**: אין צורך לקרוע את הכבד לפני הצליה, כי האש שואבת את כל הדם.

כך פסק רמ"א.

◀ **בה"ג ורש"י**: גם בצליה צריך לקרוע את הכבד קודם, בגלל הדם שבסמפונות. אם לא קרע לפני הצליה יקרע אחריה (ולא חוששים שהדם מהסמפונות יבלע בבשר הכבד, כי 'כבולעו כן פולטו').

כך פסק שו"ע.

א. צליה ובישול לאחר מכן. גם לסוברים שאין צורך לחתוך את הכבד לפני הצליה, אם מתכוון לבשל את הכבד אחרי הצליה - צריך לקרוע ואז לצלות (סמ"ק וב"י).

הערות

⁵⁸ המגיד משנה כתב שגם לדעת הרמב"ם אם יש שישים כנגד הכבד, שאר התבשיל מותר. אמנם בארחות חיים כתב שאסור אפילו אם יש יותר משישים כנגדו כי כבד פולט יותר מהגודל שלו, אך דבר זה אינו נכון (ב"י).

⁵⁹ וטעמו הוא שכמו שאוסרים בישול של כבד אפילו בדיעבד כי לא בקיאים בהבדל שבין כבד שלוק לכבד מבושל (בסעיף א), כך גם כאן אוסרים חליטה אפילו בדיעבד כי לא בקיאים בה (ש"ך).

ב. הדחה ומליחה לפני הצליה. אין צורך למלוח או להדיח את הכבד לפני הצלייה, לא בבשר שצולה ולא בכבד (או"ה, בדרכי משה).

סעיף ד | צליית כבד יחד עם בשר אחר

בגמרא שם נפסק שמותר לצלות את הכבד מתחת לבשר, אך לא מעליו. בדיעבד אפילו אם צלה מעל הבשר כשר. המרדכי והב"י ביארו שדם מחליק בצליה ולא נבלע ולכן הדם שיצא מהכבד מחליק לקרקע, אך לכתחילה אסור כי בשר בזמן הצליה רך ונוח לבלוע, והרי רואים שהדם מהכבד נוטף עליו⁶⁰.

רש"י ביאר שדווקא בתנורים שהיו בתקופת הגמרא יש חילוק, כי שם הניחו את השיפודים בצורה מאונכת. היום שמניחים את השיפודים בצורה מאונכת אין חילוק בין מעל הבשר ומתחת לבשר, ולכתחילה לא צולים כבד עם בשר בכלל.

טור: אסור לצלות כבד באותו שיפוד עם בשר אחר, אלא אם כן הכבד למטה והשיפוד מונח באופן שתמיד הכבד יהיה כלפי מטה. בדיעבד מותר.

רש"י כתב שבתנורים שלנו אין לצלות ביחד בכל מקרה, כי לפעמים מגביהים את הצד של השיפוד שלייד האש ולפעמים את הצד השני.

כך פסק שו"ע.

א. צליית כבד שנמלח עם בשר. דווקא בכבד שלא נמלח צריך להימנע מלצלות אותו עם בשר, אך בכבד שנמלח והתמעט דמו - אינו אוסר יותר משאר בשר, ומותר לצלות אותו גם מעל בשר (מהרא"י, ב"י ורמ"א).

ב. צליית כבד שנמלח מתחת לבשר. כהמשך לדין הקודם, האחרונים נחלקו האם מותר לצלות כבד שכבר נמלח מתחת לבשר שלא נמלח. לדעת דרישה, ב"ח וט"ז אסור מכיוון שנחשב שלכבד כבר אין דם וממילא הוא יכול לבלוע מדם הבשר, ואילו ש"ך דייק מלשון תוס' ורמ"א שאפשר לצלות כבד שנמלח בין מעל בשר ובין מתחתיו, כי כבד שנמלח נחשב כמו בשר שלא נמלח (ש"ך וט"ז).

ג. כבד שנוגע בסיר. כבד שנצלה בתוך תנור ונגע בסיר חרס המלא בתבשיל רותח: אם אין שישים כנגד הכבד הכל אסור - הסיר והתבשיל. אם הסיר ריק מותר מדין כבולעו כן פולטו (שו"ת הר הכרמל, בפת"ש).

סעיף ה | מליחת כבד עם בשר אחר

◀ **'יש חולקים'** (במגיד משנה): במליחה אין מניעה למלוח לכתחילה כבד מעל בשר.

◀ **רשב"א, ר"ן וטור:** כמו שאסור לצלות כבד מעל בשר, כך גם אסור למלוח כבד מעל בשר (מכיוון שמליח כרותח). מתחת לבשר מותר, ובדיעבד אפילו מעל בשר - כשר.

הערות

⁶⁰ מדוע לא אומרים 'כבולעו כן פולטו'. תוס' הקשו מדוע אסור למלוח את הכבד מעל הבשר, הרי גם אם ייבלע דם - מדין 'כבולעו כן פולטו' הוא ייפלט החוצה? ותירצו שבגלל שלכבד יש הרבה דם - לא אומרים על הדם הנפלט ממנו כבולעו כן פולטו (ש"ך).

כך פסק שו"ע.

- ◀ **רבנו יואל** (במרדכי): כבד שנמלח מעל בשר אוסר את הבשר אפילו בדיעבד.
- ◀ **הגהות שערי דורא**: נוהגים שלא למלוח כבד בכלל, אפילו לא בפני עצמו, ורק כשהוא כבר על השיפוד לפני הצליה מולחים קצת⁶¹.
- כך פסק **רמ"א** (והוסיף שבדיעבד מותר אפילו אם מלח את הכבד מעל בשר).

- א. קילוף סביבות הכבד.** יש אומרים שאם הכבד דבוק בעוף, צריך להסיר כדי קליפה מהעוף סביבות הכבד. זאת חומרה בעלמא (מרדכי, או"ה ורמ"א). אמנם דעת **הלבוש** שאפילו אם הכבד לא דבוק צריך להסיר כדי קליפה, אך **הש"ך** הוכיח מדברי או"ה ורמ"א שרק כשהכבד דבוק צריך להסיר, ואם לא - אין צורך (ש"ך).
- ב. הדחת הכבד אחרי הצליה.** נהגו להדיח כבד אחרי הצליה, בגלל הדם הדבוק (מהר"י מולין ואגור. אפילו אם רוצה לאכול את הכבד צלוי בלי לבשל. לכתחילה יש להדיח גם לפני הצליה. ש"ך). אם לא הדיח מותר (ראב"ה, מרדכי ורמ"א. אפילו אם לא הדיח לא לפני הצליה ולא אחריה, וכבר בישל את הכבד. ש"ך).
- ג. מליחת כבד מעל בשר שכבר הוכשר.** מותר בדיעבד כשהכבד למעלה דווקא אם מולח את שניהם כעת - הכבד והבשר. אם הבשר כבר הוכשר ומולח מעליו את הכבד - הבשר נאסר (ש"ך).
- ד. כבד שנשרה במים מעת לעת.** האחרונים נחלקו האם הכבד נאסר מדין כבוש כמבושל (חוט יאיר) או שלא נאסר בזה (פר"ח ומקום שמואל). לדעת **שו"ת מעיל צדקה** אם לא הדיח קודם את הכבד וגם אין במים שישים כנגד הדם בעין שעל הכבד - נאסר, ואין הדיח או שיש שישים כנגד הדם מותר. את הכלי אסר בכל מקרה כל עוד אין במים שישים כנגד הכבד (פת"ש).
- ה. כבד שנמלח עם מעיים.** שתי סברות להחמיר: דם מרובה בכבד, ומחזיקים שאין דם בבני מעיים, ולכן בני המעיים ייאסרו אם מלח אותם עם הכבד (רדב"ז, בפת"ש).

סעיף ו | כבד שהתבשל או נצלה בתוך העוף

- ◀ **מרדכי וטור:** אם צלה כבד בתוך העוף - דינו כמו לב ומותר.
- כך פסק שו"ע.
- ◀ **ריב"ן ואו"ה:** בצליה נוהגים להסיר כדי קליפה מסביב לכבד.
- ◀ **רבנו ירוחם:** הכבד נאסר כולו, והעוף מותר.
- כך פסק **רמ"א** הוסיף שבצליה יש המצריכים להסיר כדי קליפה מסביב לכבד (והש"ך דייק שכונתו אפילו הכבד לא דבוק בבשר). זאת חומרה בעלמא (ולכן אם לא הסיר והתבשל אין לחוש. ש"ך עפ"י **תורת חטאת**. משמע שלכתחילה צריך לקלוף).

הערות

⁶¹ מדוע נוהגים לא למלוח ממש אלא רק מעט לפני הצליה. א. כדי לעשות היכר שכבד שונה משאר בשר, ולא יבואו לבשל אותו עם בשר אחר. ב. אם הכבד ימלח וישהה במלח - האש תבליע בכבד את הדם שכבר יצא ממנו (אגור, בב"י בסעיף ה). לפי שני הטעמים כתב הש"ך שאם קרה שמלחו כבד לפני הצליה - ידיחו אותו (ש"ך וט"ז).

❖ כבוד שהתבשל עם העוף (ב"י)

◀ **טור:** אם יש שישים בתבשיל כנגד הכבוד - הכל מותר (לשיטתו, שלא אומרים חנ"נ).

☞ כך פסק שו"ע.

◀ **ראבי"ה ומרדכי:** אם הכבוד דבוק בעוף - העוף נאסר מדין חנ"נ (אם הכבוד שלם, כי לעולם אין שישים בעוף כנגד כבוד שלם (וכ"כ גם ש"ע, מהרא"י ואו"ה). אם הכבוד לא שלם בודקים האם יש שישים בעוף כנגדו). אם הכבוד לא דבוק לעוף משערים שישים בכל התבשיל כנגדו.

☞ כך פסק רמ"א.

א. דין הכבוד עצמו. רבנו ירוחם כתב שגם אם יש שישים כנגד הכבוד שהתבשל עם העוף - הכבוד עצמו אסור. **הב"י** חולק וסובר שגם הכבוד עצמו מותר, אך **רמ"א** פסק כרבנו ירוחם שהכבוד אסור (רמ"א בתורת חטאת כתב שמסברא נראה לומר שהכבוד מותר, אך מכיוון שרבנו ירוחם החמיר אין לזוז מדבריו. הש"ך כתב שמדברי רבנו ירוחם מוכח שאסר את הכבוד עצמו רק בצליה ולא בבישול, וגם בצליה לא פוסקים כמותו, ונשאר בצ"ע. הט"ז כתב שלכל הפחות יש להקל שהכבוד לא אוסר דברים אחרים לאחר מכן).

ב. שישים כנגד העוף כשהכבוד דבוק. הפוסקים נחלקו כנגד מה צריך שישים כשהכבוד דבוק בעוף: לדעת **המרדכי** ו**רמ"א** צריך שישים כנגד העוף כולו, ולדעת **הטור** ו**הב"י** מספיק גם אז שישים כנגד הכבוד בלבד (לשיטתם שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים, וממילא רמ"א סובר שאומרים חנ"נ בשאר איסורים פסק כדעת המרדכי. ש"ך).

ג. עוף שמילאו בביצים או בשר. אם צלה עוף עם הכבוד, ומילא את חלל העוף בביצים - הביצים גורמות שייחשב בישול, וצריך שישים בעוף כנגד הכבוד, והביצים לא מצטרפות לשישים (כי הן נקשרות מיד. כשיש שישים גם הביצים מותרות. דיוק הש"ך מדברי רמ"א⁶²). אם מילא את חלל העוף בבשר וצלה יחד - נחשב צלי (רמ"א. העוף מותר, ו"א שצריך להסיר כדי קליפה). אם התבשל יחד, מצטרף לשישים לבטל את הכבוד (אגודה ואו"ה, בדרכי משה).

ד. כבוד שנאפה בתוך פשטידה. לדעת **רש"י** ו**האגור** כשהכבוד דבוק לבצק צריך שישים כנגד כל הפשטידה, ולדעת **הראבי"ה** מספיק להסיר כדי קליפה ואין צורך בשישים, כי האיסור לא יכול להתפשט בכל הפשטידה ולכן היא לא מצטרפת אליו. **התרומה** מחמיר שאסור אפילו אם יש שישים הכל אסור, כי השמנונית מטפטפת מעט מעט בפשטידה (ב"י).

ה. חיתוך הכבוד בסכין בזמן הצליה. אם חתכו את הכבוד בסכין תוך כדי המליחה - למרות שהבשר רותח, הסכין לא נאסר מהדם כי הדם מחליק ולא נבלע (מרדכי, בב"י).

ו. ספק האם הבשר התבשל עם כבוד. היה מקרה שהכינו אוכל לחתונה, ובאחד מהסירים גילו שבישלו את העוף יחד עם הכבוד. יודעים באיזה סיר העוף היה, אך לא יודעים איזה עופות נוספים התבשלו איתו. **השבות יעקב** כתב שכל העופות מצטרפים לשישים כי הספק הוא בכולם, והוסיף שאפילו אם אין שישים כנגד כל העוף אלא רק כנגד הכבוד - מועיל, כי במקום הפסד מרובה וסעודת מצווה מקלים ולא אומרים חנ"נ בשאר איסורים (וצירף בנוסף שאיסור דם מבושל הוא מדרבנן, והסיר עם הכבוד התבטל בסירים אחרים חד בתרי). **הפתי"ש** נשאר בצ"ע בזה, אך כתב שאם הוציאו את העוף עם הכבוד לפני שנודע או שהסיר התקרר - יש לסמוך להקל.

הערות

⁶² **הלבוש** הבין שרמ"א החמיר ואפילו כשהכבוד לא דבוק לעוף - הביצים לא מצטרפות. הש"ך חולק וסובר שרמ"א החמיר רק כשהכבוד דבוק לעוף, ואם הוא לא דבוק - גם הביצים מצטרפות לבטל את הכבוד.

סימן עד | מליחת טחול

סעיף א | מליחת הטחול

בחולין (קיא, א) רבה בר בר הונא אומר שדווקא בכבד צריך לקרוע שתי וערב, אך בטחול אין צורך כי הוא שומן בעלמא. הראשונים נחלקו האם הכוונה שדינו כמו כל בשר, או שצריך לבשל אותו לבד:

◀ **טור:** למרות שלטחול יש מראה אדום, דינו כשאר בשר ואחרי מליחה מותר לבשל או לצלות אותו.

Ⓢ כך פסקו **שו"ע ורמ"א** (בתורת חטאת).

◀ **הגהות מרדכי:** צריך לבשל טחול בפני עצמו, ובלי בשר אחר.

א. בישול כליות. דעת הרוקח שאסור לבשל כליות (אפילו אחרי מליחה) מכיוון שיש בהם דם מרובה, וכמותו פסק האו"ה. **הב"י** כתב שנהגו לבשל אותם, **ורמ"א** מביא את דעת הרוקח וכתב שבדיעבד אין לחוש.

ב. ביצי זכר. או"ה כתב שגם ביצי זכר נהגו שלא לבשל, וגם בזה כתב **רמ"א** שבדיעבד אין לחוש.

ג. מליחה עם בשר. מותר למלוח טחול, כליות או ביצי זכר יחד עם בשר אחר, למרות שיש בהם דם מרובה, אם מסיר מהם את הקרומים והחלב (**רמ"א**).

סימן עה | מליחת המעיים

סעיף א | איברים שמוחזקים ללא דם

בחולין (ק"ג, א) רב משרשיא אומר שאין מחזיקים דם בבני מעיים - אם בני המעיים לא נמלחו, אינם נאסרים.

טור ושו"ע: לא מחזיקים דם בבני מעיים, ולכן אם הם התבשלו ללא מליחה - לא נאסרים.

למרות זאת, לכתחילה צריך למלוח ולהדיח כמו כל בשר (מרדכי, או"ה ורמ"א), מכיוון שתמיד נשאר מעט שומן שבו יש דם (תרומה, או"ה), ומכיוון שכך לכתחילה מספיק למלוח את המעיים מבחוץ (ש"ך).

❖ דין הכרס (ב"י וש"ך)

במקום אחר (נא, א) הגמרא מספרת שנמצאה מחט בעובי בית הכוסות (חלק מהכרס) של בהמה. רבי ראה שיש על המחט דם, ומשום כך הטריף את הבהמה כי ודאי שיש שם מכה שממנה יצא הדם.

מתוך כך, הראשונים נחלקו האם כרס מוחזקת שיש בה דם, וממילא אם בישל כרס ללא מליחה היא נאסרת (כמו שמשמע מהסיפור עם רבי, ואת דברי רב משרשיא יבארו שהכרס לא נחשבת חלק מבני המעיים), או שגם כרס מוחזקת שאין בה דם, והכוונה היא שמעט הדם שיש בה לא פורש גם לא בבישול ולכן מותר (אך אם דם פירש, כמו בסיפור עם רבי - מוכח שיש מכה).

◀ **רש"י ור"ן:** בכרס אין דם, כמו בני מעיים, ואם בישל כרס ללא מליחה - אינה נאסרת.

כך פסקו שו"ע ולבוש.

◀ **ר"ת וראב"ן:** בכרס יש דם ואינה כמו בני מעיים, ואם בישל כרס ללא מליחה - נאסרת.

כך פסקו רמ"א, מהרש"ל וב"ח.

❖ שומן בני המעיים (ב"י)

◀ **שיבולי הלקט:** דין השומן כדין המעיים עצמם, וגם בו מחזיקים שאין בו דם.

◀ **רא"ש, רשב"א ותוס':** אמנם במעיים אין דם, אבל בשומן שדבוק בהם יש דם, ולכן את השומן צריך למלוח ואם לא מלח - נאסר.

כך פסק שו"ע.

❖ דין הקורקבן (ש"ך וט"ז)

◀ **דרישה:** קורקבן נחשב חלק מבני המעיים, ומוחזק שאין שם דם.

◀ **ש"ך וט"ז:** קורקבן לא נחשב חלק מבני המעיים, ועינינו רואות שיש בו הרבה דם.

כך פסקו באר היטב ופמ"ג.

א. מליחה מהצד החיצוני. כשצריך למלוח את השומן שדבוק בבני המעיים - לכתחילה מספיק למלוח מהצד החיצוני בלבד, שבו השומן דבוק (שו"ע). אמנם לכתחילה צריך למלוח מכל הצדדים, אך כאן שאין דם מרובה בשומן מותר לכתחילה. (ש"ך).

ב. חלחולת. את החלחולת צריך למלוח מהצד החיצוני שבו דבוק השומן, כי שם יש את הדם, ולא מהצד הפנימי שבו עוברים המאכלים (רשב"א ושו"ע). ואם מלח רק מבפנים נחשב שלא מלח כלל⁶³. רשב"א, או"ה ורמ"א). אפילו לכתחילה מספיק למלוח רק מבחוץ, ומאידיך אם בישל ללא מליחה מהצד החיצוני - נאסר (אך אם נזכר לפני הבישול יכול להדיח ולמלוח כעת. או"ה בשם הרשב"א ורמ"א). אפילו אם עברו 12 שעות מהמליחה הקודמת. (ש"ך), אך זה דווקא כשיש שומן ממש על החלחולת מבחוץ, ואם אין כשר (דרכי משה). ובזה לא אומרים שאי אפשר לנקר את השומן כולו. (ש"ך).

ג. מקום שהאדים בבני מעיים. דווקא בסתמא מחזיקים שאין דם בבני מעיים, אך במקום שקיבל גוון אדום - חוששים וצריך למלוח (רמב"ן, ר"ן ושו"ע).

ד. ביצים שנמצאו במעי העוף. אם החלבון עדיין לא נגמר אלא רק החלמון - צריכים מליחה כמו בשר, ואפשר למלוח אותם עם בשר אחר (רמ"א עפ"י סימן פז, ה). אם החלמון נגמר, ואפילו אם הקליפה כבר מוכנה - עדיין נוהגים למלוח את הביצה, אך לא עם בשר אחר (הגהות שערי דורא ורמ"א). בדיעבד גם אם מלח עם בשר אחר - מותר (רמ"א), אך מהרש"ל, ב"ח, ש"ך וט"ז החמירו אם מלח עם בשר אחר אפילו בדיעבד, כבר מאז שנגמר החלבון (כי לביצה אין דם וציר, וממילא היא תבלע מהבשר האחר ולא יצא ממנה)⁶⁴.

ה. שומן עופות שנמלח עם בשר. בכל שומן של עופות, בדיעבד נחשב כשאר בשר ואם מלח עם בשר אחר - אינו נאסר (מרדכי ורמ"א).

סעיף ב | מליחת בני מעיים עם בשר

◀ **ר"י, רא"ש, רשב"א, ר"ן ומרדכי:** למרות שמעיים לא צריכות מליחה - מותר למלוח אותם עם בשר אחר (כי הדם מחליק ולא נבלע בהם. תוס', רא"ש ומרדכי. וכן מכיוון שאמנם אין להם דם - אך יש להם ציר, וגם אם נבלע דם הוא נפלט עם הציר. רשב"א ור"ן).

Ⓢ כך פסקו שו"ע ומהרש"ל.

◀ **אור זרוע ואו"ה:** לכתחילה אין למלוח מעיים עם בשר, ובדיעבד המעיים מותרות.

Ⓢ כך פסק רמ"א.

◀ **רבנו יואל ור' יהודה שירליאון:** אסור למלוח מעיים עם בשר, ואם מלח המעיים נאסרו.

א. עוף שנמלח עם הזפק. עוף שנמלח והתבשל עם הזפק - הכל אסור עד שיהיה שישים כנגד המאכל שבתוך הזפק, כי המאכל בולע דם במליחה ואין לו דם או ציר עצמי שנפלט (מנחת יעקב בשם מהר"ש), אך יש מתירים (כנסת יחזקאל). גם למחמירים, לא נחשב איסור דבוק, כי הקרום מפסיק (פת"ש).

הערות

⁶³ ולמרות זאת, אם יש שישים כנגד השומן שעל החלחולת - התבשיל כולו מותר. אמנם בד"כ הבשר שלא נמלח בעצמו אסור גם אז, אבל כאן השומן נימוח בתבשיל ומתבטל, ובנוסף הדם שבשומן מועט מאוד (ש"ך).

⁶⁴ ביצה רכה שתרגולת הטילה. ביצה כזאת אינה צריכה מליחה כלל, למרות שקליפתה רכה (שאלת יעבץ, בפת"ש).

סעיף ג | שומן הכנתא

בכנתא עצמה (שומן הנמצא בקצה בני המעיים) יש דם, ויש שאסרו אותה בבישול אפילו אחרי מליחה:

◀ **גאונים, בה"ג, רב האי גאון ומרדכי:** בשומן הכנתא יש ורידי דם דקים שקשה להוציא מהם את הדם אפילו ע"י מליחה (בגלל שהם דקים), ולכן אסור לבשל אותו, אלא רק לצלות.

◀ **רשב"א:** אם אדם בקי מוציא את הורידים - מותר גם לבשל את שומן הכנתא, אחרי מליחה.

כך פסק שו"ע.

סימן עו | צליית בשר במקום מליחה

סעיף א | צלייה במקום מליחה

◀ **רמב"ם וראב"ד**: צריך למלוח בשר גם אם צולים אותו, אלא שאין צורך להשהות את הבשר במלח.

◀ **רש"י**: אם רוצים לצלות בשר צריך למלוח אותו קצת.

Ⓢ **רמ"א** (בסעיף ב): נהגו למלוח קצת את הבשר קצת על השיפוד, סמוך לצליה.

◀ **רמב"ן, שערי דורא (ור"ן⁶⁵)**: אמנם אין צורך למלוח, אבל צריך להדיח את הבשר לפני הצלייה⁶⁶ (ואם לא הדיחו קודם, ידיח אחר כך. **שערי דורא**).

◀ **תוס', רא"ש, רשב"א וטור**: אם צולים את הבשר אין צורך למלוח אותו בכלל, וגם לא להדיח (אך צריך לשפשף אותו, מכיוון שהקצבים משתמשים באותם סכינים לחלבים ולבשר. **רא"ש**⁶⁷).

Ⓢ כך פסק **שו"ע**.

❖ צליית בשר שבלע דם (בי)

תוס', רא"ש וטור: דווקא בדם של הבשר אין צורך במליחה, אך אם נטף על הבשר בזמן הצלייה דם אחר - האש לא שואבת אותו, ואוסר בו כדי נטילה.

Ⓢ כך פסק **שו"ע**⁶⁸.

↳ לדעת רמ"א הבשר כולו נאסר, ולא רק כדי נטילה (מהרש"ל, **ש"ך וט"ז**. עפ"י סי' קה, ה).

א. דם צונן. אפילו אם הדם צונן - הוא נופל על בשר רותח, ומדין 'תתאה גבר' נחשב שהכל רותח, והבשר נאסר (**שו"ע וש"ך**).

הערות

⁶⁵ **דעת הר"ן**. אמנם מדברי הבי"מ משמע שהבין שלמעשה הר"ן לא מצריך אפילו הדחה, אך בדברי הר"ן מבואר שצריך להדיח לפני הצלייה ואחרת הבשר נאסר כדי קליפה (הגהות והערות, בטור הוצאת שירת דבורה)

⁶⁶ מהרא"י (בדרכי משה) ביאר שאנו נוהגים למלוח מעט גם צלי, ומכיוון שמולחים צריך גם להדיח. תוס' ורא"ש גם שלא מולחים בכלל, ולכן כתבו שאין צורך בהדחה כלל.

⁶⁷ תוס' ורא"ש ביארו את הסברא: דם שיצא החוצה נשרף מהאש, ומה שנשאר בתוך הבשר נחשב דם האיברים שלא פירש, שמוותר. גם אם בתוך הבשר דם עובר ממקום למקום לא נחשב שפירש, כמו שמוכח מהגמרא בחולין קיב, א (הגמרא עוסקת בכיכר שחתך עליה בשר, וגם למי שאוסר את הכיכר מתיר את הבשר למרות שהוא נצלה קצת, ולא חוששים לדם שפירש בתוכו ממקום למקום). ולכן כתב הרא"ש שאפילו אם הצלייה הייתה חלקית בלבד - עדיין מותר, מאותה סברא (**בי"וש"ך**).

⁶⁸ **דם שנפל על בשר וצלאו כך**. בתורת חטאת כתב בשם או"ה שבמצב כזה הבשר הופך לטרפה. הש"ך כתב שאולי זאת הסיבה ששו"ע לא הזכיר דווקא כשהדם נפל על הבשר שסמוך לאש, כי גם אם הבשר עוד לא סמוך לאש הוא נאסר.

סעיף ב | הדחת הבשר לפני הצלייה

◀ **רשב"א והגהות שערי דורא:** יכול למלוח בשר ולצלוח אותו בלי להדיח, ואין לחוש לדם שעל הבשר כי האש שורפת את הדם מיד. אם הבשר שהה במלח (גם אם לא שיעור מליחה. ט"ז) - המלח בולע את הדם ונאסר, וממילא צריך להדיח את הבשר היטב מהמלח לפני הצלייה.

☞ כך פסק **שו"ע** (ואם לא הדיח לפני הצלייה - מדיח אחריה. ש"ך וט"ז).

◀ **מגיד משנה:** אפילו אם הבשר שהה במלח - יכול לצלות אותו בלי להדיח.

☞ **רמ"א⁶⁹:** המנהג להדיח את הבשר, למלוח אותו מעט כאשר הוא על השיפוד, ואז לצלות אותו מיד (עפ"י מהרא"י). אם לא הדיח ולא מלח, או שמלח בלבד - מותר, בתנאי שהבשר לא שהה במלח שיעור מליחה. אם שהה שיעור מליחה ונצלה ללא הדחה - הבשר נאסר (עפ"י מהרא"י ואו"ה. בדרכי משה בסעיף א).

↳ וטעם הדבר, שבשר חי שלא הודח ולא נמלח (או שנמלח ולא שהה שיעור מליחה) מוציא כמות קטנה של דם שלא נבלע בחוזק, וצלייה מועילה כדי להוציא אותו. אם מלח ושהה שיעור מליחה או שהדיח - הדם נבלע בבשר בעומק, צלייה לא מוציאה אותו והבשר אסור (ש"ך).

א. צלה מבלי להדיח אחרי המליחה. הפוסקים נחלקו מה הדין כשבשר שהה במלח, ועבר וצלה אותו בלי להדיח - האם הבשר נאסר כדי קליפה (רבנו ירוחם) או שהבשר מותר בדיעבד (הגהות שערי דורא, תרומה, סמ"ק ואו"ה).

ב. מליחת מקום השחיטה. אמנם צלי לא צריך מליחה, אך צריך למלוח את מקום השחיטה שיצא בו דם מרובה (ר"ן, בדרכי משה).

ג. הפיכת בשר שנצלה ללא מליחה. אם צלה בשר מבלי למלוח או שמלח רק מעט ולא שהה שיעור מליחה - אין להפוך את הבשר כדי שדם מלמטה לא יבלע בבשר. בדיעבד נוהגים להתיר (או"ה, בדרכי משה ורמ"א).

ד. בשר שרוצים לבשל אחרי הצלייה. דיני צלייה שייכים גם אם רוצה לבשל את הבשר אחרי הצלייה, וכל עוד צולה כשיעור שיהיה ראוי לאכילה - כחצי צלייתו - מותר⁷⁰ (או"ה ורמ"א. לכתחילה מותר לצלות שיהיה ראוי לאכילה ואז לבשל, ולא חוששים שלא יצלה מספיק. ש"ך).

ה. הדחה אחרי הצלייה. יש אומרים שצריך להדיח כל בשר אחרי הצלייה בגלל הדם הדבוק (אגודה ואגור). לכתחילה נוהגים כך, ובדיעבד מותר גם אם לא הדיח, אפילו אם בישל את הבשר (או"ה ורמ"א). עם זאת, **אגודה ואו"ה** הביאו שאם צלה בשר מבלי למלוח (וכן אם מלח ולא הדיח או שלא שהה שיעור מליחה) - צריך להדיח את הבשר אחרי המליחה שלוש פעמים (ש"ך. ותמה על מהרש"ל שהסתפק בהדחה אחת).

הערות

⁶⁹ דעת שו"ע שכלל אין צורך במליחה, אלא שכתב כאן שאם רוצה למלוח יש להדיח את הבשר. רמ"א חולק וכתב שהמנהג הוא למלוח מעט, וממילא ההדחה נצרכת (ט"ז).

⁷⁰ גם אם רוצה לאכול את הבשר הצלוי כפי שהוא ולא לבשל - צריך לצלות אותו לפחות כחצי צלייתו, כי בשיעור הזה יוצא כל הדם (ש"ך).

❖ צליית עופות חלולים (ב"י וש"ך)

◀ **סמ"ג:** בעופות חלולים הדם עובר ממקום למקום דרך החלל ולפעמים לא פולט את כל הדם בצורה מלאה. לכן אי אפשר לסמוך בהם על צלייה בלבד, אלא צריך למלוח ולהדיח אותו לפני הצלייה.

◀ **מרדכי וב"י:** גם בעופות חלולים צלייה מספיקה ואין צורך להדיח ולמלוח (מרדכי, ש"ך וט"ז: כשם שמתר למלוח כמה חתיכות יחד ולא חוששים שהדם לא יצא מכולן (מדין כבולעו כך פולטו). ב"י: גם אם יעבור דם ממקום למקום בתוך העוף, עדיין נחשב דם שלא פירש).

☞ **רמ"א:** אין חילוק בין עופות חלולים לשאר בשר.

❖ **עופות חלולים עם מילוי.** דווקא בעופות חלולים צלייה מספיקה. אם מילאו את חלל העוף בביצים או בשר - נחשב בישול, וצריך למלוח ולהדיח כמו בכל בישול (שערי דורא ורמ"א. בביצים אסור אפילו בדיעבד, ובבשר לכתחילה אסור ובדיעבד מותר. ש"ך עפ"י סי' עז, א).

סעיף ג | לא ניקב את הורידים בשחיטה

רשב"א: אם רוצה למלוח את הבשר ולצלוח אותו בלי להדיח - מותר, בתנאי שחתך את הורידים בזמן השחיטה או סמוך לה, כי אז הדם החם נפלט דרך הורידים.

↳ **טור ושו"ע:** אם לא ניקב או חתך את הורידים של העוף בשעת השחיטה - אסור לצלות או לאכול את הבשר חי עד שינתח את הבשר לאיברים וימלח או יצלה כל איבר בנפרד.

❖ ניקר את הבשר ולא ניקב את הורידים

◀ **רשב"א:** אם ניקר את הבשר מחוטי הדם שבו, יכול לאכול אותו חי בלי מליחה או צליה אפילו כשהוא שלם, כי הדם יוצא דרך מקום השחיטה ואין בעיה של חוטי הדם (כי הוציא אותם)⁷¹.

☞ כך פסק שו"ע (סתם וי"א).

◀ **ראב"ד:** גם אם ניקר את הבשר, יש להחמיר שרק אם ניקב את הורידים מותר לצלות את הבשר כולו יחד.

סעיף ד | חיתוך הצלי בזמן הצלייה ודין השיפוד

◀ **רא"ש, ר"ן ומרדכי:** מותר לחתוך צלי בסכין לפני שהבשר נצלה כראוי, והסכין לא נאסרת כי האש לא מניחה לדם להיבלע. מאותה סיבה השיפוד שעליו צלו את הבשר לא נאסר.

☞ כך פסק שו"ע.

הערות

⁷¹ כלומר, אם הוציא את חוטי הדם דינו ככל בשר למרות שלא ניקב את הורידים, וממילא מותר לאכול חי ע"י הדחה (ש"ך עפ"י סימן כב).

◀ **שערי דורא, מהרא"י ואו"ה:** לכתחילה השיפוד והסכין נאסרים, ובדיעבד מותרים.

כך פסק **רמ"א** (ומהרש"ל פסק שלכתחילה הסכין דורש הגעלה, ובדיעבד אם חתך בו דבר קשה מותר. המחמיר לעצמו לאסור בלי הגעלה תע"ב, אך רק לעצמו ולא לאחרים. בשיפוד מסכים לדעת רמ"א שבדיעבד מותר. ש"ך⁷²).

◀ **סמ"ג:** אסור לחתוך צלי בסכין כל עוד לא נצלה כראוי, מכיוון שהסכין בולעת דם (אך השיפוד לא נאסר, מדין כבולעו כך פולטו. גר"א בשיטתו).

◀ **רבנו יונה, ראב"ד ורשב"א:** השיפוד והסכין נאסרים בגלל הדם שנפלט בזמן הצלייה. בנוסף לכך, אם הבשר שהה זמן רב על השיפוד אחרי סיום הצלייה והפסיק לזוב - הבשר חוזר ובולע דם מהשיפוד, ונאסר⁷³.

❖ **חיתוך בשר בזמן מליחה.** דווקא בזמן צלייה המחמירים אסרו את הסכין, אך בזמן מליחה למרות דין 'מליח כרותח' - מותר לחתוך את הבשר בסכין (תרומת הדשן).

סעיף ה | צלי שחתך על גבי כיכר

בחולין (קיב. א) רב נחמן אומר בשם שמואל שאם חתך בשר שנצלה על גבי לחם - הלחם נאסר בגלל הדם שנבלע בו, בתנאי שהבשר היה אדום, הלחם קיבל צבע מקצה לקצה ושהמוחל שנבלע בלחם היה סמיך ולא צלול.

בהמשך הגמרא מספרת שרב הונא התיר את מה ששמואל אסר, ורבא אבל לחם כזה וקרא לו 'חמר בשר'. משמע שהאמוראים התירו אפילו במקרה ששמואל אסר - גם אם הבשר היה אדום, הלחם נצבע באדום מצד לצד והמוחל היה סמיך, וכך כתבו בפירוש הרשב"א והב"י.

טור ושו"ע: בשר שנצלה ללא מליחה ולאחר מכן חתכו אותו מעל לחם - הלחם מותר אפילו אם הבשר היה אדום, נבלע בו צבע מקצה לקצה והמוחל היה אדום.

א. בשר שלא נצלה כל צורכו. הראשונים נחלקו לאיזו רמת צלייה הבשר צריך להגיע כדי שהמוחל היוצא ממנו לא יאסור את הלחם. הר"ן כתב שכבר מאז שמגיע לשיעור בן דרוסאי (שליש צליה), ולעומתו הרשב"א התיר רק אם הבשר כבר ראוי לאכילה (חצי צליה). שו"ע ורמ"א החמירו כדעת הרשב"א.

ב. מוהל עבה שנבלע בלחם. מהרש"ל דייק מדברי האור זרוע שאם המוחל שנבלע בלחם היה עבה - הלחם נאסר. הש"ך הקשה עליו וכתב שהדיוק מדברי האור זרוע קלוש, ונוסף על כך ראשונים רבים כתבו שאפילו אם המוחל עבה הלחם מותר (רשב"א, רבנו ירוחם וכך משמע מראשונים נוספים), וכך גם נראה מלשון הגמרא (ש"ך).

הערות

⁷² אך הט"ז הביא בשם מהרש"ל במקום אחר שאוסר את השיפוד אפילו בדיעבד, והחמיר כמותו כשאינן הפסד מרובה (ובצליית בשר איסור אסר את השיפוד כמהרש"ל תמיד).

⁷³ האחרונים נחלקו מה דעת הרשב"א וסיעתו במידה שהבשר עדיין על האש אך סיים לזוב: לדעת הש"ך השיפוד לא אוסר אותו כל עוד הוא על האש, ולדעת הלבוש אפילו אם הוא על האש מאז שהבשר סיים לזוב - נאסר מהשיפוד.

❖ **צלי שנחתך מעל כלי (ב"י)**

◀ **ראב"ד:** דווקא מעל לחם התירו, כי המוחל שיצא מהבשר נבלע בלחם. אם חתכו בשר מעל כלי והצטבר בו מוחל - הוא אסור, משום מראית עין.

◀ **רשב"א:** אפילו מוחל שהצטבר בתוך כלי מותר (שמואל אסר את הלחם משום מראית עין, ורב הונא ורבא חלקו ולא חששו למראית עין כי למוחל יש צבע חיוור יותר מדם ואנשים לא טועים בזה - וכמותם נפסק להלכה).

📌 כך פסק רמ"א.

סעיף ו | נתינת כלי מתחת לבשר בזמן הצליה

בהמשך הגמרא שם (חולין קיב, א) רב נחמן אומר בשם שמואל דין נוסף: אסור להניח כלי מתחת לבשר בזמן הצליה, עד שנגמר מראה האדמומיות מהבשר. הגמרא שואלת כיצד אפשר לדעת מתי נגמר, ומשיבה שמאז שיעלה תמרתו (מאז שעולה עשן מהבשר/מהגחלים). הגמרא מקשה שאולי צד אחד יהיה מוכן וצד שני לא, ורב אשי אומר שאכן אין תקנה אלא להניח שני גרגירים של מלח על הבשר או בכלי, ואז הדם נמשך אל המלח ונפרד מהשומן, ואחרי הצליה יכול להסיר את השומן מלמעלה ולהשתמש בו, ולהשליך את הדם לבדו.

הראשונים נחלקו כמה מלח צריך להניח בכלי שמתחת לצלי כדי להפריד בין הדם לשומן:

◀ **גאונים:** דווקא שניים או שלושה גרגירים. אם מניח יותר השומן מתערב בדם ונאסר.

◀ **רשב"א:** לכתחילה מניח 2-3 גרגירים. בדיעבד אפילו במלח מרובה מותר כי דם מבושל אסור רק מדרבנן.

◀ **בה"גורש"י:** אנחנו לא בקיאים בכמות המלח, ולכן למעשה אין לתת כלי מתחת לבשר בזמן הצליה אם לא מלח את הבשר קודם.

📌 כך פסק שו"ע (מוכח מכך שלא הזכיר את האפשרות לשים מלח בכלי).

❖ **כיצד מותר לתת כלי מתחת לבשר שנצלה (ב"י, שירת הים)**

◀ **ר"ן:** אם הבשר כבר נצלה כשיעור בן דרוסאי ואין בו דם, ובנוסף נתן שני גרגירי מלח בכלי.

◀ **רשב"א:** מאז שהבשר מעלה עשן צריך להניח כלי עם מים ושני גרגירי מלח. כשמגיע לחצי צלייתו השומן הנוטף מותר כפי שהוא.

◀ **רי"ף ורמב"ם:** לא משנה באיזה שלב בצליה, השומן מותר רק אם הניח בכלי גרגירי מלח.

📌 **שו"ע:** אסור להניח כלי מתחת לבשר בזמן הצליה עד שהבשר יהיה ראוי לאכילה (חצי צליה⁷⁴).

הערות

⁷⁴ נראה שפסק כדעת הרשב"א, אך לא באופן מלא כי לעניין המלח סובר כדעת רש"י שאנו לא בקיאים וממילא אי אפשר להתיר בעזרת שימוש במלח.

א. נתינת כלי מתחת לכבד שנצלה. בגמרא שם מוזכר שאם צולה בשר מעל כבד ויש שם כלי שמיועד לקלוט את השומן - אפילו אם הניח מלח, השומן נאסר כי הדם של הכבד עבה ומתערב עם השומן, והמלח לא מצליח להפריד ביניהם. כך כתב גם ה**טור**, אך ה**שו"ע** לא הזכיר זאת (לשיטתו, שלא משתמשים בהיתר של מלח).

ב. נתינת כלי מתחת לבשר ששהה שלושה ימים לפני הצלייה. אם הבשר שהה שלושה ימים לפני הצלייה אסור להניח כלי מתחתיו לקבל את השומן אפילו כשהוא נצלה שיעור חצי צלייה, אך בדיעבד מותר (**שו"ת נבעת שאול**, בפת"ש).

סימן עז | עופות שמילאו בבשר שלא נמלח

סעיף א | עופות שמילאו בבשר שלא נמלח

בפסחים (עד, א) רבא אומר ש'מולייתא' מותר (למלא עופות או גדיים בבשר חי שעדיין לא נמלח), וביאר שגם אם העוף בולע דם מהבשר החי שבתוכו - מותר מדין כבולעו כך פולטו. בסוף הדיון הגמרא אומרת שלהלכה דבר זה מותר, ואפילו אם הפתח של העוף מלמעלה. הראשונים נחלקו כיצד מותר לצלות מולייתא:

◀ **רמב"ם, רשב"א, רא"ש וטור:** מותר לצלות אותם אפילו אם לא נמלחו כלל, ואפילו אם רק העוף נמלח ולא הבשר הפנימי.

☞ כך פסק שו"ע.

◀ **תוס':** אם העוף והבשר באותו מצב - שניהם נמלחו או שניהם לא נמלחו - מותר, אבל אם מלח רק את העוף החיצוני - הבשר הפנימי נאסר.

☞ כך פסק מהרש"ל.

◀ **או"ה:** כדעת תוס', אבל בשונה ממנו פסק שאם מלח רק את החיצוני בדיעבד הפנימי מותר.

☞ כך פסק רמ"א, אך כתב שלכתחילה יש לעשות מולייתא רק כששניהם נמלחו.

◀ **אור זרוע, מרדכי ואגור:** צריך למלוח קצת את העוף והבשר.

☞ דעת הש"ך שאם שתי החתיכות לא נמלחו כלל או ששתי החתיכות נמלחו כראוי - הכל מותר, אך במצבי ביניים לעיתים אסור⁷⁵.

❖ **בישול המולייתא (ב"י, דרכי משה וש"ך)**

◀ **גאונים, רמב"ם ורא"ה:** אסור לבשל מולייתא, אפילו אם מלח כל חתיכה בפני עצמה⁷⁶.

◀ **רשב"א, ראב"ד, רא"ש וטור:** אחרי שמלח כל חתיכה בפני עצמה ניתן לבשל את המולייתא יחד.

הערות

⁷⁵ פירוט המקרים:

א. במקרה שהחתיכה החיצונית לא נמלחה בכלל: אם הפנימית לא נמלחה בכלל או שנמלחה בלי לשהות הכל מותר, ואם הפנימית נמלחה כראוי - החיצונית מותרת והפנימית נאסרת (כי היא בולעת דם ולא פולטת אותו).

ב. במקרה שהחתיכה החיצונית נמלחה אך לא שהתה כראוי במלח: אם הפנימית לא נמלחה בכלל היא נאסרת (כי היא בולעת דם מהחיצונית לפני הצליה), אם גם הפנימית נמלחה ולא שהתה במלח הכל מותר, ואם הפנימית נמלחה היטב היא נאסרת (כי היא בולעת דם מהחיצונית).

ג. במקרה שהחתיכה החיצונית נמלחה כראוי: אם הפנימית לא נמלחה בכלל מותר (כי בחתיכה החיצונית אומרים 'כבולעו כך פולטו'), אם הפנימית נמלחה ולא שהתה כראוי החיצונית נאסרת (כי היא בולעת מהפנימית לפני הצליה), ואם גם הפנימית נמלחה היטב - מותר לכתחילה.

⁷⁶ רמב"ם לשיטתו בסימן סט, יח שצריך לעשות חליטה אחרי המליחה.

כך פסק שו"ע (והוסיף שאם מלח את הבשר הפנימי בפני עצמו, הכניס אותו לתוך העוף ורק לאחר מכן מלח את העוף - המליחה לא מועילה לחלק הפנימי של העוף, כי הדם לא יוצא ממנו (עפ"י ביאור המהרש"ל והגר"א)).

❖ **צליית מולייתא שיש בה ביצים** (ב"י, דרכי משה, ש"ך ושירת הים)

◀ **רמב"ם וסמ"ג:** אין צורך למלוח, כמו בכל צליית בשר בתוך בשר (לשיטתם בתחילת הסעיף).

◀ **או"ה, הגהות שערי דורא, מהרי"ט ובנימין זאב:** הביצים מונעות מהדם להיפלט, ולכן צריך למלוח כל חתיכה בפני עצמה ורק לאחר מכן לצלות יחד.

כך פסק רמ"א (ואפילו בדיעבד אסור).

א. צליית בשר חי עם בשר שנמלח. לכתחילה אסור לצלות בשר שכבר נמלח עם בשר חי ואפילו

אם הוא הודת, ובדיעבד מותר (או"ה, בנימין זאב ורמ"א).

ב. צליית בשר חי עם בצל. יש אומרים שאסור אפילו בדיעבד לצלות על שיפוד אחד בשר חי

עם בצל (מהרשד"ם ושבות יעקב), יש אומרים שבמקום שנהגו להתיר אין למחות (פר"ח), ויש אומרים

שמותר (מקור ברוך ואוהלי יעקב). (באר היטב. הרב עובדיה פסק ביביע אומר (ח"ה, יר"ד, ה) להתיר בזה).

סימן עח | דיבוק בצק בבשר שלא נמלח

סעיף א | דיבוק בצק בבשר שלא נמלח

הגמרא בפסחים (עד, ב) עוסקת באדם שדיבק בצק בבשר, ומחלקת בין סוגי הקמח:
 א. בצק של סולת שאינו נדבק ונפרך: בין אם העיסה האדימה ובין אם לא האדים - מותר, כי הדם ודאי יוצא בצלייה.
 ב. בצק מקמח נקי שאינו סולת: אם העיסה נשארה צלולה כמראה זכוכית לבנה מותר, ואם לא אסור.
 ג. שאר סוגי הקמח: אם הבצק האדים אסור, ואם לא האדים מותר.
 לדעת הרמב"ם הגמרא עוסקת אפילו בבשר שכבר נמלח, ולשאר הראשונים מדובר רק אם הבשר לא נמלח, וכשהבשר כבר נמלח אין שום איסור לטפול אותו בבצק (מגיד משנה, ריב"ש וב"י).

טור: הטופל בצק בבשר שלא נמלח:

א. בבצק סולת מתפורר: מותר אפילו אם הבצק מאדים, כי מדין 'כבולעו כח פולטו' הדם יוצא מהבצק במהלך הצליה, והצבע הוא ממוהל שאינו אסור.
 ב. בבצק מקמח חיטים דק מנופה דק: אסור, אפילו אם אינו אדום ממש אלא כל עוד אינו צלול לגמרי, כי נבלע בו הרבה דם ואינו פולט.
 ג. בשאר סוגי הקמח: אם הבצק האדים אסור, ואם לא האדים מותר.
 ל **שיבולי הלקט ואו"ה:** אנו לא בקיאים בסוגי הקמח, ולכן אם הבשר לא נמלח כראוי לפני כן הכל אסור⁷⁷.

כך פסק שו"ע

א. פשטידת בשר. לדעת רש"י ורשב"א כוונת הגמרא שהכין פשטידה מהבצק והבשר, אך תוס' והגאונים סוברים שבפשטידה בכל מקרה אסור, וכוונת הגמרא לעופות שתקע בשיפוד וטח מסביבם בצק, וכך פסק הש"ך. הסברא שבגללה הגאונים אסרו בפשטידה היא שלשיטתם שפשטידה נחשבת כבישול (וממילא בישול היתר עם דם אסור בכל מקרה), ולהלכה גם או"ה ורמ"א פסקו שפשטידה נחשבת בישול לכל דבר⁷⁸ (ואם יש שישים בפשטידה כנגד האיסור - הכל מותר, חוץ מהחלק שהאיסור דבוק בו. ש"ך וט"ז).

ב. דין הבשר עצמו. אם העוף לא נמלח - לכו"ע הבשר עצמו אסור, והדיון הוא רק על הבצק. אפילו אם יש בבצק שישים כנגד העוף לא מועיל כדי להתיר את העוף עצמו, כי ביטול בשישים הוא רק בדבר שיש בו רוטב (ב"י). יש להסתפק האם העוף נאסר כולו, או רק כדי קליפה (שם). כי אפשר שהדם שנפלט ממנו ונבלע בבצק חוזר רק למקום שבו הוא היה, ולא עמוק יותר.
 ג. **למשוח בשר שלא נמלח בשומן.** מותר למשוח בשר שלא נמלח בשמן או בציר, כי זה לא מפריע לבשר להפליט את הדם (או"ה ורמ"א).

הערות

⁷⁷ וכתב הב"י שאולי גם הרי"ף והרא"ש סוברים כך, ולכן לא הזכירו דין זה.

⁷⁸ ומתוך כך כתב הש"ך שלבצק שטחים מסביב לקדרה יש דין בישול לכל דבר.

הלכות בשר בחלב

סימן פז | הגדרת בשר והגדרת בישול

סעיף א | איסור בשר בחלב

הגמרא בחולין (קטו, ב) אומרת שאיסור בשר בחלב הוזכר בתורה שלוש פעמים: פעם אחת לאיסור אכילה, פעם אחת לאיסור הנאה ופעם אחת לאיסור בישול.

הרשב"א כתב שהתורה השתמשה בלשון בישול בשלושת הפעמים כדי ללמד אותנו שהאיסור מהתורה באכילה הוא בדרך בישול, ובדרכים אחרות אסור רק מדרבנן.

טור ושו"ע: איסור בשר וחלב הוזכר בתורה שלוש פעמים, ללמד איסור אכילה, הנאה ובישול. מהתורה איסור האכילה הוא רק בדרך בישול, ומדרבנן אסור לאכול בכל דרך.

❖ **בשר וחלב שנכבשו או נמלחו (דרכי משה)**

מרדכי: בשר וחלב שנמלחו או נכבשו יחד אסורים דווקא באכילה ומותרים בהנאה. אמנם יש החולקים על כך, אך אין למחות בידי מי שמתיר.

❖ **הנאה מאיסור דרבנן (דרכי משה ורמ"א)**

◀ **י"א במגיד משנה ורמב"ם** (להבנת הב"ח): בשר עוף בחלב אסור באכילה וגם בהנאה.

Ⓢ כך פסק מהרש"ל.

◀ **איסור והיתר הארוך, מרדכי, טור ורמב"ם** (להבנת המגיד משנה, מהרש"ל ושו"ך): אמנם בשר עוף בחלב אסור באכילה - אך הוא מותר בהנאה (וכך הדין בכל דבר שאיסורו מדרבנן).

Ⓢ כך פסקו שו"ע, רמ"א, ש"ך וט"ז.

❖ **הגדרת בישול (באר היטב ופת"ש)**

א. צליה, עירוי, עישון ונתינת צונן לתוך חם נחשבים בישול לכל דבר (פר"ח ובאר היטב).

ב. בישול במים מחמי טבריה אינו נחשב בישול מהתורה (פר"ח ובאר היטב).

ג. האחרונים נחלקו האם טיגון נחשב בישול - לדעת הפר"ח דינו כבישול, המנחת יעקב ומהר"ם שי"ף סוברים שאינו נחשב בישול, ובפמ"ג כתב שיש להקל במקום הפסד מרובה (פת"ש).

ד. תערובת של חם בחם בלי רוטב - זאת לא דרך בישול, ומותרת בהנאה (מהרש"ל ופמ"ג, בפת"ש).

❖ **פרטי דינים נוספים (דרכי משה ופת"ש)**

א. שימוש בסירים המונחים בתנור. אסור להשתמש בכלל במים שבסירים המונחים בתוך התנור, מכיוון שלפעמים ניתז על הסירים האלה בשר ולפעמים חלב. יש מקומות שנהגו היתר ולא חוששים לכך, ובייחוד במקומות שלא רגילים לצלות ולבשל ליד הסירים הללו (רבנו ירוחם).

ב. בישול גוי בבית יהודי. גוי שרוצה לבשל לעצמו בשר בחלב - אסור לו לעשות זאת בבית ישראל, שמא היהודי יחתה בגחלים מתחת לקדרה ויעבור על איסור בישול (רבנו ברוך והגהת מרדכי).
ג. כיצד מאבדים בב"ח. בשר בחלב טעון קבורה, ואם שרפו אותו - האפר אסור בהנאה מהתורה (פת"ש).

ד. עונש על הנאה מבב"ח. הפוסקים נחלקו האם יש חיוב מלקות על הנאה מבשר וחלב, לרמב"ם אין מלקות ולשאר הפוסקים יש.

ה. חצי שיעור בב"ח. הפמ"ג הסתפק האם יש איסור מהתורה בבישול והנאה של חצי שיעור, ובצל"ח כתב שמצד אחד גם לרמב"ם הפוסק ממלקות בהנאה ודאי שגם בחצי שיעור יש איסור תורה, ומאידך לשאר הפוסקים המחייבים מלקות בהנאה ודאי שחיוב המלקות חל רק בהנאה משיעור האיסור (צל"ח - שיעור האיסור הוא כזית. רעק"א - שיעור האיסור הוא הנאה כדי פרוטה).

סעיף ב | שאר סוגי בשרים

המשנה בחולין (קיג, א) אומרת שבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה אסור בבישול ואסור בהנאה. בגמרא נלמד שהאיסור נוהג בכל בשר בהמה מהפסוק בספר בראשית "וישלח יהודה את גדי העיזים" - דווקא שם מודגש שהגדי הוא עז, ובשאר המקומות שמוזכר גדי אין חילוק בין הבהמות הטהורות. בהמשך הסוגיה (קיד, א) הגמרא לומדת בקל וחומר שלא רק חלב עז אסור, אלא גם חלב של שאר הבהמות הטהורות (מה אמו שלא נאסרה בהרבעה - נאסרה בבישול יחד, פרה וכבשה שנאסרו בהרבעה - אינו דין שיאסרו בבישול יחד).

טור ושו"ע: האיסור מהתורה הוא לא רק בבשר גדי עם חלב אמו, אלא גם בשר שור, שה ועז עם כל חלב.

סעיף ג | בשר וחלב של בהמה טמאה ובשר דגים

המשנה שם אומרת שמותר לבשר ולהנות מבשר בהמה טהורה עם חלב בהמה טמאה או בשר בהמה טמאה עם חלב בהמה טהורה.

טור ושו"ע: איסור בשר בחלב נוהג דווקא בבשר בהמה טהורה עם חלב בהמה טהורה. בבשר או חלב של בהמה טמאה - מותר בהנאה.

⌋ הטור הוסיף שבבשר או חלב של בהמה טמאה איסור האכילה מדרבנן בלבד. לכאורה דבריו דורשים ביאור, הרי בשר או חלב של בהמה טמאה אסורים בכל מקרה מדין אכילת בשר או חלב טמא - ומה הנפק"מ באיסור בגלל התערובת? (ב"י)

⌋ **ב"י, ש"ך וט"ז:** הגרסא בטור לא מדויקת. איסור האכילה בבשר או חלב של בהמה טמאה הוא מדין דבר טמא וללא קשר לדיני בשר בחלב.

⌋ **ב"ח ודרישה:** כוונת הטור שבבשר או חלב של בהמה טמאה נוסף מדרבנן איסור בשר בחלב, ונפק"מ לעניין חנ"נ (לסוברים שאומרים חנ"נ רק בבשר בחלב ולא בשאר איסורים, ואף לסוברים שאומרים חנ"נ בכל האיסורים - יש נפק"מ, כפי שהזכיר רמ"א בסימן צב, ד⁷⁹).

הערות

⁷⁹ הש"ך השיב על דבריהם וכתב שלמרות שיש נפק"מ - חכמים לא אסרו כי אין סיבה לגזור, שהרי אנשים לא יבואו לאכול בשר בהמה טמאה עם חלב ובעקבות כך גם בשר בהמה טהורה עם חלב (בשונה מבשר עוף, שיש חשש שאם יאכלו בשר עוף בחלב יבואו לאכול גם בשר בהמה).

❖ **בשר חיה ועוף (ב"י)**

במשנה שם נחלקו התנאים האם יש איסור תורה גם בבשר חיה ועוף עם חלב. לדעת רבי עקיבא אין איסור תורה וחכמים הם אלה שאסרו (משלוש הפעמים שהתורה אמרה "לא תבשל גדי בחלב אמו" נלמד שדווקא בהמה), ואילו לדעת רבי יוסי הגלילי בחיה ועוף מותר לכתחילה (הקיש נבלה לבשר בחלב, בכל בעל חי שיש איסור נבלה יש גם איסור בשר בחלב - ובחיה ועוף אין איסור נבלה). תוס' כתבו שלדעת חכמים גם בבשר חיה ועוף יש איסור תורה.

◀ **רי"ף, רמב"ם, רשב"א, רא"ש וטור:** בשר חיה ועוף מותר בהנאה ואסור באכילה מדרבנן.

☞ כך פסקו שו"ע ושר"ך.

◀ **תוס' והגהות שערי דורא:** בשר חיה ועוף אסור באכילה מהתורה.

☞ כך פסקו מהרש"ל וב"ח.

❖ **אכילת דגים עם חלב (ב"י, דרכי משה, ש"ך, פת"ש ושירת הים)**

בחולין (קג, ב) מפורש שהבשר היחיד שמותר לכתחילה לבשל בחלב הוא בשר דגים וחגבים. הראשונים כתבו שמכיוון שמותר לבשל - משמע שמותר גם לאכול, כי האיסורים באים יחד (ר"ן, רמב"ם ורשב"א).

עם זאת, הפוסקים נחלקו האם מותר לאכול בשר דגים בחלב, או שאסור מפני הסכנה:

◀ **רבנו בחיי וב"י:** אין לאכול בשר דגים עם חלב, מפני הסכנה (והפנה לסימן קעג, ד באו"ח⁸⁰).

☞ כך פסקו כנסת הגדולה, לבוש, שו"ת בית לחם יהודה וכף החיים⁸¹.

◀ **רמב"ם, רשב"א, ר"ן ושו"ע:** מותר לאכול דגים עם חלב.

☞ כך פסקו רמ"א, באר שבע, ש"ך, ט"ז, חיד"א, פת"ש ועוד.

❖ **מראית עין בבשר בחלב (רמ"א, ש"ך, פת"ש ושירת הים)**

הגמרא בכריתות (כא, ב) אומרת שאם אדם קיבץ למקום אחד דם של דגים - אסור לאכול אותו (משום מראית עין שיחשבו שזה דם בהמה ויאמרו שמותר לאכול דם. רש"י), אך במידה ויש קשקשים של דג בתוך הדם כך שניכר שזה דם דגים - מותר.

הערות

⁸⁰ הט"ז הוסיף על דבריו וכתב שגם הנפק"מ של הב"ח והדרישה לא נכונה, מכיוון שבבשר בחלב הסיבה שלכו"ע אומרים חנ"ג היא בגלל שבשר בפני עצמו וחלב בפני עצמו מותרים, ולכן בשילוב שלהם אומרים חנ"ג. בבשר או חלב של בהמה טמאה סברא זו לא שייכת.

⁸⁰ שם מבואר שצריך ליטול מים אמצעיים בין דגים לבשר. **הדרכי משה** כתב שנראה שזאת טעות סופר בדברי הב"י, כי שם מוזכר דגים ובשר ולא דגים בחלב. **בחידיושי הגהות** כתב שכוונת הב"י לאסור דגים עם חלב כמו ששם אסור דגים עם בשר.

⁸¹ **אכילת דגים עם חלב בדיעבד.** מדברי הפמ"ג משמע שגם לאוסרים, בדיעבד אם כבר התבשל מותר, אך בשו"ת אדני פז פסק שאפילו בדיעבד אסור. בילקוט יוסף פסק להקל ובדיעבד אם התבשל מותר (**שירת הים**).

האחרונים כתבו שגם למחמירים - דווקא בדגים עם חלב אסור, אך דגים שטוגנו בחמאה מותרים (**אדני פז ובית לחם יהודה, בפת"ש**).

כדברי הגמרא פסק השו"ע בסימן סו (סעיף ט), ומתוך כך כתב רמ"א אצלנו שהרוצה לאכול בשר בהמה עם חלב שקדים - צריך להניח בתוך החלב או לידו:

רמ"א: אם רוצה לאכול בשר בהמה עם חלב שקדים - צריך להניח בתוך החלב או לידו שקדים כדי שלא תהיה מראית עין.

↪ הפוסקים נחלקו האם גם בבשר עוף שאסור מדרבנן יש בעיה של מראית עין, וכשרוצה לאכול אותו עם חלב שקדים צריך להניח שקדים:

◀ **רמ"א ופר"ח:** אין צורך להניח שקדים, מכיוון שאין מראית עין באיסורי דרבנן.

☞ כך פסק **הרב עובדיה** (יחווה דעת, ח"ג, נט).

◀ **מהרש"ל ושו"ך:** גם בבשר עוף צריך להניח שקדים, כי גם באיסורי דרבנן יש מראית עין.

☞ כך פסק **קיצור שו"ע**.

◀ **ט"ז:** לכתחילה צריך להניח שקדים, אך אם אין שקדים מותר לאכול את העוף עם חלב השקדים.

☞ כך פסק **פת"ש** (וכתב שאפילו בבשר בהמה אין לאסור אם אין לו שקדים).

☞ **נחלת צבי** (בפת"ש): גם למחמירים ומצריכים היכר באיסורי דרבנן, כשהאדם בביתו ולא רואים אותו אין צורך (ומה שהגמרא כתבה שהדברים האסורים משום מראית עין נאסר גם בחדרי חדרים - זה רק באיסורי תורה).

סעיף ד | בישול בשר עם חלב אשה

רשב"א ושו"ע: אסור לבשל בשר עם חלב אשה, מפני מראית עין. במקרה שחלב אשה נפל לתבשיל הוא מתבטל ואין צורך בשישים כנגדו (אך אם שפך חלב אשה לתבשיל במזיד - אסור. **רעק"א**).

❖ **מתני גוזרים משום מראית עין** (דרכי משה, ש"ך, ט"ז ושירת הים)

בסעיף ג הרשב"א והשו"ע לא הזכירו שבבישול בשר בהמה טמאה עם חלב או בשר עם חלב טמאה יש איסור מראית עין, ואילו בחלב אשה אסרו. מה סיבת החילוק?

◀ **רמ"א:** אכן אין חילוק, וגם בבשר בהמה טמאה בחלב או חלב טמאה בבשר - אסור משום מראית עין (אך כתב זאת בדעת עצמו, ולא כיישוב לשיטת השו"ע).

◀ **רשב"א** (בתשובה) **ושו"ך** (א): בסעיף ג שו"ע כלל לא עסק בדיני מראית עין אלא רק בסעיף ד, ואכן מסיבה זאת הוא אוסר בישול בשר עם חלב טמאה.

◀ **שו"ך** (ב): שו"ע אסר משום מראית עין דווקא בענייני אכילה, ובבישול לא (ומה שכתב כאן שאסור לבשל - היינו שאסור לאכול).

◀ **שו"ך** (ג): רק במקום שניתן להתבלבל גזרו משום מראית עין - בשר טמא וחלב טמא אינם דומים לבשר טהור וחלב טהור, ולכן שם לא גזרו. חלב אשה וחלב שקדים דומים לחלב רגיל ולכן בהם גזרו משום מראית עין.

◀ **ט"ז:** גזרו משום מראית עין דווקא בדבר שמותר לאכול אותו בפני עצמו (חלב אשה וחלב שקדים), ולא בדבר שאסור לאכול לבד (חלב טמאה או בשר טמאה).

א. מותר לשתות חלב פרווה או לאכול גלידה פרווה אחרי סעודה בשרית, ואין משום מראית עין (כנסת הגדולה, חיד"א ויחווה דעת. מכיוון שכל איסור אכילת חלב אחרי בשר הוא מדרבנן - אין לאסור).

ב. מותר לטגן נקניקיות צמחיות (סויה) בחמאה ואין לחוש למראית עין, ובמקום ציבורי תבוא על המחמיר ברכה (ילקוט יוסף).

ג. אין לחשוש למראית עין בדברים נפוצים שידוע שאין בהם בשר או חלב (ספר הכשרות).

סעיף ה | ביצה הנמצאת בתרנגולת

בביצה (ז, א) התנאים נחלקו בשוחט ביצה ומצא בתוכן ביצים - לדעת ת"ק מותר לאכול אותן בחלב, ולדעת רבי יעקב אם הן מעורות בגידים אסורות. הפוסקים נחלקו מאיזה שלב ביצה כבר לא נחשבת בשר אלא ביצה, וכן האם נפסק כרבי יעקב או כת"ק:

◀ **רש"י, רשב"א, רבנו ירוחם ועוד:** הלכה כת"ק, ביצה שנגמרה נחשבת ביצה אפילו כשהיא מעורה בגידים.

כך פסק שו"ע.

◀ **בה"ג, רי"ף, רבנו יהונתן ועוד:** הלכה כרבי יעקב, כל עוד הביצה מעורה בגידים היא נחשבת בשר, אפילו כשהיא נגמרה.

כך פסק ש"ך (אך כתב שבמקום הפסד מרובה יש לסמוך על המקלים).

◆ הגדרת ביצה גמורה⁸² (ב"י)

◀ **רש"י ורא"ש:** מאז שהחלמון נגמר נחשבת ביצה גמורה (מסיום השלב הראשון).

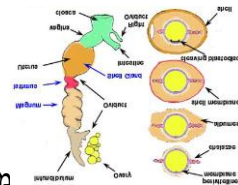
◀ **רשב"א ור"ן:** מאז שיש לביצה חלמון וחלמון (מסיום השלב השני).

כך פסק שו"ע.

◀ **אורחות חיים:** מאז שיש לביצה קליפה רכה (מסיום השלב השלישי).

הערות

⁸² תהליך יצירת הביצה מורכב מארבעה שלבים. בשלב הראשון החלמון (שהוא הביצית של התרנגולת) מגיע אל המשפך, משם הוא עובר אל המגנום ושם נוצר החלבון מסביב לחלבון, הביצה מתקדמת אל חלק שנקרא מיצר ששם נוצר הקרום הדק שעוטף אותה, משם אל הרחם שבו מתגבשת הקליפה הקשה ומשם היא ממשיכה עד שהיא יוצאת החוצה. שרטוט התהליך:

◀ **רשב"ם, מרדכי, שערי דורא ואו"ה:** מאז שיש לביצה קליפה קשה (מסיום השלב הרביעי).

כך פסק ב"ח.

◀ **הגהות שערי דורא:** נהגו להחמיר שנחשבת ביצה רק לאחר שהביצה יוצאת בפועל מגוף התרנגולת.

ט"ז: כך יש לנהוג לכתחילה.

ש"ך: לכתחילה מאז שיש לביצה קליפה קשה, בדיעבד מאז שיש קליפה רכה, ובהפסד מרובה מאז שהחלמון נגמר.

❖ המכה תרנגולת והטילה (ש"ך)

מהסעיף כאן יוצא להלכה שביצה נחשבת גמורה עוד לפני שהתרנגולת מטילה אותה. לעומת זאת, בסימן פו (סעיף ד) נפסק שהמכה תרנגולת אל זנבה ובעקבות כך היא הטילה ביצה - אותה ביצה אסורה משום איבר מן החי, ומשם משמע שכל עוד התרנגולת לא הטילה בפועל לא נחשבת גמורה. הפוסקים יישבו את הסתירה בדרכים שונות:

◀ **ש"ך (א):** החמירו באיבר מן החי שאסור מהתורה, והקלו בשר בחלב שאיסורו מדרבנן בעוף.

◀ **מהרש"ל וש"ך (ב):** יש הגדרה שונה לבשר בחלב ולאיבר מן החי: ביצה של עוף שחוט מותרת באכילה בפני עצמה והדיון הוא רק לעניין אכילה שלה עם חלב, ובזה המדד הוא האם יש טעם ביצה. באיבר מן החי הביצה אסורה באכילה מכיוון שחל עליה שם בשר.

◀ **ש"ך (ג):** יש הגדרה שונה לבשר בחלב ולאיבר מן החי: מצד איבר מן החי אסור לאכול כל דבר היוצא מן החי, אלא שהתורה חידשה היתר בביצים ובחלב, וההיתר הוא רק כשהביצה התנתקה לגמרי. לעומת זאת, ביצה מתרנגולת שחוטת לא נחשבת בשר אפילו כשהיא עדיין חלק מהגוף.

סעיף ו | המעושן והמבושל בחמי טבריה

הירושלמי (נדרים פרק ו, הלכה א) מסתפק האם הנודר מאוכל מעושן מותר באוכל מבושל, והגמרא לא פושטת את הספק. מכיוון שכך, הרמב"ם פסק שעישון נחשב בישול לחומרא - אסור לעשן בשר עם חלב, אך לא לוקים על כך.

לגבי בישול בחמי טבריה: לעניין בישול בשבת חמי טבריה מוגדרים כתולדות חמה ופטור על הבישול בהם (רמב"ם שבת ט, ג), ומכיוון שכך הרמב"ם השווה בישול כזה לעישון, ובשניהם כתב שפטור ממלקות.

רמב"ם וטור: לא לוקים על בישול בחמי טבריה או עישון בשר וחלב יחד (אך יש איסור בדבר. ש"ך).

כך פסק שו"ע.

❖ חלב מתה או חלב זכר (טור, ש"ך ופת"ש)

טור ושו"ע: המבשל בחלב שיצא מהבהמה אחרי מיתתה או בחלב זכר - פטור (אבל אסור. ש"ך).

ל **רמ"א**: חלב של זכר אינו נחשב חלל כלל, ואינו אוסר תבשיל⁸³.

❖ **חלב בן פקועה**. הפוסקים נחלקו האם חלב של בן פקועה מותר עם בשר, שהרי בן פקועה נחשב שחוט וחלב של בהמה שחווטה מותר בבישול בחלב מהתורה ואסור רק מדרבנן. לדעת **רעק"א ושער המלך** נראה שאין איסור, ואילו ה**נוב"י** סובר שיש בכך איסור תורה, מכיוון שבן פקועה יכולה להוליד (פת"ש).

❖ **בישול דם וחלב** (ב"י, ש"ך ובאר היטב)

רמב"ם וטור: המבשל דם יחד עם חלב פטור ואינו לוקה משום בשר בחלב.

Ⓢ כך פסק **שו"ע**.

ל דעת הרמב"ם באכילת דם מבושל:

◀ **ש"ך**: מלשון הרמב"ם משמע שדווקא משום בשר בחלב פטור ומשום אכילת דם לוקה, למרות שהדם מבושל. להלכה לא קי"ל כן, ודם מבושל אסור מדרבנן בלבד (עפ"י הגמרא במנחות כא, א).

◀ **ב"ח**: גם הרמב"ם מסכים שלא לוקים על דם מבושל, וכוונתו לחלב בהמה מתה שבו פטור משום בשר בחלב וחייב על אכילת הדם משום נבלה.

❖ **הרחקות מחמירות בין בשר לחלב** (רמ"א וש"ך)

א. חיתוי בסיר של גויים. יש אומרים שאסור לחתות באש מתחת לסיר של גויים, מכיוון שהם משתמשים בסיר גם לבשר וגם לחלב ויכול לבוא לידי איסור בישול בשר בחלב (רמ"א בשם הגהת **מרדכי**. ומאותה סיבה כתב המרדכי שאסור לבשל בשר איסור בבית ישראל, שמא היהודי יבוא לערבב. ש"ך, אך הוסיף שזאת חומרה שהעולם לא נהג, כמו שרמ"א נקט ביחס לכל הדינים הללו (בהמשך).

ב. עירוב מי השטיפה. יש אומרים שאסור לערב את המים ששטפו בהם כלים בשריים עם מים ששטפו בהם כלים חלביים ולתת לבהמה לשתות אותם - כי הם תערובת בשר בחלב ואסורים בהנאה (רמ"א בשם מהר"י וייל. האיסור הוא דווקא כששטף את הכלים בעוד המים רותחים ועירב אותם כן, מכיוון שרק בדרך בישול יש איסור מהתורה. ש"ך).

ג. אפר הכיריים. יש אומרים שאין להשתמש בכלי שמכינים בו את המים לחפיפת הראש לצרכי מאכל, מכיוון שרגילים לקחת אפר מהכירה לצורך מי החפיפה, ומצוי שמעורב באפר הזה בשר בחלב (רמ"א בשם מהר"ל. עצם החפיפה באפר זה מותרת, מכיוון שבדבר שאינו אכילה לא נחשב הנאה כל שאינו נהנה מגוף האיסור. ש"ך עפ"י סימן צד).

ד. מים מהסירים. מאותה סיבה אסור להשתמש במים הנמצאים בסירים שבתוך התנור, מכיוון שניתזים על הסירים גם שאריות של חלב וגם שאריות של בשר (רמ"א בשם מהר"י וייל. בסירים של מתכת כלל אין להחמיר בזה, מכיוון שגם אם ניתזו שאריות על הסירים - הם חוזרים ומתלבנים. ש"ך בשם **תורת חטאת**).

הערות

⁸³ הש"ך הסביר שאין מחלוקת בין השו"ע לרמ"א: שו"ע דיבר על זכר בהמה, שבו פטור אבל אסור, ואילו רמ"א דיבר על זכר אדם, שבו כלל אינו נחשב חלב ומותר לגמרי.

רמ"א: בכל הדינים האלה בדיעבד מותר, וגם לכתחילה אלו חומרות והמיקל לא הפסיד.

סעיף ז | חלקי בהמה שאינם נאכלים

הגמרא בחולין (קיג. ב - קיד. א) אומרת ששליל (עובר הבהמה) נחשב בשר, ואילו השליא לא נחשבת, וכן המבשל עצמות, גידים, קרניים וטלפיים יחד עם חלב - פטור.

רמב"ם וטור: המבשל חלב יחד עם שליל - חייב, וחייב גם אם אכל אותם. אם בישל חלב עם שליה, עור, גידים, עצמות, עיקרי הקרניים או הטלפיים הרכים - פטור על הבישול ועל האכילה (אך עדיין יש איסור. ש"ך).

כך פסק שו"ע.

סעיף ח | מי חלב

הגמרא בחולין (קיד. א) אומרת שהמבשל בשר במי חלב פטור. בתהליך יצירת הגבינה ישנם שני שלבים - מגבנים את הגבינה מתוך החלב ונשארים נוזלים ("נסיובי חלבא"), ובשלב השני לוקחים גם את הנוזלים הללו, מבשלים אותם, האוכל צף למעלה ומוציא אותו, ונשארים מים (מי חלב). והראשונים נחלקו על איזה מי חלב הגמרא אמרה שהמבשל בהם בשר פטור: לדעת תוס' כבר במי "נסיובי חלבא" פטור, ואילו לדעת הרא"ש רק על מי החלב שבסוף כל התהליך, ו"נסיובי חלבא" הם חלב לכל דבר.

שו"ע: יש אומרים ש"נסיובי חלבא" נחשב חלב גמור וחייב מהתורה על בישול שלהם עם בשר, ורק במי חלב שבסוף התהליך פטור (דעת הרא"ש).

רמ"א: מי חלב אמנם אינם חלב, אך הם אסורים מדרבנן ואוסרים את המאכל כמו חלב ממש, ואפילו בישול של בשר איתם ללא אכילה - אסור לכתחילה.

סעיף ט | חלב הנמצא בקיבה

הדרך להפוך חלב לגבינה היא לגרום לו לקרוש, ולשם כך יש להשתמש בחומר חיצוני - מחמצת. בעבר נהגו פעמים רבות להשתמש בקיבה ובמיצי קיבה כדי להפוך חלב לגבינה, ויש שתי אפשרויות כיצד לעשות זאת:

אפשרות אחת היא לקחת חלב שנשאר בתוך קיבת הבהמה מלפני השחיטה (במקרה שעגל ינק מאמו ולאחר זמן קצר שחטו אותו) ומכיוון שהחלב כבר ספג מיצי קיבה - הוא יכול להעמיד (להקריש) חלב אחר.

אפשרות נוספת היא לקחת חלק מבשר הקיבה עצמו ולהכניס אותו לתוך חלב, ומיצי הקיבה שיוצאים מבשר הקיבה מעמידים את החלב.

בסעיף ט עוסקים באפשרות הראשונה - שימוש בחלב שהיה בתוך הקיבה. מוסכם לכל הדעות שאם יש עליו שם חלב - הוא נאסר, מכיוון שהוא בלע טעם מהקיבה ואין בו שישים כנגדה, והמחלוקת היא האם יש עליו שם חלב או לא.

בסעיף י עוסקים בחלב כזה ששהה יום שלם בתוך הקיבה או שנמלחו יחד.

בסעיף יא עוסקים באפשרות השניה - לקחת חתיכה של בשר מהקיבה ולהניח אותו בתוך חלב כדי לגרום לו לקרוש, ובזה יש גם הבדל בין קיבה של בהמה כשרה (שהאיסור רק משום בשר בחלב) ובין קיבת נבלה או טרפה (שהאיסור גם מצד נוסף).

❖ חלב הנמצא בקיבה (ב"י, ש"ך ושירת היס)

הברייתא בחולין (קט, ב) עוסקת בבהמה שינקה חלב ומיד לאחר מכן שחטו אותה, כך שבקיבה שלה יש חלב, ואומרת שאם בישל את הקיבה יחד עם החלב שבתוכה הכל אסור באכילה. בהמשך (קטז, ב) המשנה אומרת שבקיבת נבלה החלב הכנוס אסור גם בלי בישול. המשנה מוסיפה שאם בהמה כשרה ינקה חלב מבהמה טרפה - החלב שבקיבתה אסור, ואילו בהמה טרפה שינקה מבהמה כשרה - למרות שהיא עצמה אסורה, החלב שבקיבתה מותר. לפי חלק מהגרסאות, הגמרא ממשיכה ואומרת שמותר להעמיד גם בחלב מבהמה כשרה שינקה מטרפה או להפך, מכיוון שהחלב שבתוך הקיבה הוא פרש בעלמא (גרסה זו סותרת את הברייתא בדף קט, משום שלפי הגרסה הזאת מותר גם לבשל את החלב עם הקיבה מכיוון שאינו נחשב חלבי, ואילו לפי הברייתא אסור).

הראשונים נחלקו האם חלב שנמצא בתוך קיבה נחשב חלב:

◀ **ר"ף ורמב"ם**: חלב כזה לא נחשב אוכל כלל, ולכן מותר לבשל אותו עם הקיבה וכן להעמיד בו חלב אחר, אפילו כשהגיע מבהמה טריפה (וסוברים כך מכיוון שגרסו את החלק האחרון בגמרא).

כך פסק שו"ע.

◀ **ר"ת ורא"ש** (להבנת הטור): תלוי במצב הצבירה של החלב. אם הוא צלול יש עליו שם חלב וממילא כשהיה בקיבת טריפה הוא נאסר ואין להעמיד בו, ואם הוא קרוש בטל ממנו שם חלב ומותר להעמיד בו, אפילו כשהוא הגיע מטרפה (לשיטה זו החלק האחרון בגמרא מדבר דווקא על חלב קרוש).

כך פסק רמ"א.

◀ **רש"י, ר"ן, רא"ש** (להבנת הב"י) **ואיסור והיתר הארוך**: כל חלב שבקיבה עדיין נחשב חלב, ולכן רק אם הגיע מחלב בהמה כשרה מותר להעמיד בו, ואם הוא הגיע מקיבת טרפה תמיד אסור (לא גרסו את החלק האחרון).

כך פסק מהרש"ל. הש"ך כתב שכך יש לנהוג לכתחילה.

סעיף י | חלב ששהה או נמלח בקיבה

כפי שהוזכר, לדעת הרמב"ם והרי"ף החלב שנמצא בתוך קיבת הבהמה אינו נחשב מאכל, אך לדעת ר"ת ורש"י הוא נחשב חלב: לר"ת דווקא כשהוא צלול, ולרש"י אפילו אם הוא קרוש. לכל הדעות כשהחלב הזה הגיע מקיבה של כשרה והוא בפני עצמו - אין בו שום איסור, בין אם מגדירים אותו כחלב ובין אם מגדירים אותו כפרש בעלמא. במידה שהחלב שהיה יותר מיום שלם בתוך הקיבה או שמלחו את הקיבה יחד איתו - לדעת רש"י החלב נאסר כי הוא בלע טעם של בשר, ולרמב"ם הוא עדיין מותר כי הוא לא חלב, וממילא טעם הבשר לא אסר אותו. אם כן, לדעת רש"י החלב אסור, ובדעת הרמב"ם נחלקו הפוסקים האם ה'פרש בעלמא' הפך לבשרי ואסור להעמיד בעזרתו חלב אחר, או שהוא לא נאסר ולא אסר בכלל, בשום מצב:

◀ **ב"י:** לדעת הרמב"ם החלב שבתוך הקיבה הוא פרש בעלמא, וגם אם שהה יותר מיום או נמלח יחד עם הקיבה - הוא לא הופך לבשרי, ועדיין מותר להעמיד בעזרתו חלב אחר (אך למעשה נקט להחמיר בזה, ורק בדיעבד סמך על המתירים).

◀ **רבנו ירוחם, מרדכי (בשם אבי העזרי) ותרומה:** גם לדעת הרמב"ם החלב שבקיבה הופך לבשרי אחרי שהיה או מליחה עם הקיבה, ואסור להעמיד בעזרתו חלב אחר.

Ⓢ **שו"ע:** חלב שבתוך הקיבה שנמלח או שעמד בה יום אחד - אסור להעמיד בו⁸⁴ (ובדיעבד ש"ע מתיר. ש"ך).

Ⓢ **רמ"א:** לכתחילה אין להשהות חלב בקיבה או למלוח אותם יחד, ובדיעבד אם עבר והשהה או מלח והעמיד בעזרתו חלב אחר - כשהחלב בקיבה היה צלול הכל נאסר (אלא אם כן היה שישים כנגדו), וכשהחלב בקיבה קרוש הוא לא אוסר שום דבר (כי חלב קרוש לא מקבל טעם בכלל. ש"ך⁸⁵).

♦ דבר המעמיד בבשר בחלב (דרכי משה וש"ך)

לכאורה לא ברור מדוע חלב שהיה בקיבה ונמלח עם הקיבה עצמה מתבטל בשישים - הרי הוא דבר המעמיד, ודבר המעמיד לא מתבטל אפילו באלף (או"ח תמב, ט, לעניין ביעור חמץ בפסח)?

◀ **ב"י וש"ך:** בבשר בחלב דבר המעמיד מתבטל בשישים, מכיוון שבב"ח דווקא דרך בישול אסרה תורה.

◀ **דרכי משה:** גם בבשר בחלב דבר המעמיד אסור, אך מסתמא העמיד את החלב גם בעזרת איסור (חלב צלול שנאסר מחמת הקיבה) וגם בעזרת היתר (חלב שכבר נקשר ושוב אינו נאסר), ולכן אינו נחשב דבר המעמיד כי זהו זה גורם.

♦ חלב צלול שנקרש (רמ"א וש"ך)

הפוסקים נחלקו כיצד יש להגדיר חלב שהיה צלול בשעת השחיטה אך לאחר זמן הוא קרש:

◀ **רשב"א (בב"י):** נחשב צלול (וממילא לדעת ר"ת יש עליו שם חלב).

Ⓢ כך פסק ב"ח⁸⁷.

הערות

⁸⁴ **שיעור המליחה.** שיעור זמן השהייה הוא 24 שעות, כי זה שיעור הזמן כדי להחשיב כבוש כמבושל. במליחה צריך שיהיה מלוח עד שאינו נאכל מחמת מלחו, ושיעור זמן המליחה הוא שיששה בשיעור זמן שיתן סיר על האש והוא יתחיל לרתוח (ש"ך עפ"י סימן סט, ית. צא, ה).

אמנם נוהגים להחמיר במליחה גם בכמות פחותה של מלח ושל זמן, אך בדיעבד יש להתיר (ש"ך), אך אם בישלו את הגבינות אחר כך אפשר שאין להקל (פמ"ג, בפת"ש).

⁸⁵ **נ"ט בר נ"ט בחלב קרוש.** הלבוש כתב שהסיבה שמותר לכתחילה בחלב קרוש ששהה בקיבה, קיבל ממנה טעם ולאחר מכן העמידו בעזרתו חלב אחר - היא בגלל שהיו נ"ט בר נ"ט. **הש"ך** דחה את דבריו מכיוון שהטעם השני כאן הוא טעם איסור, ולכן אינו נחשב נ"ט בר נ"ט ואין להתיר מטעם זה.

⁸⁶ **חלב קרוש שבלע טעם מחלב ושהה עם בשר.** הפמ"ג הסתפק מה הדין כשחלב קרוש בלע טעם מחלב גמור ולאחר מכן שהה או נמלח עם בשר - האם רק הטעם המקורי הפך לפרש, או שכל טעם שנבלע בו הופך לפרש וממילא עדיין מותר להעמיד בו (פת"ש).

⁸⁷ **הב"ח** נימק שנוקטים להחמיר באיסור תורה. הש"ך תמה עליו איזה איסור תורה שייך כאן, הרי לא בישל את הקיבה עם החלב שבתוכה וממילא לא שייך איסור תורה. **הש"ך** הציע שכוונת הב"ח דווקא לחלב בתוך קיבת כשרה

◀ **מרדכי (בב"י):** נחשב קרוש (וממילא לדעת ר"ת נחשב פרש בעלמא).

Ⓢ **רמ"א:** במקום הפסד יש להקל.

❖ **עור קיבה שעבר ייבוש (ב"י, רמ"א, ש"ך, פת"ש ושו"ת רעק"א)**

שיבולי הלקט וב"י: עור קיבה שמולחים ומייבשים, ולאחר מכן ממלאים בו חלב כדי להעמיד אותו - מותר, מכיוון שהעור התייבש כעץ ואין בו שום לחלוחית בשר.

Ⓢ כך פסק רמ"א.

Ⓛ האם מותר לכתחילה להעמיד חלב בעור קיבה שהתייבש:

◀ **ש"ך:** למרות שהקיבה התייבשה ואין בה לחלוחית, לכתחילה אין להעמיד בה חלב.

◀ **רעק"א:** אם יש שישים בחלב כנגד הקיבה (כך שהדיון רק מצד ביטול איסור לכתחילה) - מותר לכתחילה⁸⁸.

Ⓛ גם **החת"ס** כתב שאין לסמוך על כך שהקיבה יבשה לבד, מכיוון שלא יודעים היא יבשה מספיק ובנוסף אם הקיבה שוב מתרככת היא נחשבת בשר. למעשה הוא היקל רק בצירוף מספר תנאים:

א. יש שישים בחלב כנגד עור הקיבה.

ב. יחד עם עור הקיבה יש גם מיצי קיבה, גם ששייך פה "זה וזה גורם".

ג. כשלא יגיע לידי כבישה (ולכן כשרוצה להשהות לזמן ארוך - בסוף כל יום צריך להסיר את הקיבה מהחלב למשך שעה).

ד. רק בהפסד מרובה.

❖ **בשר שעבר ייבוש (ש"ך ופת"ש)**

כאמור, רמ"א פסק שאם עור הקיבה עבר ייבוש ואין בו לחלוחית בשר - הוא כבר לא נחשב בשרי ומותר להעמיד בו חלב, וש"ך הוסיף שכך הדין גם במעיים. האחרונים נחלקו האם דין זה בכל סוגי הבשר:

◀ **פמ"ג:** דווקא בעור קיבה מיובש בטל שם בשר, ובבשר רגיל אפילו כשהוא מיובש יש עליו שם בשר, ואפילו בעור קיבה - אם הוא נשרה במים חוזר להיחשב בשר.

◀ **תפארת צבי ולחם הפנים:** בכל בשר מיובש בטל ממנו שם בשר, ואפילו אם נשרה במים אינו חוזר.

◀ **נודע ביהודה:** דווקא בדין בשר בחלב בשר שהתייבש כבר לא נחשב בשר, בשאר איסורים לא בטל ממנו שם האיסור.

הערות

שינקה מטרפה, אך העיר שמשמע מלשון הב"ח שהחמיר בכל מקרה. הש"ך עצמו סובר להקל אפילו בחלב של כשרה שינקה מטרפה, והוסיף שאולי גם הרשב"א לא התכוון להחמיר כאן כלל אלא שכתב כך אנג אורחא.

⁸⁸ בשו"ת רעק"א (סי' רז) ביאר את טעם הדין: כשיש שישים בתערובת של בשר בחלב לא שייך לדבר על ביטול איסור כי כל אחד לבדו הוא היתר גמור, וגם לאחר שהתערבו אין כאן איסור בגלל הביטול בשישים. ממילא, אין כאן ביטול איסור ומותר לכתחילה.

סעיף יא | שימוש בעור קיבה להעמיד חלב

המשנה בחולין (קטז, א) אומרת שבמידה והשתמש בעור של קיבה כדי להעמיד חלב - אם עור הקיבה נותן טעם בחלב, החלב נאסר. הראשונים ביארו שכוונת המשנה לחדש שדווקא בבשר בחלב אם העור לא נותן טעם מותר, אך בשאר איסורים - דבר המעמיד אוסר אפילו כשהוא לא נותן טעם.

טעם החילוק הוא שבבשר בחלב התורה אסרה דווקא מעבר של טעם ("דרך בישול אסרה תורה". חולין קח, א), ובשאר איסורים לא, ולכן בשאר האיסורים כל שהאיסור מעמיד - נחשב כאילו הוא נמצא ממש, ולמרות שלא נתן טעם אסור (רשב"א ורמב"ם).

הר"ן הביא סברא נוספת בשם ה"ר יוסף הלוי: בבשר בחלב כל אחד הוא היתר בפני עצמו, וכדי שיווצר כאן איסור צריך שיעבור טעם, וכל עוד לא עבר טעם - גם דבר המעמיד לא אוסר כי אין כאן איסור. בשאר איסורים כבר יש כאן איסור, ולכן גם בלי שיעבור טעם דבר המעמיד אוסר מיד.

עם זאת, רבנו ירוחם לא חילק ואסר דבר המעמיד גם בבשר בחלב, אפילו כשאין בו נתינת טעם. ולצד השני, האחרונים למדו בדעת רש"י שאפילו כשמעמיד בעור נבלה מתבטל בשישים. בנוסף, הרמב"ם הדגיש שלכתחילה אסור להעמיד באיסור גם בבשר בחלב שאינו נותן טעם, אלא שאם העמיד אינו נאסר.

◀ **רש"י:** בכל האיסורים, בין בשר בחלב ובין בשאר האיסורים - גם דבר המעמיד בטל בשישים⁸⁹.

Ⓢ כך פסק מהרש"ל.

◀ **רמב"ם, רשב"ם ור"ן:** אם עבר והעמיד בעור קיבה של בהמה שנשחטה כראוי (והאיסור רק מצד בשר בחלב) - מותר, כל עוד עור הקיבה לא נותן טעם⁹⁰. אם העמיד בעור קיבה של נבלה או טרפה (איסור בפני עצמו) - אסור אפילו כשאינו נותן טעם.

Ⓢ כך פסקו שו"ע, רמ"א ושו"ך.

◀ **רבנו ירוחם:** בכל האיסורים כולל בשר בחלב, כל עוד האיסור מעמיד - אסור.

❖ זה וזה גורם (רמ"א)

מרדכי ורמ"א: גם כשמעמיד באמצעות איסור גמור, אם בנוסף לאיסור מעמיד גם בעזרת היתר - נחשב זה וזה גורם, ואם יש שישים בהיתר לעומת האיסור מותר.

Ⓢ **ש"ך וט"ז:** דווקא כשהאיסור לא יכול להעמיד לבד, ואם הוא יכול להעמיד לבד - ההיתר שנוסף לא מועיל.

הערות

⁸⁹ בדגול מרבבה הציע שרש"י סובר כן דווקא בדבר המעמיד במליחה, ובבישול גם הוא מסכים שדבר המעמיד לא מתבטל בשישים.

⁹⁰ **בדיקת הטעם בחלב שהועמד.** לדעת שו"ע ניתן לבדוק זאת באמצעות טעימה של גוי, ולמנהג האשכנזים אין לסמוך על טעימה ודבר זה נקבע לפי ביטול בשישים בלבד (ש"ך, עפ"י סימן צח, א).

סימן פח | הרחקות באכילה משותפת

סעיף א | לא להעלות על שולחן אחד

המשנה בחולין (קג, ב) אומרת שאסור להעלות את כל סוגי הבשר על שולחן אחד עם גבינה, חוץ מבשר דגים וחגבים שמוותר.

במשנה הבאה (קד, ב) מבואר שהכוונה דווקא לשולחן שאוכלים עליו, אך בשולחן שעליו מסדרים את האוכל מותר להניח בשר וגבינה אחד ליד השני.

טור ושו"ע: אסור להעלות על שולחן אחד בשר וגבינה. דווקא בשולחן שאוכלים עליו, ובשולחן שעליו מסדרים את המאכלים מותר.

א. העלאת איסורים אחרים על השולחן. דברים שלעולם אסור לאכול מותר להעלות על השולחן, כי אין חשש שאדם יבוא לאכול מהם. האיסור הוא במה שיש חשש שיטעה ויבוא לאכול, ולכן אסור לאכול לחם של איסור מכיוון שאנשים רגילים לאכול לחם, וכן בפסח אסור לאכול עם גוי שאוכל חמץ בשולחן אחד, כי יש חשש שיפול פירור לתוך האוכל (ש"ך עפ"י ר"ן וראשונים נוספים).

ב. מדוע גזרו על העלאת בשר וגבינה יחד. אמנם אפילו אם יאכל בשר יחד הגבינה אין בזה איסור תורה כי רק דרך בישול אסרה תורה - אך הגמרא אומרת שאסרו גם בזה, גזרה שמא יאכל אותם יחד כשהם רותחים בכלי ראשון (ט"ז).

ג. נר חלבי בארוחה בשרית. מאותה סיבה אין להדליק נר בחמאה בזמן שאוכל בשר, שמא תטפטף חמאה לתוך הבשר. האחרונים נחלקו האם גם בנר של שומן אסור מאותה סיבה או שבשומן פחות שכיח שהוא יטפטף. בחלב לא הוצרכו לאסור כי כולם רגילים להיזהר בזה (פת"ש).

סעיף ב | באיזה אופן מותר להעלות

המשנה שם (קז, ב) אומרת שמוותר לשני אורחים שונים שנקלעו לאותה אכסנייה לאכול על אותו שולחן למרות שאחד אוכל בשר והשני חלב, מכיוון שכל אחד אוכל את שלו ואין חשש שיבואו לאכול אחד מהשני.

הגמרא שם שואלת האם לשני אחים שמקפידים שלא לאכול אחד משל השני מותר לאכול בשר וחלב על אותו שולחן, ומשיבה שלאחים באופן עקרוני אסור, ולכן גם במקרה יוצא דופן שכזה לא התירו.

טור ושו"ע: לשני אנשים המכירים זה את זה אסור לאכול על אותו השולחן כשאחד אוכל בשר והשני חלב. לאנשים זרים מותר לאכול על אותו שולחן.

↪ הפוסקים נחלקו מה הדין באנשים המכירים זה את זה אך מקפידים שלא לאכול אחד משל השני:

◀ **טור, שו"ע, ש"ך וט"ז:** כל שמכירים זה את זה - אסור לאכול בלי היכר, גם אם מקפידים (אמנם הגמרא דיברה על אחים, אבל הכוונה לכל האנשים שמכירים אחד את השני).

◀ **מהרש"ל:** גם אם מקפידים שלא לאכול זה משל זה - רק לאחים אסור לאכול על אותו השולחן, ושאר מכירים מותר.

❖ **כשעושים היכר ביניהם (ב"י באו"ח קעג, דרכי משה כאן, ש"ך, ט"ז ושירת הים)**

בברייתא שם מובא שאסרו להעלות בשר וגבינה על שולחן אחד דווקא באופן של כעין תפיסה אחת, דהיינו שמכירים זה את זה ואוכלים בסמוך. מתוך כך כתבו תוס' ורא"ש שאם הניחו דבר כלשהו שיפסיק בין האדם שאוכל בשר לאדם שאוכל גבינה - לא נחשב "תפיסה אחת", ומותר⁹¹.

טור ושו"ע: גם אנשים המכירים זה את זה, אם עושים היכר כגון שכל אחד אוכל על מפה משלו או שמניחים דבר ביניהם כדי להזכיר - מותר.

↳ סוגי היכרים שמועילים:

א. כל אחד אוכל על מפה משלו (טור ושו"ע), וכן כשאחד אוכל על השולחן והשני על מפה (ילקו"י).

ב. כשמניחים ביניהם פת לחם (טור ושו"ע), אך דווקא אם לא אוכלים מהלחם ואם אוכלים ממנו הוא לא היכר (או"ה, הנהגות אשרי ורמ"א).

ג. קנקן שלא רגיל להיות על השולחן למרות ששותים ממנו (ב"י באו"ח, רמ"א וש"ך), אך יש חולקים ומחמירים (ב"ח). [היום שרגילים להניח בקבוקים על השולחן - לכר"ע אינם נחשבים היכר. ילקו"י].

ד. כשמניחים ביניהם מנורה או חפץ אחר שהוא גבוה קצת (או"ה ורמ"א. ולכן צלחת, טבעת או מפתח לא מועילים. בדי השולחן וילקו"י), ודווקא כשלא רגילים להניח אותו על השולחן (ש"ך וט"ז).

❖ **דינים נוספים בהיכר (באר היטב, פת"ש, פניני הלכה (כשרות כה, ג) שירת הים)**

א. אדם האוכל לבדו. גם אדם שאוכל לבדו בשר צריך לעשות היכר אם מונחת על השולחן גבינה (או להפך), כדי שלא ישכח ויבוא לאכול (בית הלל, בבאר היטב), אך יש הסוברים שאפילו היכר לא מועיל מכיוון שאין מי שיזכיר לו (בדי השולחן). דעה אמצעית נוקטת שבאדם האוכל לבדו היכר מועיל רק אם גם מעמיד שומר להזכיר שלא יטעה (ילקו"י וספר הכשרות).

ב. כשיושבים רחוק זה מזה. אם יושבים רחוק כך שאם אחד יפשוט את ידו הוא לא יגיע לאוכל של השני - אין צורך בהיכר (מהרש"ל, בפת"ש. קיצור שולחן ערוך וילקו"י).

ג. הנודרים הנאה זה מזה. שניים שנדרו הנאה זה מזה יכולים לאכול מבלי היכר, מכיוון שמסתמא שונאים אחד את השני ולא יבואו לאכול זה משל זה (רא"ש, בפת"ש. ילקו"י).

ד. מספר אנשים האוכלים יחד. יש אומרים שאם מספר אנשים אוכלים יחד - אין צורך בהיכר (משאת בנימין, בפת"ש), אך יש חולקים ומצריכים היכר גם אז (ילקו"י).

ה. לשבת ליד אדם האוכל גבינה. אדם שנמצא בתוך שש שעות לאכילת בשר לא ישב ליד אדם האוכל גבינה (בית יעקב, בבאר היטב), ויש שלא נזהרו בזה (פמ"ג). האחרונים פסקו להקל (ילקו"י, ספר הכשרות, פניני הלכה ואור ההלכה).

ו. שומר במקום היכר. יש הסוברים שלא מועיל להעמיד שומר במקום היכר (גן המלך, ברעק"א. ילקו"י), ויש הסוברים שאם מעמיד שומר שלא אוכל בעצמו - מועיל (ספר הכשרות).

הערות

⁹¹ הוצאה אחת. הב"י באו"ח מביא מדברי התוס' והרא"ש שיש שפירשו ש"תפיסה אחת" פירושו "הוצאה אחת" - חשבון כלכלי משותף, וכל עוד החשבון משותף גם היכר לא מועיל, כי חשש שאחד יבוא לאכול משל השני גדול. אמנם אצלנו הטור הביא את שני הפירושים, אך שם הביא רק את ההסבר הראשון והב"י שם למד שכך הוא פוסק, והוסיף שגם העולם נוהגים לפי ההסבר הראשון ואוכלים בשר וגבינה על שולחן אחד באמצעות היכר, וכך הלכה.

ז. מיקום ההיכר. צריך להניח את ההיכר ביניהם, באמצע, ולא מועיל להניח בצד השולחן (ילקו"י).
ח. בשר שלא מוכן לאכילה. מותר לאכול גבינה כשמונח על השולחן בשר חי, כי אין חשש שיבוא לאכול ממנו (בדי השולחן ואור ההלכה). אם הבשר מוכן לאכילה אלא שהוא נמצא בתוך קופסה - אסור, אלא אם כן הוצאת הבשר כרוכה בטורח רב (פניני הלכה).
ט. עיסוק במאכלי חלב. מותר לאדם שאכל בשר להתעסק במאכלי חלב, ולא חוששים שיאכל מהם (כנפי יונה ותשובה מאהבה, הובאו באור ההלכה).
י. דגים ובשר על שולחן אחד. אמנם אסור לאכול דגים עם בשר יחד מפני הסכנה, אך מותר לאכול על שולחן אחד, מכיוון שאנשים נזהרים בדבר האסור משום סכנה (יביע אומר, באור ההלכה).

❖ **מלחיות נפרדות** (רמ"א ושירת הים)

רמ"א, מהרש"ל וילקוט יוסף: נוהגים לייחד מלחיות נפרדות לבשרי ולחלבי (מלחיות פתוחות), מכיוון שלפעמים טובלים במלח ושאריות נשארות בתוך המלח.

↪ האחרונים נחלקו האם גם במלחיות סגורות צריך לייחד מלחיות נפרדות:

◀ **ספר הכשרות:** צריך לייחד מלחיות נפרדות לבשר ולחלב גם במלחיות סגורות.

◀ **בדי השולחן וקיצור שולחן ערוך:** המנהג להפריד וכך נוהגים המדקדקים.

◀ **ילקוט יוסף:** אין צורך להשתמש במלחיות נפרדות כשהמלחיה סגורה.

❖ **שתייה מכלי אחד.** יש להיזהר שלא לשתות מכלי אחד גם עם חלב וגם עם בשר, מכיוון שחתיכות מהמאכל נדבקות בכלי. מאותה סיבה גם אין לאכול מאותו לחם עם חלבי ועם בשרי (אור זרוע, הגהות אשרי, או"ה ורמ"א). כך הדין אפילו כשאוכלים במקומות שונים ואנשים שאינם מכירים זה את זה (ש"ך).

סימן פט | המתנה בין אכילת בשר לחלב

סעיף א | המתנה אחרי אכילת בשר

בברייתא בחולין (קד, ב) בית שמאי סוברים שמספיק לקנח (את הפה/ידיים) ובית הלל סוברים שצריך להדיח, הגמרא מבארת שהם לא נחלקו וצריך גם לקנח וגם להדיח. הפוסקים נחלקו האם הברייתא עוסקת באכילת בשר אחרי גבינה או באכילת גבינה אחרי בשר. בהמשך (קה, א) רב חסדא אומר שאדם שאכל בשר לא יאכל גבינה, ואדם שאכל גבינה יכול לאכול בשר. לאחר מכן מר עוקבא אומר שבעניין זה הוא כחומץ בן יין לעומת אביו, כי אבא שלו לא היה אוכל גבינה ביום שאכל בשר, ואילו הוא לא אוכל בסעודה אחת, ובסעודה הבאה כבר אוכל.

מתוך הברייתא והגמרא, הפוסקים נחלקו מה צריך לעשות כדי לאכול גבינה אחרי בשר:

◀ **בה"ג ור"ת:** יכול להדיח את פיו ולנקות את הידיים ולאכול מיד אן להמתין עד לסעודה הבאה⁹².

◀ **תוס' וראבי"ה:** יכול לאכול גבינה מיד לאחר ברכת המזון על הארוחה שאכל בה בשר.

◀ **איסור והיתר הארוך והגהות שערי דורא:** נהגו להמתין שעה אחרי ברכת המזון.

Ⓢ **רמ"א:** כך המנהג, אך המדקדקים ממתינים שש שעות וכך ראוי לעשות.

◀ **מנהג רש"י** (מובא בא"ח לרבנו ירוחם): יש להמתין שלוש שעות בין אכילת הבשר לאכילת חלב.

◀ **ר"ח, רי"ף, רמב"ם, רא"ש, רשב"א ועוד:** יש להמתין מסעודה לסעודה, וכתב הרמב"ם שהוא כשיעור שש שעות.

Ⓢ כך פסקו **שו"ע, מהרש"ל, ש"ך וט"ז**.

❖ המתנה אחרי אכילת עוף או חיה (ב"י ושירת הים)

בחולין שם (קד, ב) חמיו של רבי אבא אומר שמותר לאכול באופן חופשי עוף וגבינה, בלי הדחה וקינוח של הפה והידיים. הראשונים נחלקו האם ההיתר הוא דווקא כשקודם אוכל את הגבינה ורק אז את העוף, או אפילו במקרה הפוך. כמו כן, נחלקו האם יש הבדל בין חיה ועוף. מתוך כך, נחלקו כמה זמן צריך להמתין אחרי אכילת עוף או חיה:

◀ **רש"י, ר"י ורמב"ן:** מותר לאכול גבינה אחרי עוף או חיה גם בלי להמתין ולקנח את הפה, כי בשר עוף וחיה בחלב אסורים מדרבנן בלבד (הגמרא דיברה גם על אכילת בשר אחרי חלב).

◀ **ר"ת:** יש חילוק בין עוף לחיה: אחרי עוף יכול לאכול גבינה מיד, כי אינו נתקע בשיניים. אחרי חיה צריך להמתין כמו אחרי בהמה.

◀ **רמב"ם ורשב"א:** צריך להמתין אחרי אכילת עוף או חיה כמו שממתינים אחרי בשר בהמה (הגמרא דיברה כשאוכל קודם את הגבינה).

Ⓢ כך פסק **שו"ע**.

הערות

⁹² לשיטה זו, מר עוקבא שהמתין בדווקא ולא הדיח את פיו ואכל מיד - עשה זאת כחומרא ולא מעיקר הדין.

❖ **המתנת רוב שש שעות (שירת הים ועוד)**

הרמב"ם כתב שיש להמתין "כמו שש שעות" ומהלשון משמע שאין צורך להקפיד על שש שעות בדיוק, אך ניתן להבין שכוונתו שאמנם צריך להקפיד על שש שעות, אלא שאם לא בטוח כמה זמן עבר ניתן להקל. הפוסקים נחלקו בכך:

◀ **פר"ח ומנחת יעקב:** כשאכל בשר בארוחת הצהריים יכול לאכול חלב בארוחת הערב, גם אם לא עברו שש שעות (ובימות החורף הקצרים אפילו אם עברו רק ארבע), מכיוון שאלו סעודות שונות והרמב"ם כתב "כמו שש".

Ⓢ **הרב אלישיב** (ישא יוסף, אר"ח ב, קכא) ו**דברי יציב** (ליקוטים והשמטות, סט): ניתן להקל מחמש וחצי שעות, מתוך דיוק לשון הרמב"ם.

◀ **כנסת הגדולה, פרח שושן ועוד:** צריך להמתין בדיוק שש שעות, ואין חילוק בין חורף לקיץ.

Ⓢ כך פסקו **הרב בן ציון אבא שאול** (אור לציון ח"ה, כתי"י), **בדי השולחן** ועוד.

Ⓢ **הרב עובדיה** (יביע אומר י"ד, ח"א, ד), **ילקוט יוסף וספר הכשרות:** לכתחילה יש להחמיר שצריך שש שלמות, אך במקום הצורך ניתן להקל.

❖ **טעם ההמתנה בין בשר לחלב (ב"י באו"ה, ש"ך, ט"ז, פת"ש ושירת הים)**

בגמרא שם (קה, א) רב אחא שאל את רב חסדא האם בשר בין השיניים מעכב, והשיב לו שהפסוק אומר "הבשר עודנו בין שיניהם" ונלמד מכך שיש עליו שם בשר. הראשונים נחלקו האם הבשר בין השיניים הוא סיבת ההמתנה, או שאמנם הוא מעכב אך לא הצריכו להמתין בגללו ויש טעם אחר:

◀ **רמב"ם:** הצורך בהמתנה הוא בגלל בשר שנתקע בין השיניים (לשיטתו הלועס בשר לתינוק צריך להמתין שש שעות, גם אם הבשר לא הוציא טעם שומן).

◀ **רש"י:** הצורך בהמתנה הוא בגלל השומן של הבשר שנדבק בפה וממשיך להוציא טעם גם לאחר האכילה (לשיטתו צריך להוציא בשר התקוע בין השיניים אפילו אם עבר זמן ההמתנה).

Ⓢ **שו"ע, ט"ז ועוד:** יש להחמיר כשתי הדעות. הלועס בשר לתינוק צריך להמתין, וצריך להוציא בשר מבין השיניים גם אם עברו זמן ההמתנה⁹³.

❖ **מקרים מיוחדים (תוספות ההלכה בסוף שו"ע המבואר (הוצאת עוז והדר), פניני הלכה ושירת הים)**

א. מצא בשר בין השיניים אחרי זמן ההמתנה. אמנם לא צריך להמתין מחדש, אך עליו להדיח את פיו לפני שאוכל גבינה (ר"ן, רמ"א, ילקו"י וספר הכשרות).

ב. אדם שבירך על מאכל חלבי בתוך זמן ההמתנה. האחרונים נחלקו האם בכל מקרה יטעם מעט כדי שברכתו לא תהיה לבטלה (כף החיים והרב עובדיה), או שרק במידה וחלפה לפחות שעה יטעם (ספר הכשרות), ויש אומרים שלא יטעם כלל (ברכת ה').

ג. האוכל בטעות חלב בתוך זמן ההמתנה. הפוסקים נחלקו האם אדם שבטעות התחיל לאכול חלבי בתוך זמן ההמתנה יכול להמשיך באכילתו ואינו צריך כפרה, כי זה רק גדר וסייג (כף החיים

הערות

⁹³ לכאורה במקרה שלעס לתינוק שומן שלא משאיר שאריות - מותר לאכול גבינה כי אין סיבה לגזור (פת"ש בדעת הש"ך), אך למעשה הפוסקים הצריכו להמתין גם אז, כדי שלא לפרוץ גדר (פמ"ג ופת"ש, וכך כתב הילקו"י).

עפ"י דעת קדושים), או שעליו להפסיק מיד ולקבל דרך תשובה על כך שעבר על ההלכה (ילקו"י וספר הכשרות).

ד. הטועם בשר בלשונו. אדם שטעם בשר בלשונו ופלט מיד מבלי ללעוס או לבלוע - אינו צריך להמתין (ילקו"י). עם זאת, צריך לקנח ולהדיח את פיו לפני שאוכל גבינה (קיצוש"ע וספר הכשרות).

ה. תרופה בשרית. אחרי בליעת כדורים הכוללים תרופה בשרית אין צורך להמתין כלל (אגרות משה וילקו"י), אך אין לבלוע כדורים כאלה עם חלב ממש (ספר הכשרות).

ו. פלטה או מתקן ליישור שיניים. אדם שיש לו בפה פלטה, מתקן ליישור שיניים או שיניים תותבות - אינו צריך לחשוש שנשאר שם בשר ולאחר זמן ההמתנה מותר באכילת חלב (משנה הלכות וספר הכשרות).

ז. חולה הזקוק לחלב. האחרונים כתבו שחולה הזקוק לחלב עבור רפואתו יכול להמתין שעה אחת בלבד ובצירוף ברכה אחרונה על אכילת הבשר (חכמת אדם, החפץ חיים בספרו נדחי ישראל, בן איש חי וערוך השולחן).

ח. מעוברת, יולדת ומניקה. הפוסקים כתבו שבמקום הצורך יכולה להקל ולהסתפק בהמתנת שעה בלבד (שו"ת שלמת חיים, ילקו"י וספר הכשרות), ויש שהקלו במקום הצורך למניקה שזקוקה לשתות חלב אפילו בפחות משעה (שו"ת פאת שדך).

ט. ילדים. הראשונים כבר כתבו שילדים לא צריכים להמתין את משך ההמתנה המלא (מאירי ותורת הדשן). עד גיל שלוש מוסכם שיכולים לאכול חלבי מיד אחרי בשרי מבלי להמתין כלל, בתנאי שאין להם שאריות בשר בפה. הפוסקים דנו כמה בדיוק צריך להקפיד לאחר מכן, ונאמרו בזה שיעורים שונים.

(הרב עובדיה כתב שצריכים להקפיד להמתין לכל הפחות שעה, ושנה לפני בר המצווה להתחיל לשמור את שיעור הזמן המלא. יש שכתבו שעד גיל תשע מספיק לשמור שעה ומגיל תשע מספיק לשמור כפי רגילות הזמן שיש בין הארוחות של הילד (שבט הלו, חוט השני ועוד). יש שכתבו שמגיל שלוש צריך להמתין שעה, מגיל חמש שלוש שעות ומגיל עשר שש שעות (ספר הכשרות ופניני הלכה)).

סעיף ב | המתנה אחרי אכילת גבינה קשה

בחולין (קה, א) רבי יוחנן אמר שאין צורך לשהות כלל בין אכילת גבינה לאכילת בשר. כפי שכבר הוזכר, הגמרא מספרת (קד, ב) שחמיו של רבי אבא התיר לאכול באופן חופשי עוף וגבינה, אפילו בלי הדחה וקינוח. רב יצחק הגיע לבית רב אשי ואכל גבינה ולאחריה בשר מבלי שהדיח את ידיו.

שאלו אותו מדוע - הרי ההיתר הוא דווקא בעוף אך בבשר צריך לנקות את הידיים? והוא השיב שדווקא בלילה כשלא רואים האם הידיים נקיות צריך להדיח אותם, ואילו ביום אפשר להסתכל ואם הן לא מלוכלכות אין צורך להדיח.

בנוגע להדחה הנדרשת בין גבינה לבשר, בברייתא בית שמאי אומרים שצריך לקנח ובית הלל אומרים שצריך להדיח, ולאחר דיון הגמרא מגיעה למסקנה שאין ביניהם מחלוקת.

הראשונים נחלקו מה זה קינוח והדחה והאם צריך את שניהם:

לדעת רש"י הכוונה שצריך להדיח ולקנח את הפה, לדעת רמב"ם ור"ן הכוונה לקינוח והדחה של הידיים. הרשב"א סובר שגם קינוח וגם הדחה זה בפה אלא שלמעשה מספיק או קינוח הפה או הדחת הפה.

השו"ע הכריע כדעת רש"י: הדחה והקינוח הם בפה, וצריך את שניהם בין אכילת גבינה לאכילת בשר.

למעשה, הפוסקים נחלקו באיזה אופן מותר לאכול בשר אחרי שאוכל גבינה:

- ◀ **רמב"ם, ר"ן, בה"ג ור"ת:** מותר לאכול בשר אחרי גבינה ומספיק שיטול ידיים בין לבין⁹⁴.
  - ◀ **רשב"א:** כדי לאכול גבינה מיד אחרי בשר צריך לקנח אן להדיח את הפה, ובנוסף ליטול ידיים.
  - ◀ **תוס' ורא"ש:** צריך לקנח ולהדיח את הפה, ובנוסף לבדוק שהידיים נקיות⁹⁵.
- ☞ כך פסק שו"ע.

- ◀ **זוהר:** אין לאכול בשר אחרי גבינה בשעה אחת או בסעודה אחת.
- ◀ **איסור והיתר הארוך:** מידת חסידות שלא לאכול בשר אחרי גבינה קשה באותה סעודה.
- ◀ **מהר"ם:** החמיר על עצמו שלא לאכול בשר אחר גבינה כמו שמחמירים בגבינה אחרי בשר (דווקא בבשר בהמה וחיה, ולא בבשר עוף).
- ☞ **רמ"א** (כאן ובאו"ח תצד, ג): נהגו להחמיר באכילת בשר אחרי גבינה קשה כמו שמחמירים באכילת גבינה אחרי בשר. בגבינה רגילה אין להחמיר (והוסיף שיש המקלים בגבינה קשה ואין למחות, אך טוב להחמיר).
- ◀ **משנ"ב:** כשאינו אוכל גבינה קשה גם אינו צריך להפסיק בברכת המזון, אלא מספיק לקנח ולהדיח את פיו.
- ☞ **קיצוש"ע⁹⁶, תשובות והנהגות וספר הכשרות:** נהגו להמתין שיעור של כחצי שעה (יש הנוהגים שעה, ויש הנוהגים בעוף להקל אפילו בפחות מחצי שעה).

❖ **עוף וחיה אחרי גבינה (ב"י, שו"ע ושירת הים)**

- ◀ **ר"ן, רא"ש ורשב"א:** מותר לאכול עוף מיד אחרי גבינה, והוא הדין לחיה ששניהם מדרבנן (עפ"י דברי חמיו של רבי אבא, ונקט דווקא עוף כי שכיח יותר. **רא"ש**).
- ◀ **רמב"ם:** דווקא עוף מותר לאכול מיד אחרי גבינה, אך חיה לא (אולי מכיוון שבשר חיה דומה לבשר בהמה. **ב"י**).
- ☞ כך פסק שו"ע (בקיבוש"ע אם רואה גבינה בידיו או בין השיניים - יוציא אותה לפני אכילת עוף)⁹⁷.

❖ **צורת ניקיון הפה והידיים (טור, שו"ע, ש"ך, פת"ש ופמ"ג)**

הגמרא שם (קה, א) דנה במה מקנחים את הפה, ולאחר דיון אומרת שלהלכה מקנחים את הפה בכל דבר, מחוץ מקמח, תמרים וירקות. הטור הסביר שאלו שלושה דברים שנדבקים לחניכיים ולא מקנחים יפה.

הערות

⁹⁴ הרמב"ם והר"ן סוברים כך כי זאת מסקנת בית הלל ובית שמאי לדעתם, ואילו בה"ג ור"ת פסקו כך מכיוון שהבינו שמחלוקת בית שמאי ובית הלל היא באכילת גבינה אחרי בשר, וממילא אין מקור להצריך קינוח והדחה במקרה שלנו (אלא רק מדברי רב יצחק).

⁹⁵ את הצורך שהידיים יהיו נקיות למדו מדברי רב יצחק.

⁹⁶ לרב אהרן פפויפר.

⁹⁷ **בספר הכשרות** כתב שגם לפני אכילת עוף נכון להחמיר ולעשות קינוח והדחה, והוסיף שכך נהוג היום.

טור ושו"ע: הקינוח של הפה הוא באמצעות פת או שאר דברים, חוץ מאשר קמח, תמרים וירקות. לאחר הקינוח מדיח את פיו במים או בשאר משקים. יש לעיין בידיים ולראות שהן נקיות כראוי, ובלילה שאינו רואה טוב צריך לרחוץ אותם.

א. סדר הניקוי. יכול להקדים איזה שירצה: לקנח ואז להדיח או להדיח ואז לקנח (הנהגות מיימוניות, ב"י ושו"ך).

ב. סוגים שונים של קמח. כל סוגי הקמח לא מועילים, ואמנם הטור כתב שדווקא קמח שעורים לא מועיל אך זוהי טעות סופר (שו"ך עפ"י הראשונים).

ג. סוגים שונים של פירות. אמנם יש הסוברים שכל סוגי הפירות לא מתאימים לקינוח, אך למעשה דווקא תמרים לא מתאימים ובשאר פירות אפשר לקנח (כנסת הגדולה, בפת"ש).

ד. בליעת המאכל שקינח בו. האחרונים נחלקו האם צריך דווקא לבלוע את המאכל שמקנח בו (פרי תואר, בפת"ש), או שאין צורך לבלוע כי העניין הוא בלעיסה בלבד (פמ"ג).

❖ רחיצת הידיים (ב"י באו"ח, ש"ך, באר היטב, פת"ש ושירת הים)

כפי שהוזכר בתחילת הסעיף, רב יצחק לא ניקה את ידיו בין אכילת גבינה לבשר, והסביר שדווקא בלילה צריך לשטוף את הידיים ואילו ביום שניתן לעיין ולראות שהם לא מלוכלכות - אין צורך לשטוף דווקא. הראשונים נחלקו כיצד נפסק למעשה:

◀ **רא"ש, מרדכי ור"ן:** יש לעיין היטב בידיים, ורק בלילה שלא יכול לבדוק צריך לשטוף את הידיים.

☞ כך פסק שו"ע.

◀ **סמ"ג:** גם ביום צריך לשטוף את הידיים, מכיוון שלפעמים נדבק לידיים שומן של הגבינה.

☞ כך פסקו לבוש ושו"ך.

א. באיזה משקה רוחצים את הידיים. הב"י בשם הראב"ד נקט שכל הדינים הנוגעים במים אחרונים נוגעים במים אמצעיים (נטילת הידיים שבין גבינה לבשר), ואחד הדינים הוא שצריך לרחוץ דווקא במים. אמנם המהרש"ל סובר שניתן ליטול מים אחרונים בכל המשקים וממילא גם במים אמצעיים ניתן. הש"ך כתב שיש לפסוק כדברי הראב"ד ולרחוץ דווקא במים.

ב. דינים ברחיצת הידיים. הב"י בשם הראב"ד הוסיף שיש שני דינים נוספים במים אמצעיים: צריך לנגב את הידיים אחרי הנטילה, וכן אם הסיח דעתו מהנטילה לפני שאכל את הבשר צריך ליטול שוב, כמו במים ראשונים (שו"ך).

ג. האוכל בעזרת מזלג. לדעת הפר"ח האוכל בעזרת מזלג לא צריך לנקות את ידיו, וכך פסק קיצוש"ע. הפמ"ג סובר שנכון להחמיר אם אין טורח בדבר, וכך כתב בספר הכשרות.

❖ בשר אחרי גבינה קשה (רמ"א, ש"ך, ט"ז ושירת הים)

כפי שכבר הוזכר, יש שהחמירו שלא לאכול בשר אחרי גבינה קשה. הש"ך הביא מדברי או"ה (שהוא מקור הדין) שגבינה קשה היא דווקא גבינה ששהתה בתהליך הכנתה שישה חודשים. הט"ז כתב שיש להחמיר רק בגבינה מתולעת כי טעמה נמשך בפה זמן רב, ולא בכל גבינה ישנה. פוסקי זמננו נחלקו האם לגבינות המצויות כיום יש דין גבינה קשה. הרב וייטמן (רב תנובה) כתב שנראה לומר שרוב הגבינות הצהובות הרגילות והגבינות הבולגריות המלוחות לא נחשבות גבינה קשה מכיוון שתהליך הכנתם לוקח רק בין חודש לחודשיים, אך הביא שהרב וזאנר והרב אלישיב נוטים להחמיר בכל גבינה קשה. ישנו מיעוט של גבינות קשות המצויות היום שלכל הדעות נחשבות גבינה קשה (כגון פרמזן וקשבל). מנהג בני אשכנז להמתין אחרי גבינות קשות גם כשהגבינה מותכת ע"י טיגון או אפייה (ספר הכשרות בשם הרב אלישיב).

◀ **רמ"א** (עפ"י או"ה⁹⁸), **ט"ז**, **קיצוש"ע** ו**ספר הכשרות**: טוב להחמיר ולהמתין אחרי גבינה קשה כמו שממתינים אחרי בשר.

◀ **ש"ך והרב בן ציון אבא שאול**: יש להמתין שעה אחת בלבד.

◀ **מהרש"ל והרב עובדיה**: אין צורך להמתין כלל.

❖ **בשר אחרי שתיית חלב** (שירת הים)

◀ **תשב"ץ ודברי מלכיאל**: צריך להדיח ולקנח את הפה ולשטוף ידיים, כמו באכילת גבינה.

Ⓢ כך פסק **בדי השולחן**.

◀ **רש"ש**: מספיק לשטוף את הפה. אין צורך בקינוח, הדחה ושטיפת ידיים.

Ⓢ כך פסקו **קיצור שולחן ערוך**, **הרב עובדיה וספר הכשרות**.

סעיף ג | המתנה אחרי תבשיל

הגמרא בחולין (קה, ב) אומרת שאמנם מים אמצעיים רשות, אך זה דווקא בין תבשיל לתבשיל ואילו בין תבשיל לגבינה יש חובה ליטול ידיים.

הראשונים נחלקו מה כוונת הגמרא: לדעת רשב"ם בין תבשיל לתבשיל היינו בין שני תבשילים של חלב או שני תבשילים של בשר, ובין תבשיל לגבינה היינו שאם אכל גבינה ואחר כך רוצה לאכול תבשיל בשר.

לעומתו, ר"ת סובר שאם אכל תבשיל של בשר (דבר שהתבשל עם בשר אך הוא עצמו לא בשר) ואחר כך רוצה לאכול תבשיל גבינה (דבר שהתבשל עם גבינה אך הוא עצמו לא חלבי) - אין חובה ליטול ידיים, ורק במקרה שאחרי תבשיל של בשר רוצה לאכול גבינה ממש (או שאחרי תבשיל של גבינה רוצה לאכול בשר ממש) יש חובה ליטול ידיים.

◀ **שערים והגהות שערי דורא** (עפ"י רשב"ם): בין תבשיל של גבינה לתבשיל של בשר חובה ליטול ידיים.

◀ **טור ושו"ע** (עפ"י ר"ת): בין תבשיל של בשר לתבשיל של גבינה אין חובה ליטול ידיים, ורק אם אחרי תבשיל הבשר רוצה לאכול גבינה ממש חובה ליטול.

↳ למרות האמור, היום המנהג הוא להמתין בין תבשילים כמו שממתינים בין בשר לחלב ממש, ואפילו בתבשיל של עוף (מהרש"ל, מנחת יעקב, קיצוש"ע, ילקוט יוסף וספר הכשרות).

❖ המתנה בין תבשיל בשרי לגבינה (שו"ע, דרכי משה ושירת הים)

שו"ע (עפ"י ר"ת הנ"ל): בין תבשיל בשרי לאכילת גבינה ממש חובה ליטול ידיים (ואין צורך להמתין).

↳ **או"ה, ב"י ורמ"א**: נהגו להחמיר ולהמתין בין תבשיל בשרי לגבינה כמו שממתינים

בין בשר ממש לגבינה, ואין לשנות (וכך פסקו **קיצוש"ע**, **ספר הכשרות והילקו"י** כתב בשם אביו שכך נוהגים גם הספרדים).

❖ בשר אחרי תבשיל גבינה (רמ"א וש"ך)

שערי דורא, הגהות שערי דורא ורמ"א: נוהגים לאכול בשר אחרי תבשיל גבינה ואין צורך להמתין, אך יש ליטול ידיים. גם אם רוצה לאכול רק תבשיל בשר בלי בשר ממש צריך ליטול ידיים.

↳ **ש"ך**: גם ביום צריך ליטול ידיים, ואין להסתפק בעיון בידיים כי תבשיל גבינה נדבק לידיים יותר מהגבינה עצמה.

❖ הגדרת תבשיל של בשר (דרכי משה, רמ"א ושירת הים)

הפוסקים נחלקו מה דין מרק שהתבשל בו בשר, אך אוכל את המרק ללא בשר:

◀ **סמ"ק**: נחשב בשר ממש.

◀ **תוס' ורבנו ירוחם**: מרק צלול נחשב תבשיל של בשר, ומרק סמיך נחשב בשר ממש.

◀ **רבנו יונה**: נחשב תבשיל של בשר.

↳ מחלוקת דומה נחלקו לעניין ביצים שמוגנו עם שומן של בעור:

◀ **הגהות סמ"ק**: הביצים נחשבות תבשיל של בשר.

◀ **מרדכי**: הביצים נחשבות בשר ממש.

Ⓢ כך פסק **רמ"א** (וכך הדין גם בביצים שטוגנו עם שומן עוף. **ש"ך וט"ז**).

❖ מאכל פרווה שבושל בכלי בשרי (רמ"א, ש"ך, פת"ש ושירת הים)

רמ"א (עפ"י ב"י באו"ח): תבשיל פרווה שהתבשל בכלי בשרי - מותר לאכול אחריו גבינה (וכן להפך).

↳ האחרונים נחלקו מדוע רמ"א כתב שמותר לאכול רק אחריו גבינה ולא יחד ממש:

◀ **רעק"א**: ללמד שגם אם בישל בכלי הבשרי דבר חריף - מותר לאכול גבינה אחר כך.

◀ **ש"ך**: ללמד שאפילו אם נותרה מעט ממשות של בשר בסיר - מותר לאכול גבינה אחר כך.

↳ נחלקו בדברי הש"ך, כמה ממשות בשר יכולה להיות בכלי ועדיין מותר לאכול גבינה אחר כך בלי להמתין:

◀ **בית לחם יהודה**: רק לחלוחית בשר שאינה נותנת טעם.

◀ **פת"ש**: אפילו כשהבשר נותן מעט טעם בתבשיל הפרווה - מותר לאכול אחריו גבינה.

Ⓢ כך פסק **ערוך השולחן**.

❖ **נגיעה במאכלים בלי לאכול** (ב"י, ש"ך, באר היטב ושירת הים)

◀ **ב"י, רמ"א ועוד**: המסדר את האוכל ולא אוכל ממנו - אינו צריך ליטול ידיים בין נגיעה בבשר ובין נגיעה בחלב.

Ⓢ כך פסק **ילקוט יוסף**.

◀ **ש"ך, פר"ח וחכמת אדם**: צריך ליטול ידיים בין הנגיעה בבשר ובין הנגיעה בחלב, ומי שלא אוכל פטור דווקא ממים ראשונים (אך אם מגיש את האוכל בקערות ולא נוגע בו ממש - אינו צריך. פר"ח).

Ⓢ כך פסק **בדי השולחן**.

סעיף ד | ניקוי השולחן והכלים

הירושלמי (פסחים ו, ד) אומר שהאוכל גבינה ורוצה לאכול בשר - צריך לבער מעל השולחן את חתיכות הלחם שאכל איתן את הגבינה. הראשונים הביאו את דברי הירושלמי להלכה.

אור זרוע והגהות אשרי: הרוצה לאכול בשר אחרי שאכל גבינה - צריך קודם להסיר מהשולחן את שאריות הפת ושאר המאכלים שאכל עם הגבינה, ורק אז להביא את הבשר.

Ⓢ כך פסק **שו"ע**.

א. כיכר לחם גדולה. האחרונים כתבו שחובה להוריד דווקא חתיכות קטנות, ואם הייתה על השולחן חתיכה גדולה של פת שלא נגעה בחלב - מותר להשאיר אותה גם לאכילה עם הבשר (אגרות משה וילקו"י).

ב. שימוש בפרוסות מסוימות. אם בזמן אכילת הגבינה נגע בפרוסות מסוימות, יכול לאכול עם הבשר את שאר הפרוסות, וכן כאשר נזהר שהלחם ישאר פרווה מותר (קיצוש"ע וספר הכשרות, ובספר הכשרות הוסיף שיש לבדוק את הלחם שלא נשאר עליו שאריות).

ג. מאכל פרווה בשתי סעודות. האחרונים כתבו שניתן לאכול מאכל פרווה (כגון סלטים או ממרחים) גם בסעודה בשרית וגם בסעודה חלבית, בתנאי שהשתמשו בו בכף שלא אכל איתה את הבשר או החלב עצמם (**בדי השולחן וספר הכשרות**), אך יש המחמירים שלא לאכול כלל, והחמירו בייחוד במקום שיש ילדים (**אגרות משה**).

❖ מפות נפרדות לחלב ולבשר (פת"ש ושירת הים)

תשובות המיוחסות לרמב"ן ואו"ה: אסור לאכול גבינה על מפה שאכלו עליה בשר או להפך.

כך פסקו שו"ע ורמ"א.

האחרונים נחלקו האם כשאוכל על גבי צלחות יש צורך להחליף מפה:

◀ **רדב"ז:** מותר, כשמנער את המפה ומסלק את הפירורים (והראשונים דיברו כשאוכל ללא צלחת).

כך פסקו בה"ח וילקו"י.

◀ **מנחת יעקב** (בשם הב"ח): גם כשאוכלים עם צלחות - אין להשתמש באותה מפה.

כיצו"ש **עובדי השולחן:** המנהג להשתמש במפות שונות.

❖ סכין בשרית וחלבית (ב"י, שירת הים)

בחולין (קיא. ב) נפסק שאסור להשתמש בסכין ששחטו בה לחיתוך דבר רותח (מכיוון שהסכין נדחקה בשחיטה, ואגב הרוחק נבלע בסכין מעט דם - ובחיתוך דבר רותח הדם יפלט החוצה ויאסור את המאכל. רשב"א), ונחלקו האם בצונן צריך להדיח את הסכין קודם או לא⁹⁹.

מאידך, במסכת עבודה זרה (עו. ב) נפסק שכדי להכשיר סכין של גויים לשימוש בצונן צריך לשפשף אותה ולנעוץ אותה עשר פעמים בקרקע.

הראשונים נחלקו מה סיבת החילוק - האם כשהסכין בולעת איסור בצונן מספיק להדיח (הגמרא בחולין) וכשבולעת ברותח צריך לשוף ולנעוץ בקרקע (הגמרא בעבודה זרה) (ר"ת). או שאם הסכין בלעה פעם אחת מספיק להדיח (הגמרא בחולין) ואם בלעה מספר פעמים צריך לשוף ולנעוץ בקרקע (הגמרא בעבודה זרה) (תוס' ורשב"א).

בין כך ובין כך, מוסכם שאסור להשתמש בסכין בשרית לחיתוך דבר חלבי:

שו"ע ורמ"א: אסור לחתוך גבינה, אפילו צוננת, עם סכין שרגילים לחתוך בה בשר, וכן להפך אסור.

לחיתוך לחם לארוחה חלבית בסכין בשרית:

◀ **תרומה ורבנו שמשון:** מותר, מכיוון שחיתוך פת בסכין נחשב נ"ט בר נ"ט.

◀ **רמב"ן ורשב"א:** אסור, מכיוון שלפעמים שמנונית הבשר נשארת בסכין ועוברת ללחם.

כך פסקו שו"ע ורמ"א.

❖ הכשרת סכין בשרית לשימוש בחלבי או להפך (ש"ך, ט"ז ושירת הים)

הערות

⁹⁹ לדעת רש"י אין הכוונה להדיח את הסכין אלא להדיח את המאכל הצונן שנחתך בסכין כזה. ההבנה הפשוטה היא שרוצה להשתמש בסכין לצונן, אך לדעת ר"ת (יובא בהמשך) הכוונה שהשתמש בסכין לאיסור צונן וכעת רוצה להשתמש בו להיתר.

כלבו, אורחות חיים, ב"י ורמ"א: מותר לכתחילה להשתמש בסכין בשרית אם נועץ אותה בקרקע קשה (ודווקא כשנועץ עשר פעמים. אורחות חיים בשם הכלבו).

↳ האחרונים נחלקו לאיזה שימוש הנעיצה מכשירה את הסכין:

◀ **ט"ז:** מותר לחתוך אפילו גבינה ממש (ואם רוצה לחתוך לחם - מספיק לקנח את הסכין).

◀ **ש"ך ופמ"ג:** רק לחם שרוצה לאכול עם גבינה (גבינה עצמה אסור לחתוך אפילו אחרי נעיצה).

Ⓢ כך פסקו קיצוש"ע וילקו"י.

◀ **מהרש"ל:** אפילו לחם אסור לחתוך לכתחילה (ונעיצה בקרקע מועילה רק כשהשתמש בטעות בסכין חלבית לבשרי ורוצה לחזור להשתמש בה לשימוש המקורי).

א. המנהג לכתחילה. למרות האמור, מנהג ישראל שיהיו להם שני סכינים, אחד לחלבי ואחד לבשרי, ונהגו לסמן את הסכין החלבי (רמ"א, והאחרונים כתבו שהמנהג להקפיד על שתי מערכות כלים שונות. קיצוש"ע וילקו"י).

ב. דין דיעבד בסכין בשרית שחתכה חלבי. האחרונים נחלקו מה הדין בדיעבד: יש אומרים שכל עוד הסכין הייתה מקונחת ונקייה - הגבינה מותרת (ילקו"י וספר הכשרות), ויש אומרים שבגבינה רכה צריך להדיח אותה במים וגם לשפשף ולהדיח את הסכין, ובגבינה קשה צריך לקלף את מקום החתך ולנעוץ את הסכין בקרקע (חכמת אדם וקיצוש"ע).

ג. צמר פלדה וסקוצ' במקום נעיצה בקרקע. יש שכתבו שניתן לשפשף בצמר פלדה עשר פעמים רק אם אין אפשרות לנעוץ בקרקע (שו"ת ויען יוסף), ויש שכתבו שניתן לעשות כך באופן קבוע, בעזרת מטלית מחוספסת וסבון כלים (ספר הכשרות).

ד. השוואת שאר הסכ"ם לסכין. אין הבדל בין סכין לבין מזלג, כף וכפית - תחיבה של כולם באוכל נחשבים כמו תחיבת סכין (דרכי תשובה וספר הכשרות).

סימן צ | דין כחל

סעיף א | הכשרת כחל

כחל הוא העטינים של הבהמה, והסיבה לדין המיוחד בהם היא שבתוך העטין יש חלב. מכיוון שהחלב הזה היה בלוע בזמן השחיטה - הוא אסור רק מדרבנן (שו"ע). המשנה בחולין (קט, א) אומרת שכדי להכשיר כחל צריך לקרוע אותו ולהוציא ממנו את החלב. המשנה מוסיפה שאם לא קרע אותו - לא עובר עליו. לא ברור מה כוונת המשנה בדיוק במקרה שלא קרע את הכחל, ואכן בגמרא מובאות שתי מימרות בשם רב בפירוש המשנה: לפי המימרא הראשונה בשם רב אם לא קרע את הכחל מותר לכתחילה לאכול אותו. לפי המימרא השנייה בשם רב אם לא קרע את הכחל אסור לאכול אותו, אלא שאינו עובר באיסור תורה.

הגמרא מביאה ראייה למימרא הראשונה, ובהמשך הגמרא מבואר שלפי המימרא השנייה רב החמיר מכיוון שראה שהיתר כחל גורם לאנשים לאכול בשר בחלב ממש, או מכיוון ששמע שהחמירו בכחל של מניקה והוא הרחיב את החומרא לכל כחל. מכיוון שכך, תוס' ורא"ש כתבו שאנו נוהגים כמו המימרא הראשונה, כי רב החמיר דווקא במקומו ולא במקומות אחרים, ומקלים אפילו בכחל של מניקה (כי קיבלו את ההסבר הראשון מדוע רב החמיר, ולא את השני).

טור ושו"ע: באופן עקרוני מותר לאכול כחל, אחרי שמכשיר אותו כראוי (לפי הפירוט בהמשך).

❖ כיצד מכשירים כחל (ב"י ושירת הים)

הגמרא שם (קט, ב) אומרת כמה דינים שונים בנוגע להכשרת כחל:

- א. רב יהודה אומר שכדי להכשיר כחל צריך לקרוע אותו שתי וערב, ולטוח אותו בכותל (כדי שכל החלב יצא).
- ב. ר' אלעזר אמר לשמש שלו לקרוע כחל ולתת לו לאכול, מבלי לקרוע שתי וערב ובלי לטוח בכותל.
- ג. רב נחמן הורה לצלות (או לבשל. מחלוקת ראשונים בביאור המילה "זויקו") כחל עבור אשתו (ונחלקו גם האם רב נחמן הצריך לקרוע את הכחל קצת). הגמרא שואלת שהרי צריך לקרוע, ומשיבה שדווקא לקדרה צריך (והראשונים נחלקו גם בביאור השאלה והתשובה). הראשונים נחלקו כיצד ליישב את הדינים השונים וכיצד מכשירים כחל:

◀ **רש"י:** בצליה צריך לקרוע את הכחל, ובדיעבד מותר. בבישול לבדו (או עם מאכל פרווה. ש"ך) צריך לקרוע שתי וערב ולטוח בכותל, ובדיעבד כשיש שישים הכל מותר וכשאינ שישים הכל אסור. בבישול עם בשר הראשונים נחלקו בדעת רש"י (תוס', רא"ש ור"ן: אחרי קריעה שתי וערב וטיחה בכותל מותר לכתחילה לבשל עם בשר, ובדיעבד דינו כמו בבישול לבד. תרומה ומרדכי: לכתחילה בכל מצב אסור לבשל כחל עם בשר, ובדיעבד כשאינ שישים נחלקו האם מותר (הנהגות מיימוניות) או לא (ראבי"ה והגש"ד)¹⁰⁰.

הערות

¹⁰⁰ **לדעת רש"י,** המשנה עוסקת בצליית כחל (לכתחילה צריך לצלות, ואם לא צלה מותר), והגמרות מתבארות באופן הזה:

א. רב יהודה מצריך קריעה שתי וערב בטיחה בכותל בבישול של כחל בפני עצמו.

ב. ר' אלעזר אמר לשמשו לקרוע קצת ואז לצלות את הכחל, מכיוון שבצליה קורע קצת וא"צ לקרוע שתי וערב ולטוח בכותל.

ג. רב נחמן הורה לצלות לאשתו כחל. הגמרא שואלת שהרי גם בצלייה צריך לקרוע, ומשיבה שלדעת רב נחמן דווקא בבישול הקריעה מעכבת, ובצלייה מותר לכתחילה אף ללא קריעה (אך הלכה כר' אלעזר שצריך לקרוע קצת בצליה).

כך פסק רמ"א (בסעיף ב¹⁰¹, וכדעת התרומה והמרדכי בשיטתו).

◀ **רמב"ם ורי"ף:** בצליה צריך לקרוע קצת, ובדיעבד מותר. בבישול לבדו צריך לקרוע שתי וערב ולטוח בכותל, ובדיעבד מותר. בבישול עם בשר צריך לקרוע שתי וערב ולטוח בכותל, ובדיעבד הכחל עצמו אסור, וכשיש שישים שאר התבשיל שבסיר מותר¹⁰².

כך פסק שו"ע¹⁰³.

◀ **ר"ת:** בצליה צריך לקרוע קצת, ובדיעבד מותר (ויש המתירים לכתחילה בלי קריעה. תרומה). כך הדין גם בבישול לבדו. בבישול עם בשר צריך לקרוע שתי וערב ולטוח בכותל, ובדיעבד אם קרע קצת מותר, ואם לא קרע בכלל הכחל עצמו אסור, וכשיש שישים שאר התבשיל שבסיר מותר¹⁰⁴.

❖ שיעור האיסור שבכחל

הגמרא בחולין (צ, ב) אומרת שאי אפשר לאמוד את כמות החלב שיוצאת מהכחל, ולכן כשצריך לשער את כמות החלב - משערים בגודל של הכחל כולו. כלומר, למרות שבוודאות יצא פחות חלב, מכיוון שאין לנו אומדן אחר - נוהגים כך.

בסימן צח עוסקים בדיני תערובות, ושם הובא (סעיף ג) שהרשב"א למד מהגמרא הזאת שמחמירים באומדן במקרה מסופק אפילו באיסורי דרבנן, שהרי כחל אסור מדרבנן בלבד.

טור ושו"ע: כשצריך לשער את כמות החלב שבכחל - אומדים לפי הגודל של הכחל כולו.

❖ צירוף הכחל עצמו להיתר (ב"י וט"ז)

בגמרא שם מפורש שגם הכחל עצמו מצטרף לשישים כנגד החלב הבלוע בו, ובצירוף עוד חמישים ותשע של היתר - האיסור מתבטל. הראשונים נחלקו מה הסיבה שהכחל מצטרף:

הערות

¹⁰¹ כך משמע מדבריו בסעיף ב, שכתב שאם קרע את הכחל שתי וערב וטח אותו בכותל, ולאחר מכן בישל אותו עם בשר - יש להתיר רק בהפסד מרובה (כשאינן שישים כנגדו. כשיש שישים הבשר מותר והכחל אסור. ט"ז). לשאר הדעות מותר לכתחילה.

¹⁰² **לדעת הרי"ף** המשנה עוסקת בבישול כחל עם בשר (צריך לקרוע שתי וערב ולטוח בכותל, ואם לא קרע בכלל מותר רק בדיעבד):

א. רב יהודה מצריך קריעה שתי וערב בטיחה בכותל דווקא בבישול כחל עם בשר.

ב. ר' אלעזר אמר לשמשו לקרוע קצת ולצלות, מכיוון שבצלייה קורע קצת ודווקא בבישול צריך קריעה שתי וערב וטיחה בכותל.

ג. הרי"ף לא התייחס לסיפור של רב נחמן. לשיטתו מסתמא רב נחמן הורה לקרוע קצת ולצלות, והגמרא מסבירה שדווקא בבישול צריך לקרוע שתי וערב ולטוח בכותל.

¹⁰³ הש"ע לא פירש שהוא סובר כדעת הרמב"ם ולא דעת ר"ת, אך כך נראה מדבריו בזה שכלל את בישול בפני עצמו עם בישול עם בשר ולא עם צלייה, וכן מכך שהשתמש במילים של הרמב"ם.

¹⁰⁴ **לדעת ר"ת**, המשנה עוסקת בבישול כחל עם בשר (צריך לקרוע שתי וערב ולטוח בכותל, ואם לא קרע אלא רק קצת - מותר):

א. רב יהודה מצריך קריעה שתי וערב בטיחה בכותל דווקא בבישול כחל עם בשר.

ב. ר' אלעזר אמר לשמשו לקרוע קצת ואז לבשל בפני עצמו, מכיוון שגם בבישול לבד מספיק לקרוע קצת, כמו בצליה.

ג. רב נחמן הורה לבשל לאשתו כחל בפני עצמו. הגמרא שואלת מדוע בבישול לא צריך לקרוע שתי וערב, ומשיבה שדווקא בבישול עם בשר צריך.

◀ **תוס', רא"ש ורשב"א:** הכחל עצמו לא אסור, אלא יש בו גומות שבתוכן יש חלב (הסיבה שאסור לאכול את הכחל אם בישל אותו כפי שהוא היא בגלל שאז הבשר בלע את הטעם מהחלב. כשהכחל התבשל עם עוד 59 כנגדו - בשר הכחל לא נאסר בגלל החלב, כי יש שישים בשר כנגד החלב).

◀ **רמב"ם:** כחל הוא איסור דרבנן, ולכן חכמים הקלו לצרף את הכחל עצמו להיתר.

❖ צירוף הכחל בתערובת שניה (ב"י וט"ז)

עוד מפורש בגמרא שם שהכחל אוסר את התערובת שאליה הוא נופל אפילו בתערובת השניה - כלומר, אם הכחל נפל לתערובת והתבטל בחמישים ותשע ולאחר מכן נפל שוב לתערובת אחרת, צריך גם בפעם השניה 59/60 כנגדו (מחלוקת שתבואר מיד).

הרשב"א ביאר שלא ברור לנו שכל החלב נפלט בפעם הראשונה, ולכן גם בפעמים הבאות אסור גם אם היה שישים כנגדו בפעם הראשונה.

לעומתו, הר"ן סובר שהאיסור בפעם השניה הוא רק משום מראית עין, ומעיקר הדין אחרי שכחל התבטל בשישים הוא כבר לא אסור תערובת.

לא מבואר בגמרא האם בפעם השניה הכחל עצמו מצטרף להיתר כדי לבטל את החלב או לא, והפוסקים נחלקו בדבר:

◀ **רא"ה:** הכחל עצמו מצטרף לשישים כדי לבטל את החלב גם בפעם השניה (ולכן צריך חמישים ותשע כנגדו), ואפילו אם בפעם הראשונה לא היה שישים כנגדו.

☞ כך פסק שו"ע.

◀ **רשב"א:** הכחל מצטרף לשישים רק אם בפעם הראשונה היה שישים כנגדו, ואם לא היה - הכחל עצמו הפך לאיסור (מדין חנ"ג), והוא לא מצטרף להיתר (וצריך שישים כנגדו).

☞ כך פסק רמ"א¹⁰⁵.

◀ **לבוש:** הכחל לא מצטרף לשישים בפעם השניה, אפילו אם היה שישים כנגדו בפעם הראשונה.

סעיף ב | בישול כחל למעשה

❖ בישול עם בשר (ב"י, דרכי משה הארוך, ש"ך)

סמ"ק, הגהות מיימוניות, רבנו ירוחם, ר"ן וטור: היום המנהג הוא שלא לבשל כחל עם בשר כלל, גם אם קרעו אותו שתי וערב וטחו בכותל (מכיוון שהחמירו כפירוש התרומה בדעת רש"י, בסעיף א. סמ"ק בשם רבו).

☞ כך פסק שו"ע.

☞ הפוסקים נחלקו מה הדין בדיעבד כשעבר ובישל כחל עם בשר:

◀ **ראבי"ה, אור זרוע ואו"ה:** אסור אפילו בדיעבד.

הערות

¹⁰⁵ חנ"ג באיסורי דרבנן. כפי שהוזכר בתחילת הסעיף, כל דין כחל הוא מדרבנן. הרשב"א שהחמיר וסובר שהכחל נעשה איסור אחרי התערובת הראשונה סובר כך מדין חנ"ג, ואם כן יוצא שלשיטתו גם באיסורי דרבנן אומרים חנ"ג. הט"ז כתב שמכיוון שרמ"א פסק כמו הרשב"א וגם פסק שאומרים חנ"ג בכל איסורים - יוצא שאומרים חנ"ג תמיד גם באיסורי דרבנן.

כך פסק ב"ח.

◀ **תרומה, מרדכי והגהות מיימוניות:** בדיעבד מותר.

רמ"א וש"ך: רק בהפסד מרובה מתירים בדיעבד (כשאין שישים. אם יש שישים הבשר מותר והכחל אסור. ט"ז).

שו"ע (בסעיף א) ומהרש"ל: בדיעבד מותר גם שלא במקום הפסד מרובה.

❖ **בישול כחל לבדו לכתחילה** (ב"י ודרכי משה, ט"ז)

◀ **ה"ר יחיאל ושערי דורא:** נהגו שלא לבשל כחל בכלל, גם לא בסיר לבד (מחשש שיבואו לבשל כחל גם עם בשר ובלי שקרע שתי וערב. ט"ז).

כך פסק רמ"א (ובדיעבד אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל: לדעת רמ"א מותר, ולדעת מהרש"ל אסור אפילו בדיעבד, אלא אם כן הכחל יבש).

◀ **ר"ן, רבנו ירוחם וטור:** ניתן לבשל כחל בנפרד, אחרי שקורעים אותו שתי וערב וטחים בכותל (ובתנאי שמייחדים סיר לכך. טור).

כך פסק שו"ע (אך לא הזכיר את הצורך בייחוד סיר).

❖ **אפיית פשטידה עם כחל** (ש"ך)

◀ **שו"ע:** ניתן להכין כחל בתוך פשטידה לאחר שקורעים אותו שתי וערב וטחים בכותל.

◀ **רמ"א** התיר להכין כחל בפשטידה בתנאים הבאים:

א. דווקא כשמכינים את הפשטידה בתנור. אם מכינים אותה במחבת - דינו כמו בישול, שאסור לכתחילה (עפ"י מהרא"י ואו"ה. כך פסק גם הש"ך).

ב. לאפות לבד ולא עם פשטידת בשר, אם זה תנור קטן, אלא להניח את אחת מהן בפתח התנור (תרומת הדשן, רמ"א כתב שטוב להיזהר לכתחילה)¹⁰⁶.

ג. יש המחמירים בכל פשטידה כל עוד הכחל לא התייבש קודם (לדעת רמ"א אם התייבש מותר אפילו במחבת, ומהרש"ל מחמיר במחבת גם כשהתייבש. ש"ך).

❖ **צליית כחל** (ש"ך, באר היטב)

◀ **שו"ע:** נהגו לצלות כחל אחרי קריעה שתי וערב.

◀ **או"ה ורמ"א:** נהגו לצלות רק אחרי קריעה שתי וערב וגם טיחה בכותל, ולכתחילה יש לצלות את הכחל לבדו (ואם צלה עם בשר מותר בדיעבד. רמ"א. ואפילו אם ידוע שהיו אחד מעל השני. באר היטב).

הערות

¹⁰⁶ בתנור עם חלב אסור מעיקר הדין, כי אמנם החלב שבכחל נחשב חלב רק מדרבנן, אך הבשר שבכחל הוא בשר מהתורה. ש"ך.

❖ **עבר וצלה בלי לקרוע:** כשנצלה לבדו מותר, וכשנצלה יחד עם בשר העליון מותר והתחתון אסור (תוס', רא"ש, מרדכי, או"ה, ב"י ורמ"א). אם נצלו במאוזן בגובה שווה - שניהם מותרים (ש"ך).

א. חיתוך וכבישה במקום טיחה בכותל. במקום שצריך לטוח את הכחל בכותל - יכול במקום זאת לקרוע ולחתוך אותו בכמה מקומות ומועיל יותר, וכן אם כובש אותו במכבש (רשב"א, תרומת הדשן, רמ"א וש"ך).

ב. כחל שהתייבש¹⁰⁷. נהגו שלא לבשל כחל שהתייבש אפילו לבד, ובדיעבד גם אם בישל כחל יבש יחד עם בשר - מותר (שע"ד, ה"ר יחיאל ורמ"א. ואפילו אם לא קרע אותו כלל. ש"ך).

ג. טיגון הכחל. דין טיגון שווה לדין בישול (ב"י ורמ"א). לכן כמו שנוהגים שלא לבשל כחל לבדו, נוהגים גם שלא לטגן אותו אפילו לבדו (רמ"א, לשיטתו. לשו"ע מותר).

ד. חיתוך כחל עם בשר. המהר"א ששון כתב שאם חתך כחל יחד עם בשר - אסור, מכיוון שהחלב היוצא נבלע בחוזק החיתוך, אך נראה שדווקא כשיש בבשר בקעים הדין כך (כי אחרת החלב הנבלע לא אוסר. פת"ש).

סעיף ג | שימוש בכלים בשריים לכחל

הראשונים כתבו שמותר לצלות על שיפוד אחד כחל וגם בשר, ומתוך כך למדו שמותר להשתמש בכלים בשריים עבור כחל.

תוס', רא"ש, רשב"א ועוד: מותר להשתמש בסכין בשרית כדי לחתוך כחל אפילו כשהוא רותח. יכול להמשיך להשתמש בסכין לבשר גם אחרי חיתוך הכחל, ויכול גם להשתמש בכלים בשריים לאכילת הכחל.

כך פסק שו"ע.

↪ הראשונים נחלקו האם ההיתר לחתוך בסכין בשרית הוא גם בכחל שלם שלא נקרע עדיין:

◀ **רא"ש, טור (ור"ן):** מותר לחתוך בסכין בשרית רק אחרי שקרע את הכחל שתי וערב וטח בכותל.

◀ **רבנו ירוחם:** מותר לחתוך כחל בסכין בשרית, אפילו אם הכחל שלם ועוד לא נקרע כלל.

Ⓢ **רמ"א:** כחל חי מותר לחתוך בסכין בשרית, אך כשהוא רותח דווקא כשקרעו אותו שתי וערב וטחו בכותל (ובדיעבד מותר).

❖ **שימוש בשיפוד בשרי לכחל (ב"י, דרכי משה)**

◀ **ר"ן ורשב"א:** מותר להשתמש בשיפוד בשרי אפילו לצליית כחל שלם (ויכול להשתמש בו שוב לבשרי אחר כך).

הערות

¹⁰⁷ הגדרת כחל יבש. הגדרת כחל יבש היא אם עברו עליו שלושים יום (רמ"א), וכן אם רואים שהוא יבש עוד קודם (ש"ך).

◀ **תוס' ורא"ש:** מותר להשתמש בשיפוד בשרי לכחל, אבל דווקא אחרי קריעה וטיחה.

כך פסק **רמ"א** (ובדיעבד אם השתמש בשיפוד בשרי בלי לקרוע - מותר¹⁰⁸).

◀ **מרדכי:** אסור להשתמש לבשרי בשיפוד שצלו בו כחל.

א. כחל ובשר חמים בקערה אחת. כשם שמותר לצלות כחל עם שיפוד בשרי, כך מותר גם להניח חתיכה של כחל וחתיכת בשר באותה קערה יחד, כי כחל לאחר צלייה נחשב בשר (**רשב"א**, או"ה, רשב"א ורמ"א), אך דווקא בתנאי שהכחל נצלה כדינו - לאחר קריעה שתי וערב וטיחה בכותל. בדיעבד אפילו אם לא נקרע כלל מותר (**רמ"א**).

ב. הגדרת כחל אחרי צליה. אמנם הראשונים אמרו שכחל אחרי צלייה נחשב בשר, אך עדיין אסור לבשל כחל צלוי עם בשר, כי סיבת האיסור היא גזירה משום בישול בלי קריעה עם בשר - והסיבה עדיין קיימת (**מהרש"ל**). בדיעבד אם עבר ובישל כחל צלוי בסיר עם בשר - מותר (**ט"ז**).

ג. מצא גומות מלאות חלב. אם קרע וצלע את הכחל כראוי, ולמרות זאת מצא אחר כך גומות מלאות חלב - אין לחוש (**או"ה ורמ"א**). מכיוון שכל האיסור הוא מכח גזרת חכמים, ולא גזרו כל עוד לא פירש).

ד. כבוש כמבושל בכחל. אמנם בדרך כלל אומרים כבוש כמבושל, אך בכחל לא אומרים כך ולכן גם אם הניח את הכחל כמו שהוא יותר מיום - הבשר לא נאסר, כי בכחל לא אומרים כבוש כמבושל (**או"ה ורמ"א**). וטעם הדבר הוא מכיוון שחלב שחווה אסור רק מדרבנן, ולא אסרו בחלב שבתוך הכחל. אם החלב יצא החוצה ונשרה בו בשר אחר - הוא נאסר מדין כבוש כמבושל, מכיוון שדווקא כשיש היכר שהחלב בתוך הכחל התיירו (**ט"ז עפ"י או"ה**)¹⁰⁹.

ה. כחל קרוע וצלוי שלא הוטח בכותל. במידה ונקרע שתי וערב ונצלה כל צורכו - מותר לחתוך את הכחל בסכין בשרית למרות שלא הטיח את הכחל בכותל, ואין עניין להחמיר בזה (**מהרש"ל**, **בש"ך**).

ו. מליחת הכחל. כל ההיתר לצלות כחל בשיפוד בשרי הוא רק אחרי שמלח את הכחל, כי אחרת בלאו הכי צריך ללבן את השיפוד בגלל הדם שנבלע בו מהכחל (**ט"ז**).

סעיף ד | צלייה ומליחה של כחל עם בשר

הגמרא בחולין (ק"א, א) דנה בצורה שמותר לצלות בשר עם כחל, ולמעשה אומרת שדין כחל כדין כבד: מותר לצלות מתחת לבשר, ולכתחילה אסור לצלות מעל בשר. בדיעבד אם עבר וצלה מעל בשר - מותר.

השו"ע כתב שדין צליית כחל כדין צליית כבד, ובסימן עג (סעיף ה) פסק לעניין כבד כדברי הגמרא. הראשונים נחלקו באיזה מציאות אסור לכתחילה לצלות כחל מעל בשר:

הערות

¹⁰⁸ אמנם **מהרש"ל** כתב שאם לא קרע את הכחל בכלל צריך ללבן את השיפוד הבשרי, אך דברי **רמ"א** נראים, יש ראשונים שהתירו לכתחילה, ואפשר שגם כוונת **מהרש"ל** רק לכתחילה, ולכן בדיעבד השיפוד מותר. **ש"ך**.

¹⁰⁹ **בשר שנכבש בחלב שחוטה - גזרה לגזרה.** ה"ט"ז עצמו חלק על סברת או"ה וכתב שגם סתם בשר שנכבש בחלב שחוטה לא נאסר, מכיוון שזאת גזירה לגזירה - בשר בחלב אסור מהתורה רק בדרך בישול, וחלב שחוטה אסור גם הוא רק מדרבנן. **הש"ך בנקודות הכסף** השיג על דבריו והעמיד את דברי או"ה, מכיוון שבמקומות רבים גזרו גזרה לגזרה, ואין לדמות גזרות חכמים זו לזו.

רמ"א כאן לא הזכיר שבשר אחר שנכבש בחלב שחוטה אסור מדרבנן, וה"ט"ז דייק מכך שגם **רמ"א** מתיר בזה מכיוון שזאת גזרה לגזרה. **בבאר היטב** התקשה בזה מכיוון שבסימן פז (סעיף י) שו"ע פסק לאסור קיבה שנכבשה עם חלב שחוטה: **הבאר היטב** הביא גם מדברי **הפמ"ג** שגזרו איסורי דרבנן גם על אכילת כחל, כשיטת **או"ה והש"ך**.

◀ **תוס', רא"ש, מרדכי וטור:** אחרי שקרע את הכחל שתי וערב וטח בכותל. אם לא קרע וטח בכותל - התחתון אסור תמיד.

Ⓢ כך פסק **רמ"א** (בסעיף ב).

◀ **רשב"א:** אם הכחל שלם ולא נקרע. במידה וקרעו את הכחל וטחו בכותל - מותר לכתחילה לצלות אותו מעל בשר.

Ⓢ כך פסק **שו"ע** (דיוק הגר"א בס"ק כח).

❖ יש להעיר שרמ"א בסעיף ב כתב שלכתחילה אין לצלות כחל עם בשר כלל.

❖ **שיפוד מאוזן** (ב"י, ש"ך)

רש"י: היום נוהגים לצלות על שיפוד מאוזן, ולכן לכתחילה אין לצלות כחל וכבד עם בשר בכלל, מכיוון שלפעמים מגביה צד אחד ולפעמים את הצד השני, ויוצא שהכחל מעל הבשר (הראשונים הביאו את דבריו - רא"ש, רשב"א, ר"ן וטור בהלכות כבד).

Ⓢ כך פסק **ש"ך**.

❖ **מליחת כחל עם בשר** (ב"י, דרכי משה)

◀ **איסור והיתר הארוך:** אין למלוח כחל עם בשר. אם עבר ומלח יחד: אם הכחל שלם אסור אפילו בדיעבד, ואם הוא קרוע קצת מותר (והוסיף שגם אין למלוח כחל בפני עצמו כשלא קרע אותו קודם, והדין בדיעבד כנ"ל).

◀ **רשב"א:** דין מליחה כדין צלייה (מכיוון שמליח כרותח). אם מולח כחל עם בשר צריך להקפיד שהכחל יהיה למטה¹¹⁰. בדיעבד גם אם הכחל למעלה מותר.

◀ **רא"ש וטור:** מותר לכתחילה למלוח כחל עם בשר, מכיוון שמלח גורם רק לדם הבלוע בכחל לצאת החוצה, ולא לחלב.

Ⓢ **רמ"א, מהרש"ל¹¹¹ וש"ך:** לכתחילה אין למלוח כחל עם בשר בכלל, ובדיעבד אם עבר ומלח - מותר.

א. מליחה של בשר מותרת דווקא עם החלב של הכחל (כשמולח את הבשר עם הכחל), אך מליחה של בשר עם חתיכת בשר שבלעה חלב אוסרת את הבשר (**פמ"ג, בפת"ש**).

ב. אפשר שאם הכחל נמלח בכלי שאין בו חורים יחד עם בשר, היה שם ציר והם שהו שם כשיעור האוסר במליחה - הבשר אסור (**שם**).

ג. לעור קיבה שהוציאו מתוכו את החלב והדיחו יש דין בשר לכל דבר, ומותר למלוח אותו עם בשר או לבשל אותו עם בשר (**או"ה, רמ"א וש"ך**).

הערות

¹¹⁰ ועל פי שיטת הרשב"א בתחילת הסעיף, דווקא אם הכחל שלם הדין כך. אם קרע אותו שתי וערב וטח בכותל - מותר לכתחילה לצלות ולמלוח אותו מעל בשר.

¹¹¹ המהרש"ל כתב במקום אחד שרק אם לפני המליחה קרע שתי וערב מותר, אך הש"ך הביא שבמקום אחר מהרש"ל עצמו התייר בדיעבד אפילו בלי שום קריעה, וכתב שלמעש מקל וחזר בו מדבריו הראשונים.

סימן צא | בשר וחלב שהתערבו

סעיף א | בשר וגבינה קרים שנגעו זה בזה

המשנה בחולין (קז, ב) אומרת שמותר לאדם לצרור בשר וגבינה במטפחת אחת, בתנאי שלא יגעו זה בזה. הגמרא שואלת מה הבעיה שיגעו זה בזה, הרי זה צונן וצונן, ומשיבה שאם הם יגעו - צריך להדיח אותם.

טור ושו"ע: בשר וגבינה שנגעו זה בזה מותרים, אלא שצריך להדיח את המקום שבו הם נגעו אחד בשני. מותר להניח אותם באותה מטפחת ואין לחשוש שמא יגעו אחד בשני.

א. בשר וגבינה יבשים שנגעו. דווקא כשאחד מהם לח צריך להדיח. אם שניהם יבשים אפילו הדחה לא צריך (ב"ח ושו"ר).

ב. בשר וגבינה חריפים שנגעו. עם זאת, במידה ואחד מהם חריף - אפילו כששניהם יבשים צריך הדחה, כי חריף יבש כצונן דמי (פמ"ג וחוו"ת דעת, בפת"ש), וכן אם אחד מהם מלוח (רעק"א).

ג. היתר שנגע באיסור שמנוני. ההדחה הנדרשת פה היא הדחה בעלמא - בלי לשפשף. הפוסקים נחלקו מה הדין במקרה שההיתר נגע באיסור שמנוני, לדעת הפמ"ג צריך להדיח ולשפשף עד שידע שכל השמנונית ירדה, ואילו החוות דעת ותשובת בית אפרים סוברים שגם אז מספיקה הדחה בעלמא, ורק במקרה שיש גם דוחקא דסכינא וגם שמנונית צריך שפשוף וכל עוד יש רק אחד מהם - הדחה מספיקה (פת"ש).

ד. דין חלב ודבר רף. חלב שנמחה במים צריך שפשוף גדול כי הוא נדבק במיוחד. דבר רך שבולע טעם במיוחד צריך גרידה (דין קישואים בסימן צו, ה) (חוו"ת דעת, בפת"ש).

ה. דבר שאי אפשר להדיח. אם האיסור וההיתר נגעו זה בזה במזיד אסורים, ובשוגג מותר כי האיסור בטל במיעוטו (חוו"ת דעת, בפת"ש).

ו. נמלח או נצלה בלא הדחה. למרות שהאיסור נבלע בתוך ההיתר כדי קליפה - ההיתר מותר כמו שהוא, ואין צורך לקלוף אותו (חוו"ת דעת, בפת"ש).

סעיף ב | בשר היתר בקערת איסור

עיטור, ראב"ד, רשב"א וטור: מכך שהמשנה אמרה שמותר להניח בשר וגבינה במטפחת אחת בתנאי שלא יגעו (והרי גם אם יגעו מספיק הדחה בלבד) מוכח שאסור לכתחילה להניח בשר היתר בקערה של איסור (או כל דבר אחר שמצריך הדחה), שמא יאכל בלי הדחה. אם בכל מקרה ידח אחר כך (כמו בשר חי שודאי לא יאכל אותו כפי שהוא) - מותר.

כך פסק שו"ע.

↳ הפוסקים נחלקו באיזה אופן בכל זאת מותר לכתחילה להניח היתר בכלי של איסור:

◀ **רמ"א:** מותר להניח היתר יבש בכלי שהשתמשו בו רק לאיסור צונן.

◀ **ש"ך:** מותר להניח בכלי נקי היתר צונן יבש או לח, אפילו כשהשתמשו בכלי לאיסור רותח (אך בתנאי שעושה זאת באופן עראי, ובכלי חרס אסור).

◀ **ט"ז:** בכלי שהשתמשו לאיסור רותח מותר להניח רק יבש קר. בכלי שהשתמשו בו לאיסור צונן מותר להניח גם יבש חם או לח קר.

א. איסור בקערה של היתר. כמו שלכתחילה אסור להניח בשר היתר בקערה של איסור, כך גם אין להניח איסור בקערה של היתר (ש"ך עפ"י רשב"א).
ב. הנחה על איסור ממש. האחרונים נחלקו האם מותר להניח דבר שרגילים להדיח אחר כך על גבי איסור ממש, כשאינו שמנוני. לדעת הפמ"ג אסור מכיוון שצריך שפשוף גדול, ולדעת הש"ך, **חות דעת והבית אפרים** מותר (פת"ש. בסעיף א הפמ"ג עצמו נקט שרק באיסור שמנוני צריך שפשוף, ובאיסור סתם לא).

סעיף ג | בשר או גבינה שנגעו בלחם

כפי שהוזכר בסימן פט (סעיף ד), הירושלמי (פסחים ו, ד) אומר שהאוכל גבינה ורוצה לאכול בשר - צריך לבער מעל השולחן את חתיכות הלחם שאכל עם הגבינה. הראשונים הביאו את דברי הירושלמי להלכה.

טור וש"ע: צריך להיזהר שבשר לא יגע בלחם, ואם נגע אסור לאכול אותו עם גבינה (וכן להפך).

↪ האחרונים נחלקו האם יש אפשרות לתקן לחם במידה והוא נגע בבשר או בגבינה:

◀ **ש"ך:** ניתן להדיח לחם (והצורך בזהירות שלחם לא יגע בבשר הוא שמא ישכח ויאכל בלי הדחה).

◀ **כנסת הגדולה:** לחם בולע טעמים בצורה משמעותית והדחה לא מועילה (ולכן צריך להיזהר שלחם לא יגע בבשר, כי אי אפשר להדיח).

◀ **פת"ש:** כשהבשר או הגבינה נגעו בלחם מהצד הקשה אפשר להדיח, ואם נגעו מהצד הפנימי צריך גרידה (החשש הוא שמא ישכח ויאכל בלי הדחה או גרידה).

סעיף ד | בשר וחלב רותחים שהתערבו

בפסחים (עו, א) הגמרא אומרת שאם חם נפל לתוך חם - לכו"ע אסור. קר שנפל לתוך קר - לכו"ע מותר. במקרה שחם נפל לתוך צונן או צונן נפל לתוך חם - נחלקו רב ושמואל: רב סובר עילאה גבר, ושמואל סובר תתאה גבר. הגמרא מביאה שתי ברייתות שנוקטות כדעת שמואל. רש"י ושאר הפוסקים כתבו שאמנם בדרך כלל הלכה כרב באיסורים, אך כאן שהגמרא הביאה שתי ברייתות כדעת שמואל - הלכה כמותו, ואומרים תתאה גבר.

טור וש"ע: תתאה גבר, ולכן כשחם נפל לתוך קר או קר לתוך חם - החום נקבע לפי הדבר התחתון¹¹².

❖ **כדי קליפה בלח** (ב"י, דרכי משה, ש"ך, ט"ז ופת"ש)

הערות

¹¹² **איסור בלוע.** הט"ז העיר עפ"י תורת חטאת שדווקא באיסור עצמי אומרים תתאה גבר תמיד, ואילו בהיתר שבלע איסור ונאסר בגללו - רק כשיש נוזל הוא מפליט טעם איסור, ולכן במידה שהיתר נפל על איסור כזה רותח ושניהם יבשים - ההיתר לא נאסר.

לפי דברי שמואל יוצא שחלב רותח שנפל על בשר קר או בשר רותח שנפל לתוך חלב קר - מותר לגמרי. הגמרא מקשה על כך, שהרי עד שהתחתון גובר ומצנן את העליון ודאי שיש מעט זמן של מגע רותח בין הבשר לחלב, ומשיבה שגם שמואל מסכים שצריך ליטול כדי קליפה, וכך פסקו הטור והשו"ע.

הראשונים נחלקו מדוע הגמרא הביא שתי ברייתות כדעת שמואל - מה השניה הוסיפה על הראשונה? (הברייתא הראשונה מדברת על חם לתוך צונן בעלמא, והברייתא השניה מדברת על בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן).

◀ **ר"ת, רמב"ם ואו"ה:** דווקא בבשר צריך כדי קליפה, ובחלב מכיוון שהוא נוזלי ואין אפשרות לקלוף - אין צורך.

כך פסק שו"ע.

◀ **ריב"א והגהות שערי דורא:** גם בחלב צריך כדי קליפה, אך אין אפשרות כמובן להסיר מהחלב, ולכן צריך שיהיה בשאר החלב שישים כנגד שיעור כדי קליפה בו¹¹³.

כך פסקו מהרש"ל וט"ז.

◀ **רמ"א:** אם ביטלו בשר בלי להסיר כדי קליפה במקום שהיה צורך מותר בדיעבד (כדעת ר"ת. במקום שהאיסור נשאר כפי שהוא צריך שיהיה שישים כנגדו, ואם האיסור כבר לא ניכר - אין צריך שישים. ש"ך).

◀ **תשואות חן** (בפת"ש): אם הקילוח לא נפסק - צריך שישים כנגד כדי קליפה. אם הקילוח נפסק יש להקל (בבשר בחלב ניתן להקל לכתחילה, ובשאר איסורים רק במקום הפסד מרובה).

❖ צונן שנפל לתוך חם (ב"י)

בגמרא שם מובא שאם רוטב של קרבן הפסח נטף על החרס, וחזר ונבלע בבשר הקרבן - נוטל את מקום הבליעה, מכיוון שהקרבן צריך להיצלות מחום האש ולא מחום החרס. הגמרא דנה שם לפי דעת רב ולפי דעת שמואל, ומבארת שלפי שמואל מדובר על חרס רותח ולכן כשהוא מחמם את הבשר צריך ליטול את מקומו.

בכל מקרה, מדברי הגמרא לכאורה ניתן להוכיח שגם אם היתר נפל לתוך איסור רותח - מספיק ליטול את מקום הנגיעה, ושאר ההיתר מותר. מאידך, אפשר להשיב על ההוכחה ולומר שדווקא בצליה הדין כך כי הבליעה מהאיסור נשארת מרוכזת במקום אחד, ובבישול נטילת מקום לא מועילה והכל אסור.

◀ **רא"ה:** בשר צונן שנפל לתוך חלב חם - נוטל את המקום שבו החלב נגע בבשר, ושאר הבשר מותר.

◀ **ר"ן, רשב"א ורמב"ם:** נטילת מקום לא מועילה, והכל אסור.

כך פסק שו"ע.

הערות

¹¹³ לדעת ריב"א לא ברור מה הברייתא השנייה מוסיפה על הראשונה, וכתב הנצי"ב (מרומי שדה, שם) שלר"ת עירוי נחשב ככלי ראשון ולכן התקשה מה הברייתא השנייה הוסיפה על השניה (כי תמיד צריך כדי קליפה), אך לריב"א עירוי ככלי שני ורק מבליע כדי קליפה, ולכן אין קושיה - הברייתא הראשונה עוסקת בשאר איסורים, שבהם כדי קליפה אסור מהתורה, והברייתא השנייה עוסקת בבשר בחלב שבזה כדי קליפה אסור מדרבנן בלבד.

❖ צונן שנפל לתוך צונן (ב"י וש"ך)

בפסחים (עו, א) הגמרא אומרת שאם צונן נפל לתוך צונן - מדיח.

טור וש"ע: אם בשר וחלב נפלו זה לתוך זה כשהם צוננים - מדיח את הבשר ומותר.

⌋ הפוסקים נחלקו האם דין זה נכון רק לבשר בחלב או לכל איסורים:

◀ **או"ה** (בשם מרדכי וסמ"ג): רק בבשר בחלב. בשאר איסורים היתר שנפל לאיסור נוזלי צריך קליפה.

◀ **ש"ך** (בשם מהרי"ל, שערי דורא וכתב שכך משמע גם מהמרדכי): בכל האיסורים הדין כך.

סעיף ה | דין מליח בבשר בחלב¹¹⁴

הגמרא בפסחים (עו, א) אומרת שאמנם בצונן לתוך צונן מספיק להדיח (כנוכר בסוף סעיף ד), אך אם מלח את אחת החתיכות - אסור, מכיוון שמליח הוא כרותח.

חשוב להדגיש שדווקא החתיכה הטפלה שבלעה טעם מכח המליחות של החתיכה השניה נאסרת, והחתיכה המלוחה עצמה לא בולעת טעם. במידה ושתי החתיכות מלוחות - שתיהן בולעות טעם, אחת מהשניה (חולין קיג, א). כך פסקו הטור והשו"ע.

הראשונים נחלקו מה כוונת הגמרא - האם כל החתיכה שבלעה את המליחות אסורה, או שכוונת הגמרא לאסור פחות מכך - כדי נטילה או רק כדי קליפה:

◀ **רמב"ם:** החתיכה שבלעה מליחות אסורה כולה.

◀ **או"ה:** אנו לא בקיאים בהגדרת כחוש ושמן (ובחתיכה שמנה כולה אסורה) - ולכן מחמירים שהחתיכה כולה אסורה, אא"כ יש שישים כנגדה.

⌋ כך פסק רמ"א.

◀ **רא"ה:** צריך להסיר כדי נטילה מהחתיכה שבלעה את המליחות.

◀ **מהר"ם מרוטנבורג, רא"ש, רשב"א, ר"ן וטור:** צריך להסיר כדי קליפה בחתיכה שבלעה את המליחות (בשר מלוח וגבינה - צריך להסיר כדי קליפה מהגבינה. אם שניהם מלוחים - צריך להסיר משניהם)¹¹⁵.

⌋ כך פסק שו"ע.

❖ הגדרת המליחות הנדרשת (ב"י, שירת הים)

הגמרא בפסחים (עו, א) אומרת שנחשב מליח רק כשמלוח ברמה כזאת שאי אפשר לאכול את המאכל כפי שהוא מחמת מלחו, ואם ניתן לאכול את המאכל למרות המלח - אינו נחשב מליח. הראשונים נחלקו איזה שיעור מליחה זה (ומסודרים כאן מכמות מלח גדולה אל כמות קטנה):

הערות

¹¹⁴ בסימן קה (סעיפים ט-יב) עוסקים בדיני מליחה לעניין תערובת איסור והיתר. בעניינים רבים הדין שווה.

¹¹⁵ שתי החתיכות מלוחות ונוגעות זו בזו. אמנם הר"ן סובר שאם שתי החתיכות מלוחות הכל אסור כשנוגעות זו בזו, אך הרשב"א והמרדכי חולקים ולדעתם גם אם נוגעות מספיק להסיר כדי קליפה. הטור והשו"ע פסקו כדעת הרשב"א והמרדכי.

◀ **ה"ר יעקב ישראל** (הובא בתוס', רא"ש ומרדכי): נחשב מלוח כשנמלח כשיעור שמולחים לפני יציאה לדרך (הכמות הגדולה ביותר של מלח).

◀ **רש"י**: נחשב מלוח אם נמלח כשיעור שמולחים בשר לאחסון.

◀ **ר"ת, רשב"א, רבנו ירוחם ור"ן**: אם נמלח כשיעור שמולחים קדרה (דהיינו להכשיר בשר מדמו. פרישה).

Ⓢ כך פסק **שו"ע** (ונחשב כך עד ששורה את המליח במים).

◀ **סמ"ק ומרדכי**: בבשר כמו מליחה לבישול, בציר כמו מליחה לצלי.

◀ **או"ה**: יש להחמיר שכבר משיעור מליחה לצלי נחשב מליח (הכמות הקטנה ביותר של מלח).

Ⓢ **רמ"א**: במקום שאין הפסד מרובה טוב להחמיר¹¹⁶.

❖ **דין תתאה גבר במליחה (ב"י וש"ך)**

הפוסקים נחלקו האם יש משמעות למיקום החתיכות בדין מליח. לדעת הרשב"א יש משמעות ולדעת תוס' ורא"ש אין משמעות. המחלוקת היא במקרה שהחתיכה המלוחה שמגה ומפעפעת (בסעיף ו), אך במקרה רגיל של שתי חתיכות כחושות - אין חילוק (ש"ך). מחלוקתם והנפק"מ הובאה בסימן קה, סעיף יא).

טור ושו"ע: אין משמעות למיקום החתיכות כשאחת מהן נמלחה - בין למעלה ובין למטה.

❖ **שיעור זמן הנגיעה (ב"י)**

◀ **ר"י אלברצילוני** (בר"ן) ו**ראב"ן**: רק אם הבשר והחלב נגעו זה בזה שיעור זמן שהיה לקדרה (כדי הילוך מיל) צריך להסיר כדי קליפה. אם שהו פחות זמן לא.

Ⓢ כך פסק **שו"ע**.

◀ **ראב"ה**: ציר חזק מבליע טעם איסור אפילו בזמן קצר יותר.

❖ **מתי פוסק כח המליחה (ב"י בסימן טט, ש"ך ושירת הים)**

הפוסקים נחלקו האם לאחר שפוסק כח הרתיחה (כדי הילוך מיל) עדיין מליח נחשב רותח, או שאז המלח כבר לא משמעותי כל כך ומליח לא נחשב רותח.

הערות

¹¹⁶ **צלי של בשר שנפל על גבינה**. בשונה מבשר, ציר בשרי נחשב מלוח כבר בכמות נמוכה יותר של מליחות, ולכן כבר מאז שמלוח בשיעור מליחה לצלי נחשב מליח ואוסר כרותח (**הגהות מיימוניות, שערי דורא ועוד**). לכן ציר בשרי מלוח אוסר גם כשהבשר עצמו לא אוסר (**רמ"א**).

אם ציר בשרי נפל על כלי חלבי צריך הגעלה, וכלי חרס צריך שבירה. אם הציר נפל על מקום אחד מספיק לקלף את מקומו (**או"ה ורמ"א**). במקרה זה אפשר להגעיל במקום לקלף או להפך (**ש"ך**). אם הציר נפל על כלי ולא ידוע איפה, אם בודאות נפל על מיעוט הכלי בטל ברוב, ובכל זאת אם יכול יגעיל את הכלי כולו (**ה"ר דניאל, בפת"ש**).

◀ **תוס', סמ"ג ורא"ש**: לאחר שפוסק כח הרתיחה מליח כבר לא נחשב רותח (אם המלח הפליט דם. אם לא - עדיין נחשב רותח).

◀ **רבנו יונה, ריב"א, תוס' (למעשה), או"ה ועוד**: מליח לעולם נחשב רותח.

◀ **תרומת הדשן**: יש להחמיר שמלח נחשב רותח תמיד, אך לצורך גדול לסעודת מצווה יש להקל אחרי הילוך מיל.

☞ כך פסקו **רמ"א וט"ז**.

☞ **ש"ך וחכמת אדם**: מלח שהפליט דם לא נחשב רותח, אך מכיוון שרמ"א החמיר יש להקל רק לצורך גדול ולסעודת מצווה.

❖ מליחה משני הצדדים (ב"י)

◀ **תוס' וסמ"ק**: מליח לא נחשב רותח אלא אם כן מולח את החתיכה משני הצדדים.

◀ **רשב"א**: גם כשמולח רק מצד אחד נחשב רותח (כשמלוח ברמה הנדרשת, כנ"ל).

☞ כך פסק **רמ"א**.

א. דבר מלוח שהתייבש. דבר מלוח שהתייבש לא מבליע טעם והדחה מספיקה, אפילו כשהוא עדיין מלוח או שהוא לח שלא מחמת המליחה (תרומה, הגהות מיימוניות, מרדכי וטור, וכך פסק שו"ע). אפילו אם אחד לח ואחד יבש הטעם לא עובר (שערי דורא והגהות שערי דורא).

ב. יבש מלוח ונוזל טפל. דווקא כשהאיסור יבש ההיתר לא נאסר, ואם האיסור נוזלי הוא נאסר מכיוון שבולע מהאיסור (ובבשר בחלב גם הבשר המלוח וגם החלב הנוזלי אסורים). (מרדכי, הגהות מיימוניות, שערי דורא ועוד, וכך פסק רמ"א). דווקא כשההיתר לח קצת, אך אם הוא יבש לגמרי אינו נאסר גם כשהאיסור נוזלי (רמ"א).

ג. יבש טפל ונוזל מלוח. הראשונים נחלקו מה הדין כשהבשר טפל והחלב מלוח - האם החלב המלוח נשאר בהיתרו (הגהות מרדכי) או שגם הוא נאסר (סמ"ג). **רמ"א** בתורת חטאת פסק להתיר כדעת הגהות מרדכי, אך **מהרש"ל וש"ך** נטו להחמיר ונשאר בצ"ע לדינא.

ד. בליעת איסור בזמן ששניהם מלוחים. אם הבשר והגבינה מלוחים הדין הוא ששניהם נאסרים כי בולעים איסור זה מזה, ולא שייך לומר "אידי דטריד למפלט לא בלע" או "כבולעו כן פולטו", כי דווקא בדם אומרים כך ולא בשאר איסורים (ש"ך).

סעיף ו | דבר מליח שמן

שו"ע: אם הבשר שמן השומן מפעפע גם בגבינה, המליחות מתפשטת ושתי החתיכות אסורות לגמרי (וכך הדין אם הגבינה שמנה. לא משנה האם החתיכה המלוחה היא החתיכה השמנה או החתיכה הכחושה).

☞ **ש"ך**: כאמור בסעיף הקודם, האשכנזים נוהגים להחמיר ובכל מלוח להצריך שישים כנגדו, מכיוון שלא יודעים להבחין בין שמן לתפל.

סעיף ז | צלי שנפל לחלב

בחולין (קיב, א) מסופר על גוזל שנפל לתוך כד של כותח (תבשיל חלב מלוח). האמוראים הכריעו שלא נחשב מליח כי הכותח נאכל כפי שהוא למרות המליחות שבו ולכן מותר. דווקא כשהגוזל חי הדין כך, אך אם הוא צלי צריך קליפה. בנוסף לכך, אם יש בגוזל בקעים - כולו אסור. כך הדין גם אם הוא מתובל בתבלין. הראשונים נחלקו בביאור הגמרא האם הכוונה דווקא לצלי רותח או גם צלי צונן:

◀ **תרומה, רא"ש, טור, מהרי"ל וכן מהר"ם מרוטנבורג וסיעתו** (בדין חתיכה שיש בקעים): צלי שנפל לחלב צריך קליפה אפילו כשהוא צונן¹¹⁷.

Ⓢ כך פסקו **רמ"א ושו"ך** (רמ"א הקל במקום הפסד שרק צלי רותח צריך קליפה, ושו"ך הסתפק האם ניתן להקל כדבריו מכיוון שפוסקים רבים החמירו)¹¹⁸.

◀ **רש"י, ראב"ד, רשב"א ור"ן**: צלי שנפל לחלב צריך קליפה רק כשהוא רותח.

Ⓢ כך פסקו **שו"ע ולבוש**.

❖ חתיכה שיש בה בקעים (ב"י)

כאמור בתחילת הסעיף, הגמרא אומרת שאם יש בקעים הכל אסור, והראשונים נחלקו האם הכוונה רק לחתיכה צלויה רותחת, גם חתיכה צלויה צוננת או אפילו חתיכה חיה:

◀ **תרומה, רא"ש, מהרי"ל וטור**: כשיש בקעים בחתיכה כולה אסורה, אפילו כשהיא חיה.

◀ **מהר"ם מרוטנבורג, אור זרוע, סמ"ג, סמ"ק, כלבו ועוד**: כשיש בקעים בחתיכה כולה אסורה, אך דווקא כשהיא צלי - בין צונן ובין רותח.

Ⓢ כך פסק **רמ"א**.

◀ **רש"י, ר"ן, ראב"ד ורשב"א**: כשיש בקעים בחתיכה כולה אסורה, אך רק כשהיא צלי רותח.

Ⓢ כך פסק **שו"ע**.

א. חתיכה מתובלת שנפלה לחלב. חתיכה שמתובלת בתבלין שווה בדינה לחתיכה שיש בה בקעים (גמרא, ראשונים ושו"ע).

ב. חתיכה מבושלת או אפויה. אין הבדל בין חתיכה שנצלתה לבין חתיכה שהתבשלה או נאפתה, בין צונן ובין רותח (הגהות שערי דורא, הגהת מרדכי, סמ"ק, רש"ל, רמ"א ושו"ך).

הערות

¹¹⁷ **כדי נטילה בצלי רותח שנפל לחלב**. דעת **הגהות מיימוניות ואו"ה** שאם הצלי רותח - אסור כדי נטילה, ולא רק כדי קליפה, אך בזה סומכים על המקלים וגם כשהצלי רותח כדי קליפה מספיקה (**שו"ך** בדעת **רמ"א**, ו**פר"ח** בפת"ש). בתשובות בית אפרים האריך לתת טעם לדעת ההגהות מיימוניות ואו"ה, וכתב שכך סוברים גם **תוס', רא"ש וסמ"ג**, ולכן החמיר כמותם למעשה (**פת"ש**).

¹¹⁸ בסעיף ה' דעת האו"ה שמאכל נחשב מלוח מאז שהוא מלוח כמו צלי, ורמ"א החמיר כמותו וכתב שרק במקום הפסד לצורך סעודת מצווה יש להקל. ה"ז כאן העיר שגם לדעת רמ"א נראה שאין להקל בשני הדברים (צלי שנמלח כמו שמולחים צלי ונגע בגבינה, גם אם הא קר כעת - מחמירים גם במקום הפסד וגם לצורך מצווה).

- ג. **חתיכה צלוייה או מבוקעת שאינה מלוחה.** הדינים כאן הוא בחתיכה מלוחה מעט ואפילו לא מלוחה בכלל, מכיוון שכל עוד היא נאכלת מחמת מלחה אינה נחשבת מליחה, וכאן בליעת האיסור היא מסיבות אחרות - צלי ובקעים (ש"ך).
- ד. **דין החלב כשנפל לתוכו צלי צונן.** גם למחמירים שצלי שנפל לחלב צריך קליפה כשהוא צונן החלב מותר, ולא חוששים שהצלי הצונן הפליט טעם (הגהות מרדכי, או"ה, תורת חטאת וש"ך).

סעיף ח | דין בשר בחלב שנאסר במליחה

מרדכי ואגור: בכל המקרים שבשר בחלב נאסרים בגלל מליחה האיסור הוא רק לאכול, ומותר בהנאה (ב"י בסימן פז: וכך הדין גם בבשר בחלב שנאסרו מדין כבוש).

כך פסק שו"ע.

ל **באר היטב:** במקרה של ספק האם נאסר משום מליחה, בבשר בחלב מותר גם באכילה, מכיוון שמהתורה האיסור הוא רק בדרך בישול.

סימן צב | חלב שנפל לסיר בשר

סעיף א | דין החלב כשנפל לתוכו בשר

הדין היסודי הוא שאיסור מתבטל בשישים. בגמרא ובראשונים נחלקו האם כך הדין גם בתערובת של מין במינו או שמין במינו לא מתבטל לעולם, ולהלכה נפסק שגם מין במינו מתבטל בשישים (הדיון בסימן צח, ב).

בחולין (קח, א) לעניין כזית של בשר שנפל לתוך סיר חלב שעל האש רב פסק שהבשר אסור והחלב מותר.

דעת רב שמין במינו אסור בכלשהו (ולא מתבטל בשישים), ולכן הגמרא מיד שואלת מדוע החלב מותר - הרי החלב שנבלע בבשר הופך לנבלה, וכשהוא חוזר ונפלט לשאר החלב הוא אסור את כולו! הגמרא משיבה שבשר פולט את החלב שנבלע בו רק לאחר שהסיר נח מרתיחתו, ורב התיר את החלב דווקא כשהוציא את חתיכת הבשר לפני שהסיר נח¹¹⁹.

כאמור, במחלוקת לעניין מין במינו רוב הפוסקים סוברים שמין במינו מתבטל בשישים, ולפי זה לכאורה אין משמעות לדיון בגמרא, כי תמיד הביטול הוא בשישים.

הרמב"ם סובר שמין במינו מתבטל בשישים, ובכל זאת הוא הזכיר שחלב הבלוע בבשר לא נפלט החוצה עד שהסיר נח מרתיחתו. לכאורה לא ברור מדוע, הרי צריך ביטול בשישים בין כה וכה בגלל הבשר עצמו, ומה זה משנה מתי החלב הבלוע נפלט. הב"י ביאר את דעת הרמב"ם:

הרמב"ם סובר שטעימה מועילה גם במקום שאין שישים (סימן צח, א), ולכן כאן אפשר לתת לגוי לטעום את החלב ואם אין טעם בשר החלב מותר, גם אם אין בו שישים כנגד הבשר. מכיוון שכך הרמב"ם הוצרך לציין שאם הסיר נח מרתיחתו החלב שהיה בלוע בבשר נפלט החוצה ואז טעימה של גוי לא תועיל כי טעם חלב האיסור לא מורגש, ובמקרה כזה גם לשיטתו הביטול הוא רק בשישים.

שו"ע (עפ"י הרמב"ם): אם כזית בשר נפל לתוך סיר חלב רותח הבשר אסור, ובנוגע לחלב גוי יכול לטעום ואם אין טעם בשר הוא מותר, גם כשאין שישים בחלב כנגד הבשר¹²⁰. אם הסיר נח מרתיחתו ועדיין לא הוציא את הבשר טעימה של גוי לא מועילה והכל אסור, אלא אם כן יש שישים בחלב כנגד הבשר, ואז החלב מותר.

ל **רמ"א** (לשיטתו שם): אנו נוהגים שלא לסמוך על טעימת גוי כלל, ולכן בכל מקרה החלב מותר רק אם יש בו שישים כנגד הבשר.

סעיף ב | דין חתיכת הבשר שנפל עליה חלב

המשנה שם עוסקת בטיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שבתוך סיר. אם החלב נותן טעם בחתיכה היא אסורה ושאר הסיר מותר (מכיוון שטעם האיסור נבלע כולו בחתיכה הזאת), ואם נייער את הקדרה כך שהחלב התערב בכל הסיר - אם החלב משמעותי מספיק כדי לתת טעם בכל הסיר, הכל אסור (וכשהוא לא - הכל מותר).

הערות

¹¹⁹ הראשונים ביארו שחתיכה פולטת טעם מיד כשמכניסים לסיר רותח - אך זה דווקא טעם שהיה בלוע בה קודם, ודבר שהיה בולעת בסיר עצמו היא פולטת רק אחרי שהסיר נח מרתיחתו (סמ"ג, ר"ת, ר"ן ועוד).

¹²⁰ בסימן צח שם נידון בעניין זה - האם צריך דווקא גוי שהוא טבח או כל גוי, וכן האם דווקא כשמסיח לפי תומו.

הראשונים נחלקו מה הדין במקרה שהחתיכה שעליה נפל החלב נמצאת קצת בתוך הרוטב - האם גם אז היא נאסרת לבדה, או שבמציאות כזאת הסיר כולו מצטרף יחד כנגד האיסור (ואם הטעם משמעותי מספיק - הסיר כולו נאסר):

◀ **רש"י ורבנו ירוחם:** גם חלק מהחתיכה נמצא בתוך הרוטב - כל עוד החלב נפל על חלק שנמצא מחוץ לרוטב, שאר הסיר לא מצטרף כדי לבטל את החלב¹²¹.

☞ כך פסק **שו"ע** (להבנת הט"ז).

◀ **תוס' וסמ"ג:** דווקא כשהחתיכה כולה מחוץ לסיר (כגון שהיא מונחת על גבי חתיכה אחרת שקצתה בתוך הרוטב), אך אם אפילו מעט ממנה בתוך הרוטב - שאר הסיר מצטרף אליה.

☞ כך פסק **שו"ע** (להבנת הש"ך. בנקה"כ ובס"ק יג, וכתב שכך סוברים גם הראשונים וכל האחרונים).

☞ **רמ"א:** כשטיפת חלב נפלה על חתיכה - החתיכה עצמה אסורה, וצריך שיהיה שישים בשאר הסיר כדי להתיר אותו (וניתן להבין בדרכים שונות כיצד נקט במחלוקת הראשונים, ראה בהערה¹²²).

א. מדוע למרות דין חנ"נ כשהחתיכה אחת נאסרת לא הכל נאסר. בדרך כלל אומרים חנ"נ והחתיכה שנאסרה אוסרת את כל שאר החתיכות, אך כאן צריך שדווקא החלב האסור יעבור לכל החתיכות, ומכיוון שאין בכוחו לאסור את הכל - שאר החתיכות מותרות (**ראב"ד**, **רשב"א** ואפשר שגם הרמב"ם (כ"כ המגיד משנה). ב"י).

ב. כשהחתיכה כולה בתוך הרוטב. לדעת תוס' כמובן שהסיר כולו מצטרף, אך בדעת רש"י נחלקו הפוסקים: לדעת הסמ"ג בדעת רש"י אפילו אם החתיכה כולה בתוך הרוטב (חוץ מהצד העליון שעליו נפלה הטיפה) היא עומדת בפני עצמה, ולדעת הב"י במקרה כזה גם רש"י סובר שהכל מצטרף. **ג. חתיכות שנוגעות בחתיכה הנאסרת לבדה.** במקרה שחתיכה אחת נאסרת לבדה - החתיכות שנוגעות בה מסביב צריכות קילוף כדי נטילה (**ש"ך** עפ"י סימן קה).

♦ **איסור שנפל על היתר - נאסר לגמרי או כדי נטילה (ש"ך, ט"ז ופת"ש)**

הערות

¹²¹ שיטת רש"י בחתיכה שמקצתה מחוץ לרוטב. הראשונים נחלקו מהי שיטת רש"י בזה (דרכי משה):

◀ **ר"ן וט"ז:** שאר החתיכות לא מצטרפות כדי לבטל את טיפת החלב, אך לאחר שהחתיכה נאסרה מהחלב - היא אוסרת את כל שאר החתיכות דרך הרוטב.

◀ **טור ושאר פוסקים:** החתיכה נאסרת לבדה, ושאר החתיכות לא.

◀ **מרדכי והגהות מיימוניות:** אפילו החתיכה לא נאסרת כולה: מה שמחוץ לרוטב נאסר, ומה שבתוך הרוטב נשאר מותר כי פעפוע החלב לא מגיע לשם. אחרי שהחתיכה תצטנן חותך את מה שמחוץ לרוטב.

¹²² **ביאור שיטת רמ"א.** הפוסקים נחלקו כיצד פסק רמ"א:

◀ **ש"ך:** רמ"א הסתפק האם הלכה כרש"י או כתוס', ולכן החמיר לשני הצדדים - החתיכה עצמה אסורה ושאר הסיר לא מציל אותה (חומרא לפי שיטת רש"י), ולעניין שאר הסיר - אם יש שישים בסיר כולו כנגד הטיפה הוא לא אסור, ואם אין הכל אסור (חומרא לפי שיטת תוס').

◀ **ט"ז:** רמ"א סובר כדעת ר"י שהכל מצטרף, ולמרות זאת הוא אוסר את החתיכה שעליה נפלה הטיפה מסברת עצמו.

◀ **באר הגולה וגר"א:** רמ"א סובר כדעת רש"י לגמרי, החתיכה עצמה אסורה ושאר הסיר מותר, ויש טעות סופר בדברי רמ"א.

הפוסקים הקשו מדוע כאן החתיכה שנפל עליה חלב נאסרת כולה, ובסימן קה (סעיף ד) נפסק שאם היתר נצלה עם איסור - מספיק לקלף מההיתר כדי נטילה והשאר מותר.

הש"ך העיר שמנהג האשכנזים לחשוש תמיד שמא האיסור שמן ולכן תמיד החתיכה כולה נאסרת אם אין בה שישים כנגד האיסור (כפי שמוזכר שם), וממילא למעשה אין הבדל.

◀ **מהרש"ל:** אם האיסור צלול החתיכה כולה נאסרת (כאן) וכשהאיסור עבה רק כדי נטילה (בסימן קה. ואם האיסור דבוק בחתיכה - אפילו כשהוא עבה האיסור מתפשט בחתיכה כולה. **נוב"י**, **בפת"ש**).

◀ **ש"ך (א):** יש חילוק בין איסור כחוש לאיסור שמן (כמו שמפורש שם), וכאן מדובר שהבשר שמן ולכן נאסר כולו¹²³.

◀ **ש"ך (ב):** יש חילוק בין בישול לצלייה ואפיה. בבישול הטעם נבלע בכל החתיכה וכולה אסורה (כאן) ובצלייה ואפיה רק כדי קליפה (סימן קה. ובאיסור מוצק גם בבישול לא נבלע כולו אלא כדי קליפה).

❖ ניעור בתחילה ובסוף (ב"י, ש"ך וט"ז)

המשנה אומרת שאם ניער את הסיר שלתוכו נפלה החתיכה - טיפת החלב משפיעה על כל תכולת הסיר, ואם יש בה נותן טעם הכל אסור. הברייתא שם (עמוד ב) אומרת שאם כיסה את הסיר במכסה הדין שווה לדין ניעור, והחתיכה הופכת לחלק מהסיר כולו¹²⁴.

הגמרא (קה. ב) מביאה מחלוקת בברייתא בין רבי יהודה לחכמים במקרה שטיפת חלב נפלה על חתיכה בסיר. רבי יהודה סובר שהחתיכה נאסרה, הפכה לנבלה ואוסרת את כל החתיכות שבסיר, ואילו חכמים סוברים שכל עוד הטיפה לא נותנת טעם בכל הסיר הוא לא נאסר.

רבי אומר שדברי רבי יהודה נראים אם ניער או כיסה את הסיר רק בסוף ולא בהתחלה, ואמנם רבי יהודה סובר שאפילו אם ניער וכיסה מההתחלה ועד הסוף עדיין שאר הסיר לא מצטרף, אך בזה אין הלכה כמותו.

ניתן להבין שלהלכה צריך לנער מההתחלה ועד הסוף, או שמספיק לנער בהתחלה וכבר מועיל כי טעם האיסור לא מספיק להיבלע בחתיכה לבדה:

רמב"ם ושו"ע (עפ"י הרמב"ם): אם לאחר נפילת החלב ניער או כיסה את הסיר מתחילה ועד סוף - התערובת כולה מצטרפת לחתיכה (וכן אם החלב נותן טעם בסיר כולו - הכל נאסר).

↳ **הטור** כתב שאין צורך לנער מתחילה ועד סוף, אלא מספיק שניער מיד לאחר נפילת הטיפה כי אז הכל מתערב וממילא הטיפה מתבטלת בסיר כולו, וכך פסק רמ"א. הפוסקים נחלקו בביאור דברי הרמב"ם:

◀ **מהר"י בן חביב וט"ז:** גם הרמב"ם מסכים שאם ניער בהתחלה בלבד כבר הכל מתערב, וכתב בלשון זאת מסיבה צדדית (לפני כן דיבר על מצב שניער רק לבסוף, ולכן כתב שאם ניער מתחילה ועד סוף הדין שונה).

◀ **ב"י וש"ך:** אכן דעת הרמב"ם (והשו"ע) שצריך לנער מתחילה ועד סוף, ואם ניער רק בהתחלה לא מצטרף (מכיוון שכך מפורש בגמרא).

הערות

¹²³ בהתחלה הש"ך כתב שהחלב נחשב איסור שמן ולכן כאן החתיכה אסורה לגמרי ולא רק כדי נטילה, אך הוא הקשה על הסבר זה מדברי הרשב"א והר"ן הסוברים שחלב הוא איסור כחוש, ולכן כתב שהבשר שמן.

¹²⁴ רש"י פירש שאם מנער הטעם עובר בסיר כולו, וגם כשמכסה הדין כך מכיוון שהנוזל עולה עד למעלה ומערב הכל.

❖ חלב שנפל על חתיכה לא ידועה (ב"י, ש"ך וט"ז)

רמב"ם ושו"ע: טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר ולא ידוע על איזו חתיכה נפלה - מנער את הסיר כדי שהכל יתערב והחלב יתבטל.

☞ הטור הקשה כיצד הניעור מועיל: הרי אם החתיכות בתוך הרוטב בין כה וכה הן מצטרפות, ואם הן מחוץ לרוטב - ניעור כבר לא מועיל כי החתיכה כבר נאסרה. גם כאן הפוסקים ביארו בדרכים שונות:

◀ **מהר"י בן חביב וש"ך:** כוונת הרמב"ם שהכל מתערב דווקא אם מיד אחרי הנפילה מנער (ואין בעיה של ביטול איסור לכתחילה, מכיוון שלא יודע על איזו חתיכה נאסרה והכל נכנס בספק, ובסימן קיא (סעיף ז) נפסק שכל מה שנכנס בספק מצטרף לבטל).

◀ **ב"י:** כוונת הרמב"ם שגם אם החתיכות בתוך הרוטב וכל הסיר מצטרף לבטל את החלב - עדיין צריך לנער, כדי שהחלב יתערב יפה וטעמו לא יורגש (הש"ך הקשה על זה - אם כך מדוע הרמב"ם כתב זאת דווקא כשהחתיכה לא ידועה?).

◀ **ט"ז:** הרמב"ם עוסק בתערובת שאין בה שישים כנגד האיסור, ומכיוון שלשיטתו טעימת גוי מועילה גם במקום שאין שישים (סימן צח, א) - מערבב כדי לתת לגוי לטעום. אם יש שישים כנגד האיסור אין צורך לנער.

סעיף ג | חנ"נ בבשר בחלב

בחולין (קח, א) האמוראים נחלקו בדיון 'אפשר לסחטו': חתיכת בשר שבלעה חלב, נאסרה כי לא היה בה שישים כנגדו, ואחר כך התבשלה עם אחרות. בצירוף של כל החתיכות יש יותר משישים כנגד החלב, אך לא כנגד החתיכה שבלעה את החלב בהתחלה.

דעת רב, רבי חנינא ורבי יוחנן היא ש'אפשר לסחטו' אסור, ולכן החתיכה שנאסרה בגלל החלב הופכת להיות איסור בעצמה, ולא אומרים שהחלב נפלט ממנה ועכשיו מתבטל ברוב מול כל החתיכות.

שמואל, רבי שמעון בר רבי וריש לקיש סוברים ש'אפשר לסחטו' מותר, ולכן אומרים שהחלב הבלוע בחתיכה יצא החוצה, התערב בכל החתיכות והתבטל ברוב.

'אפשר לסחטו' הוא בעצם דין חנ"נ - חתיכה נעשית נבלה, מכיוון שהסוברים ש'אפשר לסחטו' אסור נוקטים שהחתיכה שנאסרה בגלל החלב הבלוע הופכת להיות איסור עצמי, ונחשבת כמו נבלה, ואילו הסוברים 'אפשר לסחטו' מותר נוקטים שהחתיכה אמנם נאסרה בעבר, אך היא לא הופכת לאיסור אלא מוגדר שהאיסור רק בלוע בה, ולכן בבישול נוסף האיסור יוצא ממנה ומתבטל בכל החתיכות יחד, וכל החתיכות מותרות, כולל החתיכה שנאסרה בעבר. הראשונים נחלקו כיצד נפסק להלכה:

◀ **ראב"ד:** הגמרא הזכירה את דין חנ"נ רק בדעת רבי יהודה, ולמעשה מכיוון שנפסק כחכמים לא אומרים חנ"נ, וחתיכת בשר שנאסרה בגלל חלב שנבלע בה לא הופכת לאיסור בפני עצמה.

◀ **רמב"ם, רא"ש, רשב"א, ר"ן, רמב"ן ומגיד משנה:** להלכה אומרים חנ"נ, חתיכת בשר שבלעה חלב הופכת להיות איסור עצמי, ואם היא מתבשלת עם חתיכות אחרות היא אוסרת אותן (כפי שיפורט).

☞ כך פסק שו"ע.

❖ דין חתיכה הנחשבת נבלה (טור, שו"ע ושו"ך)

☞ **כשהיא מתבשלת עם אחרות.** כל עוד אין שישים הכל אסור, וכשיש שישים בכל הסיר יחד כנגדה - החתיכה אסורה ושאר הסיר מותר (טור ושו"ע).

☞ **אם יודע לזהות את חתיכת האיסור.** מוציא אותה, ועדיין צריך שישים בגלל הרוטב שנפלט ממנה (שם). וצריך כנגד כולה - כמו שמוזכר בסימן צח, ד).

☞ **אם אינו יודע לזהות את החתיכה.** חתיכה רגילה מתבטלת בשישים, ואם היא חתיכה הראויה להתכבד שאינה מתבטלת אפילו באלף - כל החתיכות אסורות, ואילו הרוטב ושאר חלקי התבשיל מותרים אם יש בכלול שישים כנגדה (שם). אמנם רק חתיכה שהיא איסור עצמי יכולה להיחשב חתיכה הראויה להתכבד, ולא חתיכה שבלעה איסור, אך בשר בחלב מוגדר איסור עצמי (כפי שמובא בסימן קא, ב) ולכן שייך בו דין חה"ל. ש"ך).

א. חנ"נ בבשר בחלב דרבנן. במקרה שטיפת חלב נפלה על בשר של חיה ועוף, מכיוון שהאיסור הוא רק מדרבנן - לא צריך שישים בבשר כנגד החלב, אלא ברוב של חד בתרי האיסור מתבטל (הגהות אשרי ואור זרוע. בסימן צח כתב הש"ך עפ"י הפוסקים שדווקא באיסור בלוע לא אומרים חנ"נ בדרבנן, אך באיסור עצמי גם בדרבנן אומרים).

ב. חנ"נ בחתיכות המונחות זו ליד זו. דווקא בבישול אומרים שמדין חנ"נ צריך שישים כנגד כל החתיכה שבלעה איסור, אך אם אלו שתי חתיכות המונחות זו ליד זו - החתיכה שבלעה איסור לא אוסרת את השניה, ורק באיסור עצמי חתיכת האיסור אוסרת לגמרי (ט"ז).

סעיף ד | חנ"נ בשאר איסורים

הגמרא מספרת (חולין ק, א) שרבה בר בר חנה דרש ברבים שחתיכה של נבלה בתוך תבשיל אוסרת רק אם היא נותנת טעם בכל התבשיל - בחתיכות, ברוטב וקיפה (הבשר שנאסף בצדדים). רב חלק עליו, ואף העמיד מתורגמן שיעמוד לפני רבה בר בר חנה ויאמר אחרת: ברגע שהאיסור נתן טעם בחתיכה אחת, אותה החתיכה נעשתה נבלה ולעולם היא אוסרת את כל החתיכות מכיוון שזו תערובת של מין במינו, ורב סבר כדעת רבי יהודה שמין במינו לא מתבטל לעולם. הגמרא שואלת: אם רב סובר כרבי יהודה, חתיכת הנבלה אוסרת את הכל אפילו אם היא לא נותנת טעם, כי לשיטתו מין במינו אסור במשהו, ומשיבה שמדובר שסילק את חתיכת האיסור לפני שאר התבשיל הוכנס לסיר, ולכן רק החתיכה שהייתה מההתחלה נאסרה (והחתיכה הזאת אוסרת את כל שאר הסיר מדין חנ"נ).

תוס' שואל על גבי תירוץ הגמרא: גם אם היו בסיר בהתחלה רק שתי חתיכות, הנבלה והחתיכה שבלעה ממנה איסור, מדוע הגמרא מציינת שהאיסור צריך לתת טעם - הרי מדובר בשתי החתיכות הן מאותו המין, וממילא לרבי יהודה הנבלה אוסרת מיד את החתיכה השניה, כי מין במינו אסור במשהו?

תוס' מביא שני תירוצים שמבוססים על מחלוקת האם אומרים חנ"נ בכל האיסורים או רק בבשר בחלב:

◀ **רבנו אפרים** (וכן רמב"ם, רא"ש, תשובות המיוחסות לרמב"ן ורשב"א): אומרים חנ"נ רק בבשר בחלב, ולא בשאר איסורים (ולכן באופן עקרוני החתיכה שבלעה איסור מהנבלה לא הופכת לאיסור וכל שאר החתיכות מותרות [והחתיכה עצמה נשארת אסורה. רשב"א], אלא שאם היא קיבלה טעם ממש - נחשב שהאיסור בעין בפני עצמו, והוא אוסר את כל שאר החתיכות לסוברים שמין במינו אוסר במשהו. כשהאיסור לא נתן טעם בחתיכה - אפילו לדעות הללו הכל מותר, כי בכלל אין ממשות של איסור).

כך פסק שו"ע¹²⁵.

◀ **רבנו תם** (וכן ר"י, ר"ן, מרדכי, הגהות מיימוניות, סמ"ג, סמ"ק, או"ה ואגור): אומרים חנ"נ בכל האיסורים, ולא רק בבשר בחלב (אך כדי שנאמר שהחתיכה הפכה לנבלה ממש - היא צריכה לבלוע איסור בצורה משמעותית, נתינת טעם, ולא מספיק בליעה בכל שהוא, ולכן רק אחרי נתינת הטעם צריך שישים כנגד כל החתיכה).

כך פסק רמ"א.

א. האיסור לא דבוק בהיתר או יש רוטב. במקרה שהאיסור שנבלע בחתיכה לא דבוק בה או שהחתיכה נמצאת בחלקה בתוך הרוטב - בשאר איסורים לא אומרים חנ"נ. בבשר בחלב גם אז אומרים חנ"נ (רמ"א).

ב. האם דין חנ"נ הוא מהתורה או מדרבנן. בבשר בחלב דין חנ"נ הוא מהתורה, ואילו בשאר איסורים הוא מדרבנן בלבד (ר"ן, אגור, תרומת הדשן ושר"י).

ג. דין החתיכה משאר איסורים שהתערבה באחרות. שו"ע כתב שבשאר איסורים אם יש בכל החתיכות שישים כנגד האיסור הבלוע בחתיכה הראשונה - החתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת. בסימן קו (סעיף א) שו"ע כתב שהחתיכה נשארת אסורה, ורמ"א שם ביאר שהחתיכה לא חוזרת להיותה אלא היא מתבטלת ברוב אם אינו מכיר אותה (שר"י).

ד. חנ"נ במליחת בשר וחלב יחד. מכיוון שפוסקים רבים סוברים שמליחה אוסרת רק כדי קליפה, יש להקל ולא לומר חנ"נ במקום צורך גדול (תורת חטאת). אמנם דעת הבאר שבע שאם אחד מהם שמן אומרים חנ"נ גם במליחה, אך למעשה יש להקל (שר"י).

♦ חנ"נ בתערובת לח בלח (רמ"א)

מרדכי, רשב"א, ור"ן בשם הראב"ד: אם איסור לח התערב בהיתר לח - לא אומרים חנ"נ, ואם הכל התערב בהיתר נוסף, בודקים האם יש שישים כנגד כמות האיסור המקורית.

רמ"א: יש לסמוך על היתר זה רק לצורך הפסד גדול ורק בשאר איסורים¹²⁶.

מהרש"ל: ניתן לסמוך על היתר זה לכתחילה, אך אם בישל את התערובת הראשונה - ההיתר בלע בכולו טעם מהאיסור, והתערובת נחשבת כולה נבלה.

♦ חנ"נ בתערובת יבש ביבש (רמ"א)

רמ"א: בתערובת של יבש ביבש, בכל האיסורים לא אומרים חנ"נ (אפילו בבשר בחלב).

ל פשוט שאם בישל תערובת כזאת יחד - אומרים חנ"נ (ט"ז).

הערות

¹²⁵ הסברא לחלק בין בשר בחלב לשאר איסורים היא שבבשר בחלב האיסור נוצר רק בעקבות התערובת, ולכן התערובת הופכת את הבשר והחלב לאיסור עצמי. בשאר איסורים התערובת היא לא זאת שיצרה את האיסור, ולכן יש פחות סברא לומר שההיתר שבלע איסור הפך כולו לאיסור עצמי (שר"י).

¹²⁶ אפי רברבי: בבשר בחלב יש להחמיר ולאסור. ש"ך: בבשר בחלב אסור מהדין.

סעיף ה | טיפת חלב שנפלה על סיר מבחוץ

הגמרא בזבחים (צו, ב) עוסקת באדם שמבשל בשר של קרבן חטאת בסיר. מפורש בפסוק שצריך למרק ולשטוף כלי נחושת שבישלו בו את הקרבן. הגמרא שואלת מה הדין אם אדם בישל בחלק קטן של סיר, האם צריך למרק ולשטוף את הסיר כולו או רק את החלק שבישלו בו. הגמרא משיבה שמפורש בברייתא שצריך לשטוף ולמרק את הסיר כולו, והדבר נלמד מהפסוק: "ואם בכלי נחושת בושלה" - ואפילו במקצת כלי.

הראשונים נחלקו האם ניתן ללמוד מכך שבישול מפעפע בכלים, או שמכך שהגמרא הוצרכה ללמוד זאת מפסוק באופן מיוחד בקדשים - מוכח שרק שם הדין כך ולא בשאר איסורים.

◀ **סמ"ג:** בישול מפעפע בכל הכלי, הכלי הופך לאיסור והוא אוסר גם את כל התבשיל שבתוכו.

◀ **מהר"ם מרוטנבורג:** בישול מפעפע, אך אנחנו לא יודעים כמה מפעפע. לכן הכלי והתבשיל אסור, אלא אם כן יש פי 3,600 כנגד הטיפה (אנו לא יודעים כמה הטיפה פיעפעה, ולכן: אם הטיפה פיעפעה עד שישים כנגדה - יש שישים כנגד כל מה שנאסר (60*60), ומותר. אם הטיפה פיעפעה בעצמה כנגד יותר משישים - היא מתבטלת¹²⁷).

◀ **ראב"ן:** בישול מפעפע כנגד כל הכלי, ולכן אם יש שישים בכלי כנגד הטיפה הכל מותר.

◀ **סמ"ק:** בישול מפעפע, אך אנחנו לא יודעים כמה מפעפע. לכן אם הטיפה נפלה כנגד מקום שיש בתוך הסיר תבשיל, ויש שישים בתבשיל כנגדה - מותר (ממה נפשך: אם היא מפעפעת יש שישים כנגדה, ואם לא היא גם לא אוסרת), ואם היא נפלה כנגד מקום ריק - היא לא אוסרת את התבשיל, אך אסור לערות את התבשיל משם כי המקום נאסר מהטיפה (חוששים שהיא מפעפעת בכל המקום הריק ואין שישים כנגדה), ולכן ימתין עד שהכל יצטנן ואז יערה (אך למעשה יש שנהגו להחמיר, יובא בהמשך)¹²⁸.

כך פסקו שו"ע ורמ"א.

א. דין הסיר כשנפלה כנגד התבשיל. גם במקרה שהטיפה נפלה כנגד מקום התבשיל ויש שישים כנגדה - הסיר עצמו אסור (רמ"א ושו"ך). דעת המהרש"ל שמעיקר הדין מותר, אך לכתחילה אסר מכיוון שנראה כאילו הסיר נאסר, ולדעת הט"ז הסיר מותר לכתחילה (עפ"י הדרך שבה פירש את דעת הסמ"ק).

הערות

¹²⁷ הש"ך העיר שהחשש המדויק הוא לגודל של פי 3,659.4 מהטיפה, כי אולי הטיפה פיעפעה לשיעור של פי 59.99 כנגדה), ואז צריך שיהיה פי 60 מכמות של 60.99 - הטיפה והגודל שהיא אסרה.

¹²⁸ **עירוי התבשיל מכיוון אחר או נקיבת הסיר מלמטה.** הפוסקים נחלקו מדוע אסור לערות ממקום אחר: שמא הרוטב יעלה קצת בעקבות העירוי ויגיע למקום שהיה ריק קודם ונאסר מטיפת החלב (ב"י ושו"ך), או שמא טעם האיסור התפשט על כל סביבות הסיר, גם מהצד השני (פרישה).

בגלל הסיבה הראשונה כתבו הפוסקים שגם לא מועיל לנקוב את הסיר מלמטה כדי שהתבשיל יצא משם, כי אי אפשר שלא ינענע את הכלי מעט והתבשיל יגע במקום שהיה ריק קודם (ב"י ושו"ך).

¹²⁹ **ביאור הט"ז לדעת הסמ"ק.** הט"ז ביאר את שיטת הסמ"ק בדרך אחרת, וכתב שכוונת הסמ"ק להסתפק האם יש פעפוע ואז דבר הנבלע בכלי מתפשט קצת סביבו, או שאין פעפוע ודבר הנבלע נשאר במקומו בלבד. ממילא כנגד מקום התבשיל מותר ממה נפשך כי אם יש פעפוע - האיסור קצת מתפשט, אך במקביל גם התבשיל מתפשט למקום האיסור ומבטל אותו, ואם אין פעפוע האיסור לא מעביר טעם איסור לתבשיל. כנגד מקום ריק מותר מכיוון שעל הצד שיש פעפוע חוששים שהאיסור מתפשט למספיק מקום סביבו כדי שלא יהיה שישים כנגדו.

מתוך ביאור זה כתב הט"ז שאם נפל כנגד התבשיל גם הסיר עצמו מותר, ממה נפשך - כי יש פעפוע האיסור התבטל, ואם אין פעפוע גם בבישול הבא לא יהיה פעפוע שיאסור את התבשיל.

ב. שפך את התבשיל דרך המקום שנאסר. שו"ע כתב שבמצב כזה התבשיל נאסר, אך במקרה שהיה בתבשיל ובסיר יחד פי 3,600 מהטיפה - הכל מותר ממה נפשך (כסברת מהר"ם), אך גם במקרה כזה אסור לערות משם לכתחילה, כי לא מבטלים איסור לכתחילה (ש"ך).

ג. סיר חדש ושאינו בן יומו. רמ"א כתב שאם הסיר חדש בכל מקרה מספיק שישים כנגד הטיפה בלבד ואפילו אם הטיפה נפלה על מקום ריק, כי לא בלוע בסיר דבר היתר שיכול להיאסר מחמת הטיפה (וכנ"ל בסימן צח, ¹³⁰). קדרה שאינה בת יומה נחשבת חדשה לעניין זה כי הטעם הבלוע בה פגום (ש"ך עפ"י סימן צח). לדעת רמ"א יש להחמיר בסיר חרס אפילו חדש, אך ש"ך חולק עליו בזה.

סעיף ו | המנהג למעשה כשנפלה שלא כנגד הרוטב

◀ **סמ"ק, הגהות מיימוניות, מרדכי ואו"ה:** למעשה נהגו לאסור כשהטיפה נפלה שלא כנגד הרוטב (מחשש שהתבשיל עלה ונגע במקום שנאסר מבליעת הטיפה. או"ה, ולכן לא מועיל להמתין עד שיצטנן. ט"ז).

☞ כך פסקו שו"ע ורמ"א.

◀ **תרומת הדשן:** נוהגים להתיר כשהמתין עד שהסיר הצטנן.

☞ כך פסקו מהרש"ל, פרישה וש"ך.

א. סיר חדש ואינו בן יומו. במקרה שהסיר חדש או אינו בן יומו - אם יש שישים בתבשיל כנגד הטיפה לכו"ע מותר, אך ימתין עד שהתבשיל יצטנן (ש"ך). מכיוון שאפילו אם התבשיל עלה ונגע במקום ריק הוא לא נאסר, כפי שהוזכר לעיל).

ב. יש שישים פעמים שישים כנגד הטיפה. גם במקרה שיש שישים פעמים שישים כנגד הטיפה לכו"ע מותר, כי גם אם הטיפה אסרה שישים כנגדה - יש שישים בהיתר כנגד מה שנאסר (ש"ך, עפ"י האמור לעיל). במקרה הזה הסיר עצמו אסור. מרדכי, הגהות מיימוניות ועוד).

♦ נפל כנגד האש (כ"י, או"ה, ש"ך)

אגור ושו"ע: במקרה שהטיפה נפלה על הסיר כנגד האש - אפילו אם נפלה כנגד מקום ריק בסיר הכל מותר, מכיוון שהאש שורפת את הטיפה מיד. אם נפלה כמות גדולה אין להתיר (אא"כ יש שישים כנגד כל הכמות והחלב נפל כנגד הרוטב).

א. דין הסיר כשהטיפה נפלה כנגד האש. דעת הגהות שערי דורא להתיר את הסיר כשהטיפה נפלה כנגד האש ונשרפה מיד, אך או"ה אוסר את הסיר גם אז, ובתורת חטאת החמיר לכתחילה

הערות

¹³⁰ הש"ך הקשה כיצד ניתן להשוות בין המקרה שם שמכניס כף לתבשיל לבין המקרה כאן שמבשל בסיר - הרי כעת הסיר בולע טעם מהתבשיל שמתבשל בתוכו, ותבשיל ההיתר הבלוע נעשה נבלה בגלל טיפה החלב! הש"ך מציע שלושה תירוצים:

א. מכיוון שיש ספק האם יש פעפוע - ממה נפשך, אם יש פעפוע של טעם התבשיל מלמטה עד המקום הריק, יש גם פעפוע של האיסור עד מקום התבשיל והוא מתבטל, ואם אין פעפוע - במקום הריק לא בלוע טעם היתר.

ב. מדובר על סיר שעוד לא הספיק להתחמם מספיק והתבשיל בפנים לא חם עדיין.

ג. כרגע יש בסיר רק מים, וממילא החלב שנבלע בו לא אוסר אותו (כי עירוב של מים וחלב זה עירוב של היתר).

(ש"ך. כי חוששים שחלק מטעם החלב נבלע בסיר ולא יצא ממנו). במקרה שנפלה כמות גדולה של חלב - אפילו אם נפלה כנגד הרוטב הסיר אסור, וצריך מיד להוציא את התבשיל מהסיר (רמ"א. ולא ימתין שהתבשיל יצטנן, כי הטיפה נפלה כנגד הרוטב וככל שעובר זמן יש חשש שטעם מהחלב נבלע ברוטב. ש"ך). אם עברו ובישלו בסיר שוב, הדין כמו בפעם הראשונה וכשיש שישים כנגד החלב מותר ויוציא את התבשיל מיד (רמ"א).

ב. סיר רותח שכבר לא על האש. דווקא כשהסיר כנגד האש ממש, אך אם סילק את הסיר מהאש, למרות שהוא רותח עדיין - הוא כבר לא שורף ומייבש, ואין היתר (ט"ז).

❖ כיצד מכשירים סיר שנפלה עליו טיפה (פת"ש ושירת הים)

◀ **פת"ש** (עפ"י המג"א): לא מועיל למלא מים בסיר עצמו ולהרתית, כי הטיפה נפלה עליו מבחוץ, ולכן צריך להכניס את הסיר לתוך יורה המלאה במים רותחים.

◀ **קיצור שו"ע וספר הכשרות:** אין צורך להכניס את הסיר ליורה גדולה (ונחלקו האם צריך למלא את הסיר עד שהמים הרותחים יגלשו עליו מבחוץ, או שמספיק להרתיח מבפנים והרתיחה הפנימית מועילה להפליט טעם שנבלע מבחוץ. המג"א שהצריך להכניס ליורה דיבר כשהסיר בלע איסור כשהכניסו אותו לכלי אחר).

סעיף ז | דין שעת הדחק בנפילת טיפה

רבנו יחיאל ואו"ה: בשעת הדחק יש להתיר גם אם הטיפה נפלה שלא כנגד הרוטב ואינה כנגד האש, כל עוד יש שישים כנגדה.

כך פסקו שו"ע ורמ"א.

א. המתנה בשעת הדחק. צריך להמתין עד שהתבשיל יצטנן, אך אם צריך את התבשיל מיד (לצורך שבת, אורחים וכדו') מותר מיד (ש"ך וט"ז).

ב. דין הסיר. גם במקום של שעת הדחק - אמנם התבשיל מותר, אבל הסיר אסור, שמא לא מפעפע והאיסור הבלוע לא התבטל (ט"ז. זאת הסיבה שצריך להמתין אם אינו צריך את התבשיל מיד).

ג. לאיזה צורך מותר. לכל צורך גדול מותר - בערב שבת, לכבוד אורחים, הפסד מרובה וכדו' (ש"ך וט"ז).

ד. לומר למה מיקל. המנהג שהרב אומר משום מה הוא מיקל כדי שלא יתמהו מדוע לפעמים מותר ולפעמים לא (מהר"י מינץ וט"ז).

ה. סיר שהתבשלו בו מים עם חלב. סיר שהתבשלו בו מים עם חלב ואחר כך בישל בו בשר - הבשר מותר אפילו אם אין שישים במים לעומת החלב, כי הבליעה בדפנות הסיר היא של המים והחלב יחד, ומסתמא החלב הבלוע לעומת מתבטל בשישים לעומת הבשר (ט"ז).

❖ הניח סיר על חלב (דרכי משה)

◀ **או"ה:** אם הניח סיר רותח על גבי חלב - צריך שיהיה שישים כנגד כמות החלב שלפי האומדן הייתה מתחת לסיר.

◀ **מהר"ם:** הסיר מותר, כי נחשב כלי שני שאינו רותח.

כך פסקו רמ"א, מהרש"ל וט"ז.

ל רמ"א (עפ"י תרומת הדשן): לכו"ע אם הסיר עדיין מונח על האש ונשפך חלב סביבו, או שהיה על האש בזמן שפיכת החלב למרות שעכשיו אינו על האש - התבשיל שבסיר אסור, כי נחשב כעירו מכלי ראשון¹³¹.

א. חלב רותח וסיר צונן. קילוח של חלב רותח שמגיע מסיר חלבי אל סיר בשרי צונן - אם הקילוח נפסק לפני שהגיע אל הסיר הבשרי הכל מותר (כי הקילוח נחשב כלי שני ותתאה גבר), ואם לא נפסק נחשב עירו והסיר הבשרי נאסר (בתנאי שהעירו חם כשיעור יד סולדת לכל הפחות. תרומת הדשן וש"ך). תכולת הסיר מותרת כי עירו מבשל רק כדי קליפה - עובי הסיר (רמ"א).

ב. חלב צונן וסיר רותח. במקרה שגם הסיר הבשרי חם מכח האש (כלי ראשון שהורד מהאש, וכ"ש אם הוא עדיין על האש), גם אם הקילוח של החלב החם נפסק מהסיר החלבי - הכל אסור, כי תתאה גבר ונחשב צונן לתוך חם שהכל אסור¹³² (רמ"א). ואפילו אם הקילוח צונן לגמרי הדין כך. ש"ך. לדעת המהרש"ל כשהסיר רותח כל התבשיל אסור, ולא רק הסיר עצמו (ש"ך).

❖ טיפה שנפלה על מכסה הסיר (ב"י, דרכי משה, ש"ך וט"ז)

◀ **הגהות שערי דורא ואו"ה:** טיפה שנפלה על כיסוי הקדרה לא אוסרת את התבשיל אם יש שישים כנגד הטיפה, אפילו אם היא שהתה שם (ואם הסיר עדיין לא רותח אפילו אם אין שישים כנגד הטיפה מותר. רמ"א וש"ך). אם הניח מכסה חלבי על סיר בשרי צריך שישים כנגד הכיסוי כולו.

כך פסק רמ"א.

◀ **מהרש"ל:** הרוטב שבסיר לא מצטרף כולו לבטל את הטיפה שנפלה עליו (כי רק מה שעולה באדים נבלע כנגד הטיפה), ולכן אם אין שישים במכסה כנגד הטיפה - המכסה נאסר ונעשה נבלה.

כך פסק ט"ז (והקל באיסורי דרבנן).

❖ **מכסה בשרי על סיר חלבי.** במקרה שהניח מכסה רותח בשרי והניח על סיר חלבי קר וריק - הכל נאסר, כי הסיר בהכרח בלע טעם מהמכסה, וטעם מהסיר חוזר ונבלע במכסה. אם יש תבשיל בסיר - מותר, מכיוון שהוא צונן (הגהות שערי דורא).

סעיף ח | סיר בשרי מעל סיר חלבי

רא"ש וטור: מחבת המכילה חלב שמתבשלת על כירה, ומעליה נמצא סיר של בשר - הזיעה עולה למעלה, נבלעת בסיר ואוסרת אותו (כדין טיפה שנפלה על סיר מבחוץ - לדעת המהר"ם מרוטנבורג צריך שישים פעמים שישים כנגדה (3600), ולדעת סמ"ק שישים כנגדה. דרכי משה עפ"י סעיף ה, ולהלכה מספיק שישים. רמ"א).

הערות

¹³¹ האיסור הוא בין כשהחלב רותח והבשר צונן ובין כשהבשר צונן והחלב צונן, אלא שאם הבשר רותח כולו אסור (מדין תתאה גבר, לקמן סימן קה, ג), ואם החלב רותח והבשר צונן הוא נאסר כדי קליפה, כדין חם לתוך צונן (דרכי משה).

¹³² הט"ז הקשה שהבשר לא נחשב תחתון לעומת החלב, ולכן לא שייך בו דין תתאה גבר אלא דין שתי תתיכות הנוגעות זו בזו בשווה, והדין הוא שנאסר כדי קליפה בלבד (סימן קה, ג). למעשה הסכים לאסור, מכיוון שכך פסקו הב"י והרמ"א. הש"ך כתב שנחשב עילאה ותתאה מכיוון שהקילוח בא מלמעלה, ולכן הוא נחשב עליון לעומת הבשר.

כך פסק שו"ע.

ל דווקא כשהסיר התחתון מכיל משקה הזיעה נחשבת כמוהו, ולכן אפשר שאם בסיר התחתון יש מאכל - הסיר העליון לא נאסר (פמ"ג עפ"י הרמב"ם, בפת"ש).

א. המרחק בין הסירים. הסיר הבשרי נאסר מהמחבת אם האדים מהמחבת מביאים אותו לחום של יד סולדת. (לכן נהגו לתלות בשר לייבוש מעל הכיריים, למרות שמבשל חלבי, כי האדים שמגיעים למעלה כבר לא חמים כל כך). אם הסיר רותח בעצמו הוא נאסר גם כשהאדים פחות חמים (תרומת הדשן ורמ"א).

ב. כשהסירים מכוסים. אם הסיר התחתון מכוסה - למרות שהוא רותח וצמוד לסיר העליון, הסיר העליון לא נאסר (איסור והיתר הארוך ורמ"א).

ג. כשהסירים בגובה שווה. אם שני הסירים מונחים אחד ליד השני, למרות שהם נוגעים אחד בשני לא נבלע טעם (מהר"ם, מרדכי, הגהות מיימוניות ורמ"א. ומאותה סיבה מותר להניח סיר בשרי במקום שבישלו בו קודם סיר חלבי).

הגהות שערי דורא ורמ"א: למרות האמור, לכתחילה יש להחמיר בכל אלה.

סעיף ט | נר חלב שנטף

תרומת הדשן: נר העשוי מחלב מוצק שנטפה ממנו טיפה על כלי - מספיק לגרד את הטיפה והכלי מותר (מכיוון שהוא חם בכח רתיחת האש ולא מהאש ממש). חלב מהותך חם שנפל על כלי - צריך הגעלה (כי הוא חם מהאש עצמה. ודווקא כשהחלב נפל מצד הפתילה, ומצד אחר מספיק לגרד. ט"ז).

כך פסק שו"ע.

❖ הדלקת מקטרת מאש של נר איסור (פת"ש)

◀ **בני חייא ומוהר"ר שבתי כץ:** אסור להדליק מקטרת טבק מנר של חלב, מכיוון שקצת מהחלב עובר לטבק (והוכיחו זאת מרש"י במסכת שבת).

◀ **פלתי** (לפי ביאור המהר"ט): חלב נחשב נותן טעם לפגם (כתב זאת לעניין חלב שנפל על כלי), ולכן מותר להדליק מקטרת בעזרת נר חלב.

ל **פת"ש:** היתר זה צריך עיון, מכיוון שגם הפלתי התיר שם רק בדיעבד, ולא לכתחילה (אך לדעת הצמח צדק שהובא בפת"ש בסימן צח, א - מותר, כי סובר שמותר לכתחילה לטעום בלשון דבר הנותן טעם לפגם).

א. לבקש מאדם שמיקל להדליק עבורו. אם אחד נזהר שלא להדליק מנר חלב - אסור לו לבקש מחבר המיקל בדין זה להדליק עבורו (משאת משה, בפת"ש).

ב. חתיכה שרופה מנר חלב. אם נפלה מנר החלב חתיכה שרופה ונעשתה אפר - היא לא אוסרת. אם יש חלב שבלוע בתוך הפתילה והיא נפלה על כלי, אם היא הייתה רותחת בגלל האש - הכלי נאסר, אפילו אם נכבתה מיד (הג"ר בצלאל הכהן, בפת"ש).

סימן צג | בישול חלבי בסיר בשרי

סעיף א | בישול חלבי בסיר בשרי

בעבודה זרה (עה, ב) התנאים נחלקו האם נותן טעם לפגם אסור או מותר, ולהלכה נפסק כסוברים שנותן טעם לפגם מותר. הגמרא שואלת לפי המסקנה, מדוע התורה אסרה להשתמש בכלים של גויים - הרי האיסור שבלוע בהם נותן טעם לפגם. תשובת הגמרא היא שאכן התורה אסרה דווקא כלים של גויים בני יומם, שהטעם הבלוע בהם לא פגוע, וגזרו גם בכלים שאינם בני יומם משום כלים בני יומם.

בסימן קג (סעיף ה) הובאה מחלוקת ראשונים בהגדרת בן יומם: האם מדובר על מעבר של מעת לעת - עשרים וארבע שעות, או שמספיק שיעבור לילה על הכלי. למסקנה הרא"ש ורוב הראשונים החמירו שצריך מעת לעת, וכך פסק שו"ע.

טור ושו"ע: אסור לבשל חלב בסיר שבישל בו בשר, ואם בישל החלב והסיר אסורים. אם הסיר שהה מעת לעת לפני בישול החלב - הבשר הבלוע נותן טעם לפגם, ומותר.

❖ **טעימה ושישים כנגד הבשר הבלוע.** במקרה שבישל חלב בסיר בשרי בתוך מעת לעת, הכל אסור דווקא אם בטעימה מרגישים את טעם הבשר בחלב (לדעת השו"ע), ולדעת רמ"א שלא סומכים על טעימה בכל מקרה, הכל אסור אלא אם כן יש שישים בחלב כנגד דפנות הסיר (דבר שלא קורה בדרך כלל, אלא אם כן דפנות הסיר דקות והסיר רחב, או שבישלו בסיר בעשרים וארבע השעות האחרונות רק כזית בשר וממילא מספיק לשער כנגד שיעור זה). (ש"ך).

❖ בישול בשר בסיר שהיה בו חלב צונן (ב"י, דרכי משה וט"ז)

הגהות שערי דורא: אם השימוש הראשון של הסיר היה אחסון החלב הצונן - דפנות הסיר בלעו טעם מהחלב למרות שהוא קר, והבשר אסור. אם השתמשו בסיר בעבר לדבר אחר - הדפנות לא בלעו טעם מהחלב, והבשר מותר.

⌋ הפוסקים נחלקו האם כשהסיר כבר היה בשימוש הדפנות לא בולעות לעולם, או רק במידה שהם היו פחות מעת לעת:

◀ **מהרש"ל וט"ז:** אמנם דפנות הסיר לא בולעות, אך זה דווקא אם החלב לא שהה בהם זמן רב, ואם הוא שהה שם יותר מעשרים וארבע שעות הסיר בולע חלב.

◀ **לבוש וב"ח:** סיר שדפנותיו בלעו בעבר כבר לא בולע, גם אם החלב שהה שם הרבה מאוד זמן¹³³.

הערות

¹³³ הב"ח הוכיח את דבריו מהגמרא בב"מ (מ, א) שאדם המפקיד אצל חברו כדי שמו, חברו השתמש בשמן ורוצה לתת לו משלו, והדין הוא שצריך לתת עוד שמן בשיעור שנבלע בתוך הכדים, אך אם הכדים ישנים לא צריך לתת מוכח מגמרא זו שכדים ישנים לא בולעים, והגמרא לא חילקה כמה זמן השמן בלוע בכלים.

הט"ז השיב על ראיית הב"ח וכתב שאחרי עשרים וארבע שעות חלק ממה שבלוע בכלי יוצא החוצה, ובמקביל חלק מהתכולה נבלעת בכלי. לכן, כשצריך להחזיר כדים מלאים בשמן אין משמעות לעניין זה כי כמות השמן שבכלי לא השתנתה, אך בדיני איסור והיתר שיש משמעות לשאלה מה בלוע בכלי - אומרים שחלק מהחלב נבלע בדפנות הכלי.

❖ **דין מכסה הסיר (דרכי משה וט"ז)**

◀ **הגהות שערי דורא:** מכסה חמור יותר מהסיר עצמו, ולכן אם הוא הונח על סיר חלבי רותח - הכל אסור, גם אם המכסה אינו בן יומו, כי האדים עולים למכסה ומחממים אותו.

◀ **או"ה ודרכי משה:** דין המכסה כדין הסיר: כשהמכסה אינו בן יומו הכל מותר, כי האדים לא משמעותיים יותר מאשר בישול ממש בכלי שאינו בן יומו, ובו הרי נפסק שהטעם הבלוע נותן טעם לפגם.

Ⓢ **רמ"א:** עיקר הדין כדעת המקלים, אך למחמירים מפני המנהג אין לשנות למרות שהיא חומרא בלא טעם (והוסיף שכך הוא נוהג בעצמו), אך אם יש צד נוסף להתיר - יש להתיר.

Ⓛ **המהרש"ל** כתב שיש להחמיר דווקא אם הכיסוי צר ויש בו מקום שאי אפשר לנקות אותו בצורה טובה ממה שעלה לשם בזמן הרתיחה. **הט"ז** הקל יותר וכתב שאם יש שישים כנגד המקום שקשה לנקות המכסה מותר, ותמה על **הב"ח** שהחמיר.

❖ **מכסה בשרי על סיר חלבי (דרכי משה)**

◀ **או"ה:** מכסה בשרי צונן בן יומו שהניח על סיר חלבי רותח לזמן משמעותי - צריך שישים כנגד המכסה כולו, כי לא ידוע כמה טעם של בשר יצא ממנו ונבלע בחלב (אם המכסה הונח על סיר החלב לרגע קצר כי מיד נזכר ולקח אותו - הכל מותר). אם המכסה הבשרי רותח וסיר החלב צונן - הסיר מותר, כי גם אם נפלו טיפות מהמכסה החום שלהם נחלש משמעותית.

◀ **הגהות שערי דורא:** מכסה בשרי רותח בן יומו שהונח על סיר חלבי קר לזמן משמעותי - המכסה והסיר אסור, והתבשיל מותר אם יודע בוודאות שלא נפלה ממנו טיפה לתבשיל.

Ⓢ **דרכי משה:** מסתבר כדעת האו"ה לעניין זה שהסיר הצונן לא נאסר בגלל הטיפות שנפלו מהמכסה הרותח, וכדעת הגהות שערי דורא שההיתר הוא רק אם יודע בוודאות שלא נפלו טיפות, כי טיפות כאלה לא מתבטלות בשישים אלא אוסרות כדי קליפה, בדבר יבש.

❖ **שימוש בסיר בשרי שבישל בו חלב (בי"י)**

◀ **יש אומרים** (בעיטור): יכול לבשל חלב בסיר, מכיוון שהחלב שבושל בו הפליט את כל טעם הבשר וכעת הסיר חלבי לכל דבר.

◀ **עיטור:** יכול להשתמש בסיר למה שירצה - או לבשר או לחלב¹³⁴.

◀ **רבנו פרץ, הגהות סמ"ק, הגהות מיימוניות, רבנו ירוחם וריב"ש:** הסיר אסור בשימוש לעולם, מכיוון שבלוע בו גם טעם בשר וגם טעם חלב (סיר חרס. סיר נחושת מותר באמצעות הגעלה). ההיתר בסיר שאינו בן יומו או כשיש שישים כנגד הבלוע הוא רק בדיעבד.

הערות

¹³⁴ הט"ז ביאר את דעת בעל העיטור וכתב שלדעתו מדין תורה גם כלי חרס חוזר להכשרו באמצעות הגעלה, ורק בקדשים אין הכשר לכלי חרס. חכמים גזרו שגם בחולין הגעלה לא מועילה. העיטור סובר שבמקום הפסד גדול, שאין אפשרות להשתמש בסיר עוד אם לא נכשיר ע"י הגעלה - מותר. גם העיטור מסכים שהגעלה לא מועילה לסיר חרס שבלע איסור גמור, אך כאן שלאחר השימוש לבישול בשרי הגעיל את הסיר באמצעות חלב - ההגעלה מועילה (ויכול להשתמש בסיר למה שירצה, כי אם ישתמש כאן לבשרי - ההגעלה שבבישול הבשר מועילה כדי להוציא את החלב הבלוע).

כך פסק שו"ע.

א. בישול מאכלי פרווה בסיר. אמנם אסור לבשל בסיר לא בשר ולא חלב, אך מותר לבשל בו מאכלי פרווה כמו ירקות ומיני קטניות (ריב"ש, הגהות מיימוניות ורמ"א), אך למעשה נוהגים להחמיר ולא לבשל בכלי זה כלל (שו"ע עפ"י רמ"א בסימן צד, ה).

ב. עבר ובישל בדיעבד. אם בישל חלב בתוך מעת לעת מבישול הבשר - כאמור, אסור לבשל בסיר לא בשר ולא חלב, אך אם עבר ובישל: כשבישל בשר הכל אסור, וכשבישל חלב מותר בדיעבד (שו"ע).

ג. בליעה בכלי נחושת. לדעת רבנו ירוחם כלי נחושת לא בולע כל עוד הוא לא על האש ממש, אך לדעת הרשב"א הסובר שגם כלי שני שאמנם אינו מבשל הוא בכל זאת מבליע ומפליט, נראה שגם בכלי נחושת צריך הגעלה (ב"י).

❖ בישול פרווה בין בישול בשרי וחלבי (ב"י וט"ז)

המשנה בעבודה זרה (עה, ב) אומרת שהלוקח שיפורד ואסכלה (רשת לצליית בשר) מגוי - צריך ללבן אותם לפני השימוש. הגמרא בהמשך (עו, א) מקשה מהמשנה במסכת זבחים (צז, א) האומרת שמספיק להגעיל אותם.

הגמרא מתרצת שבקודשים מדובר על שימוש לקרבנות, ושם בין כה וכה מגעילים את הכלים בין יום ליום כדי להכשיר את השימוש בהם (כי טעם הבשר הבלוע בהם הוא נותר), ולכן הגעלה מועילה.

הרשב"א שאל על הגמרא כיצד הסתפקו בהגעלה בין יום ליום, הרי המשנה בעבודה זרה מצריכה ליבון! הראשונים נחלקו בסברת החילוק:

◀ **רשב"א:** בישול של היתר מפליט את הבלוע בכלי, ובפעם הבאה מותר לבשל בכלי לכתחילה (ולכן אם מבשל ירקות בסיר בשרי - טעם האיסור נפלט, ולאחר מכן מותר לכתחילה לבשל בסיר חלב. במקדש היה מותר לבשל בסירים כדי להפליט מהם את טעם האיסור, ולמחרת יכלו לכתחילה להשתמש בסירים מבלי לחשוש לאיסור נותר במה שבלוע בדפנות)¹³⁵⁻¹³⁶.

◀ **תוס', רא"ש, תרומה, סמ"ג וסמ"ק:** בישול לא מפליט את כל הטעם הבלוע בכלי, וגם בפעם הבאה אסור לבשל בכלי לכתחילה (מדין תורה מין במינו בטל ברוב, ובמקדש לא החמירו יותר מזה ולכן למרות שנפלט טעם איסור מותר. במקום אחר אסור)¹³⁷.

כך פסק מהרש"ל.

הערות

¹³⁵ **ביאור דעת הרשב"א.** בתחילת הסעיף הטור הביא את דעת העיטור שאם בישל חלב בסיר בשרי - הסיר הופך לחלבי ואפשר לכתחילה לבשל בו עוד פעם חלב, והטור הקשה עליו. הב"י בירר במה הרשב"א סובר שונה מהעיטור:

א. העיטור התיר אפילו בכלי חרס, והרשב"א סובר שדווקא בכלי מתכת בישול מפליט את הטעם הבלוע ברמה שהופכת אותו לקלוש מספיק (ב"י).

ב. העיטור התיר אפילו כשבישל חלב מיד לאחר הבשר, והרשב"א התיר רק אם הבישול האמצעי הוא של דבר פרווה, כי סובר שחלב לא יכול להתיר לבשל חלבי בסיר בשרי, ואפשר לומר גם שרק מים יכולים (רבנו ירוחם).

¹³⁶ הט"ז ביאר שכאן הטור סתם כדעת הרשב"א ובסימן צ"ד כתב שבישול מים לא מפליט את הטעם, והחילוק הוא שכאן מדובר שהבישול אחרי האיסור הוא כמו משך זמן בישול האיסור, ולכן הטור סובר שמועיל, ואילו שם מדובר שהבישול אחרי האיסור קצר יותר ולכן אינו מועיל.

¹³⁷ הדרכי משה כתב שאפשר לומר שהראשונים חלקו על הרשב"א בביאור הגמרא אך לא בפסיקת ההלכה למעשה.

סימן צד | כף חלבית בסיר בשרי

סעיף א | כף חלבית שנתחבה בסיר בשרי

הראשונים נחלקו כיצד משערים את כמות הפליטה שיוצאת מכף חלבית שנתחבה בסיר בשרי (וכן להפך - כף בשרית בסיר חלבי):

◀ **רבנו פרץ:** בכלי מתכת משערים כנגד כל הכלי, מדין "חם מקצתו חם כולו".

◀ **שערי דורא, תרומה, מרדכי ואו"ה:** משערים שנפלט טעם חלב בשיעור גודל החלק מהכף שנכנס לתוך התבשיל (לא אומרים "חם מקצתו חם כולו").

כך פסקו שו"ע¹³⁸ ורמ"א.

◀ **ראב"ד:** בכלי חרס שאין דרך להכשיר אותו - משערים בכולו. בשאר הכלים משערים כמה איסור נפלט ממנו ולא בכולו.

❖ חם מקצתו חם כולו (פת"ש)

כאמור, הראשונים נחלקו האם בכף חלבית שהוכנסה לסיר בשרי אומרים "חם מקצתו חם כולו". הפוסקים נחלקו באיזו מציאות אומרים את הכלל הזה כשכלי מתכת הוכנס תוך סיר המכיל איסור:

◀ **רבנו פרץ:** בכל כלי מתכת, בין לעניין בליעת האיסור בכלי ובין לעניין פליטת האיסור.

◀ **מג"א, בית הלל ומהרי"ט:** אומרים 'חם מקצתו חם כולו' לעניין בליעה, אך לא לעניין פליטה (כשחלק מהכף נכנס לתוך הסיר - החלק שבחוץ לא פולט טעם, אלא רק בולע).

◀ **פנים מאירות:** אומרים חם מקצתו חם כולו רק כשכל הכלי (הכף) חם לפחות בשיעור יד סולדת.

◀ **ש"ך וסולת למנחה:** לא אומרים חם מקצתו חם כולו בכלי שהוכנס לתבשיל, לא לעניין בליעה ולא לעניין פליטה (אלא רק במקרה שצד אחד של הכלי חם והצד השני נגע באיסור).

א. ידוע כמה נבלע בכף. במקרה שידוע כמה חלב נבלע בכף - מספיק לשער כנגד החלב הבלוע ואין צורך לשער כנגד הכף כולה (ב"י עפ"י סימן צח, ה).

ב. מתי הכף אוסרת. צריך לשער את כמות הפליטה שיצאה מהכף רק אם יודעים שהשתמשו בכף בחלב ורתח בתוך מעת לעת. אם השתמש בכף רק בכלי שני אין צורך לשער והתבשיל מותר (או"ה ורמ"א). אם השתמש בתוך מעת לעת למים - אינו נחשב (ש"ך). דווקא בכף שבלעה איסור בישול מים 'מעיר' מחדש את האיסור ונחשב מעת לעת אם אין שישים במים כנגד הכף, ולא כשבלעה היתר כמו חלב).

ג. אין היכר בכף. אם לא רואים על הכף עצמה עד היכן היא נתחבה - לדעת הנוב"י אדם נאמן לומר עד היכן הכניס אותה, אך הפמ"ג והפת"ש פקפקו בדבר מכיוון ש"כל מילתא דלא רמיא עליה דאינשי - לאו אדעתיה".

הערות

¹³⁸ שו"ע הביא בסתם את דעה זו, ובתור י"א את רבנו פרץ. הש"ך כתב ששו"ע פוסק כדעת התרומה, אך זבחי צדק וכף החיים כתבו שלדעת שו"ע לכתחילה צריך לחשוש לדעת רבנו פרץ, ורק במקום הפסד מרובה יש להקל (שירת הים).

ד. כנגד איזה חלק מהכף משערים. אם אינו יודע עד איפה הכניס - משערים בסתמא שהכניס עד ראש הכף (מהרש"ל, בש"ך. אך דעת הפלתי והחנות דעת שיש לשער כנגד כל מה שהוכנס לחלל הסיר בגלל אדי התבשיל, ולא רק במה שנכנס לתוך התבשיל ממש. החת"ס חולק עליהם וגם מדברי הש"ך משמע שמשערים במה שהוכנס ממש בלבד. פת"ש).

ה. אומדן בספק איסור. כף שבלוע בה ספק איסור ונתחבה בתבשיל - משערים רק במה שנפלט ממנה, ולא בכלה (רדב"ז, בבאר היטב).

ו. עירו מכלי ראשון. אם עירה מכלי ראשון על כלי שמלוכלך בבשר - נחשב שהשתמש בו בכלי ראשון, ואם עירה מכלי ראשון על שני כלים יחד, אחד מלוכלך בחלב ואחד בבשר - הם אסורים (ט"ז).

ז. כלי ראשון שאינו חם. אמנם המהרש"ל החמיר בכלי ראשון שאינו חם כל עוד הוא על האש, אך הבי"י ורמ"א (בתורת חטאת) היקלו שכל עוד הכלי לא חם בשיעור יד סולדת אינו אוסר כלל, וכן עיקר (ט"ז).

ח. הוציא בכף מהתבשיל. אם הוציא בכף החלבית חלק מהתבשיל הבשרי ולאחר מכן החזיר פנימה - החלק שהוציא נעשה נבלה בגלל הכף (אם אין בו שישים כנגד הכף) ואוסר את התבשיל כולו (אם אין בתבשיל שישים כנגדו) (תמים דעים, בבאר היטב).

ט. ממתני מונים מעת לעת. אם בישלו חלב והשאירו אותו בסיר עד שהצטנן, ולמחרת בשלו בסיר בשר: כל עוד שלפני עשרים וארבע שעות (מעת לעת) החלב היה קצת יותר מפושר (כשיעור חממות הרוק) - הסיר נחשב בן יומו מהחלב והוא נאסר, וכדי שהסיר יחשב לא בן יומו צריך מעת לעת מזמן שנחשב פושר (חוות יאיר, בפת"ש).

סעיף ב | תחב את הכף פעמיים

הסמ"ק כתב שאם תחב את הכף החלבית פעמיים בתבשיל הבשרי הביטול הוא במאה עשרים. הגהות מרדכי ומהרי"ל ביארו את הסברא בדבר: בתחיבה הראשונה צריך שישים כנגד החלב, אך כשמוציא את הכף חוששים שעדיין נשאר בה חלב בלוע וממילא עכשיו שנבלע בה גם בשר - הכף נאסרה מדין חנ"נ, וכשתוחב שוב צריך שישים כנגדה¹³⁹.

אם ידע מתחיבת הכף בפעם הראשונה לפני הפעם השניה - מוסכם שהביטול בשישים בלבד, עפ"י המשנה בתרומות (ה, ח) שדנה במקרה של סאה תרומה שנפלה למאה סאה ולאחר מכן נפלה לשם עוד תרומה. בתוספתא שם (ו, ה) מבואר שהסאה הנוספת אוסרת את כל התערובת דווקא אם לא ידע מנפילת הסאה הראשונה עד שגם הסאה השניה נפלה, ואם ידע מנפילת הסאה - הראשונה כבר התבטלה ושוב אין בשניה שיעור כדי לאסור את הכל לבדה, והתערובת מותרת.

◀ **סמ"ק:** אם תחב את הכף החלבית פעמיים בתוך הקדרה - הביטול הוא במאה עשרים (פעמיים שישים). דווקא אם לא נודע לו ביניהם, כי אם ידע מהפעם הראשונה לפני הפעם השניה הביטול בשישים¹⁴⁰.

☞ כך פסק שו"ע.

הערות

¹³⁹ הש"ך דייק שלפי סברא זו, לאומרים חנ"נ רק בבשר בחלב גם אם יתחוב פעם שלישית הביטול עדיין 1200 ולא יותר, כי לא אומרים חנ"נ שוב (כי בפעם השניה זה כבר לא תערובת של בשר וחלב אלא איסור), ולאומרים חנ"נ בכל האיסורים, אם תחב שלוש פעמים הביטול 1800, ארבע פעמים הביטול 2400, וכן הלאה.

¹⁴⁰ הבי"י מבאר שאם ידע מהתחיבה הראשונה לפני הפעם השניה - האיסור הראשון כבר התבטל, וכעת בתחיבה השניה האיסור החדש מתבטל באותם שישים, וטעם האיסור הראשון שהתבטל מצטרף לבטל את האיסור השני.

◀ **תרומת הדשן, או"ה והגהות שערי דורא:** לא נהגו להקפיד בכך וגם כשנפל פעמיים משערים את הביטול בשישים¹⁴¹ (ובהגהות שערי דורא הוסיף שהמחמיר תבוא עליו ברכה).

כך פסקו רמ"א וט"ז.

א. לדעת תרומת הדשן ורמ"א, אפילו אם האיסור עצמו נפל פעמיים - מספיק שישים כנגדו ואין צורך במאה עשרים (ש"ך ובאר היטב).

ב. אם הכניסו את הכף לסיר שהיה בו שישים כנגדה, לאחר מכן לסיר שאין בו שישים כנגדו ואז שוב לסיר הראשון - צריך מאה עשרים כנגד הכף (חמודי דניאל, בפת"ש. אך ערוך השולחן היקל בזה מסברא שהקלו בתחיבת כף שאינו נחשב ח"נ, ולא חילקו (שירת הים)).

סעיף ג | דין הכף

◀ **רשב"א:** אם היה שישים בסיר כנגד הכף - גם הכף עצמה מותרת, כי הטעם הבלוע בה נחלש מאוד.

◀ **טור וסמ"ק:** אמנם כשיש שישים בסיר התבשיל מותר - אך הכף נאסרת. אם הכניסו כף בת יומה לסיר שאין בו שישים כנגדה - הכל אסור בהנאה (כדין תערובת בשר וחלב), כולל הסיר עצמו¹⁴².

כך פסק שו"ע.

❖ שימוש בכף בצונן (ב"י)

טור ושו"ע: אמנם הכף אסורה ואוסרת, אך מותר להשתמש בה לצונן מכיוון שאינו נהנה מגוף האיסור.

↪ הראשונים נחלקו האם ההיתר הוא רק במאכל יבש וצונן, או אפילו במאכל לח כל עוד הוא צונן:

◀ **מרדכי:** מותר להשתמש בכף רק למאכל צונן ויבש.

◀ **שערי דורא:** מותר להשתמש גם למאכל לח, ובדברים שלא מיועדים לאכילה (כמו מים לרחיצה) מותר אפילו בחם.

❖ דין בן יומו באיסורי הנאה (ב"י ודרכי משה)

◀ **הגהות אשרי, אור זרוע ומהרא"י:** סיר שנבלע בו איסורי הנאה (בשר בחלב) אוסר אפילו כשאינו בן יומו, כי באיסורי הנאה אין חילוק. כשהסיר בן יומו הכל אסור, וכשאינו בן יומו יאבד את שווי הסיר כדי שלא להנות ממנו, והאוכל מותר.

הערות

¹⁴¹ בתורת הבית דחה את הסברא להצריך 120, מכיוון שהיתר בלוע לא נאסר מחמת היתר בלוע (ט"ז).

¹⁴² הסמ"ק שאל מדוע לא אומרים שהכנסת הכף לסיר הראשון (שהיה בו שישים כנגד הכף) תיחשב כהגעלה, והכף נחשבת כמו הסיר - בשרית או חלבית? הוא משיב שתי תשובות: א. שלא יטעו להתיר גם במקום שרק חלק מהכף הוכנס לתוך הסיר. ב. הגעלה מועילה רק ברותחים, ולא תמיד הסיר רותח בשיעור מספיק, לעומת בליעת איסור שאסורה כבר בשיעור יד סולדת.

◀ **דרכי משה:** בדיעבד אין לאסור.

- א. הגדרת בן יומו בכף.** כאמור, אם הכניס כף שנאסרה בתוך זמן בתוך מעת לעת אל סיר - הסיר נאסר אם אין שישים כנגדו. את משך זמן מעת לעת מודדים משעת הכנסת הכף החלבית לסיר הבשרי, ולא מזמן בישול התבשיל הבשרי (ש"ך). אם עבר שיעור מעת לעת מרגע הכנסת הכף - הסיר מותר, למרות שלכתחילה אסור להכניס).
- ב. עבר ובישל בסיר שנאסר.** סיר שנאסר בגלל הכף ולאחר זמן (יותר משיעור מעת לעת) בישל בו תבשיל - המאכל אמנם מותר, אך צריך לאבד את דמי הסיר (מכיוון שהם אסורים בהנאה. **אור זרוע**, הנהגות אשרי, מהרש"ל וש"ך. **או"ה ורמ"א** הקלו שאין צורך לאבד את דמי הסיר).
- ג. מכירת הסיר לגוי.** מותר למכור לגוי סיר שבלוע בו בשר וחלב, אפילו ביום שהסיר נאסר (חת"ס, בפת"ש).

סעיף ד | דין הכף שאין שישים כנגדה

טור וש"ע: אם הכף החלבית אינה בת יומה ואין שישים כנגדה, הסיר הבשרי והתבשיל מותרים והכף אסורה (אמנם גם הסיר בלע טעם חלב מהכף - אבל הוא בלע טעם פגום, בשונה מהכף שבלעה את טעם החלב כשהוא היה משובח). בדיעבד אם השתמשו בכף לאחר מכן היא לא אוסרת, כי היא לא בת יומה.

◀ בדיעבד הכף לא אוסרת אם השתמשו בה אחר כך לבשרי, אך אם השתמשו בה לחלבי בתוך מעת לעת מזמן השימוש בסיר הבשרי - הכף אוסרת (**ב"י וש"ך**). אם השתמשו לפרווה - מותר בדיעבד אפילו בתוך מעת לעת. (ש"ך).

- א.** הכף אסורה בשימוש כי בלוע בה בשר וחלב, אך מותר להשתמש לשאר דברים (ש"ך).
- ב.** מותר להניח איסור קר בתוך כלי, בתנאי שרגילים להשתמש בכלי רק לאחר שטיפה. בכלי שרגילים להשתמש בו כמו שהוא אסור, ובדיעבד אם הניח שוטף אותו ומותר להשתמש בו (**רבנו ירוחם**).

סעיף ה | סיר חדש שהכניס אליו כלים שונים

הפוסקים עסקו במקרה שבשלו מים בסיר חדש והכניסו למים כף חלבית בת יומה, ולאחר זמן בישלו בו מים אחרים והכניסו למים כף בשרית בת יומה, ובאף אחת מהפעמים לא היה שישים במים כנגד הכף:

- ◀ **סמ"ק** (עפ"י הבנת ה"י) **וש"ע:** אסור להשתמש בסיר לא לבשרי ולא לחלבי. לפרווה מותר.
- ◀ **סמ"ק** (עפ"י הבנת הש"ך) **וש"ך:** מותר לכתחילה להשתמש בסיר לבשרי (הכף האחרונה שהכניסו), ואפילו אם שתי הכפות הוכנסו לסיר בתוך מעת לעת.

- א. עבר ובישל בסיר.** אם עבר ובישל בסיר בשר או חלב - התבשיל מותר, מכיוון שהטעם הנפלט מהסיר הוא נ"ט בר נ"ט (רמ"א).

ב. שלוש נ"ט בר נ"ט. במקרה שלנו יש שלוש נ"ט בר נ"ט (טעם החלב שנבלע בכף, עבר אל המים, ומהמים עבר אל הסיר), ובמקרה כזה אפילו לאשכנזים המחמירים בנ"ט בר נ"ט מותר (ש"ך בס"ק טו. בס"ק יח ביאר שיש הנוהגים להחמיר אפילו בשלוש נ"ט בר נ"ט אם הטעם עובר ע"י בישול).

❖ **כשאחד הכלים אינו בן יומו או יש שישים כנגדו (רמ"א, ש"ך, ט"ז ושירת הים)**

רמ"א: סיר (בשרי, לצורך הדוגמא) שאינו בן יומו שבישלו בו ירקות או מים, והכניסו לתוכו כף (חלבית) בת יומה - הכל מותר (וכן אם הסיר בן יומו והכף לא). כך הדין גם אם הכלים בני יומם אך יש במאכל שישים כנגד הכף.

למרות האמור, כשאחד בן יומו ואחד אינו בן יומו יש הנוהגים להחמיר לאכול את המאכל כמין הכלי שהוא בן יומו (בדוגמא שלנו - חלבי) ולאסור את הכלי שאינו בן יומו (הסיר). אסור לגמרי, גם בישול פרווה אסור. (ש"ך). דבר זה הוא חומרא בעלמא, ומעיקר הדין הכל מותר (ואפילו למחמירים בדין נ"ט בר נ"ט. ש"ך).

א. שני הכלים בני יומם. אם שני הכלים בני יומם - הסיר, הכף והמאכל אסורים מדין נ"ט בר נ"ט (ש"ך), ולדעת השו"ע (צה, ג) מותר. אם שני הכלים אינם בני יומם - הכל מותר (קיצושי"ע).

ב. באיזה כלים אוכלים את המאכל. צריך לאכול את המאכל בכלים חלביים (בדוגמא הנ"ל, שהכלי החלבי הוא בן יומו), אך לא עם חלב (ש"ך). לדעת המהרש"ל צריך לאכול בכלי פרווה בלבד, ולדעת הט"ז מעיקר הדין מותר לאכול באיזה כלים שירצה, אך לחומרא ראוי לאוכלו בכלים חלביים (ט"ז).

ג. דין המים. לדעת המחמירים צריך לאכול את המאכל רק בכלים באותו הסוג כמו הכלי שהוא בן יומו - רק המאכל מותר, אבל המים אסורים לגמרי מכיוון שהתירו במאכל בלבד (ש"ך וט"ז, עפ"י סימן צה, ג).

סעיף ו | מאכל שבלע בשר והתבשל בסיר חלבי

תרומה: שני הבדלים שבין בשר וחלב לשאר איסורים:

א. אם בישל איסור בסיר ואחרי כמה שעות בישל מים בסיר - נחשב בן יומו כל עוד לא עבר מעת לעת מבישול המים. בבשר וחלב נחשב מעת לעת מבישול הבשר או החלב, ולא מבישול המים¹⁴³.

☞ **כך פסק רמ"א.**

הערות

¹⁴³ **נ"ט בר נ"ט בשאר איסורים.** הפוסקים נחלקו מדוע בבשר וחלב בישול המים לא 'מעיר' את הטעם הבלוע: לדעת הב"י הסיבה היא חנ"נ: טעם האיסור הבלוע בסיר הופך את המים המתבשלים לנבלה והכל נאסר מחדש, והתרומה סובר שאומרים חנ"נ בשאר איסורים. בבשר וחלב הטעם הבלוע בסיר הוא טעם של היתר (בשר או חלב), ולכן לא שייך בזה דין חנ"נ. לדעת הש"ך כל עוד בלוע טעם איסור בסיר הוא ממשיך לאסור, והטעם עובר אל המים שהתבשלו בו. בטעם היתר יש רק טעם חלש, ובבישול מים הטעם נחלש עוד יותר ואינו יכול לאסור הלאה. **הנפק"מ** בין ההסברים הוא האם דין נ"ט בר נ"ט בשאר איסורים תלוי בדין חנ"נ. לדעת הב"י נ"ט בר נ"ט תלוי בחנ"נ, ולכן מי שלא אומר חנ"נ בשאר איסורים לא יכול לומר בהם נ"ט בר נ"ט, ואילו לדעת הש"ך נ"ט בר נ"ט לא קשור לדין חנ"נ (בסימן צה, א הראשונים נקטו שחידוש דין חנ"נ לא שייך בשאר איסורים).

ב. ירקות שבלעו טעם איסור והתבשלו באחרים - צריך לשער שישים כנגד כל הירקות. בבשר וחלב משערים רק כנגד הבשר או החלב הבלוע בהם (ואין כאן דין חנ"נ, כי הם בלעו היתר בלבד).

כך פסק שו"ע (ולא שייך חנ"נ כי ירק שבלע בשר או חלב כולו היתר. רמ"א).

אם הירקות בלעו חלב ממש ולאחר מכן בלעו בשר, ואז התבשלו עם אחרים - צריך לשער כנגד כל הירקות (ש"ך).

ירקות שבלעו חלב והתבשלו בבשר, ויש שישים כנגד החלב הבלוע בהם - גם הירקות עצמם מותרים, גם כשהם עדיין בעין. אם חתכו את הירקות בסכין איסור, אפילו אם יש שישים כנגדם צריך להוציא את הירקות (מהר"ם מלובלין וש"ך). לדעת הקיצוץ"ע ראוי להחמיר ולהוציא את הירק שבלע חלב (שירת הים).

סעיף ז | בשר רותח שנחתך בסכין חלבית

הגמרא בחולין (ה. ב) מביאה מחלוקת לעניין השוחט בסכין של גוי. לדעת רב צריך לקלף מסביב למקום השחיטה, ולדעת רבה בר בר חנה מספיק להדיח. הלכה כדעת רב. הגמרא מסבירה שלכל הדעות בית הבליעה נחשב רותח, לדעת רב מובן למה צריך לקלף, ולדעת רבב"ח צריך להדיח כי מקום השחיטה טרוד בהוצאת הדם ואינו בולע טעם איסור מהסכין.

הגמרא מביאה אפשרות אחרת בביאור המחלוקת: לכל הדעות מקום השחיטה נחשב צונן, לדעת רבב"ח מובן למה מספיק להדיח, ולדעת רב צריך לקלף כי בעקבות דוחק הסכין נבלע מעט טעם איסור מהסכין.

הראשונים נחלקו האם במקרה שחתך בשר רותח בסכין חלבית הדין שווה ומספיק לקלף:

◀ **רבנו ברוך:** הדין שווה, מקלף את מקום החיתוך ושאר הבשר מותר.

◀ **רבנו פרץ, הגהות מיימוניות וטור:** אם חתך בשר רותח בסכין חלבית - כל הבשר אסור (כי כל החתיכה רותחת, בשונה משחיטה ששם רק בית השחיטה רותח).

כך פסק שו"ע.

♦ אומדן גודל הסכין (ב"י, ש"ך וט"ז)

◀ **רבנו פרץ וטור:** משערים כנגד כל גודל הסכין, מדין 'חם מקצתו חם כולו'.

◀ **מרדכי:** משערים רק כנגד החלק שחתך איתו (אינו סובר את דין 'חם מקצתו חם כולו', כנ"ל סעיף א).

כך פסק שו"ע.

◀ **מהרש"ל וט"ז:** אמנם לא אומרים 'חם מקצתו חם כולו', אך משערים בכל הסכין מכיוון שמסתמא אדם לא יודע באיזה חלק הוא חתך, ו"מילתא דלא רמיא דאיניש - לאו אדעתיה". אין צורך לשער כנגד קת הסכין.

ל **ש"ך:** אם יודע באיזה חלק חתך - משער כנגד אותו החלק. אם אינו יודע משער כנגד כל הסכין.

❖ **שישים בבשר כנגד הסכין (ב"י, ט"ז ושירת הים)**

רבנו פרץ: אם יש שישים בבשר כנגד הסכין - הבשר לא נאסר.

↳ הפוסקים נחלקו מה דין הבשר:

◀ **ב"ח ופר"ח:** הבשר מותר לגמרי.

◀ **ש"ך** (בנקודות הכסף) **וט"ז:** הבשר נאסר כדי קליפה (בגלל השמנונית שעל הסכין), והשאר מותר.

Ⓜ כך פסקו **ערוך השולחן וקיצוש"ע.**

◀ **פמ"ג וחוות דעת:** הבשר נאסר כדי נטילה, והשאר מותר.

❖ **גוש בכלי שני שנחתך בסכין חלבית (רמ"א, ש"ך וט"ז)**

◀ **רמ"א:** אם הבשר מונח בכלי שני - הוא לא נחשב רותח, וגם אם אין בו שישים כנגד הסכין, מספיק כדי קליפה ולהכשיר את הסכין.

◀ **מהרש"ל:** אין הבדל בין כלי ראשון לשני, כל עוד הבשר רותח אם אין שישים כנגדו הכל אסור¹⁴⁴.

◀ **ב"ח:** לעניין הסכין אין הבדל בין כלי ראשון לשני, לעניין הבשר כלי שני לא מספיק חם כדי להוציא טעם מהסכין ומספיק כדי קליפה.

◀ **ט"ז:** כשחתך את הבשר בסכין גם בכלי שני אסור מדין דוחקא דסכינא. אם אין דוחקא דסכינא (השתמש בכף) - יש להקל כדעת רמ"א.

סעיף ח | תערובת בשר וחלב בבלוע

רבנו ירוחם ושו"ע: היה מעשה שגבינה נפלה לתוך תנור של פאנד"ש (מאכל בשרי¹⁴⁵), ור"י הורה שמספיק להסיר כדי קליפה ושאר המאכל הבשרי מותר, מכיוון שגבינה לא נבלעת כל כך¹⁴⁶.

א. מכאן נלמד שאם הניח מאפה גבינה חם בתוך קערה בשרית - מספיק להסיר כדי קליפה (ב"י ושו"ע).

הערות

¹⁴⁴ בתורת האשם צידד בדעת המהרש"ל, אך כתב שאם עירו את הבשר יחד עם רוטב מרובה לכלי שני - הרוטב מקרר את הבשר. בחתם סופר כתב שאין נפק"מ בכל זה, כי אפילו בכלי שלישי כל עוד היד סולדת בו מחמירים להכשיר את הכלים במקום שאפשר (פת"ש).

¹⁴⁵ האחרונים נחלקו האם הכוונה שהגבינה נפלה על הכלי או על המאכל הבשרי ממש. יובא בהמשך.

¹⁴⁶ הב"י מביא שני הבדלים בין מקרה זה לבין סכין חלבית בת יומה שחתך איתה בשר רותח (סעיף ז. שם אם אין 60 כנגד הסכין כל הבשר אסור):

א. שם הסכין נכנסת לתוך הבשר ובעקבות דוחק הסכין נבלע יותר טעם.

ב. שם לפעמים יש שומן קרוש שאינו ניכר על הסכין, וממילא כשחותך את הבשר עם הסכין - עובר טעם ישירות מהשומן החלבי לבשר.

ב. על מה הגבינה נפלה. הפוסקים נחלקו על מה בדיוק הגבינה נפלה - האם על המאכל הבשרי עצמו ובכל זאת מספיק כדי קליפה כי גבינה לא נבלעת כל כך (ש"ך, פמ"ג וערוך השולחן), או על הכלי הבשרי שבו מכינים את המאכל וצריך כדי קליפה במאכל ובכלי (ט"ז).

ג. דין הגבינה עצמה. אם הגבינה יבשה לגמרי מספיק להסיר ממנה כדי קליפה, אם היא לחה מעט כדי נטילה, ואם היא לחה ממש - כולה נאסרת (ש"ך). אם המאכל הבשרי שמן - כל הגבינה נאסרת, ונוהגים להחמיר שבכל מקרה הגבינה כולה אסורה (דגול מרבבה).

סעיף ט | דבש שחומם במחבת בשרית והורק לקערה חלבית

מרדכי: היה מעשה שחיממו דבש במחבת בשרית בת יומה, ולאחר מכן הריקו אותו לקערה חלבית בת יומה. ר"י התיר את הקערה מכיוון ששמנונית הדבש (שבלוע בה בשר) נותנת טעם לפגם.

ל **ב"י:** גם אם הדבש היה נותן טעם לשבח יש להתיר, כי זה נ"ט בר נ"ט.

כך הוא פסק בשו"ע.

א. מדובר שהעירו מהמחבת לקערה לא נפסק, כי אם הוא נפסק נחשב כלי שני וודאי שהכל מותר. אמנם לדעת הרמ"א עירו מכלי בשרי לכלי חלבי אוסר, אך כאן אפשר שמסכים לשו"ע להכשיר את הקערה החלבית מכיוון שלדעת פוסקים רבים נחשב נ"ט בר נ"ט, ולפוסקים אחרים הדבש נותן טעם לפגם (ש"ך).

ב. יש נפק"מ בין סברת המרדכי ובין סברת הב"י, משום שלפי המרדכי אפילו אם הדבש התבשל עם בשר ממש - מותר, מכיוון שטעם הדבש פגום. תימה מדוע השו"ע לא הזכיר את טעמו של המרדכי (ט"ז). ובנקודות הכסף כתב שאין תימה, מכיוון ששו"ע הזכיר דין זה בסימן קז, בדין נותן טעם לפגם.

סימן צה | פרווה שהתבשל בכלי בשרי

סעיפים א-ב | נ"ט בר נ"ט

בחולין (קיא, ב) רב ושמואל נחלקו לגבי דגים שעלו בקערה. לדעת רב אסור לאכול אותם עם כותח (מאכל חלבי) מכיוון שהקערה הבשרית נתנה בהם טעם, ולדעת שמואל מותר לאכול אותם עם כותח מכיוון שטעם הבשר הוא נ"ט בר נ"ט (נותן טעם בר נותן טעם - טעם מהבשר עבר לקערה, ומהקערה עבר לדגים, עוד לפני שיבוא לכלל איסור¹⁴⁷). להלכה חזקיה בשם אביי פוסק כדעת שמואל, ודגים שעלו בקערה מותר לאכול עם כותח.

הראשונים נחלקו כאן בשתי מחלוקות שכרוכות אחת בשניה: א. האם ההיתר הוא רק כשטעם הבשר עבר בצורה קלושה (האם רק כשהניחו את הדגים בקערה הבשרית אחרי הבישול, או אפילו אם ממש בישלו אותם בקערה הבשרית), ב. האם ההיתר הוא לכתחילה או בדיעבד.

◀ **רמב"ם, רשב"א, ר"ן וראבי"ה:** נ"ט בר נ"ט מותר לכתחילה, גם אם טעם הבשר עבר בבישול.

☞ כך פסק שו"ע¹⁴⁸.

◀ **רבנו ירוחם ואו"ה:** כשטעם הבשר עבר בבישול (הדגים התבשלו בסיר בשרי) לכתחילה אסור לאכול עם חלב, ובדיעבד אם עירב בחלב מותר (אם רק הניחו את הדגים בקערה בשרית כך שטעם הבשר עבר בצורה חלשה - מותר לכתחילה).

☞ כך פסק רמ"א.

⌋ לדעת **המהרש"ל** אם טעם הבשר עבר בצליה אסור אפילו בדיעבד (שו"י, ורק בבישול שהוא ג' נ"ט מותר. לפ"ז גם בבישול, המים של הבישול אסורים מכיוון שבהם הוא נ"ט בר נ"ט בלבד. **פמ"ג וחוות דעת**, בפת"ש¹⁴⁹).

◀ **ריב"ן, תוס' ורא"ש:** ההיתר הוא רק כשהניחו את הדגים בקערה הבשרית אחרי הבישול. אם בישלו אותם בקערה הבשרית נבלע בהם כל טעם הבשר מהקערה, ואסור לאכול אותם עם כותח¹⁵⁰.

❖ **היתרים בדין נ"ט בר נ"ט למחמירים** (ב"י, דרכי משה, רמ"א, ש"ך)

א. המתנה וקינוח הפה. אין צורך להמתין ולא לקנח את הפה בין אכילת הדגים לבין אכילת חלב (רבנו ירוחם, בבדק הבית).

הערות

¹⁴⁷ הגדרה לנ"ט בר נ"ט שכתב הב"י בתחילת הסעיף.

¹⁴⁸ גם לדעה זו, אסור לבשל בכוונה דגים בסיר בשרי כדאי לאכול אותם עם חלב, והכוונה היא שאם בישל דגים בסיר בשרי מותר לאכול אותו לכתחילה עם חלב (שו"ך עפ"י סמ"ק, הגהות מיימוניות, רבנו ירוחם ואו"ה).

¹⁴⁹ אם צלה את הדגים בכלי שבישל בו בשר - מותר, כי הוי ג' נ"ט (חוות דעת). במקרה שחתך דגים רותחים בסכין שחתך בה בשר - נחלקו הפוסקים (חוות דעת, הגהת ב"י וכנה"ג אוסרים, הפרי תבואה מתיר והפמ"ג נשאר בצ"ע. פת"ש).

¹⁵⁰ לדעה זו, אפילו אם הניחו את הדגים בקערה הבשרית רק לאחר הבישול, אם גם הדגים וגם הקערה היו חמים - נחשב כאילו התבשלו יחד ואסור לאכול את הדגים עם חלב (ט"ז).

ב. כלים חלביים. מותר לאכול את הדגים בכלים חלביים (או"ה ורמ"א¹⁵¹). משמע שאפילו אם עירה את הדגים מהסיר הבשרי ישירות אל כלים חלביים מותר, ומאידך אפשר לומר שדבר זה אסור כי עירו כלי ראשון, וההיתר הוא כשלא מערה. להלכה אם עבר ועירה את הדגים מהסיר הבשרי לכלי חלב - מותר בדיעבד. ש"ך עפ"י או"ה, תורת חטאת ומשאת בנימין).

ג. לא התבשלו יחד. אם הדגים לא התבשלו בסיר הבשרי אלא רק הניחו אותם שם לאחר הבישול - מותר לאכול אותם עם חלב, לכל הדעות (רמ"א). אם הכל חם - הדגים והכלי הבשרי - נחשב שהתבשלו יחד (ש"ך עפ"י ב"י ותורת חטאת).

ד. אינו בן יומו ודבר חריף. אם הסיר הבשרי לא היה בן יומו בזמן שהדגים התבשלו בו - מותר לאכול את הדגים עם חלב, כי טעם הבשר נותן טעם לפגם (או"ה ורמ"א¹⁵²). עם זאת, אם בישלו דברים חריפים בסיר, הם קיבלו את טעם הבשר למרות שהסיר לא בן יומו, ואם אכלו את הדגים עם חלב הכל אסור אפילו בדיעבד, אלא אם כן יש שישים כנגד הדגים¹⁵³. דבר חריף הוא רק אם כולו חריף, ורובו ככולו. מעט תבלינים לא הופכים מאכל לדבר חריף (רמ"א עפ"י או"ה, רשב"א, תרומה, הגהות שערי דורא ועוד. אך בתשובת מקום שמואל חלק על רמ"א בהבנת הרשב"א, עיין בהערה¹⁵⁴).

❖ נ"ט בר נ"ט במאכלים (פת"ש)

◀ **פמ"ג (בשם שערי דורא):** דין נ"ט בר נ"ט הוא רק בכלים, ולא במאכלים (אוכל שבולע טעם בשר נחשב בשרי לגמרי).

◀ **פני אריה:** דין נ"ט בר נ"ט הוא גם במאכלים (וכתב שנוסחת השערי דורא של הפמ"ג משובשת). דווקא במאכל או בכלי שבלעו טעם, אבל ברוטב שהמוגע עם הבשר הוא בגדר תערובת ולא בליעת טעם - לא שייך נ"ט בר נ"ט.

◀ **חוות דעת:** דין נ"ט בר נ"ט לא שייך בבישול (חלב נפל על סיר בזמן שמבשלים בו דגים - אסור לאכול את הדגים עם בשר, ולא אומרים שמותר מדין נ"ט בר נ"ט).

◀ **בית אפרים:** ההיתר של נ"ט בר נ"ט הוא אפילו בבישול.

הערות

¹⁵¹ דעת מהרש"ל להחמיר ולאסור שימוש בכלים חלביים, אך הסומך להקל ולפסוק בזה כרמ"א לא הפסיד (ט"ז).

¹⁵² אך דעת מהרש"ל להחמיר כשהדגים התבשלו בסיר בשרי אפילו אם אינו בן יומו. דווקא בסיר, אך אם הכניסו כף בשרית שאינה בת יומה אל הסיר הפרווה שהתבשלו בו הדגים - לא החמירו בתחיבת כף שהיא דבר מועט ואקראי (ט"ז).

¹⁵³ דווקא המאכל נחשב שקיבל טעם לשבח ומקבל טעם מהסיר הבשרי שאינו בן יומו. הסיר עצמו לא נחשב שקיבל טעם לשבח (ש"ך עפ"י סי' קכב, ג).

¹⁵⁴ ספק דבר חריף. בתשובת מקום שמואל (בפת"ש) חלק על רמ"א וכתב שמדברי הרשב"א לא משמע כך, ולמעשה מכיוון שפשט המנהג כדברי הרמ"א - בדברים חריפים ממש יש לאסור, ובמקום שיש ספק האם נחשב דבר חריף - מותר. כך כתב גם הפרי תבואה.

¹⁵⁵ **דבר חריף ישן - אסור מהתורה? הפת"ש** הסתפק האם היסוד שדבר חריף אינו נחשב פגום הוא מהתורה או מדרבנן, ונפק"מ להקל בספקות. אמנם בתשובת כנסת יחזקאל כתב שהוא מדרבנן, אך הפנים מאירות ורעק"א כתבו שהוא מהתורה, ובתשובת שיבת ציון כתב שלא שייך לדון בזה שהרי אפשר לטעום ולראות שטעם של דבר חריף וישן אינו פגום אלא משובח, ולכן פשוט שהוא מהתורה.

א. בשאר איסורים. ההיתר בנ"ט בר נ"ט הוא דווקא בדבר היתר (דגים שקיבלו טעם מחלב), שאם הטעם הבלוע נחלש מאוד עוד לפני שהגיע האיסור - מותר. באיסורים על עוד יש טעם איסור - אסור (ר"ן, רשב"א, שערי דורא ובאר היטב. אלא אם כן אפשר להתיר עפ"י כללי הביטול בהלכות תערובות).

ב. אכילת דג שבלע טעם בשר. הפוסקים נחלקו האם יש איסור לאכול דג שבלע טעם בשר, והעובדה שלא הוזכר הוא בגלל שכאן לא עוסקים בדיני סכנה (מהרש"ל, בט"ז), או שאכן מדברי הגמרא על דגים שעלו בקערה של בשר ניתן ללמוד שאמנם בדרך כלל אסור לאכול דג עם בשר מפני הסכנה, אך אין סכנה לאכול דג שבלע טעם בשר (או"ה, בט"ז, ובאר היטב).

ג. הגדרת קליפת הביצה. הרשב"א כתב שאם בישל ביצה עם בשר - קליפת הביצה אינה מועילה ואסור לאכול את הביצה עם חלב, מכיוון שקליפת הביצה מנוקבת. הט"ז הקשה על הגדרה זו וכתב שקליפת הביצה לא נחשבת נקובה אלא שהיא בולעת ופולטת, ובבאר היטב כתב שדרך הקליפה ביצה בולעת, אך אינה פולטת כל עוד לא ניקבו אותה.

סעיף ג | נתינת טעם בכלים

הראשונים נחלקו מה הדין כשהדיח כלים בשריים בני יומם בתוך קערה חלבית גדולה שגם היא בת יומה.

לדעת המחמירים - כל הכלים נאסרו, מכיוון שבלעו טעם איסור. לשיטה זו, כאן לא שייך דין נ"ט בר נ"ט משתי סיבות: א. הכלים השריים נוגעים בקערה החלבית ועובר טעם בצורה ישירה, ולכן יש פה רק נתינת טעם אחת לפני שמגיעים לכלל איסור. ב. כשנפלט טעם מהכלים ומהקערה אל המים - המים נאסרים, ולאחר מכן המים נבלעים חזרה בכלים. לעומת זאת, המיקלים סוברים שהכלים עדיין מותרים מדין נ"ט בר נ"ט, והם משיבים על הסברות להחמיר: א. בליעה ופליטה בכלים בצורה ישירה היא קלושה, והטעם לא עובר בצורה שתאסור את הכלים¹⁵⁶. ב. המים עצמם הם כבר נ"ט בר נ"ט (מהבשר לכלים ומהכלים למים), וכשהמים שבלעו טעם מהכלים נבלעים בקערה החלבית - הם כבר הותרו מדין נ"ט בר נ"ט (ולא אומרים שבמים עצמם נבלע טעם גם של בשר וגם של חלב, כמו שבדגים שהתבשלו בכלים בשרים שמותר לאכול אותם עם כותח - לא אומרים שנבלע בדגים עצמם טעם חלבי).

◀ **תרומה, ר"ן, מרדכי, מהרא"י ואו"ה:** כלים בשרים שהודחו בתוך קערה חלבית והכל בן יומו - הכלים והקערה אסורים.

☞ כך פסק רמ"א¹⁵⁷.

◀ **רמב"ן, רשב"א ורא"ש:** הכלים לא נאסרים, מדין נ"ט בר נ"ט.

☞ כך פסק שו"ע (אך גם לשיטתו לכתחילה אין להדיח כלים בשרים וחלבים יחד. ש"ך עפ"י השר"ע באו"ח, תנב ב).

א. הדחת קערות המלוכלכות בשומן. גם למתירים בהדחת כלים בשרים בקערה חלבית, אם יש על הכלים שומן שנשאר מהאכילה והוא נוגע בקערה החלבית - הקערה נאסרת בעקבות

הערות

¹⁵⁶ לא ראינו בפירוש, אבל כך נראה לומר בשיטתם.

¹⁵⁷ ומשום כך, אם בישל מאכל פרווה בכלי חלבי בן יומו, ולאחר מכן תחב בתבשיל כף בשרית בת יומה - אם אין שישים בתבשיל כנגד הכף, הכל אסור (ט"ז).

ממשות הבשר שנגעה בה, וטעם האיסור היוצא ממנה אוסר את הכלים (רא"ש, טור ושו"ע. אלא אם כן יש במים שישים כנגד ממשות הבשר שעל הכלים, ואז הבשר מתבטל). משום כך, כתב או"ה שאפילו בכלים שאינם בני יומם אין להתיר עד שברור שהכלים לא היו מלוכלכים בשומן (דרכי משה. אך בעירו מכל ראשון יש להקל).

ב. הדחת כלי בשרי וחלבי יחד בתוך כלי פרווה. הדחת של כלי בשרי וכלי חלבי יחד בתוך כלי פרווה שווה להדחת כלי בשרי בתוך חלבי, וכנ"ל. אם הדיח אותם אחד אחרי השני - מותר, מדין נ"ט בר נ"ט (או"ה, רמ"א וט"ז).

ג. עירו מכלי ראשון. אם עירה מכלי ראשון בשרי על כלי חלבי - דינו ככלי ראשון, ולאוסרים אסור (רמ"א).

♦ נ"ט בכלים שאינם בני יומם (ב"י, דרכי משה ושו"ך)

א. במקרה שאחד מהצדדים אינו בן יומו (כלים בשריים בני יומם וקערה חלבית שאינה בת יומה), והכלים לא מלוכלכים בשאריות מאכל - הכל מותר. הכלים הבשריים בלעו טעם חלב פגום ואינם נאסרים, וגם הקערה החלבית מותרת כי טעם הבשר שנבלע בה הוא ג' נ"ט ועוד לא בא לכלל איסור (מהבשר לכלי, מהכלי למים ומהמים לקערה, ומכיוון שאינה בת יומה היא לא באה לכלל איסור). (שערי דורא, ב"י, רמ"א ושו"ך).

ב. במקרה שהיו שאריות של מאכל או שומן על הכלי שאינו בן יומו - הכל נאסר, כי הטעם שנבלע הוא טעם ראשון (שם, ועפ"י הערת הנהגות שערי דורא ואו"ה), אך אם השומן על הכלי בן יומו - הכלי השני נאסר, והכלי שאליו דבוק השומן מותר, כי הוא לא בלע טעם איסור (שו"ך).

♦ פרטי דינים בנ"ט בר נ"ט בכלים (ב"י, דרכי משה, ש"ך, ט"ז ופת"ש)

א. הכלים לא חמים. אם הקערה החלבית והמים שבתוכה אינם חמים בשיעור יד סולדת - אין עליהם שם רותח, והכלים לא נאסרים, אפילו אם הקערה על האש (או"ה וטור).

ב. תערובת בכלי שני. לדעת הרשב"א חום כלי שני מספיק בשביל להבליע ולהפליט וממילא אסור. מהרי"ח סובר שכלי שני בולע ומפליט רק בכלי חרס, והנהגות שערי דורא התיר בכלי שני. בדרכי משה כתב שיש להתיר בדיעבד, ואף הט"ז פסק להתיר.

ג. עירו מים מכלי פרווה על כלי בשרי וכלי חלבי יחד. לדעת הנהגות שערי דורא שני הכלים נאסרים כי עירו מכלי ראשון, אך לדעת איסור והיתר הארוך הכלים מותרים אפילו אם דבוק להם שומן, מכיוון שרק הקילוח עצמו מכלי ראשון, ולאחר מכן שהמים עוברים מכלי אחד לשני כבר אינם נחשבים כלי ראשון, וכך פסק רמ"א¹⁵⁹⁻¹⁵⁸. לדעת הש"ך והמהרש"ל הכלים נאסרים, כי עירו מבשל ואפילו מכלי לכלי, ואילו הט"ז סובר שאם הכלים נקיים לא נאסרו, אם שני הכלים מלוכלכים שניהם נאסרו, ואם אחד מלוכלך ואחד נקי - הנקי נאסר.

הערות

¹⁵⁸ הש"ך העיר שבתורת חטאת התיר בזה רק במקום הפסד או שעת הדחק ואילו כאן התיר לגמרי, ונשאר בצ"ע.

¹⁵⁹ כך הדין גם אם עירה מים מכלי של איסור על כלי היתר - הכלי שעליו נשפך הקילוח אסור, ושאר הכלים קיבלו את המים מכלי שני ומותרים. ש"ך עפ"י או"ה ותורת חטאת, אך הש"ך עצמו סובר שבאיסור העירו מבשל מכלי לכלי, ואפילו כשהכלים נקיים.

ד. כלים שמתמשים בהם בכלי שני. אין הבדל בין כלים שרגילים להשתמש בהם בכלי ראשון לבין כלים שבדרך כלל משתמשים בהם בכלי שני (כמו כפות), מכיוון שחוששים שמא השתמש בהם בכלי הראשון. אם ברי לו שהשתמש בכך רק בכלי שני - אינו אוסר (או"ה בדרכי משה, ש"ך וט"ז).

ה. שימוש במים עצמם. גם במקרה שהכלים לא נאסרים (כשאחד מהכלים אינו בין יומו), נוהגים שלא להשתמש במים, מכיוון ששימוש בהם נחשב לכתחילה, וגם כשיש טעם של איסור פגום מחמירים לכתחילה (או"ה בדרכי משה, רמ"א וט"ז). עם זאת, מעיקר הדין מותר להשתמש במים עם מין הכלי שהוא בן יומו (ש"ך). אם המים הוחמו לצורך שתיה **המנחת יעקב** התיר כי לאחר החימום נחשב דיעבד, וצ"ע למעשה (פת"ש).

ו. קערה חלבית שנמצאה בין קערות בשריות (ולהפך). למרות שיש חשש שמא הדיחו אותה יחד עם הקערות הבשריות - מותר, כי לא מחזיקים איסור לומר שהדיחו יחד בכלי ראשון (הגהות שערי דורא בדרכי משה ורמ"א. ואפילו אם רגילים להדיח בכלי ראשון - מותר, מכח ספק ספקא: ספק האם הדיחו ביחד, וגם אם כן אולי את זה לא הדיחו בכלי ראשון. או"ה, בט"ז).

סעיף ד | נ"ט עם חומר פוגם

◀ **שו"ע:** אם לפני שהכניסו את הכלים הבשרים לקערה החלבית הניחו בה אפר - אפילו אם יש שומן שדבוק לכלים הכל מותר, כי האפר פוגם וזה נתינת טעם לפגם.

◀ **ש"ך וט"ז:** נתינת האפר לא מועילה, ורק אם יש שישים במים כנגד הכלי מועיל (והוכיחו כן מדברי הפוסקים שלא הזכירו פתרון כזה במקום שהוא היה נצרך).

◀ **בפת"ש** ביאר שהשו"ע התיר דווקא בבשר בחלב, כי דווקא בזה האפר מועיל כדי להקליש את הטעם באופן שלא תהיה בליעה משמעותית בכלים שתאסור, ולפי הסבר זה הקושיות של הש"ך והט"ז התבטלו.

סעיף ה | כלי חלבי ליד מלח או חומץ

בחולין (קיב, א) רב נחמן אמר שאסור להניח כלי המכיל תבשיל חלבי (כותח) ליד כלי מלא במלח, ומותר להניח ליד כלי המלא בחומץ. הגמרא שואלת מה ההבדל, ומשיבה שבמלח האיסור בעין ובחומץ האיסור אינו בעין.

הראשונים נחלקו בטעם הדבר. לדעת רש"י, תוס' ורא"ש החשש הוא שיפול חלק מהכותח לתוך המלח מבלי שידע, ויבוא להשתמש במלח למליחת בשר. בחומץ אין איסור כי הכותח שיפול לתוכו יתבטל, ובמלח שהכותח נראה ולא מתפזר - הוא לא מתבטל.

לעומת זאת, הרמב"ם ור"ח ביארו שהמלח יכול לשאוב כותח לתוכו בלי שהאדם ישים לב, ואילו חומץ לא שואב. לשיטתם הגרסא בגמרא הייתה אחרת, כי אין קשר לשאלה האם האיסור בעין (ב"י).

הפוסקים קיבלו את שיטת רש"י וסיעתו:

טור ושו"ע: אסור להניח כלי המכיל תבשיל חלבי סמוך לכלי המכיל מלח, ומותר להניחו סמוך לכלי המכיל חומץ.

◀ **הגהות שערי דורא, או"ה ורמ"א:** האיסור הוא דווקא שהכלים מגולים, וכשהם מכוסים מותר. גם אם עבר ונתן - בדיעבד מותר ולא חוששים שנפל מהכותח נפל למלח.

סעיף ו | כלי חלבי ליד כלי בשרי

◀ **תוס', רא"ש וטור:** מותר להניח בתוך תיבה כלי חלבי סמוך לכלי בשרי (כי נזהרים שלא ייפול מאחד לשני, לעומת כלי חלבי ליד מלח (בסעיף הקודם) ששם לא נזהרים. ש"ך וט"ז).

Ⓢ כך פסק שו"ע.

◀ **אור זרוע והגהות אשרי:** למרות שנזהרים, יש להחמיר ולא להניח כלי חלבי ליד כלי בשרי (דווקא אם הכלים מגולים. הגהות אשרי וט"ך).

Ⓢ **רמ"א:** יש להיזהר לכתחילה במקום שאין צורך מיוחד.

סעיף ז | שימוש לחלבי במלח שבכלי בשרי

בסימן קה, יג, הובאה מחלוקת ראשונים האם מותר להשתמש במלח הנמצא בכלי בשרי עבור חלב. עיקר הדיון שם.

◀ **שו"ע, מהרש"ל וט"ז:** מותר להשתמש במלח הנמצא בכלי בשרי בשביל חלב (כי המלח לא מפליט את טעם הבשר הבלוע בכלי, וממילא הוא לא מקבל טעם בשר. ש"ך. ומאותה סיבה מותר להשתמש גם במלח הנמצא בכלי של איסור).

Ⓢ המהרש"ל כתב שיש הנוהגים להחזיק מלחיות נפרדות לבשר וחלב, מכיוון שלפעמים בתוך הסעודה לוקח מלח עם ידיים מלוכלכות, והוא מנהג משובח (ט"ז).

◀ **תוס', רא"ש ורמ"א:** יש המחמירים לכתחילה שלא להשתמש למלח בכלי בשרי עבור חלב, והמחמיר תבוא עליו ברכה¹⁶⁰.

הערות

¹⁶⁰ הט"ז כתב שדיוק הרמ"א מהראשונים שהחמירו אינו נכון, והראשונים התכוונו להחמיר רק בדבר אחר שהוזכר שם.

סימן צו | דין דבר חריף

סעיף א | צנון שנחתך בסכין בשרית

הגמרא בחולין (קיא, ב) אומרת שאם חתך צנון בסכין בשרית - אסור לאכול אותו עם חלב, מכיוון שחריפות הצנון גורמת לו לבלוע טעם בשר מהסכין. דווקא צנון או שלקות שדומים לו, ואילו ירקות אחרים כמו קישוא ולפת שחתך בסכין מותר לאכול עם חלב, כי הם לא חריפים. רש"י ביאר שלמרות שלהלכה נ"ט בר נ"ט מותר, בחיתוך הצנון יש שתי סיבות להחמיר: א. לפעמים יש על הסכין שמנונית שאינה ניכרת, וכשחותך את הצנון הוא מקבל טעם ישיר מהשמנונית. ב. חריפות הצנון ודוחק הסכין בתוכו גורמת לסכין לפלוט טעם ולצנון לבלוע אותו.

טור ושו"ע: אם חתכו צנון בסכין בשרית - אסור לאכול אותו בחלב (והראשונים נחלקו האם יש אפשרות להסיר חלק ממנו והשאר מותר, יובא מיד).

❖ הכשרת הצנון לחלבי (ב"י)

הראשונים נחלקו האם וכיצד ניתן בכל זאת לאכול עם החלבי את הצנון שנחתך בסכין הבשרית:

◀ **רא"ש וטור:** הצנון בלע טעם כדי קליפה, ולכן מספיק להסיר כדי קליפה ושאר הצנון מותר בחלב.

◀ **ראב"ד, סמ"ג ורא"ה:** הצנון בלע טעם כדי נטילה (עובי אצבע), ולכן צריך להסיר כדי נטילה.

☞ כך פסק שו"ע.

◀ **רשב"א, ר"ן ואו"ה:** כל הצנון בלע את טעם הבשר, ולכן אין שום אפשרות לאכול אותו עם חלב.

☞ כך פסק רמ"א, והוסיף שבמקום שאין אפשרות להחמיר (בחריון, שכולם חתוכים ע"י גויים) - מספיק כדי נטילה.

❖ טעימת הצנון (ב"י ושו"ך)

בגמרא שם נאמר שיש הבדל בין קערה שמלח בה בשר, שאסור לאכול בה חלב, ובין צנון שחתך בסכין שמותר לאכול עם חלב: את הצנון אפשר לטעום, ואילו את הקערה אי אפשר. הראשונים נחלקו האם הטעימה מועילה כמו שהיא או רק לאחר הדחת הצנון:

◀ **רש"י ורא"ש:** ניתן לטעום את הצנון ואם אין בו טעם בשר - מותר לאכול אותו עם חלב.

◀ **רשב"א:** טעימה מועילה, אך לאחריה צריך להדיח היטב את מקום החתך.

☞ כך פסק שו"ע.

◀ **מהרש"ל ושו"ך:** לכתחילה אין לסמוך על טעימה כלל, אך בדיעבד אם עבר ובישל את הצנון בחלב - מותר, כי בטעימה התברר שאין טעם בשר (והשו"ך כתב שזו הסיבה שרמ"א לא העיר על דבר השו"ע).

◀ **לבוש:** לא סומכים על טעימה בכלל.

❖ **סכין שאינה בת יומה (ב"י וט"ז)**

◀ **רש"י:** דבר חריף בולע טעם מסכין בת יומה.

◀ **תוס' ותרומה:** אפשר שבולע טעם אפילו אם הסכין נקיה ואינה בת יומה, כי חריפות הצנן מעוררת את הטעם הפגום.

☞ כך פסק **ש"ך** (וכתב שכך פסקו כל האחרונים).

☞ **שו"ע:** הצנן בולע טעם מסכין בת יומה (ט"ז: שו"ע כתב כך על פי דעת מהר"ם הסובר שרק חלתית נחשב דבר חריף ואילו צנן לא כל כך. בחלתית גם לדעת השו"ע בולע טעם אפילו מסכין שאינה בת יומה, כי החריפות מעוררת את הטעם).

❖ **עבר ובישל את הדבר החריף בחלב (ב"י, ש"ך וט"ז)**

◀ **תרומה, תוס', סמ"ג, סמ"ק, שערי דורא וטור:** אם יש שישים בתבשיל כנגד טעם הבשר שנבלע בצנן (כשיעור החלק מהסכין שנגע בצנן) - התבשיל מותר.

☞ כך פסק **שו"ע** (לדעת הש"ך דווקא אם יודע בבירור עד היכן נגע בסכין. אם אינו יודע צריך שישים כנגד כל הסכין. הט"ז סובר שבכל מקרה צריך כנגד כל הסכין, כי אדם לא שם לב לדברים שאינם מוטלים עליו).

◀ **רשב"א:** התבשיל כולו אסור, אפילו אם יש בו שישים כנגד טעם הבשר.

☞ **או"ה ורמ"א:** לכתחילה התבשיל כולו אסור, ובדיעבד אין לאסור אלא כדי נטילה.

א. מדוע לא צריך שישים כנגד כל הצנן. אמנם אומרים חנ"נ בבשר בחלב, ועדיין מספיק שישים כנגד הסכין בלבד כי הצנן שבלע את טעם הבשר לא נחשב בשרי כולו, מכיוון שאין איסור לאכול אותו בפני עצמו (לא נוצר איסור בעקבות התערובת, בשונה ממקרה שבשר נפל לתוך חלב). (ב"י).

ב. עבר ובישל דבר חריף שנחתך בסכין איסור. לסוברים שאומרים חנ"נ גם בשאר איסורים, אם חתך את הצנן בסכין של איסור ובישל את הצנן עם חלב - צריך שישים כנגד כל הצנן, כי האיסור מהסכין הפך את הצנן כולו לאיסור (וכך פוסקים רמ"א, ש"ך וט"ז). לסוברים שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים צריך שישים רק כנגד הסכין, וכך פסק **שו"ע** (ב"י ודרכי משה).

ג. חתך את הצנן דק. אם חתך את הצנן דק ועבר ובישל אותו - לכל הדעות צריך שישים כנגד כל הצנן, כי שיעור כדי נטילה כולל את כולו (סמ"ג, ב"י ורמ"א). אם הסכין קטן יותר מהצנן - מספיק שיהיה שישים כנגד הסכין כשמדובר על סכין בשרי. בסכין של איסור לאומרים חנ"נ צריך כנגד כל הצנן אפילו כשהסכין קטנה יותר (ש"ך)¹⁶¹.

הערות

¹⁶¹ **חנ"נ בבישול.** לדעת ה**לבוש** צריך שישים כנגד כל הצנן אפילו בסכין בשרית, אפילו אם הסכין קטנה יותר. הש"ך כתב שאולי ה**לבוש** סובר כדעת המהר"ם **מלובלין** שבבישול כל הצנן נעשה נבלה, כי החלק שבלע טעם מהסכין נעשה כאיסור דבוק אם אין בצנן שישים כנגדו, ולכן כל הצנן נאסר.

ה**ש"ך** עצמו חולק על סברא זו ולדעתו החלק שנאסר בצנן לא אסור מצד עצמו והוא גם לא מובדל מכל החתיכה, ולכן לא שייך להסתכל עליו כאיסור דבוק שאוסר את שאר הצנן.

ד. יש שישים כנגד הצנון. אם יש בתבשיל שישים כנגד הצנון שנחתך בסכין הבשרית - הכל מותר ואין צורך להוציא את הצנון, כי לא חל עליהם שם איסור. אם הצנון נחתך בסכין של איסור - צריך להוציא אותו אפילו אם יש שישים כנגדו (ט"ז).

❖ **דבר חריף שיש ספק כיצד נחתך (ב"י, דרכי משה, ש"ך ופת"ש)**

מהרא"י והגהות שערי דורא: חריין שמגיע חתוך ויש ספק האם הגויים חתכו אותו בסכין איסור, אם אפשזר לתלות שחתכו אותו במעדר בזמן שהוציאו אותו מהאדמה - תולים בזה והחריין מותר.

↳ הפוסקים נחלקו האם ההיתר בספק הוא בכל דבר חריף, או רק בחריין ובסכין ישנה:

◀ **ש"ך:** התירו רק בחריין ובסכין שאינה בן יומה. בסכין בת יומה ובצנון - מחמירים בספק.

◀ **רמ"א, כו"פ ותולדות יצחק:** מקלים בספק אפילו בצנון וגם בסכין בת יומה.

א. אין אפשרות להשיג אחר. כשאין אפשרות להשיג אחרים, נוהגים להתיר גם כאלה שבבירור נחתכו בסכין על ידי נטילת מקום בלבד (רמ"א. מכיוון שכך, במקום שאפשר להשיג אחרים - אסור).

ב. עד היכן ניתן לתלות בספק. ניתן לתלות שהחריין נחתך מהמעדר רק עד חצי גובה הצנון. מעל לגובה זה אי אפשר לתלות שנחתך במעדר ואסור (הגהת או"ה שו"ך).

ג. חיתוך העלים שבראש הצנון. אם העלים שבראש הצנון נחתכו בסכין איסור - אין לחוש (רמ"א), מכיוון שהירק לא חריף. כך גם הזנבות של השומים והבצלים (או"ה ותורת חטאת).

סעיף ב | מה נחשב דבר חריף

◀ **מהר"ם, רבנו יחיאל ורשב"א:** רק מה שהוזכר בגמרא במפורש נחשב דבר חריף: חלתית, צנון וסלק.

◀ **תרומה, תוס', רמב"ם וטור:** נוסף על חלתית, כל הדברים החריפים כמו צנון, שלקות, שומים, בצלים וכרישים.

◀ **ארחות חיים:** גם פירות חמוצים כמו תפוחים נחשבים דבר חריף, נוסף על הדברים החריפים.

Ⓢ **שו"ע:** כל הדברים החריפים נחשב דבר חריף, ויחד איתם גם פירות חמוצים ודגים מלוחים (ודווקא אם הדגים מלוחים מאוד, וגם מלח נחשב דבר חריף ש"ך).

Ⓢ **רמ"א** (בסעיף ד): פירות כגון תפוחים לא נחשבים דבר חריף (ואפילו לא תפוחים חמוצים. ט"ז בשם או"ה).

↳ רק פירות חמוצים מאוד, וסתם פירות שחמוצים קצת לא נחשבים דבר חריף (ערוך השולחן).

❖ **זנגויל - דבר חריף יבש** (דרכי משה, רמ"א, ש"ך ושירת הים)

◀ **או"ה:** דבר חריף שהוא יבש לגמרי - לא מקבל טעם מהסכין, ומספיק להדיח אותו בלבד.

כך פסק ש"ך (להבנת הפר"ח. וצירף שלדעתו זנגויל אינו דבר חריף כלל).

◀ **דרכי משה:** אין הבדל בין דבר חריף יבש לשאר דבר חריף.

◀ **רמ"א** כתב שמותר לאכול מרקחת חריפה של גויים כמו זנגויל, כי יש להם סכינים מיוחדות עבורן, והש"ך דייק שאם לא היו סכינים מיוחדים - אסור לאכול אפילו שמסתמא הכלים אינם בני יומם, כדבריו בדרכי משה.

❖ **דבר חריף שהתבשל** (פת"ש ושירת הים)

◀ **פנים מאירות ומקום שמואל:** הבישול ממתק את התבשיל, וכבר לא נחשב דבר חריף.

◀ **מוהר"ר יוסף:** אם יודע בוודאות שהדבר החריף התמתק - אינו נחשב חריף. אם לא יודע בוודאות עדיין אסור.

◀ **באר יעקב:** עדיין נחשב דבר חריף, אלא אם כן יש ספק נוסף ואז ניתן להקל מדין ספק ספקא, בצירוף ספק שמא אינו נחשב חריף.

◀ **ערוך השולחן:** אחרי בישול אינו נחשב חריף, וכן אם המתיקו את התבשיל בדבש וכדו' אינו נחשב חריף.

סעיף ג | תבלין שנידוך במדוכה בשרית

תרומה: אם דכו תבלינים במדוכה בשרית - אסור לאכול אותם עם חלב, מכיוון שהטעם החזק של התבלינים נחשב דבר חריף והם בשריים בגלל טעם הבשר שהם בלעו מהמדוכה.

כך פסק שו"ע.

↳ הפוסקים נחלקו האם כך הדין גם כשהמדוכה אינה בת יומה:

◀ **שו"ע:** דווקא כשהמדוכה בת יומה אסור לאכול את התבלינים עם חלב¹⁶².

◀ **רמ"א וש"ך:** אפילו כשהמדוכה אינה בת יומה אסור, כמו דבר חריף שאסור אפילו כשאינו בן יומו.

א. דברים חריפים נוספים. לא רק תבלין, אלא גם מלח ושאר דברים חריפים (ש"ך).

ב. הניח במדוכה. אם רק הניח את התבלין במדוכה ולא טחן אותו שם - מותר לאכול אותו עם חלב (ש"ך).

הערות

¹⁶² האחרונים הקשו מדוע כאן השו"ע אסר לאכול את התבלין בחלב רק כשהמדוכה בת יומה, ואילו בסימן קג (סעיף ו) כתב אם מניחים דבר חריף בקערה של איסור הוא נאסר אפילו כשהקערה אינה בת יומה, כי החריפות הופכת את הטעם הפגום למשובח:

◀ **רעק"א בשם האחרונים:** שם מדובר על איסור רגיל שאין בו את סברת ההיתר של נ"ט בר נ"ט. כאן מדובר על בשר בחלב שיש בו את סברת נ"ט בר נ"ט, ולכן שו"ע התיר כשהמדוכה אינה בת יומה.

◀ **רעק"א:** שם הדבר החריף התבשל בקערה ובבישול החריפות השביחה את הטעם הפגום. כאן יש רק דוחק שנוצר ע"י המדוכה, וכשהמדוכה אינה בת יומה השו"ע התיר.

סעיף ד | לימונים שנחתכו בסכין בשרית

◀ **רבנו ישעיה** (בשיבולי הלקט): גויים החותכים לימונים רבים, מעיקר הדין הלימונים אסורים כי הגויים חותכים אותם בסכיני איסור, אך מכיוון שהגויים ממלאים מהם חביות גדולות - אומרים שבטל טעם הסכין מהם, והראשונים שעדיין קיבלו טעם מהסכין התבטלו באחרים¹⁶³.

☞ כך פסקו **שו"ע, לבוש, חוות דעת וכף החיים**.

◀ **מהר"י וייל**: יש מקומות המחמירים ואוסרים את הלימונים.

↳ **הרמ"א** ביאר את סברת המתירים, ולאחר מכן הוסיף על פי המהר"י וייל שיש מקומות שמחמירים בזה ואין לשנות המנהג. מדברי הש"ך נראה שהבין שרמ"א רק יישב את מנהג המתירים, ולמעשה אסר את הלימונים כדעת מהר"ו.

☞ כך פסקו **ב"ח ופר"ח**.

☞ **או"ה ורמ"א**: בפירות שאינם חריפים כלל - יש להתיר במציאות שכזאת, ואין להחמיר בהם כלל.

❖ חתך תולעת בתוך צנון (ב"ח, ט"ז ושרית הים)

◀ **מהרי"ל**: אם חתך צנון והייתה תולעת בתוך הצנון שנחתכה איתו יחד - צריך לנעוץ את הסכין בקרקע עשר פעמים כי טעם התולעת נבלע בסכין (ע"י דוחק הסכין וחריפות הצנון. ב"ח).

☞ כך פסק **ב"ח** (והצריך קליפה לצנון).

◀ **תורת חטאת**: הסכין מותרת. הצנון צריך הדחה וקליפה קצת, כדי לנקות את שאריות התולעת. הטעם המאוס של התולעת לא אוסר (כפי שזכר בסימן קז, ב).

☞ כך פסק **ט"ז**.

◀ **מהרש"ל**: הסכין מותרת. הצנון צריך קליפה. בפרי או ירק שאינם חריפים אין צורך בקליפה.

סעיף ה | קישוא ולפת שנחתכו בסכין בשרית

הגמרא שהוזכרה בתחילת הסימן (חולין קיא, ב) אומרת שאם חתך צנון בסכין בשרית אסור לאכול אותו עם חלבי, אך אם חתך בסכין הבשרית קישוא - מגרר את מקום החיתוך (פחות מקליפה) ויכול לאכול את הקישוא עם חלב.

הערות

¹⁶³ האחרונים ביארו מדוע שיבולי הלקט והשו"ע פסקו להתיר את הלימונים, למרות שהם דבר חריף שנחתך בסכין איסור:

◀ **ב"ח** (בצירוף הפר"ח): הם סוברים שרק חלתית והדברים המפורשים בגמרא נחשבים דבר חריף, וממילא מכיוון שלימונים אינם דבר חריף כלל, טעם האיסור מהשמנונית הקרושה על הסכין שנבלע בלימונים הראשונים מתבטל ברוב.

◀ **ש"ך**: לימונים נחשבים דבר חריף, אבל לא חריף כמו צנון. לכן, מכיוון שהם בולעים רק את מה שבלוע בדפנות הסכין - לאחר הלימון הראשון והשני, הטעם מתבטל ובשאר הלימונים כבר אין טעם איסור.

טור ושו"ע: אם חתך קישוא בסכין בשרית - מגרר את מקום החיתוך ויכול לאכול את הקישוא עם חלב.

⚡ **ר"ן, ש"ך וט"ז:** הסיבה שאי אפשר להסתפק בהדחה היא שהמים היו גורמים לטעם האיסור רק להיבלע יותר בקישוא, ולכן עושים גרירה שהיא פחות מקליפה.

❖ דין לפת (ב"י ושירת הים)

הגמרא שם אומרת שאם חתך לפת בסכין הבשרית - מותר לאכול את החתיכות עם חלב, אם חתך סלק אסור לאכול אותו עם חלב, ואם עירב את חתיכות הלפת וחתיכות הסלק - מותר לאכול הכל עם חלב.

הר"ן ביאר שהלפת לא חריפה ולא מתוקה, וטעם השומן לא ניכר בה, ולכן היא לא מקבלת טעם איסור מהסכין.

למעשה הראשונים נחלקו האם הלפת מותרת כפי שהיא, או שצריך להדיח אותה:

⬅ **ר"ן:** מותר לאכול את הלפת עם חלב כפי שהיא, ואפילו לא צריך להדיח אותה.

⬅ **רשב"א:** צריך להדיח את הלפת, ואז אפשר לאכול אותה עם חלב.

☞ כך פסק שו"ע.

א. חיתוך דברים חריפים לאחר הלפת. הגמרא אומרת שחיתוך לפת מועיל כדי לבטל את טעם הבשר הבלוע בסכין ולכן מותר לאכול בחלב גם סלק שנחתך בסכין אחרי הלפת. הפוסקים נחלקו ההיתר הוא רק בסלק (רשב"א), או שגם בדברים אחרים ואפילו בצנן החריף (תרומה, שערי דורא וטור). שו"ע פסק להקל כדעת רוב הראשונים.

ב. דברים אחרים שאינם חריפים. הפוסקים נחלקו האם דווקא לפת מבטלת את טעם האיסור הבלוע בסכין (רש"י, תרומה, רשב"א וטור), או שכך הדין בכל מאכל שאינו חריף (רמב"ם ורי"ף להבנת הב"י). שו"ע החמיר שרק לפת מבטלת את טעם האיסור הבלוע (וערוך השולחן הוסיף שיש להקל בכל סוגי הלפתות).

ג. חיתוך מספר פעמים אחרי הלפת. לדעת הסמ"ג חיתוך של לפת מועיל לחיתוך אחד בלבד (וכך משמע מרש"י), ואילו הב"י הבין בדעת הרמב"ם והרי"ף שחיתוך של לפת מבטל את טעם הבשר הבלוע בסכין לעולם. רמ"א החמיר כדעת סמ"ג שחיתוך לפת מועיל לבטל את טעם הבשר לחיתוך אחד בלבד.

ד. חיתוך צנן לכתחילה אחרי הלפת. הפוסקים נחלקו האם ניתן לכתחילה לסמוך על ביטול טעם הבשר מסכין בעזרת הלפת. יש אומרים שגם אחרי חיתוך הלפת אסור לחתוך צנן, ורק אם עבר וחתך מותר (או"ה), יש אומרים שאמנם אסור לחתוך בכוונה את הלפת כדי להכשיר את הסכין, אבל אם כבר חתך מותר לכתחילה לחתוך צנן בסכין ולאכול עם חלב (ש"ך, וכך הבין בדעת מהרש"ל), ויש אומרים שמותר אפילו לכתחילה לחתוך לפת כדי לחתוך אחר כך צנן ולאכול אותו עם חלב (מנחת יעקב, וכך הבין בדעת מהרש"ל). ערוך השולחן פסק כדעת הש"ך - הדעה האמצעית.

❖ נספחים (שירת הים, פסקי תשובות או"ח סי' תנא, ספר דבר חריף)

א. האם דבר חריף פולט טעם. הפוסקים נחלקו מה הדין בדבר חריף שנחתך בסכין בשרית ולאחר מכן טחנו אותו במדוכה - האם המדוכה הופכת לבשרית. לדעת אבן העוזר (צו, סעיף ג) רק

טעם מועט נפלט מדבר חריף, ולכן המדוכה מותרת מדין נ"ט בר נ"ט (הסכין הבשרית קיבלה טעם מבשר, והטעם עבר לבצל עוד לפני שבאו לכלל איסור)¹⁶⁴, ולדעת המג"א (או"ח תנא, ס"ק לא) דבר חריף גם פולט טעם חזק, ולכן המדוכה הופכת לבשרית. משנ"ב (שם סק"צ) החמיר כדעת המג"א, אך אחרונים רבים כאן היקלו כדברי אבן העוזר ובכף החיים כתב שלמיקל יש על מי לסמוך (ספר דבר חריף, פ"ד, א).

ב. רשימת מאכלים חריפים. בספר הכשרות ערך רשימה של המאכלים הנחשבים חריפים: שום, בצל, צנון, חזרת, פלפל חריף, לימון, דג מלוח מאוד, זנגויל ומלח (בנוגע לפירות חמוצים מאוד ומלפפונים חמוצים וזיתים חריפים או מלוחים מאוד - נחשבים דבר חריף, אך אם נחתכו בסכין חלבית וכבר התערבו במאכלי בשרי - מותר בדיעבד).

ג. המתנה אחרי דבר חריף. אם אכל דבר חריף שהתבשל או נחתך בכלים בשריים - מותר לאכול חלבי מיד לאחריו, ולא צריך להמתין. אם אכל בשר ורוצה לאכול דבר חריף שהתבשל או נחתך בכלים חלביים - מחלוקת, ואם הכלים אינם בני יומם ודאי יש להקל (ספר הכשרות עפ"י רעק"א).

הערות

¹⁶⁴ הפמ"ג וחוות דעת מסכימים לאבן העוזר בעיקר הדין, אך חולקים עליו בטעם. לדעת אבן העוזר הסיבה שהמדוכה לא הופכת לבשרית היא נ"ט בר נ"ט, ואילו הפמ"ג וחוות דעת סוברים שטעם בלוע לא עובר ממאכל לכלי בלי רוטב, גם אם המאכל חריף ויש פה דוחקא דסכינא.

(נפק"מ למחלוקת זאת: א. סכין שבלעה טעם מבשר שמו, וקיי"ל שאיסור שמו עובר גם ללא רוטב. ב. חתכו דבר חריף בסכין שבלוע בה טעם איסור ממש, ובו אין היתר של נ"ט בר נ"ט).

סימן צז | הכנת לחם חלבי

סעיף א | איסור הכנת לחם חלבי

הגמרא בפסחים (לו, א) אומרת שאסור ללוש עיסה עם חלב, ואם עבר ולש כל הלחם אסור מפני הרגל עבירה. הגמרא שם מוסיפה שאם לש לחם בחלב אך עשה זאת "כעין תורא" - מותר. רש"י ביאר שהסיבה שהלחם אסור הוא מחשש שיאכל אותו עם בשר בטעות. הראשונים נחלקו מה ההיתר כשעושה את העיסה "כעין תורא":

◀ **רש"י:** מותר להכין רק כמות קטנה של עיסה חלבית - כגודל העין של השור.

◀ **רי"ף ורמב"ם:** מותר ללוש רק כשעושה שינוי ניכר בצורת הלחם, כדי שישומו לב ולא יבואו לאכול אותו עם בשר.

☞ **שו"ע:** אסור ללוש עיסה עם חלב או בשר, ואם עבר ועשה - אסור לאכול את הלחם אפילו לבד. אם היה דבר מועט אן שעשה שינוי בצורה לחם - מותר¹⁶⁵.

א. אפיית לחם עם פשטידה בתנור. מאותה סיבה אסור לאפות לחם יחד עם פשטידה באותו תנור, שמה יזוב שומן מהפשטידה. אם זב שומן נחשב שנילוש עם השומן (הגהות אשרי ורמ"א). אם עבר ואפה ולא ראינו שזב שומן מהפשטידה - מותר מדין ספק ספקא: ספק שמה זב, וגם אם זב ספק האם השומן מפעפע בכל הכלי. אם ראינו שזב שומן מהפשטידה לקרקע התנור¹⁶⁶ יש רק ספק אחד, והלחם אסור (ש"ך)¹⁶⁷.

לכתחילה נוהגים להחמיר ולא לאפות לחם עם פשטידה אפילו כשהפשטידה בתוך כלי (רמ"א).

ב. שימוש בכלי פרווה לבשרי או חלבי. מאותה סיבה, ה"ט"ז וכןסת הגדולה סוברים שאסור להשתמש בכלי פרווה שנבלע בו טעם בשר ואפילו לא בשביל לאכול את המאכל לבדו, מכיוון שיטעו להשתמש בו גם לחלב, ואפילו בדיעבד אסור. הפר"ח והפמ"ג חולקים ומתירים. אם החליט להפוך כלי פרווה לחלבי או בשרי באופן קבוע - גם המחמירים מסכימים שמותר (באר היטב ופמ"ג).

ג. הכין עיסה חלבית בשוגג. יש לעיין האם העיסה אסורה אפילו אם הכין בשוגג עיסה שכזאת, ומסתימת הפוסקים משמע שגם בשוגג אסור (פמ"ג, בפת"ש).

ד. שינוי צורה לצורך מכירה. שינוי צורת הפת מועיל רק כשמכין לעצמו, אך למכור לאחרים אסור אפילו בעזרת שינוי, כי הקונים לא יכירו בשינוי. אי אפשר לסמוך על הודעה, שמה ישכח מלהודיע (מהרי"ט, בפת"ש).

ה. הכין באיסור ורוצה לתקן. שינוי מועיל רק בשעת האפיה, אך אם אפה כרגיל והפת כבר נאסרה, ועכשיו רוצה לעשות שינוי - אינו מועיל. כמו כן, אם הכין כמות גדולה ורוצה לחלק

הערות

¹⁶⁵ יש להעיר שהבא"ח החמיר שכמות מועטת לא מספיקה, ורק אם יש שינוי הפת מותרת, ואילו הילקו"י קיבל את פסיקת השו"ע וגם כמות מועטת מועילה (שירת הים).

¹⁶⁶ יש אחרונים שהבינו בדעת רמ"א שרק אם השומן מהפשטידה זב אל מתחת הלחם הוא נאסר (מהר"ר עוזר ושו"ת בית אפרים), אך הש"ך והט"ז נוקטים שגם אם השומן זב מהפשטידה לקרקע התנור בלבד ולא הגיע ממש אל הלחם - הלחם נאסר (פת"ש).

¹⁶⁷ אמנם בהגהת או"ה הביא בשם אור זרוע שיש כאן גם ספק האם יאכל את הלחם עם חלב, אך הש"ך כתב שנראה מדברי רמ"א שלא הסכים לסמוך על ספק זה, מכיוון שהרגילות היא לאכול לחם עם כל מיני מאכלים, וממילא קרוב הדבר שיבוא לאכול אותו גם עם חלב.

אותה לבני אדם מרובים כדי שלכל אחד יהיה רק דבר מועט - גם זה לא מועיל, מכיוון שכבר נאסר ונעשה כנבלה (חוות דעת ופמ"ג. אך כו"פ התיר בזה. בפת"ש).

ו. מאכל שאינו פת. האחרונים נחלקו האם הגזרה הייתה רק על פת ולא בשאר מאכלים שרגילים לייחד לאכילה עם חלבי או בשרי בלבד (פר"ח, חוות דעת וחכמת אדם) או שגם בשאר המאכלים אסור (פרי תואר, בית לחם יהודה ופמ"ג). **ערוך השולחן ובדי השולחן** התירו לאכול שאר מאכלים שהתבשלו עם בשר או חלב, גם אם אין סימן ואינם דבר מועט (שירת הים).

ז. מאכלים שאין חשש שיאכל עם חלב. במאכלים שלא רגילים לאכול עם חלב - העיסה מותרת, ולא חוששים שמא יאכל חלב מיד לאחר המאכל, כי אין להוסיף על מה שכבר אסרו (מהרי"ט, בפת"ש).

סעיף ב | תנור שטחו בשומן

הגמרא בפסחים (ל. ב) אומרת שאסור לטוח תנור באליה (שומן כבש), ואם עבר ועשה - כל הלחם אסור, עד שיסיק את התנור בצורה טובה כך שהוא פלט את כל טעם הבשר שנבלע בו. הגמרא מקשה על רבא בר אהילאי שאסר כל פת שיאפו בתנור כזה לעולם, שהרי הברייתא אומרת שאם הסיקו את התנור מותר - ומשיבה שיש חילוק בין תנור שמניחים את הגחלים בתוכו (ובו הסקת התנור מועילה) לבין תנור שמניחים את הגחלים מבחוץ (ובו אין דרך להכשיר אותו לעולם). הראשונים ביארו שלא מספיק לקנח את שומן האליה, מכיוון שהשומן לא מתקנח בצורה טובה ועד שלא מסיקים את התנור - נשאר שומן בעין (תוס. ר"ן וט"ז).

טור ושו"ע: אסור לטוח תנור באליה, ואם טח הפת שנאפתה בתנור אסורה (ואם עבר ואפה - דינו כמו עיסה שהכינו עם חלב, בסעיף א. שו"ע שם עפ"י רמב"ם ורשב"א). אם הסיק את התנור בצורה טובה מבפנים - הפת מותרת.

אפילו אם יש שישים בפת כנגד האליה - הכל אסור, מכיוון שהאיסור במקומו עומד ולא מתבטל (מהרי"ט, בפת"ש. שו"ת בית אפרים חולק וסובר שאם יש שישים מותר, וצריך כדי נטילה במקום שהשומן נגע בפת).

סעיף ג | פת שנאפתה עם בשר בתנור אחד

עיקר הדיון על דין ריחא מילתא נמצא בסימן קח (סעיף א), ודברי הב"י כאן הובאו בסיכום שם. בתמצית: רב ולוי נחלקו בגמרא האם איסור עובר באמצעות ריח גם ללא מגע ממשי. הראשונים נחלקו כיצד נפסק ולהלכה פסקו שו"ע ורמ"א שהלכה כלוי שריח לאו מילתא היא, אך גם לדעתו לכתחילה אסור ורק בדיעבד מותר. במקרה שהתנור גדול - הראשונים נחלקו האם גם המחמירים יסכימו להתיר בזה (וכך פסק שו"ע), או שאין הבדל ולכתחילה אסור אפילו אז (וכך פסק רמ"א).

שו"ע: אם אפה פת יחד עם צלי בתנור - אסור לאכול אותה עם חלב (אמנם בסימן קח נפסק שבדיעבד מותר, אך מכיוון שיכול לאכול את הפת בלי חלב, תמיד נחשב לכתחילה. ש"ך).

במקרה שהתנור גדול או שהתבשיל הבשרי מכוסה - לדעת שו"ע שם (סעיפים א-ב) מותר לכתחילה, ולדעת רמ"א גם אז לא (ועיי"ש לפרטי הדין הנוספים).

הלכות תערובות

סימן צח | דיני התערובות וביטולן

סעיף א | ביטול איסור בטעימה או בשישים

הגמרא בחולין (צז, א - צז, ב) אומרת שביטול איסור יכול להיקבע לפי שלוש אפשרויות: על פי טעימה, על פי טעימה של גוי ("קפילה" - טבח גוי), או בשישים.

הגמרא מסבירה מתי כל ביטול:

א. מין בשאינו מינו בדבר היתר נקבע ע"י טעימה (תרומה טהורה התערבה בחולין - כהן טועם את התערובת ואומר האם מרגישים את טעם התרומה או לא).

ב. דבר איסור שהתערב בהיתר נקבע ע"י טעימה של גוי (חלב שהתערב בבשר).

ג. דבר שאי אפשר לבדוק על פי טעימה מתבטל בשישים (כשהאיסור וההיתר הם מאותו המין ואי אפשר להרגיש את הטעם, או דבר איסור שהתערב ואין גוי שיכול לבדוק).

לעומת זאת, בהמשך הגמרא שם (צח, א) האמוראים נוקטים בסתמא שכל ביטול איסור הוא בשישים, ולא הזכירו שרק בדבר שאי אפשר לסמוך על טעימת יהודי או גוי הדין כך.

הראשונים נחלקו כיצד ליישב את הסתירה:

◀ **רש"י:** ביטול איסור תמיד בשישים. אם יש אפשרות לבדוק ע"י טעימה צריך בנוסף שגם בטעימה לא ירגישו טעם איסור, ואם אי אפשר לבדוק ע"י טעימה - הביטול בשישים.

◀ **רמב"ם:** ביטול איסור הוא רק בטעימה, בין אם יש פי שישים ובין אם לא. בדבר שאי אפשר לבדוק ע"י טעימה הביטול הוא בשישים.

◀ **רמב"ן, רשב"א ור"ן:** במקרה שרק רוטב האיסור התערב הביטול הוא ע"י טעימה, ואפילו אם אין שישים. כשגוף האיסור עצמו התערב הביטול הוא רק בשישים ולא סומכים על טעימה.

◀ **ר"י ורא"ש:** כל אחד מועיל לבדו: טעימה מועילה גם כשאין שישים, וביטול שישים מועיל גם ללא טעימה (אך גם לשיטתם אם בדקו ויש טעם איסור - האיסור לא מתבטל אפילו אם יש שישים).

◀ **אגור:** למעשה נהגו תמיד שביטול הוא בשישים, ולא על פי טעימה.

☞ כך פסק רמ"א.

☞ **שו"ע:** אם איסור התערב בהיתר - גוי טועם וכשאינן בתערובת טעם איסור (או שהטעם פגום) היא מותרת, והגוי נאמן דווקא כשאינו יודע שסומכים עליו. כשאין שם גוי או שהתערובת היא בין איסור והיתר מאותו מין כך שאי אפשר להרגיש בטעם - הביטול בשישים.

☞ האחרונים נחלקו כמו איזו שיטה פסק שו"ע:

◀ **ש"ך:** שו"ע הכריע כדעת הרמב"ם שטעימה קובעת תמיד בין לקולא ובין לחומרא, ורק במקום שאי אפשר לטעום הביטול בשישים.

◀ **גר"א:** אין הכרע כמו איזו שיטה פסק שו"ע.

❖ **לסמוך על טעימה היום** (ב"י, רמ"א, ש"ך ופת"ש)

כאמור, האגור פסק שהיום לא סומכים על טעימה אלא הביטול הוא תמיד בשישים, ורמ"א פסק כמותו.

הש"ך דייק מלשון האגור והרמ"א שדווקא על טעימה של גוי לא סומכים, אבל על טעימה של יהודי ניתן לסמוך (במקרה שמותר ליהודי לטעום: אדם שנדר ממאכל מסויים, חברו יכול לטעום האם טעם המאכל מורגש בתערובת. צנן שנחתך בסכין בשרית ואפשר לטעום כדי לדעת האם טעם הבשר מורגש).

מאידך, רמ"א בסימן מב (סעיף ג) לעניין בדיקת המרה כתב שהסיבה שאפשר לסמוך על טעימת מרה היא בגלל שיש המכשירים גם במקרה שהמרה חסרה, ומשמע שבלי הסברא הזאת להקל לא סומכים על טעימה בכלל - גם לא טעימה של יהודי (ניתן להשיב על הראיה מדברי רמ"א ששם צריך טעימה של מומחה, ורמ"א חידש שלמרות זאת יש לסמוך על טעימה מכח הסברא הנ"ל. במקום שלא צריך אומן טעימה מועילה גם ללא הצירוף של סברת רמ"א הנ"ל).

◀ **ש"ך ופמ"ג:** דווקא בטעימה של גוי הביטול הוא רק בשישים ולא סומכים על טעימה. במקום שיהודי יכול לטעום - סומכים גם היום על טעימה.

◀ **בכור שור:** היום לא סומכים על טעימה כלל, לא של גוי ולא של יהודי.

❖ על איזה גוי אפשר לסמוך (ב"י)

הגמרא הזכירה את הצורך בטעימה ע"י טבח ("קפילא") דווקא כשגוי טועם, ולא כשכהן טועם. הרשב"א דייק מכך שדווקא כשמבקשים מגוי לטעום רק טבח נאמן, ובמקום שיהודי יכול לטעום - גם סתם יהודי נאמן.

עם זאת, אם הגוי מסיח לפי תומו - הרשב"א כתב שגם סתם גוי נאמן, ורק אם יודע שיש לתשובתו משמעות לעניין איסור והיתר דווקא גוי שהוא טבח נאמן, כי בעל מקצוע לא ירע את אומנתו.

הרשב"א העיר שיש המחמירים שגם במסיח לפי תומו דווקא טבח גוי נאמן, והוא עצמו חשש לדבריהם. ראשונים אחרים חולקים ומקילים יותר:

◀ **רש"י** (צז, א ד"ה ליטעמיה), **רשב"א ורא"ש:** גוי נאמן רק כשהוא מסיח לפי תומו, אפילו כשהוא טבח.

◀ **תוס' ור"ן:** טבח גוי נאמן אפילו שאינו מסיח לפי תומו.

◀ **רמב"ם:** כל גוי נאמן גם כשאינו מסיח לפי תומו¹⁶⁸.

Ⓢ **ב"י:** בטבח גוי נאמן אפילו כשאינו מסיח לפי תומו, ובגוי שאינו טבח נאמן דווקא כשמסיח לפי תומו¹⁶⁹.

הערות

¹⁶⁸ ולשיטתו הגמרא לא התכוונה שדווקא טבח גוי יטעם, אלא בד"כ הרגילות היא שטבחים הם אלה שטועמים, או שהגמרא השתמשה בלשון הזאת מכיוון שכל מי שבא לטעום נחשב טבח, כי הטעימה עצמה היא מעשה של טבחים. **ב"י**.

¹⁶⁹ **נאמנות המסיח לפי תומו באיסור תורה.** הש"ך הקשה מדוע מאמינים לגוי המסיח לפי תומו, הרי מפורש בגמרא בב"ק (קיד, ב) שחוקי מעדות אשה, מסיח לפי תומו אינו נאמן באיסורי תורה! אמנם לדעת **רש"י** (בסעיף ב) כאן מדובר על איסור דרבנן כי מהתורה הביטול הוא ברוב, אך דעת **ר"ת** שמהתורה צריך ביטול בשישים (וטעימה נחשבת כמו ביטול בשישים), ושו"ע פסק כמותו?

א. יש שרצו לתרץ שמסיח לפי תומו לא נאמן באיסור דאורייתא רק במקום שהתחזק איסור, אך הש"ך דוחה זאת מכיוון שרואים שהגמרא לא חילקה בין התחזק איסור ללא התחזק איסור (כי מקשה על דין זה מעדות על שבויה, שלא התחזק איסור).

ב. הש"ך כתב שבאופן עקרוני מסיח לפי תומו לא נאמן באיסור תורה, אלא שאם אפשר לבדוק את דבריו הוא נאמן כי לא יבוא לשקר. כאן בטעימת התערובת אפשר לבדוק את דבריו ע"י טבח מומחה, ולכן נאמן.

❖ טעימת איסור בלשון (ט"ז, באר היטב ופת"ש)

כאמור, אם איסור התערב בהיתר בודקים ע"י טעימה של גוי. לכאורה אפשר לטעום את התערובת בלשון מבלי לאכול, ומכך שהגמרא לא הציעה לבדוק באופן הזה אפשר להוכיח שבספק איסור אפילו טעימה בלשון אסורה.

מצד שני, אפשר לומר שכדי להרגיש את טעם האיסור צריך לאכול ממש וזו הסיבה שהגמרא לא הציעה לטעום, ובאמת אם טעימה בלשון הייתה מספיקה גם יהודי היה יכול לטעום ולהכריע, כמו שמצינו בדין בדיקת מרה שטועם בלשון (סי' מב, ג) וכן מההיתר לטעום בתענית כל עוד אינו בולע אלא פולט (או"ח תקסז, א), שמוותר לטעום כדי לבדוק.

האוסרים משיבים על ראיית המתירים מבדיקת מרה ששם **מסתמא** ירגיש טעם מר (ואז אין איסור) - כמו שכתב שם הש"ך (הובא בבאר היטב סק"ג), ומשמע שאם אין סבירות שירגיש טעם מר היה אסור גם לטעום.

◀ **דרישה, ש"ך ופמ"ג:** אסור לטעום איסור בלשון גם אם אינו אוכל ממש.

◀ **ט"ז:** במקום של ספק תמיד מותר לטעום בלשון (אלא שאם טעימה בלבד לא מספיקה - צריך לבדוק ע"י גוי).

◀ **צמח צדק:** באיסור דרבנן דווקא אכילה אסורה, ואילו טעימה מותרת (ונחלקו בהבנת דבריו: בנו של הצ"צ והפר"ח הבינו שסובר שבאיסורי דרבנן מותר לטעום ממש ולא רק להרגיש בלשון, ואילו הנוב"י כתב שהתיר רק טעימה בלשון).

❖ צורת מדידת הביטול בשישים (פת"ש ושולחן הבהיר)

א. המרדכי כתב שמודדים את הנפח (מכניסים את האיסור לתוך כלי מלא מים, ומשערים עפ"י מכמות המים שיצאה). כדבריו כתבו האחרונים (**שער אפרים, עבודת הגרשוני, הרשב"ש ופת"ש**).

ב. במקרה שהנפח והמשקל של האיסור ושל ההיתר שווים - ניתן לשער על פי משקל, ואם יש חללים באחד מהם עדיף לשער במשקל (**חינוך בית יהודה ובא"ח**).

ג. במקרה שתבשיל בשר נפל לתוך חלב - אפשר להקל ולשער בשישים כנגד הבשר והרוטב בלבד, בלי להחשיב את חלקי התבשיל האחרים (קמח, מים וכדו'). (**אשרי האיש ה, ט**).

❖ ללמד את דין ביטול בשישים לעם הארץ (פת"ש)

רמב"ם: ניתן ללמד את דיני ביטול בשישים גם לעם הארץ, מכיוון שמעיקר הדין איסור מתבטל ברוב וביטול בשישים הוא רק גזרה, ואנו לא נבוא ונגזור גזרה לגזרה.

ל **פת"ש:** להלכה אנו פוסקים שביטול בשישים הוא מהתורה, וממילא לפי סברת הרמב"ם לכאורה אסור ללמד לע"ה את דיני ביטול כדי שלא יבוא להקל בהם, וצ"ע כי לא שמענו שדבר זה אסור¹⁷⁰.

הערות

ג. הט"ז כתב שיש חילוק בין עדות שבה מסיח לפי תומו אינו נאמן, לבין הוכחה שבה מסיח לפי תומו נאמן. באיסור והיתר אין צורך בעדות אלא בהוכחה, ולכן מסיח לפי תומו נאמן (אך למעשה כתב שבכל מקום של איסור תורה עד אחד אינו נאמן).

¹⁷⁰ ובספר שולחן הטהור כתב ששמע בשם הרב יעקב יוסף שאף הרמב"ם הזכיר סברא זאת לרווחא דמילתא, וגם לשיטתו אין להוסיף איסורים מדעתנו ורק בדברים שחז"ל בפירוש אסרו להורות בפני ע"ה אסור.

סעיף ב | שיעור הביטול מהתורה

רבי יהודה וחכמים נחלקו במנחות (כב, א - כב, ב) האם יש ביטול למין במינו או לא, לרבי יהודה מין במינו לא מתבטל, ולחכמים מין במינו מתבטל.

יסוד מחלוקתם הוא מדוע הפסוק אומר ששפכו על המזבח את דם הפר ודם השעיר (ויקרא טו, יח) - הרי ודאי שיש הרבה יותר דם של פר מאשר דם של שעיר, ולכאורה דם השעיר התבטל לתוכו והפסוק היה צריך לכנות את תערובת הדמים רק בשם דם הפר: לרבי יהודה הסיבה היא משום שדם לא מתבטל בדם (כי הוא מין במינו), ולחכמים מכיוון שיש דין מיוחד בדבר העולה על המזבח.

במסכת עבודה זרה (עג, ב) האמוראים נחלקו האם יש ביטול של מין במינו: רב ושמואל סוברים שמין במינו לעולם לא בטל (כדעת רבי יהודה), ואילו רבי יוחנן וריש לקיש סוברים שמין במינו מתבטל כל עוד האיסור לא נותן טעם (כחכמים).

הר"ן בנדריים (נב, א) מבאר את סברת המחלוקת: לרבי יהודה אין ביטול בדברים דומים כי כל אחד מחזק את השני ולא מחליש אותו. לחכמים הדבר שקובע לעניין ביטול הוא האם הדין שווה, ומכיוון שלאיסור ולהיתר יש דין שונה - הם נחשבים מינים שונים ומבטלים זה את זה.

◀ **רש"י ור"ח:** הלכה כרבי יהודה. מין במינו לא מתבטל לעולם.

◀ **תוס', רא"ש, ר"ן, רי"ף, רמב"ם, רשב"א, תרומה ועוד:** הלכה כחכמים. מהתורה מין במינו מתבטל ברוב, ומדרבנן בשישים.

☞ כך פסקו **שו"ע ודרכי משה** (וממילא כשיש ספק האם שישים בתערובת וחלק ממנה נשפך כך שאי אפשר לבדוק - מותר, כי זהו ספק בדרבנן. **שו"ע וט"ז**).

❖ הגדרת מינים שונים (ב"י בסעיף ג, רמ"א וש"ך)

האמוראים נחלקו האם יין שנופל על ענבים אוסר אותם במשהו, או רק כשהוא נותן בהם טעם. אביי סובר שמין במינו לא מתבטל לעולם (כדעת רב ושמואל), ומכיוון שלענבים וליין יש את אותו הטעם נחשב כמו מין במינו והיין אוסר את הענבים במשהו. רבא סובר שהולכים אחר השם, ומכיוון שליין ולענבים יש שם שונה נחשב מין בשאינו מינו, ומתבטל בשישים לכו"ע (עבודה זרה סו, א).

הפוסקים נחלקו כיצד נפסק - האם הגדרת כל מין נקבעת לפי השם (כרבא) או לפי הטעם (כאביי):

◀ **אור זרוע, אגור ושערי דורא:** הגדרת מינים שונים נקבעת לפי שם המאכל, ולא לפי הטעם של¹⁷².

☞ כך פסקו **ב"י, רמ"א, ב"ח ולבוש**.

הערות

¹⁷¹ אמנם הרי"ף כתב שהלכה כרב ושמואל, אך הרא"ש והר"ן העירו שהרי"ף חזר בו וציווה לתקן שהלכה כרבי יוחנן וריש לקיש.

¹⁷² מתוך כך, **הב"י** בסעיף ג הביא מספר כללים בשם **האור זרוע והמרדכי**: כבד ובשר, בשר עוף ובשר בהמה, יין וענבים, שאור ועיסה, בשר איל, שור ועז, וכן מיני דגים ועופות - נחשבים שני מינים שונים. לעומת זאת, ביצים של עופות שונים נחשבות מין אחד.

באור זרוע כתב שאם חתך את הבשר לחתיכות - אפילו בשרים שונים נחשבים מין אחד, כי הכל נקרא חתיכות. **הדרכי משה** חולק וסובר שזה לא נחשב שמות שונים.

◀ **תרומת הדשן, רשב"א, רא"ש** (והש"ך דייק כך גם מתוס', ר"ן וראב"ן): ההגדרה נקבעת לפי הטעם ולא לפי השם¹⁷³.

כך פסק ש"ך.

❖ מין בשאינו מינו – טעם כעיקר (ב"י)

הדיון הקודם עסק בתערובת של מין במינו, אך לפעמים חלק קטן מהתערובת נותן טעם בכל התערובת, כשהתערובת היא של מין בשאינו מינו¹⁷⁴.

הראשונים נחלקו מה הדין בתערובת של מין בשאינו מינו שהאיסור נותן טעם: האם נותן הטעם נחשב עיקר התערובת והכל אסור, או שגם אז הולכים אחר הרוב. הדיון מתחיל כבר מהגמרות:

א. בחולין (צח, א) הגמרא אומרת שדין "טעם כעיקר" נוגע לקדשים, ומשמע שבחולין מהתורה אין דין "טעם כעיקר" אלא הולכים אחר הרוב.

ב. בעבודה זרה (סז, ב) רבי יוחנן אומר שעל טעם איסור לא לוקים, כל עוד אין ממשות איסור. גם מהגמרא הזאת נראה שלא הולכים אחרי הטעם אלא אחרי הרוב (אך הראשונים דנו מה נחשב ממשות איסור).

ג. מאידך, בפסחים (מד, א) הגמרא דורשת את המילים "וכל משרת" שהוזכרו בנזיר ולומדת מהן שאסור לנזיר לאכול גם פת שנשרתה ביין, וניתן ללמוד מכך שטעם כעיקר.

מוסכם לכל הדעות שבתערובת של מין במינו טעם אינו כעיקר, ומאידך במין בשאינו מינו לכל הפחות מדרבנן טעם כעיקר, והמחלוקת היא רק בשאלה מה הדין מהתורה בתערובת של מין בשאינו מינו.

הנפק"מ למחלוקת היא במציאות של ספק, כשחלק מהתערובת נשפכה ואי אפשר לאמוד את כמות האיסור לעומת כמות ההיתר - אם האיסור מהתורה מחמירים, ואם מדרבנן מקלים. ראשית, המחלוקת בשאלה האם טעם כעיקר או לא:

◀ **רש"י, רמב"ם, רמב"ן ור"ן**: מהתורה טעם אינו כעיקר (כפשט הגמרא בחולין. הלימוד בפסחים מהמילה "משרת" הוא אסמכתא בעלמא).

◀ **ר"ת** (עפ"י ביאור רבנו חיים), **בה"ג, ראב"ד, רשב"א** וכך פסק **השו"ע**: מהתורה טעם כעיקר, ואם האיסור נותן טעם לוקה על כל כזית מהתערובת (כפשט הגמרא בפסחים).

↳ מתוך כך, נחלקו מה שיעור הביטול מהתורה בתערובת של מין בשאינו מינו:

◀ **רמב"ן ור"ן**: אם אין ממשות איסור מתבטל ברוב. אם ממשות האיסור התערבה וגם נותנת טעם - האיסור אינו מתבטל אפילו באלף, והתערובת אסורה מהתורה.

הערות

¹⁷³ **הש"ך** כתב שכך מסתבר - שהרי מהתורה מין בשאינו מינו אסור עד שישים בגלל שהוא נותן טעם, וממילא מסתבר שהטעם הוא מה שקובע האם מהתורה האיסור יתבטל ברוב [מין במינו] או שצריך שישים [מין בשאינו מינו].

בסימן קב (ס"ק ג) הש"ך כתב שכוונת רבא שהולכים אחר השם דווקא בדבר שיש לו מתירים שאינו מתבטל בתערובת כלל, ובזה גם הש"ך מודה.

¹⁷⁴ **ביטול מין בשאינו מינו מהתורה**. בדף צח (עמוד א) האמוראים נחלקו האם איסורים מתבטלים בשישים או במאה, והגמרא מביאה לימוד מפסוקים. לכאורה מזה שהגמרא ניסתה להוכיח מפסוקים אפשר להוכיח שמהתורה ביטול של מין בשאינו מינו הוא רק בשישים (כך הוכרע, שביטול בשישים ולא במאה). עם זאת, אפשר שהדיון הוא על גודל הביטול מדרבנן, מהתורה מין בשאינו מינו מתבטל ברוב, והלימוד מפסוקים הוא אסמכתא בעלמא.

הגמרא תולה את יסוד המחלוקת בשאלה כיצד הטעם של בשר הזרוע (שמותו רק לכהן) התבטל בשאר קרבן השלמים - האם שיערו את בשר הזרוע עם העצם כנגד כל הבהמה, ואז היחס הוא פי שישים, או ששיערו את בשר הזרוע לבדו כנגד שאר הבשר של הבהמה, ואז היחס הוא פי מאה.

◀ **רש"י ורמב"ם:** אם אין כזית איסור בכדי אכילת פרס - מתבטל ברוב מהתורה. אם יש איסור בשיעור של יותר מכזית לעומת כמות של פרס היתר¹⁷⁵ - האיסור לא מתבטל.

◀ **ר"ת ורבנו חיים:** איסור מתבטל רק כשהוא כבר לא נותן טעם או שאין שישים כנגדו (גם לשיטה זו החיוב כשנותן טעם הוא דווקא כשיש כזית איסור בתוך כל ארבע ביצים¹⁷⁶. **רא"ש, רשב"א וטור**).

☞ **כך פסק שו"ע** וממילא בספק האם יש שישים בתערובת ואי אפשר לבדוק - אסור, כי זה ספק דאורייתא. **שו"ע**.

❖ **איסור שהתערב במינו ובשאינו מינו (כ"י, ש"ך, ט"ז ופת"ש)**

הגמרא בחולין (ק, ב) עוסקת בדעת רבי יהודה שמין במינו לא מתבטל, ואומרת שבתערובת של איסור והיתר מאותו המין שיש בה גם דבר היתר ממין אחר - מתייחסים לדבר ההיתר מאותו המין כאילו הוא לא נמצא, והאיסור מתבטל בתוך ההיתר מהמין השני.

הרשב"א למד מהגמרא הזאת למקרה ההפוך: בתערובת שהאיסור מתבטל רק בדבר ההיתר מאותו המין (לדעת חכמים שמין מתבטל במינו, ולהלכה נפסק כשיטתם), מסתכלים על המין האחר כאילו אינו קיים, והאיסור מתבטל בהיתר שבאותו המין.

רשב"א: איסור שנפל לתוך תערובת שיש בה היתר מאותו המין וגם היתר ממין אחר - במקרה שידועים שההיתר מאותו המין הוא הרוב - האיסור מתבטל בו, ומתייחסים למין האחר כאילו אינו קיים.

☞ **כך פסק שו"ע**.

↳ **הש"ך** הקשה: הרי האיסור נותן טעם בתוך ההיתר מהמין השני, ואי אפשר לומר שהמין השני כאילו לא קיים! (הגמרא שעסקה בהתייחסות לאותו המין כאילו הוא בטל מסתדרת כי באותו המין לא נבלע טעם האיסור, ומהיכן לחדש שגם במין אחר אפשר לומר שהוא לא קיים?).

◀ **ט"ז:** האיסור מתבטל בתוך ההיתר באותו המין, ולכן הטעם שנבלע במין השני הוא טעם היתר, והכל מותר (אך אם האיסור התערב קודם עם מין אחר ורק אחר כך עם אותו המין - אינו מתבטל).

◀ **ש"ך, פר"ח וחת"ס:** גם הרשב"א התיר דווקא את דבר ההיתר של אותו המין, אך המין השני שקיבל את טעם האיסור - אסור באכילה¹⁷⁷.

❖ **תערובת חלב ועוף (דרכי משה, ש"ך, ט"ז ופת"ש)**

הרשב"א כתב שגם אם חלב נפל לתוך עוף, במקרה שהתערובת נשפכה ואי אפשר לאמוד האם האיסור התבטל בשישים - מחמירים.

הערות

¹⁷⁵ **שיעור בכדי אכילת פרס.** לדעת הרמב"ם שיעור 'כדי אכילת פרס' הוא שלוש ביצים (ומכיוון שכזית הוא חצי ביצה, לדעת הרמב"ם אם האיסור הוא 1/6 מהתערובת הוא לא מתבטל), אך לדעת רש"י ור"ת השיעור הוא ארבע ביצים (ולשיטתם אם האיסור הוא 1/8 מהתערובת הוא לא מתבטל). **המשנ"ב** (תריב, סק"ח) פסק שבדיני תורה מחמירים כדעת רש"י ור"ת, ובדיני דרבנן מקלים כדעת הרמב"ם.

¹⁷⁶ **הפני יהושע** בפסחים (שם) ו**שו"ע הרב** בהלכות פסח (תמב, א) כותבים ששיעור זה הוא הלכה למשה מסיני.

¹⁷⁷ ולפי זה כתב החת"ס שאם בשר איסור התערב בתוך מרק שיש בו גם בשר היתר, למרות שהאיסור מתבטל בתוך בשר ההיתר שהוא מאותו המין - צריך להסיר מהבשר את כל לחלוחית המרק שנבלעה בו, כי המרק נאסר.

לכאורה צריך להקל, הרי בשר עוף אסור מדרבנן וספק דרבנן לקולא? בספר תורת חטאת הקשה כך, אך כתב שכך הורו הפוסקים. מאידך, הש"ך חולק וסובר שהרשב"א הורה כך מכיוון שלדעתו עוף בחלב אסור מהתורה, ולהלכה מכיוון שהאיסור מדרבנן - במקרה שהתערובת נשפכה יש להקל.

◀ **רמ"א (בדרכי משה ובספר תורת חטאת):** טעם כעיקר מהתורה, ולכן גם במקום שהאיסור מדרבנן, מחמירים בספק תערובות.

◀ **ט"ז:** חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ולכן גם בספק דרבנן אסור.

◀ **ש"ך, פר"ח ואמונת שמואל:** בספק דרבנן מקלים בספק תערובות, למרות שלהלכה טעם כעיקר מהתורה.

א. חלב ודם. חלב ודם נחשבים שני טעמים שונים, למרות שדם נעקר והופך לחלב (פמ"ג).
ב. אין אפשרות לבדוק את שיעור האיסור. במקרה שבשר נפל לתוך חלב אך אין אפשרות לאמוד כי החתיכה שנפלה אבדה, והשואל אומר שלפי אומדן דעתו היה מספיק כדי שתתבטל בשישים - יש להקל ולקבוע עפ"י טעימה של טבח גוי המסיח לפי תומו, וכשאינן שם טבח גוי ישראל יכול לטעום בעצמו ואם אינו מרגיש טעם בשר מותר. גם לרוצים להחמיר באכילה, בהנאה מותר (בית אפרים).

ג. טעם כעיקר באיסורי תורה קלים. לדעת הנוב"י מכיוון שלומדים שמהתורה טעם כעיקר מדין תערובת יין בנזיר ובגיעולי עכו"ם, ממילא דווקא באיסורים שיש מלקות הדין כך, ובאיסורים אחרים (כמו חלב טמא, שיש בזה איסור ללא לאו) - מהתורה טעם אינו כעיקר, וממילא באיסורים האלה אם התערובת נשפכה ואי אפשר לאמוד האם יש ביטול בשישים מכריעים להקל (פת"ש).

ד. טעם כעיקר בבשר בחלב. לדעת תלמיד ותיק אחד שהובא בכרתי ופלתי, גם לסוברים שטעם אינו כעיקר מהתורה (רש"י ורמב"ם), בבשר בחלב אם החלב קיבל ממשות טעם מהבשר - אומרים טעם כעיקר. הכרתי ופלתי עצמו סובר שגם לשיטתנו שטעם כעיקר - בבשר בחלב טעם כעיקר דווקא כשהחלב קיבל את ממשות טעם הבשר, אך השיגו על דבריו (פת"ש).

סעיף ג | אומדן במקרה מסופק

בחולין (צ, ב) הגמרא אומרת שבבישול כחל (העטינים של הבהמה) יוצא ממנו חלב, ולכן אם מבשל אותו עם בשר ואין שישים בתבשיל כנגד הכחל - הכל אסור. הגמרא אומרת שאי אפשר לאמוד את כמות החלב שיוצאת מהכחל, ולכן משערים כאילו יצא חלב בגודל של הכחל כולו (מכיוון שאין לנו אומדן אחר, למרות שכמובן יצא פחות חלב).

הרשב"א למד מכך שאפילו באיסורי דרבנן (החלב היוצא מהכחל אסור בבשר רק מדרבנן) אם לא יודעים לשער מחמירים, ולא אומרים שבספק דרבנן הולכים להקל.

מאידך, כמו שראינו בתערובת שנשפך חלק ממנה הראשונים הכריעו שאם מדובר על ספק דרבנן מקלים והתערובת כולה מותרת, וכך פסק שו"ע בסעיף ב. הפוסקים נחלקו מתי בספק דרבנן מקלים ומתי מחמירים (יובא מיד):

רשב"א, סמ"ג וטור: גם באיסורי דרבנן, אם התערובת לפנינו אלא שהאדם לא יודע לאמוד את כמות ההיתר לעומת כמות האיסור - לא תולים להקל אפילו בספק דרבנן.

כך פסק שו"ע.

❖ **מתי אומרים ספק דרבנן לקולא (ב"י, ש"ך, ט"ז ופת"ש)**

◀ **רשב"א, סמ"ג וטור:** מקלים כשהתערובת לא לפנינו. מחמירים כשהתערובת לפנינו אלא שהאדם לא יודע לאמוד אותה, אם התערובת לא לפנינו מקלים.

◀ **ר"ן:** מקלים בדבר שאינו קבוע. חכמים קבוע שבדבר קבוע הביטול בשישים, אחרת בכל תערובת אנשים ישערו לפי ראות עיניהם ויבואו להקל. רק בדבר שקורה באקראי, כמו תערובת שחלקה נשפך - מקלים באיסורי דרבנן.

◀ **ש"ך:** מקלים בספק שאי אפשר לברר. ספק הנובע מחסרון ידיעה בלבד אינו נחשב ספק ולא מקלים בו¹⁷⁸. רק בספק אמיתי שאי אפשר לברר אומרים שספק דרבנן לקולא (ובפמ"ג חידש שאפילו אם אפשר לפשוט את הספק ע"י טעימה - מכיוון שאנו נוהגים שלא לסמוך על טעימה, נחשב ספק שא"א לברר).

◀ **ט"ז:** מקלים כשאי אפשר לברר וחומרא תאסור הכל. במקום שיש שיעור כלשהו שאפשר לנהוג על פיו - גם אם הוא מחמיר, נוהגים על פיו אפילו באיסור דרבנן (כמו החלב שיוצא מהכחל, שניתן לאמוד באופן מחמיר כאילו יצא חלב בשיעור של הכחל כולו), אך במקום שאם נחמיר נצטרך לאסור הכל, ובנוסף אין אף אדם שיכול לפשוט את הספק - בזה בספק דרבנן מקלים (כמו בתערובת שנשפך חלק ממנה).

❖ **ספק בתערובת דרבנן. בתשובת אמונת שמואל** עסק במקרה שגוי או קטן שפכו דם לתוך סיר בשר וידוע שיש רוב היתר, אלא שלא יודעים האם היה שישים כנגד הדם. ניתן להקל מכיוון שמדובר על איסור דרבנן (דם מבושל אסור מדרבנן בלבד) ולא היה מוטל עליו לדעת האם יש שישים כנגד האיסור (כי השופך הוא גוי או קטן, ולא הוא). אמנם הוא עצמו לא הכריע כך למעשה, אך הפר"ח הביא ראייה לדבריו, והפמ"ג כתב שלא צריכים לתת לגוי לטעום האם יש טעם דם בבשר, כי לא רגילים לסמוך על גוי ונחשב שאי אפשר לברר (פת"ש).

סעיף ד | איסור שנפל לתערובת והוצא ממנה

כפי שהוזכר בסעיף הקודם, הגמרא בחולין אומרת שבמקרה שצריך לשער את כמות החלב שיצאה מהכחל - מחמירים לאמוד כאילו יצא חלב בגודל של הכחל כולו, מכיוון שאין שיעור אחר שניתן לקבוע בזה.

טור ושו"ע: גם במקרה שהוציא את האיסור מתוך התערובת, צריך לחשוש שטעם מהאיסור נבלע בתערובת וצריך פי שישים מכל גודל האיסור, כי לא יודע כמה טעם מהאיסור יצא ונבלע בשאר התערובת (אפילו אם החתיכה נשארה עבה בדיוק כמו שהייתה. רשב"א). כך הדין גם כשכלי של איסור בן יומו בא במגע עם התערובת, צריך פי שישים מכל גודל הכלי.

ל רק לחומרא מחשיבים את כל גודל הכלי, אך לקולא כשרוצים לחשב האם יש פי שישים של היתר - לא מצרפים את הסיר עצמו אלא רק את תבשיל ההיתר שבתוך הסיר (טור).

הערות

¹⁷⁸ ה"ט"ז הקשה על הש"ך מסימן פא (סעיף ב), ששם ש"ע התיר לאכול גבינות מחלב בהמה גם אם אח"כ שחטו את הבהמה וגילו סרכא, מסברא שהסרכא אסורה מספק ואם היינו יודעים לבדוק אותה טוב אולי היא כלל לא אוסרת. כלומר, רואים שספק הנובע מחסרון ידיעה נחשב ספק! מכח הקושיה הזאת ה"ט"ז דוחה את ביאור הש"ך ומבאר אחרת, כפי שיובא מיד.

הש"ך בנקודות הכסף משיב על קושיית ה"ט"ז, וכתב שבבדיקת הסרכא אנחנו יודעים כיצד אפשר לבדוק - בעזרת מים פושרים ונפיחה, אלא שמחמירים ונוקטים כאילו אנו לא יודעים לבדוק, וממילא זה לא ספק הנובע מחסרון ידיעה.

❖ **שיעור הפליטה בשאר איסורים (ב"י)**

אחרי שהגמרא אומרת שמשערים את האיסור שהתערב בתערובת כנגד הגודל של כל הכחל כי לא יודעים כמה חלב נפלט ממנו, היא שואלת מה הדין במידה והכחל יפול כעת לתערובת נוספת. האם נאמר שהוא לא אוסר כלל מכיוון שכל האיסור כבר נפלט בתערובת הראשונה, או שעדיין הוא אוסר. תשובת הגמרא שגם אז הוא יאסור, מכיון שחכמים החשיבו את הכחל כחתיכת נבלה.

אפשר להבין שלאחר העמדת הגמרא שהכחל נחשב חתיכת נבלה, שוב ההעמדה הראשונה שמחשיבים כאילו נפלט איסור בגודל של הכחל כולו נדחתה, כי בנבלה פשוט משערים כנגד כולה ואין ספק כמה איסור נפלט ממנה, וממילא אין צורך בתירוץ הראשון.

אם אכן כך - דווקא בכחל שחכמים החשיבו כחתיכת נבלה משערים כנגד כולו, אך בדבר היתר אחר שבלע איסור - אומדים את כמות הפליטה ולא כנגד כל החתיכה.

◀ **ארחות חיים:** דווקא בכחל משערים כנגד כל האיסור מכיוון שמחשיבים אותו כחתיכת נבלה, אך בדברי היתר אחרים שנאסרו בגלל איסור הבלוע בהם - משערים כמה הם פלטו ולפי זה מחשבים.

◀ **ראב"ד:** דווקא בדבר שהאיסור יהיה בלוע בו לעולם הדין כך, כגון כחל או קערת חרס. בדבר שניתן להכשיר - לא משערים כנגד כולו אלא לפי כמות האיסור שנראה שנפלט ממנו.

◀ **תוס', תרומה, רמב"ן, רשב"א וטור:** בכל דבר משערים לפי גודל החתיכה, כי אין לנו דרך אחרת לאמוד את כמות האיסור. כך הדין אפילו באיסורי דרבנן.

כך פסק שו"ע.

❖ **פליטת איסור בכלים (רמ"א וש"ך)**

כפי שהוזכר בתחילת הסעיף, הפוסקים כתבו שכלי שבלע איסור והתערב עם היתר - משערים כנגד כל הכלי. עם זאת, לא בכל כלי זה הדין: ראשית, מוסכם שרק בכלי בן יומו משערים איסור כנגד כולו (טור, שו"ע ועוד), ובנוסף יש חילוק בין צורות בליעת האיסור השונות, כפי שיפורט:

א. בישול. איסור שנבלע בכלי ע"י בישול - אומדים בשישים כנגד כל הכלי (מרדכי, רשב"א ורמ"א).

ב. מליחה. איסור שנבלע ע"י מליחה - הבליעה בכלי היא רק בכדי קליפה, וזה השיעור שצריך לאמוד (שם).

ג. כבישה. איסור שנבלע ע"י כבישה - אומדים בשישים כנגד כל הכלי (רשב"א ורמ"א, בתורת חטאת).

ד. עירוי. איסור שנבלע בכלי באמצעות עירוי - הבליעה היא רק כדי קליפה (שם).

ל חשוב להדגיש שדווקא בכלים יש חילוקים, ובמאכלים שבלעו איסור ודאי שאומדים כנגד כל המאכל (ש"ך).

❖ **כף מתכת שחלק ממנה הוכנס (טור¹⁷⁹)**

◀ **רבנו פרץ:** בכף של מתכת יש להחמיר ואפילו אם לא הכניס את כל הכף אלא רק חלק ממנה - צריך לשער פי שישים כנגד כל הכף, גם מה שנשאר בחוץ, משום 'חם מקצתו חם כולו'.

◀ **רשב"א:** בכל מקרה משערים רק כנגד מה שבפועל הוכנס לתוך הסיר.

כך פסקו שו"ע ורמ"א.

❖ **הוצאת איסור שהתבטל ברוב** (דרכי משה, רמ"א, ב"ה, ש"ך וט"ז)

הראב"ן כתב שאם חלב נפל לתבשיל והתבטל בשישים - מצווה להציף מים קרים כדי שהחלב יצוף ויסיר אותו.

המרדכי בשם הרוקח כתב את אותו הדין, אך לא הזכירו שמדובר דווקא על מציאות שהחלב התבטל בשישים. הרשב"א וההגהה באיסור והיתר הארוך נחלקו בדעת המרדכי והרוקח:

הרשב"א נוקט שהמרדכי והרוקח סוברים כמו הראב"ן, ורק במקרה שהחלב התבטל בשישים מצווה להציף מים ולהסיר את החלב, שהרי אם לא התבטל בשישים כל התערובת בכל מקרה אסורה.

לעומת זאת, בהגהה שם סובר שהרוקח והמרדכי חולקים על הראב"ן, ולשיטתם אפילו אם האיסור לא התבטל בשישים, יכול להציף מים על התערובת ולהסיר את החלב מכיוון שהחלב לא נחשב מעורב בתבשיל, וכשיסיר אותו שאר התבשיל מותר באכילה.

האחרונים נחלקו כיצד יש לפסוק למעשה:

◀ **ב"ח:** לכתחילה יש להחמיר כדעת הראב"ן ולהוציא איסור שהתבטל ברוב. בדיעבד ניתן לסמוך על דעת ההגהה (להוציא חלב איסור שלא התבטל ברוב ובכך להתיר את התבשיל), מכיוון שטעמו נכון.

◀ **רמ"א, ש"ך וט"ז:** דווקא כשהאיסור התבטל בשישים יש מצווה להוציא אותו, כשאינן בתבשיל פי שישים התבשיל נאסר ולא מועיל להוציא את החלב (כדעת הראב"ן).

❖ **איסור שנפל וחזר ונפל** (דרכי משה ורמ"א)

רשב"א: איסור שנפל לקדרה והוציאו אותו, ולאחר מכן הוא נפל גם לקדרה אחרת - בכל אחת מהקדרות צריך לשער האם יש שישים כנגד כולו, וכך הלאה אפילו אם נפל מאה פעמים. אם נפל לאותה קדרה פעמיים - לא מצריכים היתר בכמות של פי מאה ועשרים (פעמיים שישים), אלא מספיק שיהיה בקדרה פי שישים¹⁸⁰.

כך פסק רמ"א.

סעיף ה | חנ"נ בבליעה בכלים ובכלים

בסעיף הקודם נפסק שבמקרה של כלי שבלוע בו איסור ונפל לתוך תערובת - משערים האם יש בתערובת פי שישים מאשר הכלי כולו. עם זאת, לפעמים אין צורך לשער כנגד הכלי כולו אלא בפחות מכך:

הערות

¹⁸⁰ הה"א היא שכמו שבשני סירים אנחנו מצריכים פי שישים בכל אחד מהסירים כי חוששים שמהחתיכה נפלט איסור, היה אפשר לחשוב שגם אם החתיכה נפלה פעמיים לאותו הסיר נחשוש שנפלט פעם של איסור פעמיים - קמ"ל שממה נפשך יכול לצאת מהחתיכה איסור רק כנגד גודל החתיכה ולא יותר מזה, ולכן אין צורך שיהיה בסיר יותר מאשר פי שישים.

רשב"א וטור: במקרה שהשתמש בכף חדשה (או בכף שאינה בת יומה) כדי לערבב כזית חלב בלבד, ולאחר מכן הכניס את הכף לבשר - משערים האם יש בבשר פי שישים ביחס לכזית החלב, למרות שהכף עצמה גדולה יותר (מכיוון שלא יכול להיות בלוע בכף יותר מאשר כזית).
 בכף ישנה שהשתמש בה מספר פעמים באותו היום - לא יודעים כמה חלב נבלע בה, וצריך לשער האם יש בבשר פי שישים מאשר בכף כולה.

כך פסק שו"ע.

❖ חתיכה נעשית נבלה בבלוע בכלים (ב"י, דרכי משה)

בחולין (ק"ח, א) רב אומר שחתיכת בשר שנאסרה בגלל שנבלע בה איסור - החתיכה כולה מקבלת שם של נבלה, ואם אחר כך היא התערבה בחתיכות נוספות מאותו המין - הכל אסור כי מין במינו אסור בכל שהוא (רב לשיטתו, לעיל בסעיף א).

כלומר, במאכלים נקבע יסוד של "חתיכה נעשית נבלה", ודבר היתר שבלע איסור - נחשב כולו כאיסור ואסור גם תערובות אחרות לפי הגודל של כל החתיכה הראשונה.

הראשונים נחלקו במקרה שהשתמש בכף באותו היום גם לבשר וגם לכמות קטנה של כזית חלב, וכעת משתמש שוב לבשר - האם אומרים שהחלב הבלוע בכף גורם גם לבשר שנבלע להיחשב נבלה וממילא צריך לשער כנגד כל הכף, או שבמקרה כזה מספיק לשער רק כנגד כזית החלב כי לא מחשיבים את כל מה שבלוע בכף בתור איסור:

◀ **רשב"א:** אומרים 'חתיכה נעשית נבלה' בבלוע בכלים, ולכן כשכף בלעה בשר ואחר כך מעט חלב - צריך לשער כנגד כל הכף.

כך פסק שו"ע.

◀ **רמב"ן ור"ן:** לא אומרים 'חתיכה נעשית נבלה' בבלוע בכלים, ולכן בכל מקרה משערים בכף רק כנגד האיסור שבלעה - כזית החלב, ולא כנגד כולה.

❖ דעת הטור (ב"י ודרכי משה)

הטור כתב שבכף ישנה שניער בה כמה פעמים ולא יודעים כמה היא בלעה - משערים כנגד כולה, אך הטור לא ביאר היכן תחב את הכף הישנה - (1) כמה פעמים בתוך החלב, (2) או פעם אחת בחלב ועוד מספר פעמים בבשר.

בסימן קז הטור פסק שאם הוציאו זבוב שנפל לסיר בעזרת כף - לא אומרים שהכף כולה נאסרה בגלל הזבוב (וצריך פי שישים בתבשיל מהכף כולה, אם הכניס אותה שוב), אלא צריך שיהיה פי שישים מהזבוב לבדו.

לכאורה מוכח שלדעת הטור לא אומרים חתיכה נעשית נבלה בבלוע בכלים ולכן הכף כולה לא נחשבת לאיסור (כ"כ הדרכי משה כאן). אך אולי זה דין מיוחד שם מכיוון שיודע כמה בדיוק מהאיסור נבלע בכף (כ"כ הבי"ש) או שגם לדעת הטור בבשר וחלב אומרים חנ"נ, ורק בשאר איסורים לא (כ"כ הט"ז כאן).

◀ **ב"י:** לדעת הטור אומרים חנ"נ בבלוע בכלים (כדעת הרשב"א), ולכן למרות שתחב רק פעם אחת בחלב ועוד כמה פעמים בבשר - משערים כנגד כל גודל הכף (כמו אפשרות 1).

◀ **דרכי משה:** הטור סובר שלא אומרים חנ"נ בבלוע בכלים (כדעת הרמב"ן), ולכן רק בגלל שתחבו כמה פעמים בתוך חלב משערים כנגד כל הכף (כמו אפשרות 2).

❖ חתיכה נעשית נבלה בכלים עצמם (רמ"א, ש"ך וט"ז)

המרדכי בחולין (סי' תרעט) כתב שאם אפשר להפריד את האיסור לא אומרים שהחתיכה כולה נעשית נבלה, וכך מובן מדוע חתיכת בשר אחרי השחיטה לא נחשבת כולה כנבלה למרות שבלוע בה דם (מכיוון שיפרידו את האיסור ממנה ע"י מליחה).

המרדכי אומר שלפי זה כלי עץ ומתכת שאפשר להכשיר באמצעות הגעלה וליבון - לא אומרים שהכלי כולו הופך לאיסור כשנבלע בו איסור, ואם הכלי נפל לתוך תבשיל היתר משערים את כמות האיסור שנבלעה ולפי זה הביטול בשישים.

האחרונים נחלקו בפירוש דברי המרדכי, והאם כוונתו להחמיר או להקל:

◀ **ט"ז:** המרדכי מחמיר. כוונתו לכלי חדש שהשתמשו בו לכמות קטנה של איסור בלבד, ולמרות זאת מחדש שבכלי חרס שאי אפשר להכשיר - הכלי עצמו מקבל את טעם האיסור ונעשה נבלה, למרות שלא נבלע בו גם היתר קודם לכן.

◀ **מהרש"ל, ב"ח וש"ך:** המרדכי מיקל. כוונתו לכלי ישן שבלע היום גם היתר בנוסף לאיסור, ובכל זאת הכריע שרק בכלי חרס אומרים שההיתר הבלוע בכלי נעשה נבלה, ובכלי עץ או כלי מתכת ההיתר הבלוע לא נעשה נבלה (כלומר, זוהי דעה אמצעית במחלוקת לעיל על חנ"ג בבלוע בכלים - רשב"א אומר שתמיד אומרים חנ"ג בבלוע בכלים, רמב"ן ור"ן אומרים שאף פעם לא אומרים חנ"ג בבלוע בכלים, והמרדכי סובר שבכלי חרס אומרים ובכלי עץ ומתכת לא אומרים).

❖ הלכה למעשה בדין חנ"ג בכלים ובבלוע בכלים

☞ **שו"ע:** מעיקר הדין אומרים חנ"ג בבלוע בכלים (כדעת הרשב"א), ולכן כלי שבלע היתר ולאחר מכן בלע איסור - הכלי כולו נחשב איסור. ש"ע לא הזכיר את דברי המרדכי ומשמע שלשיטתו ודאי שאין בליעה בכלים עצמם.

☞ **רמ"א:** מעיקר הדין אין חנ"ג בכלים ובבלוע בכלים בכלל, אך למעשה טוב להחמיר בכלים ישנים שנבלע בהם גם היתר אפילו בכלי עץ ומתכת (כדעת הרשב"א, בבלוע בכלים), ובכלי חרס אפילו בכלי חדש שבלע רק את האיסור עצמו (כדעת המרדכי).

☞ **מהרש"ל, ב"ח וש"ך:** אין חנ"ג בכלים עצמם ולא חוששים שגוף הכלי עצמו יהפוך לאיסור, ואפילו בכלי חרס (וכ"כ גר"א). בבלוע בכלים יש חנ"ג לחומרא, ולכן מחמירים שההיתר הבלוע בכלי הופך לאיסור, אבל בהפסד מרובה יש להקל בכלי עץ ומתכת.

☞ **ט"ז:** אפילו בכלים עצמם אומרים חנ"ג בכלי חרס, ולכן אפילו כלי חרס חדש שלא בלע היתר אלא רק מעט איסור נחשב שכולו איסור, אך יש להחמיר בזה רק באיסורי בשר בחלב, ולא בשאר איסורים (ובשאר איסורים אפילו בבלוע בכלים אין להחמיר בהפסד מרובה).

❖ פרטי דינים בדין חנ"ג בבליעה בכלים (דרכי משה ובאר היטב)

א. גם בכף שתחבו באיסור כמה פעמים, שלכו"ע הביטול הוא כנגד כל הכף - זה דווקא כשהאיסור נבלע בכף ע"י בישול, אך אם האיסור נבלע רק ע"י מליחה - האיסור נבלע בכף רק כדי קליפה, וצריך לשער רק כנגד כדי קליפה בכלי, בכלי עץ. בכלי חרס גם אז צריך לשער כנגד כל הכלי (רשב"א, בדרכי משה).

- ב.** איסור שנבלע בכלי ע"י מליחה אך זה כלי מנוקב - אמנם לכתחילה אסור לאכול בכלי המנוקב דבר רותח, אך בדיעבד כלי כזה לא אוסר תערובת כי הוא מנוקב. דווקא בכלי עץ, אך בכלי חרס צריך לשער כנגד כל הכלי (**רשב"א**, בדרכי משה).
- ג.** במקרה שהשתמש בכף לכזית בשר ולאחר מכן לכזית חלב - אמנם כעת גם כזית הבשר נחשב נבלה, אך עדיין הביטול הוא בפי שישים לשני הזיתים, ולא לכל הכף (**תורת חטאת**, בבאר היטב).

סעיף ו | חצי כזית של איסור

הגמרא בחולין (צח, א) מספרת שחצי זית של איסור נפל לתוך תבשיל, ומר בר רב אשי רצה להתיר את התבשיל גם אם יש שם רק שלוש חצי זיתים כנגד האיסור. אביו אמר לו שלא יזלזל בשיעורים שחכמים קבעו, ובנוסף חצי שיעור אסור מהתורה.

רש"י שם מסביר שמר בר רב אשי לא דקדק לבדוק האם יש בתבשיל פי שישים לעומת האיסור, ואביו אמר לו שגם באיסורי דרבנן צריכים להקפיד על כך, מה גם שחצי שיעור הוא לא דרבנן אלא מהתורה.

טור ושו"ע: חצי זית של איסור שנפל לתוך היתר - מתבטל בשישים, וצריכים שישים חצי זיתים כנגדו.

סעיף ז | ביטול ביצה של איסור

הגמרא שם אומרת שביצה של איסור שהתערבה בביצים של היתר - הביטול שלה היא לא בשישים כנגדה, אלא בשישים ואחד כנגדה.

הראשונים נחלקו מדוע בביצים חכמים קבעו שהביטול בשישים ואחד ולא בשישים: לדעת הרמב"ם מכיוון שביצה של איסור לא מתבטלת אפילו באלף כי היא ברייה בפני עצמה, חכמים קבעו שיעור אחר כדי שיהיה היכר שצריך להוציא את ביצת האיסור (ומה שמתבטל בשישים ואחד זה האיסור שנפלט ממנה, ולא היא עצמה. עפ"י ביאור הכס"מ).

רוב הראשונים (רמב"ן, רא"ש, ר"ן וטור) הסבירו שיש ביצים גדולות וקטנות, וכדי שבוודאות יהיה כנגד ביצת האיסור פי שישים קבעו שהביטול הוא בשישים ואחת (והנפק"מ: ביצה שמתבטלת בתבשיל ולא בביצים אחרות, האם מתבטלת בשישים או בשישים ואחת. טור).

טור ושו"ע: ביצה שיש בה אפרוח או טיפת דם והתבשלה עם ביצים אחרות - מתבטלת בשישים ואחת.

⚡ **ש"ך:** הכוונה שהאיסור הנפלט ממנה מתבטל בשישים ואחת, אך הביצה עצמה היא בריה ולא מתבטלת אפילו באלף (בביצה שיש בה אפרוח. בסימן ק הפוסקים נחלקו לענין ביצה שיש בה טיפת דם, ודעת הש"ך שאינה נחשבת בריה ומתבטלת ברוב).

סעיף ח | ביטול איסורי דרבנן

בחולין (צז, ב) הגמרא אומרת שאם אדם בישל בשר עם כחל - הכחל פולט חלב שבלוע בו והתבשיל אסור, אלא אם כן יש כנגדו חמישים ותשע, ואין צורך שיהיו כנגדו שישים. הראשונים נחלקו האם זה דין מיוחד בכחל או שכך הדין בכל איסורי דרבנן:

לדעת הרשב"א והטור אין הבדל בין איסורי דרבנן לאיסורי דאורייתא, ושניהם מתבטלים בשישים (חוץ ממקרים מיוחדים, כמו הכחל, מכיוון שהחלב הבלוע בו אוסר משום בשר בחלב רק מדרבנן, חכמים קבעו שהכחל עצמו מצטרף לשאר הבשר כדי שהחלב הבלוע בו יתבטל).

לעומת זאת, הרמב"ם סובר שאיסורי דרבנן מתבטלים תמיד בחמישים ותשע, כמו בדין כחל, חוץ משומן של גיד הנשה שמתבטל בשישים מכיוון שיש לו עיקר מהתורה.

שו"ע כתב שכחל מתבטל בחמישים ותשע, אך לא ביאר האם זה דין באיסורי דרבנן או רק בכחל, אך בסוף הסימן כתב בב"י שדעת רוב הפוסקים כשיטת הרשב"א.

ב"י, רמ"א וש"ך: כל האיסורים מתבטלים בשישים, בין מהתורה ובין מדברי חכמים, חוץ מיינ נסך וחמץ בפסח שלשניהם יש דין מיוחד.

❖ דבר הנותן טעם (רמ"א, ש"ך, ט"ז ופת"ש)

רמ"א: כל איסור שנותן טעם בתבשיל כולו והוא אסור מחמת עצמו - אינו מתבטל אפילו באלף, ולכן מלח או תבלין שאסורים בגלל עצמם אוסרים את התבשיל כולו, כל עוד טעמם מורגש.

א. תבלין אינו בטל אפילו באלף מכיוון שמסתמא הוא עדיין נותן טעם, אך במצב שטעם התבלין כבר לא מורגש בתבשיל - הוא בטל (**ש"ך ובאר היטב**).

ב. דבר הנותן טעם לא מתבטל אפילו באלף רק מדרבנן, ולכן במקום של ספק ניתן לתת לגוי המסיה לפי תומו לטעום ולסמוך על דבריו (**אור זרוע, איסור והיתר וש"ך**).

ג. מלח ותבלין לא מתבטלים בדבר עם שם דומה, אלא רק בדבר עם טעם דומה כך שטעם האיסור לא מורגש (**תורת חטאת וש"ך**).

ד. דבר הנותן טעם אסור אפילו באלף כל עוד הוא אסור מצד עצמו, ואפילו אם האיסור רק מדרבנן. אם האיסור הוא בגלל בליעת איסור - מתבטל בשישים (**ש"ך עפ"י הפוסקים**).

ה. דבר הנותן טעם אינו מתבטל דווקא כשיש לו טעם חזק כמו תבלין, אך בשומן וכדו' שהטעם לא מורגש כל כך - בטל בשישים, למרות שהוא מוסיף טעם (**איסור והיתר וט"ז**), וכן יין וחומץ אינם נחשבים דבר העומד לנתינת טעם ובטלים בשישים (**מנחת יעקב**. בפת"ש).

ו. דבר הנותן טעם שאין בו איסור מצד עצמו, אלא רק בגלל התערובת (בשר שנפל לתוך תבשיל חלבי) - בטל בשישים (**ט"ז**).

סעיף ט | ביטול איסורים זה בזה

המשנה בערלה (ב, ג) אומרת שערלה וכלאיים מבטלים אחד את השני. כלומר, אם לתוך היתר נפל גם ערלה וגם כלאיים, וההיתר לא מספיק גדול כדי שכל אחד מהאיסורים יתבטל בתוכו - הערלה מצטרפת להיתר כדי לבטל את הכלאיים, וכן הכלאיים מצטרפים להיתר כדי לבטל את הערלה.

הראשונים נחלקו האם יסוד זה נכון בכל האיסורים (ראב"ד) או שדווקא בערלה וכלאיים שמתבטלים במאה ומאתיים הדין כך, ובדברים רגילים שהביטול שלהם בשישים האיסורים לא מבטלים אחד את השני, מכיוון שיש טעם איסור בתערובת (רבתי' של הרשב"א).

את אותו העיקרון אומרת הגמרא בזבחים (עח, א) ולומדת מכך שאם אדם אכל תערובת של פיגול, נותר וטמא - פטור ממלקות, מכיוון שאיסורים מבטלים זה את זה וכל אחד מהאיסורים מתבטל בתוך האיסורים אחרים.

רא"ש, טור ושו"ע: איסורים מבטלים זה את זה, ויש לכלל הזה שלוש השלכות:

א. שלושה מיני איסורים יבשים שהתערבו יחד בכמות שווה - כל שני איסורים מבטלים את האחר, ופטור ממלקות על שלושתם (אך כמובן יש איסור באכילה. ב"י, ומסתמא זאת הסיבה ששו"ע לא הביא את הדין הזה).

ב. אם בתוך חמישים ותשעה זיתים של היתר נפלו שני זיתים של איסור, כל אחד מסוג אחר - התערובת מותרת, מכיוון שכל אחד מהאיסורים מצטרפים להיתר כדי לבטל את האיסור השני.

ג. עשרים ותשעה זיתים של היתר שנפל לתוכם כזית דם, ועוד עשרים ותשעה זיתים של היתר שנפל לתוכם כזית חלב, ונתערבו בשוגג - הכל מותר.

לְ הַלְכָה אֲנוּ פּוֹסְקִים שְׁחֲתִיכָה נְעִשִׂית נְבֵלָה, וּלְפִי זֶה בְּרוּגַע שְׂאִיסוֹר נּוֹפֵל לְתוֹךְ הֵיטֵר וְלֹא מִתְבַטֵּל בּוֹ - הַכֵּל הוֹפֵךְ לְאִיסוֹר, וְאִם כֵּךְ מָה זֶה מְשַׁנָּה שְׂאֵחֵר כֵּךְ נּוֹפֵל גַּם אִיסוֹר אַחֵר לְתַעֲרוּבָתָּהּ?

1. בעירוב של לח בלח לא אומרים חנ"נ בהפסד מרובה כל עוד לא ידעו שאיסור התערב בהיתר, ועל מקרה כזה מדובר כאן (ש"ך בדעת רמ"א).

2. המשמעות של דין זה הוא במקרה שכזית גבינה נפל לתוך 29 חתיכות פרווה ובמקביל כזית בשר נפל לתוך 29 חתיכות אחרות, והכל התערב (ש"ך). וכן במקרה של 59 חתיכות היתר ששני סוגי האיסורים נפלו לתוכן יחד)

3. משמעות נוספת - כזית איסור שנפל לתוך שישים זיתים של היתר, ולאחר מכן קצת יותר מכזית של איסור אחר נפל לתוך אותה תערובת, שכזית האיסור הראשון מצטרף להיתר (ש"ך).

❖ פּרָטִי דִינִים נּוֹסְפִים בְּבִיטוּלַי אִיסוּרִים (פּת"ש)

א. שני זיתים של בשר שכל אחד אסור מסיבה שונה - מצטרפים להיתר כדי לבטל אחד את השני (חוות דעת).

ב. בדברים יבשים איסורים לא מבטלים אחד את השני (חוות דעת).

ג. דברים האסורים מאותו השם לא מבטלים אחד את השני (חוות דעת).

ד. אם אחד משני האיסורים הוא כבד לפני הצלייה - הוא לא מצטרף לבטל, מכיוון שכבד רק פולט ולא בולע וממילא האיסור השני מתפשט בחמישים ותשעה כזית נוספים ולא נבלע גם בכבד עצמו, ולכן כל השאר אסור (ספר מראה חידה).

❖ כִּיצַד אֲוֹמְדִים כִּזִּית רוּטֵב (ב"י וּדְרָכֵי מִשָּׁה)

◀ **רא"ה:** אומדים רוטב בתור כזית וחצי, מכיוון שבזמן שהרוטב יקרוש זה הגודל הנצרך כדי שישאר כזית של רוטב קרוש.

◀ **ר"ן ורשב"א:** אומדים רוטב בכזית. הדרך לבדוק את הנפח הוא להכניס כזית לתוך כוס מלאה, וכמות המים שנשפכה היא כזית (רש"י בחולין).

סימן צט | ביטול איסור לכתחילה

סעיף א | דין עצמות האיסור

בחולין (צח, א) האמוראים נחלקו האם ביטול איסור בשישים או במאה. הגמרא אומרת שיסוד מחלוקתם הוא בלימוד מדין ביטול הזרוע של איל הנזיר. בפסוקים מפורש שמרימים את הזרוע מתוך שאר הקרבן רק לאחר הבישול, ולכאורה הזרוע שאסורה לזרים אוסרת לזרים גם את כל שאר הבשר!

הגמרא מביאה כמה הסברים מדוע מותר לאכול את שאר הבשר, ולבסוף מציעה הסבר שההיתר הוא בגלל שבשר האיסור מתבטל ברוב, והאמוראים נחלקו כיצד מחשבים את האיסור לעומת ההיתר: דעה אחת היא שמחשבים את הבשר והעצמות של ההיתר כנגד הבשר והעצמות של האיסור, והיה ידוע לחכמים שהיחס הוא אחד לשישים - ולדעה השניה מחשבים רק את בשר ההיתר כנגד בשר האיסור, והיה ידוע לחכמים שהיחס הוא אחד למאה.

מכיוון שלהלכה התקבלה הדעה שביטול בשישים, לכאורה ניתן ללמוד מכך שהעצמות מצטרפות לבשר - עצמות האיסור לבשר האיסור, ועצמות ההיתר לבשר ההיתר.

מצד שני, הירושלמי במסכת ערלה (א, ג) אומר שגם הקליפות של האיסור מצטרפות להיתר (והסברא בזה - הטעם שנפלט מהאיסור מתפור בין כל חלקי התבשיל, גם לעצמות, וממילא גם העצמות מצטרפות לביטול האיסור).

הראשונים נחלקו בשאלה כיצד נפסק במחלוקת הבבלי והירושלמי:

◀ **אור זרוע** (הובא באיסור והיתר) **וי"א בטור**: נפסק כבבלי. העצמות הולכות יחד עם הבשר - בבשר איסור העצמות מצטרפות לאיסור, ובבשר היתר מצטרפות להיתר.

◀ **אור זרוע** (הובא בשערי דורא): עצמות האיסור לא מצטרפות לא לאיסור ולא להיתר.

◀ **רבנו ירוחם** (בשם ה"ר אברהם בן אסמעל): עצמות האיסור ודאי לא מצטרפות להיתר. גם עצמות ההיתר מצטרפות רק בדבר שמהתורה בטל ברוב ומדרבנן צריך ביטול בשישים (מין במינו או כשבדקנו ע"י טעימת גוי ואין בו טעם איסור). בדבר שמהתורה צריך ביטול בשישים - עצמות ההיתר לא מצטרפות להיתר.

◀ **ר"ן**: אין מחלוקת בין הבבלי לירושלמי. לכו"ע עצמות קשות מצטרפות להיתר כדי לבטל את האיסור, ואילו עצמות רכות שמוציאות לחות - עצמות האיסור מצטרפות לאיסור.

Ⓢ כך פסקו **ב"ח וש"ך**.

◀ **רבנו שמשון, רא"ש, רשב"א וטור**: הלימוד בבבלי הוא אסמכתא בעלמא. כל העצמות מצטרפות להיתר, גם עצמות האיסור (אך גם לדעה זו, אם יש בתוך העצמות מוח - המוח שבתוך עצמות האיסור מצטרף לאיסור).

Ⓢ כך פסק **שו"ע**.

Ⓢ **רמ"א**: יש המחמירים שעצמות האיסור לא מצטרפות להיתר (דעת האו"ז כפי שהביאו השערי דורא), אך במקום הפסד יש לסמוך על המיקלים¹⁸¹ (ואף **הש"ך** קיבל את סברת הרמ"א, בנוסף לכך שפסק כדעת הר"ן).

הערות

¹⁸¹ **הב"ח** הקשה על סברת רמ"א מסימן צח, ה, ששם רמ"א פסק שחתיכה נעשית נבלה - ואם כך לכאורה גם כאן עצמות האיסור שבלעו מטעם האיסור צריכות להיחשב כולן כאיסור, וק"ו שלא להצטרף להיתר!

❖ צירוף הסיר עצמו (טור, שו"ע ושולחן הבהיר)

טור ושו"ע: הסיר עצמו אינו מצטרף לא לאיסור ולא להיתר.

⚡ מה ההבדל בין עצמות האיסור שיש הסוברים שמצטרפות להיתר, לבין הסיר עצמו שלכו"ע אינו מצטרף?

◀ **פרישה:** עצם עדיין יכולה לבלוע טעם ולכן מצטרפת לביטול. דפנות הסיר כבר בלעו בעבר הרבה ולכן כבר לא נבלע בהם טעם איסור (אמנם בסיר חדש יכול להיבלע טעם, אך לא פלוג).

◀ **פרי תואר:** דפנות הסיר לא בולעות מכיוון שהתבטל נמצא רק בתוכן ולא מקיף את הדפנות גם מבחוץ.

Ⓢ על פי דבריו כתב **התבואות שמש** שאם נפל איסור על סיר מבפנים ומבחוץ - המקום בסיר שעליו נפל האיסור מצטרף לביטול בשישים.

א. צירוף עצמות במליחה. דבר שמן שמעיקר הדין צריך גם במליחה ביטול בשישים כי הוא מפעפע - עצמות לא מצטרפות, כי חוששים שטעם האיסור לא מתפשט גם לעצמות. בדבר כחוש שמעיקר הדין נותן טעם רק כדי קליפה והביטול בשישים מדרבנן בלבד - העצמות מצטרפות (מהר"י הלוי, בפת"ש).

ב. צירוף עצמות של איבר מן החי. אמנם הדין הוא שהעצם עצמה מצטרפת לשיעור כזית כדי להתחייב על אכילת אבר מן החי, אך אין לך בו אלא חידושו והעצם מצטרפת לביטול האיסור (תיבת גומא, שם).

סעיף ב | עצמות שהתבטלו לפני התערובת

רבנו שמשון, רא"ש וטור: כל הדיון הוא כשנפל בשר חי עם העצמות לתוך תבטול ההיתר והתבטול ביחד, אך אם בשר האיסור והעצמות התבטלו יחד ורק לאחר מכן נפלו לתוך תערובת ההיתר - העצמות מצטרפות לאיסור, מכיוון שהן כבר בלעו את טעם האיסור (ולא מסתפקים בשישים כנגד הבשר למרות שכל האיסור הגיע ממנו, שמא בבישול הראשון חלק מהבשר הצטמק והטעם התפשט בכל העצמות).

Ⓢ כך פסק שו"ע.

סעיף ג | חתיכת היתר שבלעה איסור

◀ **רשב"א ושו"ע:** מכיוון שלהלכה אנו פוסקים שחתיכה אינה נעשית נבלה (לעיל צ"ה) - חתיכת היתר שנפלה לתוך איסור מצטרפת לביטול האיסור בשישים, אם התערבו יחד עם היתר¹⁸² (אך בבשר וחלב שאומרים חנ"ג - לא).

הערות

¹⁸² **הט"ז והש"ך** יישבו את דעת הרמ"א שהרי דעתו להחמיר בדין חנ"ג דווקא בכלי חרס שאין להם תקנה, אך לא בדבר שיש לו תקנה כמו כלי מתכות. עצם דומה לכלי מתכות מכיוון שיש לה תקנה, וממילא מובן מדוע רמ"א לא החמיר כאן.

¹⁸² הש"ך הביא שגם לדעת שו"ע חתיכת ההיתר הראשונה בעצמה אסורה באכילה, כי חוששים שהאיסור שנבלע בה בהתחלה עדיין בלוע בה (כך פסקו הרשב"א והש"ע בסימן קו, א).

◀ **רמ"א:** מכיוון שלהלכה אנו מחמירים שחתיכה כן נעשית נבלה (שם) - לא רק שחתיכת ההיתר שנפלה בהתחלה לא מצטרפת לבטל את האיסור, אלא צריך פי שישים גם כנגדה (וגם כשיהיה נגדה שישים, חתיכת ההיתר הראשונה עדיין אסורה. ש"ך).

סעיף ד | מה מצטרף להיתר

בחולין (צז, ב) נאמר שהקדרה מצטרפת לשיעור ההיתר. לדעה אחת הכוונה לקדרה עצמה, ולדעה שנייה הכוונה לכמות ההיתר שנבלעה בתוך דפנות הקדרה.

בהמשך (צח, ב) הגמרא מזכירה שלא מחשבים את מה שנבלע בסיר מכיוון שכמו שדפנות הסיר בלעו מההיתר, כך הן בלעו גם מהאיסור.

לכאורה נראה שיש סתירה בין הגמרות, כי מהגמרא הראשונה יוצא שלכל הפחות מחשיבים את הבלוע בקדרה, ומהגמרא השנייה יוצא שאפילו את זה לא מחשיבים!

א. רש"י שם כתב שמכיוון שהביטול נוגע באיסור תורה והאמוראים נחלקו בדבר - מחמירים ולא משערים בקדרה כלל אלא רק בתבשיל העומד לפנינו. כשיטתו הלכו הרי"ף והרא"ש.

ב. לעומתם, הרמב"ם סובר שהדעה השנייה בדף צז התקבלה, ומשערים את ההיתר יחד עם מה שנבלע בדפנות הקדרה.

ג. הרשב"א נקט בדרך אמצעית, וחילק בין ביטול מהתורה שלא מחשבים את הבלוע לביטול מדרבנן שמחשיבים גם את מה שבלוע בדפנות.

לכו"ע הרוטב ושאריות התבלין והשומן מצטרפים להיתר (דינא דגמרא), וכן הזיעה שעולה מהתבשיל למעלה מתוך רוטב ההיתר מצטרפת (בית יעקב, בפת"ש). מאידך, דבר שהתאדה והצטמק במהלך הבישול לכו"ע לא מצטרף (רמב"ם)¹⁸³.

◀ **רמב"ם:** משערים את ההיתר בתוספת מה שנבלע ממנו בדפנות הקדרה (כלישנא בתרא).

◀ **רש"י, רי"ף ורא"ש:** משערים את ההיתר והאיסור לפי מה שאנחנו רואים כעת, למרות שהם הצטמקו בבישול (ומסברא שכמו שההיתר הצטמק - כך גם האיסור הצטמק¹⁸⁴).

כך פסק ט"ז.

◀ **רשב"א** (ואולי גם רש"י ורי"ף): בדבר שמהתורה צריך ביטול בשישים (מין בשאינו מינו) - צריך שישים בתבשיל עצמו. בדבר שמהתורה מתבטל ברוב ורק מדברי חכמים צריך שישים (מין במינו) - מחשיבים גם את ההיתר שנבלע בקדרה.

כך פסק שו"ע.

הערות

¹⁸³ **הט"ז** ביאר שלא חוששים שמא האיסור היה גדול יותר והצטמק בבישול, ומעיקרא לא היה שישים כנגדו - מכיוון שאנו לא מחזיקים איסור מכיוון שעכשיו אין ריעותא ויש פי שישים בהיתר לעומת האיסור.

¹⁸⁴ הרשב"א כתב שמדברי רש"י משמע שאם יודעים שההיתר הצטמק והאיסור לא הצטמק - משערים גם את מה שנבלע בדפנות הקדרה מההיתר. **הרשב"א** דוחה את ההבנה הזאת כי אם עכשיו אין פי שישים בהיתר לעומת האיסור - טעם האיסור מתפשט בהיתר והכל אסור, גם אם מעיקרא היה פי שישים. גם **המהרש"ל** (הובא בש"ך) סובר שבכל מקרה משערים במה שלפנינו ולא עושים חישוב מתי נבלע רק טעם היתר, כי קשה לעמוד על שורש הדבר ולפעמים יבואו לידי קלקול.

סעיף ה | ביטול איסור לכתחילה

המשנה (תרומות ה, ט) דנה בסאה של תרומה שנפלה לתוך היתר מועט, לאחר מכן נפל לשם היתר נוסף ועכשיו יש בהיתר מספיק כדי לבטל אותה - אם ההיתר הנוסף נפל בשוגג מותר, ואם נפל במזיד אסור.

הירושלמי שם (פ"ה ה"ג) מבאר שדין זה נכון בכל האיסורים, ולא רק בתרומה.

במסכת ביצה (ד, ב) הגמרא אומרת שאסור לבטל איסור לכתחילה, והב"י דייק מלשון הגמרא שלא רק שהדבר לא מועיל, אלא יש גם איסור בדבר.

רמב"ם וטור: לא מבטלים איסור לכתחילה, ואם הוסיף היתר לתערובת בכוונה כדי לבטל את האיסור - האיסור לא התבטל.

כך פסק שו"ע.

למרות זאת, באיסורי דרבנן אפשר לבטל איסור לכתחילה, וכמו שיובא בסעיף ו. גם באיסורי תורה יש מקרה שמותר לבטל לכתחילה - אם אין בכוונתו לבטל את האיסור, כפי שפסק שו"ע בסימן פד (יג-ד) שמותר להרתיח דבש שנכנסו לתוכו נמלים ואח"כ לסנן אותו למרות שמעם איסור מהנמלים עבר לדבש, וכן מותר למחון חיטים למרות שיש בהם תולעים, וההיתר הוא בגלל שלא מתכוון לבטל את האיסור אלא בשביל הדבש או הקמח. האחרונים נחלקו מתי מסתמכים על ההיתר לבטל כשאינו מתכוון לבטל:

◀ **ב"ח:** ההיתר הזה מועיל תמיד.

◀ **פמ"ג:** כשיש אפשרות לעשות בדרך אחרת צריך, אך אם בדרך ההיתר יש יותר טרחה - מותר לבטל כשאין כוונתו לכך.

◀ **ט"ז:** ניתן להסתמך על ההיתר רק כשאין פתרון אחר.

♦ ביטול איסור – דאורייתא או דרבנן? (ב"י, ש"ך, פת"ש, שולחן הבהיר)

◀ **ראב"ד:** המבטל איסור בכוונה עובר על איסור תורה.

◀ **תוס' ורשב"א:** המבטל איסור עובר על איסור דרבנן בלבד. מהתורה מותר לבטל אפילו לכתחילה.

כך פסק רמ"ע מפאנו (ונראה שגם הש"ך).

◀ **נוב"י** (בפת"ש): ביטול של טעם בלבד או של לח שהתערב בלח אסור מדרבנן בלבד. ביטול של איסור יבש ממשי אסור מהתורה.

למה הנפק"מ לשאלה האם ביטול איסור מהתורה או מדרבנן?

◀ **ש"ך:** אין נפק"מ מעשית. גם לדעת הראב"ד שיש איסור תורה - המבטל בשוגג בדיעבד מותר.

◀ **רעק"א:** יש נפק"מ. לסוברים שהאיסור מהתורה - אין להתיר אפילו בשוגג ובדיעבד, אלא אם כן מדובר על תערובת שאסורה מדרבנן בלבד (מין במינו שהתבטל ברוב, ורק בדרבנן צריך שישים).

❖ **עבר וביטל בכוונה איסור תורה (רמב"ם, טור, דרכי משה ושולחן הבהיר)**

במשנה שהובאה בתחילת הסעיף מבואר שיש חילוק בין שוגג למזיד גם בדיעבד, כי המבטל בשוגג בדיעבד מותר ובמזיד אסור.
הראשונים נחלקו למי אסור כשמבטל במזיד, האם רק למבטל עצמו או גם לאחרים שעבורם הוא ביטל:

◀ **רמב"ם:** האיסור הוא רק למי שעבר וביטל בעצמו, ואילו לאחרים מותר.

◀ **רשב"א וטור (בשם הרמב"ם):** האיסור הוא גם למי שביטל בעצמו וגם למי שעבורו ביטלו, כדי שמעשה האיסור לא יועיל.

☞ כך פסק שו"ע.

א. בכל מקום שאסור לאדם להנות - אסור גם לבני ביתו להנות (מהרש"ל וט"ז).

ב. המבטל במזיד שאסור אפילו בדיעבד, אם לאחר מכן ביטל את התערובת - גם הסיר נאסר (רעק"א).

ג. מכירת התערובת. יש אומרים שאסור למכור את התערובת ליהודי אחר, כדי שלא להנות מהביטול שנעשה באיסור (איסור והיתר הארוך ורמ"א), יש אומרים שדווקא אם מוכר ליהודי ביוקר יותר מאשר לגוי אסור (שו"ך, מכיוון שרק אז מבטל האיסור מרויח משהו ממעשיו), ויש אומרים שאפילו ליהודי וגם אם מוכר ביוקר - מותר (פר"ח, כי אין לחוש שאדם יבטל איסור בכוונה בשביל למכור).

ד. במקרה שאדם ביטל תערובת של חברו ולא עשה זאת עבור עצמו - מותר למבטל עצמו להנות (דיוק הב"י מדברי הטור, ושו"ך. והסברא - אין חשש שיבוא לעשות זאת שוב).

ה. במקרה שביטל עבור אדם אחר, ואותו האדם כלל לא ידע שעשו איסור בשבילו - יש אומרים שמותר לו להנות (מהרש"ל, ט"ז ופר"ח), ויש אומרים שכל עוד עשו איסור בשביל האדם - אסור לו להנות (ריב"ש, רעק"א וחזו"א).

ו. השוכח שיש איסור בתערובת או שחשב שמותר לבטל את האיסור - לדעת פוסקים רבים נחשב שוגג ובדיעבד מותר (ט"ז, ודייק כך מלשון הטור והשו"ע. משנ"ב (שיח, סק"ו) וילקו"י), אך יש הסוברים שהאומר מותר נחשב מזיד והתערובת אסורה בדיעבד (שו"ת בית יעקב, וכך דייק ה"ט מלשון המהרש"ל).

❖ **ביטול איסור דאורייתא שהתערב באופן של דרבנן (טור, ב"י, ב"ח, ט"ז, שולחן הבהיר)**

אגוזים חשובים באופן עקרוני לא מתבטלים אפילו באלף, בגלל חשיבותם. אם הם נשברו - מתבטלים ברוב (גיטין נד, ב). התנאים נחלקו מה הדין במקרה שהאגוזים נפלו לתערובת כשהם שלמים ולאחר מכן נשברו, יש הסוברים שבין אם נשברו במזיד ובין אם בשוגג - אינם מתבטלים (רבי מאיר ורבי יהודה), ויש הסוברים שבשוגג מתבטלים, ורק במזיד לא (רבי יוסי ורבי שמעון).

טור: אם לאחר העירוב האגוזים נשברו בשוגג - הם מתבטלים ברוב ולא קונסים שוגג משום מזיד (כדעת רבי יוסי ורבי שמעון)¹⁸⁵.

הערות

¹⁸⁵ הב"י הקשה על הטור: בסימן קי נפסק שאם דבר חשוב נפל לתערובת, וחלק מהתערובת יצאה ונאבדה - השאר מותר. שם פסק הטור עפ"י תוס' ורא"ש שאם הוא עצמו הוציא חלק מהתערובת ואותו חלק נאבד - אינו מועיל אפילו בשוגג כי קונסים אטו מזיד, ומדוע כאן לא חשש לקנוס שוגג משום מזיד?

הב"י כתב שיש לחלק בין סוגי הביטול השונים, אך לא ביאר מה החילוק, והאחרונים הציעו דרכים שונות:

❖ חנ"נ בביטול איסור (טור, ב"י, דרכי משה, ט"ז, נקודות הכסף, שולחן הבהיר)

הסמ"ג כתב שאם מגיעה אל חכם שאלה בנוגע לתערובת של איסור והיתר - עליו לחקור האם הוסיפו היתר לאחר נפילת האיסור, ואם הוסיפו לגרוע את ההוספה מהחישוב הכולל.

הטור חולק וסובר שאין צורך לשער, כי אם הוסיף את ההיתר בשוגג - הוא מצטרף לבטל את האיסור, ואם הוסיף במזיד - לא יועיל לשאול אותו, כי יאמר שלא הוסיף אחר כך ואי אפשר להאמין לו.

למעשה, שו"ע, רמ"א וש"ך קיבלו את דעת הטור שאין צורך לשאול, ואילו המהרש"ל החמיר כדעת סמ"ג. ה"ט"ז כתב שאין צריך לחקור, אך אם ידוע שנוסף היתר לאחר מכן יש לחקור האם נוסף מיד או לאחר זמן (עפ"י שיטתו מתי אומרים חנ"נ בתערובת, יובא מיד).

הפוסקים נחלקו בהבנת יסוד המחלוקת ביניהם, ויש להבנות השונות נפק"מ:

◀ **ב"י:** לדעת הסמ"ג צריך לשאול מכיוון שלדעתו אומרים חנ"נ, וממילא אם לא היה בהיתר פי שישים מאשר האיסור - הכל הפך לאיסור, והוספת המים אחר כך לא הועילה (אלא אם כן מוסיפים פי שישים מים לעומת כל התערובת). הטור סובר שלא אומרים חנ"נ, וממילא אין צורך לשאול, כי ההיתר שנוסף אחר כך מצטרף לפי שישים מההיתר.

◀ **דרכי משה:** גם לדעות שאומרים חנ"נ, במקרה שלנו לא כל התערובת הפכה לאיסור ואפשר להסביר מדוע בכמה דרכים:

א. אומרים חנ"נ רק כשעירב את האיסור במזיד, ולא בשוגג.

ב. באופן עקרוני אומרים חנ"נ, אך דווקא אם נודע שהתערובת כולה נאסרה, וכל עוד לא ידוע שהיא נאסרה לא אומרים, ולכן אם ריבה בשוגג לפני שנודע הכל מותר (עפ"י האיסור והיתר. הדרכ"מ כתב שזה התירוץ הנכון)¹⁸⁶.

ג. אפשר שלדעת הטור אומרים חנ"נ רק כשההיתר בלע מהאיסור, אך בתערובת של לח בלח או יבש ביבש לא אומרים חנ"נ, ואילו הסמ"ג מחמיר בזה (להסבר זה הסמ"ג באמת מחמיר מדין חנ"נ).

ד. אומרים חנ"נ דווקא כשהאיסור שהה, אך אם מיד הוסיפו היתר שמבטל את האיסור - לא אומרים (ט"ז). ולפי זה ביאר שלכ"ע אין חשש של חנ"נ פה כי לא מחזיקים ריעותא לומר שהיה באופן אסור, והמחלוקת של הסמ"ג והטור היא האם יש אפשרות לברר האם היה שוגג או מזיד, שלסמ"ג אפשר לברר ולטור אין טעם לשאול כי אם היה מזיד הוא לא יודה בכך).

ה. מדובר באופן שאין חנ"נ, והמחלוקת היא האם קונסים שוגג משום מזיד (סמ"ג גזר וטור לא), ולדעת הטור היתר ביטול איסור בשוגג הוא רק במקום שאין אפשרות שהיה במזיד, כגון שנפל מעצמו (ש"ך).

הערות

א. כשחלק מהתערובת יצא ונאבד יש צד לומר שהאיסור כבר בכלל לא נמצא שם, ויש חשש גדול שאדם יעשה כך לכתחילה ויאמר שקרה בשוגג, ולכן בזה גזרו. בהוספת היתר לתערובת שיש בה איסור אין לחוש שיעשה לכתחילה (ב"ח).

ב. הוספת היתר לתערובת במזיד אסורה מהתורה (לדעת הראב"ד), ולכן אין חשש שאדם יוסיף בכוונה ויאמר שהיה מזיד. בתערובת שיש בה דבר חשוב לכ"ע האיסור מדרבנן, ולכן יש חשש שיאמר שהיה שוגג וקונסים אטו מזיד (שם).

ג. כאן הוסיף היתר לפני שנודע שאיסור נפל לתערובת ולכן בשוגג מותר. שם מדובר שלפני שהאגוזים נשברו ידע שהם נפלו לתערובת, ולכן אפילו בשוגג מחמירים (איסור והיתר).

ד. כאן נאמן מכיוון שגם אם היה שותק, התערובת הייתה מותרת (כי סוף כל סוף יש בה פחות מ-1/600 של איסור). שם לולי הדיבור של האדם התערובת הייתה אסורה, כי לא היינו יודעים שחלק ממנה יצא (ט"ז).

¹⁸⁶ לפי שני התירוצים האלה מובן מדוע הסמ"ג מצריך לחקור על הוספת ההיתר בסוף - כדי לבדוק שלא הוסיפו את ההיתר אחרי שהתערובת נעשתה כולה איסור (לתירוץ הראשון - אם עירב במזיד. לתירוץ השני - אם נודע לו על האיסור שנכנס לתערובת), ולדעת הטור אין צורך כי מסתמא אם היה יודע מהאיסור קודם לכן היה בא לשאול מיד (דרכי משה).

❖ הלכה למעשה – חנ"נ בתערובת¹⁸⁷

☞ **שו"ע**: מורי הוראה לא נהגו לשאול האם חלק מהיתר נפל לתערובת בסוף, ואם הוסיף היתר לתערובת בשוגג – ההיתר מצטרף כדי לבטל את האיסור (אך בבשר וחלב שלכ"ע אומרים חנ"נ – הוספת היתר לא מועילה והכל הופך לאיסור, אלא אם כן ההיתר הוא פי שישים מכל התערובת. **ש"ך בדעת שו"ע**).

☞ **רמ"א**: דווקא בתערובת של לח ולח או יבש ביבש היתר המצטרף בשוגג מבטל את האיסור. במקום שהאיסור נותן טעם בהיתר – אפילו בשוגג היתר נוסף לא מצטרף, כי הכל כבר הפך לאיסור.

☞ **יש אומרים** (ברמ"א): אפילו בתערובת של לח בלח או יבש ביבש, אם נודע שהאיסור התערב לפני שנפל עוד היתר – התערובת אסורה והיתר נוסף לא מועיל.

↳ **פמ"ג** (בפת"ש): לא ברור שיש להחמיר בזה.

↳ **רעק"א** (בפת"ש): המיקל בהפסד מרובה או לצורך שבת – לא הפסיד.

☞ **ש"ך**: שני החילוקים של הרמ"א לא מסתברים (מכיוון שבגמרא ובראשונים מבואר שבבשר וחלב אומרים חנ"נ אפילו בלח בלח, והביא ראיות רבות שגם אין חילוק בין נודע לו ובין לא נודע לו), ואומרים חנ"נ אפילו בתערובת של לח בלח או יבש ביבש, וכן אפילו כשלא ידע שהאיסור נפל לתערובת.

↳ **פר"ח ומנחת יעקב** (בפת"ש): אין להקל בתערובת של לח בלח או כשלא נודע (אך בצירוף שתי הסברות (לח בלח ולא נודע לו) – יש להקל. **מנחת יעקב**).

סעיף ו | ביטול איסור לכתחילה בדרבנן

הגמרא בביצה (ד, ב) אומרת שביטול איסור לכתחילה אסור דווקא בדאורייתא, אך באיסור דרבנן מותר, ולכן ניתן להוסיף ביו"ט עצים לתוך תנור שיש בו עצי מוקצה ולהסיק את התנור, למרות שנהנה גם מעצי המוקצה.

במסכת בכורות (כו, א) הגמרא אומרת שאפשר לבטל ברוב תרומת חוץ לארץ, ומשמע שמותר בכוונה אפילו להכניס אותה לתוך היתר, כדי שהיא תתבטל ברוב.

הראשונים נחלקו מה הדין בביטול איסור דרבנן לכתחילה, והאם מותר אפילו להכניס לכתחילה את האיסור לתוך התערובת כדי שיתבטל:

◀ **יש מי שאומר** (ברשב"א): באיסורי דרבנן מותר לכתחילה להכניס את האיסור להיתר כדי שיתבטל.

◀ **רמב"ם, רמב"ן, ר"ש ורשב"א** (להבנת הטור ורוב האחרונים): אסור להכניס בידיים כדי לבטל, אך אם איסור דרבנן נפל לתערובת – מותר לכתחילה להוסיף היתר כדי שיתבטל (תרומה וחלת ח"ל מותר לכתחילה להכניס להיתר כדי לבטל אותם).

הערות

¹⁸⁷ **לסיכום – מתי בשוגג מותר ומתי אומרים חנ"נ:**

☞ **שו"ע**: רק בבשר וחלב אומרים חנ"נ, ובשאר איסורים כשהוסיף היתר בשוגג מותר.

☞ **רמ"א**: באופן עקרוני תמיד אומרים חנ"נ, אלא שיש מקרים שבהם לא אומרים חנ"נ (בשוגג כשלא נודע. יבש ביבש).

☞ **ט"ז**: אם ההיתר נוסף מיד לאחר האיסור בשוגג מותר, ואם עבר זמן אומרים חנ"נ.

☞ **ש"ך**: תמיד אומרים חנ"נ, ובשוגג מותר רק במקרים שאין חנ"נ (יבש ביבש, לח בלח בשאר איסורים, כשנאסר מאיסור משהו, ואם הוסיף פי שישים מכל התערובת).

כך פסקו שו"ע¹⁸⁸ ומהרש"ל.

◀ **ר"י, ראב"ה ואגודה:** באיסור דרבנן שאין לו עיקר מהתורה מותר להוסיף היתר כדי לבטלו, ובאיסור שיש לו עיקר מהתורה אסור.

◀ **רא"ש, הגהות מרדכי, הגהות שערי דורא ואיסור והיתר:** גם באיסור דרבנן אסור, ורק אם האיסור יתכלה מותר (כמו עצי המוקצה שיישרפו בתנור. כך למדו את הגמרא בביצה).

כך פסק רמ"א.

◀ **רמב"ן, ר"ש ורשב"א** (להבנת הב"י): גם באיסורי דרבנן אסור לבטל איסור לכתחילה, אלא רק בתרומה וחלת חו"ל (ונראה שגם במוקצה).

❖ דין חוזר וניעור (ב"י, רמ"א, ש"ך ושולחן הבהיר)

בעבודה זרה (עג, א) רב דימי אומר שבאופן עקרוני השופך יין נסך לתוך בור המלא ביין היתר - כל טיפה שנופלת מתבטלת ואפילו אם שפך כמות גדולה הכל מתבטל. רבין אומר שאם יין נסך נפל לבור בבת אחת כך שהוא לא מתבטל ביין של הבור, ונפלו לבור גם מים בכמות גדולה שמספיקים כדי לבטל את יין הנסך - מתעלמים מיין ההיתר והמים מבטלים את יין הנסך.

הגמרא מבארת שיש הגבלה לדין של רבין והוא נכון דווקא במקרה שהמים נפלו לבור לפני יין הנסך. אם יין האיסור נפל לבור לפני המים - "מצא מין את מינו וניעור".

כלומר, לדעת רבין אפילו כשיש כמות שיכולה לבטל את האיסור, אם קודם לכן נוסף לאיסור דבר היתר מאותו המין - הוא מצטרף לאיסור וצריך שישים גם כנגדו.

התנאים נחלקו (בתרומות ה, ח) במקרה שסאה של תרומה נפלה למאה חולין כך שהיא אמורה להתבטל, ולפני שהספיק להוציא אותה מהתערובת נפלה סאה נוספת של תרומה. לדעת ת"ק הכל אסור, ולדעת רבי שמעון מותר.

בתוספתא שם (ו, ה) מבואר שהסאה הנוספת אוסרת את כל התערובת דווקא כשלא ידע מנפילת הסאה הראשונה עד שגם הסאה השניה נפלה, ואם ידע מנפילת הסאה - לכו"ע הראשונה כבר התבטלה ושוב אין בשניה שיעור כדי לאסור את הכל לבדה, והתערובת מותרת.

◀ **ראב"ד:** תבטל לתוכו איסור והתבטל, ולאחר מכן נפל לתוכו איסור נוסף - קמא קמא בטיל, ולא רק שהאיסור הראשון לא מצטרף לאסור אלא גם מצטרף להיתר כדי להעלות את האיסור השני.

הערות

¹⁸⁸ לכאורה יש סתירה בין פסיקת שו"ע כאן שמותר להרבות על איסור דרבנן כדי לבטלו - לבין פסיקתו בהלכות חנוכה (או"ח תרעז, ד) ששם הביא דעה שאסור להרבות שמן היתר על שמן שנשאר מהדלקת הנרות כדי לבטל אותו!

א. אפשר שדבר שהוקצה למצוותו חמור יותר מסתם איסור דרבנן (ש"ך. אך דחה זאת ונשאר בצ"ע).

ב. שמן חנוכה חמור יותר מכיוון שהוא דבר שיש לו מתירים - אפשר להשתמש בו בחנוכה הבא (מג"א).

ג. אפשר ששו"ע שם הביא שיש האוסרים אך הוא עצמו לא מחמיר (ואכן כך החיים וילק"י פסקו שמותר להרבות על השמן שנשאר).

◀ **רבנו יואל, מרדכי ואיסור והיתר:** אם ידע שהאיסור הראשון התערב לפני שהשני נפל - הראשון הפך להיתר ומצטרף להיתר כדי להעלות את האיסור. אם לא ידע - האיסורים מצטרפים אחד לשני ואוסרים את כל התערובת.

◀ **רמב"ן, רשב"א, ר"ן ותוס':** כשהאיסור השני נפל, האיסור הראשון חוזר ונעור ואם יחד יש בהם כמות מספיקה כדי לאסור - התערובת כולה נאסרת¹⁸⁹ (דברי רב דימי בגמרא בע"ז נדחו).

☞ כך פסק **רמ"א** (אך בתערובת של יבש ביבש הש"ך כתב שיש להקל בהפסד מרובה).

❖ **ביטול היתר בהיתר (רמ"א, ש"ך, פת"ש ושולחן הבהיר)**

כפי שראינו, איסור מתבטל כשהוא מתערב עם היתר מרובה. האם יש דין של ביטול בהיתר גם במקרה של היתר שהתערב עם היתר אחר והשילוב שלהם גרם לאיסור (בשר בחלב)?

איסור והיתר: קזית חלב שהתערב במים והתבטל בשישים, ואחר כך המים האלה נשפכו לבשר - למרות שאין בבשר פי שישים לעומת החלב הוא מותר, מכיוון שהחלב כבר התבטל במים.

☞ כך פסק **רמ"א**.

ל לעומת האמור כאן, בסימן רצט בדיני כלאיים השו"ע כתב שכלאיים שנטו כחומים אסורים בכלשהו, ורמ"א הוסיף שאפילו אם חוט הצמר אבד בתוך בגד הפשתן הגדול ולא יודעים היכן הוא - כל הבגד אסור. מדוע שם לא אומרים שההיתר בטל (הצמר הוא היתר בפני עצמו, כמו שהחלב הוא היתר בפני עצמו)?

◀ **ש"ך** (רצט, א) **עפ"י תוס' ורא"ש:** בד"כ היתר לא מתבטל, אבל בבשר וחלב שהתורה הקפידה על טעם (שהרי דרך ביטול אסרה תורה - רואים שהעניין הוא בליעת הטעם) - בזמן שהחלב בטל במים הרי אבד טעמו ושוב אין איסור.

◀ **ש"ך** (שם) **בשם הלבוש וחת"ס** (בפת"ש שם): בכלאיים ההיתר לא מתבטל כי הוא נשאר בעין, אצלנו שהאיסור איבד ממשות הוא מתבטל גם בהיתר (אך הש"ך חולק וסובר שבתערובת בשר וחלב אפילו שהחלב נשאר בעין הוא מתבטל במים למרות שאח"כ נפל לבשר).

❖ **עירוב לכתחילה של היתר שהתבטל עם איסור (רמ"א, ש"ך, בית מאיר ושולחן הבהיר)**

כאמור, רמ"א פסק שחלב שהתבטל במים ונשפך לבשר לא אוסר את התערובת. האם לאחר שהחלב התערב במים מותר לכתחילה לשפוך את המים לתוך הבשר?

◀ משמע מלשון **הרמ"א:** רק בדיעבד הבשר מותר, אך אין לשפוך לכתחילה למרות שהחלב התבטל במים.

☞ כך פסק **הבית מאיר**.

◀ **רמ"א בתורת חטאת:** מותר לכתחילה לשפוך את המים לתוך הבשר (אך אסור לערב את החלב עם המים מתוך כוונה לשפוך הכל לתוך הבשר. **צמח צדק, בפמ"א**).

☞ נראה שכך סובר **הש"ך**.

הערות

¹⁸⁹ הבי"ב בסימן צח (ט) מבאר שדווקא כשאין בתערובת פי שישים של היתר כנגד האיסור, ואפילו בדברים שהביטול שלהם במאה או מאתיים - התערובת נאסרת רק כשיהיה בהם יחד יותר מאשר אחד בשישים.

סעיף ז | כלי שמשתמשים בו בשפע

הגמרא בעבודה זרה (לג. א) אומרת שמותר לישראל להשתמש בקנקנים של גוי. אם הגוי השתמש בקנקנים לייזן - מותר להשתמש בהם לציר ומורייס. כלומר, לא חוששים לפליטה של היין הבלוע בדפנות, והראשונים נחלקו מדוע:

◀ **רש"י, תוס' ור"ן:** הציר והמורייס פוגמים את טעם היין הבלוע בדפנות וכאילו שורפים אותו, ולכן אין חשש לפליטת איסור (וממילא באיסורים שהמשקים לא פוגמים אותם - אסור).

◀ **ראב"ד, רבנו יונה ורשב"א:** הבלוע בדפנות הוא מועט ביותר, ומכיוון שרגילים להשתמש בכלים האלה בשפע - האיסור לעולם לא יתן טעם בהיתר שימלאו בכלי. במציאות כזאת מותר לכתחילה לעשות כך ואין חשש ביטול איסור לכתחילה (ולפי"ז מותר לכתחילה להשתמש בכלי שנבלע בו מעט איסור, אם רגילים להשתמש בו בשפע).

כך פסק שו"ע.

◀ **ב"ח, ט"ז וש"ך:** אפילו כשאיסור מועט נבלע בכלי ורגילים להשתמש בו בשפע - אסור (אא"כ ההיתר פוגם את האיסור הבלוע. **ט"ז ולבוש** [מכיוון שהר"ן והטור חלקו על הרשב"א והחמירו]. אמנם אינו מתכוון לבטל איסור לכתחילה כי לא חושב על האיסור ולאורה מותר (כפי שזכר בסעיף ה), אך יש לאסור עפ"י סברת הטור שחז"ל אסרו שימוש בכלי שאינן בן יומו שמא ישתמש בכלי בן יומו, ולכן גם כאן צריך לגזור שמא ישתמש בכלי לכמות מועטת. **ב"ח**).

סימן ק | דין בריה

סעיף א | דין בריה

גיד הנשה שהתבשל עם גידים נוספים, ואינו יודע לזהות מה מבין הגידים הוא גיד הנשה - הכל אסור (חולין צו, ב). בהמשך (צט, ב) הגמרא שואלת מדוע איסור לא מתבטל ברוב, ומשיבה שהגיד הוא בריה, ובריה אינה מתבטלת ברוב.

טור ושו"ע: בריה לא מתבטלת ברוב ותמיד אסורה.

ל דין בריה הוא דרבנן, ולכן בספק הולכים להקל ומתבטל ברוב. בדבר שהוא ודאי בריה אך ספק האם הוא איסור - מחמירים (ט"ז).

❖ **בכמה בריה מתבטלת** (רא"ש בחולין ז, לג. שולחן הבהיר)

המשנה בתרומות (י, ח) דנה במציאות שאדם הכניס לאותה חבית דגים טהורים וטמאים, ומביאה מחלוקת עד איזה יחס הכל אסור - לדעת רבי יוסי עד שיעור של 1/16, ולדעת רבי יהודה עד שיעור של 1/960.

הירושלמי בתרומות (י, ה) מספר שרבי יוסי הורה בעכברא אחד לאלף, ומשמע שבריה מתבטלת ביחס של 1/1000.

הראשונים נחלקו האם ומה השיעור שבו אפילו בריה מתבטלת ברוב:

◀ **יש מפרשים** (ברא"ש ובר"ן): בריה מתבטלת באלף (עפ"י הירושלמי).

◀ **רבנו שמשון ורשב"א:** בריה מתבטלת בתשע מאות ושישים (עפ"י המשנה בתרומות).

◀ **ר"ן ורא"ש:** בריה לא מתבטלת לעולם, אפילו לא באלף¹⁹⁰ (ובב"י הביא שגם הר"ף והרמב"ם לא התיירו בריה אפילו כשהתערבה באלף).

☞ כך פסק שו"ע.

❖ **הגדרת בריה (ב"י)**

כאמור, גיד הנשה מוגדר כבריה, וכן אבר מן החי (בדף קב, ב). הראשונים נחלקו בהגדרת בריה:

◀ **רש"י:** הגדרת בריה נקבעת לפי תחילת יצירת הדבר. אם מתחילת ברייתו היה אסור נחשב בריה (כמו גיד הנשה ועוף טמא), ואם לא חל עליו שם איסור כשהוא נוצר לא נחשב בריה (כמו נבלה).

◀ **תוס', סמ"ג, תרומה, רא"ש וטור:** דבר שמשנתנה לו השם כשמחלקים אותו לחתיכות - נחשב בריה (גיד הנשה שמחלקים אותו נקרא חתיכת גיד. עוף טמא נקרא חתיכת עוף טמא). כשנשאר עליו שמו - אינו נחשב בריה (נבלה - גם כשמחלקים אותה עדיין קוראים לה נבלה).

◀ **ר"ן ואיסור והיתר:** כדי להחשיב איסור כבריה צריך שני תנאים - גם שמתחילת ברייתו היה אסור (כדברי רש"י), ובנוסף דווקא בדבר שהיה בו חיים (בעל חי, ולא צומח).

☞ **שו"ע:** כדי להחשיב איסור כברייה צריך את כל התנאים: מתחילת ברייתו נחשב איסור, אם מחלקים אותו משנתנה לו השם, דבר שהיה בו חיים וכן שהוא שלם עכשיו.

הערות

¹⁹⁰ וביארו שהירושלמי לא התכוון שרבי יוסי ביטל עכבר שנפל לתערובת באלף, אלא שבמקום בשם עכברתא התעוררה שאלה לעניין איסור שפלט טעם. כך ניתן לבאר גם את המשנה בתרומות.

❖ **מקרים שונים** (ש"ך, ט"ו, פת"ש ושולחן הבהיר)

- א. ביצה שיש בה דם או אפרוח.** לדעת המהר"ל בן חביב נחשבת בריה ואילו לדעת הש"ך רק ביצה שיש בה אפרוח נחשבת בריה, ואם יש בה רק דם - לא.
- ב. ביצה של תרנגולת טריפה.** לדעת הט"ז נחשבת בריה, אך רעק"א חולק וסובר שאינה נחשבת בריה, והוסיף שמפורש בגמרא (ביצה ג, ב) שהיא מתבטלת ברוב.
- ג. חרקים שנוצרו בתוך פירות.** לדעת הכרתי ופלתי אינם נחשבים בריה ובטלים ברוב, מכיוון שבתחילת ברייתו לא היה איסור (לפני שפרש מהפרי היה מותר באכילה). בשו"ת טורי אבן חולק וסובר שנחשבים בריה ואינם בטלים (פת"ש), וכמו הטורי אבן כתב המנחת שלמה.
- ד. איבר מן החי פחות מכזית.** לדעת הפני אריה אינו נחשב בריה מכיוון שאין בו כזית בשר, ובמצב כזה נחשב ססותם תערובת של יבש ביבש. הפמ"ג חולק וסובר שנחשב בריה (פת"ש). כף החיים כתב שבאיבר מן החי של בע"ח טמא לכו"ע בטל בשישים.
- ה. בריה שהתפוררה במהלך הבישול.** אם נפלו מעט חתיכות כמו שקורה בד"כ - עדיין אסור מדין בריה. כשנפל חלק מהגוף ומהשדרה, וכ"ש חלק מהראש - אין לאיסור דין בריה, אפילו כשרובו שלם (כף החיים).

סעיף ב | בריה שנפלה לתערובת

המשנה בחולין (צו, ב) אומרת שאם חתיכת איסור התערבה עם היתר - בזמן שיודע לזהות את האיסור ולהוציא אותו שאר התערובת מותרת אם האיסור לא נותן טעם, ואם אינו יודע לזהות את האיסור כל התערובת אסורה, אך הרוטב מותר אם אין בו נתינת טעם מהאיסור.

טור ושו"ע: בריה של איסור שהתבטלה יחד עם היתר - אם אינו מזהה את האיסור הכל אסור, אבל הרוטב מותר אם אין בו טעם של האיסור. במקרה שמזהה את האיסור - מוציא אותו, ודין שאר התערובת תלוי האם האיסור נתן טעם בתערובת.

❖ **גיד הנשה שנפל לתערובת** (טור)

אחת מהדוגמאות המובאות במשנה שם הוא גיד הנשה שנפל להיתר, שאם החתיכה בעין אינה מתבטלת לעולם. אמנם המשנה נוקטת שהטעם שנפלט מגיד הנשה אסור, אך למעשה נפסק כמסקנת הגמרא שם (צט, ב) שגידיים לא נותנים טעם.

למרות זאת, רוב הראשונים נקטו שמדרבנן השומן של גיד הנשה אסור.

◀ **ר"מ** (בתוס'): גיד הנשה עצמו אינו פולט טעם לתערובת, וכן השומן שלו לא פולט טעם כלל.

◀ **רש"י, רי"ף, רמב"ם, רא"ש, ר"ן, רשב"א וטור:** אמנם גיד הנשה עצמו לא פולט טעם, אך מדרבנן השומן שלו פולט טעם איסור, וצריך שישים כנגדו¹⁹¹.

הערות

¹⁹¹ ש"ע הביא בסתם את לשון הטור שאם בישל ירך של בהמה עם גיד הנשה שלה - צריך להוציא את הגיד עצמו ושיהיה בתבשיל פי שישים מהשומן של הגיד. הש"ך הקשה על השו"ע ורמ"א (בתורת חטאת) שהביאו את דברי הטור, שהרי למעשה אנו פוסקים שבאיסור דבוק צריך פי שישים כנגד הכל, גם כנגד חתיכת היתר שהאיסור נדבק אליה, וממילא צריך פי שישים מכל הגיד!

הש"ך נדחק לומר שהביאו את לשון הטור בסתמא, אך כוונתם שהגיד לא התבשל בתוך הירך אלא שהפריד אותם לפני הבישול ושניהם היו יחד בסיר, לא דבוקים.

כך פסק שו"ע (במקרה שהגיד נמחה בבישול - למרות שהוא לא נותן טעם צריך פי שישים כנגד הגיד והשומן שלו, כי התורה אסרה אותו¹⁹²).

- א.** הרוטב מותר כשיש בהיתר פי שישים מאשר באיסור - דווקא לאחר סינון (ש"ך).
- ב.** הצורך שיהיה פי שישים של רוטב היתר לעומת האיסור הוא דווקא באיסור שהטעם שלו גיל, אך באיסור מאוס - אין צורך בשישים כנגדו (ש"ך).
- ג.** במקרה שפרעוש קפץ לתוך התבשיל, ובגלל שהוא קטן סינון אינו מועיל וגם אי אפשר לדעת האם הוא נדבק לאחת החתיכות - המאכל כולו אסור, כי הוא בריה שלמה ואינו מתבטל (חוות יאיר). אמנם בשו"ת פנים מאירות הביא מדברי הרמ"א שבדברים מאוסים אפילו בריה בטלה ולא אוסרת את התבשיל כולו, אך האריך לדחות את דבריו (פת"ש).
- ד.** במקרה שהפרעוש קפץ לתוך כף שהיה בה רוטב ואחרי שהוציא את הפרעוש הכניס את הכף לתבשיל - הבאר היטב (של המהר"ט) הביא שהחוות יאיר אסר את התבשיל כולו אפילו בהפסד מרובה, אך הפת"ש האריך לדחות את דבריו וכתב שבחוות יאיר דין זה לא נמצא, ונראה שיש להתיר כי אין להחמיר בכלי שני בהפסד מרובה.

סעיף ג | בריה שנפלה למרק

רשב"א: סיר מרק שנפלה לתוכו בריה ולא מוצאים אותה - כל המרק אסור (כשאין אפשרות לסנון. ש"ך).

כך פסק שו"ע.

רשב"א: אם נתנו מהמרק לקערה וראו שאין בתוכה כלום - מותר באכילה (כי הבריה נותנת טעם לפגם. חידושי הגהות). בכל מקרה הקדרה מותרת אחרי שרוקן ממנה את המרק (ולא נאסרה, מכיוון שהבריה נותנת טעם לפגם).

סעיף ד | תולעים שנמצאו בירקות

רשב"א: במקרה שמצאו שלוש פעמים תולעים בירקות מבושלים - כל הירקות אסורים, מכיוון שצריך לבדוק כל ירק ואי אפשר מכיוון שהם מבושלים. המים שבהם ביטלו את הירקות מותרים אחרי סינון, וכן הבשר שבישל יחד אם ישטוף ויבדוק אותו¹⁹³.

כך פסק שו"ע.

הערות

מכח אותו הדין הט"ז העיר שאם השומן של הגיד דבוק לחתיכה אחת - אם יש בחתיכה פי שישים מהשומן היא מבטלת אותו, ואם אין פי שישים בחתיכה צריך פי שישים כנגד החתיכה כולה.

¹⁹² בתורת הבית הביא שבמצב כזה שהאיסור לא נותן טעם - אפשר שהוא מתבטל ברוב וא"צ בשישים. הט"ז כתב שאמנם הטור והשר"ע לא הביאו זאת, אך נראה לסמוך על זה בספק - כשהתערובת נשפכה ולא ידוע האם היה שישים כנגדה, למשל.

¹⁹³ אמנם בסימן פד הבי"ב הביא בשם הרשב"א שלאחר פעמיים שמצאו תולעים בירקות הדין כך, וכך פסק הב"ח, אך הט"ז דחה את דבריו וכתב שלעניין זה חזקה בשלוש פעמים.

סימן קא | חתיכה הראויה להתכבד

סעיף א | חתיכה הראויה להתכבד

המשנה בחולין (ק, א) אומרת שאם חתיכה של דג טמא או נבלה התערבה עם חתיכות אחרות, אם מזהה את חתיכת האיסור ומוציא אותה צריך שיהיה שישים כנגדה, בגלל טעם האיסור, ואם אינו מזהה כל החתיכות אסורות. גם במקרה הזה הרוטב מותר אם יש בו פי שישים מאשר בחתיכת האיסור.

הגמרא שואלת מדוע חתיכת האיסור לא מתבטלת ברוב, ומשיבה שחתיכה הראויה להתכבד לפני אורחים לא מתבטלת אפילו באלף.

הראשונים כתבו שגם באיסורי הנאה חתיכה מכובדת לא מתבטלת למרות שבפועל אין לה שום שימוש, מכיוון שאם היא הייתה היתר היה אפשר להתכבד בה (תוס', רא"ש ור"ן).

לעומת זאת, בעבודה זרה (עד, א) משמע שבאיסורים רגילים (שאינם איסורי הנאה) - אפילו חתיכה הראויה להתכבד מתבטלת ברוב.

◀ **רי"ף:** גם חתיכה הראויה להתכבד מתבטלת ברוב, כל עוד אינה איסורי הנאה (כמו הגמרא בע"ז).

◀ **רמב"ם, טור ושאר כל הפוסקים:** חתיכה הראויה להתכבד אינה מתבטלת אפילו באלף (כמו הגמרא בחולין).

כך פסק שו"ע.

א. כשיש ספק האם החתיכה ראויה להתכבד - הולכים להקל, אפילו כשהחתיכה אסורה מהתורה (**איסור והיתר רמ"א**). מכיוון שדין חתיכה הראויה להתכבד הוא דרבנן. **ט"ז**). אם ודאי שזאת חתיכה הראויה להתכבד והספק הוא האם החתיכה הזאת אסורה - אסור (**ש"ך**).

ב. גם באיסורי דרבנן חתיכה הראויה להתכבד לא מתבטלת אפילו באלף (**רמב"ם, בי"ר ומ"א**). בספק איסור דרבנן יש להחמיר רק בדבר שיש לו מתירים (**ט"ז**).

ג. תערובת שנאסרה משום חתיכה הראויה להתכבד - אמנם כל התערובת אסורה בהנאה, אך מותר למכור לגוי את התערובת חוץ מדמי האיסור שבה (**ש"ך ובאר היטב**).

סעיף ב | חה"ל בדבר שקיבל טעם איסור

משמע בגמרא (ע"ז עד, א) שחתיכה של בשר שהתבשלה בחלב אינה מתבטלת אם היא ראויה להתכבד. לכאורה ניתן להוכיח מכך שגם חתיכה שאינה אסורה באופן עצמי אלא בגלל שנבלע בה טעם איסור - נחשבת חתיכה הראויה להתכבד, ואינה מתבטלת.

מאידך, אולי הבישול של החלב עם הבשר שם הופך את חתיכת הבשר לגוף של איסור ממש, ובמקרה שרק נבלע טעם איסור אין דין של חתיכה הראויה להתכבד¹⁹⁴, והסברא לומר כך היא שהאיסור הבלוע לא נחשב חתיכה מכובדת (**ש"ך**¹⁹⁵). הראשונים נחלקו בדבר:

הערות

¹⁹⁴ הט"ז מביא ראייה לכך שבבשר וחלב נחשב כגוף אחד ממש - שהרי האוכל תערובת שיש בה חצי זית בשר וחצי זית חלב לוקה מהתורה, ולא אומרים שאכל חצי שיעור.

¹⁹⁵ **חה"ל באיסור בלוע בבשר בחלב.** בסימן קו (ס"ק ד) הש"ך מיישב את דעת רמ"א עפ"י האמור כאן, ומבאר שיש חילוק בין בשר בחלב לשאר איסורים: בבשר בחלב גם איסור בלוע נחשב חה"ל, ובשאר איסורים לא.

◀ **איסור והיתר וראבי"ה:** גם חתיכת היתר שבלעה טעם של איסור נחשבת חתיכה הראויה להתכבד.

◀ **רא"ש, רשב"א, ר"ן, סמ"ג, תרומה, מרדכי, מהר"ם וטור:** חתיכת היתר שבלעה איסור לא נחשבת חתיכה הראויה להתכבד.

Ⓢ כך פסקו **שו"ע ורמ"א** (ושו"ע הוסיף שאפילו לסוברים חנ"נ הדין כן).

❖ **חה"ל בדבר הנאסר כדי קליפה (רמ"א וש"ך)**

◀ **תוס', הגהות מיימוניות והגהות שערי דורא:** חתיכה שנאסרה כדי קליפה - אינה נחשבת חה"ל, מכיוון שהאיסור הבלוע כדי קליפה אינו ראוי להתכבד.

Ⓢ כך פסק **רמ"א**.

◀ **ראבי"ה, כלבו ורבנו ירוחם:** גם בדבר חשוב שנאסר רק כדי קליפה אומרים חתיכה הראויה להתכבד.

↪ **ש"ך:** גם המחמירים סוברים דווקא בבשר וחלב כן, ובנוסף כוונתם שדווקא אם לאחר קילוף כדי קליפה החלק שקילף (החלק האסור) תהיה חתיכה מכובדת - הוי חה"ל.

Ⓢ **כף החיים** (סקכ"א) פסק להחמיר לפי ביאור הש"ך.

❖ **חה"ל בגבינות שעומדות בחלב טריפה (דרכי משה, ט"ז, נקודות הכסף)**

◀ **איסור והיתר:** גבינה שעמדה בחלב של בהמת טריפה והתערבה - נחשבת חה"ל, ולמרות שלכאורה רק בלעה איסור יש להחמיר, מכיוון שהגבינה נוצרה בעזרת איסור.

Ⓢ כך פסק **ב"ח**¹⁹⁶.

◀ **דרכי משה:** למרות שהגבינה נוצרה כשהיא עמדה בחלב טריפה - נחשבת רק בלועה מאיסור, ומתבטלת ברוב.

Ⓢ כך פסק **ט"ז**.

↪ דין חה"ל בגבינות של גויים:

א. הט"ז הוסיף וכתב שאפילו סתם גבינות של גויים מתבטלות ברוב ולא נחשבות חה"ל, מכיוון שרוב בהמות הגויים כשרות ורק התערבו עם חלב טמא. אם הגויים מעמידים את הגבינה בקיבת טריפה - אסור, מכיוון שהאיסור משום בשר בחלב.

ב. הש"ך (בנקודות הכסף) השיג על דבריו וכתב שסתם גבינה של גויים אסורה משום שגופה איסור.

ג. לדעת מהרש"ל גבינות בכל מקרה אינן נחשבות חה"ל, מכיוון שאינן חשובות.

הערות

¹⁹⁶ **הב"ח** הזכיר שאפילו רמ"א עצמו בתורת חטאת הזכיר במקום אחר שגבינות של גויים נחשבות איסור גמור, ואינן ניתרות בכח ספק ספקא. **הט"ז** השיג על דבריו וכתב שיש חילוק בין גבינה שנעשתה ממש מחלב טמא שבו לכר"ע נחשב גוף איסור, לבין גבינה שרק הועמדה בחלב טמא, שבה דעת רמ"א שאינה נחשבת חה"ל.

- א. **חה"ל בבשר שלא נמלח.** חתיכת בשר שלא נמלחה מהדם אינה נחשבת חתיכה הראויה להתכבד, מכיוון שהאיסור שלה הוא בגלל הדם הבלוע בה ולא בגלל עצמה (תרומת הדשן ורמ"א).
- ב. **חה"ל בנבלה.** חתיכת בשר נבלה נחשבת חה"ל, ואפילו אם החתיכה כחושה מאוד (מהר"י הלוי, בפת"ש).
- ג. **חה"ל כשהאיסור טפל.** יש מקרים שהאיסור טפל בתערובת ולכן למרות שהוא אוסר, אינו נחשב חה"ל (פירוט בהערה 197).

סעיף ג | הגדרת 'ראוי להתכבד'

◀ **ר"ש, רא"ש וטור:** גם דבר שכרגע אינו ראוי לאורחים (תרנגולת שלא מרטו את נוצותיה, חתיכה חיה או אפילו בהמה חיה) - נחשב חתיכה הראויה להתכבד.

☞ כך פסק **רמ"א** (אך בדבר שמחוסר מעשה גדול כמו תרנגולת עם הנוצות - אינה חה"ל¹⁹⁸).

◀ **ר"ת, סמ"ק ורשב"א:** כל עוד החתיכה לא ראויה לאורחים מכיוון שהיא גדולה מידי, יש בה נוצות או צמר וכדו' - אינה נחשבת ראויה להתכבד, עד שתהיה מבושלת וראויה לאורחים כפי שהיא (וגם אם לאחר מכן מסירים את העור והנוצות, בזמן שהאיסור התערב הוא לא היה ראוי להתכבד ושוב אינו חוזר ונעור. סמ"ק ושו"ע¹⁹⁹).

☞ כך פסק **שו"ע** (סתם ו"א, ובבדק הבית ביאר שסובר כן מכיוון שזה דין דרבנן).

❖ דין רגלי בהמה (ב"י ודרכי משה)

◀ **שערי דורא:** רגלי בהמה שלא הסירו מהם את הטלפיים לא נחשבות ראויות להתכבד, אך אם הסירו את הטלפיים הן ראויות להתכבד.

◀ **יש אומרים** (בשערי דורא) **ואיסור והיתר:** רגלים תמיד לא מתבטלות ברוב, מכיוון שהן דבר שבמניין.

◀ **הגהות שערי דורא:** רגליים שהסירו מהם את השיער לא מתבטלות, גם אם לא הסירו את הטלפיים.

☞ כך פסק **רמ"א**.

הערות

¹⁹⁷ הנוב"י דן במקרה שהכינו מאפים עם חמאה בתשע תבניות, כשבשתיים מתוכן אפו קודם לכן מאפים עם שומן אווז ולא יודעים איזה מהן. מסקנת הנוב"י שהמאפים מותרים כי האיסור בטל ברוב (ורק צריך לזרוק כמות של שתי תבניות, כדי שלא להנות מהאיסור). הסיבה שלא אוסרים כאן משום חה"ל היא שהעיקר הוא העיסה, ולא החמאה או שומן האווז. (בנוסף, הביטול כאן הוא ברוב ולא בשישים מכיוון שמדובר כאן על יבש ביבש, ובאיסור דרבנן (מכיוון ששומן אווז אינו בשר מהתורה, ולפי הש"ך בסימן קט הביטול ברוב)).

¹⁹⁸ **הט"ז** דייק שדווקא הנוצות גורמות שהתרנגולת לא תיחשב חה"ל, אך אם הסירו את הנוצות - למרות שלא פתחו את בטן התרנגולת ולא נטלו את המעינים, נחשב חה"ל.

¹⁹⁹ אך דעת **הרדב"ז** (בפת"ש) שאם לא ידעו שהאיסור נפל לתערובת עד לאחר שהסירו את הנוצות והעור - האיסור נחשב חה"ל ואינו מתבטל.

◀ **ריב"א:** רגליים לעולם לא מתבטלות (וסמ"ק כתב שאפשר שסובר כך מכיוון שרגליים של בהמה גסה הן חה"ל, ועשו לא פלוג לרגליים של בהמה דקה).

❖ **חתיכה המחוסרת מעשה גדול – דבר שבמניין? (ש"ך, באר היטב ופמ"ג)**

◀ **תורת חטאת:** גם חתיכה המחוסרת מעשה שאינה נחשבת ראויה להתכבד, אינה מתבטלת משום דבר שבמניין (אך הפמ"ג בסימן קי כתב שלמעשה רמ"א פסק שתרנגולות עם הנוצות אפילו לא נחשבת דבר שבמניין).

◀ **ב"ח וש"ך:** בחתיכות שאין להן דין של ראוי להתכבד, מכיוון שמחוסרות מעשה גדול גם אין הגדרה של דבר שבמניין (שגם הוא לא מתבטל).

א. בני מעיים, ראש ורגליים של עופות לא נחשבים חה"ל (איסור והיתר הארוך (בדרכ"מ) ורמ"א, אך רגלי אווזים שונות משאר העופות ונחשבות חה"ל (מהר"י, רמ"א וש"ך)).

ב. ראש של בהמה גסה ודקה נחשב חה"ל (שם, אך המהרש"ל (בט"ז) סובר שדווקא ראש של עגל ושל בהמה לא).

ג. לשון של שור נחשבת חה"ל (מהרש"ל, בט"ז, והוכיח מכך שאברהם כיבד את המלאכים בלשון).

סעיף ד | שומן הכנתא

הגהות שערי דורא: שומן הכנתא (שומן הנמצא בקצה בני המעיים) לא נחשב חתיכה הראויה להתכבד, מכיוון שלא רגילים להניח אותו לפני אורחים בקערה ולא לאכול אותו כפי שהוא.

Ⓢ כך פסק שו"ע.

Ⓢ לעומת זאת, שומן אווז נחשב חה"ל (איסור והיתר (בדרכ"מ בסעיף ג) ורמ"א)²⁰⁰.

Ⓢ בכל הדינים האלו הדין משתנה לפי מה שרגילים באותו מקום ובאותו זמן (ש"ך וט"ז עפ"י הראשונים ושו"ע בסימן קי, א), והש"ך הוסיף שבספק הולכים להקל.

סעיף ה | קורקבן ובני מעיים

הגמרא בנדרים (נד, ב) אומרת שקרביים הם לא בשר, והאוכלים אותם הם לא אנשים. מתוך גמרא זו כתבו הראשונים שקורקבן ומעיים אינם נחשבים דבר חשוב.

ה"ר יהודה וטור (בסימן קי, א): קורקבן ושאר בני מעיים לא ראויים להתכבד.

Ⓢ כך פסק שו"ע.

הערות

²⁰⁰ באיסור והיתר כתב שדווקא כששומן האווז שלם הוא חה"ל, אך אם חתכו אותו לרצועות כבר אינו חשוב. המהרש"ל תמה עליו מדוע החיתוך מוריד מהחשיבות, ואדרבה רגילים לחתוך כדי לטגן וככה מגישים אותו, ולכן הסיק שגם לאחר החיתוך נחשב חה"ל, ונראה שלכן רמ"א לא חילק, ואין להקל בזה (ט"ז).

הש"ך (בנקודות הכסף) חלק על הט"ז וכתב שניתן להקל ברצועות שומן אווז, מכיוון שלא מכבדים ברצועה אחת לבד אלא בכמה רצועות, וממילא כל רצועה בפני עצמה לא חשובה.

ל על איזה קורקבן מדובר:

◀ **ש"ך**: של כל העופות, ואין חילוק.

◀ **מהרש"ל**: כל העופות חוץ מאווז, כי קורקבן האווז נחשב חה"ל.

א. הפוסקים נחלקו בדין **חזה האווז**. לדעת **המהרש"ל ופר"ח** אינו חשוב מכיוון שהאווז הופשט וניטל תפארתו, ודומה לחתיכה שניטל ממנה מעט ושוב אינה חשובה. **הט"ז** תמה מאוד על סברא זאת וקיבל את סברת **חכמי קרקא** שחתיכה נשארת חשובה גם אם ניטל ממנה קצת, כל עוד היא חשובה כרגע, וכך פסק בספר **בכור שור (פת"ש)**.

ב. כבד אווז שבגלל כמות השומן הפך ללבן - נחשב חה"ל ואינו מתבטל (**לבוש**, בט"ז).

סעיף ו | חה"ל ובריה שהתרסקו

הגמרא במכות (זו, ב) אומרת שאם אדם ריסק תשעה נמלים ואכל אותן עם נמלה אחת חיה, ככה שהכל יחד מגיע לשיעור כזית - לוקה שש פעמים, חמש בגלל אכילת הנמלה החיה ועוד פעם אחת משום אכילת כזית נבלה. מהגמרא הזאת יוצא שבריה מרוסקת לא נחשבת בריה (שהרי לא לוקה על כל נמלה מרוסקת בפני עצמה).

כך יוצא גם מהגמרא במעילה (זו, ב) שאומרת שבאכילת שרצים לא שלמים לוקים באכילת כזית. גם במקום שלישי יוצא אותו העיקרון, לעניין חתיכה הראויה להתכבד, ובמסכת גיטין (נד, ב) הברייתא מביאה שאמנם אגוזים חשובים לא מתבטלים אפילו באלף ואגוזי ערלה שנפלו לאגוזים אחרים אוסרים הכל, אך אם האגוזים נשברו - הם מתבטלים ברוב.

כך אומרת גם התוספתא בתרומות (ח, יד) שחתיכה שהתערבה באחרות - כולן אסורות, ואם נימוחו חתיכת האיסור מתבטלת ברוב.

רי"ף, רא"ש, רשב"א ור"ן: אמנם חתיכה חשובה ובריה לא מתבטלות ברוב, אך אם הן התרסקו או נחתכו מתבטלות ברוב, ואפילו אם התרסקו לאחר שנפלו להיתר.

כך פסק **שו"ע**.

ל אפילו אם כשהאיסור נפל להיתר הוא היה שלם ונודע לו שהתערובת נאסרה, אם לאחר מכן האיסור התרסק - הוא מתבטל (**הגהת שערי דורא ורמ"א**, אך **האיסור והיתר** חולק).

ל אם בריה התרסקה ובכל זאת עדיין יש בה חתיכה הראויה להתכבד - היא לא מתבטלת (**תורת חטאת ושי"ך**).

♦ כשריסק את האיסור בכוונה (ב"י)

רא"ש, ר"ן וטור: ההיתר הוא דווקא כשהחתיכה והברייה התרסקו בשוגג, אך אם ריסק אותן בכוונה - אסור למי שריסק.

כך פסק **שו"ע** (והוסיף שהאיסור הוא גם למי שריסקו עבורו).

❖ חתיכה חשובה שהתערבה במין אחר (דרכ"מ אות ב, רמ"א, ש"ך וט"ז)²⁰¹

◀ **איסור והיתר:** בתערובת של מין בשאינו מינו, אפילו חתיכה חשובה שלמה מתבטלת.

◀ **רמ"א** (ומשמעות שאר הפוסקים) **וט"ז:** גם בתערובת של מין בשאינו מינו חתיכה חשובה לא מתבטלת.

סעיף ז | תערובת עם חה"ל שנחתך ממנה

רא"ש, ר"ן וטור: תערובת שנאסרה בגלל חתיכת איסור חשובה, ונחתכה מתוך התערובת חתיכה אחת - שאר התערובת עדיין אסורה כי מסתמא לא חתיכת האיסור נחתכה²⁰², ואילו החתיכה שיצאה מותרת עפ"י סברת ממה נפשך (אם זה היתר - היא מותרת, ואם זה חתיכה מתוך האיסור - זאת כבר לא חתיכה חשובה והיא התבטלה בשאר התערובת²⁰³). אפילו אם רוב חתיכות התערובת נחתכו הדין כך - החתיכות שנחתכו מותרות, ושאר התערובת אסורה.

כך פסק שו"ע.

סעיף ח | התרת התערובת ע"י בדיקת החתיכות

גוי אחד הביא כמה חתיכות של דג יחד, ובאחת מהחתיכות היה סימן שהיא מדג טהור. רשב"ג התיר באכילה את כל החתיכות, ורב פפא הסביר שרשב"ג התיר מכיוון שהיה אפשר להתאים את החתיכות אחת לשניה ומוכח שכולן מאותו הדג. הגמרא שואל מה החידוש, ומשיבה שלא חוששים שמא במקרה הזדמנו חתיכות מתאימות (ע"ז מ, א).

הגהות מיימוניות: במקרה שחתיכת טרפה נפלה לתערובת, ואפשר לדעת איזו חתיכה זאת עפ"י בדיקת מקום החיתוך - סומכים על הבדיקה ומתירים את שאר התערובת (קורקבן שנמצא נקוב והתרנגולת התערבה עם האחרות, משווים את השומן של הקורקבן לשומן במקום המתאים אצל התרנגולת, ואם דומים לגמרי שאר התרנגולות שבתערובת מותרות).

כך פסק שו"ע.

❖ **יישוב הסתירה מסעיף ג (פת"ש ושולחן הבהיר)**

בשו"ת שמש צדקה הקשה. בסעיף ג פסק השו"ע שאינו נחשב חתיכה הראויה להתכבד א"כ היא מבושלת וראויה לאורחים כעת. כאן משמע שאפילו תרנגולת חיה נחשבת חתיכה מכובדת, כי פשוט שאי אפשר להשוות את צורת החיתוך אחרי בישול?

א. תרנגולות חיה ללא נוצות נחשבת חתיכה מכובדת כי היא כבר חזי לאומצא. בשר בהמה לא נחשב חתיכה מכובדת עד שיבשל (פרישה).

הערות

²⁰¹ הט"ז העיר שדין זה לא שייך לסעיף העוסק בריסוק ברייה, אלא לתחילת הסימן.

²⁰² **בהגהת שערי דורא** ביאר **המהר"י** שמכיוון שהרוב הוא היתר - תולים שהחתיכה שיצאה מהתערובת ונחתכה היא מהרוב, חתיכת היתר, ולכן התערובת עדיין אסורה (ט"ז).

²⁰³ **ובאיסור והיתר** כתב שדין זה נכון דווקא שיש שישים של היתר כנגד האיסור, אלא שהאיסור הוא חתיכה חשובה (ט"ז).

- ב.** התרנגולת עצמה כבר התבשלה, אך הקורקבן ומקום החיבור עדיין לא התבשלו (הוראה ברורה).
ג. אפשר לומר שמדובר על תערובת שלא נאסרה מדין חתיכה הראויה להתכבד.

סעיף ט | בדיקת החתיכות

תרומת הדשן: כבש שנמצא טריפה אך הראש שלו כבר התערב בראשים של כבשים אחרים, אם הצמידו את הראש לצוואר ונמצא מתאים ומכוון זה לזה - אפשר לסמוך על כך ולהתיר את הראשים האחרים.

כך פסק **שו"ע** (בראש של כבש ניתן לבדוק גם עפ"י צורת החיתוך ולא רק עפ"י המראה, ובמקום שניתן לבדוק - צריך לברר יותר. ט"ז).

מכיוון שאנו לא בקיאים כל כך - אין להתיר עפ"י השוואת מראה או צורת חיתוך אלא אם כן זה הפרש גדול שניכר לכולם (**איסור והיתר וט"ז**).

❖ לסמוך על בדיקות שונות (ט"ז ושולחן הבהיר)

◀ **ב"ח:** אם נמצאו מים בראש הכבש, ניתן לבדוק בחוט השדרה של הכבשים והיכן שיימצא מים גם בחוט השדרה - תולים שהראש והגוף מאותו הכבש.

◀ **ט"ז:** אין לסמוך ולהתיר ספק טריפה עפ"י דבר שלא נמצא בגמרא או בפוסקים.

סימן קב | דבר שיש לו מתירים

סעיף א | דבר שיש לו מתירים

ביצה שנולדה ביום טוב והתערבה באחרות - כולן אסורות, מכיוון שלאחר יום טוב הביצה מותרת באכילה וממילא היא דבר שיש לו מתירים, שאינו מתבטל אפילו באלף (ביצה ג. ב). הראשונים נחלקו מדוע דבר שיש לו מתירים לא מתבטל: א. רש"י: עד שתאכל באיסור, תאכל בהיתר. ב. ר"ן: מכיוון שזו תערובת של היתר בהיתר, היא לא מתבטלת. בסוף סעיף ב תובא נפק"מ הלכתית בין שני הטעמים.

טור ושו"ע: כל דבר שיש לו מתירים לא מתבטל אפילו באלף. גם כשיש ספק האם הדבר בכלל אסור (ביצה שספק האם נולדה ביו"ט) והתערב באחרים - הכל אסור²⁰⁴.

א. דבר שיש לו מתירים חמור יותר משאר הדברים שלא מתבטלים בתערובת, מפני שבכל שאר הדברים אם יש ספק באיסור דרבנן - הוא מתבטל בתערובת, ואילו בדבר שיש לו מתירים אינו מתבטל, מכיוון שבהמשך הוא מותר (ט"ז).

ב. האחרונים נחלקו מה הדין כשדבר שיש לו מתירים נפל לתוך היתר, והתערובת כולה נפלה לתוך תערובת אחרת - לדעת ה"ט"ז מתבטלת, ולדעת הש"ך גם אז אינה מתבטלת.

ג. תערובת שנפל לתוכה דבר שיש לו מתירים, ואז חלק מהתערובת יצא ממנה החוצה (והסברא להתיר היא שסברת 'עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר' לא שייכת, כי לפי כללי התערובות אנו תולים שאין בחתיכה הזאת איסור כלל): מוסכם שהתערובת שנשארה עדיין אסורה, ולדעת ה"סידורו של שבת והצמח צדק גם החתיכה אסורה מדין דבר שיש לו מתירים, אך לדעת הצ"ח וחוות יאיר אומרים בזה 'כל דפריש מרובא פריש' ותולים שזאת חתיכת היתר, וכ"פ הרב עובדיה ביביע אומר. כפ החיים כתב שבצורך גדול ניתן לסמוך על המיקלים (פת"ש ושולחן הבהיר).

❖ **דבר שיש לו מתירים בשאינו מינו (טוש"ע, ש"ך, ט"ז, שולחן הבהיר)**

בדין בריה וחתיכה הראויה להתכבד אין חילוק בין תערובת במינו ותערובת בשאינו מינו, אך כאן שהסיבה שהאיסור לא מתבטל היא בגלל שיהיה לו היתר אחר כך, כשהוא מתערב בשאינו מינו אין על ההיתר שם איסור, אלא יש עליו שם של מין אחר שהתערב בו ונחשב כמו דבר שאין לו מתירים (תורת חטאת, הובא בש"ך ובט"ז).

ה"ט"ז הביא בשם הר"ן סברא נוספת מדוע דישל"מ מותר בשאינו מינו, עפ"י מקור החילוק העקרוני בין מינו במינו למין בשאינו מינו (הגמרא שהוזכרה בסימן צח. ב): התורה התייחסה לדם הפר ודם השעיר כשני דברים נפרדים למרות שעירבו אותם אחד בשני, מכיוון שהם מין במינו וכל אחד מחזק את השני ולא מבטל אותו. באיסור והיתר להלכה נפסק שהם נחשבים כמינים שונים מכיוון שאחד היתר ואחד איסור - ולכן גם מין במינו מתבטל.

בדבר שיש לו מתירים זו מציאות דומה לדם הפר ודם השעיר, מכיוון שבסופו של דבר שני חלקי התערובת יהיו מותרים בהמשך ולכן כל אחד מחזק את השני ולא מבטל אותו. דבר זה נכון במין

הערות

²⁰⁴ ה"ש"ך (בסימן קי סק"ט וסימן פו סק"י) כתב שאמנם ביצה לפעמים נמכרת באומד - סל מלא ביצים, ולדעת הרמב"ם אינו נחשב דבר שבמינין וממילא הוא מתבטל ברוב, אך למעשה מחמירים כדעת ספר התרומה שגם דבר שלפעמים מוכרים באומד ולפעמים במינין - נחשב דבר שבמינין ואינו מתבטל.

במינו, ואילו במין בשאינו מינו מכיוון שבפועל יש הבדל גדול ביניהם כי הם מינים שונים - הם מבטלים אחד את השני.

◀ **אבי עזרי** (הובא בטור): דבר שיש לו מתירים אוסר גם בתערובת של מין בשאינו מינו.

◀ **ר"ת, רמב"ם, ראב"ד, רשב"א, ר"ן ורא"ש**: בתערובת של מין בשאינו מינו אפילו דבר שיש לו מתירים מתבטל (כי סוף סוף טעם האיסור התבטל)²⁰⁵.

☞ כך פסק שו"ע.

א. בסימן צח (סעיף ב) הובאה מחלוקת האם הגדרת מינים שונים נקבעת לפי השם או לפי הטעם. כאן לכו"ע הגדרת המינים נקבעת לפי השם (**שו"ך** [שהוא זה שהחמיר שם]. מכיוון שלהלכה נפסק כרבא (ע"ז סו, א) שבדברים האוסרים במשהו הולכים לפי השם).

ב. בתערובת של דברים ההופכים לעיסה אחת - כל החלקים נחשבים מין במינו וכשאחד מהם אסור מדין דבר שיש לו מתירים העיסה אסורה (**תוס' וב"י**). **רמ"א** כתב שכך הדין כשייפו או תיקנו את התבשיל בעזרת הדבר האסור, **והט"ז** דייק מדבריו שגם דבר שנותן טעם בלי לייפות את התבשיל לא מתבטל כי נחשב מין במינו.

סעיף ב | מתי נחשב דבר שיש לו מתירים

בתוך הדיון על ביצה שנולדה ביו"ט הגמרא אומרת שביצה שהיא ספק טריפה נחשבת דבר שאין לו מתירים וצריכה להתבטל ברוב (ביצה ג, ב). באופן עקרוני אפשר לברר בהמשך האם הביצה הזאת מתרנגולת טריפה או לא, ולמרות זאת אינו נחשב דבר שיש לו מתירים. ניתן ללמוד מדברי הגמרא האלו שכל עוד לא ברור שבהמשך האיסור יהפוך להיתר, לא נחשב דבר שיש לו מתירים.

רשב"א וטור: נחשב דבר שיש לו מתירים רק אם ההיתר יגיע בכל מקרה (כמו ביצה שנולדה ביו"ט ובערב תהיה מותרת) או שבידו להתיר את הדבר ללא הפסד (טבל שהתערב בפירות מעושרים, ויש לו פירות טבל אחרים שיכול להפריש מהם על מה שהתערב). דבר שלא בוודאות יהפוך להיתר - לא נחשב דבר שיש לו מתירים (כמו ביצה של תרנגולת ספק טריפה. אמנם יכול לחכות 12 חודשים כדי לראות האם התרנגולת ממשיכה לחיות, אך אין ודאות שיתברר שהביצה מותרת)²⁰⁶.

☞ כך פסק שו"ע²⁰⁷.

הערות

²⁰⁵ **הטור** כתב שלפי ר"ת וסיעתו אם הכניס דבר שיש לו מתירים לתבשיל שלא מתוך כוונה לבטל אותו שם - הוא מתבטל. **הב"י והב"ח** העירו (עפ"י **תוס'**) שאם הדבר שיש לו מתירים נותן מראה וטעם בתבשיל הוא לא מתבטל, כי נחשב מין במינו.

²⁰⁶ **ה"ר משה מלבו** הקשה מה השייכות של הדוגמא הזאת לדין דבר שיש לו מתירים - הרי אם הביצה היא ודאית טריפה היא מתבטלת ברוב, ואם היא לא טריפה היא כלל לא אסורה, וממילא ממה נפשך התערובת מותרת?

ונראה לבאר שמדובר על ביצה של ספק טריפה שנולדה ביו"ט. ה"א לאסור היא שאם יתברר שזאת ביצת היתר היא לא מתבטלת עד מוצאי יו"ט וכל התערובת אסורה עד אז, אך מכיוון שאין דרך ודאית לדעת האם היא ביצת היתר או ביצת טריפה - אינו נחשב דבר שיש לו מתירים (שהרי אם היא ביצת טריפה התערובת מותרת כבר עכשיו, כי האיסור מתבטל ברוב). **באר היטב**.

²⁰⁷ הש"ך הקשה מדוע שו"ע הביא את דברי הרשב"א בתור "יש מי שאומר", הרי זה דין מוסכם ללא חולק! בכף החיים (יב) יישב את קושייתו **שבכסף משנה** כתב בהבלעה **שהרמב"ם** חולק על הרשב"א, ולשיטתו ספק טריפה נחשב דבר שיש לו מתירים.

❖ **דבר שאסור בשני איסורים (פת"ש, שולחן הבהיר)**

יכול להיות מצב שדבר אחד אסור בשני איסורים - לאחד מהם יש היתר לאחר זמן, והשני אסור באופן קבוע. למשל, ביצת טריפה שנולדה ביו"ט (מדין טריפה היא אסורה תמיד, ומדין מוקצה רק עד מוצאי יו"ט), או אדם שנדר על דבר איסור (מצד האיסור הדבר אסור לתמיד, ומצד הנדר רק עד שיתיר את נדרו).

האחרונים נחלקו האם דבר שכזה נחשב דבר שיש לו מתירים או לא:

◀ **הרב השואל** (בצמח צדק): אינו נחשב דבר שיש לו מתירים, מכיוון שבכל מקרה אסור תמידית.

◀ **צמח צדק ופמ"ג**: נחשב דבר שיש לו מתירים, מכיוון שבהמשך יהיה עליו פחות איסור, וככל שאפשר לעשות ביותר היתר - עושים.

◀ **רעק"א**: יכול להיות שבנדר יש דין מיוחד ואינו נחשב דבר שיש לו מתירים, ונשאר בצ"ע²⁰⁸.

↪ ניתן לתלות את מחלוקת הזו בשאלה מדוע דבר שיש לו מתירים לא מתבטל (הרב זכריה טובי):

א. לדעת רש"י הסברא היא שעד שתאכל באיסור כעת, תאכל בהיתר בהמשך - וממילא גם אם בהמשך לא תהיה אפשרות לאכול בהיתר גמור, כמה שאפשר לעשות בהיתר עדיף, ולכן נחשב דבר שיש לו מתירים.

ב. לדעת הר"ן שאינו מתבטל מכיוון שנחשב תערובת של היתר בהיתר - אם גם לאחר זמן לא יהיה כאן היתר גמור כי חל כאן איסור אחר, ממילא כבר עכשיו הדשיל"מ מתבטל.

סעיף ג | כשהיתר כרוך בהוצאות

הגמרא אומרת שכל האיסורים שבתורה מתבטלים בשישים, חוץ מטבל ויין נסך שלא מתבטלים. הגמרא שואלת מדוע יש דין מיוחד לטבל, ועונה שכהיתרו כן איסורו - כמו שמעיקר הדין חיטה אחת יכולה לפטור כמות גדולה, כך גם חיטה אחת של טבל אוסרת כמות גדולה (עבודה זרה עג, ב).

תוס' הקשה מדוע הגמרא צריכה להגיע לסברת 'כהיתרו כן איסורו' - הרי הטבל הוא דבר שיש לו מתירים, ולכן אינו מתבטל!

ר"ת תירץ שמדובר על מציאות שאין לאדם טבל נוסף וקניית טבל אחר כדי להפריש ממנו כרוכה בהוצאות כספיות, ובמקום הפסד דין 'דבר שיש לו מתירים' לא קיים, והאיסור מתבטל בתערובת.

מאידך, במקום אחר הגמרא אומרת שמעשר שני נחשב דבר שיש לו מתירים, מכיוון שאפשר להעלות את התערובת ולאכול אותה בירושלים (בבא מציעא נג, א). מסתמא עלייה לירושלים כרוכה בעלויות כספיות ולמרות זאת הגמרא מחשיבה זאת כדבר שיש לו מתירים.

◀ **רשב"א**: כלי שבלע איסור, התערב בכלים אחרים ואינו ניכר - בטל ברוב, מכיוון שהגעלה של כל הכלים כרוכה בהוצאות²⁰⁹.

הערות

²⁰⁸ וביאר את צדדי הספק: **מצד אחד**, נדר נחשב דבר שיש לו מתירים כי יש מצווה להישאל על נדרים, ובנדר על איסור כמובן שאין מצווה שכזאת. **מצד שני**, איסור רגיל אמור להתבטל בתערובת, והנדר הוא זה שגורם לאיסור שלא להתבטל בתערובת כי ניתן להתיר אותו, ממילא חוזרת המצווה להישאל על הנדר כדי שהתערובת תהיה מותרת, ונחשב דבר שיש לו מתירים.

²⁰⁹ **המהרש"ל** כתב שבמקרה של כלי שדורש הגעלה אין צורך להגיע לסברא של הוצאות כספיות, ובכל מקרה לא נחשב דבר שיש לו מתירים מכיוון שההיתר תלוי במעשה האדם ולא יגיע מעצמו. **הש"ך** תמה על דבריו מכיוון שגם

כך פסק שו"ע, וכמותו פסקו בא"ח והליכות עולם (אך בהליכות עולם הוסיף שטוב להניח את הכלים כדי שיעבור מעת לעת, כדברי הש"ך שיובאו מיד).

◀ **מהרי"ל**: צריך להגעיל את כל הכלים, מכיוון שההוצאה על הגעלת כל הכלים היא הוצאה קטנה.

הרב יעקב אריאל (באהלה של תורה ח"א י"ד סי"א): כשהוצאות ההגעלה קטנות יש להחמיר ולהגעיל.

שו"ך: יש לחוש לדברי המהרי"ל כשאין הפסד מרובה, וגם בהפסד מרובה יש להשהות את הכלים שלא יהיו בני יומם (ההמתנה מצילה מאיסור תורה, ולכן היא נחשבת דבר שיש לו מתירים לעניין הפחתת האיסור).

◀ **רא"ה**: צריך להגעיל את כל הכלים, אך לא בגלל דישראל"מ אלא מטעם אחר: כשאפשר להוציא את האיסור מהכלי ע"י הגעלה נחשב שהאיסור ניכר, וכשהאיסור ניכר הוא לא מתבטל ברוב.

◀ **ב"ח וש"ך**: צריך להוציא כלי אחד ויכול להשתמש בשאר הכלים (בנוסף לכך שצריך להשהות את הכלים מעת לעת ורק בהפסד מרובה - לדעת הש"ך כנ"ל).

◀ **נוב"י ופת"ש**: דין דבר שיש לו מתירים שייך רק במאכלים, ולא בכלים²¹⁰.

סעיף ד | היתרים נוספים

ר"ת, ר"ש מפליזא, מרדכי, רשב"א ור"ן: כשהמאכל יתקלקל אם ימתינו - לא שייך בו דבר שיש לו מתירים, והוא מתבטל כבר עכשיו.

כך פסק שו"ע.

❖ **כשהאיסור לא בעין (רמ"א, ש"ך, פת"ש ושולחן הבהיר)**

◀ **רמ"א וט"ז**: כשאיסור כבר לא בעין ואין ממשות של איסור בתערובת - הוא מתבטל למרות שיהיה לו היתר לאחר זמן.

כך פסקו בתשובת פני אריה ובשמ"ש ומגן.

◀ **ש"ך וב"ח**: גם טעם של איסור אינו מתבטל כשהיה לו היתר לאחר זמן.

כך פסק הרב דוד יוסף (בקובץ חזון עובדיה).

הערות

נדר לא ניתר מעצמו, ובכל זאת נחשב דבר שיש לו מתירים. בתשובת בית יעקב (בפת"ש) תירץ שאמנם נדר לא ניתר מעצמו, אך מכיוון שיש מצווה להתיר נדרים עדיין נחשב דבר שיש לו מתירים.

(אך לכאורה עדיין קשה. טבל באופן עקרוני הוא דבר שיש לו מתירים (אא"כ צריך לקנות טבל אחר), ולדברי המהרש"ל לא ברור מדוע - הרי היתר הטבל לעולם לא יגיע מעצמו, אלא רק ע"י מעשה האדם!).

²¹⁰ וסברתם עפ"י דעת רש"י שחכמים אסרו דבר שיש לו מתירים כי במקום לאכול היום באיסור יאכל מחר בהיתר - אך בכלים שגם לאחר שישתמש בהם היום יכול להשתמש בהם גם מחר, אם נאסור עליו להשתמש היום זה יגרם להפסד (אך שר"ע ושאר הפוסקים כתבו בפשיטות שגם בכלים שייך דין דבר שיש לו מתירים).

☞ **כף החיים:** במקום צורך גדול יש להקל (מכיוון שסובר שדין דישל"מ הוא רק כשמוסכם שבהמשך לאיסור יהיה היתר, ואם יש מחלוקת מקלים).

❖ **איסור בגלל דבר חיצוני (רמ"א, ש"ך, ט"ז ופת"ש)**

חתיכת בשר שלא נמלחה שלושה ימים לאחר השחיטה כבר אי אפשר למלוח, וניתן לאכול אותה רק באמצעות צליה. תרומת הדשן (בסימן קע) כתב שאם חתיכה כזאת התערבה באחרות היא מתבטלת.

הפוסקים נחלקו האם כוונתו שכל דבר שאיסור בגלל דבר חיצוני לא נחשב דישל"מ, או שההיתר הוא רק מצד דין חתיכה הראויה להתכבד, ומדין דבר שיש לו מתירים החתיכה עדיין אסורה.

◀ **רמ"א:** כשהאיסור בגלל דבר חיצוני - אין דין דישל"מ והוא מתבטל בהיתר.

☞ כך פסק **פני אריה** (בפת"ש).

◀ **ש"ך וט"ז:** גם דבר שאסור מחמת דבר חיצוני, כשיש לו מתירים הוא לא מתבטל.

⌋ הש"ך העיר שלמרות האמור, בפועל חתיכת בשר שלא נמלחה לא נחשבת דישל"מ כי לא יתחדש בה שום היתר: לצלייה היא תמיד מותרת ולבישול היא אסורה גם בהמשך, ולכן היא מתבטלת בתערובת.

❖ **כשהאיסור לא היה ניכר קודם (דרכי משה, רמ"א, ש"ך וט"ז)**

סמ"ג, מרדכי, איסור והיתר הארוך ורמ"א: אם האיסור לא ניכר בפני עצמו לפני שנפל לתערובת - אין בו דבר שיש לו מתירים (למשל ענבים המונחים בתוך יין ובמהלך השבת יוצא מהענבים יין שמיד נבלע בשאר היין. ש"ך וט"ז²¹¹).

❖ **דבר האסור משום נדר (דרכי משה, רמ"א, ט"ז ופת"ש)**

הגמרא אומרת שדבר שניתן להישאל עליו נחשב דבר שיש לו מתירים (נדרים נט, א). ממילא, הנודר מדבר מסויים ואותו דבר התערב באחרים - התערובת כולה אסורה.

רמב"ם, ר"ן ורמ"א: הנודר מדבר מסויים - עבורו אותו דבר נחשב דבר שיש לו מתירים (ולמרות שהוא לא יקרה מאליו, נחשב כך מכיוון שיש לאדם מצווה להישאל על נדרו. ט"ז).

א. נדר על אדם אחר. אם אדם אסר פירות שלו על חברו בנדר - אמנם הוא יכול להישאל על נדרו, אך מכיוון שלמי שהפירות אסורים אין אפשרות להישאל, אינו נחשב דבר שיש לו מתירים (רעק"א, מהרי"ט ותשובת ברית אברהם. אם אדם אסר את הפירות עליו ועל חברו יחד - נחשב דבר שיש לו מתירים. חת"ס). (פת"ש).

ב. דין שבועה. האחרונים נחלקו האם דווקא נדר נחשב דבר שיש לו מתירים, מכיוון שיש מצווה להישאל עליו, ואילו הנשבע אינו נחשב דבר שיש לו מתירים כי אין מצווה להישאל על שבועה (תשובה מאהבה ובית יעקב), או שאין הבדל ובשניהם נחשב דבר שיש לו מתירים (פמ"ג). (פת"ש).

הערות

²¹¹ **כף החיים** (אות כז) הביא דוגמא נוספת - תרנגולת שהטילה ביצה ביו"ט למקום שהיו בו כבר ביצים אחרות (ומדובר שלאחר מכן הביצים נטרפו והתערבבו כי אחרת אינו מתבטל מדין דבר שבמניין, או למ"ד שדבר שבמניין מתבטל).

ג. הנשבע על נדר שלו. לסוברים שגם בשבועה נחשב דבר שיש לו מתירים: הנודר איסור מין וגם נשבע שלא ישאל על הנדר - עדיין נחשב דבר שיש לו מתירים, מכיוון שיכול להישאל על השבועה ולאחר מכן להישאל על הנדר (חוות יאיר). (פת"ש).

ד. נדר שאין מצווה להישאל עליו. נדר שאין מצווה להישאל עליו (נדר בעת צרה, למשל) - אינו נחשב דבר שיש לו מתירים (תורת יקותיאל, והסתפק במקרה שרוצה להישאל על הנדר בהמשך למרות שאין מצווה בכך, האם כעת התערובת נחשבת דבר שיש לו מתירים). (פת"ש).

❖ חמץ בפסח (ב"י, רמ"א, ש"ך, ט"ז ופת"ש)

אמנם חמץ בפסח אסור בכלשהו בכל מקרה, אך בערב פסח אחרי השעה השישית שאין איסור כרת - אם לא נחשב דבר שיש לו מתירים, חמץ מתבטל בתערובת (אור ההלכה).

◀ **רבנו חיים** (הביאו ר"ש מפליזא, בב"י): דבר שיהיה לו היתר בהמשך אך לאחר זמן נוסף הוא יחזור ויאיסר (כגון חמץ בפסח) - אינו נחשב דבר שיש לו מתירים.

☞ כך פסקו **רמ"א** (בתורת חטאת) **שו"ע** (בהלכות פסח, להבנת הגר"א), **והפני אריה** (בפת"ש).

◀ **רמב"ם**: לחמץ יש היתר לאחר זמן, ולכן הוא דבר שיש לו מתירים.

☞ כך פסק **מהרש"ל**.

◀ **רשב"א, ר"ן, מרדכי ועוד**: במידה והחמץ יתקלקל אם ימתינו עד אחרי פסח - אינו נחשב דבר שיש לו מתירים.

❖ דבר שלאחד ישאר אסור לעולם (ב"י, רמ"א)

רמ"ה, רבנו ירוחם, ב"י ורמ"א: הגדרת דבר שיש לו מתירים היא שהדבר הותר למי שנאסר עבורו, אך אם נשאר אסור לעולם לאחד, למרות שלאחרים מותר (המבשל בשבת במזיד, שאסור לו עולמית ולאחרים מותר במוצ"ש) - אינו נחשב דבר שיש לו מתירים.

⌋ האחרונים נחלקו במצב שהמאכל שהתבטל בשבת התערב במאכלים אחרים, ורוצים לאכול ממנו בשבת עצמה:

◀ **מג"א**: אסור לכולם, מכיוון שהמאכל הוא דבר שיש לו מתירים במוצ"ש לכל שאר העולם²¹².

◀ **חוות דעת וערוך השולחן**: מותר למבשל ואסור לאחרים, כי למבשל זה איסור שאין לו מתירים, ולאחרים יש היתר לאיסור, במוצאי שבת.

◀ **תורת שלמים, מאמר מרדכי וחת"ס**: מותר לכולם. דישראל"מ לא קיים כשיש מישהו שעבורו האיסור לעולם.

הערות

²¹² במוצ"ש ודאי שהתערובת מותרת לאחרים, אך האחרונים נחלקו בדעת המג"א מה דין התערובת למבשל עצמו במוצ"ש:

הפמ"ג כתב שאפשר שלמבשל עצמו אסור לעולם, מכיוון שהתערובת בהתחלה אסורה עליו ולא התחדש שום דבר שיתיר לו.

המשנ"ב כתב שבמוצ"ש גם למבשל עצמו התערובת מותרת כשהאיסור בטל בשישים.

סיכום דין דבר שיש לו מתירים

כדי שדבר איסור ייחשב דבר שיש לו מתירים ולא יתבטל אפילו באלף, צריכים שיתקיימו התנאים הבאים (שירת היס):

- א.** תערובת של מין במינו (שו"ע בסעיף א).
- ב.** ההיתר יגיע בכל מקרה, או שהאדם יכול לגרום לו בקלות (שו"ע בסעיפים ב-ג).
- ג.** ההיתר יגיע גם ללא צורך בהוצאות כספיות בכלל (רשב"א ושו"ע. מהר"ל החמיר כשהוצאות מועטות).
- ד.** התערובת לא תתקלקל עד שיגיע ההיתר (ראשונים ושו"ע בסעיף ד).
- ה.** התערובת לא תחזור להיות אסורה בהמשך (דין חמץ בפסח. ר"ח ורמ"א. רמב"ם ומהרש"ל חולקים).
- ו.** האיסור שבתערובת בעין ויש בו ממשות (רמ"א וט"ז בסעיף ד. הש"ך חולק).
- ז.** האיסור מחמת עצמו, ולא בגלל דבר חיצוני (בשר שלא נמלח. דעת רמ"א בסעיף ד. ש"ך וט"ז חולקים).
- ח.** ההיתר יתיר את מה שאסור כעת (בשר שלא נמלח, שצלייה הייתה מותרת תמיד. ש"ך ופת"ש בסעיף ד).
- ט.** האיסור היה ניכר לפני התערובת (ענבים בתוך יין. רמ"א בסעיף ד).
- י.** האיסור יהפוך להיתר לאחר זמן ולא יחזור לאיסורו (חמץ בפסח. ר"ח ורמ"א בסעיף ד. רמב"ם ומהרש"ל חולק).
- יא.** ההיתר יתיר את המאכל לכולם, ולא רק לחלק מהאנשים (המבשל בשבת. רמ"א בסעיף ד. אם בזמן האיסור הוא נאסר רק לחלק מהאנשים - כל עוד שבזמן ההיתר יהיה מותר לכולם, נחשב דבר שיש לו מתירים למי שאסור עבורו. דין נדרים. סעיף ד).
- יב.** טעם האיסור לא פגום (כף החיים, ס"ק לה).
- יג.** ההיתר בעתיד יהיה מותר לפי כל הפוסקים (שם ס"ק לו).

סימן קג | נותן טעם לפגם

סעיף א | נותן טעם לפגם

המשנה בעבודה זרה (סה, ב) קובעת שאם איסור התערב בהיתר, והאיסור נותן טעם פגום בהיתר - התערובת מותרת. בהמשך הגמרא מובא שמקור הדין נלמד בדרשה מהפסוק "לא תאכלו כל נבלה, לגר אשר בשעריך" - כל שראויה לגר קרויה נבלה, ואם אינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה (שם סז, ב).
הרא"ש שם למד שאפילו אם האיסור היה משובח בתחילה ורק לאחר מכן נפגם טעמו - התערובת מותרת, והב"י כתב שכל הפוסקים מסכימים לכך.

טור וש"ע: דבר שטעמו פגום לא אוסר תערובת.

♦ איסור שאינו פגום בפני עצמו (ב"י)

המשנה שם מסבירה שהגדרת טעם פגום לא נקבעת לפי האיסור בפני עצמו, אלא בתוצאה של העירוב שלו עם ההיתר, ואם התוצאה של הוספת האיסור לתוך ההיתר היא טעם פגום - התערובת מותרת.
לכן חומץ של איסור שנפל לתוך גריסים, למרות שהחומץ בפני עצמו לא פגום, מכיוון שהוא גורם לטעם פגום בגריסים, הגריסים מותרים.

רשב"א וטור: גם אם האיסור לא פגום בפני עצמו, אם ההוספה שלו לתוך ההיתר גורמת לטעם פגום - נחשב נתנית טעם לפגם והתערובת מותרת.

כך פסק שו"ע.

♦ איסור חשוב שנותן טעם לפגם (ב"י, דרכי משה, רמ"א ושירת הים)

◀ **ר' שם טוב פלכו ויראים:** דבר חשוב שאינו בטל בשישים אוסר תערובת גם כשטעמו פגום.

◀ **רשב"א ואיסור והיתר הארוך:** כשהטעם של האיסור פגום בפני עצמו הוא מתבטל (כי בטלה חשיבותו. ט"ז ובאר היטב). אם הטעם לא פגום אלא שהעירוב בתערובת יוצר טעם פגום אינו מתבטל.

כך פסק רמ"א.

◀ **תוס', מרדכי ורא"ש:** גם דבר חשוב מתבטל כשהוא נותן טעם לפגם.

כך פסק שו"ע (בהלכות פסח, א"ח תמז, י).

♦ בריה פגומה שאבדה בתוך תערובת (פת"ש, שירת הים)

◀ **רמ"א** (להבנת האחרונים) **וערוך השולחן:** מתבטלת בשישים (מחד היא בריה שלמה ומאיך היא נותנת טעם לפגם).

◀ **תפארת למשה, פנים מאירות וחוות יאיר:** לא מתבטלת לעולם, למרות שטעמה פגום.

◀ **ט"ז, גר"א, פר"ח ובית מאיר:** בריה חשובה שנהרסה וכעת היא פגומה (עוף שהתקלקל) - מתבטלת. בריה שמצד עצמה מאוסה (זבוב) - לא בטלה לעולם.

כך פסק **כף החיים**.

❖ האחרונים נחלקו מה הדין כשדבר שיש לו מתירים נותן טעם לפגם. לדעת **הב"ח** התערובת מותרת, אך **התפארת למשה והפת"ש** חולקים וסוברים שהתערובת אסורה מכיוון שדיש"ל"מ לא אסור בגלל חשיבותו אלא בגלל שבעתיד הוא יהיה מותר.

סעיף ב | כמה האיסור צריך להיות פגום

אנו מוצאים שהגמרא מתייחסת לאוכל הבלוע בכלי שאינו בן יומו כנותן טעם לפגם. ודאי שהטעם הבלוע בכלים לא הורס לגמרי את טעם המאכלים, וניתן ללמוד מכך שנותן טעם לפגם אין הכוונה שהתערובת לא ראויה לאכילה, אלא מספיק פגימה קטנה (רש"י).

ניתן ללמוד את אותו היסוד מהגמרא בעבודה זרה (לח, ב. לט, ב) המתייחסת לשמן ויין כדבר הנותן טעם לפגם בתערובת. ודאי ששמן ויין לא הורסים את המאכל, ועדיין מכיוון שהם פוגמים קצת בטעם המאכל, נחשבים נותנים טעם לפגם.

בסעיף א ראינו שהלימוד מהפסוקים הוא שנבלה שאינה ראויה לאכילה כלל מותרת באכילה, והראשונים הסבירו בדרכים שונות מה ההבדל:

הרשב"א כתב שאם רוב התערובת היא של היתר והאיסור רק מוסיף טעם פגום גם כשהטעם פגום במקצת מותר, אך אם האיסור הוא הרוב או אפילו חצי חצי - גם כשהטעם פגום קצת התבשיל אסור, ורק כשהתבשיל פגום לגמרי הוא מותר.

הר"ן כתב שאם האדם נהנה מהאיסור התורה אסרה, ולכן אפילו כשהאיסור גורם לטעם פגום קצת, אך הוא גם הגדיל את נפח התבשיל והאדם שמח בהגדלת התבשיל יותר מאשר הטעם שנפגם - אסור, ואז רק כשהאיסור פגום לגמרי ואינו נהנה ממנו מותר.

בין שני ההסברים יש כמה נפק"מ, ועיין בהערה²¹³.

רש"י, רשב"א, ר"ן וטור: אין צורך שהטעם הפגום יפגום לגמרי עד רמה שאינו יכול לאכול את התערובת, אלא כל עוד פוגם קצת - התערובת מותרת.

Ⓢ **שו"ע:** אין צורך שהאיסור יפגום את התערובת לגמרי אלא מספיק שיפגום קצת. יש מי שאומר שדווקא איסור מועט בהיתר מרובה מתבטל כשנותן טעם לפגם, אך כשהאיסור הוא הרוב או חצי חצי התערובת אסורה (דעת הרשב"א) ויש מי שחוכך לומר שאם האיסור הגדיל את נפח התערובת וזה עדיף לאדם למרות שהאיסור פוגם את הטעם במקצת (דעת הר"ן).

◀ **האחרונים נחלקו כיצד פסק השו"ע למעשה, ועיין בהערה²¹⁴.**

הערות

²¹³ א. כשהתבשיל נפגם קצת אך גדל משמעותית מבחינת הנפח, והאדם שמח בהגדלת הנפח - לרשב"א עדיין מותר ולר"ן אסור.

ב. חמץ שנותן טעם לפגם בפסח. לר"ן לא נהנה מהאיסור ולכן מותר, ולרשב"א חמץ בפסח אסור במשהו ומכיוון שיסוד ההיתר הוא בגלל הביטול ברוב - גם כשהחמץ הנותן טעם לפגם אסור (שולחן הבהיר בשם הרב טובי).

²¹⁴ **הלכה למעשה ביש אומרים ויש אומרים בשו"ע.** אחרונים רבים קיבלו את הכלל שאם השו"ע מביא שתי דעות בשם "יש מי שאומר" - כוונתו לפסוק כמו היש אומרים השני, וממילא כאן יוצא שהחמיר כדעת הר"ן (**יד מלאכי, חיד"א, זבחי צדק, רב פעלים, ישכיל עבדי, כף החיים, הרב עובדיה ועוד**).

❖ השביח ולבסוף פגם (ב"י, ש"ך, שירת הים)

הגמרא שם אומרת שנתנית חומץ לגריסים נחשבת נתנית טעם לפגם דווקא כשהגריסים היו רותחים, אבל אם שפך את החומץ לגריסים צוננים, גם אם לאחר מכן הרתיח את התערובת - הגריסים אטורים, מכיוון שבהתחלה הוא השביח ורק לאחר מכן הוא פגם (עבודה זרה סז, ב). הר"ן הסביר שבמקרה כזה התערובת אטורה מכיוון שאנו מסתכלים על התבשיל כדבר שהשביח בגלל החומץ ולאחר מכן נפגם בגלל עצמו. הראשונים הוסיפו שאותו הדין במקרה שהאיסור קודם פגם את הטעם ולאחר מכן השביח אותו, והסברא בזה היא שלבסוף מתגלה שהאיסור כלל לא פגם את התערובת, אלא רק השביח אותה.

טור ושו"ע: אם האיסור השביח ולבסוף פגם או פגם ולבסוף השביח - אסור.

⤵ איסור שקודם פוגם ולאחר מכן משביח, האם ניתן להתיר את התערובת לפני שהאיסור השביח?

◀ **איסור והיתר, ש"ך, ט"ז וחוות דעת:** כן, המאכל מותר כל עוד האיסור פוגם את הטעם.

Ⓢ כך פסק **הפמ"ג** (ובנפ החיים) כתב שבהפסד מרובה או בשעת הדחק ניתן לסמוך על דעה זו).

◀ **כנסת הגדולה ופרי חדש:** לא. רק כשהאיסור פוגם מתחילתו ועד סופו מותר (כפשוט לשון השר"ע).

◀ **כו"פ ויד אברהם:** תלוי. אם ודאי שהאיסור ישביח לאחר זמן - אסור, ואם אין ודאות - מותר (וכך ביארו את כוונת השר"ע).

Ⓢ כך פסק **ערוך השולחן**.

❖ איסור הפוגם תבשיל אחד ומשביח אחר (דרכי משה, רמ"א, פת"ש שירת הים)

איסור והיתר הארוך: גם במקרה שהאיסור נותן טעם לפגם והתבשיל מותר - הסיר שבו התערובת התבשלה אסור, ואם בישלו בו בתוך מעת לעת מאכל אחר שהאיסור נותן בו טעם לשבח - התבשיל השני אסור, אלא אם כן יש בו פי שישים מאשר האיסור.

Ⓢ כך פסק **רמ"א** (ואם בישלו בסיר הראשון איסור שטעמו פגום בפני עצמו - מותר לכתחילה לבשל בו היתר לאחר מכן. **מנחת יעקב ופמ"ג**, עפ"י ביאור שירת הים).

⤵ בישלו מאכל בסיר שנבלע בו איסור, והאיסור נתן במאכל טעם לשבח, ולאחר מכן בישלו בו מאכל שהאיסור נותן בו טעם לפגם (פת"ש):

◀ **כנסת יחזקאל:** גם התבשיל השני אסור. אמנם האיסור נותן בו טעם לפגם, אבל התבשיל הראשון לא נותן בו טעם לפגם, ואחרי שהתבשיל הראשון נאסר בעצמו - הוא אוסר את השני.

הערות

מאיך, אחרונים אחרים לא קיבלו את הכלל הזה וסוברים שאם השר"ע הביא שתי דעות בתור ו"א ו"א - הכוונה היא שהוא לא הכריע במחלוקת זאת (**מג"א, ט"ז, ש"ך ופמ"ג**).

הקיצור שולחן ערוך כתב שמכך שהשר"ע הביא את דעת הר"ן בתור "יש מי שחוכך" ולא "יש מי שאומר" נראה שהוא נוטה לדעת הרשב"א, ואף **ערוך השולחן** נקט שלדעת השר"ע דברי הרשב"א נפסקו להלכה, מכיוון שגם הר"ן מודה לדבריו (שירת הים).

◀ **שו"ת גבעת שאול:** התבשיל השני מותר. התבשיל הראשון לא חמור יותר מהסיר עצמו, וכשם שהסיר עצמו לא אוסר את התבשיל השני, כך גם התבשיל הראשון לא.

☞ כך פסקו **פת"ש וערוך השולחן**.

❖ **נ"ט בר נ"ט בנותן טעם לפגם (רמ"א, שירת הים)**

איסור והיתר הארוך ורמ"א: אם הכניסו כף לתבשיל שיש בו איסור פגום, ולאחר מכן הכניסו אותה גם לתבשיל אחר שגם בו האיסור פגום את הטעם - הסיר השני לא נאסר (וביארנו האחרונים שטעם הדין הוא מכיוון שהכף היא נ"ט בר נ"ט דהיתרא - הכף קיבלה טעם ראשון והתבשיל קיבל טעם שני, וזה טעם היתר מכיוון שהטעם פגום גם בתבשיל השני. ש"ך, ט"ז וגר"א עפ"י דברי הרמ"א בדרכי משה).

⌋ **המ"ז הקשה** - מדוע יש צורך שהאיסור יתן טעם פגום בשני התבשילים, גם אם האיסור נותן טעם לפגם רק באחד מהם זה נ"ט בר נ"ט דהיתרא?

◀ **ט"ז:** אכן אין הלכה כרמ"א, וגם אם האיסור פגום רק באחד מהתבשילים הסיר השני לא נאסר.

☞ **פמ"ג:** בסיר חרס יש להקל כדבריו. בסיר מתכת ספק.

◀ **ש"ך** (בנקודות הכסף): להלכה נפסק שצריך שלוש נ"ט (סי' צד ס"ק טו), ולכן דברי הרמ"א מדויקים.

◀ **ערוך השולחן:** רמ"א חשש לסוברים שהטעם עובר מהכף ישיר לסיר ולא דרך התבשיל, ולכן צריך שהאיסור יפגום את הטעם בשתי הקדרות.

❖ **איסור שאינו נותן טעם כלל (רמ"א, ש"ך, שירת הים)**

הגמרא בחולין אומרת שגידים לא נותנים טעם כלל (צט, ב), ובירושלמי נאמר שדבר שאינו נותן טעם כלל, לא לשבח ולא לפגם - אוסר את התערובת (תרומות י, ד).

איסור והיתר הארוך ורמ"א: דבר שאין לו טעם כלל, כמו הסיר שבו מתיכים את הדבש, למרות שיש שם רגלי דבורים - לא נאסר.

⌋ האחרונים נחלקו מדוע הסיר לא נאסר למרות רגלי הדבורים שבתוך הדבש. הש"ך ביאר שרגלי הדבורים נותנות טעם לפגם ולכן אינן אוסרות, ואילו ערוך השולחן כתב שרמ"א התיר מכיוון שלרגלי הדבורים אין טעם בכלל, לא לפגם ולא לשבח. האחרונים נחלקו בדין זה:

◀ **ש"ך:** דבר שאינו נותן טעם כלל, לא לפגם ולא לשבח - אוסר את התערובת, ורק כשנותן טעם לפגם מותר (והוכיח דבריו מהירושלמי, וכן מדין גיד הנשה - שאוסר תערובת למרות שגידים לא נותנים טעם).

◀ **פרי"ח ומנחת כהן:** דבר שאינו נותן טעם לא אוסר את התערובת (הירושלמי דיבר על דבר שנותן טעם אלא שזה טעם סתמי, לא פוגם ולא משביח, שטעם כזה אוסר. לגיד הנשה יש דין מיוחד).

◀ **נו"פ:** כשרוב התערובת היא איסור, למרות שאינו נותן טעם - אסור. כשרוב התערובת היתר - מותר.

סעיף ג | דבר הפוגם בעזרת דבר אחר

ריש לקיש פוסק שגם אם האיסור פגם בגלל שהיה יותר מידי מלח או פחות מידי מלח - נחשב נטל"פ והתערובת לא נאסרת, מכיוון שסוף סוף במצב הנוכחי האיסור יצר טעם פגום, גם כשזה בגלל תוספת המלח והתבלין או חוסר המלח והתבלין (עבודה זרה סז, א).

טור ושו"ע: אפילו כשהאיסור לא יכל לפגום את התערובת לבדו, והוא הצליח לפגום בגלל שיש שם דבר אחר המסייע לו כגון מלח או תבלין - התערובת מותרת (וכן כשהאיסור הצליח לפגום בגלל חוסר המלח או התבלין. ש"ך עפ"י הגמרא).

סעיף ד | שמן ודבש של גויים

לדעת ת"ק במשנה שמן של גויים אסור, ובית דינו של רבי התירו שמן של גויים (עבודה זרה לה, ב). הגמרא בהמשך מבארת מדוע התירו שמן של גויים - אין לחשוש לתערובת של השמן עם יין או בשר של איסור מכיוון שהיין והבשר גורמים לשמן להסריח, וגם אם בישלו את השמן בכלים של גויים - סתם כלים של גויים אינם בני יומם ונותנים טעם לפגם, ומותר (שם לה, ב). הראשונים נחלקו באיזה אופן שמן נפגם כשהוא מתערב עם דבר אחר:

◀ **רש"י:** דווקא כשהשמן מתבשל עם יין, אך אם התבשל עם בשר - טעמו משתבח והשמן נאסר.

☞ כך פסקו ש"ך, פר"ח ועוד.

◀ **רמב"ם:** גם כשהשמן מתבשל עם בשר טעמו נפגם, והשמן מותר.

☞ כך פסק שו"ע.

☞ **זבחי צדק וכף החיים:** לכתחילה יש להחמיר שבשר לא פוגם את השמן, אך בהפסד מרובה או בשעת הדחק יש להקל כדעת הרמב"ם והשו"ע.

♦ דבש של גויים (ב"י, דרכי משה, שירת הים)

המשנה אומרת שדבש של גויים מותר באכילה, ובגמרא מבואר שאין לחשוש לתערובת של דבש עם יין או בשר של איסור מכיוון שהיין והבשר גורמים לדבש להסריח, וגם אם בישלו את השמן בכלים של גויים - סתם כלים של גויים אינם בני יומם ונותנים טעם לפגם (עבודה זרה לט, ב. אותן סברות שהגמרא הזכירה ביחס לשמן). הראשונים נחלקו באותה מחלוקת כמו בשמן:

◀ **רש"י:** דווקא כשהדבש מתבשל עם יין, אך אם התבשל עם בשר - טעמו משתבח, והדבש נאסר.

◀ **רמב"ם:** גם כשהדבש מתבשל עם בשר טעמו נפגם, והדבש מותר.

☞ כך פסקו שו"ע וגר"א.

♦ מתי דבש נפגם בבישול (ב"י, דרכי משה, ט"ז, שירת הים)

הב"י הקשה: העולם רגילים לבשל דבש עם בשר, וכיצד ניתן לומר שטעמו של הדבש נפגם מהבשר?

◀ **ב"י**: בבישול דבש ובשר לבד אכן הדבש נפגם, אך כשמבשלים אותם עם תבלינים - הדבש משתבח.

☞ כך פסק **שו"ע** (וסתם דבש נפגם בבישול עם בשר).

◀ **מהרי"ל ושערי דורא**: דווקא המשקה היוצא מהדבש נפגם בבישול עם בשר, אך הדבש עצמו משתבח.

☞ כך פסקו **רמ"א וט"ז** (והדבש עצמו לא נפגם, אלא רק המשקה היוצא ממנו. רמ"א היקל במקום הפסד גדול, ואילו הט"ז כתב שאפילו אז יש להחמיר).

◀ **ב"ח**: אם עיקר התבשיל הוא הבשר - הדבש משתבח. אם עיקר התבשיל הוא הדבש - הדבש נפגם.

❖ **בשר או חלב ביין** (רמ"א, פת"ש ושירת הים)

הגהות אשרי ורמ"א: בשר או חלב שהתערבו ביין - נותנים בו טעם לפגם, והיין מותר.

↳ האחרונים נחלקו האם רמ"א התכוון לחלב או לחלב שהתערב ביין:

◀ **נודע ביהודה**: הרמ"א דיבר דווקא על חלב, מכיוון שחלב משביח את היין.

☞ כך פסקו **ערוך השולחן וכף החיים**.

◀ **פמ"ג**: הרמ"א דיבר דווקא על חלב, מכיוון שחלב משביח את היין.

◀ **בית יהודה**: גם חלב וגם חלב נותנים ביין טעם פגום, ולכן רמ"א סתם כי כוונתו לשניהם.

❖ **כשרות ג'לטין** (שירת הים)

ג'לטין מופק מעצמות יבשות כעץ שעוברות תהליך ארוך של שרייה בחומצת מלח, שטיפה, בישול, ומיצוי של אבקה מתוכם, האבקה מומסת במים חמים ולאחר קירור נקרשת. רגילים להשתמש בג'לטין כחומר מייצב בתעשיית המזון.

הפוסקים נחלקו האם מותר לאכול מאכל שמעורב בו ג'לטין העשוי מעצמות בהמה טמאה:

◀ **אחיעזר, הר צבי, יביע אומר ועוד**: מותר, מכיוון שנחשב כנותן טעם לפגם.

◀ **משנת אהרן, מנחת יצחק ואגרות משה**: אסור.

❖ ג'לטין העשוי מעור של בהמה כשרה הוא פרווה, ואין איסור לאכול אותו עם חלב (**אגרות משה**).

סעיף ה | קדירה שאינה בת יומא

הברייתא מביאה מחלוקת האם מותר להשתמש בכלי שנלקח מהגוי ללא הכשרה. הסובר שבנתינת טעם לפגם מותר - מתיר להשתמש בכלי ללא הכשרה, והסובר שבנתינת טעם לפגם אסור - אוסר להשתמש.

הגמרא שואלת לפי הדעה שבבבלי טעם לפגם מותר, באיזו מציאות התורה אסרה כלים של עכו"ם? ומשיבה שהתורה אסרה דווקא כלים שהם בני יומם, כי אז הם לא נותנים טעם לפגם (עבודה זרה עב, ב).

טור ושו"ע: קדירה שאינה בת יומא נותנת טעם לפגם.

❖ כמה זמן צריך לעבור מהבישול (ב"י)

◀ **רש"י ור"ן:** מספיק שיעבור לילה ללא שימוש, גם כשלא עבר מעת לעת.

◀ **רשב"ם, רא"ש, תרומה וטור:** צריך לעבור מעת לעת.

☞ כך פסק שו"ע.

❖ עבר מעת לעת אך נשארה שמנונית (ב"י, שו"ע, ש"ך)

◀ **רמב"ם ור"ן:** גם אם לא הדיח את הכלי ובישל בו - שמנונית האיסור שנשארה על הכלי נפגמה, ומותר.

◀ **רשב"א:** אם לא הדיח את הכלי, למרות שעבר מעת לעת - אסור.

☞ כך פסקו שו"ע (סתם ו"א), רמ"א (בתורת חטאת), מהרש"ל, ש"ך וט"ז.

א. אם יש בתבשיל השני פי שישים מאשר השמנונית שהייתה דבוקה בסיר - לכו"ע מותר, מכיוון שהסיר לא בן יומו (איסור והיתר הארוך ורמ"א. אמנם מהרש"ל חולק וסובר שמכיוון שנשארה ממשות בעין נחשב שהטעם בקדרה כולה הוא לשבח למרות שאינו בן יומו, אך אין דבריו נראים. ש"ך, חמודי דניאל ופת"ש).

ב. סתם כלים הם בחזקת נקיים, ורק אם ידוע שנשארה על הכלי שמנונית שלא הדיח אותה לפני הבישול התבשיל אסור (ש"ך).

סעיף ו | דבר חריף בקדירה ישנה

מרדכי ואגור: אם בישלו תבשיל עם פלפלים בקדירה שהתבשל בה איסור, למרות שעבר מעת לעת התבשיל אסור, מכיוון שחריפות הפלפלים גורמת לאיסור הבלוע להשביח את התבשיל.

☞ שו"ע הביא את דעתם בתור 'יש מי שאומר' ללא חולק (בסימן צה, ב מבואר שדווקא כשרוב התבשיל חריף, ולכן כך הדין כשחריפות הפלפלים לכל הפחות מורגשת מאוד. ט"ז).

⌋ כאן השו"ע אסר בדבר חריף אפילו כשהסיר אינו בן יומו, ואילו בסימן צו (ג) פסק שאסור לאכול חבלין שנידון במדוכת בשו"ע רק כשהמדוכה בת יומה? (שיחת הים)

◀ **בדק הבית:** שו"ע לא סובר כדעת המרדכי, וסובר שאפילו דבר חריף לא אוסר סיר ישן.

◀ **פמ"ג ורעק"א (בשם האחרונים):** כאן השו"ע החמיר מכיוון שמדובר על איסור רגיל, שלא שייך בו היתר נ"ט בר נ"ט. שם מדובר על בשר בחלב ששייך בו היתר נ"ט בר נ"ט ולכן מתירים חיתוך חריף בכלי שאינו בן יומו.

◀ **רעק"א:** כאן מדובר שהאיסור התבשל ולכן אפילו כשאינו בן יומו אסור, כי הבישול משביח. שם מדובר על חיתוך ובחיתוך שו"ע לא מחמיר כשאינו בן יומו (אלא רק בחלתית).

סעיף ז | קדירה שהתבשל בה מים בתוך מעת לעת

❖ **באיסור בשר בחלב (ב"י, שו"ע, רמ"א וש"ך)**

◀ **תרומה וב"י:** אם בישלו בסיר בשר בחלב, ובתוך מעת לעת חיממו בו מים - צריך להמתין שיעור מעת לעת מלא מאז חימום המים, כי המים נעשו נבלה מכח טעם האיסור הבלוע, והסיר חזר ובלע איסור מהמים.

Ⓢ כך פסק שו"ע.

◀ **סמ"ק:** מספיק להמתין מעת לעת מהבישול הראשון, מכיוון שאין במים גוף איסור בן יומו עכשיו.

א. אם בישל בסיר בשר לבדו, בתוך מעת לעת בישל בו מים ואחר כך בישל בו חלב - לכו"ע מתחילים למנות מבישול הבשר ולא מחימום המים, מכיוון שבזמן חימום המים לא היה איסור בלוע בקדירה אלא בשר, בפני עצמו הוא דבר היתר (ב"י).

ב. במקרה שכבר עבר לילה על הסיר ואז בישל בו את המים - מספיק למנות מעת לעת מהבישול הראשון ולא מבישול המים (ב"י ושו"ע). צירף להקל את דעת רש"י ור"ן בסעיף ה', שלאחר לילה כבר לא נחשב בן יומו²¹⁵.

ג. על גבי הנ"ל, רמ"א הוסיף שכך הדין אם עבר לילה בין בישול החלב בסיר ובין בישול הבשר בסיר, גם אם מיד לאחר בישול השני בישל בסיר את המים (אך הש"ך כתב שאפשר שהב"י חולק על זה).

❖ **בשאר איסורים (ב"י, רמ"א וש"ך)**

◀ **תרומה:** גם בשאר איסורים צריך להמתין מעת לעת מבישול המים, כי אומרים חנ"נ גם בשאר האיסורים.

Ⓢ **רמ"א:** אין הבדל בין בשר בחלב לשאר איסורים, אך במקום הפסד יש להקל.

◀ **סמ"ק:** מספיק להמתין מעת לעת מהבישול הראשון, כי אין במים גוף איסור בו יומו עכשיו.

◀ **ב"י:** מספיק להמתין מעת לעת מהבישול הראשון, כי לא אומרים חתיכה נעשית נבלה (וממילא המים שנאסרו מהאיסור הבלוע בסיר לא נחשבים נבלה).

Ⓢ כך הוא פסק בשו"ע למעשה (ולכן הזכיר את דין זה רק לעניין בשר בחלב).

Ⓢ **ש"ך** (עפ"י שיטתו בסימן צד, סק"ב): גם לדעות שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים, כאן צריך להמתין מאז חימום המים (מכיוון שהאיסור הבלוע מתבשל עם המים, ואין דין נ"ט בר נ"ט באיסורים אלא רק בהיתר).

הערות

²¹⁵ במקרה שמיד לאחר בישול האיסור חימם את המים, ולאחר מכן עבר לילה. לדעת הב"י במצב כזה צריך להמתין מעת לעת מחימום המים, ואילו הדרכי משה כתב שגם במקרה הזה מספיק להמתין מעת לעת מהבישול הראשון.

סימן קד | עכבר שנמצא ביין

סעיף א | עכבר שנפל לחומץ ושכר

עכבר נפל לחבית של שכר, ורב אסר לשתות את השכר. רבא אמר שאינו יודע האם סברתו משום שנותן טעם לפגם אסור (ויממילא מכיוון שלהלכה נותן טעם לפגם מותר - אין הלכה כמותו), או מכיוון שהעכבר נותן טעם לשבח בשיכר (ע"ז סח, ב).

בנוגע לעכבר שנפל לתוך חומץ, רב הלל סיפר שבבית רב כהנא קרה מקרה כזה ורב כהנא אסר את החומץ, ורב אשי הסביר שבמקרה שם העכבר נמרט לחתיכות קטנות ולכן החומץ נאסר. למעשה נפסק בגמרא שבין בשכר ובין בחומץ הביטול בשישים, והראשונים ביארו שטעם הדבר הוא חשש שהעכבר משייח את טעם השכר והחומץ, כמו ההסבר השני בדעת רב (רי"ף, רא"ש ורמב"ם).

הרא"ש מבאר שאם העכבר נפל לזמן קצר והשכר או החומץ היו צוננים - הם לא נאסרים, ורק אם העכבר שהה זמן מרובה בתוכם נפלט ממנו טעם איסור, והוסיף ששמע בשם ריצב"א שזמן מרובה הוא מעת לעת.

טור ושו"ע: עכבר שנפל לתוך שכר או שמן צוננים, אם הוציא אותו תוך זמן קצר מותר, אך אם שהה שם מעת לעת או שהשכר והשמן היו רותחים - צריך שיהיה פי שישים כנגדו כדי להתיר את השמן והשכר.

❖ כשהעכבר נחתך או נימוח (ב"י ודרכי משה)

הראשונים כתבו שאם העכבר נחתך לחתיכות קטנות אך בעזרת סינון טוב יכול להוציא את כל החתיכות משמן והשכר - כשיש שישים כנגד הטעם שנפלט ממנו הם מותרים (מרדכי והגהות מיימוניות), וכך הדין אם העכבר נימוח לגמרי ולא נשאר ממנו כלום (רא"ש ור"ן). כך פסק השו"ע. במידה שהעכבר נחתך אך אין אפשרות לסנן את כולו, נחלקו הראשונים²¹⁶.

◀ **רש"י, הגהות מיימוניות, מרדכי וטור:** התערובת כולה אסורה, מכיוון שיש בתוכה חתיכות של איסור ממש (דיון מתי חוששים לכך יובא מיד).

☞ כך פסקו שו"ע ורמ"א.

◀ **ר"ן:** גם אז האיסור בטל בשישים, כמו שבכל מקום איסורים מתבטלים בשישים ולא מתייחסים לחתיכות האיסור שיש בתערובת.

◀ **איסור והיתר הארוך:** יש חילוק בין משקה שאפשר לסנן ובו חייבים, כי הוא כמו דבר שיש לו מתירים, ובין מאכל שאין אפשרות להוציא ממנו את האיסור ולכן הוא מותר כמו שהוא. גם במשקים החשש הוא רק בשרץ (מכיוון שאם נשאר שיעור כעדשה של שרץ נחשב כמו בריה שאינה בטילה, מכיוון שהוא שיעור טומאה).

הערות

²¹⁶ יש להעיר שגם במקרים שהתערובת מותרת מעיקר הדין, אם בעקבות נפילת השרץ התערובת מאוסה עליו - אסור לאכול אותה משום 'בל תשקצו' (בפ החיים, ס"ק ג).

❖ **מתי חתיכות איסור לא מתבטלות (ב"י, רמ"א, ש"ך, ט"ז ושירת הים)**

כאמור, הפוסקים קיבלו את דעת רש"י וסיעתו שאם חתיכות האיסור לא התבטלו לגמרי ועדיין אי אפשר להפריד אותן מתוך ההיתר - התערובת אסורה אפילו אם יש פי שישים. הפוסקים נחלקו מה הסיבה לכך:

◀ **איסור והיתר הארוך, רמ"א, ב"ח וש"ך:** דווקא בשרצים הדין כן²¹⁷ ודווקא כשחלקי האיסור בגודל של עדשה - מכיוון ששיעור עדשה של שרץ מטמא, וכמו בריה שלא מתבטלת²¹⁸.

◀ **ב"י, מהרש"ל וט"ז:** אין חילוק בין סוגי האיסורים, כל עוד האיסור לא התבטל לגמרי התערובת כולה אסורה (וביאר הט"ז שכל דיני הביטול נובעים מכך שהאיסור לא ניכר, וכאן שהאיסור ניכר אלא שאי אפשר להוציא אותו - התערובת אסורה).

☞ כך פסקו **פר"ח, ערוך השולחן, רב פעלים, כף החיים ועוד.**

☞ **חזו"א:** אם העין יכולה לזהות את האיסור כשתראה אותו - התערובת אסורה, גם כשקשה למצוא אותו. אם העין לא תזהה אותו כי האיסור נראה כמו היתר - הוא בטל ברוב.

❖ **הבדל בין סוגי העכברים (שו"ע, ש"ך ושירת הים)**

כאמור, חוששים שעכבר נותן טעם לשבח. בגמרא מבואר שעכבר של עיר מאוס ועכבר של שדה לא²¹⁹ (עבודה זרה סח, ב), אך הראשונים לא חילקו בין סוגי העכברים ורק הב"י כתב שיש חילוק וכל מה שהוזכר הוא דווקא בעכבר העיר, ואילו עכבר השדה בודאות נותן טעם לשבח שהרי הוא עולה על שולחן מלכים.

ממילא, בעכבר העיר שלכל הדעות יש ספק האם הוא משיבא את הטעם - הוא אוסר דווקא בשכר וחומץ, ואילו בעכבר השדה נחלקו הפוסקים במה הוא אוסר:

◀ **שו"ע** (להבנת ב"ח, ש"ך וערוך השולחן): עכבר השדה נותן טעם משובח בכל דבר.

☞ כך פסקו **פמ"ג, ערוך השולחן וכף החיים** (ובכף החיים הוסיף שאפילו בהפסד מרובה יש להחמיר).

◀ **שו"ע** (להבנת הפר"ח), **ב"ח, ש"ך וגר"א:** דין עכבר השדה כדין עכבר העיר. בשכר וחומץ נותן טעם לשבח, ובשאר הדברים נותן טעם לפגם.

הערות

²¹⁷ והחמירו דווקא בשמונת השרצים המטמאים. בשאר שרצים שמטמאים בכזית לא (תפארת למשה וחווה יאיר, בפת"ש).

²¹⁸ **הט"ז** הבין שרמ"א החמיר בשיעור עדשה של שרץ כי נחשב כבריה, והקשה עליו מסימן קא, ו ששם נפסק שבריה שנחסר ממנה איבר מתבטלת בתערובת, ולפי זה ק"ו ששיעור עדשה של שרץ צריך להתבטל.

הש"ך בנקודות הכסף ביאר שמקור האיסור הוא לא מדין בריה ממש, אלא כמו שחכמים קבעו שבריה לא מתבטלת מכיוון שהיא חשובה - כך גם שיעור כעדשה של שרץ לא מתבטל בגלל חומרתו לעניין טומאה. הש"ך שם העיר שדווקא בתערובת בלח שיעור עדשה של שרץ אוסר הכל, אך שרץ שהתערב ביבש בטל (עפ"י או"ה).

²¹⁹ כך מסביר רב שימי. לפניו הגמרא מביאה תירוץ שעכבר אוסר את התערובת מכיוון שעצם העובדה שהוא אסור היא חידוש - הרי הוא מאוס, ולכן מוכח שיש לו דין מיוחד ולמרות שהוא נותן טעם פגום - הוא אוסר את התערובת.

סעיף ב | עכבר שנפל לשאר המשקים

◀ **גאון אחד** (מובא בר"ן וב"י) **ואגור**: הדין בשאר משקים כמו בשכר וחומץ, ואם עבר טעם מהעכבר למשקה הביטול בשישים.

◀ **רמב"ם** (להבנת ה"ט): **ומהרש"ל**: בין, שמן ודבש העכבר פוגם את הטעם, ודין שאר המשקים כדין חומץ ושכר שצריך ביטול בשישים.

◀ **רמב"ם** (להבנת ה"ב"), **תוס', רשב"א, ר"ן ואיסור והיתר הארוך**: בשאר משקים העכבר פוגם את הטעם, והמשקה מותר.

☞ כך פסק **שו"ע**.

⌋ כל שכן שעכבר הנופל לתבשיל נותן טעם לפגם (**רדב"ז**, בפת"ש).

☞ **רמ"א**: במקום הפסד יש לסמוך על המקלים שעכבר אוסר רק שכר וחומץ.

❖ עכבר שנפל לשומן (ב"י, דרכי משה, רמ"א)

◀ **רא"ש** (להבנת ה"י): אפילו כשידוע שלא שפכו עליו שומן רותח, אם השומן היה רך והעכבר התנענע בכל השומן - השומן כולו אסור, גם אם יש שישים כנגדו. אם השומן היה קשה צריך שיהיה שישים כנגד העכבר וגם ליטול כדי נטילה מסביבו.

◀ **דרכי משה** (עפ"י הבנתו ברא"ש): אם השומן לא רותח - מספיק שישים כנגדו בשומן רך וכדי נטילה בשומן קשה. כשהשומן רותח הכל אסור (מכיוון שכל פעם שמערה השומן החדש נוגע בעכבר, ועובר עוד טעם איסור).

☞ כך פסק **רמ"א** (והוסיף שאם יש ספק האם העכבר נפל לפני שהשומן התקשה - מותר בכדי נטילה, ואין צורך בשישים, מדין ספק ספקא: ספק האם השומן היה קשה עוד לפני שהעכבר נפל, וגם אם לא - ספק האם העכבר הספיק לשהות בשומן הרך כדי כבישה. אם יש רק ספק אחד מחמירים וצריך שישים כנגדו).

⌋ אם השומן שבתוכו העכבר רך - יש כאן רק ספק אחד שמא לא נכבש שם, ואסור (ש"ך).

❖ עכבר חי שנפל לשומן (פת"ש ושירת הים)

◀ **חת"ס**: גם עכבר חי נותן טעם של איסור, אם הוא שהה בשומן מספיק זמן.

◀ **חקרי לב**: בבע"ח חי לא אומרים כבוש כמבושל, ולכן אפילו אם עכבר חי שהה בשומן כמה ימים, התערובת לא נאסרת מדין כבישת אבר מן החי.

☞ כך פסק **כף החיים**.

❖ הדלקה בשומן מאוס בבית כנסת (דרכי משה, רמ"א, ש"ך)

גאון, ר"ן, רשב"א ומרדכי: שומן שנאסר בגלל עכבר שנפל עליו - אסור להדליק בו בבית הכנסת, משום "הקריבו נא לפחתך".

כך פסקו שו"ע (או"ח קנ"ד, יב) ורמ"א.

א. איסור והיתר הארוך, אפי רברבי וש"ך: גם במקרה שטעם האיסור מתבטל בשישים, כל עוד השומן מאוס על האדם עצמו, אין להדליק בו בבית הכנסת.

סעיף ג | דבר מאוס שנפל לתבשיל

כפי שהובא בתחילת הסימן, רב אסר שכר שנפל לתוכו עכבר ורבא הסתפק מדוע. רב ששת רצה להסביר שטעם הדבר הוא שעכבר הוא דבר מיאוס ולמרות זאת התורה אסרה אותו, ומזה נלמד שלמרות שהוא נותן טעם פגום - הוא אוסר תערובת (עבודה זרה סח, ב). רבא לא מקבל את הסבר רב ששת, והביא שתי אפשרויות מדוע רב אסר את השכר: או בגלל שסובר שגם דבר הנותן טעם לפגם אוסר תערובת (ואז אין הלכה כמותו), או מכיוון שסובר שהעכבר משביח את השכר. מכך שרבא דחה את דברי רב ששת, חלק מהראשונים למדו שדבר מאוס שודאי לא נותן טעם לשבח לא אוסר תערובת, גם כשאין פי שישים כנגדו.

שערי דורא ורבנו ירוחם (בשם הר"מ והרא"ש): גם בדברים מאוסים צריך שיהיה שישים כנגדם, ואם אין התערובת אסורה.

רשב"א, ר"ן, ריב"ש, סמ"ג ומרדכי: דברים המאוסים שאדם קץ בהם, כמו נמלים ויתושים - אינם אוסרים תערובת כל עוד ההיתר הוא הרוב, ואפילו אם אין שישים כנגדם (אך בחומץ ושכר חוששים שנותנים טעם לשבח. ר"ן ורשב"א).

כך פסק שו"ע ורמ"א (בסוף סימן קז).

א. כשיכול להוציא את האיסור. גם כשהאיסור פגום והתערובת מותרת, אם יש אפשרות לסנן ולהוציא מתוכה את האיסור - צריך לעשות כך (טור וש"ע).

ב. כמות גדולה של איסור פגום בתערובת. אפילו כשיש כזית איסור מאוס בשיעור כזית כדי אכילת פרס - התערובת מותרת, מכיוון שבתערובת הולכים אחרי הטעם, וטעם פגום לא אסור (רשב"א וש"ך).

תולעת שנפלה לתערובת (שירת הי"ס²²⁰)

רשב"א (להבנת הש"ך), רוקח, מהר"ם, רא"ש, טור ותרומת הדשן: תולעת נותנת טעם לשבח.

כך פסקו ש"ך וגליון מהרש"א.

רבנו פרץ, רבי אומרים" (בתורת חטאת): תולעת נותנת טעם לפגם.

כך פסקו ט"ז ופר"ח.

דרישה וכנסת הגדולה: תולעת הגדלה בתוך הפרי נותנת טעם לשבח, ואחרת נותנת טעם לפגם.

הערות

²²⁰ מקורות הדין: גליון מהרש"א כאן, ט"ז בסימן פד ס"ק טו, ש"ך שם ס"ק ל, כף החיים ס"ק כא.

סימן קה | איסור שנפל להיתר

הקדמה לסימן

- א. בסימן זה נידונים מספר מקרים של תערובות איסור והיתר: כבוש בתערובת קרה (סעיף א), תערובת חמה (סעיפים ב-ג), צלייה (סעיפים ד-ח), ומליחה (סעיפים ט-יד).
- ב. באופן עקרוני, דין כבישה שווה לדין בישול ודין מליחה שווה לדין צלייה, חוץ ממספר מקרים שבהם יש הבדל בין מליחה לצלייה (סיכום ההבדלים מובא בסוף סעיף יג).
- ג. הדין העקרוני הוא שבבישול הכל נאסר כי הטעם נבלע בכל החתיכה (אלא אם כן יש שישים כנגדה, כנזכר בתחילת סימן צח), ובצלייה רק החלק שצמוד לאיסור כי הטעם מגיע רק לשם (אלא אם כן יש שמנונית שמעבירה טעם איסור).

סעיף א | תערובת קרה שנכבשה

בכמה מקומות הגמרא מזכירה שכבוש נחשב מבושל (חולין צז, ב, קיא, ב. פסחים עו, א), אך לא מפרטת כמה זמן צריכה להיות הכבישה כדי להגדיר את התערובת כמבושלת. הגמרא בפסחים אומרת שבשר בחלב הוא חידוש לעומת שאר האיסורים, מכיוון שאם שורים בשר בחלב יום שלם הם עדיין לא נאסרים, ואם מבשלים אפילו לזמן קצר התערובת אסורה (מד, ב). ניתן ללמוד מכך שבשאר האיסורים משך הזמן שאוסר את התערובת הוא יום שלם - מעת לעת.

לעומת זאת, הגמרא בעבודה זרה אומרת שאפשר להשתמש בכדי יין של גויים אם ממלאים אותם שלושה ימים, וכל יום מחליפים את התכולה. לאחר זמן כזה כל טעם האיסור הבלוע בכדים נפלט החוצה (ע"ז לג, א). יש מהראשונים שלמדו מגמרא זו שזה משך הזמן שלוקח לאיסור להיבלע בכלי²²¹.

◀ **ר"ת וראב"ה:** כבוש נחשב כמבושל רק לאחר שלושה ימים.

◀ **ריצב"א, ריב"א וטור:** כבוש נחשב מבושל כבר לאחר יום, מעת לעת.

☞ כך פסק שו"ע.

❖ המשקה שבתוכו הוא כובש (ב"י)

הראשונים נחלקו האם דין כבוש כמבושל נכון בכל משקה שבתוכו הוא כובש, או רק במשקה חריף.

הסוברים שכבישה מועילה בכל משקה מביאים ראיה מהלכות שמיטה, ורד מהשנה השישית שכבשו בתוך שמן מהשנה השביעית חייב בביעור (שביעית פ"ז, מ"ז). מוכח שכבישה מועילה בדבר שאינו חריף, כמו שמן.

הערות

²²¹ ומסברא ניתן להשיב על ראיה זו - תוך יום אחד טעם איסור כבר נבלע בכלים, אך כדי שהטעם כולו ייפלט החוצה צריך שלושה ימים. ממילא לענייננו כדי להגדיר תוך כמה זמן נבלע טעם באמצעות כבישה - כבר ביום אחד.

מאידך, הסוברים שרק בדברים חריפים כבוש נחשב כמבושל מוכיחים מהגמרא בחולין האומרת שצונן הנופל לתוך צונן מותר לכל הדעות (עו, א), והגמרא לא חילקה במשך הזמן של התערובת - מוכח שבדברים שאינם חריפים כבישה לא אוסרת אפילו כשעובר זמן רב²²².

◀ **רש"י ורשב"א:** כבישה היא רק בדבר חריף.

◀ **מרדכי:** כבישה היא בכל משקה.

☞ כך נוקט **השו"ע** (ובדברים חריפים הזמן קצר יותר).

❖ **כבישה בדברים חריפים לזמן קצר (ב"י, שו"ע, ש"ך, פת"ש)**

רא"ש: בדבר הכבוש בתוך דבר חריף (כגון ציר), כדי שייחשב מבושל מספיק שישהה בתוכו שיעור זמן שיתן אותו על האש, ירתיח ויתחיל להתבשל.

☞ כך פסק **שו"ע**.

◀ **האם חומץ נחשב דבר חריף לעניין זה?**

◀ **שו"ע** (כאז), **ב"ח:** חומץ נחשב דבר חריף. כבר בשרייה קצרה בחומץ ההיתר נאסר.

◀ **שו"ע** (סי' קד, א), **ש"ך, פר"ח, כנה"ג ועוד:** חומץ שווה לשאר המשקים. רק אם שווה מעת לעת כבוש נחשב כמבושל.

◀ **מג"א:** יש לחלק בין חומץ חזק שנחשב חריף לבין חומץ רגיל שאינו נחשב חריף.

א. אמנם גם במקרה שהדבר שהה בתוך הציר החריף זמן מועט אפילו פחות מהשיעור הנ"ל עדיין אסור, מדין מליח כרותח, אך אז נאסר רק כדי קליפה (**שו"ע, רמ"א וט"ז**).

ב. האחרונים נחלקו בנוגע לחלב שנפל לתוך שמן זית, האם שמן זית נחשב דבר חריף ונאסר אפילו כששהה רק שעה אחת (**שבות יעקב**), או שרק אם שהה בשיעור מעת לעת (**באר יעקב**). במקום הצורך או הפסד מרובה מוסכם שיש להקל (**פת"ש**).

ג. האחרונים נחלקו מה שיעור הזמן של "יתן על האש, ירתיח ויתחיל לבשל", יש אומרים שש דקות (**דעה בקיצוש"ע של הרב פויפר**), יש אומרים עשר דקות (**יד יהודה**) ויש אומרים שמונה עשרה דקות (**דרכי תשובה**). **הבית דוד** כתב שבכל מאכל יש לשער לפי משך הזמן שלוקח להרתיח אותו, ומשערים בכלי בינוני עם מים ואש רגילה (**שירת הים**).

❖ **דין הכלי שכבשו בו (ט"ז)**

◀ **איסור והיתר הארוך:** בשר של איסור ששהה בכלי חרס או עץ מעת לעת - הכלי נאסר, ואם הניח בו מאכל אחר צריך שישים כנגדו. בכלי מתכת הקילו ואין צורך בשישים כנגדו.

הערות

²²² הבי' מביא שיש סתירה בדעת הרא"ש, מכיוון שההגות מיימוניות מביא בשמו שרק בדבר חריף כמו חומץ כבוש הוא כמבושל, ומאידך הרא"ש עצמו הביא ראייה לדין כבוש כמבושל מבשר שנכבש בתוך חלב, ושם הרי אין דבר חריף!

◀ **ט"ז:** אין חילוק בין סוגי הכלים ובכולם מותר. אחרי שעובר זמן של מעת לעת הכלי כבר אינו בן יומו, וממילא טעם האיסור שנבלע בו נפגם והכלי לא אוסר מאכלים אחרים.

◀ לדעת האו"ה ניתן להשיב על סברת הט"ז שטעם האיסור הבלוע לא נחשב פגום, מכיוון שהכלי לא עומד ריק אלא יש בו מאכל של היתר (ר' יעקב מלובלין, בבאר היטב).

❖ כשחצי מהחתיכה הייתה כבושה (ב"י, רמ"א, ש"ך וט"ז)

◀ **רשב"א והגהת או"ה:** גם אם חצי מהחתיכה נשארה מחוץ למשקה, טעם האיסור מתפשט בכל החתיכה וכולה אסורה.

◀ **איסור והיתר הארוך:** במקרה כזה רק מה שבתוך המשקה אסור והשאר מותר, מכיוון שבצונן האיסור לא מפעפע למעלה.

Ⓢ כך פסק רמ"א²²³.

◀ אמנם אם האיסור שמן גם מה שמחוץ למשקה אסור, ולהלכה מחמירים שאין חילוק בין איסור כחוש ושמן (סעיף ה וסעיף ט) - אך המנהג להחמיר הוא רק לעניין מליחה וצלייה, ולא בכבישה (ש"ך).

❖ ספק כבישה (דרכי משה, ט"ז, פת"ש)

◀ **איסור והיתר הארוך:** דין כבוש כמבושל הוא דאורייתא, ולכן כשיש ספק האם הכבישה הייתה יום שלם או פחות - מחמירים. בתערובת בשר בחלב, כבישה מדרבנן ומקלים בספק.

Ⓢ כך פסקו רמ"א ומהרש"ל.

◀ **ט"ז:** כשהספק הוא האם הכבישה הייתה כשיעור מעת לעת - עדיין יש חזקת היתר ואין להחמיר בספק. כשיש שתי חתיכות שאחת מהן ודאי שהתה והשניה לא - אין חזקת היתר, ויש להחמיר²²⁴.

◀ **נודע ביהודה:** בבשר ובדברים המפורשים במשניות שנאסרים בכבוש - מחמירים בספק כבישה. בשאר הדברים יש להקל בספק.

❖ אם כבש חתיכה של היתר וחתיכה של איסור בתוך מים ביחד - אחרי מעת לעת גם המים וגם חתיכת ההיתר נאסרים (**קיצוש"ע**, סימן ה, פ"א, ב).

הערות

²²³ אמנם בהגה לשו"ע כתב בתור סתם וי"א, אך הש"ך והט"ז העירו שבתורת חטאת רמ"א פסק כדברי או"ה.

²²⁴ **הט"ז** הוכיח את סברתו מדין מקווה שבד"כ יש בו שיעור ורק לעיתים רחוקות המים שבו מתמעטים לפחות מכשיעור, והדין שם שמעמידים את המקווה על חזקתו והטבילה מועילה (סי' רא, סעי' סה). גם כאן מעמידים את ההיתר על חזקתו ואינו נאסר.

הש"ך בנקודות הכסף והפר"ח השיגו על ראיית הט"ז שבמקווה כרגע המקווה מלא, ולכן מעמידים על חזקתו, אך אצלנו שאנו רואים שהחתיכה נכבשה ורק לא יודעים כמה זמן - כבר אין לה חזקת היתר ולכן מחמירים בספק.

הפת"ש מביא שלדעת המנחת עני הש"ך והפר"ח רק דחו את ראיית הט"ז, אך למעשה מסכימים לדבריו ולכן יש להקל בספק.

סעיף ב | תערובת חמה

שו"ע: אם איסור והיתר נמצאים יחד בכלי ראשון שחם בשיעור יד סולדת - התערובת נחשבת מבושלת, והכל אסור.

❖ **כלי ראשון על האש ואין היד סולדת בו (ש"ך, פת"ש ושירת הים)**

אם הכלי הראשון כבר לא על האש ואין יד סולדת בו, לכל הדעות התערובת לא נאסרת. הפוסקים נחלקו מה הדין כשהוא עדיין על האש אך אין יד סולדת בו:

◀ **מהרש"ל, בית יעקב ותשואות חן:** התערובת כולה אסורה, מדרבנן (בתשואות חן כתב שבהפסד מרובה יש להקל).

◀ **ש"ך:** התערובת אסורה, אך רק כדי קליפה.

◀ **ט"ז:** התערובת מותרת לגמרי, למרות שהכלי על האש (אך צריך להדיח את ההיתר. **זבחי צדק**).

Ⓢ **ערוך השולחן וכף החיים:** מספיק לקלוף או אפילו רק להדיח. **בקיצוש"ע** כתב שבמקום הפסד מרובה ודאי שהדחה מספיקה.

❖ **עירו מכלי ראשון (ש"ך ושירת הים)**

◀ **רשב"ם, רמב"ן, רשב"א ועוד:** עירו מכלי ראשון נחשב **ככלי שני** לעניין בישול²²⁵.

◀ **ר"ת, רש"י, ר"י, רמב"ם ועוד:** עירו מכלי ראשון נחשב **ככלי ראשון** לעניין בישול.

↳ לראשונים הסוברים שעירו ככלי ראשון, האם עירו אוסר ממש או רק כדי קליפה?

◀ **מרדכי, ר"ן, הגהות אשרי ומהרש"ל:** העירו אוסר את הכל.

◀ **תוס', סמ"ג ורא"ש:** העירו מבשל רק כדי קליפה, ושאר החתיכה מותרת.

Ⓢ כך פסקו **שו"ע** (סי' סח, י) **וש"ך**.

❖ נחשב עירו רק כשהקילו לא נפסק, אך אם הקילו נפסק - אינו נחשב עירו ולא אוסר (**רמ"א** עפ"י **תוס' ור"ן**. **ש"ך** כתב שכוונת רמ"א שאם העירו נפסק הוא אוסר רק כדי קליפה, **ובפמ"ג** ביאר שאמנם במקום אחר משמע מדברי רמ"א שעירו נפסק לא אוסר כלל, אך שם מדובר שהמים זחלו עד שהגיעו לתערובת, וכאן מדובר שנשפכו באופן ישיר אלא שהעירו נפסק).

❖ **תערובת בכלי שני (ב"י, ש"ך, ט"ז ושירת הים)**

הדין הבסיסי הוא שכלי שני אינו מבשל. כך נפסק במשנה בשבת (מב, א) וכך נפסק להלכה באו"ח (סימן שיח, י) לעניין דיני בישול בשבת.

שו"ע: חום של כלי שני אינו מבשל.

למרות שכלי שני אינו מבשל, הפוסקים נחלקו האם כלי שני מבליע ומפליט טעם איסור:

◀ **תרומה, מרדכי, רא"ש, ר"ן ועוד:** כמו שכלי שני אינו מבשל, כך גם הוא לא מבליע ומפליט.

◀ **רשב"א:** כלי שני אינו מבשל, אבל הוא מבליע ומפליט כדי קליפה, ואפילו כשאין בו חום של יד סולדת.

☞ **שו"ע ושא"ך:** לכתחילה ראוי לחוש שכלי שני מבשל כדי קליפה, אך בדיעבד בהדחה מספיק.

◀ **מרדכי וטור:** כלי שני אינו מבשל, אבל הוא מבליע ומפליט בכל החתיכה, כשהוא חם בשיעור יד סולדת.

☞ **מהרש"ל וט"ז:** איסור שנפל לכלי שני של היתר או היתר שנפל לכלי שני של איסור - נאסר כולו (אך אם איסור והיתר צוננים נפלו לכלי שני אחר, לא נאסרים).

☞ **כף החיים:** לכתחילה יש לחוש שאוסר בכולו, ובדיעבד מספיקה הדחה.

☞ **קיצור שו"ע:** באיסור דרבנן יש להקל כדעת הש"ך, ובאיסור תורה להחמיר כדעת הט"ז.

א. עירווי מכלי שני, כלי שלישי וכן הלאה - לדעת הפר"ח כל עוד התבשיל חם בשיעור יד סולדת יש לו דין כלי שני, ולדעת המג"א דינו כצונן. הפת"ש כתב שנהגו להקל כדברי המג"א, והמחמיר תע"ב (קיצוש"ע).

ב. אם התעורר ספק על איסור שאולי נפל לכלי שני - מותר, מדין ספק ספקא. ספק האם נפל האיסור, וגם אם נפל, ספק שמא להלכה כלי שני לא מפליט כלל (פמ"ג).

סעיף ג | דין תתאה גבר

הגמרא אומרת שאם שפך איסור חם לתוך היתר חם או להפך - הכל אסור. האמוראים נחלקו מה הדין במקרה ששפך חם לתוך קר, האם אומרים 'עילאה גבר' וממילא התערובת נחשבת חמה כולה (ועבר להיתר טעם מהאיסור), או שאומרים 'תתאה גבר' והתערובת נחשבת קרה. כמובן שאותה המחלוקת שייכת גם במקרה ההפוך, כששפך קר לתוך חם. למעשה נפסק כדעת שמואל שתתאה גבר, וממילא: אם ששופך חם לתוך קר התערובת נחשבת קרה, ואם שופך קר לתוך חם נחשבת חמה (פסחים עו, א). הגמרא מסייגת שאמנם אם שפך חם לתוך קר התערובת נחשבת קרה, אבל ברגע הראשון עדיין היא הייתה חמה, ולכן ההיתר נאסר כדי קליפה.

טור: איסור קר שנפל לתוך היתר חם, או היתר קר שנפל לתוך איסור חם - התערובת נחשבת חמה מדין 'תתאה גבר' והכל נאסר. איסור חם שנפל לתוך היתר קר, וכן היתר חם שנפל לתוך איסור קר - ההיתר נאסר כדי קליפה בלבד, מכיוון שהתחתון מצנן את התערובת.

☞ כך פסק שו"ע.

למיד לאחר הנפילה הפריד את האיסור מההיתר - ההיתר לא נאסר, אפילו בחם לתוך חם. רק אם שהה מעט זמן הוא נאסר (**חמודי דניאל, בפת"ש**). בכף החיים כתב שגם אם הוציא מיד, בכל זאת נאסר כדי נטילה).

❖ **תתאה גבר בכלי שני** (דרכי משה, שירת הים בסימן צד, ז)

ר"ן: אומרים 'תתאה גבר' דווקא בכלי ראשון ואפילו אם הורידו אותו מהאש. כלי שני אינו מבשל וממילא גם אינו בולע ומפליט, ולכן תערובת בכלי שני נחשבת קרה.

Ⓢ כך פסק **רמ"א** (והש"ך העיר שאם לקח איסור מכלי ראשון והניח אותו בכלי שני, אמנם היתר שיונח עליו מותר מדין תתאה גבר בכלי שני - אך הכלי עצמו אסור כדי קליפה מדין תתאה גבר בכלים, יובא בהמשך).

Ⓢ **האחרונים** נחלקו מה הדין בגוש חם המונח בכלי שני - האם כמו כל כלי שני אינו בולע ומפליט, או שגוש נחשב ככלי ראשון:

Ⓢ **מהרש"ל:** דבר גוש תמיד נחשב ככלי ראשון, כל עוד יד סולדת בו.

Ⓢ כך פסקו **תורת אשם, מנח"י וערוה"ש** (ובהפסד מרובה ערוה"ש וחת"ס הקלו כדעת רמ"א).

Ⓢ **רמ"א:** דבר גוש שנמצא בכלי שני נחשב כלי שני.

Ⓢ **ב"ח:** הגוש מפליט טעם, אך אינו בולע בעצמו.

Ⓢ **ש"ך:** גוש נחשב ככלי ראשון. דווקא בגוש ממש, ולא בתבשיל כמו אורז.

❖ **איסור והיתר המונחים אחד ליד השני** (דרכי משה, ש"ך, ט"ז ושירת הים)

Ⓢ **סמ"ק:** כשאיסור והיתר מונחים אחד ליד השני, ההיתר נאסר רק כדי קליפה, גם כששניהם חמים.

Ⓢ **איסור והיתר הארוך:** כששניהם חמים הכל אסור, וכשאחד מהם צונן כדי קליפה.

Ⓢ כך פסק **רמ"א**.

Ⓢ הפוסקים נחלקו מה הדין כשהאיסור חם וההיתר קר²²⁶:

Ⓢ **או"ה, רמ"א וש"ך:** גם כשהאיסור חם, ההיתר נאסר כדי קליפה בלבד.

Ⓢ כך פסק **ערוך השולחן**.

Ⓢ **מהרש"ל:** אם האיסור חם וההיתר קר - ההיתר נאסר כולו.

Ⓢ **ט"ז וקיצוש"ע:** כשאין הפסד מרובה יש להחמיר כדעת המהרש"ל.

❖ **תתאה גבר בכלים** (דרכי משה, ש"ך ושירת הים)

Ⓢ **איסור והיתר הארוך ורמ"א:** אם הניח איסור חם בתוך קערה ריקה, אמנם הקערה נאסרת אך רק כדי קליפה, מדין תתאה גבר (ומכיוון שהכלי קר, נחשב תערובת קרה).

Ⓢ כך פסק **ש"ך**.

הערות

²²⁶ אותה המחלוקת גם במקרה שבשר וחלב נגעו זה בזה, ואחד מהם קר (לדעת רמ"א מספיק כדי קליפה, ולמהרש"ל אסור לגמרי).

◀ **מהרש"ל:** הכלי כולו נאסר. בכלים לא אומרים 'תתאה גבר' וממילא התבשיל החם אסר את הכלי.

Ⓢ **ערוך השולחן וכף החיים:** אומרים תתאה גבר בכלים לקולא בלבד (כשהאיסור חם והכלי קר. כשהאיסור קר והכלי חם - לא אומרים שהתערובת חמה והכלי כולו נאסר, אלא עדיין נאסר רק כדי קליפה).

❖ עירווי לאיסור (דרכי משה, רמ"א ושירת הים)

המשנה במסכת מכשירין אומרת שאם הערה משקה טהור (חם או קר) לתוך משקה קר טמא, וכן אם הערה משקה טהור וחם לתוך משקה חם טמא - בכל המקרים האלו מה שנשאב בכלי העליון טהור.

אם הערה משקה קר טהור לתוך משקה חם טמא - הכל טמא, וביאר הברטנורא שהאיסור החם מעלה הבל לעליון הצונן ומטמא אותו (מכשירין ה, י). הראשונים נחלקו האם כך הדין גם לעניין איסור והיתר, ואסור לערות קר לתוך חם, או שיש הבדל בין דיני טומאה וטהרה לאיסור והיתר:

◀ **מרדכי:** אסור לערות שומן היתר לתוך נר שדולק בו שומן איסור (וממילא הוא חם), מכיוון שהאיסור החם אוסר את ההיתר, כמו בדיני טומאה וטהרה.

◀ **איסור והיתר הארוך:** לכתחילה אסור, אך בדיעבד אם עבר ועירה - שומן ההיתר לא נאסר.

Ⓢ כך פסק רמ"א.

◀ **שו"ת מהרי"ל ומהרא"י:** מותר לכתחילה לערות היתר קר לתוך איסור חם, מכיוון שבדיני איסור והיתר טעם איסור לא עולה דרך העירווי מלמטה למעלה.

סעיף ד | איסור שנצלה עם היתר בדבר כחוש

המשנה אומרת שאם בישלו ירך לפני שהוציאו ממנה את גיד הנשה, כך שהגיד התבשל יחד איתה - אם הוא נותן טעם הירך כולה אסורה (חולין צו, ב). שמואל אומר שדווקא בבישול הדין כך, אך בצלייה מותר לקלף ולאכול את הירך, עד שמגיע לגיד, מכיוון שבצלייה טעם האיסור לא מתפשט בכל הירך. במקום אחר הגמרא אומרת שאם נטף רוטב מקרבן הפסח על דפנות תנור החרס, וחזר ונבלע בתוך בשר הקרבן - צריך ליטול את המקום שבו נבלע האיסור (פסחים עה, ב). הראשונים נחלקו האם בצלייה של איסור יחד עם היתר כששניהם כחושים ההיתר מותר כפי שהוא, או שצריך ליטול חלק מההיתר במקום שהוא נגע באיסור:

◀ **רמב"ם:** ההיתר מותר כפי שהוא.

◀ **רשב"א:** באיסורי תורה צריך ליטול כדי נטילה (רוחב אצבע), ובאיסורי דרבנן מספיק כדי קליפה.

◀ **תוס', רא"ש וטור:** צריך ליטול כדי נטילה במקום שהאיסור נגע בהיתר.

Ⓢ כך פסק שו"ע.

◀ **סמ"ק, הגהות שערי דורא, מהרי"ל, או"ה ועוד:** אם אין שישים כנגד האיסור - הכל אסור, וכשיש שישים כנגד האיסור - צריך ליטול כדי נטילה במקום שהאיסור נגע בהיתר²²⁷.

Ⓢ כך פסק **רמ"א** (בסעיף ה), ודווקא באיסור שיש בו שמנוניות, ובדבר שהוא ודאי כחוש - לא.

❖ אם הוציאו את האיסור ובישלו את ההיתר לפני שהוציאו ממנו כדי נטילה, אם אין פי שישים כנגדו ההיתר נאסר (**שו"ת שמן רוקח ופמ"ג, בפת"ש** ס"ק יא. דווקא בכחוש, אך בשמן ששו"ע הצריך גם שישים כנגד האיסור וגם כדי נטילה - אם היה שישים כנגד האיסור, אך לא נטל כדי נטילה ובישל את ההיתר ואין שישים כנגד הכמות שהיה צריך להוריד - מותר).

❖ איסור כחוש שנפל על היתר שבתוך רוטב (טור ושו"ע)

חתיכה שנמצאת מחוץ לרוטב, גם אם מתחתיה בסיר יש רוטב, כל עוד לא עירבב את הסיר ולא כיסה עם הרוטב את החתיכה - נחשבת כמו צלייה, ואם נפל עליה איסור מספיק כדי נטילה (טור ושו"ע).

מאידך, אם עירבב את הסיר או שהרוטב כיסה הכל - לכל הדעות טעם האיסור מתפשט בכל התבשיל.

במקרה שחלק מהחתיכה בתוך הרוטב, הראשונים נחלקו האם טעם האיסור שנופל עליה מתפשט בכל התבשיל או נשאר רק בה:

◀ **רש"י:** רק אם החתיכה כולה מכוסה ברוטב טעם האיסור מתפשט, אם חלקה בחוץ והאיסור נפל עליו - טעם האיסור נשאר רק בחתיכה הזאת.

◀ **ר"י:** גם אם רק חלק מהחתיכה בתוך הרוטב, כבר טעם האיסור מתפשט בכל התבשיל.

Ⓢ בהלכות בשר בחלב (סימן צב, ב) האחרונים נחלקו כיצד פסקו השו"ע ורמ"א.

סעיף ה | איסור שנצלה עם היתר בדבר שמן

בתחילת סעיף ד הובאו דברי שמואל במסכת חולין, שמחלק בין בישול לצלייה וסובר שבצלייה טעם האיסור לא מתפשט בכל ההיתר.

הגמרא מקשה עליו מדברי רב הונא שגם בצלייה הכל נאסר (במקרה שגדי שמן נצלה יחד עם החלב שלו, והדין הוא שאסור לאכול אפילו מקצה האוון של הגדי כי האיסור מהחלב מתפשט בכל הגדי), ומשיבה שיש חילוק בין סוגי האיסורים: באיסור שמן שמפעפע הכל נאסר, ובאיסור כחוש שאינו מפעפע לא (חולין צו, ב).

הראשונים נחלקו מתי בצלייה של איסור שמן עם היתר הכל אסור, ומתי לא:

◀ **רא"ה:** בכל מקרה הכל אסור, אפילו אם יש פי שישים (כי בצלייה האיסור מתפשט בהיתר בצורה לא שווה, ובחלק מהמקומות טעם האיסור יורגש תמיד).

הערות

²²⁷ הסברה לשיטה זו שאנו לא בקיאים מה נחשב כחוש ומה נחשב שמן. לכן, כשאין שישים כנגד האיסור אנו חוששים שהאיסור נחשב שמן וטעם האיסור התפשט בכל ההיתר, ואינו מתבטל. כשיש שישים כנגד האיסור אנו עדיין מצריכים ליטול כדי נטילה, מכיוון שאם האיסור כחוש הטעם שלו לא מתפשט בכל ההיתר, וממילא צריך ליטול את החלק מההיתר שקיבל ממנו את הטעם.

◀ **רמב"ם, תוס' ומרדכי:** אם אין פי שישים בהיתר לעומת האיסור - הכל אסור, ואם יש פי שישים מספיק להוציא את האיסור עצמו, וההיתר כולו מותר.

כך פסק מהרש"ל.

◀ **רשב"א:** אם אין פי שישים בהיתר - הכל אסור. אם יש פי שישים צריך להוציא את האיסור וגם ליטול כדי נטילה מהמקום שהאיסור נגע בהיתר.

כך פסק שו"ע.

◀ אם הוציאו את האיסור ובישלו את ההיתר לפני שהורידו ממנו כדי נטילה, גם אם אין פי שישים כנגדו ההיתר לא נאסר (שו"ת שמן רוקח ופמ"ג, בפת"ש. דווקא באיסור שמן, אך בכחוש שאין שישים בהיתר לעומת האיסור, שהדין הוא שמספיק ליטול כדי נטילה - אם בישלו את ההיתר לפני שנטלו כדי נטילה ואין שישים כנגדו - אסור).

♦ איסור כחוש שנצלה עם היתר שמן (ב"י, ש"ך וט"ז)

בפסחים (עו, א) רב אומר שאם בשר של היתר נצלה יחד עם בשר כחוש של איסור, ואינם נוגעים זה בזה - ההיתר נאסר, מכיוון שההיתר מעביר ריח לאיסור, והריח באיסור חוזר ואוסר את ההיתר.

הפוסקים נחלקו מה הדין כשההיתר השמן נוגע באיסור הכחוש והם נצלים יחד:

◀ **טור, שו"ע, ש"ך ופמ"ג:** אם אין שישים בהיתר לעומת האיסור - כולו נאסר (השמנוניות עוברת במגע מההיתר לאיסור, מעוררת באיסור הכחוש את השמנוניות המעטה הבלועה בו, ושמנוניות מהאיסור עוברת להיתר ואוסרת אותו. ב"י).

◀ **ט"ז, פר"ח וגר"א:** גם כשאין שישים, צריך ליטול כדי נטילה מההיתר והשאר מותר²²⁸ (דווקא במעבר של ריח אומרים שההיתר מעורר את הריח באיסור הכחוש, אך במגע יש כלל ש"אין הנאסר אוסר אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך שם" (יובא בסעיף ז), וכאן שהאיסור בפני עצמו לא יכול להעביר שמנוניות של איסור - ההיתר לא נאסר כולו²²⁹).

א. כל דבר שמבושל בלי רוטב או אפוי - נחשב כצלי (טור, ב"י ורמ"א).

ב. בדם לא שייך שמנונית, ולכן חתיכה שיש בה דם נחשבת כחושה ולא שמנה (ש"ך).

הערות

²²⁸ הט"ז כתב שנראה לו להגיה בדברי הטור, שהטור אסר את כל ההיתר כשאיסור הוא השמן וההיתר כחוש, ולא כשההיתר שמן והאיסור כחוש, אך כאמור פוסקים אחרים קיבלו את דברי הטור כפי שהם.

²²⁹ **הש"ך** (בס"ק יט) השיב על דברי הט"ז, שדווקא בדבר שנבלע בו איסור אומרים את הכלל הזה, אך בחתיכה של איסור ממש שגם כשהיא כחושה היא אוסרת כדי נטילה, ובה אומרים ששומן ההיתר מחזק את פליטת האיסור וגורם לו לפעפע בכל ההיתר.

הדרכי משה (ס"ק יט) ביאר שיש דין מיוחד בחלב, מכיוון שבטבעו הוא מפעפע ורק כשהוא כחוש במיוחד הוא לא מפעפע - אם שומן מההיתר עובר אליו, הוא מעיר את הפעפוע הטבעי של החלב, ולכן הוא אוסר. בשאר הדברים שטבעם הם לא מפעפעים - שומן מההיתר לא מעביר את האיסור.

סעיף ו | דין תתאה גבר בצלייה

רשב"א: דין תתאה גבר שייך גם בצלייה: אם דבר קר נפל על דבר צלוי חם - ההיתר כולו אסור (אלא אם כן יש שישים כנגד האיסור. שו"ע. וגם אז, צריך ליטול כדי נטילה. באר הגולה). אם דבר צלוי חם נפל על דבר קר - צריך להסיר מההיתר כדי קליפה, והשאר מותר.

כך פסק שו"ע.

סעיף ז | צליות חתיכה שבלעה איסור

רשב"א: חתיכת איסור אוסרת חתיכת היתר בצלייה דווקא כשהאיסור שבה עצמי (כגון נבלה), אך אם היא חתיכת היתר שבלעה איסור בעבר - אינה אוסרת חתיכה אחרת בצלייה.

כך פסק שו"ע.

ל הסברא בזה היא שאיסור הבלוע בחתיכה יוצא ממנה רק ע"י רוטב, וההוכחה לכך הוא דין כדי קליפה - אם היתר שבלע איסור יכול להעביר את האיסור הלאה, בכל מקום שההיתר אסור כדי קליפה - כולו צריך להיאסר, מכיוון שהמקום שנאסר כדי קליפה מעביר את טעם האיסור הלאה (רשב"א).

♦ מעבר איסור מחתיכה שבלעה איסור מפעפע (טור וש"ך)

רשב"א: אם האיסור הבלוע בהיתר מפעפע - החתיכה הזאת אוסרת חתיכה אחרת, בין בצלייה ובין בנגיעה כששתי החתיכות חמות או שהחתיכה התחתונה חמה (ולכ"ע החתיכה האחרת אסורה עד שיהיה שישים כנגדה, גם כשהחתיכה האוסרת כחושה, מכיוון שהאיסור הבלוע מפעפע. ש"ך בשם או"ה).

כך פסק שו"ע.

ל אם החתיכה התחתונה קרה - ההיתר לא נאסר בכלל, ואפילו לא כדי קליפה. אמנם בד"כ בדין תתאה גבר ההיתר נאסר כדי קליפה (לעיל סעיף ג), אך כאן שהאיסור בלוע - הוא לא מספיק לצאת מהחתיכה לפני שהוא מתקרר (ש"ך).

♦ בשר בחלב - איסור עצמי או איסור בלוע (בי"י, ש"ך וט"ז)

המשנה בעבודה זרה (עד, א) אומרת שתערובת של בשר בחלב אוסרת בכל שהוא. הראשונים למדו מכך שחתיכה של בשר שבושלה בחלב הופכת להיות חתיכה שכולה איסור, ולכן היא אוסרת את הכל.

מאידך, אחרים כתבו שבשר בחלב לא נחשב חתיכה של איסור עצמי אלא היתר שבלע איסור, והוכיחו שגם השו"ע סובר כך ממה שכתב בסימן צב (סעיף ב) שטיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שבתוך סיר, והרוטב לא מגיע לחתיכה - רק החתיכה הזאת אסורה, והשאר מותר. אם החתיכה כולה הופכת לאיסור, גם החתיכות האחרות צריכות להיאסר!²³⁰ הטור והשו"ע כאן כתבו שחתיכת איסור אוסרת אחרת בצלייה דווקא כשהאיסור שלה עצמי, כגון נבלה או בשר בחלב. ההבנה הפשוטה היא שבשר שהתערב עם חלב הוא איסור עצמי, אך אפשר לבאר שהכוונה כאן שצלו בשר צמוד לגבינה, ולכן כל אחד נחשב איסור עצמי לגבי השני.

הערות

²³⁰ את הראיה הזאת הביא המהרש"ל. הש"ך השיב עליה וכתב שלדעת שו"ע אמנם בשר בחלב הופך לאיסור עצמי, אך אם הבשר בלע חלב שאינו מפעפע (וסתם חלב אינו מפעפע) - לא מחמירים לומר שהחתיכה מעבירה טעם איסור הלאה, כי רק באיסור שלא נוצר ע"י בליעה מחמירים שתמיד נחשב מפעפע.

◀ **מהר"י, דרכי משה ודרישה:** בשר שהתערב עם חלב הופך להיות איסור עצמי.

כך פסקו **המהרש"ל והש"ך**, (אך הש"ך הוסיף שאין להחמיר יותר מכדי נטילה, והביא שכ"כ האו"ה²³¹).

◀ **רשב"א, ר"י וספר התרומה:** בשר שהתערב עם חלב הוא היתר שבלע איסור.

כך פסק ט"ז.

♦ חתיכה שבלוע בה דם ונמלחה עם אחרות (ש"ך)

◀ **ש"ך:** חתיכה שבלעה דם ונמלחה עם חתיכות אחרות - הדם לא אוסר את שאר החתיכות (א). מליחה נחשבת כמו צלייה ואיסור כחוש לא עובר (או"ה ותורת חטאת). ב. דם לא נחשב איסור מפעפע. ג. בבליעה לא מחמירים שכל כחוש נחשב שמן ומפעפע (הש"ך לשיטתו לעיל). ודווקא חתיכה שהוכשרה ואח"כ בלעה דם חיזוני, אך בשר שעדיין לא נמלח והודח - אוסר חתיכות אחרות.

◀ **מהרש"ל:** חתיכה שבלעה דם ונמלחה עם חתיכות אחרות - אוסרת את שאר החתיכות (בצלייה ובמליחה אפילו איסור שאינו שמן מפעפע ועובר מחתיכה לחתיכה).

♦ איסור הבלוע בכלי (רמ"א, ש"ך, ט"ז ופת"ש)

הגהות שערי דורא ואיסור והיתר הארוך: דווקא באוכל אומרים שאיסור בלוע לא אוסר חתיכה אחרת, אך כלי שבלע איסור והוא חם - אוסר היתר שנוגע בו, אפילו כשהוא לא שמן (מכיוון שלכלי אין טעם עצמי, וכל הטעם שהוא מעביר זה מה שנבלע בו)²³².

כך פסק רמ"א.

א. כלי שבלע איסור גורם להיתר להיאסר דווקא במאכל, אך כלי שנוגע בכלי לא אוסר אותו בלי רוטב (ש"ך עפ"י רמ"א בסימן צב, ח), ועדיין לכתחילה אסור לעשות כן (בף החיים עפ"י רמ"א שם).

ב. מאכל שבלע איסור כחוש לא אוסר כלי (ט"ז).

ג. אם אין רוטב, הכלי אוסר את המאכל שנוגע בו רק כדי קליפה (אם יש מעט רטיבות אוסר את המאכל כולו. ש"ך).

ד. הש"ך כתב שאם האיסור שנבלע בכלי הוא איסור שמן - אפשר שהכלי אוסר את כל המאכל שנוגע בו, אך הסתפק למעשה. **המג"א** כתב שאפילו אם הכלי בלע איסור שמן לגמרי - האיסור הבלוע בכלי לא אוסר את כל המאכל, אלא רק כדי קליפה. **הנוב"י** כתב שלהלכה יש להקל, מכיוון שפוסקים כמו הדין שפשוט למג"א ולא כמו ספקו של הש"ך (ש"ך ופת"ש), וכך פסקו **פמ"ג, ערוך השולחן וכף החיים**.

הערות

²³¹ אמנם בד"כ מחמירים שגם דבר כחוש נחשב שמן, אך כאן אין להחמיר (וכ"ל בהערה הקודמת) כי בלאו הכי יש המקילים.

²³² בדין הזה יש הבדל בין מליחה לבין צליה, מכיוון שבמליחה כלי שבלע איסור לא אוסר מאכל (לקמן סעיף יב).

סעיף ח | כליה שנצלתה עם החלב שעליה

הגמרא בחולין שכבר הוזכרה (בסעיף ה) מקשה מדוע האמוראים פסקו שבצלייה האיסור לא מתפשט בכל ההיתר, הרי רב הונא אמר שבצלייה הכל נאסר. שם הוזכר תירוץ שיש לחלק בין איסור כחוש שלא מתפשט ובין איסור שמן שמתפשט (חולין צו. ב).
הגמרא מביאה שם תירוץ נוסף, שהאמוראים שאמרו שהאיסור לא מתפשט בצלייה דיברו על כליה שנצלית עם החלב הדבוק לה, ואינה נאסרת מכיוון שיש קרום המפסיק בין הכליה לחלב (אך עדיין הכליה נאסרת כדי קליפה, מכיוון שחלק מהחלב בלוע בקרום. רא"ש עפ"י הגמרא בדף צג, א). הפוסקים נחלקו האם דין זה התקבל להלכה:

◀ **רא"ש וטור:** כליה שנצלתה עם החלב שצמוד אליה אסורה רק כדי קליפה, מכיוון שהקרום מפסיק.

כך פסק שו"ע.

◀ **רבנו ירוחם:** כליה שנצלתה עם החלב שצמוד אליה אסורה לגמרי, ואם נצלתה עם הקרום לבד אסורה כדי קליפה (ועל זה דיברה הגמרא).

◀ **תרומת הדשן, הגהות שערי דורא, הגהות מיימוניות וסמ"ק:** כליה שנצלתה עם החלב שצמוד אליה אסורה לגמרי (גם מכיוון שהתירוץ הזה בגמרא לא נשאר למסקנה, וגם מחשש שהקרום נקרע וטעם מהחלב עבר לכליה בצורה ישירה. דרכ"מ, ש"ך וט"ז).

כך פסק רמ"א.

ל במקרה שהכליה התבשלה, אפילו אם היא התבשלה עם הקרום לבד ובלי החלב - אסורה כולה, מכיוון שבלוע חלב בקרום²³³ (דרכי משה וט"ז).

סעיף ט | מליח כרותח בתערובות²³⁴

הגמרא בחולין (צו, ב) מספרת שירך נמלחה יחד עם גיד הנשה שבתוכה, והאמוראים נחלקו מה הדין שלה - רבינא אסר אותה לגמרי, ואילו רב אחא התיר. רב אחא הקשה על רבינא, ממקור הדין: שמואל אמר שמליח הוא כרותח וכבוש הרי הוא כמבושל, אך כוונתו שמליח נחשב רותח כמו צלי ולא כמו בישול, וממילא אין לאסור את כל הבשר.
רב אחא הוכיח שזוהי כוונת שמואל, כי אם כוונתו שמליח הוא כמו רותח של בישול - הוא היה צריך לומר מליח וכבוש הם כמבושל, ולא לחלק בין הדברים ("מליח הרי הוא כרותח, כבוש הרי הוא כמבושל"). הגמרא נשארת בקושיא על דעת רבינא.
בהבנה הפשוטה נראה שלהלכה מליחה נחשבת כצליה, אך הדבר נתון במחלוקת ראשונים. ראשית המחלוקת כשגם ההיתר וגם האיסור בחושים:

◀ **רא"ש, רשב"א ור"ן:** מליח נחשב בדיוק כמו צלי, ואוסר כדי קליפה.

כך פסק שו"ע.

הערות

²³³ נראה שבצליה דווקא כשבנוסף לקרום יש חלב רמ"א מחמיר, ובבישול אפילו כשהקרום לבד. אפשר שהחלב הבלוע בקרום נחשב כחוש, ולכן בצלייה אינו אוסר את הכל אלא רק כדי קליפה, ובבישול אוסר הכל כשאין שישים כנגדו.

²³⁴ בסימן צא (סעיפים ה-ז) עוסקים בדיני מליחה לעניין בשר בחלב. בעניינים רבים הדין שווה.

◀ **רא"ה**: מליח חמור יותר מצלי, ואוסר כדי נטילה.

◀ **רמב"ם**²³⁵ **ורמב"ן**: מליח נחשב כמבושל, ואוסר הכל אלא אם יש שישים כנגדו.

◀ **הרמ"א** מחמיר להחשיב כחוש כשמן (יובא מיד).

❖ **שיטת רמ"א (רמ"א, ש"ך, ט"ז ושירת הים)**

רמ"א: מכיוון שאנו לא יודעים לשער מה נחשב כחוש ומה נחשב שמן, נוהגים להחשיב מליחה כבישול ולהצריך בכל מליחה שיהיה שישים בכל החתיכות כנגד האיסור, וגם כדי קליפה בחתיכה שנוגעת באיסור, כל עוד שייך באיסור שמנונית כלשהי. באיסור שאין בו שמנונית בכלל לא²³⁶.

אמנם יש מקרה שפסיקה זו יוצרת קצת קולא, אך יש לסמוך על דעת המקלים שמליחה אוסרת רק כדי קליפה, כדי שלא נצטרך לשער בין איסור שמן וכחוש, מכיוון שאנחנו לא בקיאים.

◀ איזו קולא פסיקה זו יוצרת²³⁷:

א. ט"ז (בהסבר אחד): כשחתיכה אחת נגעה בחלב והאחרות לא - אם יש שישים בכל החתיכות כנגד החלב גם החתיכה שנגעה בו בעצמה מותרת.

ב. ט"ז (בהסבר השני), **ש"ך וגר"א** (עפ"י הדרכי משה): כשכל החתיכות נגעו בחלב, כל אחת לבד - משערים שישים בכל החתיכות יחד כנגדו (כשהחלב לא דבוק לאף חתיכה), ולא בכל חתיכה בפני עצמה כנגדו.

❖ **מליחת איסור והיתר יחד כשאחד שמן (ב"י, שו"ע, רמ"א)**

◀ **ראבי"ה ורבנו אפרים**: במליחה אף פעם לא אוסר יותר מכדי קליפה.

◀ **רמ"א**: אם האיסור יבש לגמרי, הוא לא אוסר יותר מכדי קליפה.

◀ **רמב"ם, ר"ן, מהרי"ל, טור ועוד**: הכל נאסר, אלא אם כן יש שישים כנגד האיסור. מוציא את האיסור והשאר מותר ללא קליפה (הרמב"ם לשיטתו בצליה).

◀ **רשב"א**: הכל נאסר, אלא אם כן יש שישים כנגד האיסור. גם אז צריך להסיר כדי נטילה (הרשב"א כשיטתו בצליה).

הערות

²³⁵ **הב"י** מעיר שיש סתירה בדעת הרמב"ם, משום שבמקום אחד כתב שאיסור שנמלח עם היתר אוסר את ההיתר, ובמקום אחר כתב שלכתחילה אין למלוח חלב עם הבשר, ומשמע שם שאם עבר ומלח הבשר מותר.

הב"י מביא שלוש דרכים להסביר מדוע הרמב"ם היקל שם למרות שדעתו לאיסור היתר שנמלח עם איסור: א. רק באיסור דרבנן אם עבר ומלח מותר, ובאיסור דאורייתא אסור. ב. במליחה מועטת ההיתר לא נאסר, ובמליחה מרובה כן. ג. כשמולח כל אחד בפני עצמו והחשש הוא רק שאולי נגעו מותר בדיעבד, כשמולח ממש יחד אסור.

²³⁶ **הש"ך** הביא מדברי הרמ"א בתורת חטאת שגם במקום שאין שמנונית בכלל נהגו להחמיר, ורק באיסור דרבנן מקלים.

בדגול מרבבה העיר שהרי איסור דם שמלחו אותו הוא רק דרבנן ובכל זאת בסימן ע' מחמירים בו, אמנם אפשר לומר שהבשר שהדם מעורב בו הוא שמן, אך עדיין לפי דברי הש"ך בס"ק כח היה צריך להקל, ונשאר בצ"ע.

²³⁷ ש"ך וט"ז הביאו שהלבוש הסביר שהקולא היא שאם יש שישים כנגד האיסור אין צורך לקלוף כדי קליפה, אך הם השיגו עליו שהרי רמ"א כתב בפירוש שבנוסף לשישים צריך גם לקלוף כדי קליפה מהמקום שהחלב נגע בו.

ש"ע (עפ"י פסיקתו בסעיף ה בצ"ל): כשהאיסור הוא שומן כחוש (שומן הגיד וקנוקנות) - צריך ליטול כדי נטילה. כשהאיסור שמן - צריך שישים כנגדו וכדי נטילה.

רמ"א: כאמור, נוהגים להצריך בכל מליחה שיהיה שישים, כל עוד שייך באיסור שמנונית כלשהי.

❖ איסור כחוש שנמלח עם היתר שמן (ש"ע, ש"ך וגר"א)

הש"ע כתב שאם מלחו היתר שמן עם שומן הגיד וקנוקנות, שהם איסור כחוש קצת - צריך שישים וגם ליטול כדי נטילה.

הש"ך הקשה מדוע הש"ע מדבר על איסור כחוש קצת ולא על איסור כחוש לגמרי. הש"ך לא מתרץ אלא הולך בשיטתו של המהרש"ל שאכן באיסור כחוש לגמרי והיתר שמן - הכל מותר גם כשאין שישים.

הגר"א מיישב את שיטת הש"ע שגם באיסור כחוש לגמרי סובר שכך הדין, אך הביא את שומן הגיד והקנוקנות כדי לומר שאפילו בשילוב של היתר שמן עם דבר שאסור רק מדרבנן - צריך שישים כנגדו וגם כדי נטילה.

◀ **טור וש"ע:** גם במליחה של היתר שמן עם איסור כחוש לגמרי - צריך שישים כנגד האיסור וכדי נטילה.

◀ **מהרש"ל, ט"ז²³⁸ וש"ך:** במליחה לא אומרים שההיתר מעביר שמנונית לאיסור, ולכן כל עוד האיסור כחוש - ההיתר מותר לגמרי²³⁹.

❖ מספר חתיכות שנמלחו יחד עם חלב איסור (ב"י ודרכי משה)

◀ **אור זרוע, מהר"י, אגור והגהות שערי דורא:** החתיכות מצטרפות יחד כדי לבטל את החלב בשישים.

כך פסק דרכי משה.

◀ **רבנו נתנאל:** כל החתיכות נאסרות, אך החתיכות שנוגעות בחלב בצורה ישירה מצטרפות לבטל אותן.

◀ **מהר"ם ואיסור והיתר הארוך:** כל החתיכות שנוגעות בחלב נאסרות, ואינן מצטרפות זו לזו מכיוון שהחלב לא מפעפע בחתיכה לחתיכה בלי רוטב (ואם יש בחתיכה אחת פי שישים מהחלב - היא לא נאסרת).

כך פסק שו"ע²⁴⁰.

הערות

²³⁸ הט"ז בס"ק י סובר שאפילו בצלייה היתר שמן לא נאסר מאיסור כחוש, וכ"ש כשהאיסור וההיתר רק נמלחו יחד.

²³⁹ **איסור מלוח וכחוש, עם היתר תפל ושמן.** הש"ך כתב שגם לדעת הטור והש"ע, אם האיסור הכחוש מלוח וההיתר השמן תפל - אין להיתר הטפל כוח להעביר שמנונית לאיסור, והכל מותר.

בנקודות הכסף בסימן ע (סק"ד) **בנו של הש"ך** יחד עם **רעק"א והפמ"ג** חולקים על דברי הש"ך ואומרים שגם במקרה כזה ש"ע אוסר. יש להעיר שמפורש בטור (באות ט"ב) שאפילו באיסור מלוח והיתר טפל כשההיתר שמן - הכל אסור.

²⁴⁰ **הש"ך** הקשה מדוע במקרה של עשר חתיכות שבכל אחת יש פי חמישים ותשעה מאשר החלב לא נתיר את הכל - הרי החלב אוסר רק חתיכה אחת, ואותה החתיכה מתבטלת בשאר החתיכות! לסוברים שאומרים חנ"ג דין זה מובן, מכיוון שהחתיכה שנאסרה אוסרת את האחרות, אך לש"ע שלא אומר חנ"ג צריך להבין מדוע.

↪ חנ"נ בחתיכה הדבוקה לחלב:

◀ **אור זרוע ודרכי משה:** אם החלב נדבק לחתיכה אחת - מדין חנ"נ החתיכה כולה נחשבת איסור, וצריך שיהיה שישים כנגדה בשאר החתיכות שבסיר.

◀ **ב"י:** אומרים חנ"נ רק בבשר בחלב, ולכן במקרה הזה לא אומרים חנ"נ וצריך שישים רק כנגד החלב עצמו.

❖ ספק אילו מהחתיכות נגעו בחלב (ב"י, שו"ע, רמ"א וש"ד)

מהר"ם: אם יש ספק אילו מהחתיכות נגעו בחלב, הן מתבטלות באחרות וכולן מותרות²⁴¹⁻²⁴².

↪ הפוסקים נחלקו האם תמיד אומרים כך, או רק במצב שידועים בודאות שרוב החתיכות לא נגעו בחלב:

◀ **ראבי"ה וב"י:** רק אם יודע שרוב החתיכות הן היתר הדין כך, כי דווקא ככה האיסור מתבטל ברוב.

↪ כך פסקו **שו"ע ורמ"א** (להעמדת הש"ד).

◀ **אורחות חיים:** גם כשאינו יודע כמה מהחתיכות נגעו באיסור, כולן מותרות.

❖ חתיכה שבלעה איסור שמן (ב"י, ט"ז, נקודות הכסף ושירת הים)

◀ **רשב"א:** חתיכה שבלעה איסור שמן אוסרת חתיכה אחרת גם ללא רוטב (בין בצליה ובין במליחה).

◀ **מהר"ם:** חתיכה כזאת לא אוסרת חתיכה אחרת אם אין רוטב (בין בצליה ובין במליחה).

↪ **השו"ע** בסעיף ז פסק כדעת הרשב"א שחתיכה שבלעה איסור שמן אוסרת חתיכה אחרת בצלייה, ובסעיף י עפ"י המהר"ם שחלב אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה.

↪ האחרונים נחלקו כיצד ליישב את הסתירה בדברי השו"ע:

◀ **ט"ז:** תימה על השו"ע שפסק באופן סותר, ונשאר בצ"ע.

◀ **נקודות הכסף:** השו"ע פסק לחומרא: בסעיף ז חתיכה אוסרת חתיכה אחרת, ובסעיף י חתיכות לא מצטרפות לבטל איסור.

◀ **פר"ח ומנחת כהן:** יש חילוק בין צליה שבה חתיכות מצטרפות, לבין מליחה שבה לא.

הערות

הש"ך מיישב את שיטת השו"ע עפ"י יסוד של **איסור והיתר הארוך**, שדבר שהוא ספק איסור במין בשאינו מינו לא מצטרף לבטל איסור גמור, ולכן כאן אף חתיכה לא מצטרפת לבטל את האיסור, וממילא כולן אסורות.

²⁴¹ ואפילו אם הן חתיכות הראויות להתכבד, מכיוון שלהלכה גם חתיכה הראויה להתכבד מתבטלת אם האיסור לא עצמי לה אלא רק בלוע בתוכה. **מהר"ם.** אמנם **הראבי"ה** סובר שאם אלו חתיכות הראויות להתכבד הן לא מתבטלות, אך דעתו לא התקבלה להלכה (בסימן קא, ב). **ב"י**, וכך הוא פסק **בשו"ע**.

²⁴² ההיתר הוא רק כשבכל החתיכות יחד יש פי שישים מאשר החלב, כי אחרת כשיבשל הכל יחד האיסור יתן טעם. **ש"ך**.

סעיף י | היתר מלוח ואיסור תפל

כפי שהוזכר, שמואל פסק שמליח נחשב כרותח. הגמרא מקשה עליו מברייתא האומרת שדג טהור שנמלח עם דג טמא מותר באכילה, ומיישבת שכוונת הברייתא למצב שהדג הטהור נמלח והדג הטמא נשאר תפל (חולין קיג, א).

הראשונים נחלקו האם להיתר מלוח שנוגע באיסור תפל מספיקה הדחה, או שצריך לקלוף מההיתר כדי קליפה והגמרא שהתירה דיברה במציאות שאינם נוגעים ממש:

◀ **תוס' ורא"ש:** אם היתר מלוח נוגע באיסור תפל - מספיק להדיח את ההיתר.

☞ כך פסקו **שו"ע, ש"ך** (בסימן ע, סק"כ), **מהרש"ל ולבוש**.

◀ **תרומה ור"ן:** אם ההיתר המלוח נוגע באיסור התפל - צריך לקלוף כדי קליפה.

☞ **רמ"א:** יש שאוסרים, ויש להקל במקום הפסד (ובתורת חטאת כתב שיש להקל כדעת הרא"ש).

◀ אם ההיתר מלוח לח קצת ונוגע באיסור תפל ונוזלי - ההיתר נאסר לגמרי, כי בגלל המליחות נוזל האיסור נבלע בהיתר. אם ההיתר יבש לגמרי הוא לא בולע (רמ"א בסימן צא, ה).

סעיף יא | תתאה גבר במליחה

◀ **רשב"א:** גם במקרה שההיתר צריך להיאסר אם אין שישים כנגדו (כשהאיסור שמן ומלוח. לעיל סעיף ט), אם האיסור וההיתר נמצאים אחד מעל השני הוא נאסר רק כשהאיסור למטה, ומדין תתאה גבר. אם ההיתר נמצא למטה - הוא לא נאסר, אלא רק כדי קליפה²⁴³.

☞ כך פסק **שו"ע**.

◀ **תוס', רא"ש, סמ"ק וטור:** במליחה אין הבדל אם האיסור למעלה או למטה. דין תתאה גבר לא שייך כאן (מכיוון שבדבר שהתחמם מהאש באופן טבעי הוא מחמם את מה שמעליו, אך בדבר שנמלח לא. **סמ"ק, ש"ך וט"ז**).

☞ כך פסק **רמ"א, הפר"ח, חיד"א וזבחי צדק** כתבו שגם לספרדים יש להחמיר כדעת רמ"א.

הערות

²⁴³ **האם חתיכה מלוחה נחשבת רותחת.** הטור הביא את דברי הרשב"א מבלי להזכיר שמדובר על איסור שמן, אלא רק כתב שאיסור מלוח אוסר היתר טפל אם הוא מתחתיו, וכתב שהרא"ש חולק עליו בזה. הב"י תמה מדוע הטור מבין שהרשב"א אוסר את ההיתר כשאיסור מלוח וכחוש נמצא מתחתיו, הרי הרשב"א עצמו מזכיר בפירוש שדווקא כשהאיסור שמן הדין כך, והב"י כתב שלזה גם הרא"ש מודה, ותמה מאוד על הטור שדבר זה נשמט ממנו.

הט"ז כתב "צריך כל מעיין לחפש בכל כחו להצדיק דברי רבנו הטור", ומכיוון שכך הציע דרך חדשה בהבנת דבריו:

הטור בסעיף שלנו דיבר על שני עניינים שונים: החלק הראשון הוא מחלוקת עקרונית בין הטור לרא"ש האם מליחה גורמת לחתיכה להיחשב רותחת כולה ולכן טעם של איסור אוסר אותה, או שלמרות שהחתיכה נשאר צוננת השומן שמגיע מאיסור מלוח מפעפע בה. לדעת הטור החתיכה כולה נחשבת רותחת, ולדעת הרא"ש עדיין נחשבת צוננת.

הט"ז גם מציין את הנפק"מ ביניהם: חתיכה כחושה שבלעה איסור ע"י מליחה. לדעת הרשב"א שהמליחה גורמת לכל החתיכה להיחשב רותחת - החתיכה כולה נאסרת, אך לרא"ש שנחשבת צוננת והשומן מפעפע - נאסר רק כדי קליפה.

החלק השני הוא כפי שהבין הב"י, דין תתאה גבר במליחה, ובו הרשב"א סובר שגם במליחה אומרים תתאה גבר ואם ההיתר למטה הוא נאסר רק כדי קליפה, וראשונים אחרים שבמליחה הנקודה היא רק האם האיסור נוגע בהיתר.

❖ סיכום דין חתיכות הנוגעות זו בזו (סעיפים ט-יא. שירת הים)

איסור מלוח ושמן	איסור מלוח וכחוש אך יש בו שמנונית	איסור מלוח וכחוש לגמרי	איסור תפל וכחוש	
בשישים וגם כדי קליפה (שו"ע) או נטילה (רמ"א). סעיף ט. כשהאיסור למעלה לרמ"א אין הבדל ולשו"ע רק כדי קליפה. סעיף יא.	לשו"ע כדי קליפה, לרמ"א בשישים וגם כדי קליפה. סעיף ט.	כדי קליפה. סעיף ט.	הדחה בלבד	היתר כחוש ותפל
			לשו"ע מספיקה הדחה, ולרמ"א כדי קליפה. סעיף י.	היתר כחוש ומלוח
	לשו"ע בשישים וגם כדי נטילה, למהרש"ל וש"ך מותר לגמרי ²⁴⁴ . סעיף ט.			היתר שמן ומלוח

סעיף יב | מליחה בכלים

◀ **תוס' ורשב"א**²⁴⁵: מלח לא מוציא טעם שבלוע בכלים, ולכן מותר להשתמש להכין גבינות בתוך הדפוסים של הגויים ולמלוח את הגבינות בתוכם. המחמיר תבוא עליו ברכה.

☞ נראה שכך פסק **שו"ע**.

◀ **מרדכי, רא"ש ומהרא"י**: מלח לא מוציא טעם שבלוע בכלים, אך לכתחילה אסור למלוח היתר בכלי איסור (מדין "הרחק מן הכיעור").

☞ כך פסק **רמ"א** (כי מליח אינו כרותח בעניין זה. ואפילו בכלי שאינו נקוב בדיעבד מותר).

◀ **ראבי"ה ואיסור והיתר הארוך**: אסור למלוח גבינות בדפוס של גויים, ואפילו בדיעבד אסור.

⌋ גם למחמירים - דווקא בכלי שרגילים למלוח בו הרבה הדין כך, ובמקרים אחרים מותר (הגהות שערי דורא, בדרכי משה).

☞ **מהרש"ל**: אין מליחה בכלים כלל, ולכן מותר לכתחילה למלוח מאכל בדפוס של גויים.

הערות

²⁴⁴ לדעת הש"ך במקרה שההיתר השמן הוא טפל ולא מלוח לכו"ע הכל מותר, אך בנו של הש"ך חולק עליו וסובר ששו"ע אסור בזה, ומפורש בטור לאסור. שם.

²⁴⁵ **דעת הרשב"א**. הרשב"א (ח"א, שפה) כתב שמותר למלוח בשר בכלי שגויים משהים בו יין, ונימק זאת בארבעה טעמים: א. אפשר שמלח לא מוציא טעם שבלוע בכלים. ב. אפילו אם פולט, מה שנפלט הוא טעם בלבד ואינו נבלע. ג. הבשר פולט ואין חשש שיבלע. ד. בשר בולע רק דבר שמנוני כמו שומן או ציר, אך דם אינו נבלע בבשר. מתוך כך, ה"ט"ז (סי' ע', סק"ז) כתב שאפשר שלדעת הרשב"א בדבר שמנוני המלח מוציא את הטעם הבלוע, ואסור, ורק בדבר כמו יין מותר.

סעיף יג | מלח שהיה בכלי בשרי

◀ **רא"ש, רא"ה, טור ועוד:** מלח שהיה בכלי בשרי נקי²⁴⁶ - מותר להשתמש בו לחלב (מכיוון שמלח יבש לא בולע מכלי נקי כלום. ולכן מותר להשתמש במלח שהיה בכלי איסור. **רא"ה והגהות שערי דורא**).

Ⓢ כך פסק שו"ע.

◀ **איסור והיתר הארוך וסמ"ג:** לכתחילה טוב להחמיר מחשש שהיה שומן בכלי הבשרי, אך בדיעבד מותר.

Ⓢ כך פסק רמ"א.

Ⓢ דין מלח לח בדיעבד:

◀ **ש"ך:** גם אם המלח לא היה יבש לגמרי אלא לח - בדיעבד מותר, כי אין מליחה לכלים.

◀ **פת"ש:** לכאורה יש להחמיר, אך נראה שלמעשה אינו סובר²⁴⁷.

Ⓢ **מהרש"ל** (הובא בט"ז, סי' צה סק"ח): המנהג להקצות מלחיות נפרדות לבשר ולחלב הוא מנהג משובה, כי לפעמים לוקח מלח כשידיו מלוכלכות.

❖ סיכום ההבדלים בין צליה למליחה

- א. אם ההיתר מלוח והאיסור תפל ללא מלח (סעיף י. לרוב הפוסקים מספיקה הדרחה).
- ב. חתיכה מלוחה שאסורה רק בגלל איסור שבלעה (סעיף ט. האיסור עובר מחתיכה לחתיכה רק בצלייה ולא במליחה. הסבר אחד שם).
- ג. מליחה בכלים (סעיף יב. מליחה לא מפליטה טעם מכלים, לעומת חום שמפליט טעם, בסעיף ז).
- ד. דין תתאה גבר (סעיף יא. מחלוקת שו"ע ורמ"א האם יש לדין זה משמעות במליחה, לעומת צלייה שלכו"ע כן, בסעיף ו).

סעיף יד | נותן טעם באיסור בלוע

◀ **ר"ש מקוצי, ריב"א וסמ"ג:** מלח שבלע דם ונפל לסיר - גם כשיש שישים כנגד המלח, כל עוד טעם המלח מורגש הכל אסור (מכיוון שהמלח נותן טעם ואינו מתבטל אפילו באלף, כל עוד הטעם מורגש²⁴⁸).

הערות

²⁴⁶ גם אם אינו יודע בודאות שהכלי היה נקי - אומרים שמן הסתם היה נקי. **תורת חטאת ושו"ך**.

²⁴⁷ הסברא להחמיר היא שהש"ך כתב שמליחה בכלים שווה לדין היתר מליח ואיסור תפל (סעיף י), שההיתר אינו נאסר - אך הש"ך שם כתב שאם האיסור נוזלי אסור, וממילא גם כאן אם הוא לח סברת ההיתר של 'אין מליחה בכלים' לכאורה לא שייכת.

פת"ש מסתפק מכיוון שאולי יש חילוק בין נוזלי ממש ובין לח, ובנוסף הפמ"ג הסביר שכוונת הש"ך שההיתר כאן שווה לדין היתר מליח ואיסור תפל הוא שטבע המלח שהוא מפליט איסור רק כשהוא נכנס לתוך חלקי האיסור, ואז הוא שואב ממנו את הטעם. ממילא בכלים בכל מקרה אין להחמיר.

²⁴⁸ הבי"י העיר שגם המחמירים פוסקים כך רק לדעת האומרים חנ"נ בכל האיסורים, אך לסוברים שאומרים חנ"נ רק בבשר בחלב - בכל מקרה אין לאסור כשיש שישים כנגד המלח.

◀ **תרומה, רשב"א, מהרא"י ושערי דורא:** מכיוון שהמלח עצמו אינו אסור ורק הדם הבלוע בו אסור אותו - מספיק שיהיה שישים כנגדו ולמרות שטעם המלח מורגש מותר (מכיוון שאם המלח כולו היה דם לא היו מרגישים את טעמו, וכל מקום שהאוסר לא היה מגיע לאסור - גם מה שנאסר ממנו לא אסור).

כך פסקו שו"ע ורמ"א.

א. צריך שיהיה שישים כנגד המלח ולא מספיק שישים כנגד הדם הבלוע בו, כי לא יודעים כמה דם נבלע במלח (ב"י וש"ך).

ב. דבר שבדרך כלל נותן טעם אך כאן אינו נותן טעם (כי לקדירה כבר יש טעם חזק שכזה, או בתבלין איסור שנפל לתבלין היתר) - מתבטל בשישים (איסור והיתר הארוך, בדרכי משה).

סימן קו | כיצד מבטלים בשישים

סעיף א | הוצאת איסור מחתיכה שבלעה אותו

◀ **רשב"א:** אמנם חתיכת היתר שבלעה איסור לא נעשית נבלה, אך היא נאסרת ואפילו אם היא התערבה בתערובת והיה שישים כנגדה - שאר התערובת מותרת והחתיכה עצמה נשארת אסורה, כי האיסור שבתוכה לא נפלט לגמרי (אך אם דבר נוזלי בלע איסור ולאחר מכן התבטל ברוב - הכל מותר, מכיוון שהכל נבלל והתערב).

Ⓢ כך פסק שו"ע.

◀ **טור:** חתיכת היתר שבלעה איסור והתבטלה בשישים - היא עצמה הופכת למותרת, כי האיסור הבלוע התבטל בשישים.

Ⓢ **רמ"א ושו"ך:** כל הדיון הוא לדעה שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים, אך אנו שאומרים חנ"נ תמיד - חתיכה שבלעה איסור הופכת לאיסור עצמי, וגם אם התבטלה בשישים היא נשארת אסורה (ובכל זאת יש נפק"מ לדין כאן, חתיכה שבלעה איסור ויש שישים כנגדה - כשיודע לזהות צריך להסיר אותה, וכשאינו מזהה היא מתבטלת אם היא לא חתיכה הראויה להתכבד²⁴⁹).

א. בדבר לח שבלע איסור והתערב בכמות גדולה של היתר - אמנם מדין חנ"נ הביטול הוא בשישים כנגד כל מה שנאסר בהתחלה, אך במקום הפסד גדול מספיק לשער שישים כנגד האיסור הראשון, בשאר האיסורים שאינם בשר בחלב (שו"ך עפ"י רמ"א בסימן צב, ד).
ב. גם לסוברים חנ"נ בכל האיסורים, חתיכה שבלעה איסור באופן של מין במינו ע"י מליחה - כשמתבטלת בשישים גם החתיכה עצמה מותרת (נוב"י, בפת"ש).

סעיף ב | איסור שכבר התבטל בתערובת

◀ **רשב"א:** חתיכה שיש בה חלב שהתבטלה עם היתר והתבטלה בשישים - יש להקפיד שלא להוציא חלקים מהתערובת מכיוון שברגע שלא יהיה שישים כנגד החלב כל מה שנשאר שם ייאסר. כמו כן, אין להסיר את החלב עם החתיכה שדבוקה בו כי אז החתיכה כולה נאסרת (כי הם חמים מהבישול). הפתרון הוא להמתין שהכל יתקרר, ואז ניתן להפריד.

Ⓢ כך פסק שו"ע.

◀ **טור:** מותר להוציא חלקים מהתערובת כי אחרי שהאיסור התבטל הוא לא אוסר אותה שוב. דווקא חתיכה שבלעה איסור אינה חוזרת לאסור שוב לעולם, ולעומת זאת איסור ממש גם לאחר שהתבטל בשישים הוא חוזר ואוסר במקום אחר.

Ⓢ **רמ"א:** מכיוון שאנו נוהגים לומר חנ"נ בכל האיסורים - החתיכה שדבוקה לחלב אסורה כולה בכל מקרה, כך שאין מניעה להוציא אותה גם כשהיא חמה.

הערות

²⁴⁹ שו"ך: אמנם בסימן קא נפסק שחתיכת היתר שבלעה איסור לא נחשבת חל"ל, אך בבשר בחלב כבר נפסק שאפילו אם בלעה איסור נחשבת חל"ל.

א. בשר שהתבשל מבלי למלוח אותו קודם נאסר, וממילא חתיכה שלא הוציא ממנה את החלב ומלח אותה יחד בד"כ תיאסר בגלל המליחה (כנ"ל סימן קה, ט). הדיון כאן הוא בחלב שלא אוסר את הבשר כולו, כשהוא כחוש או שהיה בבשר שישים כנגד החלב בזמן המליחה, ולפני הבישול חתך את אותו כך שעכשיו אין בחתיכה שהחלב דבוק אליה שישים כנגדו (ש"ך).

ב. אם לאחר הבישול השאיר את הכל שיצטנן והתבשיל התמעט משישים לעומת החלב - גם כשהוא קר יש לאסור מדין כבוש (**תפארת צבי, בפת"ש**. ועיין בסימן קה, א בדין כבוש).

סימן קז | בישול ביצה ודבר מאוס שנמצא בתבשיל

סעיף א | דגים שהתבשלו עם דג טמא

◀ **ריב"א:** במקרה שבישול דגים ונמצא שם דג טמא - הכל אסור, אפילו אם הוציא את הטמא ויש שישים כנגדו. טעם הדין הוא מכיוון שבעירו דגים מהסיר לקערה היה זמן שהדג הטמא נשאר עם עשרים או שלושים דגים (פחות משישים), הם נאסרו בגללו ואחר כך הם נגעו בכל הדגים ואסרו אותם.

◀ **תרומה:** אחרי שמוציא את הדג הטמא, שאר הדגים מותרים. שלושים הדגים שנאסרו מהדג הטמא בטלים ברוב ואין להם דין בריה (כי אין דין בריה באיסור בלוע. סימן קא, א), ודגי האיסור לא אוסרים בנגיעתם את שאר הדגים כי איסור בלוע עובר לדבר אחר רק על ידי בישול.

◀ **רבנו שמשון:** הדגים מותרים, מכיוון שמחזיקים שהאיסור נמצא ברוב, ולכן תולים שבמשך כל הזמן האיסור היה עם עוד שישים דגים כנגדו, ושום דג לא נאסר.

כך פסק רמ"א.

↪ הפוסקים נחלקו מה בדיוק מחלוקת ריב"א והתרומה, האם מדובר שעירה את הדגים לקערה עם הרוטב מהבישול או בפני עצמם. לכאורה אם העירו של הדגים שנאסרו הוא עם הרוטב, בכל מקרה גם שאר הדגים נאסרים כדי קליפה, כדי הגמרא לעניין עירו מכלי ראשון (סימן קה, ב).

משום כך הש"ך סובר שעירו הדגים הוא ללא הרוטב, והמציאות היא שקודם שפך את הרוטב לבדו למקום אחר ואז מערה את הדגים.

לעומת זאת, הב"י כתב כדבר פשוט שעירו הדגים הוא עם המים, וצריך להבין לשיטתו מדוע התרומה לא מסכים שכל הדגים נאסרים, אמנם הש"ך העמיד בשיטתו שלכו"ע הדגים נאסרים כדי קליפה והמחלוקת היא האם הדגים נאסרים לגמרי או רק כדי קליפה, אך ניתן להבין שלדעת הב"י התרומה מתיר לגמרי, ועיין בהערה²⁵⁰.

❖ ביצים שהתבשלו עם ביצת איסור (ב"י)

הפוסקים נחלקו באותה המחלוקת של הדגים גם לעניין ביצים שהתבשלו ונמצא באחד מהם אפרוח, אך בד"כ לא מבשלים כמות גדולה של ביצים יחד, ולכן כתב הסמ"ג שבביצים הכלל אסור גם לדעת התרומה, כי מסתמא אין רוב ששלושים הביצים שנאסרו מביצת האיסור יתבטלו כנגדן.

◀ **סמ"ג:** מכיוון שאין רגילות לבשל כמות גדולה של ביצים יחד, אם נמצאה ביצה שיש בה דם או אפרוח - כל הביצים אסורות (במקרה כזה, אם יש בסיר פי שישים מביצת האיסור יכול להשאיר את הכל בסיר כדי שיתקרר, או לשפוך מים קרים לשם כך - ואז הביצים לא יאסרו).

◀ **רבנו שמשון:** גם בביצים, כל עוד ביצת האיסור התבשלה עם יותר משישים ואחד ביצים כנגדה - תולים שהאיסור נמצא ברוב, ואף ביצה לא נאסרה מביצת האיסור.

הערות

²⁵⁰ לדעת השו"ע עירו מכלי ראשון מבשל כדי קליפה רק אם לא נפסק הקילוח, ואפשר להעמיד שכאן הקילוח נפסק ולכן התרומה מתיר לגמרי. לדעת הש"ך גם אם נפסק הקילוח מבשל כדי קליפה, ולכן הוא לא יכול להעמיד כך (הרב זכריה טובי. הובא בספר השולחן הבהיר. ע"י סימן קה, ב).

כך פסק רמ"א²⁵¹ (ולשיטתו מותר לכתחילה להוציא את הביצים מהסיר גם לפני שהתקררו).

שו"ע: המבשל כמות גדולה של ביצים יחד - יקפיד להמתין שהביצים יתקררו לפני שיוציא אותם, שמא ימצא באחת הביצים אפרוח ואולי הביצה הזאת נשארה עם פחות משישים ביצים כשהעביר לקערה, והיא אוסרת אותן (במקרה שלא הקפיד ועירה את הביצים כשהם רותחות, ונמצא באחת מהן אפרוח - דעת השו"ע להתיר בדיעבד, כשיטת רבנו שמשון. רמ"א בתורת חטאת וט"ז).

הש"ך והט"ז הקשו על רמ"א באריכות, ולכן חולקים עליו וסוברים כדעת שו"ע שלכתחילה אין להוציא את הביצים עד שיתקררו.

א. גם לדעת הסמ"ג שכל הביצים נאסרות בגלל ביצת האיסור, אין צורך להגעיל את הסיר, כי מעמידים את הסיר על חזקת הכשרות שלו ואין לאסור מספק (ב"י ורמ"א בשם הסמ"ג), אך המהרי"ל כתב שדווקא לאחר מעת לעת (ש"ך ופת"ש), ובכף החיים כתב שבדיעבד אפילו אם בישל בכלי באותו היום - יש לסמוך על פשט דברי הרמ"א ולהתיר.

ב. אם עירה את כל הסיר בבת אחת לקערה - לכל הדעות הכל מותר, כי כל הזמן היה שישים כנגד האיסור (חכמת אדם, כלל סא, ד).

ג. היום שהביצים לא מופרות הדם שבהן לא אוסר את הביצה, ומספיק לזרוק רק אותו לבדו. ממילא, בתערובת - אפילו אם בישל רק שתי ביצים יחד, וגם במציאות שהביצה שבה נמצא הדם היא הגדולה - אין לאסור (אגרות משה, י"ד א, לו).

סעיף ב | דבר מיאוס שנמצא בתבשיל

◀ **שערי דורא, ארחות חיים ומהר"ם:** זבוב שנפל לסיר והוציאו אותו בכף - הכף נאסרת (מכיוון שנעשית נבלה), ואם הכניס אותה שוב לסיר הכל נאסר (אם אין שישים כנגד כולה).

◀ **איסור והיתר הארוך ומהר"ם פדאוה:** הכף נאסרת, אך אם הכניס אותה שוב לסיר התבשיל לא נאסר (כי יש שישים כנגד האיסור הבלוע בכף - גודל הזבוב).

◀ **ב"ח וש"ך:** כך נוהגים, אך בשעת הדחק או הפסד מרובה מקלים כדעת שו"ע ורמ"א.

◀ **רשב"א, ר"ן, ריב"ש וסמ"ג** (בסימן קד, ג), וכן **מרדכי והגהות מיימוניות** (בדרכי משה): זבוב ושאר הדברים שנפשו של האדם קצה בהן אינם אוסרים בתערובת, כי הם נותנים טעם לפגם²⁵².

כך פסקו שו"ע ורמ"א.

א. במקרה שהוציא בכף דבר איסור שאינו פוגם, אסור להחזיר את הכף לסיר ואם החזיר צריך שיהיה שישים בסיר כנגד האיסור הבלוע בכף. אם הוציא יחד עם האיסור חלק מהתבשיל, ואחר

הערות

²⁵¹ הסברא בזה מובנת עפ"י דברי רמ"א בסימן קיא (סעיף ו), שאם יש שתי תערובות, יש ספק לאיזה מהן נפל האיסור והן התערבו - מצטרפות זו לזו כדי לבטל את האיסור בשישים. לכן גם כאן, מכיוון שבשלב הביניים לא ידוע האם האיסור נשאר בסיר או שעבר לקערה - הכל חוזר ומצטרף זה לזה כדי לבטל את האיסור.

²⁵² הטור כאן חלק על האוסרים מסברא שהכף אסורה רק בגודל של הזבוב מכיוון שיודע כמה איסור נבלע, ולכן המאכל שבסיר ודאי לא נאסר גם אם החזיר את הכף. אך הב"י כתב שהטור דיבר לסברת האוסרים, והוא עצמו סובר כדעת הרשב"א וסיעתו שזבוב לא אוסר כלל, כל עוד רוב התערובת היא היתר.

כך החזיר את התבשיל לסיר - צריך שישים כנגדו, מכיוון שהוא כבר נעשה נבלה בכף (רמ"א עפ"י איסור והיתר הארוך)²⁵³.

ב. במקרה שהוציא בכף דבר איסור שאינו פוגם - גם אם יש בכף שישים כנגדו לא מועיל, כי באיסור שנוגע בכלי לא משערים בשישים (תורת חטאת וש"ך).

ג. כמו כן, במקרה הזה משערים את הסיר בשישים כנגד האיסור הבלוע דווקא בכלי שלא בלע היתר באותו היום, אך אם כבר בלע היתר או בכלי חרס אפילו שלא בלע - צריך לשער בשישים כנגד כל הכף, כי הכף כולה נעשית נבלה (תורת חטאת וש"ך, ועיין בסימן צח, ה).

הערות

²⁵³ הש"ך הקשה מדוע במקרה כזה לא אומרים שגם הכף כולה נעשתה נבלה ויהיה צורך בשישים גם כנגדה. **בבאר היטב** תמה על דבריו - אם יש בסיר שישים כנגד חתיכת ההיתר וכנגד האיסור שנבלע בכף, מדוע להצריך גם שישים כנגד הכף כולה?

סימן קח | מעבר איסור על ידי ריח

סעיף א | דין ריח בצלייה ואפיה

במסכת פסחים (עו, ב) האמוראים נחלקו מה הדין בצלייה של איסור ליד היתר. לדעת רב ההיתר נאסר מכיוון שעובר ריח מהאיסור, ולדעת לוי מותר מכיוון שריח אינו אוסר ("ריחא לאו מילתא היא").

בסוף הדיון הגמרא מספרת על דג שנצלה עם בשר ורבא מפרזקיא אסר לאכול אותו עם חלב, מעשה רב כדעת האוסרים.

בעבודה זרה (סו, ב) האמוראים נחלקו באותה המחלוקת לעניין נקב בחבית יין של גויים שדרכו מריחים את היין. לדעת אביי אסור להריח מכיוון שזה יין איסור (כדעת רב), ולרבא מותר מכיוון שריח אינו כלום (כדעת לוי).

הראשונים נחלקו כיצד נפסק להלכה:

◀ **רש"י**²⁵⁴: הלכה כלוי, ריח אינו אוסר (והרשב"א כתב שכך משמע מהירושלמי).

◀ **רי"ף, רמב"ם ורשב"א**: אמנם הלכה כלוי וריח אינו אוסר, אך גם לוי לא התיר לכתחילה אלא רק בדיעבד. לכן - לכתחילה אסור ובדיעבד הריח לא אוסר²⁵⁵.

Ⓢ כך פסקו **שו"ע ורמ"א**.

◀ **ר"ן, עיטור, רמב"ן וריטב"א**²⁵⁶: בדרך כלל ריח לא אוסר, אך בבשר בחלב מחמירים שריח אוסר.

◀ **ר"ת ורא"ש** (להבנת הטור): הלכה כרב, ריח אוסר.

◀ **ראבי"ה ומרדכי**: בדרך כלל ריח אוסר, אך פת אינה קולטת ריח (ולכן אם אפה בתנור פת ובשר - יכול לאכול אותה עם חלב, כי לא נקלט בה ריח בשר).

❖ **הגדרת 'דיעבד' כאן** (ב"י בסימן צז, ג, דרכי משה כאן)

◀ **מהר"י מולין ואיסור והיתר הארוך**: אמנם ריח לא אוסר בדיעבד, אך אם יש פת אחרת שיכול לאכול - נחשב לכתחילה, ואין לאכול את הפת שנאפתה עם האיסור (אך אם אין פת אחרת ברווח - מותר).

◀ **ב"י ודרכי משה**: אם הפת כבר נאפתה עם איסור - נחשב דיעבד, ויכול לאכול אותה אפילו כשיש לו פת אחרת.

הערות

²⁵⁴ הפוסקים נחלקו האם דעת רש"י שלכתחילה מותר לצלות או לאפות באותו תנור איסור עם היתר (כ"כ הטור והשפת אמת), או שכוונתו להתיר רק בדיעבד, כדעת הר"ף וסיעתו (כ"כ תוס' וא"ז).

²⁵⁵ **פת שנאפתה עם בשר ורוצה לאכול עם חלב**. הרי"ף כתב שפת שנאפתה עם בשר אסור לאכול עם חלב, מכיוון שיכול לאכול את הלחם בלי החלב ונחשב לכתחילה. כך פסק **שו"ע** בסימן צז, ג. לעומת זאת, **רמ"א** אצלנו כתב שאם יש לאדם לחם אחר אסור לאכול את הלחם עם חלב (והש"ך הוסיף שאפילו אם בתנור גדול שפתוח קצת אסור. ס"ק ה), ומשמע שאם אין לו - מותר. נראה ששו"ע חולק עליו ואוסר גם כשאין לחם אחר.

²⁵⁶ דברי הר"ן הוזכרו בב"י, אך הראשונים האחרים לא. מקור הדברים: עיטור (שער א, הכשר בשר יז, א), רמב"ן (ע"ז שם), ריטב"א (ע"ז סז, א). (שירת הים).

☞ **רמ"א**: אסור לקנות פת מגוי אם הוא אפה אותה עם איסור, אך אם אין פת אחרת ברווח - מותר.

❖ **כששני הדברים כחושים** (ב"י בסימן צו, ג, דרכי משה כאן, ש"ך וט"ז)

במחלוקת רב ולוי, לוי אמר שאפילו אם ההיתר כחוש והאיסור שמן - הריח לא אוסר. הפוסקים כלוי קיבלו את דבריו, וכך כתב השו"ע. במקרה שגם האיסור וגם ההיתר כחושים, הדין שונה:

רשב"א: כל המחלוקת היא כשאחד מהדברים שנצלים או נאפים הוא שמן, אך אם שניהם כחושים - לכר"ע ההיתר לא נאסר.

☞ כך פסק **ש"ך**, והוסיף שאפילו לכתחילה מותר באופן הזה²⁵⁷.

↳ **צלייה של היתר עם כבד**²⁵⁸:

◀ **מהר"י ומהר"י מינץ**: דם נחשב דבר כחוש, ולכן היתר שנצלה עם כבד לא נאסר.

◀ **ב"י**: היתר שנצלה עם כבד נאסר.

❖ **צלייה ואפיה בתנור סתום לגמרי** (דרכי משה, ש"ך וט"ז)

◀ **איסור והיתר הארוך**: ריח לא אוסר רק בתנאי שהתנור פתוח קצת מהצד או לפחות יש נקב להוצאת עשן מלמעלה. אם התנור סתום לגמרי - אפילו בדיעבד אסור.

◀ **ב"י**: במקום הפסד אין להחמיר בדיעבד.

☞ כך פסק **רמ"א** (ודווקא בהפסד מרובה. **תורת חטאת וש"ך**).

☞ **שו"ע**: אם אחד מהם מכוסה - מותר לצלות יחד גם בתנור סתום.

❖ **צלייה ואפיה בתנור גדול** (ב"י בסימן צו, ג, ש"ך וט"ז)

◀ **תוס', סמ"ג ושו"ע**: גם לדעת המחמירים שריח אוסר - אם התנור גדול וההבל מתפשט, מותר.

הערות

²⁵⁷ **צלייה לכתחילה של דברים כחושים, צליית כבד עם היתר שמן. המהר"י** כתב שמותר לצלות היתר יחד עם כבד, מכיוון שהדם כחוש. **הב"י** בסימן צו הביא את דבריו וכתב שכוונתו להתיר גם כשהיתר שמן, וכתב שאינו נראה לו להקל. **רמ"א בתורת חטאת** הבין שהמהר"י דיבר על היתר כחוש שנצלה עם הכבד, וכתב שבגלל שהב"י חלק על המהר"י והחמיר - יש להחמיר ולאסור לכתחילה לצלות שני דברים כחושים יחד. **הש"ך והט"ז** כתבו שהרמ"א לא דייק בדברי הב"י, ולכן אפילו לכתחילה מותר לצלות דברים כחושים, ורק בהיתר שמן עם כבד הב"י סובר להחמיר. יש להעיר שבדברי המהר"י לא מפורש שמדובר על היתר שמן (**בנסת הגדולה**) והב"י למד שזוהי כוונתו, ואפשר שלכן רמ"א הבין שכוונתו לכבד שנצלה עם היתר כחוש.

הש"ך מציין שאמנם גם מדברי האיסור והיתר הארוך נראה להחמיר, אך מוכח מראשונים רבים שהתירו לכתחילה (ר"ת, ראב"ה, תשובות מיימוניות, מרדכי, רוקח וגם המהרש"ל).

²⁵⁸ **צלייה של היתר עם חתיכה שבלעה דם**. לדעת **המהרש"ל** המהר"י היתר דווקא בכבד, אך בחתיכה שבלעה דם - ההיתר נאסר, מכיוון שהחתיכה כולה נחשבת נבלה. **הב"ח** חולק וסובר שכל דם נחשב כחוש ואינו אוסר. **ט"ז**.

◀ **איסור והיתר הארוך ורמ"א:** לכתחילה אין לצלות ולאפות אפילו בתנור גדול (ואפילו אם הוא פתוח קצת מלמעלה, ורק אם פתוח לגמרי מותר לכתחילה. ש"ך עפ"י תורת חטאת).

❖ הגדרת תנור גדול (ב"י בסימן צז, ג, שירת הים)²⁵⁹

◀ **סמ"ק:** תנור נחשב גדול רק כשהוא מחזיק שנים עשר עשרונים של מצות.

◀ **רז"ה:** מאז שהתנור רחב קצת מותר, ואין צורך שיהיה גדול כל כך.

◀ **תוס' ורא"ש:** רק אם התנור גם גדול וגם פתוח.

Ⓢ **שו"ע:** בתנור גדול המחזיק י"ב עשרונים שפיו פתוח - מותר, כל שאינם נוגעים זה בזה.

↳ הפוסקים נחלקו כיצד מחשבים את גודל התנור:

◀ **שו"ת יד אליהו:** י"ב עשרונים בכל חלל התנור²⁶⁰.

◀ **כרתי ופלתי:** י"ב עשרונים בטפח הסמוך לדפנות התנור (ובשירת הים חישוב שצריך 300 טפחים רבועים סמוך לדפנות התנור, תנור בנפח של 336 ליטר בערך).

◀ **פר"ח, מנחת יעקב ופמ"ג:** י"ב עשרונים בטפח הסמוך לקרקעית התנור (ובשירת הים חישוב שצריך תנור בגודל 61*61 סנטימטר).

Ⓢ כך פסק כף החיים.

❖ **צלייה של דבר חריף (ב"י בסימן צז, ג, דרכי משה כאן, ש"ך וט"ז)**

רשב"א, מרדכי ואיסור והיתר הארוך: אם צלה בתנור בצל יחד עם דבר איסור - מכיוון שהבצל חריף הוא שואב טעם בצורה חזקה, ולמרות שבדרך כלל ריח אינו אוסר, כאן הריח אוסר והבצל נאסר.

Ⓢ **רמ"א:** אם האיסור או ההיתר הוא דבר חריף - הריח אוסר אפילו בדיעבד. אם אחד מהם מכוסה מותר (עפ"י המרדכי. והאיסור והיתר הארוך החמיר לכתחילה).

הערות

²⁵⁹ **דעת הטור בתנור גדול.** בסימן צז נראה שהטור פסק כדעת הסמ"ק שאם התנור מחזיק י"ב עשרונים הריח כבר לא אוסר, ואילו אצלנו הצריך שהתנור יהיה פתוח קצת בנוסף לכך שיהיה גדול, כדעת תוס' ורא"ש. הפוסקים יישבו את שיטתו בדרכים שונות:

א. דרכי משה: הטור חילק בין בשר בחלב לשאר איסורים. בב"ח מספיק גדול, ובשאר איסורים בנוסף לכך צריך להיות פתוח.

ב. ב"ח: לכתחילה מצריך תנור גדול וגם שיהיה פתוח, ובדיעבד גם אם התנור הגדול סתום מותר.

ג. ט"ז: הטור תמיד מצריך שהתנור הגדול יהיה פתוח, והזכיר זאת ברמז בסימן צז שכתב שבתנורים שלנו שהם גדולים מותר, והתנורים שלנו תמיד פתוחים.

²⁶⁰ האחרונים נחלקו מה שיעור עישרון, וכאן שנים עשר עשרונים זה נפח שנע בין 30 ליטר (לגר"ח נאה) לבין 52 ליטר (לחזו"א). לשם השוואה, בתנור אפיייה סטנדרטי היום נפח החלל הוא 67 ליטר.

א. אם אחד מהם מכוסה, אפילו בבצק - מותר (מרדכי ורמ"א), אך **איסור והיתר הארוך** החמיר לכתחילה, וכ"כ בתורת חטאת והש"ך.

ב. הפוסקים נחלקו האם דבר חריף אסור אפילו בתנור גדול. **האיסור והיתר הארוך** כתב שנאסר גם אז, וכמותו פסקו **הש"ך והט"ז**, ואילו לדעת **המהרש"ל והב"ח** בתנור גדול יש להקל.

ג. דין דבר שנעשה לריח כדין דבר חריף, ואוסר בצלייה משותפת בתנור (ש"ך).

♦ **איסור והיתר מתחת למחבת בתנור** (ב"י בסימן צז, ג, דרכי משה כאן, ש"ך ופת"ש)

◀ **תוס':** אם צולה בשר עם פת יחד מתחת למחבת בתוך התנור - הריח הופך את הפת לבשרית (לשיטתו שריח אוסר).

◀ **מהר"י ושערי דורא:** אם אפה בשר עם פת - אסור לאכול אותה בכלל, שמא יבוא לאכול אותה עם חלב.

◀ **איסור והיתר הארוך:** אם אפה בשר עם פת - אסור לאכול אותה עם חלב, ויכול לאכול אותה בפני עצמה.

☞ **רמ"א**²⁶¹: אם אפו פת עם בשר - אסור לאכול אותה עם חלב.

↳ דווקא פת מועטת או מסומנת מותר לאכול בפני עצמה, אך בכמות גדולה יש לאסור, שמא יבוא לאכול חלק מהפת עם בשר (ש"ך).

↳ מותר לצלות אחד אחרי השני, ואם המחבת הזיעה משניהם אסור אם שניהם היו מגולים (רמ"א), ודווקא שגם בצלייה השניה המחבת לא נגעה במאכל (חינוך בית יהודה, בפת"ש).

♦ **ריחא מילתא בכלים** (דרכי משה וש"ך)

תשובות מיימוני: אם כיסו מאכל חלבי בזמן האפייה בכלי, ולאחר מכן אפו מאכל בשרי וכיסו באותו בכלי, או להפך - מותר, כי ריח לא נבלע בכלים ונפלט מהם למאכל אחר, ואפילו בבן יומו. יש להקפיד שהכלי לא יגע.

☞ **רמ"א:** אם צלה בשר מתחת למחבת - יכול לצלות מיד אחר כך בשר, כל שלא נוגעים והמחבת לא הזיעה בשניהם (מכיוון שריח לא אוסר בכלים, ואפילו בדבר שנעשה לריח וריחו עדיין נודף בתנור הדין כך. ש"ך).

♦ **ריח כשיש שישים כנגד האיסור** (דרכי משה, ש"ך וט"ז)

איסור והיתר הארוך: ריח אוסר דווקא כשאין שישים בהיתר כנגד האיסור, אך אם יש שישים - הריח לא אוסר, כי לא גרע מבישול ממש של ההיתר עם האיסור. בכל חתיכה צריך שיהיה

הערות

²⁶¹ במראי מקומות המודפסים בתוך הרמ"א כתוב שרמ"א פסק כדעת השערי דורא ומהר"י, ולכאורה נראה שלא דייקו שהרי רמ"א אסר דווקא עם חלב, והתיר את הפת בפני עצמה.

עם זאת, אם מקבלים שדעת רמ"א כהעמדת הש"ך שיש חילוק בין כמות גדולה לקטנה, אפשר לומר שהמהר"י ושערי דורא דיברו על כמות גדולה ובה גם רמ"א מסכים לאיסור לאכול את הלחם אפילו בפני עצמו.

שישים כנגד האיסור, כי החתיכות לא מצטרפות זו לזו (ואפשר שכל דבר שנכנס לספק מצטרף לבטל את האיסור).

☞ **רמ"א:** במקום הפסד יש להתיר ואף לצרף את כל מה שנמצא בתנור (אמנם בצלייה לא מצרפים וכל חתיכה לעצמה, אך בריח יש להקל שכל מה שנכנס בספק מצטרף לבטל. ט"ז).

☞ **ש"ך:** רמ"א סובר לצרף את כל מה שנכנס בספק דווקא במקום הפסד מרובה.

♦ ריח לעניין חמץ בפסח (דרכי משה, ש"ך וט"ז)

◀ **הגהת סמ"ק:** ריח אינו אוסר אך עדיין נחשב 'משהו', ובפסח שחמץ אוסר במשהו - ריח אוסר (ומחמירים אפילו בדבר שלא שייך בו ריח, כגון חמץ שנאפה עם מצה).

◀ **מרדכי:** אין חילוק בין חמץ לשאר האיסורים, וריח אינו אוסר.

☞ **רמ"א:** יש להחמיר (כשהתנור קטן וסתום, והאיסור וההיתר מגולים), ובמקום הפסד סומכים על המיקלים²⁶².

♦ הטמנת תבשיל בשרי מעל חלבי ולהפך (דרכי משה)

מהר"י וייל והגהות שערי דורא: אסור להטמין תבשיל בשרי מעל תבשיל חלבי או להפך, מחשש שמא יזוב מהעליון על התחתון, אך בדיעבד כשהקדרות מכוסות אין לאסור.

א. סיר שמתבשל על גבי הכירה - פשוט שהריח שלו לא אוסר מאכל אחר (איסור והיתר הארוך ודרכי משה).

ב. חלת חוץ לארץ היא לכ"ע דרבנן, ולכן מותר לכתחילה לאפות אותה עם פת (או"ה ובאר היטב).

סעיף ב | בישול בסירים נפרדים בתוך תנור

הגמרא בעבודה זרה (יא, ב) עוסקת בדין עסקים עם גויים ביום אידם, ושואלת באיזה מרחק מעיר שהגויים חוגגים בה כבר מותר לעשות עסקים עם גוי. הגמרא שואלת על שוק הצמוד לעיר, ואומרת שכשם שמותר לשפות שתי קדרות על כירה, גם אם אחת של גוי ואחת של יהודי - כך גם מותר לעשות עסקים אפילו צמוד לעיר, כל עוד אינו עושה עם אנשי העיר. בפסחים (עו, ב) הגמרא אומרת זאת בצורה מפורשת יותר, שאם מבשל בתנור בתוך שתי קדרות שונות - הריח לא אוסר כי אין כל כך ריח באופן הזה. הראשונים נחלקו האם דין זה נכון בכל מקרה של סירים בתוך תנור, או רק בתנאי שהתנור פתוח:

הערות

²⁶² **ריח בדבר שאוסר במשהו.** מדברי הדרכי משה משמע שהמרדכי מקל לעניין חמץ בפסח מכיוון שסובר שריח אפילו לא נחשב 'משהו', והש"ך הקשה שבחמץ שייכת סברא שריח של פת (החמץ) לא אוסרת פת (המצה), ואפשר שגם למרדכי אם דבר שמן בלע טעם מחמץ - הוא אוסר מצה, וכהבנתו כתב גם ה"ט"ז. עם זאת, הש"ך מציין שבתשובת מהרי"ל מפורש שלדעת המתירים אין חילוק בין דבר שאסור במשהו לשאר איסורים.

◀ **רשב"א ור"ן:** בשני סירים נפרדים מותר לכתחילה אפילו בתנור קטן וגם אם הסיר פתוח.

Ⓢ כך פסק שו"ע.

◀ **מהר"י וייל ואיסור והיתר הארוך:** גם בשני סירים נפרדים דווקא כשהתנור פתוח קצת, ובדיעבד מותר גם בתנור סגור.

Ⓢ כך פסקו רמ"א וב"ח.

◀ **הגהת שערי דורא:** אם התנור סגור אסור אפילו בדיעבד.

Ⓢ כך פסק מהרש"ל.

א. במקרה שהסירים סגורים - נראה שדעת רמ"א להתיר לכתחילה גם כשהתנור סגור (כך משמע מדבריו בסעיף א לעניין דבר חריף שמכוסה, ועפ"י דברי הש"ך [אות י] והגהת רעק"א שם).

ב. במקרה שהתנור פתוח קצת, רמ"א מתיר בסירים נפרדים לכתחילה, גם כשהם פתוחים, וזה ההבדל בין צלייה (שגם בתנור פתוח קצת רמ"א החמיר לכתחילה) לבישול (שהתיר). אמנם הלבוש הבין שרמ"א אוסר לכתחילה גם בבישול כשהתנור פתוח, אך הוא לא דייק בדברי רמ"א (ש"ך).

ג. אמנם הטור הזכיר דווקא בישול בשני סירים נפרדים ולא צלייה, אך הש"ך כתב עפ"י הב"י שגם צלייה בסירים נפרדים מותרת²⁶³.

❖ אפיה בתנור אחד למעשה (שירת הים)

הפוסקים נחלקו האם מותר לאפות בתנור אחד בשר בכלי אחד ואחר כך חלב בכלי אחר:

◀ **הרב קאפח:** מותר, והרוצה להחמיר יחמם את התנור לרבע שעה.

◀ **אגרות משה** (ח"א, נט): באפיה מותר, ובבישול רק כשמקור החום מגיע מלמעלה.

◀ **מנחת יצחק** (ח"ה, כ) ו**ישביל עבדי** (ח"ז, י"ד ד): צריך ללבן את התנור בין לבין (הבערה של 20 דקות בערך).

◀ **יביע אומר** (ח"ה, י"ד, ז) ו**וילקוט יוסף** (סי' פט, פח): במאכל מוצק יש להמתין מעת לעת ולהבעיר לעשרים דקות, במאכל נוזלי בנוסף צריך גם לכסות.

◀ **ספר הכשרות** (פ"א, סעיפים לא-לב): אסור. ויש המתירים בצירוף של המתנה מעת לעת, הבערת התנור וניקוי יסודי.

הערות

²⁶³ **צלייה בשני סירים נפרדים.** בתוך המחלוקת של רב ולוי הגמרא מביאה ברייתא שאסור לצלות שני קרבנות פסח ביחד מפני התערובת. הגמרא מנסה להוכיח שמדובר על תערובת של הריח ואסור, כדעת רב, אך מעמידה שמדובר על תערובת הגופים, ואסור מחשש שמא יתבלבל ויחליף בין הקרבנות (והפסח הרי נאכל רק למנויו), ומוכיחה מסוף הברייתא שזוהי כוונתה. הגמרא מקשה שאם כך ניתן להוכיח שרק בגלל החשש שמא יתבלבל אסור והריח לבדו לא אסור, כדעת לוי. רב משיב על ההוכחה שמדובר על צלייה בתוך שתי סירים נפרדים (אמנם לא שייך לצלות בתוך סיר, אך הכוונה שיש תל גדול של אפר או גחלים בין השיפודים).

כלומר, בשני סירים נפרדים כלו"ע מותר. **הרשב"א והר"ן** כתבו שמותר לבשל בשני סירים נפרדים בתוך התנור, ולא הזכירו שגם צלייה באופן הזה מותרת, ו**הב"י** תמה מדוע, שהרי מקור הדין הוא בצלייה בשני סירים נפרדים וממילא גם בצלייה יש להתיר באופן הזה.

הש"ך כתב שלהלכה אין הבדל בין בישול לצלייה וגם בצלייה בשני סירים מותרת, אך העיר **שבאיסור והיתר הארוך** הבין את דברי הטור כפשוטו שמתיר רק בבישול.

❖ שימוש במיקרוגל אחד (שירת הים, תשובות באתר ישיבה²⁶⁴)

הפוסקים נחלקו גם באיזה אופן מותר להשתמש במיקרוגל רגיל לבשר ואחר כך לחלב

◀ **ילקוט יוסף:** ירתיח מים לעשר דקות עם חומר ניקוי, ויעטוף בקופסה סגורה.

◀ **הרב יעקב אריאל, הרב דב ליאור וספר הכשרות:** מספיק לכסות היטב את המאכלים (במכסה ללא חורים, שהאדים לא יצאו החוצה). והרב ליאור מיקל אפילו במכסה מחורר, אך כתב שעדיף להחמיר במכסה אטום, אם אפשר).

סעיף ג | שימוש במרדת איסור

תוס': אסור להשתמש במרדה שיש עליה שמנונית של איסור, אך כשאינה בת יומא מותר להשתמש בה לכתחילה (ולא גזרו לאסור במרדה שאינה בת יומא משום בת יומא בגלל שאין אפשרות אחרת, כי הגויים לא יסכימו להכין מרדה חדשה בשביל כך).

📌 כך פסק שו"ע.

א. כל עוד המרדה בת יומא היא אסורה, וגם הגעלה וקליפה לא תועיל. **רמ"א** (עפ"י תרומת הדשן, מרדכי והגהת שערי דורא. אך ליבון יועיל - ש"ך).

ב. אם השתמש במרדה בת יומא אסור אפילו בדיעבד, אך דווקא הפת הראשונה שהוציא מכיוון שרק בה בבידור נדבקה שמנונית (ט"ז בשם איסור והיתר הארוך. והוסיף שאם לא יודע מהי הפת הראשונה הכל מותר כי מתבטל ברוב, ואינו נחשב ח"ל מכיוון שהאיסור לא מגופו).

סעיף ד | לחם שנמצא מעל חבית

המשנה במסכת תרומות (ג, י) מביאה מחלוקת משולשת בין התנאים לעניין לחם שנמצא מעל חבית של יין איסור. לדעת רבי מאיר היא אסורה בגלל שריח מהיין עולה ונבלע בפת, לדעת רבי יהודה הפת מותרת, ולדעת רבי יוסי פת חיטים מותרת ופת שעורים אסורה (כי שעורים יותר קולטות ריח).

במסכת עבודה זרה (סו, ב) ריש לקיש מסביר שהמחלוקת היא דווקא בפת חמה ובחבית פתוחה, אך אם הפת קרה או שהחבית סתומה - הפת מותרת, כי לא נבלע בה ריח.

טור: פת חמה שמונחת על גבי חבית של יין נסך פתוחה - אסורה. בפת צוננת או חבית סגורה מותר²⁶⁵⁻²⁶⁶.

הערות

²⁶⁴ תשובת הרב אריאל: <http://www.yeshiva.org.il/ask/68840>

תשובות הרב ליאור: <https://www.yeshiva.org.il/ask/376> וכן <http://www.yeshiva.org.il/ask/36894>

²⁶⁵ **רמות הריח השונות.** אמנם בסעיף א נפסק שריח אינו אוסר, אך ביאר הרמ"ש (ע"ז פרק ה, סימן ח) שיש רמות שונות של ריח: החמור ביותר זה ריח של יין שנבלע בפת אסור לכל הדעות, מתחתיו ריח של איסור שנצלה עם היתר זו מחלוקת רב ולוי (הדיון בסעיף א), מתחתיו להריח יין דרך נקב שבחבית (הדיון בסעיף ה) והכי קל זה ריח של חבית סגורה או פת צוננת, שלכל הדעות מותר.

הש"ך הוסיף וביאר שבמקרה של חבית פתוחה ופת חמה הריח נחשב כאכילה ממש, והוכיח זאת מכך שמחלוקת התנאים היא בפת שנמצאת מעל יין של תרומה - ותרומה אמנם אסורה באכילה אבל מותרת בהנאה, ורק בגלל שהריח כאן נחשב כאכילה ממש אסרו.

²⁶⁶ בדברי ה**טור** לא מפורש האם פסק כרבי יהודה שמתיר לגמרי או כרבי יוסי שמתיר בפת חיטים ואוסר בפת שעורים ולכאורה נראה שפסק כרבי יהודה. ה**ב"י** כתב שלפי כללי הפסיקה במחלוקת כזאת הלכה כרבי יוסי וכך הוא

כך פסק שו"ע (וכך הדין גם בסתם יין של גויים או יין תרומה. ש"ך).

סעיף ה | להריח יין נסך

הגמרא בעבודה זרה (סו, ב) מביאה מחלוקת האם מותר ליהודי להריח חבית יין של יין נסך כדי לדעת האם היין טוב ("בת תיהא" - נקב בפקק החבית שהיו עושים כדי להריח דרכו), לדעת רבא מותר מכיוון שריח לא אוסר ("ריחא לאו מילתא") ולדעת אבוי אסור כי ריח אוסר ("ריחא מילתא"). הלכה כרבא.

טור: מותר להריח חבית של יין נסך כדי לדעת האם היין טוב.

כך פסק שו"ע.

א. אמנם מותר להריח יין נסך, אך אסור לטעום אותו גם אם לא בולע (ריב"ש ורמ"א. וכך הדין בכל איסורי אכילה. ש"ך וט"ז).

ב. אסור לזלף יין נסך כי הוא אסור בהנאה, אבל מותר לזלף סתם יינם שמותר בהנאה (רמ"א בשם איסור והיתר הארוך. הש"ך תמה שהרי גם סתם יינם אסור בהנאה לכתחילה, ונשאר בצ"ע).

סעיף ו | בשמים שגויים מכניסים ליין

רשב"א: מותר לכתחילה להריח פלפל וזנגוויל שגויים הכניסו לתוך יין, מכיוון שהיין לא נותן בהם טעם, וגם מניחים אותם שם כדי שהם יתנו טעם ביין ולא בשביל שהיין יתן בהם טעם, וגם כוונת המריח היא לא לריח של היין אלא לריח שלהם. למרות זאת, אין לעשות עליהם הבדלה מדין "הקריבהו נא לפחתך".

כך פסק שו"ע.

להריח פלפל בהבדלה (ט"ז ונקודות הכסף)

ט"ז: מכך שדווקא פלפל שהונח בתוך יין של גויים אסור להבדלה מוכח שעל פלפל רגיל ניתן לברך בהבדלה והוא נחשב בשמים.

ש"ך וב"ח: פלפל לא נחשב בשמים, ולכן אי אפשר לברך עליו ולא לעשות איתו הבדלה (שו"ע כאן לא עסק בדיני הבדלה, ומה שהזכיר באגב שלא עושים הבדלה עליהם - הכוונה לשאר הדברים ולא לפלפל).

סעיף ז | להריח איסורי הנאה

רשב"א ואורחות חיים: אסור להריח בשמים של איסורי הנאה (מכיוון שכל דבר שמיועד לריח - אסור להריח אותו, ורק בדבר שלא עומד לריח הריח לא נחשב).

כך פסק שו"ע.

הערות

גם פסק בשו"ע. הדישה כתב שגם הטור פוסק כך, ולא פירט זאת כאן מכיוון שרצה להתייחס לכך בהלכות יין נסך (אך במנחת יעקב העיר שדין זה לא נמצא גם שם).

◀ **תוס':** אסור להריח שום איסורי הנאה, גם לא בדברים שאינם עומדים לריח.

Ⓢ כך פסק ש"ך (לעניין עבודה זרה).

❖ להריח איסורי אכילה (פת"ש)

◀ **שלטי גיבורים:** גם בדבר שאסור באכילה בלבד, אם הוא מיועד לריח - אסור להריח אותו.

◀ **אמונת שמואל:** דווקא באיסורי הנאה אסור, ובאיסורי אכילה מותר להריח.

Ⓢ כך פסק ערוך השולחן.

סימן קט | דין יבש ביבש

סעיף א | תערובת יבש ביבש

המשנה בחולין (צו, ב) עוסקת בגיד הנשה וחתיכה של נבלה שנפלו לתערובת. אם יודע לזהות את האיסור צריך שישים כנגד הטעם שנפלט מהם, ואם לא יודע לזהות הכל אסור. הגמרא (צט, ב) שואלת מדוע האיסורים לא יתבטלו ברוב, ומשיבה שגיד הנשה הוא בריה וחתיכת הנבלה היא חתיכה הראויה להתכבד. מדברי הגמרא יוצא שאיסור שאינו בריה ואינו חה"ל - מתבטל ברוב.

מקור דין ביטול ברוב מופיע בחולין (יא, א), והוא נלמד מהפסוק "אחרי רבים להטות". רש"י במסכת גיטין (נד, ב) מזכיר שגם דברים חשובים (כמו בריה וחה"ל) מתבטלים ברוב מהתורה, ורק מדרבנן אסרו.

הראשונים נחלקו האם חכמים אסרו בתערובת של יבש ביבש עד שיש שישים כנגד האיסור, או שהשאירו את דין התורה וחד בתרי (חתיכה של איסור מול שתי חתיכות של היתר) מתבטל²⁶⁷:

◀ **ראב"ד, רש"י ורמב"ם:** אמנם מהתורה תערובת של יבש ביבש מתבטלת חד בתרי, אך מדרבנן גם בזה הביטול בשישים.

↳ ובתוך דעות המחמירים נחלקו האם כשחלק מהתערובת אבד יש להתיר או לאסור (רשב"א).

◀ **תוס', רא"ש, רשב"א ור"ן:** תערובת של יבש ביבש מתבטלת ברוב של חד בתרי, ואפילו מדרבנן מותר.

Ⓢ כך פסקו **טור ושו"ע**.

❖ **מין בשאינו מינו**²⁶⁸ (ב"י וש"ך)

◀ **טור:** אין חילוק בין מינו במינו ומין בשאינו מינו, בכל תערובת יבשה הביטול ברוב (חד בתרי).

◀ **תרומה ואיסור והיתר הארוך:** בתערובת של מין בשאינו מינו מדרבנן הביטול בשישים (והסברא: במין בשאינו מינו בלח הצורך בביטול בשישים הוא מהתורה, ולכן החמירו גם ביבש כדי שלא יבוא לבשל

הערות

²⁶⁷ **הרשב"א והר"ן** הביאו ראייה שבתערובת יבש ביבש הביטול הוא חד בתרי. הגמרא בבבא מציעא אומרת שתרומה וביכורים מתבטלים במאה ואחד, בשונה ממעשר שמתבטל ברוב (ב"מ נב, ב). אם מעשר מתבטל ברוב של שישים - הוא לא שונה מתרומה וביכורים אלא רק השיעור שונה, ומוכח שבמעשר הביטול הוא חד בתרי.

²⁶⁸ כל הדיון כאן הוא במצב שהאדם לא יודע להבדיל בין ההיתר לאיסור, ולכאורה זאת מציאות שלא אמורה לקרות אם מה שהתערב אלו מינים שונים. בש"ך העמיד במציאות שיועד שאחד מחלקי התערובת שלפניו אסורים ואינו יודע איזה מהם (חתיכות שונות של חלקי בהמה מבהמות שונות, ונודע שאחת מהבהמות נמצא טרפה).

אחרונים נוספים העמידו שמדובר על מצב שיש למאכלים שם שונה ומראה דומה ולכן לא יודע להבדיל ביניהם, אך הש"ך לשיטתו הסובר שהגדרת מינים נקבעת לפי המראה ולא לפי השם (סי' צה, ב) - לא יכול לקבל הסבר כזה ומקשה עליו.

את התערובת ולהגיע לאיסור תורה. במין במינו אפילו בלח הביטול מהתורה הוא ברוב, ולכן לא החמירו ביבש.
ר"ן²⁷⁰.

כך פסקו רמ"א ור"ן.

◀ **מהר"י** (להבנת הגהות שערי דורא): בתערובת של מין במינו מהתורה הביטול בשישים.

❖ **חלק מהתערובת נשפכה.** בתערובת של מין בשאינו מינו וחלק מהתערובת נשפכה, כך שלא יודעים האם יש שישים כנגד האיסור, לדעת הש"ך הביטול ברוב כי זה ספק דרבנן (וכמו שנפסק לעניין לח בלח, בסימן צח, ב), אך רעק"א הסתפק מכיוון שבתערובת לח בלח יש חזקת היתר מול סברת אתחזק איסורא, ואילו כאן סברת אתחזק איסורא לא סותרת חזקת היתר (שהרי חזקת ההיתר נשארת ביבש ביבש, ומצריכים שישים רק בגזירה שמא יבוא לבשל), ולכן אפשר שגם כשחלק מהתערובת נשפכה אין להתיר אם אין שישים כנגד האיסור (פת"ש).

❖ **אכילת התערובת (ב"י, דרכי משה ס"ק ד, פת"ש)**

הראשונים נחלקו כיצד להגדיר תערובת שמתבטלת חד בתרי - האם ההיתר הוא מכח ספק, או שהוא היתר גמור שנלמד בגזירת הכתוב מדין "אחרי רבים להטות". הנפקא מינה היא האם מותר לאדם אחד לאכול הכל - אם ההיתר הוא מכח ספק, אדם שיאכל הכל סוף סוף אוכל איסור ולכן אסור (כמו שמוכח מדין טבעת של עבודה זרה שהתערבה באלף טבעות היתר ואחת נפלה לים, שמותר להנות מהטבעות אך לא בבת אחת [זבחים עד, א]), אך אם ההיתר מכח גזירת הכתוב - אחרי שהאיסור התבטל שוב אין שום מניעה לאכול את כל התערובת יחד, כי כבר אין פה שום איסור.

◀ **רא"ש וסמ"ק:** תערובת שיש בה איסור שהתבטל בה - מותר לאדם לאכול את התערובת כולה ביחד²⁷¹.

◀ **רשב"א ור"ן** (בסעיף ב): אמנם מותר לאדם אחד לאכול הכל, אבל לא לבשל או לאכול הכל יחד, אלא אחד אחרי השני (מכיוון שבכל אחד שאוכל אפשר לתלות שזה ההיתר, וגם באחרון תולה שכבר אכל את האיסור בהתחלה²⁷²).

הערות

²⁶⁹ **הט"ז** הקשה מה החשש כאן - הרי האיסור התבטל בתערובת וגם אם יבשל עכשיו את הכל, כבר אין פה שום איסור! הוא מוכיח את היסוד הזה מהדין שפוסק הש"ע בסימן צח (סעיף ב) לעניין איסור שהתערב במינו ובשאינו מינו, שאומרים כאילו מה שאינו מינו לא נמצא כאן והאיסור מתבטל במינו, ולכאורה גם כאן האיסור יתבטל ושוב לא יאסור אפילו בבישול.

הט"ז משיב שיש לחלק בין המקרים, מכיוון ששם אמנם האיסור נותן טעם אבל גם ההיתר מאותו המין נותן את אותו הטעם, ואילו כאן שכל הטעם מגיע מהאיסור - גם לאחר שהוא מבטל הוא יכול לחזור ולאסור.

²⁷⁰ מתוך סברת הר"ן, **הש"ך** הקשה מדוע רמ"א כתב שבדינים האלו אין הבדל בין איסורי תורה לאיסורי דרבנן - הרי מין במינו מותר לכתחילה מכיוון שלא יכול להיות בו איסור תורה, ומין בשאינו מינו אסור מכיוון שיכול להיות בו איסור תורה!

הש"ך נדחק להסביר בדברי הרמ"א שלא חלק על כך אלא רק בא לומר שגם באיסורי דרבנן הביטול הוא חד בתרי ולא חד בחד (כמו דעה אחת שהובאה בהגהות שערי דורא).

²⁷¹ הרא"ש עצמו (מובא בב"י בסעיף ב') מבאר את סברתו שמכח גזירת הכתוב של "אחרי רבים להטות" לאחר ביטול של חד בתרי - האיסור הפך להיתר גמור לכל דבר.

²⁷² ולפי סברא זאת כתב הש"ך שיכול גם לאכול כמה חלקים מהתערובת יחד, כל עוד לא אוכל את כולה בבת אחת.

כך פסק שו"ע.

◀ **סמ"ג והגהות שערי דורא:** אסור לאדם אחד לאכול הכל אלא שניים יחלקו ביניהם, כדי שלא תהיה ודאות שאדם אחד אכל איסור.

כך פסק **רמ"א** (לכתחילה, ובדרכי משה הוסיף שהמיקל כדעת הרא"ש לאכול את כולם יחד לא הפסיד).

◀ **רש"י ומהר"ם** (הגהות שערי דורא): צריך להשליך או לתת לגוי חלק אחד מהתערובת (ואז תולה שהוא חלק האיסור והשאר מותר באכילה. אפילו על ידי אותו אדם - **נוב"י, בפת"ש**).

❖ **היתר שהתערב עם איסורי הנאה (ב"י וש"ך)**

◀ **רשב"א:** התערובת כולה אסורה (ביטול מועיל דווקא במקום שהאיסור משפיע בנתינת טעם. במקום שאפילו ביטול בשישים אינו מועיל [כמו תרומה] אין הבדל בין לח ליבש ואסור).

כך פסק שו"ע (או"ח תמז, א).

◀ **רש"י ואיסור והיתר הארוך:** התערובת אסורה באכילה, וכדי להתיר בהנאה צריך לזרוק שיעור כנגד האיסור (באו"ח כתב שבחמץ בפסח אסור בהנאה אפילו כשזרק כנגד האיסור, מכיוון שהוא דבר שיש לו מתירים).

◀ **רא"ש:** גם במקום שיש בתערובת איסורי הנאה, אחרי ביטול של חד בתרי ניתן אפילו לאכול.

א. הגדרת דבר יבש. דבר יבש הוא כל דבר שעומד לעצמו ואינו לח, נימוח ומתפשט. גם אם הוא התבשל במים (**רשב"א, רמב"ן, תרומה וב"י**).

ב. קמח. אמנם מדברי **תוס' ורמב"ם** משמע שקמח נחשב יבש כל עוד הוא לא רותח, אך רוב הראשונים והפוסקים נקטו שקמח שהתערב בקמח נחשב לח בלח, מכיוון שהוא נבלל (**ב"ח וש"ך** בשם **רשב"א, תרומת הדשן, סמ"ג, דרכי משה** ועוד).

ג. הגדרת ביטול ברוב של יבש ביבש. אמנם לדעת **המנחת יעקב** הביטול הוא רק בכפל (פי שניים היתר לעומת האיסור), אך **הפרי חדש וחינוך בית יהודה** סוברים הביטול הוא כשיש יותר היתר מאיסור (**פת"ש**). ובחינוך בית יהודה הביא שיש הסובר שאם יש שתי חתיכות של היתר כנגד האיסור - אפילו כשחתיכת האיסור גדולה יותר משתי חתיכות ההיתר יחד - הכל מותר. אך הוא חלק עליו).

ד. סוגי ביטול שונים יחד. במקרה של חתיכות בסיר עם מים שנפלה לתוכם חתיכת איסור - בנוסף לכך שצריך פי ששים בכל הסיר כנגד האיסור, צריך שבחתיכות יהיה חד בתרי של היתר לעומת האיסור (**ש"ך**).

סעיף ב | ביטול התערובת

בסעיף א הובאה מחלוקת הראשונים האם מותר לאכול את כל התערובת יחד. מתוך אותה מחלוקת נחלקו גם האם מותר לבשל את הכל יחד: הסוברים שההיתר בביטול ברוב הוא מספק יאסרו גם לבשל יחד, והסוברים שההיתר הוא מכח גזירת הכתוב יתירו גם לבשל הכל יחד.

◀ **סמ"ג** (להעמדת הגהות שערי דורא): אסור לבשל את חלקי התערובת השונים באותו הסיר, אפילו אחד אחרי השני וגם אם אנשים שונים אוכלים (מכיוון שבדאות יש איסור שמתבשל בסיר ואוסר אותו).

◀ **רשב"א ור"ן**: אם בישל תערובת שהתבטל בה איסור, כולה ביחד - כל עוד אין שישים כנגד האיסור הרוטב נאסר, וממילא גם החתיכות נאסרות מכיוון שהן בולעות טעם מהרוטב.

⤵ **רא"ה**: מותר לכתחילה להרבות על החתיכות לפני הבישול כדי שהאיסור יתבטל בשישים, ולא נחשב ביטול איסור לכתחילה מכיוון שכל חתיכה לכשעצמה מותרת.

Ⓢ כך פסק שו"ע.

◀ **רא"ש ורבנו ירוחם**: אם נודע שאיסור נפל לתערובת והתבטל שם עוד לפני הבישול - הכל מותר. אם ידעו שהאיסור נפל רק לאחר הבישול - האיסור מתבטל בשישים²⁷³.

Ⓢ **רמ"א**: במקום הפסד יש לסמוך על המיקלים ולהתיר.

❖ **בישל בשני סירים ואז נודע שנפל איסור (ש"ך ופת"ש)**

◀ **ב"ח**: אם לא נודע שהאיסור נפל להיתר עד לאחר שהפריד את התערובת לשני סירים שהתבטלו - מותר לאכול כל אחד בפני עצמו (שהרי הרשב"א מתיר להפריד את חלקי התערובת ולבשל או לאכול כל אחד לבדו).

◀ **ש"ך וחינוך בית יהודה**: אם נודע מהתערובת בזמן הבישול - אפילו כשהתערובת בשני סירים נפרדים הכל אסור, כי כעת נולד ספק בכל סיר האם האיסור נמצא בתוכו (ועפ"י סימן קיא, ז, במקום הפסד תכולת שני הסירים מצטרפים להעלות את האיסור בשישים).

❖ **מלח את התערובת ואז נודע שנפל איסור**. במקרה שמלח את כל התערובת יחד ואחר כך התברר שנפל לתוכה איסור - לדעת **סביו של החינוך בית יהודה** יש להתיר כי גם אחרי מליחה החתיכות נחשבות יבשות, אך **החינוך בית יהודה** עצמו **והפת"ש** חולקים וסוברים שהביטול בשישים, מכיוון שטעם האיסור עבר לחתיכות האחרות (פת"ש).

הערות

²⁷³ מכיוון שרגע הביטול של האיסור בתערובת הוא כשנודע על כך שנפל איסור לתוך ההיתר. אם באותו הרגע התערובת הייתה של יבש ביבש הביטול הוא ברוב, ואם התערובת הייתה כבר לח בלח - הביטול בשישים.

סימן קי | ספקות בתערובות

סעיף א | דין דבר שבמניין

במסכת ערלה (פרק ג) נחלקו התנאים על דברים מסויימים שאסורים משום כלאיים והתערבו באחרים - האם הם מתבטלים או שהכל נאסר. בהמשך (משנה ז) מבואר שיסוד המחלוקת הוא שלדעת רבי מאיר כל דבר שרגילים למכור במספר (לפי יחידות) הוא דבר חשוב שלא מתבטל לעולם, ואילו חכמים סוברים שכל הדברים מתבטלים חוץ משישה דברים (אגוזי פרך, רימוני בדן, חביות סתומות, חלפות תרדין, קלחי כרוב ודלעת היוונית). רבי עקיבא מסכים לחכמים, אך הוא מוסיף דבר חשוב נוסף (גם ככרות של בעל הבית).

במסכת ביצה (ג, ב) נחלקו האמוראים בדעתו של רבי מאיר - האם כל דבר שרגילים למכור במספר לא מתבטל, אפילו אם לפעמים מוכרים אותו במשקל או באומד (ריש לקיש), או שרק דבר שלעולם מוכרים אך ורק לפי מספר לא מתבטל (רבי יוחנן).

הראשונים כתבו שהנפק"מ בין הדעות היא ביצה: בדרך כלל מוכרים אותה במספר, אך לפעמים מוכרים סל מלא ביצים באומד. לריש לקיש ביצה לא מתבטלת בתערובת לעולם, ולרבי יוחנן היא מתבטלת.

לכאורה היה נראה שמכיוון שהאמוראים נחלקו בדעת רבי מאיר כך נפסק, ובמחלוקת ריש לקיש ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן - אך הדבר נתון במחלוקת ראשונים:

◀ **ר"י, ריצב"א, רבנו ירוחם וסמ"ק:** בנוסף לדברים החשובים שלא מתבטלים (חתיכה הראויה להתכבד, בע"ח ועוד) - גם דבר שתמיד מוכרים לפי מספר לא מתבטל (כדעת רבי יוחנן אליבא דרבי מאיר).

כך פסקו רמ"א וט"ז.

◀ **תרומה, עיטור ואיסור והיתר הארון:** גם דבר שבדרך כלל מוכרים במספר לא מתבטל (כדעת ריש לקיש אליבא דרבי מאיר).

כך פסקו לחומרא המהרש"ל והב"ח.

◀ **רמב"ם:** אפילו דבר שמוכרים תמיד במספר מתבטל, ורק שבעה דברים לא מתבטלים (כדעת חכמים ורבי עקיבא). אלו רק דוגמאות, ודברים חשובים לפי הזמן והמקום לא מתבטלים²⁷⁴.

כך פסק שו"ע.

א. הדין שדבר חשוב לא מתבטל בתערובת הוא מדרבנן בלבד, ולכן בספק מקלים (רמב"ם, תוס', רמ"א ועוד). הכוונה כשיש ספק האם דבר מסויים נחשב חשוב או לא, אבל בספקות אחרים לפעמים מחמירים (ש"ך).

הערות

²⁷⁴ **הגדרת הדברים החשובים.** המאירי (ביצה ג, ב) כתב שהדבר המיוחד בשבעת הדברים האלו זה שהם מיוחדים במינם - יש הרבה דברים דומים באותו המין, והדבר החשוב ביותר הוא זה שלא מתבטל בתערובת. כך נראה גם מלשון רש"י בזבחים (עב, ב) ומלשון הרמב"ם בפירוש המשנה, ששבעת הדברים האלו היו ידועים במינם ובעלי חשיבות.

ממילא לפי זה גם ההרחבה של הרמב"ם שבכל מקום וזמן הדברים החשובים כעין שבעת הדברים לא מתבטלים - הכוונה דווקא לדברים חשובים המיוחדים במינם. מתוך כך כתב הרב משה לוי בשו"ת תפילה למשה (ח"ה, כד, ו) שמזוזה לא נחשבת דבר שבמניין ומתבטלת (במקרה שמזוזה מהודרת שנכתבה שלא לשמה התערבה עם מזוזות פשוטות), מכיוון שהיא לא מיוחדת במינה ויש מהודרות ממנה.

ב. דבר חשוב בשאינו מינו. לדעת **האיסור והיתר הארוך** דבר חשוב לא מתבטל לעולם דווקא במינו, אך בתורת חטאת כתב שאין הבדל בין במינו ובין בשאינו מינו ולעולם אינו מתבטל, והש"ך ביאר שאפשר שגם לדעת הרמב"ם והשו"ע אין חילוק והסיבה שכאן הזכירו דווקא תערובת במינו היא שלא מצויה תערובת של מין בשאינו מינו שדבר חשוב אוסר את כולה²⁷⁵.

ג. מכירת תערובת עם איסורי הנאה לגוי. תערובת שנאסרה בגלל איסור הנאה שהתערב בה - מותר למכור אותה לגוי חוץ מדמי האיסור שבה (תוס', אגודה, ראב"ד, ר"ש, כסף משנה בשם הרמב"ם ועוד. בעל מגדל עוז כתב בשם הרמב"ם דברים מעורבבים בלא טעם. ש"ך).

ד. איבוד של חלק מהתערובת כנגד האיסור שבה. הפוסקים נחלקו האם בתערובת שיש בה איסורי הנאה מועיל לאבד חלק בגודל האיסור ולהנות משאר התערובת, לדעת הראב"ד והרשב"ם גם פתרון זה מועיל, וכמותם פסק הלבוש, אך תוס', רא"ש ופוסקים נוספים סוברים שדווקא בעבודה זרה שניתן להתפיס מעות כנגדה פתרון זה מועיל, ולא בשאר איסורי הנאה (ש"ך).

ה. ביטול ביצה בתערובת. כפי שהוזכר הנפק"מ שהראשונים הביאו בין רבי יוחנן לריש לקיש היא ביצה שבדרך כלל נמכרת במספר ולפעמים באומדן - לרבי יוחנן מתבטלת בתערובת ולריש לקיש לא. לפי זה ועפ"י פסיקת ההלכה העקרונית במחלוקת כאן לכאורה יוצא שלדעת שו"ע ורמ"א ביצה מתבטלת בתערובת ולדעת המהרש"ל והב"ח אינה מתבטלת. עם זאת, הש"ך והט"ז הביאו שהיום תמיד מוכרים ביצים במספר ולכן גם לדעת רמ"א אינה מתבטלת.

המנחת יעקב כתב (עפ"י יסוד של הט"ז) שבמקום הפסד מרובה יש להקל שביצה מתבטלת בתערובת, ובשו"ת תשובה מאהבה פסק שדבריו בטלים ואין להקל כדבריו, כי הט"ז דיבר בדבר שלפעמים מוכרים באומדן והיום לא מוכרים ביצים באומדן כלל, אך בכל זאת אחרי שרב אחד הקל בזה צידד כדבריו עפ"י רש"י בזבחים שבגלל שמוסיפים לקונה מעט יותר ממה שהוא שילם עליו - נחשב דבר שלא רגילים למכור במספר (פת"ש).

סעיף ב | בעלי חיים בתערובת

הגמרא בזבחים (עג, א) אומרת שבעלי חיים הם חשובים ולא מתבטלים בתערובת. המשנה בערלה (ג, ח) אומרת שאם הרימונים או האגוזים החשובים התפרדו ונפצעו, כך שהם כבר לא שלמים - הם מתבטלים בתערובת. הראשונים למדו מכך שאחרי שבעלי החיים נשחטו - הם מתבטלים.

רשב"א וטור: בעלי חיים אסורים שהתערבו באחרים ונשחטו - בטלה חשיבותם ומתבטלים בתערובת, בתנאי שנשחטו בשוגג.

כך פסק שו"ע.

א. אם בעלי החיים נשחטו בשוגג הם מתבטלים, ואפילו אם נודעה התערובת לפני השחיטה (ש"ך).

הערות

²⁷⁵ אם מזהה את האיסור ומוציא אותו טעם האיסור שנפלט ממנו מתבטל ברוב. בתערובת של מין בשאינו מינו, ניתן לזהות את האיסור כי הוא שונה מההיתר (בדרך כלל בתערובת של מין בשאינו מינו מדובר שהאיסור נחתך לחתיכות קטנות ולכן לא יכול להוציא אותו, וכאן אם זאת המציאות כבר אינו נחשב דבר חשוב).

ב. אם שחט במזיד בע"ח של איסור ואחר כך התערבו בשוגג בבע"ח של היתר - מתבטלים בתערובת (ש"ך).

❖ חשיבות בעלי חיים שנשחטו (ב"י, דרכי משה, ש"ך וט"ז)

לכאורה בעלי חיים נחשבים דבר חשוב גם לאחר השחיטה, משום שאמנם הם כבר לא בריה - אך עדיין יש בהם חשיבות מדין חתיכה הראויה להתכבד! לדעת הרשב"א לא קשה, משום שסובר שאפילו כבש שלם לא נחשב חתיכה הראויה להתכבד (סימן קא. ג), אך הרא"ש שם חולק, והקשה הבי"י - מדוע הטור כאן כתב בסתמא שלאחר השחיטה כבר אינו חשוב, באופן שנראה כאילו פוסק כמו הרשב"א ולא כמו אביו?

◀ **איסור והיתר הארוך ורמ"א:** הטור כאן עוסק בבעלי חיים, שלאחר השחיטה אינם ראויים להתכבד (ציפורים קטנות ולא תרנגולת, כי תרנגולת שחוטה נחשבת חה"ל, שם. ט"ז).

◀ **מהרש"ל:** כבש שנשחט ועדיין לא הופשט לא נחשב חה"ל, כי הוא מחוסר מעשה גדול.

◀ **ש"ך:** הדיון כאן הוא מצד חשיבות בעלי החיים, ולא מדין חה"ל.

◀ **ט"ז:** בעלי חיים כחושים אחרי השחיטה לא נחשבים חתיכה הראויה להתכבד.

סעיף ג | דיני רוב וקבוע

בכמה מקומות בש"ס מוזכרת הברייתא על תשע חנויות המוכרות בשר כשר וחנויות אחת המוכרת בשר טרף, אדם קנה בשר באחת מהן ואינו יודע איפה. הדין הוא שהבשר אסור, מכיוון שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, אך אם מצא חתיכת בשר (ברחוב או בידים של גוי) - הולכים אחר הרוב ומותר, כי כל דפריש מרובא פריש (כתובות טו, א. חולין צה, א. פסחים ט, ב. נדה יח, א). בכתובות (שם) הגמרא מביאה את מקור דין "כל קבוע כמחצה על מחצה דמי", ומבארת שהדין נלמד מהפסוק "וארב לו וקם עליו", שאדם הזורק אבן לתוך קבוצת אנשים שיש בה תשעה יהודים וגוי אחד - פטור מעונש למרות שהאבן פגעה ביהודי והרגה אותו, כי כל קבוע כמחצה על מחצה וממילא נחשב שבזמן הזריקה היה רק 50% שיהודי יפגע. הר"ן מסביר שדין "כל קבוע כמחצה על מחצה" הוא גזירת הכתוב²⁷⁶.

רשב"א וטור: אם האיסור ניכר במקומו (לקח מחנות ואינו יודע מאיזו חנות), אפילו כשרוב החנויות מוכרות בשר כשר - אסור, מכיוון שכל קבוע כמחצה על מחצה. אם האיסור לא ניכר במקומו (הבשר נמצא ברחוב או בידי גוי שלא זכר מאיזו חנות לקח) - אומרים "כל דפריש מרובא פריש", ומותר.

☞ **כך פסק שו"ע** (במקרה שאין בעיה של בשר שנתעלם מן העין, באיסורים אחרים²⁷⁷).

הערות

²⁷⁶ ועם זאת, ניתן למצוא סברא לדין זה: כשהחתיכה קבועה במקומה היא לא נחשבת מעורבת בחתיכות אחרות, ולכן הסברות של תערובות לא שייכות בה. כשהיא פרשה ממקומה היא נחשבת מעורבת בשאר החתיכות המסופקות בעיר, ולכן מכח דיני תערובות ההולכים אחר הרוב.

²⁷⁷ מה הדין בחתיכת בשר ומצד בשר שנתעלם מן העין (בשר שנמצא בידי גוי או בשוק. הדין בסימן סג):

א. שו"ע (עפ"י ר"ף ורמב"ם): הבשר אסור באכילה, אא"כ הוא היה צרור וחתום.

ב. רמ"א (עפ"י רשב"ם ורא"ש): אם הניח את הבשר ומצא אותו באותו מקום - מותר.

אך במקרה שלנו אין נפק"מ, שהרי מדובר כשמצא בשר ואינו יודע מה מקורו.

❖ ספק איסור למפרע (ש"ך ושירת הים)

במקרה שהיו בעיר עשר חנויות שמוכרות בשר כשר, ולאחר זמן התברר שבאחת מהחנויות הבשר נבלה, הפוסקים נחלקו האם בשר שנקנה בעבר ולא זוכרים היכן נחשב ספק שמתעורר עכשיו, כשהבשר כבר לא במקומו, או שנחשב ספק במקומו מכיוון שזה לא ספק חדש אלא גילוי מילתא שבזמן הקנייה היה ספק:

◀ **רא"ה ורשב"א** (להבנת הש"ך): הבשר אסור, מכיוון שהתברר שבשעת קניית החתיכה היה ספק.

☞ כך פסק ש"ך.

◀ **ר"ן ורשב"א** (להבנת הפר"ח והפמ"ג): הבשר מותר. כל שבשעת קניית החתיכה לא היה ספק, אפילו אם אחר כך התגלה איסור - לא אומרים קבוע למפרע, והולכים אחר רוב.

☞ כך פסק פר"ח.

☞ **פמ"ג וזבחי צדק**: ניתן להקל במקום הפסד מרובה.

❖ איסור קבוע שאינו ניכר (ש"ך ושירת הים)

הפוסקים נחלקו במקרה שעשר החנויות מוכרות בשר כשר, אך באחת מהחנויות יש בנוסף גם בשר נבילה באופן שהחתיכות לא מעורבות זו בזו:

◀ **ש"ך**: הבשר אסור, כי בשר הנבלה נחשב קבוע.

◀ **פר"ח ודגול מרבבה**: הבשר מותר, לכל החנויות יש שם כשרה (כי גם בחנות שמוכרים איסור מוכרים גם היתר).

☞ **פמ"ג**: לכתחילה יש להחמיר, ובהפסד מרובה יש להקל.

א. חתיכה שפרשה בפנינו. במקרה שראה שהחתיכה יצאה מאחת החנויות (נפלה משם, ע"י גוי וכדו') - למרות שהחתיכה מגיעה אלינו מבחוקן, מכיוון שהיא פירשה ממקומה בפנינו נחשבת קבוע (תוס', רשב"א, רא"ש ועוד, וכ"פ רמ"א).

ב. חתיכה חשובה קבועה ושאינו קבועה. כשהאיסור אינו ניכר במקומו יש חילוק בין חתיכה חשובה שאינה מתבטלת ברוב ובין חתיכה שאינה חשובה שמתבטלת. כשהאיסור ניכר במקומו אין חילוק ותמיד נחשבת קבוע שאינו מתבטל (רשב"א, טור וב"י).

ג. חתיכה חשובה שהייתה ניכרת במקומה וכולן פרשו. בחתיכה חשובה שהייתה ניכרת במקומה (כגון בעל חי) וכל החתיכות פרשו למקום אחר, ואחת הופרדה מכולן - אותה החתיכה מותרת (זרבי משה).

ד. בשר הנמצא בידי קטן. אין הבדל בין בשר שנמצא בידי גוי או נמצא ברחוב ובין בשר שנמצא בידי קטן, בשני המקרים נחשב שהאיסור פרש ממקומו והולכים אחר הרוב (רוקח וש"ך).

ה. דין קבוע לקולא. דין "כל קבוע כמחצה על מחצה" הוא בין לחומרא ובין לקולא, ולכן גם אם תשע חנויות מוכרות בשר נבלה ורק אחת מוכרת בשר שחווטה, לקח מאחת החנויות ואינו יודע מהיכן לקח - הבשר אסור רק מספק וכדין "כל קבוע", ולא בצורה ברורה כדין רוב (ש"ך. ונפק"מ כשבשר הספק התערב בתערובת אחרת ואינו ניכר, שבטל ברוב כדין ספק ספקא. עפ"י סעיף ד).

ו. **רוב חנויות או רוב בשר**. במקרה שרוב החנויות מוכרות בשר כשר אך החנות שמוכרת נבלה מוכרת בשר טרף יותר מכל הבשר שנמכר גם יחד - לדעת **שו"ת בית אפרים** הולכים אחרי רוב הבשר וכשהולכים אחר הרוב (בשר שפירש ממקומו) אסור, ולדעת **הכנסת יחזקאל** הולכים אחר רוב החנויות. **הנודע ביהודה** הולך בדרך אמצעית וכתב שאמנם משמע ללכת אחרי רוב החנויות, אך יש להחמיר ללכת לפי רוב הבשר (פת"ש).

סעיף ד | ספק ספקא בקבוע

◀ **רשב"א וטור**: חתיכה מסופקת שקבועה במקומה ונאסרה משום כך, והתערבה באחרות - בטלה ברוב ומותרת, משום ספק ספקא.

Ⓢ כך פסקו **שו"ע**, **לבוש** ו**מהרש"ל**.

◀ **איסור והיתר הארוך**: גם כשהחתיכה המסופקת התערבה באחרות הכל אסור, כי חתיכה קבועה אסורה מהתורה וגם אם נוסף בה ספק, עדיין אסור.

Ⓢ כך פסקו **רמ"א**, **ב"ח** ו**ש"ך**.

❖ קבוע שבפנינו פירש ממקומו (ש"ך)

◀ **ב"ח וט"ז**: קבוע שבפנינו פירש ממקומו - אמנם עדיין נחשב קבוע, אך איסורו מדרבנן בלבד ולא מהתורה, ורק בו הראשונים התירו כשהחתיכה המסופקת התערבה באחרות (והיכח זאת מדין ספק טרפה שהתערבה באחרות - שאינה בטלה. אם כאן מדובר על איסור תורה - מדוע כאן מקלים ובספק טריפה מחמירים?²⁷⁸).

◀ **ש"ך**: גם קבוע שפירש ממקומו בפנינו אסור מהתורה, כדין קבוע ממש (ואין הוכחה מדין ספק טרפה, כי דין קבוע הוא חידוש ואין ללמוד מקולא שנאמרה במקום חידוש למקום אחר).

↳ במקרה של הפסד מרובה ניתן לסמוך על הדעות שקבוע שפירש אסור רק מדרבנן ולהקל כשהתערב באחרות, ובתנאי שלא אוכל את כל החתיכות יחד (ש"ך).

סעיף ה | דין קבוע למפרע

המשנה בזבחים (ע, ב) אומרת שאם בהמות היתר התערבו עם בהמת איסור - כולן ימותו. הגמרא שם (עג, ב) שואלת מדוע כל הבהמות ימותו - יכול לדחוף את כולן כדי שיזוזו ממקומם, הבהמות כבר לא ייחשבו קבועות במקומן אלא "כל דפריש מרובא פריש" ויהיו מותרות! תשובת הגמרא ששם גוזרים לאסור מחשש שמא יבואו לקחת מבהמות שנשארו קבועות במקומן. צריך להבין מתי גוזרים גם במה שכבר פירש משום הקבוע והיכן לא גוזרים, ואכן הראשונים נחלקו בזה:

הערות

²⁷⁸ ומתוך שהבין שכך סובר הרשב"א ודווקא באיסור דרבנן זה התיר כשהתערב בחתיכות אחרות, **הב"ח** הקשה על השו"ע שלמד מדברי הרשב"א להתיר חתיכה מסופקת שהייתה קבועה במקומה. **הט"ז** כתב שאכן השו"ע והרמ"א לא עיינו נכון, ובאמת אין חילוק בין הרשב"א לאיסור והיתר הארוך, שלכ"ע באיסור דרבנן מקלים כשהספק התערב באחרות, ובאיסור דאורייתא לא מקלים.

א. לדעת ר"י רק אם מקום האיסור לא ניכר חוששים שמא יבוא לקחת מהקבוע, אך אם מקומו ניכר לא חוששים, כי אנחנו לא עוסקים ברשעים שיקחו בכוונה ממקום האיסור²⁷⁹.

ב. לדעת הרשב"א רק במקום שאדם מזיז את הבהמות בידיים, כי במצב כזה יש גם חשש שיבוא לקחת גם בלי שפיוזר. במקרה שהאיסור פרש ממקומו בעצמו - שייך דין "כל דפריש מרובא פריש" ומותר.

הנפק"מ בין הדעות היא כשמקום האיסור לא ניכר אך לא הזיז בידיים. לדעת הרשב"א מה שפירש מתבטל ולדעת ר"י גוזרים בזה ואסור.

גם מבין הסוברים שאם מקום האיסור לא נודע מחמירים, נחלקו האם אפילו כשהאיסור פירש לפני שבכלל ידעו שיש כאן תערובת של היתר ואיסור מחמירים (ר"י) או שבמצב כזה מה שפירש מתבטל (רא"ש, להבנת הטור והדרכ"מ).

במקרה שאדם קנה בשר מחנות ולאחר מכן התברר שבאחת החנויות יש גם בשר טרפה - לדעת ר"י הבשר שנמצא כבר בבית אסור (שהרי מקום האיסור לא ניכר וגוזרים גם במה שכבר פירש), לדעת הרשב"א מה שבבית מותר (כי הספק התעורר אחרי הלקיחה) וגם לדעת הרא"ש מותר (מכיוון שהבשר פירש לפני שבכלל נודע שיש איסור בתערובת).

◀ **ר"י, תוס' ורא"ש** (להבנת הרשב"א והב"י): גם במקרה שהספק התעורר אחרי לקיחת החתיכה מתוך התערובת - אם לא נודע מקום האיסור אסור, גזרה שמא יקח מהקבוע אחרי שהתעורר הספק (ולכן חתיכות בשר שנלקחו מחנות ואח"כ התברר שבאחת החנויות היה גם בשר טרפה - אסורות, מכיוון שמקום האיסור לא נודע גוזרים גם במה שכבר פירש).

◀ **רא"ש** (בתשובה. וכ"כ בשיטתו הטור (בסעיף ו) הדרכי משה): אמנם כשלא נודע מקום האיסור אסור, אך דבר שפירש לפני שנודע בכלל שיש איסור בתערובת - הוא מותר (וממילא חתיכות הבשר מותרות, כי הן פירשו לפני שנודע מהתערובת).

◀ **ר"ת, רשב"א ור"ן**: כל עוד הספק התעורר אחרי הלקיחה - אינו נחשב קבוע, כי לא אומרים קבוע למפרע (ולכן חתיכות הבשר מותרות כי הספק התעורר אחרי הלקיחה).

☞ כך פסק שו"ע.

❖ חתיכות שנשארו בחנות (ב"י)

◀ **טור (ורא"ש²⁸⁰)**: כל החתיכות שנשארו בחנות אסורות כדין קבוע, בין החשובות ובין שאינן חשובות.

הערות

²⁷⁹ **ראיה נוספת לאוסרים.** רבנו שמשון מביא ראיה נוספת לשיטה זו מהגמרא בזבחים (עד, א) שטבעת של עבודה זרה שהתערבה בטבעות אחרות אוסרת את כולן, ואם מתוך כל הטבעות פחות מחצי נפלו למקום אחד - הן לא אוסרות (מכיוון שספק אחד אסור אך ספק ספקא מותר). מדברי הגמרא משמע שאפילו כשהטבעות עצמן נפלו דין זה נכון, ורואים שדווקא בגלל שהטבעות המסופקות נפלו לתוך אחרות מתירים, ואם הן רק זזו ממקומם הן עדיין אסורות ולא אומרים "כל דפריש מרובא פריש".

מגמרא זו למד ר"ש שכל דבר שנאסר כבר מדין קבוע נשאר באיסורו גם אם אחר כך הוא זז ממקומו. **הרשב"א** משיב על ראיה זו ומסביר שבטבעת של ע"ז הטבעות נפלו בפנינו, וכשאנחנו רואים דבר קבוע שפירש ממקומו מולנו - הוא עדיין נחשב קבוע.

²⁸⁰ הב"י חולק על הטור בהבנת דברי הרא"ש, וכתב שמדברי הרא"ש ניתן להבין שהסכים לדברי הרשב"א שחתיכות שאינן חשובות מתבטלות ברוב גם אחרי שנודע שיש טריפה, אך למעשה מכיוון שגם הרשב"א כתב שיש להחמיר - אין נפק"מ.

◀ **רשב"א:** דין קבוע לא שייך כאן. חתיכות הראויות להתכבד אסורות מכיוון שהן לא מתבטלות ברוב, וחתיכות לא חשובות מעיקר הדין מתבטלות, אך ראוי להחמיר מכיוון שאנשים לא בקיאים יבואו לטעות לקחת גם חתיכות חשובות²⁸¹.

כך פסק **שו"ע** (ואפילו אם עבר ולקח חתיכה לא חשובה - אסור. **תורת חטאת ושו"ך**).

ל **מהרש"ל, ב"ח ושו"ך:** דווקא בחנות שרבים מצויים יש להחמיר ולאסור גם חתיכה שאינה חשובה משום חתיכה חשובה. בבית פרטי אין להחמיר וחתיכה שאינה חשובה מתבטלת.

סעיף ו | דבר חשוב שהתערב והתפור

כמו שהוזכר בתחילת הסעיף הקודם, הראשונים נחלקו בשאלה מה הדין בחתיכה שפרשה מעצמה מתערובת אך מקום האיסור לא נודע - לדעת ר"י אסורה, ולדעת רשב"א מותרת.

◀ **ר"י:** איסור חשוב (בע"ח, חה"ל, דבר שבמניין וכו') שהתערב בהיתר ומקום האיסור לא נודע - הכל אסור מדין קבוע, וגם החלק שפרש מעצמו מהתערובת אסור.

◀ **רא"ש:** אם מקום האיסור לא נודע אסור, אך מה שפרש לפני שנודע בכלל שיש איסור בתערובת - מותר (כי כולם בחזקת היתר ולא שייך לגזור שמא יקח מהקבוע. ואפילו אם פירש בפנינו, כל עוד לא נודע האיסור מותר. **טור**).

כך פסקו **מהרא"י, או"ה, מהרש"ל, רמ"א** (בתורת חטאת), **שו"ך וט"ז**²⁸²⁻²⁸³.

◀ **רשב"א:** באיסור שפרש מעצמו הולכים אחר הרוב ומותר, ורק אם הוציא בידיים גוזרים משום קבוע.

כך פסק **שו"ע**.

א. כשהכל פרש ממקומו יחד. אפילו אם הוציא בידיים, אסור דווקא כשחלק פרשו וחלק נשאר במקומם. אם כולם פרשו ממקומם יחד ושום דבר לא נשאר במקום הקביעות, וחלק ממה שפרש נעקר למקום אחר - מה שנעקר מותר, ורק השניים האחרונים אסורים, כי בהם כבר אי אפשר להתיר מכח רוב²⁸⁴ (**רמ"א**).

הערות

²⁸¹ **ביאור דעת הרשב"א.** הטור כתב שאינו מבין מדוע הרשב"א לא אוסר כאן את כל החתיכות מדין קבוע. **הב"י** הסביר את שיטת הרשב"א, שאם אדם קנה מחנות ואינו יודע האם זאת חנות המוכרת בשר כשר או טריפה - אז אוסרים מדין קבוע, אך במקרה שלנו יודע בודאות שלא קנה את הבשר מחנות המוכרת טריפה ניכרת (שהרי הטריפה לא ניכרת בשום חנות), ולכן דין קבוע לא שייך וכל עוד רוב החתיכות הן היתר - מותר (אא"כ זאת חתיכה חשובה שאינה בטלה ברוב).

²⁸² הפוסקים כתבו שיש להחמיר (וחלקם כתבו שטוב להחמיר) לעומת דעת הרשב"א, אך לא ביארו בפירוש האם סוברים כדעת ר"י או כדעת הרא"ש. מלשון רמ"א בתורת חטאת ולשון הט"ז משמע שפוסקים כדעת הרא"ש ולא כדעת ר"י.

²⁸³ **דעת הב"ח.** לדעת הב"ח יש חילוק בין בעלי חיים שיכול לגרום להם ללכת לבד, ובהם אם הם זזו מעצמם מותר, לעומת שאר דברים חשובים שאינם יכול לגרום להם לזוז לבד, ולכן בהם אם הם זזו מעצמם (מישהו אחר הוציא אותם וכדו') - אסור. **השו"ך** כתב שלא ירד לסוף דעתו ואין חילוק בזה.

²⁸⁴ **יישוב השיטה עם הגמרא בזבחים.** הט"ז הקשה, מדוע הגמרא בזבחים (שהוזכרה בתחילת סעיף ה) אומרת שבעלי חיים שהתערב בהם איסור ימותו, גם אם גוזרים במה שפירש אטו קבוע - ודאי שבהמשך כל הבהמות יזוזו ממקומם ושוב אין בהן דין קבוע!

ב. הכל פרש ולאחר מכן חזר למקומו. אפילו אם לאחר שכל חלקי התערובת פרשו ממקומם, הם גם חזרו לשם - כל שנעקרו תחילה שוב לא נחשב קבוע, כי הקביעות הראשונה בטלה (ש"ך בדעת רמ"א).

ג. חצי מהתערובת פרשה יחד. הסברא להתיר כשפרש מעצמו היא "כל דפריש מרובא פריש", ותולים שהאיסור נשאר עם הרוב. ממילא לפי הבנה זו, במקרה שחצי מהתערובת פרשה יחד - אסור, כי אי אפשר לתלות שהאיסור נשאר ברוב (ש"ך, אך הדרישה חולק).

ד. תרנגולת טריפה שהתערבה בכשרות ונמצאה ביצה. תרנגולת טריפה שהתערבה בכשרות, ונמצאה ביניהם ביצה - הביצה מותרת למרות שהתרנגולת לא מתבטלת, מכיוון שלגבי הביצה הולכים אחרי הרוב (איסור והיתר הארוך ורמ"א. לא גוזרים שבגלל הביצה יבוא להתיר גם תרנגולת, ולכן אפילו לסוברים שביצה היא דבר חשוב שלא מתבטל ברוב - מותר. ש"ך).

ה. ספק דרוסה שהתערבה באחרות. בספק איסור שהתערב בבהמות היתר יכול אפילו לכבוש את הבהמות בידיים כדי להתיר את כולן מכיוון שיש כאן ספק ספקא (ספק האם בהמת האיסור באמת אסורה, וגם אם כן - ספק האם זאת הבהמה שכעת לוקח) אך שתי הבהמות האחרונות אסורות (כי בהן יש רק ספק אחד). (רדב"ז, בפת"ש).

סעיף ז | דבר חשוב שהתערב וחתיכה אחת נפלה לים

המשנה בזבחים (עז, ב) עוסקת במקרה שהתערב איבר של בהמה בעלת מום עם איברים של בהמות כשרות, ורוצים להעלות את איברי הכשרות למזבח. רבי אליעזר אומר שאם ראש אחד כבר עלה על גבי המזבח ניתן להעלות את כל הראשים האחרים, ואם עלה כרעים של אחד ניתן להעלות את הכרעיים של כל האחרים. הסברא לשיטתו היא שתולים לומר שהאיסור הוא זה שכבר עלה, ומה שנשאר מותר.

בדף עד (עמוד א) רב נחמן אומר את אותו היסוד ביחס לטבעת של עבודה זרה שהתערבה בטבעות היתר. אם אחת מהן נפלה לים ניתן לתלות שהיא טבעת האיסור, ושאר הטבעות מותרות. בהמשך שם (עמוד ב) מובא אותו עיקרון בנוגע לחבית תרומה שהתערבה בחביות חולין, ואחת מהחביות נפלה לים המלח. תולים שחבית האיסור היא זאת שנפלה, וכל השאר מותרות. יסוד ההיתר הוא בסברא שמדובר על מצב שמהתורה האיסור התבטל, ובאיסור חכמים יש אפשרות לתלות שהאיסור הוא החתיכה שנפלה וכל השאר מותר (רשב"א).

רשב"א, רא"ש ור"ן: בכל האיסורים החשובים שאינם מתבטלים שהתערבו בהיתר, אם נפל חלק אחד מהתערובת לאיבוד - כל שאר החלקים מותרים (מכיוון שמהתורה גם איסור חשוב מתבטל ברוב - חכמים הקלו כאן. ב"י בשם הראשונים. דווקא כשהחתיכה שיצאה אבדה מן העולם, אך אם היא נשארה הכל נשאר באיסורו. טור).

כך הדין אם חתיכה אחת מתוך התערובת נאכלה, מכיוון שהעיקרון הוא שחתיכה אחת כבר לא נמצאת בעין ולא יתעורר דיון עליה (רשב"א).

כך פסק שו"ע.

הערות

הט"ז מיישב שיש חילוק בין קדשים לחולין. בקדשים אפילו אם כולם פירשו אסור, ובחולין מותר. הגמרא בזבחים עוסקת במקרה שבהמת קדשים התערבה בחולין ולכן אפילו אם כל הבהמות יזוזה לא יועיל, ואצלנו כמובן מדובר על חולין.

❖ **האופן שבו החתיכה אבדה (ב"י, ש"ך וט"ז)**

◀ **ר"י:** רק אם החתיכה נפלה לאיבוד מעצמה השאר מותר. אם האדם הפיל אותה אסור, ואפילו בשוגג אסור כי קונסים שוגג משום מזיד.

☞ כך פסק **שו"ע** (כך דייק מדבריו הט"ז).

◀ **רא"ש:** אם אדם הפיל חתיכה אחת לאיבוד לפני שנודע התערובת - מותר, כי לא שייך לגזור לפני שנודע בכלל שיש תערובת.

◀ **רשב"א:** בין אם החתיכה נפלה מעצמה ובין אם הפיל בשוגג - מותר.

א. חתיכה שפרשה מהתערובת ואז אבדה. במקרה שחתיכה פרשה מהתערובת ואז נפלה לאיבוד - התערובת עדיין אסורה, מכיוון שהאיסור עמד בפני עצמו ורק אחר כך אבד (ש"ך).

ב. המקומות שאליהן החתיכה נפלה. אין הבדל האם החתיכה נפלה לים, לנהר עמוק או לשאר מקומות שהיא לא יכולה להימצא. אם היא נפלה למקום שעלולים למצוא אותה - התערובת אסורה (רשב"א וש"ך).

ג. חתיכה מהתערובת התערבה באיסור תורה. גם במקרה שהחתיכה לא אבדה אלא התערבה באיסור אחר באופן שנאסרה מהתורה - מותר. במקרה שאדם המית בהמה אחת מתוך התערובת - אמנם קונסים שוגג אטו מזיד, אך אם הוא עשה זאת לפני שנודעה התערובת - מותר (תפארת למשה, בפת"ש).

ד. חלק מהחתיכה אבד. במקרה שרק חלק מחתיכה אבד (כמה בהמות שהיו באיטליז, אחת מהן התבררה כטריפה ולשון של אחת מהבהמות נאכלה על ידי כלב) - שאר הלשונות עדיין אסורות, מכיוון שאין חתיכה שאבדה בשלמותה לא תולים שהחלק מהחתיכה שאבד הוא דווקא מחתיכת האיסור (פנים מאירות, בפת"ש).

❖ **אכל חתיכה מהתערובת בשוגג (ב"י, ש"ך וט"ז)**

◀ **הגהות שערי דורא ותרומת הדשן:** אם אכל מהתערובת בשוגג - מותר, ולא קונסים שוגג אטו מזיד כי אין חשש שיבוא לאכול במזיד מהתערובת (אך אם האכיל לגוי או לכלב - קונסים אטו שוגג, ואסור).

☞ כך פסק **שו"ע**.

◀ **רא"ש:** דין אכילה שווה לדין חתיכה שאבדה. לפני שנודע התערובת מותר, ולאחר שנודע התערובת אסור בשוגג, אלא אם כן נאבד או נאכל מעצמו (אחרי שנודע התערובת אסור מכיוון שקונסים שוגג כי יש חשש שיאכיל את החתיכה לכלב או לגוי. ש"ך וט"ז).

☞ כך פסקו **ש"ך וט"ז**.

❖ **צורת ההנאה מהתערובת שנשארה (ב"י כאן ובסעיף ט, פרישה וש"ך)**

הגמרא שם (עד, א) נזקקת להעמיד שרב נחמן (שאמר שאם טבעת של ע"ז התערבה באחרות ואחת מהטבעות נפלה לים) סובר כדעת רבי אליעזר. הגמרא מעירה שלדעת רבי אליעזר ניתן להשתמש בשאר

התערובת רק בזוגות, ומעמידה שגם לדעת רב נחמן היתר השימוש בשאר התערובת הוא רק בזוגות.

◀ **רמב"ם:** מותר להנות מכל התערובת יחד, אך צריך שיפלו שתי חתיכות לאיבוד (בדבר שאינו ניכר²⁸⁵).

◀ **רא"ש, רשב"א, ר"ן וטור (להבנת הפרישה):** אחרי שחתיכה אחת נפלה מותר לאכול את מה שנשאר רק בצורה של שתי חתיכות יחד יחד, כדי שבכל אכילה יהיה היתר ודאי.

☞ כך פסקו שו"ע ושו"ך.

◀ **טור (להבנת הב"י):** מותר דווקא לשני בני אדם ובכל אכילה שתי חתיכות, ושלא יאכלו הכל באותו הזמן.

☞ כך פסק רמ"א.

❖ מכיוון שהצורך באכילת שאר התערובת בזוגות הוא כדי שבוודאות יהיה לפחות חצי של היתר במה שהוא אוכל - אם נפלו שתי חתיכות של איסור לתערובת צריך לאכול ארבע חתיכות יחד, אם נפלו שלוש צריך לאכול שש, וכן הלאה (מהרש"ל ושו"ך).

❖ אכילת שאר התערובת (ב"י)

הגמרא שם (עד, ב) אומרת מביאה שלדעת רבה דווקא בחבית שיצאה מהתערובת והלכה לאיבוד שאר התערובת מותרת, ולא בתאנה. רב יוסף חולק וסובר שאין הבדל בין חבית לתאנה ובשניהם שאר התערובת מותרת.

הראשונים נחלקו בהבנה מה סיבת ההבדל בין חבית לתאנה - האם בגלל שחבית גדולה ותאנה קטנה, או בגלל שבחבית מדובר על איסור הנאה ובתאנה על איסור אכילה.

◀ **רמב"ם:** גם אם חלק אחד יצא לאיבוד - מותר רק להנות מהתערובת, ולא לאכול אותה (כרבה ולפי ההסבר שהחילוק הוא בין איסור אכילה לאיסור הנאה).

◀ **ירושלמי, ר"ן, רשב"א, ראב"ד ורמב"ן:** כשחלק אחד מהתערובת יצא לאיבוד - מותר בין להנות מהתערובת ובין לאכול (או בגלל שההבדל הוא בגלל שחבית גדולה ותאנה קטנה, או בגלל שהלכה כרב יוסף).

☞ כך פסק שו"ע.

סעיף ח | ספק ספקא בדבר חשוב

הגמרא בזבחים (עד, א) אומרת שאם טבעת של עבודה זרה התערבה במאה טבעות אחרות - כולן אסורות, אך אם אחר כך ארבעים טבעות מתוכן פרשו למקום אחר הן לא אסורות. בהמשך הגמרא מביאה שהתנאים נחלקו האם יש ביטול לעבודה זרה. לדעת רבי יהודה עבודה זרה לעולם לא מתבטלת, ולדעת רבי שמעון היא מתבטלת, אך הראשונים נחלקו בגרסה

הערות

²⁸⁵ הרמב"ם סובר שמותר להנות מהתערובת אך לא לאכול אותה. הוא מצריך שיפלו שתי חתיכות מכיוון שכך הוא מסביר את דברי רבה שמחלק בין תאנה לחבית. שני הדינים האלו יובאו בהמשך בנוגע לאכילת שאר התערובת.

בשיטתו מתי - האם בתערובת שניה (האיסור נפל לתוך היתר, ומתוך התערובת חלק נפל לתוך היתר שני), או רק בתערובת שלישית (מהתערובת השניה חלק נפל לתוך היתר שלישית). הסברה להתיר רק בתערובת שלישית היא שהתערובת הראשונה לא נחשבת ספק, כי הדבר החשוב אוסר את כולה. ממילא צריך עוד שתי תערובות כדי שיהיה כאן ספק ספקא.

◀ **רש"י, תוס'** (להבנת הב"י) **ורמב"ם**: דבר חשוב מתבטל רק בתערובת שלישית (האיסור נפל לתערובת אחת, חלק ממנה נפל לתערובת שניה, וחלק מהתערובת השניה נפל לתערובת שלישית)²⁸⁶, ובתערובת השניה עדיין אסור²⁸⁷.

☞ כך פסק שו"ע.

◀ **רשב"א, תוס'** (להבנת הש"ך), **רא"ש, מהר"ם מרוטנבורג וטור**: דבר חשוב מתבטל בתערובת שניה²⁸⁸.

☞ **ש"ך**: בהפסד מרובה וכדו' כבר בתערובת השניה מותרת, כל שלא אוכל הכל יחד.

א. מתי יש צורך בספק ספקא כדי להתיר. יש להעיר שכל הצורך בספק ספקא הוא רק כשהחתיכה פרשה מהתערובת בפנינו או שחצי מהחתיכות פרשו יחד, כי אם חתיכה אחת פרשה שלא בפנינו היא בכל מקרה מותרת מדין "כל דפריש" (ש"ך עפ"י דעת השו"ע בסעיף ו. לחולקים שם וסוברים שאפילו כשפירש מעצמו החתיכה אסורה כאן מדובר גם על מקרה כזה).

ב. תערובת שניה בדבר שאינו חשוב. הבאר היטב בסעיף ט ביאר שדווקא בדבר חשוב שאינו מתבטל שו"ע מצריך תערובת שלישית, אך בדבר שאינו חשוב כבר בתערובת שניה הוא מתבטל (למרות שלא היה שיעור לבטל אותו בשישים).

ג. ספק ספקא בספק איסור. רמ"א כתב עפ"י האיסור והיתר הארוך שדווקא באיסור ודאי התערובת השלישית אסורה ובספק איסור גם התערובת השניה מותרת. מדברי רמ"א יוצא שבספק איסור בתערובת שניה אסור לאכול הכל יחד, כמו שאסור באיסור ודאי בתערובת שלישית. הש"ך השיג על דבריו וכתב שמדברי האו"ה מדויק שאפילו בתערובת שניה בספק איסור - מותר, וממילא לא שייך ללמוד מדבריו לדעות המחמירים שמתירים רק בתערובת שלישית.

❖ אכילת התערובת ע"י אדם אחד (ב"י וש"ך)

◀ **רש"י** (להבנת הב"י): התערובת מותרת דווקא כששני בני אדם אוכלים אותה.

הערות

²⁸⁶ אך לדעת רש"י אחרי שחלק מהתערובת השניה נפל לתערובת שלישית - גם התערובת השניה הותרה. רמב"ם ותוס' חולקים וסוברים שהתערובת השניה אסורה לעולם (דרכי משה).

²⁸⁷ **דעת הרמב"ם.** כאן הרמב"ם כתב שרק בתערובת שלישית מותר, ובהלכות עבודה זרה כתב שכבר בתערובת שניה מותר, הפוסקים נחלקו כיצד ליישב את דבריו:

א. כסף משנה: בעבודה זרה שחומריתה ידועה מספיק שתי תערובות כי אין צורך לגזור. בשאר תערובות התיירו.

ב. רדב"ז: זאת אכן סתירה, והרמב"ם חזר בו מדבריו בהלכות ע"ז ולמעשה החמיר שתמיד צריך תערובת שלישית.

ג. ה"ר מרדכי אשכנזי (בש"ך) **וש"ך**: באכילה יש צורך בתערובת שלישית, ובהנאה מותר כבר בתערובת שניה.

²⁸⁸ הבית היוסף הסתפק הדעת הרשב"א האם התייר את התערובת השניה דווקא כשהיא התערבה באחרת, או אפילו כשהיא בפני עצמה.

כך פסק רמ"א.

◀ **תוס', רא"ש ואיסור והיתר הארוך:** בתערובת שניה אמנם אסור לאכול הכל יחד, אך בתערובת שלישית מותר לאדם אחד לאכול הכל בבת אחת.

כך פסק ש"ך.

❖ ספק ספקא בדבר שיש לו מתירים (רמ"א וש"ך)

הש"ך כתב שאין הבדל בין היתר מכח ספק ספקא ובין היתר כשחתיכה אחת מהתערובת נפלה לאיבוד. מכיוון שרמ"א כאן פסק להחמיר ובסעיף ז שו"ע פסק להקל כשחתיכה אחת נפלה לאיבוד - יוצא שהם נחלקו בדבר.

◀ **שו"ע:** מקלים בספק ספקא וכשחתיכה אחת נפלה לאיבוד גם בדבר שיש לו מתירים.

◀ **או"ה ורמ"א:** אפילו בספק ספקא או כשחתיכה אחת נפלה לאיבוד אין להתיר בדבר שיש לו מתירים (כי בכל מקרה יהיה לתערובת היתר. במקום צורך רמ"א היקל, אך אפשר שרק במקום הפסד מרובה (ש"ך). הט"ז כתב שרק באיסור דרבנן ניתן להקל במקום הצורך).

◀ דווקא בתערובות מחמירים בדבר שיש לו מתירים בספק ספקא, באיסורים אחרים מקלים²⁸⁹ (ש"ך).

◀ גם באיסור דרבנן שיש בו ספק, אם הוא דבר שיש לו מתירים - אסור (ש"ך), יש שהקלו בדבר שהיה לו חזקת היתר ונולד בו ספק ספקא בדרבנן, אפילו בדבר שיש לו מתירים (צל"ח, בפת"ש), ויש שהתירו בכל ספק ספקא בדרבנן, גם בדבר שיש לו מתירים (ט"ז ושער המלך, בפת"ש).

סעיף ט | ספק ספקא בגוף הדבר

◀ **ר"ת:** אין חילוק בין סוגי הספקות, ובכל מקום שיש ספק ספקא - מותר.

◀ **ר"י:** דווקא ספקות מכח תערובות מצטרפות לספק ספקא, אך לא ספק בגוף הדבר (כגון חתיכה של ספק טרפה שהתערבה בהיתר (מבלי שחלק מההיתר נפל להיתר אחר)).

כך פסק שו"ע²⁹⁰.

הערות

²⁸⁹ **סתירה בדעת רמ"א.** הש"ך הקשה על הרמ"א - כאן אסר דבר שיש לו מתירים בספק ספקא, ואילו בהלכות יו"ט (או"ח תצ"ז, ד) פסק שבספק מוכן ביום טוב שני (שהוא ספק ספקא) - מותר, למרות שיש לו מתירים שם!

הש"ך מביא כמה תירוצים לסתירה, וכתב שהתירוץ העיקרי הוא על פי דברי **הרא"ש בתשובה** שיש חילוק בין תערובות לשאר איסורים. בתערובות מחמירים מכיוון שחכמים קבעו שדבר שיש לו מתירים לא מתבטל אפילו באלף, ובשאר איסורים כמו חדש או מוקצה מקלים.

²⁹⁰ **דבר שאינו חשוב בספק שני.** הש"ך הקשה מדוע השו"ע צריך לפסוק לעניין ספק בגוף הדבר - הרי שיטתו בסעיף ח היא שמקלים בספק ספקא רק בספק שלישי, ובספק שלישי לכו"ע גם כשאחד הספקות הוא בגוף הדבר מקלים? **הבאר היטב** מיישב שכאן מדובר על דבר שאינו חשוב שהתערב, ובדבר שאינו חשוב גם לדעת השו"ע והרמ"א מקלים כבר בספק שני.

רמ"א: יש אומרים שטעם האיסור הוא בגלל שהספק שבגופו הוא איסור תורה, ואי אפשר להוסיף ספק ולומר שאין כאן איסור (ניתן להבין את כוונתו בדרכים שונות, ועיין בהערה²⁹¹).

❖ ספק ספקא באיסור דרבנן חשוב (ט"ז, ש"ך בנקה"כ, שירת הים)

ט"ז: באיסור דרבנן חשוב שספק אחד בגוף האיסור והשני בתערובת - אסור, מכיוון שהספקות אינן בעניין אחד (ולכן ביצה שהגיעה מתוך מצבור ביצים שנפל לתוכו ביצה שיש ספק האם נולדה ביר"ט - אסורה).

ש"ך: גם כשהספק הוא לא מעניין אחד, באיסורי דרבנן מותר.

כך פסקו פר"ח, פמ"ג וזבחי צדק (כשאינן לאיסור דרבנן עיקר מהתורה).

❖ ספק ספקא נגד חזקת איסור (ש"ך, ט"ז ושירת הים)

הגמרא בעירובין (לה, ב) מביאה מחלוקת תנאים במשנה האם מקלים כשיש ספק על טבילה של אדם שנטמא בטומאה דרבנן. רבי יוסי סובר שהוא עדיין טמא, ורבי בגמרא מסביר שהסיבה לכך היא שרבי יוסי מעמיד את הטמא על חזקתו. הראשונים נחלקו האם חזקת איסור פוגעת בסברת ההיתר של ספק ספקא:

רשב"א: גם כשיש חזקת איסור, ספק ספקא מועיל כדי להתיר.

כך פסקו רמ"א ופר"ח.

איסור והיתר הארוך: לא אומרים ספק ספקא כנגד חזקת איסור, ואסור.

הפוסקים נחלקו בהבנת דבריו וממילא בפסיקת ההלכה:

משאת בנימין: בכל פעם שיש חזקת איסור ספק ספקא לא מועיל.

ט"ז²⁹² וש"ך (כלל כט): כשאחד הספקות סותר את החזקה עצמה - הוא לא מועיל (חזקת איבר מן החי ויש ספק בשחיטה עצמה). כששני הספקות אחרים אפילו כשיש חזקת איסור מותר (הש"ך בכלל כ כתב שאפילו אם אחד הספקות סותר איסור דרבנן - הוא לא מועיל).

הערות

²⁹¹ הש"ך כתב שיש שלוש אפשרויות להבין את דברי הרמ"א ביחס לשו"ע:

א. השו"ע מחמיר ורמ"א מיקל - במקרה שאחד מהספקות הוא מגופו ובאיסור דרבנן, שו"ע יחמיר ורמ"א יקל.
ב. השו"ע מיקל ורמ"א מחמיר - שו"ע אוסר רק בס"ס מדאורייתא בגופו, ורמ"א אוסר בכל ס"ס דאורייתא, גם כשאינו מגופו.

ג. שו"ע ורמ"א לא חולקים - רמ"א רק מוסיף טעם מדוע ספק מגופו בספק ספקא אסור.

²⁹² הט"ז כתב שאין מחלוקת בדין זה, וניתן לומר שגם הרשב"א ורמ"א סוברים כך כי הם עסקו בספקות שלא סותרים את חזקת האיסור, לעומת האיסור והיתר הארוך שעסק בספקות שכן סותרים.

סעיף י | ריאה טריפה שהתערבה בין הכשרות²⁹³

שו"ת הרא"ש: במקרה שנמצאה ריאה טרפה בין ריאות כשרות, והבודק אמר שהוא שם לב אליה בבדיקה שאחרי השחיטה ופסל אותה, ונראה שבשגגה רק הריאה עצמה התערבה ושאר חלקי הבהמה שנטרפה לא - הכבשים מותרים.

כך פסק שו"ע.

 הערות

---

²⁹³ על פי הסדר בספר השולחן ערוך, כל כללי הספקות נכנסים בתוך סעיף ט ורק לאחריהם מובא סעיף י. לצורך הנוחות בסיכום הקדמתי את סעיף י לכללים.

כללי ספק ספקא

קיצור הכללים

בכללי ספק ספקא הש"ך עוסק בדינים שונים בדיני ספקות. ניתן לומר שהכללים העיקריים שהש"ך דן בהם הם ספק ספקא בגוף אחד ועניין אחד (כללים א-י), ספק ספקא שאינו מתהפך (כללים יג-טו) וספק ספקא בדרבנן (טז-כה), אך ישנם כללים נוספים:

א. הפוסקים נחלקו האם ספק ספקא תלוי בכך ששני הספקות בהעלם אחד (משאת בנימין) או בכך ששני הספקות בגוף אחד ועניין אחד (רמ"א וש"ך).

ב-ג. לסוברים שס"ס נקבע לפי עניין אחד וגוף אחד, כשהספקות בגופים שונים הם לא מצטרפים, ואפילו אם התערב באלף.

ד-ט. במקרה שהספק השני הוא בעניין אחר שמחמיר יותר - הספקות מצטרפים ומותר. אם הוא בעניין אחר שמיקל יותר - לא מצטרפים. במקרה שהספקות לא מצטרפים, אפילו אם חתיכה אחת מהתערובת אבדה - מחמירים.

י. ס"ס שהתערב בתערובת ולא התבטל, וחתיכה יצאה מהתערובת - כשהיא בפני עצמה אסורה, אך אם נפלה למאכל הוא מותר.

יא-יב. ס"ס משם אחד אינו מתיר, כי שני הספקות נחשבים ספק אחד. אם אחד מהספקות מתיר יותר מהשני - נחשבים ספק ספקא ומותר.

יג-טו. ס"ס שאינו מתהפך אינו נחשב ספק ספקא, כשם שס"ס משם אחד לא נחשב. אם הס"ס אינו מתהפך אך ספק אחד גורם לשני - מצטרפים להתיר.

טז. ספק אולי מותר לגמרי ועל הצד שלא - ספק האם אסור מדאורייתא או מדרבנן - נחשב ס"ס ומותר.

יז-יט. איסור דרבנן שחכמים אסרו בתורת ודאי אינו מצטרף לספק אחר, ואיסור שחכמים אסרו בתורת ספק מצטרף גם לספק בעניין אחר, כי בספק דרבנן מצטרפים ספקות גם משמות אחרים. כשיש ספק האם כלל יש איסור דרבנן - מותר גם בלי תערובת.

כ. אם יש חזקת איסור כנגד ספק דרבנן - אינו נחשב ספק.

כא-כג. איסור דרבנן שהתערב ולא התבטל וחתיכה אחת אבדה - החתיכה הנשארת עדיין אסורה, מכיוון שיש בה חזקת איסור. כשהאיסור התבטל ברוב וחתיכה אחת אבדה - מותר, כי אין חזקת איסור. אם זאת חתיכה חשובה דינה כמו איסור תורה (בסעיף ז).

כד-כה. איסור דרבנן או איסור דאורייתא שנפלו לתערובת של חד בחד ולא התבטלו - אסורים אפילו אם אחר כך נפלו לתערובת שניה.

כו. בכל המקומות שמחמירים - אפילו בהפסד מרובה אסור.

כז-לב. כשיש חזקת איסור לא אומרים ספק, אך אם חזקת האיסור לא סותרת ממש את אחד הספקות - אומרים. אם היא סותרת ספק אחד אך בנוסף אליו יש עוד שני ספקות - מחלוקת.

לג. ספק שאינו שקול אלא נוטה לכיוון האיסור - אינו נחשב ספק.

לד. ספק הנובע מחסרון חכמה אינו נחשב ספק.

לה. הפוסקים נחלקו האם במקרה שניתן לברר את המציאות ולפשוט את הספק צריך לעשות כך, או שניתן להחשיב כספק. הש"ך פסק שאם ניתן לבדוק, הספק לפנינו ואין הפסד - צריך לבדוק.

לו. כללי הספקות מורכבים, ולכן אין לבדות ספק שאינו מפורש או דומה לספקות הקיימים בצורה ברורה.

כלל א | האם ס"ס נקבע לפי ידיעה או לפי גוף אחד

לכאורה יש סתירה בין שתי גמרות. בביצה (ג, ב) נפסק שביצה מסופקת שנפלה לאלף - הכל אסור (למרות שיש ספק בביצה וספק בתערובת). מאידך, בכתובות (ט, א) נאמר שגם אם אדם מוצא פתח פתוח האשה מותרת לו, מכח ספק ספקא (ספק תחתיו וגם אם תחתיו ספק באונס).

הפוסקים נחלקו מה סיבת החילוק בין הגמרות: לדעת איסור והיתר הארוך, בכתובות שני הספקות הם בגוף אחד ובעניין אחד, ולכן הם מצטרפים להתיר, ואילו בביצה ספק אחד הוא בביצה והשני בתערובת ולכן אינם מצטרפים.

לדעת הרשב"א בתורת הבית, בכתובות אין ידיעה בין שני הספקות, וכשמגלים ספק אחד עולה גם השני, ואילו בביצה הייתה ידיעה בין הספקות ולכן בספק הראשון הוחזק איסור ושוב לא מועיל ספק נוסף. כך ניתן להסביר לשיטת "מצאתי כתוב" המובא בב"י (סי' נו), הסובר שספקות מצטרפים רק אם אין ידיעה ביניהם.

◀ **איסור והיתר הארוך ורמ"א:** כשהספק הראשון הוא מהתורה, אפילו אם שני הספקות נודעו כאחד - אסור כשהם לא מגוף אחד ומעניין אחד (באיסור דרבנן מקלים אפילו כשאינם מגוף אחד - בכלל (ז).

☞ כך פסקו ש"ך וט"ז (אך במקום הפסד מרובה ובסעודת מצווה הש"ך הקל לאכול בזוגות)²⁹⁴.

☞ **הבן איש חי** (רב פעלים ח"א, י"ד כב): ספקות שאינם מגוף אחד ומעניין אחד לא מצטרפים גם כשאינן ידיעה ביניהם, ואפילו במקום הפסד מרובה.

◀ **"מצאתי כתוב"**²⁹⁵, משאת בנימין ותורת שלמים: כל עוד אין ידיעה בין הספק הראשון לספק השני - הספקות מצטרפים, גם אם הם משמות שונים ומגופים שונים. אם יש ידיעה ביניהם - אינם מצטרפים.

☞ כך פסק הרב עובדיה (יביע אומר ח"י, י"ד, נח, כ).

הערות

²⁹⁴ דעת או"ה ורמ"א בידיעה בין הספקות. הרמ"א העתיק את דברי האו"ה, שאם יש שני ספקות האם בכלל יש כאן איסור ונודעו יחד - מותר. לכאורה לא ברור מדוע, הרי לשיטתו הידיעה לא חשובה אלא רק שהספקות יהיו מגוף אחד ועניין אחד. ואכן האחרונים נחלקו בדעתו:

א. ט"ז: אכן דעת רמ"א שאין משמעות לידיעה, וצריך לדחוק שכוונתו שנודעו יחד היינו שהספקות היו בגוף אחד ובעניין אחד, וממילא אין אפשרות שהייתה ידיעה ביניהם.

ב. ש"ך: רמ"א מחמיר ומצריך את שני הדברים - גם שיהיו מגוף אחד ומעניין אחד, וגם שלא תהיה ידיעה ביניהם (כך יוצא מדבריו בכלל ו, שהתיר שם כשהייתה ידיעה מכיון שהיא לא בין שני הספקות המתירים, ובבדי השולחן הוכיח מלשון התורת חטאת שזוהי דעתו).

²⁹⁵ בב"י בסימן נז. יש שכתבו שזו דעת תרומת הדשן (מבוא שערים לרב נתן שפירא, ס"ס פ"ד).

כלל ב | ס"ס בעניין אחד ובגוף אחד

איסור והיתר הארוך (לשיטתו בכלל א): ספק ספקא הוא דווקא כששני הספקות הם בעניין אחד ובגוף אחד (ולכן תרנגולת שהפכה לטרפה והטילה ביצה, ולא ידוע האם קליפת הביצה נגמרה לפני שהתרנגולת הפכה לטרפה או אחר כך - גם אם הביצה התערבה באחרות הכל אסור, כי הביצה והתערובת הם עניינים שונים. אפילו כשהתרנגולת לא הפכה לטרפה ממש אלא לספק טרפה - אסור, מכיוון שספק בביצה וספק בתרנגולת נחשבים ספקות בגופים שונים).

כך פסק ש"ך.

כלל ג | ביצת ספק שהתערבה באלף

איסור והיתר הארוך (כנ"ל): ביצה המסופקת שהתערבה באלף - כולן אסורות, מכיוון שהספקות אינם מגוף אחד (ואפילו אם ישנם שלושה ספקות, אם כל אחד מגוף שונה הם לא מצטרפים: ספק האם הביצה מתרנגולת טרפה או מתרנגולת כשרה, ואף אם היא מהטרפה - ספק האם קליפתה נגמרה לפני שהתרנגולת נאסרה, ואחר כך התערבה באחרות).

כך פסק ש"ך.

כלל ד | ס"ס בתערובת של כשר וספק

איסור והיתר הארוך: תרנגולת שהיא ספק טריפה שנמצאת יחד עם תרנגולת כשרה, ונמצאה ביצה אחת ביניהן - היא מותרת מכח ספק ספקא (בביצה): האם היא מהתרנגולת הכשרה, וגם אם היא מספק הטריפה שמא גם היא כשרה²⁹⁶ (דווקא בספק טרפה, אך בטרפה ודאי לא ואפילו אם נוסף ספק אחר, כי אז יש כאן ספק דאורייתא ושני הספקות אינם מעניין אחד).

כך פסק ש"ך²⁹⁷.

כלל ה | ס"ס בתערובת הנ"ל בשמות שונים

הגהת איסור והיתר הארוך: תרנגולת ספק טריפה שנמצאת עם תרנגולת כשרה, ונמצאו שתי ביצים כך שודאי אחת מהן מתרנגולת הספק - אסור, מכיוון ששני הספקות הם לא מעניין אחד כי צריכים להתחיל לדון מהתרנגולת: ספק אחד בביצה, האם היא מתרנגולת הספק, וספק שני בתרנגולת, שמא היא לא טריפה²⁹⁸.

הערות

²⁹⁶ אמנם הספק ספקא פה הוא בשני עניינים - אחד בביצה ואחת בתרנגולת, אך במקרה שהספק השני מחמיר יותר - הספקות מצטרפים (עין בהערה הבאה).

²⁹⁷ **תערובת חד בחד לפני שנולד הספק**. הש"ך כתב שההיתר בזה הוא דווקא כשהתרנגולת התערבו קודם חד בחד (שלא יודע איזה תרנגולת היא ספק הטריפה ואיזה הכשרה), ואם לא התערבו קודם אסור. הפר"ח ורעק"א חלקו עליו וכתבו שרק אם התרנגולת לא התערבו קודם הביצה מותרת, ואם התערבו היא אסורה מכיוון שאלו שני ספקות בשם אחד.

²⁹⁸ **צירוף ספקות מגופים שונים להחמיר**. הש"ך בכלל ד מבאר שאם הספק השני הוא מחמיר יותר (האפשרות להחמיר בספק השני היא אם נעבור לגוף אחר) שני הכללים מצטרפים, ורק אם הספק השני מיקל יותר (האפשרות להקל בספק השני היא אם נעבור לגוף אחר) מחמירים מכיוון שלא מצרפים שני ספקות משמות שונים להקל. הסדר שעל פיו קובעים את הספקות נקבע לפי ההגיון. וממילא:

כך פסק ש"ך.

כלל ו | ספק מתערובת כנ"ל כשהייתה ידיעה בעניין אחר

ש"ך: על פי היסוד של האו"ה (בכלל ד): תרנגולת שהיא ספק טריפה שנמצאת עם תרנגולת כשרה, ונמצאה ביצה אחת ביניהם - גם אם ידעו מראש שהתרנגולת היא ספק טריפה מותר, מכיוון ששני הספקות הם לא בתרנגולת אלא בביצה, ובביצה נולדו שני הספקות יחד (האם היא מהתרנגולת הכשרה, וגם אם היא מספק הטריפה שמה גם היא כשרה)²⁹⁹.

כלל ז | ס"ס בחתיכה שנמצאה ברחוב

ש"ך: מהאמור לעיל (כלל ד וכלל ו) יוצא שאם נמצאה חתיכה ברחוב, ויש ספק האם היא כשרה או ספק טריפה (במציאות שיש כאן שתי חנויות - אחת המוכרת בשר כשר ואחת שיש בה ספק טריפה) - החתיכה מותרת מכח ספק ספקא בעניין אחד (בחתיכה): ספק האם היא מהחנות הכשרה, וגם אם היא מהחנות השניה, שמה גם היא כשרה (וכאמור, למרות שזה ספק בחנות - נחשב ספק בגוף החתיכה מכיוון שהוא ספק להחמיר)³⁰⁰.

כלל ח | ס"ס בשתי חתיכות שנמצאו ברחוב

ש"ך: מהאמור לעיל (כלל ו) יוצא שבמקרה שיש בפנינו שתי חתיכות, אחת כשרה ואחת ספק טריפה, ולא ידוע מי זאת מי - שתי החתיכות אסורות, כי שני הספקות הם לא בעניין אחד: ספק אחד האם החתיכה שלפנינו היא הכשרה, וספק שני הוא שמא החתיכה שהיא ספק טריפה בכלל כשרה.

הערות

א. ביצה שנמצאה בין שתי תרנגולות (כלל ד). ראשית צריך לבדוק האם בכלל יש כאן איסור - מאיזו תרנגולת היא (ספק בביצה). גם אם נחמיר לומר שהביצה מתרנגולת ספק הטריפה - שמא התרנגולת כשרה (ספק בתרנגולת), ומכיוון שהמעבר לגוף השני - לתרנגולת השניה, ספק הטריפה - הוא כדי להחמיר ולומר שאולי הביצה מתרנגולת שהיא ספק טריפה (אלא שגם שם יש צד להקל) - למרות שאלו גופים שונים נחשבים כגוף אחד ומצטרפים.

ב. שתי ביצים שנמצאו בין שתי תרנגולות (כלל ה). ודאי שיש כאן ביצה מתרנגולת הספק, ולכן קודם צריך לדון האם התרנגולת היא כשרה או טריפה (ספק בתרנגולת), ולאחר מכן לעבור לספק שנמצא בגוף השני (בביצה) ולתלות שאולי הביצה הספציפית הזאת היא מהתרנגולת הכשרה (ספק בביצה). מכיוון שהמעבר לגוף השני הוא כדי להקל - נחשבים ספקות בגופים שונים שאינם מצטרפים.

²⁹⁹ אמנם בהערה הקודמת התבאר שהש"ך מתיר את הביצה שנמצאה בין התרנגולות מכיוון שמצטרפים את הספק בתרנגולת כשהוא ספק להחמיר, וכאן כתב שהידיעה לא מפריעה מכיוון ששני הספקות הם בביצה ולא בתרנגולת.

ונראה שמבאר שבזמן שנולד הספק הראשון בביצה - מתבוננים גם בתרנגולת ביחס לביצה, ונחשבת ספק המצטרף לספק ספקא, מכיוון שחזקת האיסור בתרנגולת לא נקבעה באופן ודאי אלא רק מכח הנהגה. ממילא נחשב כאילו ספק בגוף אחד, וגם אם נודע האיסור בתרנגולת קודם - עדיין הספק מצטרף בשביל הביצה.

³⁰⁰ כפי שהוזכר בהערה שם, הפוסקים נחלקו האם דווקא כשהחנויות התערבו חד בחד קודם (אינו יודע באיזו חנות נמצאת ספק הטריפה) או דווקא כשהחנויות לא התערבו קודם.

כלל ט | מקרה כנ"ל וחתיכה אחת אבדה

ש"ך: כהמשך לכלל ח, אפילו במקרה שאחת מהחתיכות אבדה ואינה בפנינו - אסור, כי זה עדיין ספק ספקא שלא בעניין אחד: ספק אחד שמא חתיכת האיסור לא כאן, וגם אם תאמר שהיא כאן - שמא היא לא טרפה.

אפילו אם החתיכה השנייה נאבדה מהעולם לגמרי - עדיין אסור. ואינו דומה לסעיף ז שמתירים דבר חשוב שהתערב באחרים וחתיכה אחת אבדה מהעולם, מכיוון ששם האיסור כבר התבטל ברוב, ולכן האיסור רק מדרבנן וחכמים הקלו בו, מה שאין כן כאן שאמנם האיסור מדרבנן אך חכמים לא הקלו בו.

כלל י | ס"ס בחתיכה מתוך תערובת

א. אגור: כזית של ספק איסור שהתערב עם שתי חתיכות היתר, ואחת מהחתיכות נפלה לתוך תבשיל - הכל מותר משום ספק ספקא: שמא הכזית הראשון הוא היתר, וגם אם תאמר שהוא איסור, אולי הוא לא נפל לתבשיל.

ב. איסור והיתר הארוך: ספק טריפה שהתערבה באלף - הכל אסור, וגם חתיכה שיצאה מהתערובת אסורה.

ש"ך: אין מחלוקת: במקרה שחתיכה מהתערובת התערבה בתבשיל לכו"ע מותר (כי הדיון הוא על התבשיל ולא על החתיכה), וכשהיא נשארה בפני עצמה לכו"ע אסור (כי הדיון על החתיכה).

כלל יא | ס"ס משם אחד

הגמרא בכתובות (ט, א) אומרת שהמוצא פתח פתוח נאמן לאסור את האשה עליו. הגמרא שואלת מדוע האשה לא נשארת מותרת מכח ספק ספקא - ספק תחתיו, וגם אם תחתיו ספק באונס ואינה נאסרת? תשובת הגמרא שמדובר על כהן שאפילו באונס אסורה לו, או שמדובר על ישראל שקידש את האשה כשהיא פחותה מבת שלוש שנים, כך שאין אפשרות לתלות שהיא נבעלה לפני שהוא קידש אותה.

תוס' שאלו מדוע במקרה השני (כשקידש את האשה לפני מגיל שלוש) אין עדיין ספק ספקא - ספק האם באונס, וגם אם ברצון - ספק האם זה היה בעודה קטנה, ופיתוי קטנה נחשב אונס? תשובת תוס' היא ששם אונס אחד הוא, ולכן שתי הספקות האלו נחשבים ספק אחד.

תוס', מגיד משנה ומהרא"י: אם שני הספקות הם משם אחד - אינם נחשבים ספק ספקא אלא רק ספק אחד, ועדיין אסור.

כך פסק ש"ך.

כלל יב | ס"ס משם אחד ואחד מתיר יותר

בסימן קכב (ז) נפסק שסתם בני כלים אינם בני יומם. תוס' והפוסקים שם כתבו שטעם הדין הוא בגלל שיש ספק ספקא: ספק האם השתמשו בכלים באותו יום, וגם אם השתמשו ספק האם השתמשו בשביל מאכל שהיה פוגם את הטעם של המאכל הנוכחי.

לכאורה זה ספק ספקא משם אחד, מכיוון ששני הספקות הם שמא הכלי נותן טעם לפגם, וצריך להבין מדוע התיירו. הש"ך כתב שעל פי יסוד של המהרא"י דין זה מובן. המהרא"י אומר שאם אחד מהספקות מתיר יותר מאשר הספק השני - למרות שהם מאותו השם, מותר. במקרה של

הכלים, הספק שמא הכלי אינו בן יומו מתיר יותר, כי הוא מתיר את הכלי לכל המאכלים, לעומת הספק שמא המאכל שהשתמשו בו לכלי היה פוגם את המאכל הספציפי הזה, שמתיר רק את המאכל הזה (כי אין מאכל שפוגם את הטעם לכל המאכלים בעולם).

ש"ך (על פי המהרא"י): גם במקרה ששני הספקות הם משם אחד, אם אחד מהם מתיר יותר מהשני - הם מצטרפים זה לזה ומותר.

כללים יג-יד | ס"ס שאינו מתהפך

אגור, סמ"ק, הגהות מרדכי ועוד: ספק ספקא שאי אפשר להפוך אותו (לומר את הספק השני לפני הספק הראשון) - אינו ספק ספקא מכיוון שהוא ספק גרוע.

למשל, סכין שנמצאה פגומה לאחר שחיטה: לכאורה יש כאן ספק ספקא, ספק האם הסכין נפגמה בעצם שנמצאת אחרי הסימנים, וגם אם תאמר שהיא נפגמה קודם - ספק האם נפגמה אחרי שחיטת רוב הסימנים. אך כיוון שאי אפשר לומר את הספקות כאן הפוך (ספק האם הסכין נפגמה אחרי רוב הסימנים, וגם אם היא נפגמה קודם ספק האם מהעצם בסוף - שהרי העצם היא אחרי הסימנים), ולכן השחיטה פסולה.

כך פסק ש"ך.

כלל טו | ס"ס שאינו מתהפך ואחד גורם לשני

הרשב"א כתב בתשובה שאם אדם בישל פרי נגוע שצריך בדיקה בתוך י"ב חודש (והדין הוא שרק אחרי י"ב חודש הפרי מותר בלי בדיקה כי תולים שהתולעים נימוחו) - מותר מכח ספק ספקא: ספק האם היו בו תולעים, וגם אם היו - ספק שמא התולעת נמחתה עוד לפני י"ב חודש. דין זה נפסק להלכה בשו"ע (פד, ט).

זה ספק ספקא שאי אפשר להפוך אותו - מכיוון שאם לא היו בו תולעים לא שייך לומר שאולי הן נמחו בתוך י"ב חודש, ועל פי האמור בכלל הקודם צריך להבין מדוע הרשב"א התיר מצב כזה.

הש"ך ביאר שגם בספק ספקא שאי אפשר להפוך, אם ספק אחד נפל בדבר הגורם לקיומו של הספק השני - הם מצטרפים ומותר, ולכן כשספק אחד (האם יש שם תולעים) גרם לשני (אולי הם היו ונמחו) - מותר.

ש"ך (עפ"י הרשב"א, המרדכי ומנחם עזריה): ספק ספקא שאינו מתהפך אך אחד גורם לשני - מותר.

כלל טז | ס"ס: האם מותר לגמרי והאם אסור מדרבנן

אגור, סמ"ק, איסור והיתר הארוך: במקרה של ספק ספקא, ספק אחד האם מותר לגמרי והספק השני הוא האם יש איסור תורה או איסור דרבנן - מותר (ציר של דגים טמאים אסור מהתורה רק אם יש בהם שמנונית. במקרה של דגים טהורים שיש ספק האם התערבו בדגים טמאים, מותר מכח ספק ספקא: ספק האם התערב בטמאים, וגם אם התערב בטמאים ספק האם יש בהם שמנונית (ואסור מהתורה) או שאין שמנונית (ואסור מדברי חכמים)).

כללים יז-יט | איסור דרבנן בתערובת

הפוסקים חילקו בין שלושה סוגים של איסורי דרבנן (איסור והיתר הארוך, רמ"א וש"ך):

א. דבר שיש בו חשש איסור תורה, ו**חכמים אסרו בתור איסור ודאי** ולא מכח ספק (כמו גבינות של גויים) - אינו נחשב ספק לעניין ספק ספקא, ואינו מתבטל בתערובת. עם זאת, אם לאיסור כזה התווספו שני ספקות אחרים (ספק איסור כזה התערב בתערובת) - מותר (כלל יח).

ב. **דבר שחכמים אסרו מכח ספק** (כמו בשר שנתעלם מן העין) - נחשב ספק ומצטרף לספק אחד אפילו כשהוא בעניין אחר, מכיוון שבאיסורי דרבנן אין צורך ששני הספקות יהיו בעניין אחד (כלל יז).

ג. בחתיכה שיש **ספק האם בכלל יש בה איסור דרבנן**, ואין שום אפשרות שיהיה בה איסור תורה (כמו ביצה שיש ספק אולי היא ביצת נבלה, וביצת נבלה מהתורה מותרת) - מותרת גם בלי תערובת, מדין ספק דרבנן לקולא (כלל יט).

כלל כ | ספק דרבנן מול חזקת איסור

בסיכום של סעיף ט הובא הדיון במקרה של ספק ספקא כנגד חזקת איסור, והש"ך נוקט כדעת האוסרים. מדבריו בכלל כט עולה שדווקא כשחזקת האיסור היא כנגד הספק עצמו אינו נחשב ספק, ואם החזקה לא ממש נגד הספק - נחשב ספק (ספק בשחיטה עצמה מנסה להתיר את הבהמה באכילה, וכנגדה ממש יש חזקת איבר מן החי ולכן הספק לא נחשב. ספק בתערובת מול חזקת איבר מן החי מול תערובת נחשב ספק, כי חזקת האיסור לא נוגעת באותה הנקודה).

ש"ך: כשיש חזקת איסור כנגד אחד הספקות לא אומרים ספק ספקא, והכל אסור.

כלל כא | איסור דרבנן שהתערב וחתיכה אבדה

ש"ך: איסור דרבנן שהתערב חד בחד (שאינו מתבטל ברוב אך לא ידוע מהו) ואחת מהחתיכות אבדה - לא אומרים ספק דרבנן לקולא, אפילו באיסור שאינו חשוב, מכיוון שיש בתערובת חזקת איסור ולא מצרפים ספק שיש כנגדו חזקת איסור³⁰¹.

כלל כב | איסור דרבנן שהתבטל ברוב וחתיכה אבדה

ש"ך: איסור דרבנן שאינו דבר חשוב שהתערב חד בתרי (כך שמהתורה הוא מתבטל ברוב) ואחת מהחתיכות אבדה - שאר התערובת מותרת למרות שאין שישים כנגד האיסור, מכיוון שאין חזקת איסור.

כלל כג | איסור דרבנן חשוב במקרה כנ"ל

ש"ך: חתיכה שהיא איסור דרבנן חשוב, שהתערבה בשתיים אחרות ואחת נפלה לאיבוד - דינה כמו באיסור דאורייתא, וכמפורט בסעיף ז (עיין שם).

³⁰¹ בסיכום לסעיף ט הוזכר שיש החולקים וסוברים שאומרים ספק ספקא גם כשיש חזקת איסור כנגד הספק עצמו, וממילא אפשר שכאן הם מקלים.

כלל כד | איסור דרבנן בתערובת שניה

ש"ך: מכיוון שתערובת של חד בחד נחשבת חזקת איסור (כנזכר בכלל כא) - גם אם אחת מהחתיכות נפלה לתערובת אינו נחשב ספק ספקא (שמא זאת לא החתיכה הזאת, וגם אם כן אולי מה שנפל לתערובת זאת חתיכת ההיתר), מכיוון שתערובת של חד בחד לא נחשב ספק, אלא איסור דרבנן ממש וגופו של איסור.

כלל כה | ספק דאורייתא בתערובת שניה

ש"ך (כאן ובנקה"כ): כך הדין גם בספק איסור תורה שהתערב חד בחד ואחת מהחתיכות נפלה לתערובת, שאינה מתבטלת מכיוון שספק דאורייתא אסור כמו ודאי דאורייתא (עפ"י הרשב"א והר"ן).

כלל כו | ספקות בהפסד מרובה

ש"ך: בכל המקומות שהאיסור שהתערב לא התבטל מכח ספק - גם אם יש הפסד מרובה אסור, וגם אם לא רוצה לאכול הכל יחד.

כלל כז | ספק כשיש חזקת איסור

כפי שכבר הוזכר, דין ס"ס בחזקת איסור הובא בסיכום לסעיף ט. בכלל כ הש"ך עסק במקרה שחזקת האיסור היא כנגד אחד הספקות ממש (ספק בשחיטה עצמה מול חזקת איבר מן החי) ולכן הספק לא מועיל ואסור, וכאן הש"ך עוסק במקרה ששחזקת האיסור אינה כנגד הספק ממש (חזקת איבר מן החי מול תערובת), ועל פי מחלוקת הרשב"א ואיסור והיתר הארוך שהוזכרה שם.

ש"ך: אם חזקת האיסור אינה כנגד הספק ממש - היא לא מפריעה לומר ספק ספקא.

כלל כח | ס"ס בנוסף לספק שיש כנגדו חזקת איסור

◀ **ש"ך:** במקרה שנופל ספק כנגד חזקת איסור (כנזכר בכלל כ) ובנוסף יש עוד שני ספקות - ודאי שמותר, כי גם אם הספק הראשון היה איסור ממש, עדיין יש ספק ספקא ומותר.

◀ **משאת בנימין, ט"ז** (ס"ק טו) **ומנחת כהן:** אם יש חזקת איסור - אפילו אם יש יותר משני ספקות, אסור.

כלל כט | חזקת איסור שאינה סותרת את הספקות

ש"ך: כל מה שאמרנו שלא אומרים ספק ספקא כשיש חזקת איסור, זה דווקא כשהיא באותו עניין (חזקת אבר מן החי וספק בשחיטה), אך כשהספק אינו סותר אלא בעניין אחר - למרות שיש חזקת איסור אומרים ספק ספקא (לאחר השחיטה גילו שרגל העוף נשברה, לא ידוע האם לפני השחיטה או אחריה, וגם אם לפניו אולי לא ניקבה הריאה - ולמרות שיש חזקת אבר מן החי, הס"ס מועיל ומותר).

כללים ל-לא | דוגמא לכלל כז

ש"ך: על פי האמור, במקרה של חתיכה שיש ספק האם היא מבהמה כשרה או מבהמה שאירע ספק בשחיטה שלה - חזקת איבר מן החי מבטלת את הספק בשחיטה, והחתיכה אסורה. החתיכה אסורה אפילו אם התערבה באחרות, מכיוון שכל עוד אין ספק ספקא שהתיר אותה היא אסורה גם בתערובת.

כלל לב | דוגמא לכלל כח

ש"ך: במקרה שבנוסף לספק בשחיטה ישנם עוד שני ספקות - למרות חזקת האיסור אומרים ספק ספקא והחתיכה מותרת (אך כפי שהוזכר שם, זוהי מחלוקת).

כלל לג | ספק שאינו שקול

ר"ן, ב"ח וש"ך (כאן ובסימן נג, סק"ד): במקרה שהאיסור וההיתר לא שקולים מבחינה הסתברותית ויש לתלות באיסור יותר מההיתר (כי הוא שכיח יותר וכדו') - לא נחשב ספק.

כלל לד | ס"ס בגלל חסרון חכמה

דרכי משה וש"ך: אם אחד הספקות נובע מחסרון חכמה (אי ידיעת ההלכה) - אינו נחשב ספק (אמנם בסימן נג, סקט"ו הש"ך כתב שבמקום הפסד גדול סומכים שנחשב ספק, אך כאן לא הזכיר זאת וכתב בסתמא שאינו נחשב ספק).

כלל לה | ס"ס שאפשר לברר

◀ **רשב"א:** במקום שאפשר לפשוט את הספק בעזרת בדיקה - צריך לבדוק.

↳ גם לדעת הרשב"א, רק במקום שניתן לפשוט את שני הספקות לגמרי צריך לבדוק, אך אם יישאר ספק בכל מקרה - אין צורך לבדוק בכלל (**נודע ביהודה ורעק"א**). לדעת **שער המלך** הרשב"א בתשובה חזר בו מדבריו בחידושים, וגם לדעתו אין צורך לבדוק (**פת"ש**).

◀ **תרומה וסמ"ג:** גם אם ניתן לפשוט את הספק - אין צורך לבדוק וניתן להסתמך על הספק.

Ⓜ כך פסק **רמ"א**.

Ⓜ **ש"ך:** במקום שהספק לפנינו, ניתן לבדוק ואין הפסד בדבר - צריך לבדוק, ואם לא אין להחמיר.

כלל לו | דימוי מילתא למילתא בספקות

ש"ך: מכיוון שכללי הספקות רחבים ולא מסודרים - אין לבדות שום ספק להקל וגם לא לדמות מילתא למילתא, אלא רק בדברים הדומים ממש או שיש עוד צדדים להקל, מכיוון שמצינו לפעמים שגם באיסורי דרבנן החמירו וישנם חילוקי דינים רבים.

סימן קיא | דיני ספק תערובות

סעיף א | ספק האם איסור נפל להיתר

התוספתא בתרומות (ו, טו) עוסקת במקרה של שתי קופות, אחת של היתר ואחת של תרומה, ולידם יש שתי ערמות של תבואה, אחת של היתר ואחת של תרומה. התבואה נפלה לתוך הקופות ולא יודעים מה נפל לאן. הדין הוא שתולים שההיתר נפל להיתר והאיסור לאיסור, והתבואה שבקופת ההיתר מותרת באכילה.

מדברי התוספתא יוצא שבספק האם איסור נפל להיתר - מקלים. עם זאת, בגמרא מבואר שדווקא בדיני דרבנן אומרים כך (ומסברא שספק דרבנן לקולא. ש"ך):

ביבמות (פא, א) נחלקו ריש לקיש ורבי יוחנן האם תרומה בזמן הזה מהתורה או מדרבנן. הגמרא מקשה על רבי יוחנן הסובר שתרומה מהתורה, מדוע התוספתא הנ"ל מקילה בספק תרומה, ורבי יוחנן מעמיד שהיא בדעת התנאים הסוברים שתרומה בזמן הזה מדרבנן, והוא סובר כמו התנאים החולקים.

מהגמרא יוצא שלכל הדעות אם תרומה אסורה מהתורה - לא מקלים בספק, ורק בדרבנן מקלים³⁰².

אגב הבאת הקושיה מהתוספתא הגמרא אומרת שלדעת רבי יוחנן התוספתא מקילה בספק תרומה אפילו אם התבואה שכבר נמצאת בקופת ההיתר שווה לתבואה המסופקת שנפלה אליה מבחינת הכמות.

רשב"א וטור: במקרה של ספק האם איסור דרבנן נפל לתוך היתר תולים להקל, כל עוד כמות ההיתר לא קטנה מהכמות המסופקת, ולכן:

א. שני סירים (אחד של היתר ואחד של איסור) ושתי חתיכות (אחת של היתר ואחת של איסור דרבנן) שתי החתיכות נפלו לסירים ולא ידוע מה נפל לאן - תולים שהאיסור נפל לאיסור וההיתר נפל להיתר.

ב. סיר של היתר ונפלה לתוכו אחת משתי החתיכות, ולא ידוע איזו - תולים שזאת חתיכת ההיתר.

ג. שני סירים (אחד של היתר ואחד של איסור) וחתיכה אחת של איסור, נפלה ולא ידוע לאיזה סיר - תולים שהאיסור נפל לאיסור.

כך פסק שו"ע.

♦ התערבו החתיכות קודם לכן (ש"ך, פת"ש, שירת הים)

הפוסקים נחלקו מה הדין כשיש שתי חתיכות, אחת של היתר ואחת של איסור דרבנן, הן התערבו כך שלא ידוע מי זאת מי, ולאחר מכן אחת מהם נפלה לסיר היתר:

הערות

³⁰² הב"י מוכיח ממקום נוסף שאפילו באיסור תורה ושיעור דרבנן מקלים. בפסחים (מד, א) הגמרא דנה מה מקור האיסור באכילת כזית כדי אכילת פרס, ומקשה מהתוספתא על הסוברים שהאיסור מהתורה - אם יש איסור תורה, איך התירו בספק, אולי יגרם שהאדם יאכל כזית של איסור בכדי אכילת פרס! הגמרא שם מתרצת שמדובר על תרומה בזמן הזה שאסורה מדרבנן בלבד.

מכך שהגמרא הקשתה רק לסוברים שכזית בכדי אכילת פרס אסור מהתורה - משמע שאם אכילת איסור בזמן כזה אסורה רק מדרבנן לא קשה, ולמרות שאוכל איסור תורה כל עוד שיעור זמן האכילה הוא דרבנן מקלים בספק.

- ◀ **ש"ך, כנסת הגדולה וחוות דעת:** הסיר אסור, מכיוון ששתי החתיכות כבר בחזקת איסור (אך אם שתי החתיכות נפלו לשני סירים, אחד של היתר ואחד של איסור - סיר ההיתר מותר³⁰³).
- ◀ **פרי חדש, כו"פ, פמ"ג ועוד:** מותר, גם כשהוחזק איסור מקלים בספק דרבנן.
- ◀ **שער המלך:** מותר, יש חזקת היתר של הסיר כנגד חזקת איסור של החתיכה המסופקת.

א. במקרה של סיר היתר ושתי חתיכות, אחת של היתר ואחת של איסור, ונפלה אחת מהן לסיר - רק אם עד הנפילה היה ברור איזו חתיכה מותרת מקלים, אך אם עוד לפני הנפילה התעורר ספק, שתי החתיכות כבר אסורות מדרבנן (כי אין כאן ביטול של חד בתרי), וממילא גם הסיר אסור. במקרה של שני סירים ונפלה לכל אחת חתיכה אחת - אפילו אם החתיכות התערבו קודם סיר ההיתר נשאר מותר, מכיוון שאפילו כשידוע בודאות איזו חתיכה אסורה תולים שההיתר נפל להיתר (ש"ך וכפי שהעמיד את דברי הפרישה).

ב. אפילו באיסור דרבנן שיש לו עיקר מהתורה - תולים להקל בספק כזה (רשב"א ושו"ך).

ג. אפשר שבאיסורי דרבנן חמורים שלא מתבטלים בשישים (אלא במאה או מאתיים) לא תולים להקל כשכמות ההיתר והספק שווה, אלא רק כשיש רוב היתר (נימוקי יוסף, דרכי משה ושו"ך).

ד. גם כשהחתיכה המסופקת שנפלה לסיר ההיתר היא חתיכה הראויה להתכבד - תולים להקל, מכיוון שדין חה"ל הוא מדרבנן ומהתורה גם חתיכה כזאת מתבטלת ברוב (נימוקי, פרישה ושו"ך).

ה. גם במקרה של שני סירים, אחד היתר גמור ואחד ספק איסור - תולים שהאיסור נפל לסיר עם ספק האיסור, וההיתר נשאר מותר (שו"ת שמן רוקח, בפת"ש).

סעיף ב | כשיש רוב לאיסור

ביבמות שם (פ.ב. ב) בתוך הדיון בין רבי יוחנן לריש לקיש בשאלה האם תרומה בזמן הזה אסורה מהתורה או מדרבנן (הובא בסעיף א), ורבי יוחנן אמר שכל עוד אין כמות של ספק גדולה יותר מאשר ההיתר - תולים להקל.

הגמרא שואלת עליו מברייתא במקוואות. הברייתא אומרת שבמקווה שיש ארבעים סאה בדיוק, והאדם נתן סאה של מים שאובים ולאחר מכן נטל סאה מתוך המקווה - המקווה הכשר, כי הסאה שנתן התבטלה במי המקווה ולאחר מכן שנוטל סאה עדיין יש פה ארבעים סאה. רבי יוחנן שם העמיד שהמקווה כשר עד רובו, ובהבנה הפשוטה הכוונה שכל עוד השתייר רובו, ובכמות שווה של מים שאובים לעומת מי המקווה מחמירים לאסור, אך הגמרא מסבירה שכוונת רבי יוחנן להכשיר עד רוב של מים שאובים, ובכמות שווה עדיין מותר.

הערות

³⁰³ במקום שאין חזקת איסור (חזקת איסור - חתיכה שהגיעה ממקום שיש בו איסור ודאי) משתמשים בסברת "שאני אומר" (התלייה שהאיסור הלך לאיסור וההיתר הלך להיתר) ובעיקרון של ספק דרבנן לקולא כדי להיתר. ולכן:

- א. אם החתיכות לא התערבו אחת בשניה לפני שאחת מהן נפלה - אין כאן חזקת איסור ומותר מכח סברת "שאני אומר", כי עד הנפילה היה ברור מהי חתיכת ההיתר והספק התעורר רק עכשיו.
- ב. אם החתיכות התערבו אחת בשניה ואז אחת החתיכות נפלה לסיר - כבר חלה על החתיכות חזקת האיסור, וגם אם אחת החתיכות נפלה לסיר אין אפשרות להתיר בעזרת סברת "שאני אומר", מכיוון שהחתיכה השנייה שנשארת מסופקת בגלל חזקת האיסור, ומתוך כך חזקת האיסור נשארת גם על החתיכה שנפלה לסיר, והסיר נאסר.
- ג. אם החתיכות התערבו ואז כל אחת נפלה לסיר אחר - חזקת האיסור כבר לא שייכת כאן, כי היא מתבטלת: בסיר האיסור יש שם כבר שם של איסור והחתיכה שנפלה לתוכו אסורה בגללו ואין צורך בחזקת האיסור, ובסיר ההיתר משתמשים בסברת "שאני אומר" ותולים שהחתיכה שנפלה אליו היא חתיכת ההיתר, ואין כאן חתיכה אחרת שחלה עליה חזקת איסור שמונעת מלהתיר מכח סברת "שאני אומר".

הגמרא מביאה תירוץ נוסף - יש חילוק בין מקווה לתרומה, מכיוון שבתרומה יש את סברת "שאני אומר" - תולים שההיתר נפל להיתר והאיסור נפל לאיסור. מהתירוץ הראשון נלמד שאמנם רבי יוחנן לא מצריך רוב של היתר כדי להתיר בספק, אך ברוב של איסור הוא כבר מסכים לאסור, ואילו לפי התירוץ השני יוצא שאפילו ברוב של איסור מקלים בספק דרבנן.

◀ **רשב"א וטור:** תולים להקל בספק דרבנן דווקא שהספק לא מרובה מההיתר הודאי, אך אם ספק האיסור הוא הרוב - לא תולים להקל (כמו התירוץ הראשון).

Ⓢ כך פסק שו"ע.

◀ **רא"ה:** בספק של שתי חתיכות שנפלו לשתי קדרות - אפילו אם החתיכה המסופקת שנפלה להיתר גדולה יותר מההיתר שנמצא בסיר - תולים להקל (כמו התירוץ השני).

Ⓢ כך פסק פר"ח.

❖ **רוב איסור בסיר אחד (ש"ך ושירת הים)**

◀ **שו"ע, פלתי וישועות יעקב:** גם במקרה של סיר אחד שחתיכה נפלה לתוכו, ולא ידוע האם היא הייתה חתיכת היתר או חתיכת איסור - אם יש יותר מחצי של ספק מחמירים.

Ⓢ כך פסק כף החיים.

◀ **ש"ך, כנסת הגדולה, פר"ח ועוד:** דווקא במקרים של שני סירים מחמירים כשיש יותר מחצי של ספק. במקרה של סיר אחד ונפלה לתוכו אחת משתי חתיכות מקלים, כי אפשר לתלות שבכלל לא נפל כאן איסור³⁰⁴.

סעיף ג | ספק באיסור תורה

כפי שהוזכר בסעיף א, מהגמרות יוצא שדווקא בספק איסורי דרבנן אומרים את סברת "שאני אומר" (תולים שההיתר נפל להיתר והאיסור נפל לאיסור), ובמקום שהאיסור הוא באיסור תורה מחמירים.

◀ **רשב"א, טור ושו"ע:** באיסור תורה לא תולים שההיתר נפל להיתר והאיסור נפל לאיסור, אלא אם כן ההיתר הודאי גדול בכמות שלו לעומת הספק עד שהוא מבטל אותו בדין תורה³⁰⁵.

הערות

³⁰⁴ ממילא יוצא שלדעת הש"ך במקרה של שתי חתיכות שאחת מהן נפלה לסיר של היתר יש צד להקל וצד להחמיר - במקרה ששתי החתיכות התערבו זו בזו לפני הנפילה מחמירים במקרה הזה ומקלים במקרה ששתי החתיכות נפלו לשני סירים, ואילו במקרה שיש יותר ספק מהיתר מקלים בסיר אחד ושתי חתיכות ומחמירים בשני סירים.

³⁰⁵ בסימן קט (סוף סעיף א) הוזכרה המחלוקת מה היחס של ביטול ברוב - לדעת המנחת יעקב צריך כמות כפולה של היתר לעומת האיסור (וממילא כאן היחס צריך להיות 67%-33%) ולדעת הפר"ח וחינוך בית יהודה מספיק שיהיה יותר מחצי (וממילא היחס הנדרש הוא 51%-49%).

סעיף ד | ספק במין בשאינו מינו

בסימן צח (סעיף ב) הוזכר הדיון בכמה איסור מתבטל. בתערובת של מין במינו הביטול מהתורה הוא ברוב ורק מדרבנן צריך שישים כנגד האיסור, ובתערובת של מין בשאינו מינו הפוסקים נחלקו - לדעת ר"ת הביטול מהתורה הוא בשישים, ולדעת רש"י כל עוד אין באיסור שיעור כזית בכדי אכילת פרס מתבטל מהתורה, ורק מדרבנן צריך שישים כנגד האיסור.

טור: על פי היסודות שהוזכרו, במקרה של ספק האם איסור נפל לתוך סיר של היתר - אם החתיכה היא אותו המין של ההיתר שבסיר מספיק שההיתר יהיה הרוב לעומת הספק, ואם החתיכה היא ממין אחר יש צורך שיהיה בסיר שישים של היתר כנגדה, כי רק אז כבר אין פה ספק של איסור תורה (כשיטת ר"ת, והזכיר שיש המקלים כל עוד אין כזית של איסור בכדי אכילת פרס).

כך פסק שו"ע.

א. אין הבדל בין סוגי הספקות. בין בשתי חתיכות שאחת נפלה לסיר ובין בשתי חתיכות ששתיהן נפלו לשני סירים - באיסור תורה במין בשאינו מינו צריך שישים כנגד החתיכה המסופקת כדי להתיר (ש"ך).

ב. אם יש בסיר שישים כנגד החתיכה המסופקת הכל מותר, ואפילו בחתיכה הראויה להתכבד מקלים במקרה כזה, מכיוון שח"ל אסורה מדרבנן בלבד ובספק הקלו (נימוק "וט"ז). הרשב"א כתב שאם יש בסיר שישים מקלים אפילו בתרומה שבד"כ מתבטלת רק במאה, מכיוון שמהתורה גם היא מתבטלת בשישים.

ג. במקרה שיש בסיר ההיתר כמה סוגי מאכלים, ואחד מהם הוא אותו הסוג של החתיכה המסופקת שנפלה - מסתכלים על שאר המאכלים כאילו הם לא נמצאים, והחתיכה המסופקת מתבטלת ברוב גם כשאינו שישים (כדן מין במינו. ט"ז עפ"י השו"ע בסימן צח, ב).

סעיף ה | ספק בין שני סירים של היתר

המשנה בתרומות (ד, י) עוסקת במקרה שהיו כמה כדים, אדם הניח בפי אחד הכדים ליטרא של תרומה דרבנן ואינו יודע באיזה כד. לדעת רבי אליעזר רק אם בכל כד יש מאה כנגד מה שיש בראשו מותר, ולדעת רבי יהושע רק אם יש שם מאה כדים כך שהחלק העליון של כל כד מתבטל בחלקים העליונים של מאה הכדים האחרים.

הראשונים התקשו מדוע מחמירים שם להצריך ביטול במאה, הרי מדובר על ספק באיסור דרבנן, ונחלקו כיצד לבאר:

◀ **רמב"ן:** אומרים ספק דרבנן לקולא כשזה לא סותר את עצמו, ולכן אם הספק הוא בכדים שכולם שייכים לאותו אדם, או לחילופין כל בעלי הכדים באו לשאול יחד - לא מקלים, כי סוף כל סוף במקום כלשהו התרומה נמצאת. אם הכדים שייכים לאנשים שונים וכל אחד מהם הגיע לשאול לבדו - אפשר לתלות שהתרומה הייתה בכדים אחרים, ומקלים כדן ספק דרבנן.

◀ **שו"ך** (ס"ק יט): בסירים של אנשים שונים שלא באו ביחד אפשר להתיר לכל אחד בתלייה שהאיסור נפל לסיר של השני.

◀ **רשב"א:** אומרים את סברת "שאני אומר" רק במקום שהיא תועיל בפני עצמה מבלי להזדקק לביטול האיסור (כלומר, מבלי שצריך לטעון בכל אחד שהאיסור נמצא בשני כדי להתיר אותה), אך במקום שצריך

לבטל את האיסור - לא אומרים³⁰⁶. אם באחד הצדדים האיסור יתבטל ברוב (בשישים או במאה) - תולים שהאיסור נפל אליה והכל מותר.

כך פסקו הטור והשו"ע³⁰⁷ (והטור כתב שאין חילוק בין אדם אחד לשני בני אדם, כדי להוציא מסברת הרמב"ן).

❖ צירוף החתיכות לבטל את האיסור (ש"ך, ט"ז)

בסוף הסימן (סעיף ז) נפסק שאם יש ספק בכמה מקומות היכן נמצא האיסור - המקומות המסופקים מצטרפים יחד כדי לבטל בשישים את האיסור והכל מותר. הפוסקים התקשו מדוע במקרה שלנו לא משתמשים בסברא זו כדי להתיר את שני הסירים:

◀ **"ב"ח ומהרש"ל:** כשיש שתי חתיכות שנפלו, אחת של היתר ואחת של איסור - לא מצרפים את הספקות.

◀ **"ש"ך וט"ז:** כאן הפוסקים לא עסקו בדין צירוף, ואה"נ שצירוף יכול להועיל כאן אם תנאי הצירוף הנצרכים מתקיימים.

סעיף ו | ספק ודאי שנפלו לאותו מקום

התוספתא בתרומות (ו, יב) עוסקת במקרה של שתי קופות היתר, ונפלו לתוכן שתי סאין של תרומה, אחת בוודאות נפלה לקופה ספציפית, ובשניה אנחנו מסופקים לאיזו קופה היא נפלה. במקרה שהנפילה הראשונה הייתה זאת שאנחנו יודעים בבירור לאן היא נפלה, ולאחר מכן נפלה הסאה השניה ואנחנו לא יודעים לאן - תולים שהסאה השניה נפלה לקופה שכבר נאסרה מכח הנפילה הוודאית (כמו בשני סירים, אחד של היתר ואחד של איסור, ונפלה חתיכת איסור לאחת מהן - תולים שהיא נפלה לאיסור. סעיף א).

אם בהתחלה נפלה הסאה המסופקת, ולאחר מכן נפלה סאה נוספת לאחת מהקופות ואנחנו יודעים לאן - בזה אי אפשר לתלות שהסאה המסופקת נפלה לקופה שבוודאות נאסרה, והכל אסור (מכיוון שבזמן הנפילה הראשונה לא נודע לאן האיסור נפל, שתי הקופות נאסרו וממילא שוב הנפילה השניה לא יכולה לפשוט את הספק. ב"ה).

רשב"א וטור: שני סירים של היתר, איסור נפל לתוך אחד מהם בוודאות ולאחר מכן נפל איסור נוסף ולא ידוע להיכן - תולים שהשני נפל לסיר שכבר נאסר מהאיסור הראשון, והסיר השני

הערות

³⁰⁶ כשחתיכה אחת של איסור נפלה לתוך אחד משני סירים, ולא ידוע האם נפלה לסיר ההיתר או לסיר האיסור - שני הסירים אסורים, כי על כל אחד מהם אפשר לומר "מאי חזית דאסרת להאי - דילמא איפכא" (רשב"א), ומכיוון שכך אפילו אם אחד הסירים גדול והשני קטן, אין אפשרות להתיר את הגדול ולתלות שהאיסור נפל לתוך הקטן, ודלא כשיטת האיסור והיתר הארוך שסובר שניתן לתלות שהאיסור נמצא בסיר הקטן (ש"ך).

³⁰⁷ **חתיכה אחת נפלה לסיר היתר ורוצה את החתיכה שנשארה.** לכאורה יש סתירה בין סעיף א לסעיף ה, משום שבסעיף א מפורש שבמקרה שחתיכה אחת נפלה לסיר היתר והשניה נשארה במקומה - הסיר מותר (ולא התייחסו לדין החתיכה השניה), ואילו כאן יוצא שבספק שקול אנחנו מחמירים מסברת "מאי חזית". למה בסעיף א לא נאמר את אותה הסברא, מאי חזית שהחתיכה שנפלה לסיר היא ההיתר ולא החתיכה שנשארה במקומה, וממילא נאסור את שתי החתיכות?

היד יהודה ביאר שבסעיף א יש לנו אפשרות להתיר את הסיך, מכיוון שאפשר לומר שלא התחדש בו איסור. בשני סירים ודאי שהתחדש איסור אלא שלא ידוע היכן, ולכן פה אין דרך להכריע איזה מהסירים אסור ואיזה מותר, ואנחנו נאלצים להחמיר בשניהם מכח סברת "מאי חזית" (וזאת לא סברא שתלויה בכל אדם ולפי העניין, אלא סברא עקרונית ולכן גם במקרה שאדם יעדיף את החתיכה שנשארה ולא את סיר ההיתר עם החתיכה שנפלה אליו - הסיר יהיה מותר, והחתיכה שנשארה אסורה).

מותר. אם קודם נפל האיסור שלא יודעים להיכן הוא נפל - שני הסירים נאסרים, גם אם לאחר מכן נפל איסור נוסף לאחד וידוע להיכן הוא נפל.

כך פסק שו"ע.

❖ במקרה שנפילת האיסור הודאי בהתחלה לא אסרה את הסיר (מכיוון שהיה בסיר שישים כנגדו) - לא תולים שהאיסור נפל דווקא לסיר הזה, ושני הסירים אסורים מספק (רשב"א, ב"י ורמ"א).

❖ ספק וודאי באיסור תורה (ש"ך וט"ז)

לכאורה לא ברור מה החידוש בסעיף הזה, הרי בסעיף א כבר נפסק שתולים שהאיסור נפל לאיסור, ופשוט שגם אם הסיר נאסר כעת כי נפלה אליו חתיכת איסור הדין שווה.

◀ **ב"ח:** במקרה שאיסור נפל כעת לסיר ולאחר מכן נפלה חתיכה לאחד משני הסירים - אפילו באיסור תורה מקלים (והוכיח דבריו מדברי א"ה שכתב שבדינים האלו אין הבדל בין איסור תורה לדרבנן).

◀ **ש"ך וט"ז:** מקלים רק באיסור דרבנן. באיסור תורה מחמירים (וכוונת א"ה לאיסור תורה ושיעור דרבנן, כמו שכתב בפירוש. וביארו שהחידוש בסעיף כאן הוא שאפילו אם איסור דרבנן אסר את הסיר הראשון תולים בו ספק למרות שהוא לא איסור גמור מהתורה (ט"ז), או שהחידוש הוא שאפילו באיסור דאורייתא ושיעור דרבנן תולים להקל (ש"ך)).

סעיף ז | צירוף ספקות לבטל איסור

המשנה בתרומות (ד, י) שהוזכרה כבר בסעיף ה' אומרת שליטרא תרומה שאדם הניח בראש כד אחד ואינו יודע לזהות אותו מבין כדים רבים, לדעת רבי אליעזר כל תכולת הכד מצטרפת לבטל את התרומה שבראשו, ולדעת רבי יהושע כל התכולה שבראשי הכדים מצטרפים, ואם יש בכלם ביחד יותר ממאה ביחס לתרומה (תרומה מתבטלת במאה) - הכל מותר. מוכח שמקומות מסופקים מצטרפים לבטל איסור ברוב³⁰⁸.

גם בהמשך הפרק שם (משנה יב) מוזכר אותו דין, ותנא קמא אומר שאם נפלה סאה של תרומה לתוך קופה אחת מבין שתי קופות או מגורה אחת מתוך שתי מגורות, ואינו יודע לאיזו מהן - הן מצטרפות כדי לבטל את האיסור.

התוספתא שם (ו, יא) אומרת שתנא קמא מתיר בשתי קופות גם כשהן בשתי עליות נפרדות, ובמגורות דווקא כשהן באותה עליה (והסברא בזה מבוארת בירושלמי, שקופות עשויות להתערב זו עם זו ולכן אפילו כשהן במקומות שונים מצטרפות, ואילו מגורות לא עשויות להתערב ולכן רק כשהן באותו המקום מצטרפות). אמנם רבי יהודה מחמיר יותר ורבי שמעון מיקל יותר, אך הלכה כת"ק.

◀ **רשב"א וטור:** שני סירים שנפל איסור לאחד מהם, לא ידוע להיכן ובשניהם אין שיעור מספיק כדי לבטל את האיסור ברוב - הסירים מצטרפים זה לזה כדי לבטל את האיסור ברוב.

כך פסק שו"ע.

הערות

³⁰⁸ אמנם ההבנה הפשוטה היא שלדעת רבי יהושע ראשי הכדים נחשבים תערובת של יבש ביבש ולכן ראש הכד שבו האיסור מתבטל ברוב (וכ"כ הברטנורא), אך הרשב"א למד שכל ראשי הכדים נחשבים מקום מסופק ולכן הם מצטרפים זה לזה כדי להתיר את האיסור, ולא מדין תערובת יבש ביבש רגילה.

◀ **מהר"ש ואיסור והיתר הארוך:** לא נוהגים להתיר בזה. גם המקלים יתירו רק לאחר שעירבו את כל מה שנכנס בספק יחד³⁰⁹.

☞ **רמ"א:** לצורך הפסד (מרובה. ש"ך) יש להקל (דעתו לעניין עירוב הקופות בפועל תובא מיד).

◀ **רא"ה:** ניתן להקל ולצרף את הספקות רק באיסורי דרבנן ובדבר שאינו נותן טעם.

☞ כך פסק **גר"א**.

❖ עירוב הספקות בפועל (ש"ך וט"ז)

◀ **רמ"א:** ניתן לסמוך על צירוף הספקות ולאכול מהתערובת רק לאחר שעירב את כל הספקות בפועל (וניתן לכתחילה לערב את התערובות, ואינו נחשב ביטול איסור לכתחילה. **לבוש וש"ך**).

◀ **ט"ז** (בדעת הרשב"א) **וגר"א:** גם בלי שמערב בפועל ניתן לאכול מהתערובת (אך הגר"א כתב שכדי לצאת ידי המחמירים יש לערב).

❖ צירוף ספקות של אנשים שונים (ב"י)

התוספתא שהוזכרה לעיל אומרת שקופות במקומות שונים מצטרפות לבטל את האיסור ומגורות לא, מכיוון שרגילים לערב קופות ולא רגילים לערב מגורות. ניתן להוכיח מדברי התוספתא שדווקא ספקות ששייכים לאותו אדם מצטרפים לבטל איסור, וספקות של אנשים שונים לא מצטרפים.

בנוסף, התוספתא בהמשך אומרת שאם סאה של תרומה נפלה לתוך אחת משתי קופות, כשבאחת יש מאה סאה ובאחת יש חמישים - תולים שנפלה לקופה עם המאה. לכאורה לא ברור מדוע התוספתא עוסקת במקרה כזה, הרי אפילו אם בכל קופה יש רק חמישים אמרנו שהקופות מצטרפות לבטל את האיסור!

אם אומרים שספקות של אנשים שונים לא מצטרפים התוספתא מובנת, משום שהיא מדברת על קופות של אנשים שונים ורק בגלל שבאחת מהם יש מאה הכל מותר, ואחרת הספקות לא היו מתערבים.

◀ **רבנו שמשון:** דווקא ספקות של אותו אדם מצטרפים, וספקות של אנשים שונים לא מצטרפים.

◀ **רשב"א:** אמנם ניתן להשיב על הראיות הנ"ל³¹⁰ ולומר שגם ספקות של אנשים שונים מצטרפים, אך צריך לחוש לדברי רבנו שמשון כי הוא רב גדול ומובהק.

הערות

³⁰⁹ הט"ז תמה שהרי הרשב"א התיר גם מבלי לערב ומדוע כתבו שרק לאחר עירוב התירו. הוא מסביר שכולם מסכימים שהרשב"א מתיר גם מבלי לערב כלל, אלא שהמהר"ש אומר שאף אלה שסומכים על הרשב"א עושים זאת רק כשהספקות התערבו.

³¹⁰ הרשב"א הוכיח שאפילו בשני בני אדם ספקות מצטרפים, כי אחרת המשנה בתרומות שם (משנה ט) שחילקה בין תאנים שחורות ולבנות הייתה צריכה לחלק בין תאנים של אנשים שונים, וכן המשנה בהמשך (משנה יב) שנקטה בסתם שתי קופות ושתי מגורות הייתה צריכה לחלק בין אדם אחד לשני בני אדם.

הרשב"א אף משיב על ראיית ר"ש מדין תרומה שנפלה לאחת משתי קופות, כשבאחת יש מאה ובשניה יש חמישים - משום שרק דבר הנכנס בספק מצטרף לבטל את האיסור, והקופה שיש בה מאה לא מצטרפת לספק שהרי אם האיסור היה נופל לתוכה הוא היה מתבטל ברוב, ולכן רק בגלל שתולים שהאיסור נפל לתוכה גם הקופה השניה מותרת, ודין צירוף לא שייך.

☞ **שו"ע:** דווקא ספקות של אותו אדם מצטרפים (מכיוון שהם עתידים להתערב), אך של אנשים שונים לא.

❖ **ספיקות של אנשים שונים השואלים בזה אחר זה (ש"ך)**

◀ **רשב"א:** גם באיסורי דרבנן של אנשים שונים השואלים בזה אחר זה - יש להחמיר.

◀ **רמב"ן והגהות מרדכי:** אם באו לשאול בזה אחר זה - מקלים לצרף את הספקות ולהתיר.

☞ כך פסקו ב"ח וש"ך.

❖ **צירוף ספקות לאומרים חנ"נ (ש"ך וט"ז)**

◀ **ב"ח:** כל הדיון הוא לסוברים שאומרים חנ"נ רק בבשר בחלב, אך אנו שאומרים חנ"נ בכל האיסורים - לא מצרפים ספקות, שהרי לפני הצירוף הסיר שלתוכו נפל האיסור כבר נאסר כולו.

◀ **ש"ך וט"ז:** גם לסוברים חנ"נ מצרפים את הספקות להתיר (כי אומרים חנ"נ רק כשידוע לאן האיסור נפל. ש"ך, ובמקרה שלנו כל מה שנכנס בספק כבר נחשב מעורב זה בזה וממילא לא שייך לומר חנ"נ. ט"ז).

❖ **צירוף ספקות באיסור תורה (ש"ך, ט"ז ושירת הים)**

◀ **ש"ך:** אפילו באיסורי תורה מצרפים ספקות כדי לבטל איסור (שהרי הש"ע לא חילק)³¹¹.

◀ **רא"ה, ט"ז, פר"ח וגר"א:** מצרפים ספקות רק באיסורי דרבנן (הש"ע עוסק רק בביטול באיסורי דרבנן).

☞ כך פסק כף החיים.

הערות

³¹¹ מתוך כך כתב הש"ך שיש נפק"מ בין מקרה של שתי קופות שבכל אחת יש חמישים לבין מקרה של קופה אחת עם מאה ואחת עם חמישים, כי במקרה הראשון בנוי על צירוף ספקות והמקרה השני בנוי על סברת "שאני אומר" - במקרה הראשון מקלים אפילו באיסורי תורה ובמקרה השני רק באיסורי דרבנן (וכתב כך עפ"י תירוץ ברשב"א, ולא כמו התירוץ השני שמביא הרשב"א).

מפתח נושאים

189.....	בל תשקצו
בשישים	139, ראה ביטול בשישים
152.....	דבר הנותן טעם
228.....	הגדרת דבר יבש
148.....	הוצאת איסור שלא התבטל
148.....	הוצאת האיסור אחרי שהתבטל
228.....	הרוב הנדרש לביטול ברוב
151.....	חצי כזית של איסור
140.....	טעימת גוי
יבש ביבש	ראה יבש ביבש
141.....	כיצד מודדים בשישים
לכתחילה	ראה ביטול איסור לכתחילה
141.....	ללמד לעם הארץ
139.....	לסמוך על טעימה היום
143.....	מין ובשאינו מינו
228.....	סוגי ביטול שונים יחד
228.....	קמח
142.....	שיעור הביטול מהתורה
	ביטול איסור לכתחילה
160.....	בדרבנן
162.....	ביטול היתר בהיתר
157.....	הדין
157.....	מקור האיסור
158.....	עבר וביטל
	ביטול בשישים
212.....	איסור בלוע לאחר ביטול בשישים
15.....	בשר שהתבשל ללא מליחה
19.....	בשר ששהה במים מרובים לפני המליחה
212.....	דין האיסור לאחר שהתבטל
5.....	מלח בבשר שלא הודח
139.....	מקור הדין
40.....	עוף כנגד הלב
	ביצה
67.....	איבר מן החי
151.....	ביטול ביצה של איסור
151.....	ביטול בשישים
231.....	ביטול בתערובת
215.....	ביצים לא מופרות בתערובת
126.....	בליעה בקליפת הביצה
165.....	האם נחשבת בריה
66.....	הגדרת ביצה גמורה
51.....	הוטלה עם קליפה רכה
66.....	הנמצאת בתרנגולת
214.....	התבשלה עם ביצת איסור
	בישול
54.....	אחרי צליה

א

	אומדן
145.....	כמות איסור מסופקת
117.....	כף שנכנסה לסיר
88.....	מקום שאי אפשר לאמוד
88.....	ספק בתערובת בדרבנן
	אורחים
74.....	אכילת בשר וחלב על שולחן אחד
15.....	בשר שהתבשל ללא מליחה
167.....	הגדרה לעניין חתיכה הראויה להתכבד
110.....	הוצאת תבשיל מסיר שנפלה עליו טיפה
9.....	מליחה קצרה עבורם
	אחים
74.....	אכילה על שולחן אחד
	איבר מן החי
165.....	ביטול בתערובת
250.....	במקום ספק בדרבנן
67.....	המכה תרנגולת והטילה
155.....	צירוף העצמות לביטול האיסור
	איסור דרבנן
89.....	ביטול איסור
	איסורי דרבנן
62.....	הנאה בתערובת בב"ח
65.....	מראית עין בב"ח
	איסורי הנאה
231.....	איבוד חלק מתערובת כנגד האיסור
118.....	בן יומו
167.....	חתיכה הראויה להתכבד
224.....	להריח אותם
231.....	מכירה לגוי
228.....	תערובת יבש ביבש
	אש
112.....	הדלקת מקטרת מנר איסור
68.....	חיתוי תנור של גויים
109.....	טיפה שנפלה כנגד האש
112.....	נר חלב שנטף
	ב
	ביטול איסור
144.....	איסור שהתערב במינו ובשאינו מינו
151.....	באיסורי דרבנן
152.....	ביטול איסורים זה בזה
151.....	ביצה

15.....	לא נמלח והתערב
15.....	לא נמלח שלושה ימים
72.....	מיובש - האם נחשב בשר
27.....	מליחה עם דגים
33.....	נפל עליו דם בתהליך המליחה
61.....	עם בצק בעודו חי
60.....	צליה עם בצל
	בשר בחלב
63.....	בהמה טהמה
63.....	בישול גוי בבית יהודי
113.....	בישול חלבי בסיר בשרי
63.....	בשר בהמות שונות
71.....	דבר המעמיד
63.....	דרך איבוד התערובת
62.....	הגדרת בישול
86.....	הפרדת הכלים לכתחילה
	הרחקות.....ראה הרחקות בבשר וחלב
68.....	הרחקות בבישול
64.....	חיה ועוף
68.....	חלב בן פקועה
67.....	חלב מתה
69.....	חלקי בהמה שאינם נאכלים
63.....	חצי שיעור
62.....	כבישה יחד
69.....	מי חלב
62.....	מליחה יחד
63.....	מלקות על הנאה
85.....	מפות נפרדות
62.....	מקור האיסור
84.....	ניקוי השולחן
85.....	נעיצת סכין בקרקע
67.....	עישון ובישול בחמי טבריה
85.....	שימוש בסכין בשרית לגבינה
85.....	שימוש בסכין בשרית שננעצה בקרקע
	בשר שנתעלם מן העין
232.....	הדין
250.....	צירוף לספק

ג

	גוי
63.....	בישול בב"ח בבית יהודי
68.....	חיתוי בסיר שלו
14.....	נאמנות כשאינו חושש
14.....	נאמנות על הדחת בשר
	גזרה לגזרה
92.....	בשר כבוש בחלב שחוטה
	גיד הנשה
165.....	שנפל לתערובת

49.....	ביצי זכר
16.....	בשר ששהה ונצלה
17.....	בשר ששהה, נמלח ונצלה
62.....	הגדרות
113.....	חלבי בסיר בשרי
44.....	כבד, ללא הכשרה
49.....	כליות
	לב 37
38.....	לב שלא נקרא עם בשר
36.....	מוח
59.....	עוף המלא בבשר
	בישול פרווה
115.....	בין בשרי וחלבי
	בל תשקצו
189.....	בתערובות
191.....	הדלקה בשומן מאוס
	בליעה
147.....	איסור בכלים
103.....	איסור שנפל על היתר
	בלעת איסור
28.....	במליחה
	בן יומו
118.....	באיסורי הנאה
120.....	ואינו בן יומו
120.....	סיר וכף
119.....	שני כלים בני יומם בסיר פרווה
	בן פקועה
68.....	חלב שלה עם בשר
	בעלי חיים
231.....	בתערובת
	בצל
60.....	צליה עם בשר חי
	בצק
61.....	מסביב לקדרה - נחשב בישול
	בקבוק
76.....	לבשרי וחלבי
	בריה
164.....	גיד הנשה
164.....	הגדרת בריה
164.....	הדין
165.....	נפלה לתערובת
	ברכה
78.....	על מאכל חלבי אחרי אכילת בשר
	בשר
27.....	גומות, לעניין מליחה
83.....	הגדרת תבשיל בשר
33.....	חי, שנגע בחתיכה שנאסרה
15.....	לא נמלח והתבשל
15.....	לא נמלח והתבשל מצד אחד

דבר שיש לו מתירים	
177.....	דבר שאינו אוכל
174.....	בשאינו מינו
18.....	בשר ששהה שלושה ימים
178.....	דבר האסור משום נדר
174.....	הדין
178.....	כשהאיסור בכלל דבר חיצוני
177.....	כשהאיסור לא בעין
178.....	כשהאיסור לא היה ניכר
176.....	כשההיתר כרוך בהוצאות
176.....	כשחל גם איסור אחר
179.....	כשלאחד האיסור ישאר לעולם
175.....	מתי נחשב שיש היתר
180.....	סיכום הדינים
174.....	ספק

דגים

34.....	בלעו דם ולא נמלחו
126.....	בלעו טעם בשר
76.....	העלאה עם בשר על שולחן אחד
29.....	כמות המלח שאוסרת אותם
28.....	מליחה ליד עופות
27.....	מליחה עם בשר
64.....	מראית עין
29.....	נמלחו מעל עופות
28.....	נמלחו עם הקשקשים
28.....	סכנה - נמלחו עם בשר
64.....	עם חלב
דין כבוש	ראה כבוש
דיעבד	
158.....	ביטול תערובת בשוגג
157.....	עבר וביטל איסור דרבנן
158.....	עבר וביטל איסור תורה
201.....	עבר וביטל חתיכה שיש בה איסור כדי נטילה
162.....	עירוב היתר שהתבטל עם איסור
199.....	עירוי לאיסור
196.....	תערובת חמה בכלי שני

דם

68.....	בישול עם חלב
38.....	הכנסו בלב
145.....	טעם שונה מחלב
27.....	מחליק בזמן צליה או מליחה
201.....	נחשב כחוש
33.....	נפל על בשר בתהליך המליחה

ה

הדחה אחרי מליחה	
54.....	הדחה אחרי צליה
	הדחת בשר לפני מליחה

186.....	גלטין
----------	-------

ז

דבוק

40.....	לב בעוף
41.....	נדבק בבישול
	דבר המעמיד
71.....	בבשר בחלב
73.....	בכמה מתבטל
69.....	העמדה בחלב קיבה
73.....	העמדת חלב בעור קיבה
73.....	זה וזה גורם
70.....	חלב ששהה או נמלח בקיבה
72.....	עור קיבה מיובש

דבר חריף

135.....	ביטול החריפות ע
135.....	ביטול החריפות ע"י חיתוך דבר לא חריף
187.....	בכלי שאינו בן יומו
136.....	בצל
136.....	דג מלוח
136.....	המתנה אחריו
136.....	זיתים בעלי טעם חזק
194.....	חומץ
136.....	חזרת
132.....	יבש
136.....	לימון
134.....	לימונים
194.....	לעניין כבוש כמבושל
132.....	מה נחשב חריף
125.....	מהתורה או מדרבנן
136.....	מלח
136.....	מלפפון חמוץ
131.....	נחתך בסכין שאינה בת יומה
125.....	ספק דבר חריף
132.....	ספק האם נחתך בסכין איסור
131.....	עבר וביטל אחרי שנחתך בסכין איסור
131.....	עבר וביטל בחלב
135.....	פליטת טעם
136.....	פלפל חריף
136.....	צנון
130.....	צנון שנחתך בסכין בשרית
134.....	קישוא
133.....	שהתבשל
136.....	שום
194.....	שמן זית
133.....	תבלין
194.....	תוך כמה זמן נחשב מבושל
134.....	תולעת שנחתכה עמו

הרחקות	
בבשר בחלב.....ראה הרחקות בבשר וחלב	74.....
העלאת איסור על שולחן האוכל.....	74.....
הרחקות בבשר וחלב	
היכר בין האוכלים.....	75.....
המתנה בין בשר לחלב .... ראה המתנה בין בשר לחלב	
המתנה בין חלב לבשר .... ראה המתנה בין חלב לבשר	
הנחה באותו כלי.....	129.....
העלאה על שולחן אחד.....	74.....
העלאה על שולחן אחד לאורחים.....	74.....
מלחיות נפרדות.....	76.....
נגיעה במאכלים.....	84.....
נר חלבי בארוחה בשרית.....	74.....
שימוש לחלב במלח שבכלי בשרי.....	129.....
שתייה מכלי אחר.....	76.....
השרייה	
במי פירות.....	18.....
בשר בתוך שלושה ימים מהשחיטה.....	17.....
בשר קפוא.....	18.....
בשר שנשרה מעת לעת לפני מליחה.....	18.....
העברת מים על הבשר.....	17.....
כדי לדחות את המליחה.....	17.....
עופות עם הנוצות.....	18.....
עופות שלמים.....	17.....

י

ורידים	
לא ניקב בשחיטה.....	55.....

ז

זה וזה גורם	
דבר המעמיד.....	73.....
זפק	
נמלח והתבשל עם העוף.....	51.....

ח

חברים	
אכילה על שולחן אחד.....	74.....
חוזר וניעור	
בתערובות.....	161.....
חולים	
המתנה אחרי בשר.....	79.....
חומץ	
דבר חריף.....	194.....
חליטת כבד בו.....	45.....
ליד סיר חלבי.....	128.....
נותן טעם.....	152.....

הדחה לפני צליה.....	54.....
הדחת הבשר אחרי המליחה.....	9.....
בישל בלי להדיח.....	11.....
בכלי איסור.....	11.....
בכלי חלבי.....	11.....
בלי ניפוף.....	11.....
במי פירות.....	10.....
בשר בכלי סתום לפני ההדחה.....	20.....
הנחת הבשר בכלי ריק.....	11.....
ייבוש הבשר בלי להדיח.....	12.....
לא הדיח והניח בכלי שני.....	13.....
מספר ההדחות.....	9.....
נאמנות גוי.....	14.....
ניקוי הכלי בין ההדחות.....	10.....
הדחת הבשר לפני המליחה.....	4.....
במי פירות.....	10.....
הדיח מעט ומלח.....	6.....
הטעם.....	4.....
מלח בלי להדיח.....	6.....
מלח מעט בלי להדיח.....	6.....
שימוש בכלי השרייה.....	5.....
שריית הבשר.....	5.....
הכשרת הכלים	
שימוש בסכין בשרית לחלבי ולהפך.....	86.....
שפשוף בסקוצ'.....	86.....
המתנה בין בשר בחלב	
אכל חלב בטעות.....	78.....
בירך על חלב בתוך זמן ההמתנה.....	78.....
ישיבה בזמן ההמתנה ליד האוכל גבינה.....	75.....
המתנה בין בשר לחלב.....	77.....
בעוף וחיה.....	77.....
טעם ההמתנה.....	78.....
ילידים.....	79.....
מעוברת, יולדת ומניקה.....	79.....
פרווה שבושל בכלי בשרי.....	83.....
פרווה שבושל עם בשרי.....	83.....
רוב שש.....	78.....
שיעור זמן ההמתנה.....	77.....
תבשיל בשר ותבשיל חלב.....	82.....
תרופה בשרית.....	79.....
המתנה בין חלב לבשר.....	79.....
אחרי שתיית חלב.....	82.....
בשר עוף וחיה.....	80.....
גבינה קשה.....	81.....
ניקיון הפה והידיים.....	80.....
פרווה שבושל עם חלב.....	83.....
רחיצה או עיון בידיים.....	81.....
תבשיל חלב ותבשיל בשר.....	82.....
העמדה.....ראה דבר המעמיד	

167..... הנאה מהדמים

171..... התרסקה

171..... חזה

171..... כבד אווז

171..... כשחלק מהחתיכה ניטל

172..... מין בשאינו מינו

167..... ספק

170..... קורקבן

170..... רגלי עוף

..... חתיכה נעשית נבלה

89..... באיסורי דרבנן

159..... בביטול איסורים

148..... בכלים ובבליעה בכלים

207..... במליחה

ט

141..... טעימת איסור בלשון

..... טעם כעיקר

144..... באיסורי דרבנן

145..... באיסורי תורה קלים

145..... בבשר בחלב

143..... הדין

י

..... יבש ביבש

227..... אכילת התערובת

228..... באיסורי הנאה

228..... בישול התערובת

229..... במליחה

226..... הדין

226..... מין בשאינו מינו

..... יולדת

79..... המתנה אחרי אכילת בשר

..... ילדים

79..... המתנה אחרי אכילת בשר

כ

42..... כבד

45..... בישול אחרי הצליה

43..... בישול בדיעבד

42..... בישול כבד

47..... הדחה אחרי הצליה

46..... הדחה ומליחה לפני הצליה

47..... הדחה לפני הצליה

44..... התבשל ללא הכשרה

48..... התבשל עם עוף

48..... חיתוך במהלך הצליה

181..... נותן טעם לפגם

189..... עכבר שנפל לתוכו

..... חומרות

68..... הרחקות בבשר וחלב

..... חיתוך

25..... בשר אחרי מליחה ולפני הדחה

..... חלב

68..... בישול עם דם

69..... חלב הנמצא בקיבה

64..... עם דגים

71..... צלול שנקרש

..... חלב פרווה

66..... אחרי בשר

64..... עם בשר

23..... חליטה

17..... אחרי צלייה של בשר ששהה

44..... כבד

15..... ללא מליחה

116..... חם מקצתו חם כולו

116..... כף חלבית בסיר בשרי

..... חמי טבריה

67..... בישול לעניין בב"ח

..... חנ"נ

131..... בבישול

159..... ביטול איסור

148..... בכלים

160..... בתערובות - למעשה

120..... גורם לדין נ"ט בר נ"ט

207..... חתיכה הדבוקה לאיסור

105..... מקור הדין בבשר בחלב

260..... צירוף ספיקות

..... חצי שיעור

63..... בבשר בחלב

..... חריף

..... ראה דבר חריף

..... חרק

166..... נמצא בירקות שלוש פעמים

166..... נפל לכף והכניס אותה לסיר

166..... נפל לתערובת ואבד

..... חתיכה הראויה להתכבד

169..... בבשר

168..... בגבינות של גויים

168..... בדבר שנאסר כדי קליפה

167..... בדרבנן

18..... בשר ששהה ללא מליחה

168..... גבינות

169..... הגדרה

167..... הדין

167..... היתר שבלע איסור

167..... היתר שבלע איסור בבשר בחלב

כלים	ראה כלי חרס
57	הצטבר בהם מוחל מבשר צלוי
57	מתחת לבשר הנצלה
58	מתחת לכבד שנצלה
33	נטף עליהם ציר
24	נפל אליו מוחל אסור
21	שימוש בכלי המליחה
29	שימוש בכלי מליחה למלחת דגים
21	שימוש בכלי מליחה לצונן
19	שימוש בכלי סתום שמלחו בו

כללים

182	י"א וי"א בשולחן ערוך
244	כללי ספק ספקא
144	שיעור כדי אכילת פרס

כף

119	אינה בת יומה ואין ששים
118	דין הכף בתערובת
117	הכניס פעמיים לסיר
116	חלבית בסירי בשרי
118	שנאסרה - שימוש בצונן

ל

לחם

137	אפיה עם פשטידה
223	בלע ריח מחבית יין
137	הכנת לחם חלבי
85	חיתוך בסכין בשרי לארוחה חלבית
137	חלבי, בשוגג
137	חלבי, תקנה אחרי שהכין
138	נאפה בתנור שטחו בשומן
138	נאפה עם בשר באותו תנור
56	נחתך עליו בשר צלוי
84	פרוסות שנשארו מארוחה קודמת
84	שימוש בכיכר גדולה שנשארה מסעודה קודמת
137	שינוי צורה כדי למכור לאחרים

מ

מאפה

138	חלבי, כשאין חשש שיאכל עם בשר
138	חלבי, שאינו פת

מוחל

24	אחרי ההדחה האחרונה
24	היוצא אחרי המליחה
23	חליטה בגלל המוחל
24	חתיכה שנפלה לתוכו
25	מליחת בשר לשימור

מין במינו

44	חליטה
43	חותר, הצורך בקריעה שו"ע
58	כלי מתחת לכבד הנצלה
46	מליחה עם בשר
43	ניקוב בסכין
47	נצלה בתוך העוף
48	ספק התבשל עם בשר
43	צליה על קרקעית התנור
46	צליה עם בשר
46	צלית כבד שנמלח מתחת לבשר
46	צלית כבד שנמלח עם בשר
45	קריעתו לצליה

כבוש

191	בבע"ח חי
19	בכלים שונים
19	במים זורמים
19	בשר שנשרה בכלים שונים
194	דבר
194	דבר חריף לזמן קצר מאוד
194	הכלי שכבשו בו
195	כשחלק מהחתיכה לא נכבשה
195	ספק כבישה
144	כדי אכילת פרס

כדי קליפה

95	בלח
95	בשר חם שנפל לחלב קר
96	שישים כנגד הקליפה
87	כחל
91	הגדרת כחל יבש
89	הלכה למעשה
87	ניצד מכשירים
88	סיבת הקולא בכחל
88	שיעור האיסור
89	תערובת שניה

כלי חרס

20	מלח בכלי חרס סתום
21	מליחה בכלי סתום וישן

כלי נחושת

115	בליעה בהם
	כלי פרוזה

137	נבלע בו חלב או בשר
	כלי ראשון

196	לעניין תערובות
117	קר, לעניין בשר בחלב

כלי שני

122	גוש בשרי וסכין חלבית
196	לעניין תערובות

כליות

49	בישול אחרי מליחה
----	------------------

- 22..... בשר שחלקו נמלח בכלי סתום
- 5..... בשר שחלקו קפוא
- 22..... בשר שנמלח בכלי סתום
- 18..... בשר שנשרה מעת לעת לפני מליחה
- 5..... הכשרת בשר קפוא
- 7..... הנחת הבשר על מלח לפני המליחה
- 17..... השהיית בשר כשמתכוון לצלות אותו
- 8..... זמן המליחה
- 32..... זמן פליטת הציר
- 8..... חיתוך הבשר מיד אחרי המליחה
- 25..... חיתוך לפני הדחה אחרונה
- 15..... חליטה ללא מליחה
- 8..... חלק שלא הגיע אליו המלח
- 28..... חתיכה שבלעה איסור
- 18..... חתיכה שלא נמלחה והתערבה באחרות
- 15..... חתיכה שלא נמלחה כראוי
- 8..... חתיכות גדולות ועבות
- 19..... כלי המליחה
- 19..... כלי המליחה - מלח בכלי סתום
- 31..... להשהות בשר אחרי שסיים לפלוט
- 6,4..... ללא הדחה קודם
- 53..... לפני צליה
- 25..... לשימור
- 8..... מהצד התחתון בלבד
- 24..... מוחל שיוצא אחרי המליחה
- 8..... מכל צדדי החתיכה
- 26..... מספר חתיכות יחד
- 54..... מקום השחיטה לפני צליה
- 9..... ניפוץ אחרי המליחה
- 7..... סוג המלח
- 13..... ספק האם בשר נמלח
- 13..... ספק האם נמלח כראוי
- 17..... ספק נמלח ושהה
- 13..... פעמיים
- 8..... צורת המליחה
- 25..... צליה אחרי מליחה
- 26..... צליה במקום מליחה
- 21..... שימוש בכלי המליחה
- 13..... שימוש במלח שנשפכו עליו מי הדחה
- 12..... שימוש חוזר במלח
- 16..... שלושה ימים - ממתי
- 16..... שלושה ימים מהשחיטה
- מליחת איברים
- 51..... ביצים שנמצאו במעי העוף
- 51..... הלחולת
- 49..... טחול
- 35..... טלפיים
- 46..... כבד עם בשר
- 47..... כבד עם מעיים
- 175..... בדבר שיש לו מתירים
- 142..... הגדרת מינים שונים
- 144..... תערובת במינו ובשאינו מינו
- מין בשאינו מינו
- 144..... באיסורי דרבנן
- 143..... ביטול בתערובת
- 143..... ביטול מהתורה
- 144..... תערובת במינו ובשאינו מינו
- מיקרוגל
- 223..... שימוש לבשר ולחלב
- מכסה
- 114..... בשרי על סיר חלבי
- 114..... דינו לעומת הסיר עצמו
- מלח
- 76..... מליחות נפרדות לבשר וחלב
- מליח בבשר בחלב..... ראה מליח בתערובות
- 97..... הדין
- 99..... המליח התייבש
- 97..... המליחות הנדרשת
- 98..... הפסקת כח המליחה
- 98..... זמן הנגיעה
- 99..... יבש ולח
- 99..... משני הצדדים
- 98..... תתאה גבר
- 204..... מליח בתערובות
- איסור והיתר כשאחד שמן
- 205..... איסור כחוש והיתר שמן
- 206..... איסור כחוש עם היתר שמן ותפל
- 208..... דין תתאה גבר
- 208..... האם החתיכה נחשבת רותחת
- היתר מלוח ואיסור תפל
- 208..... חנ"נ במליחה
- 207..... מליחה בכלים
- 209..... מנהג רמ"א
- 205..... ספק
- 207..... צירוף חתיכות כנגד החלב
- 206..... מליחה... 4, ראה הדחת הבשר לפני המליחה, ראה הדחת הבשר אחרי המליחה, ראה מליחת חתיכות יחד, ראה מליחת איברים
- 27..... אחרי מליחה
- 16..... בישול בשר ששהה ונצלה
- 25..... בכלי חלבי
- 22..... בכלי סתום - זמן השהייה
- 23..... בכלי סתום - מעט מלח
- 62..... בשר בחלב
- 13..... בשר בכלי ראשון בלי מליחה
- 31..... בשר מוכשר עם בשר חי
- 5..... בשר שהוכנס למים רותחים לפני המליחה
- 18,15..... בשר שהתבשל ללא מליחה

נ

נ"ט בר נ"ט 124

אינו בן יומו 125

בכלים 126

במאכלים 125

במים 120

בשאר איסורים 126, 120

דבר חריף כשאינו בן יומו 125

המתנה וקינוח הפה 124

חומר פוגם 128

כלים שאינם בני יומם 127

לכתחילה או דיעבד 124

שימוש בכלים חלביים 125

שימוש בכלים ללא בישול 125

שלוש נ"ט בר נ"ט 120

שני כלים בני יומם 120

נאמנות

גוי בטעימת איסור 140

נדרים

אכילה על שולחן אחד למודרים הנאה 75

נותן טעם לפגם

איסור הפגום בגלל דבר אחר 181

בישולו בסיר לאחר שבלע מהאיסור 188

בכלים 186

דבר מאוס 192

דבש 185

הדין 181

יין - מה פוגם אותו 186

כשיכול להוציא את האיסור 192

עכבר שנפל לחומץ ושכר 189

עכבר שנפל למשקים 191

רמת הפגם הנדרשת 182

שמן 185

תולעת 192

ניצוק ..... ראה עירוי

ניקור החלב

שלושה ימים מהשחיטה 16

נכנס ויוצא

סיבה לסמוך על גוי בהדחה 15

ס

סיכום

הבדלים בין צליה למליחה 210

חתיכות הנוגעות זו בזו 209

סיר

בשרי שבישלו בו חלב 114

בשרי שבישלו בו חלב - בדיעבד 115

כרס 50

לב 37

לב עם בשר 39

מוח 35

מעיים 50

מעיים עם בשר 51

מקום השחיטה 54

עצמות 36

קורקבן 50

ראש 35

ריאה 41

שומן הכתא 52

שומן המעיים 50

מליחת חתיכות יחד 27

אחת החתיכות שמנה 31

בשר כשר עם טריפה 29

בשר מוכשר עם בשר חי 31

דגים ובשר 27

דגים ליד עופות 28

דגים מעל עופות 29

דגים עם עוף שכבר נמלח 29

היתר מלוח ואיסור טפל 30

כבד עם בשר 46

לא נוגעות ממש 30

מעיים עם בשר 51

סכנה בדגים עם בשר 28

ספק האם נמלחו יחד 31

מניקה

המתנה אחרי אכילת בשר 79

מסיח לפי תומו

באיסורי תורה 140

נאמנות גוי 140

מעוברת

המתנה אחרי אכילת בשר 79

מעת לעת

בשר שנשרה לפני המליחה 18

כבד שנשרה לפני הצליה 47

כשבישלו בסיר מים אחרי האיסור 188

תבשיל שהצטנן בסיר 117

מראית עין

באיסורי דרבנן 65

בבשר בחלב 64

הדחת כבד 43

היכן גוזרים 65

חלב אשה 65

מוחל מבשר שנצלה ללא מליחה 57

זמן פליטת הציור במליחה 32

מעורב במים ונפל עליו בשר 34

נטף על כלי 33

ספק ציר שנפל עליו בשר 34

צליה

אחרי מליחה 25

איסור והיתר כחושם שנצלו יחד 199

איסור כחוש והיתר שמן שנצלו יחד 201

איסור שמן והיתר כחוש 200

בישול בשר שנצלה אחרי ששהה 16

בישול הבשר אחרי הצליה 54

במקום מליחה 53, 26

בשר חי עם בצל 60

בשר חי עם בשר שנמלח 60

בשר שבלע דם 53

בשר ששהה ונמלח עם בשר אחר 16

בתוך תנור 217

הדחה אחרי צליה 54

הדחת בשר לפני צליה 54

הדחת כבד אחרי צליה 43

הנחת כלי מתחת לבשר 57

השהיית בשר כשמתכוון לצלות אותו 17

השהיית הבשר לפני צלייה 16

חיתוך על לחם אחרי צליה 56

כבד ..... ראה כבד

כבד עם בשר 46

לב עם בשר 39

עופות המלאים בשר חי 59

עופות חלולים 55

קריעת כבד 45

ק

קבוע

למפרע 234

ספק ספיקא 234

רוב וקבוע 232

שאינו ניכר 233

קרקע

נפל עליה ציר ואח"כ בשר 33

קש וקיסמים

מליחה עליהם 19

ר

ראה סכיןם .....
 ראוי להתכבד ..... ראה חתיכה הראויה להתכבד
 רגלים
 ביטול ברוב 170

שנטרף - בישול פרווה 115

סכו"ם 86

סכין ..... ראה חיתוך

בשרית וחלבית 85

חיתוך בזמן מליחה 56

חיתוך בזמן צליה 55

חיתוך כבד בזמן הצליה 48

מנהג להקפיד על סכינים שונים 86

ניקוב כבד 43

נעימה אחרי חיתוך איסור 26

סכנה

דגים עם חלב 64

דגים שנמלחו עם בשר 28

ספק

בריה 164

בשר שהתבשל עם כבד 48

דבר שיש לו מתירים 174

חתיכה הראויה להתכבד 167

מליחה בבשר בחלב 101

ספק תורה אסור מהתורה 251

ע

עוף

התערב בחלב 144

עירוי

חיבור לעניין תערובות 199

מכלי ראשון לעניין תערובות 196

מכלי שני לעניין תערובות 197

פ

פליטת איסור

אומדן במקרה מסופק 145

בכל האיסורים 147

בכלים 147

הוציאו את האיסור עצמו 146

פרווה

כלים ..... ראה כלי פרווה

מאכל פרווה בסעודה חלבית ובשרית 84

פשטידה

נחשבת כבישול 61

צ

צירראה מוחל

אחרי מליחה שניה של בשר ששהה 16

בשר חי שנפל אליו 32

בשר שנפל אליו 32

בשר שנפל ונכבש בו 33

189.....	בל תשקצו
164.....	בריה - הגדרה
164.....	בריה - הדין
170.....	דבר שבמניין
174.....	דבר שיש לו מתיים
161.....	דין חוזר וניעור
142.....	הגדרת מינים שונים
148.....	הוצאת איסור שכבר התבטל ברוב
196.....	חם וחם
149.....	חנ"נ בבלוע בכלים
150.....	חנ"נ בכלים
167.....	חתיכה הראויה להתכבד
149.....	חתיכה נעשית נבלה
146.....	טעם איסור
193.....	כבוש כמבושל
145.....	כמות איסור מסופקת
116.....	כף חלבית וסיר בשרי
190.....	כשהאיסור קיים וא"א להוציאו
197.....	כשהפריד את התערובת מיד
204.....	מליח כרותח
236.....	נאסרה והתפזרה
237.....	נאסרה וחתיכה נפלה לים
181.....	נותן טעם לפגם
118.....	סיר בשרי וכף חלבית - דין הכף
146.....	ספק בדרבנן
196.....	עירוי מכלי ראשון
197.....	עירוי מכלי שני
100.....	צלי רותח לתוך חלב
217.....	צליה ואפיה בתנור אחד
193.....	קר וקר
ריח.....	ריח
	תרופות
79.....	המתנה אחרי תרופה בשרית
	תתאה גבר
198.....	בכלי שני
208.....	במליחה
202.....	בצלייה
197.....	לעניין תערובות
98.....	מליח בבשר בחלב

217.....	מקור הדין
218.....	צליה בתנור סתום
218.....	צליית דברים כחושים
223.....	רמות שונות של ריח

ש

	שולחן
74.....	העלאת בשר וחלב על אותו שולחן
85.....	מפות נפרדות לבשר וחלב
84.....	ניקוי בין בשר וחלב
	שומן
61.....	למשוח בשר חי
16.....	שהה שלושה ימים
	שומן הכנתא
170.....	לעניין חה"ל
52.....	לעניין מליחה
	שיפוד
55.....	צלו עליו בשר חי
	שרייה
	ראה השרייה

ת

	תבלין
133.....	נטחן במדוכה בשרית
	תנור אפיה
222.....	שימוש לבשר ולחלב
	תערובות
198.....	איסור והיתר המונחים אחד ליד השני
199.....	איסור והיתר כחושים שנצלו יחד
201.....	איסור כחוש והיתר שמן שנצלו יחד
200.....	איסור שמן והיתר כחוש שנצלו יחד
172.....	בדיקת החתיכות
	ביטול איסור
	ראה ביטול איסור
113.....	בישול חלב בסיר בשרי
196.....	בכלי ראשון
197.....	בכלי שלישי
196.....	בכלי שני